

P. OVIDIVS NASO

(43 B.C. – 17 A.D.)

METAMORPHOSES

Liber I Liber II Liber III Liber IV Liber V
Liber VI Liber VII Liber VIII Liber IX Liber X
Liber XI Liber XII Liber XIII Liber XIV Liber XV

AMORES

Liber I Liber II Liber III

HEROIDES

I. Penelope Ulixi II. Phyllis Demophoonti III. Briseis Achilli
IV. Phaedra Hippolyto V. Oenone Paridi VI. Hypsipyle Iasoni
VII. Dido Aeneae VIII. Hermione Orestae IX. Deianira Herculi
X. Ariadne Theseo XI. Canace Macareo XII. Medea Iasoni
XIII. Laodamia Protesilao XIV. Hypermnestra Lynceo XV. Sappho Phaoni
XVI. Paris Helenae XVII. Helene Paridi XVIII. Leander Heroni
XIX. Hero Leandro XX. Acontius Cydippae XXI. Cydippe Acontio

ARS AMATORIA

Liber I Liber II Liber III

TRISTIA

Liber I Liber II Liber III Liber IV Liber V

EX PONTO

Liber I Liber II Liber III Liber IV

FASTI

Liber I Liber II Liber III Liber IV Liber V Liber VI

Remedia Amoris Ibis Ponto

The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS METAMORPHOSEON LIBER PRIMVS

In nova fert animus mutatas dicere formas
corpora; di, coeptis (nam vos mutastis et illas)
adspirate meis primaque ab origine mundi
ad mea perpetuum deducite tempora carmen!
Ante mare et terras et quod tegit omnia caelum
unus erat toto naturae vultus in orbe,
quem dixere chaos: rudis indigestaque moles
nec quicquam nisi pondus iners congestaque eodem
non bene iunctarum discordia semina rerum.
nullus adhuc mundo praebebat lumina Titan,
nec nova crescendo reparabat cornua Phoebe,
nec circumfuso pendebat in aere tellus
ponderibus librata suis, nec bracchia longo
margine terrarum porrexerat Amphitrite;
utque erat et tellus illic et pontus et aer,
sic erat instabilis tellus, innabilis unda,
lucis egens aer; nulli sua forma manebat,
obstabatque aliis aliud, quia corpore in uno
frigida pugnabant calidis, umentia siccis,
mollia cum duris, sine pondere, habentia pondus.
Hanc deus et melior litem natura diremit.
nam caelo terras et terris abscidit undas
et liquidum spisso secrevit ab aere caelum.

quae postquam evolvit caecoque exemit acervo,
dissociata locis concordi pace ligavit:
ignea convexi vis et sine pondere caeli
emicuit summaque locum sibi fecit in arce;
proximus est aer illi levitate locoque;
densior his tellus elementaque grandia traxit
et pressa est gravitate sua; circumfluus umor
ultima possedit solidumque coercuit orbem.
Sic ubi dispositam quisquis fuit ille deorum
congeriem secuit sectamque in membra coegit,
principio terram, ne non aequalis ab omni
parte foret, magni speciem glomeravit in orbis.
tum freta diffundi rapidisque tumescere ventis
iussit et ambitae circumdare litora terrae;
addidit et fontes et stagna inmensa lacusque
fluminaque obliquis cinxit declivia ripis,
quae, diversa locis, partim sorbentur ab ipsa,
in mare perveniunt partim campoque recepta
liberioris aquae pro ripis litora pulsant.
iussit et extendi campos, subsidere valles,
fronde tegi silvas, lapidosos surgere montes,
utque duae dextra caelum totidemque sinistra
parte secant zonae, quinta est ardentior illis,
sic onus inclusum numero distinxit eodem
cura dei, totidemque plagae tellure premuntur.
quarum quae media est, non est habitabilis aestu;
nix tegit alta duas; totidem inter utramque locavit
temperiemque dedit mixta cum frigore flamma.
Inminet his aer, qui, quanto est pondere terrae
pondus aquae levius, tanto est onerosior igni.
illic et nebulas, illic consistere nubes
iussit et humanas motura tonitrua mentes
et cum fulminibus facientes fulgura ventos.
His quoque non passim mundi fabricator habendum
aera permisit; vix nunc obsistitur illis,
cum sua quisque regat diverso flamina tractu,
quin lanient mundum; tanta est discordia fratrum.
Eurus ad Auroram Nabataeaque regna recessit
Persidaque et radiis iuga subdita matutinis;
vesper et occiduo quae litora sole tepescunt,
proxima sunt Zephyro; Scythiam septemque triones
horrifer invasit Boreas; contraria tellus
nubibus adsiduis pluviaque madescit ab Austro.
haec super inposuit liquidum et gravitate carentem
aethera nec quicquam terrenae faecis habentem.

Vix ita limitibus dissaepserat omnia certis,
cum, quae pressa diu fuerant caligine caeca,
sidera coeperunt toto effervescere caelo;
neu regio foret ulla suis animalibus orba,
astra tenent caeleste solum formaeque deorum,
cesserunt nitidis habitandae piscibus undae,
terra feras cepit, volucres agitabilis aer.
Sanctius his animal mentisque capacius altae
deerat adhuc et quod dominari in cetera posset:
natus homo est, sive hunc divino semine fecit
ille opifex rerum, mundi melioris origo,
sive recens tellus seductaque nuper ab alto
aethere cognati retinebat semina caeli.
quam satus Iapeto, mixtam pluvialibus undis,
finxit in effigiem moderantum cuncta deorum,
pronaque cum spectent animalia cetera terram,
os homini sublime dedit caelumque videre
iussit et erectos ad sidera tollere vultus:
sic, modo quae fuerat rudis et sine imagine, tellus
induit ignotas hominum conversa figuras.
Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo,
sponte sua, sine lege fidem rectumque colebat.
poena metusque aberant, nec verba minantia fixo
aere legebantur, nec supplex turba timebat
iudicis ora sui, sed erant sine vindice tuti.
nondum caesa suis, peregrinum ut viseret orbem,
montibus in liquidas pinus descenderat undas,
nullaque mortales praeter sua litora norant;
nondum praecipites cingebant oppida fossae;
non tuba derecti, non aeris cornua flexi,
non galeae, non ensis erat: sine militis usu
mollia securae peragebant otia gentes.
ipsa quoque inmunis rastroque intacta nec ullis
saucia vomeribus per se dabat omnia tellus,
contentique cibis nullo cogente creatis
arbuteos fetus montanaque fraga legebant
cornaque et in duris haerentia mora rubetis
et quae deciderant patula Iovis arbore glandes.
ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
mulcebant zephyri natos sine semine flores;
mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
nec renovatus ager gravidis canebat aristis;
flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
flavaque de viridi stillabant ilice mella.
Postquam Saturno tenebrosa in Tartara misso

sub Iove mundus erat, subiit argentea proles,
auro deterior, fulvo pretiosior aere.
Iuppiter antiqui contraxit tempora veris
perque hiemes aestusque et inaequalis autumnos
et breve ver spatiis exegit quattuor annum.
tum primum siccis aer fervoribus ustus
canduit, et ventis glacies adstricta pependit;
tum primum subiere domos; domus antra fuerunt
et densi frutices et vinctae cortice virgae.
semina tum primum longis Cerealia sulcis
obruta sunt, pressique iugo gemuere iuvenci.
    Tertia post illam successit aenea proles,
saevior ingeniis et ad horrida promptior arma,
non scelerata tamen; de duro est ultima ferro.
protinus inrupit venae peioris in aevum
omne nefas: fugere pudor verumque fidesque;
in quorum subiere locum fraudesque dolusque
insidiaeque et vis et amor sceleratus habendi.
vela dabant ventis nec adhuc bene noverat illos
navita, quaeque prius steterant in montibus altis,
fluctibus ignotis insultavere carinae,
communemque prius ceu lumina solis et auras
cautus humum longo signavit limite mensor.
nec tantum segetes alimentaque debita dives
poscebatur humus, sed itum est in viscera terrae,
quasque recondiderat Stygiisque admoverat umbris,
effodiuntur opes, inritamenta malorum.
iamque nocens ferrum ferroque nocentius aurum
prodierat, prodit bellum, quod pugnat utroque,
sanguineaque manu crepitantia concutit arma.
vivitur ex rapto: non hospes ab hospite tutus,
non socer a genero, fratrum quoque gratia rara est;
inminet exitio vir coniugis, illa mariti,
lurida terribiles miscent aconita novercae,
filius ante diem patrios inquirit in annos:
victa iacet pietas, et virgo caede madentis
ultima caelestum terras Astraea reliquit.
    Neve foret terris securior arduus aether,
adfectasse ferunt regnum caeleste gigantas
altaque congestos struxisse ad sidera montis.
tum pater omnipotens misso perfregit Olympum
fulmine et excussit subiecto Pelion Ossae.
obruta mole sua cum corpora dira iacerent,
perfusam multo natorum sanguine Terram
immaduisse ferunt calidumque animasse cruorem

et, ne nulla suae stirpis monimenta manerent,
in faciem vertisse hominum; sed et illa propago
contemptrix superum saevaeque avidissima caedis
et violenta fuit: scires e sanguine natos.
    Quae pater ut summa vidit Saturnius arce,
ingemit et facto nondum vulgata recenti
foeda Lycaoniae referens convivia mensae
ingentes animo et dignas Iove concipit iras
conciliumque vocat: tenuit mora nulla vocatos.
    Est via sublimis, caelo manifesta sereno;
lactea nomen habet, candore notabilis ipso.
hac iter est superis ad magni tecta Tonantis
regalemque domum: dextra laevaque deorum
atria nobilium valvis celebrantur apertis.
plebs habitat diversa locis: hac parte potentes
caelicolae clarique suos posuere penates;
hic locus est, quem, si verbis audacia detur,
haud timeam magni dixisse Palatia caeli.
    Ergo ubi marmoreo superi sedere recessu,
celsior ipse loco sceptroque innixus eburno
terrificam capitis concussit terque quaterque
caesariem, cum qua terram, mare, sidera movit.
talibus inde modis ora indignantia solvit:
'non ego pro mundi regno magis anxius illa
tempestate fui, qua centum quisque parabat
inicere anguipedum captivo bracchia caelo.
nam quamquam ferus hostis erat, tamen illud ab uno
corpore et ex una pendebat origine bellum;
nunc mihi qua totum Nereus circumsonat orbem,
perdendum est mortale genus: per flumina iuro
infera sub terras Stygio labentia luco!
cuncta prius temptanda, sed inmedicabile curae
ense recidendum, ne pars sincera trahatur.
sunt mihi semidei, sunt, rustica numina, nymphae
faunique satyrique et monticolae silvani;
quos quoniam caeli nondum dignamur honore,
quas dedimus, certe terras habitare sinamus.
an satis, o superi, tutos fore creditis illos,
cum mihi, qui fulmen, qui vos habeoque regoque,
struxerit insidias notus feritate Lycaon?'
    Confremuere omnes studiisque ardentibus ausum
talia deposcunt: sic, cum manus inpia saevit
sanguine Caesareo Romanum exstinguere nomen,
attonitum tantae subito terrore ruinae
humanum genus est totusque perhorruit orbis;

nec tibi grata minus pietas, Auguste, tuorum
quam fuit illa Iovi. qui postquam voce manuque
murmura conpressit, tenuere silentia cuncti.
substitit ut clamor pressus gravitate regentis,
Iuppiter hoc iterum sermone silentia rupit:
'ille quidem poenas (curam hanc dimittite!) solvit;
quod tamen admissum, quae sit vindicta, docebo.
contigerat nostras infamia temporis aures;
quam cupiens falsam summo delabor Olympo
et deus humana lustro sub imagine terras.
longa mora est, quantum noxae sit ubique repertum,
enumerare: minor fuit ipsa infamia vero.
Maenala transieram latebris horrenda ferarum
et cum Cyllene gelidi pineta Lycaei:
Arcadis hinc sedes et inhospita tecta tyranni
ingredior, traherent cum sera crepuscula noctem.
signa dedi venisse deum, vulgusque precari
coeperat: inridet primo pia vota Lycaon,
mox ait "experiar deus hic discrimine aperto
an sit mortalis: nec erit dubitabile verum."
nocte gravem somno necopina perdere morte
comparat: haec illi placet experientia veri;
nec contentus eo, missi de gente Molossa
obsidis unius iugulum mucrone resolvit
atque ita semineces partim ferventibus artus
mollit aquis, partim subiecto torruit igni.
quod simul inposuit mensis, ego vindice flamma
in domino dignos everti tecta penates;
territus ipse fugit nactusque silentia ruris
exululat frustraque loqui conatur: ab ipso
colligit os rabiem solitaeque cupidine caedis
vertitur in pecudes et nunc quoque sanguine gaudet.
in villos abeunt vestes, in crura lacerti:
fit lupus et veteris servat vestigia formae;
canities eadem est, eadem violentia vultus,
idem oculi lucent, eadem feritatis imago est.
occidit una domus, sed non domus una perire
digna fuit: qua terra patet, fera regnat Erinys.
in facinus iurasse putes! dent ocius omnes,
quas meruere pati, (sic stat sententia) poenas.'
    Dicta Iovis pars voce probant stimulosque frementi
adiciunt, alii partes adsensibus inplent.
est tamen humani generis iactura dolori
omnibus, et quae sit terrae mortalibus orbae
forma futura rogant, quis sit laturus in aras

tura, ferisne paret populandas tradere terras.
talia quaerentes (sibi enim fore cetera curae)
rex superum trepidare vetat subolemque priori
dissimilem populo promittit origine mira.
Iamque erat in totas sparsurus fulmina terras;
sed timuit, ne forte sacer tot ab ignibus aether
conciperet flammas longusque ardesceret axis:
esse quoque in fatis reminiscitur, adfore tempus,
quo mare, quo tellus correptaque regia caeli
ardeat et mundi moles obsessa laboret.
tela reponuntur manibus fabricata cyclopum;
poena placet diversa, genus mortale sub undis
perdere et ex omni nimbos demittere caelo.
Protinus Aeoliis Aquilonem claudit in antris
et quaecumque fugant inductas flamina nubes
emittitque Notum. madidis Notus evolat alis,
terribilem picea tectus caligine vultum;
barba gravis nimbis, canis fluit unda capillis;
fronte sedent nebulae, rorant pennaeque sinusque.
utque manu lata pendentia nubila pressit,
fit fragor: hinc densi funduntur ab aethere nimbi;
nuntia Iunonis varios induta colores
concipit Iris aquas alimentaque nubibus adfert.
sternuntur segetes et deplorata coloni
vota iacent, longique perit labor inritus anni.
Nec caelo contenta suo est Iovis ira, sed illum
caeruleus frater iuvat auxiliaribus undis.
convocat hic amnes: qui postquam tecta tyranni
intravere sui, 'non est hortamine longo
nunc' ait 'utendum; vires effundite vestras:
sic opus est! aperite domos ac mole remota
fluminibus vestris totas inmittite habenas!'
iusserat; hi redeunt ac fontibus ora relaxant
et defrenato volvuntur in aequora cursu.
Ipse tridente suo terram percussit, at illa
intremuit motuque vias patefecit aquarum.
exspatiata ruunt per apertos flumina campos
cumque satis arbusta simul pecudesque virosque
tectaque cumque suis rapiunt penetralia sacris.
si qua domus mansit potuitque resistere tanto
indeiecta malo, culmen tamen altior huius
unda tegit, pressaeque latent sub gurgite turres.
iamque mare et tellus nullum discrimen habebant:
omnia pontus erant, derant quoque litora ponto.
Occupat hic collem, cumba sedet alter adunca

et ducit remos illic, ubi nuper arabat:
ille supra segetes aut mersae culmina villae
navigat, hic summa piscem deprendit in ulmo.
figitur in viridi, si fors tulit, ancora prato,
aut subiecta terunt curvae vineta carinae;
et, modo qua graciles gramen carpsere capellae,
nunc ibi deformes ponunt sua corpora phocae.
mirantur sub aqua lucos urbesque domosque
Nereides, silvasque tenent delphines et altis
incursant ramis agitataque robora pulsant.
nat lupus inter oves, fulvos vehit unda leones,
unda vehit tigres; nec vires fulminis apro,
crura nec ablato prosunt velocia cervo,
quaesitisque diu terris, ubi sistere possit,
in mare lassatis volucris vaga decidit alis.
obruerat tumulos inmensa licentia ponti,
pulsabantque novi montana cacumina fluctus.
maxima pars unda rapitur; quibus unda pepercit,
illos longa domant inopi ieiunia victu.
Separat Aonios Oetaeis Phocis ab arvis,
terra ferax, dum terra fuit, sed tempore in illo
pars maris et latus subitarum campus aquarum.
mons ibi verticibus petit arduus astra duobus,
nomine Parnasos, superantque cacumina nubes.
hic ubi Deucalion (nam cetera texerat aequor)
cum consorte tori parva rate vectus adhaesit,
Corycidas nymphas et numina montis adorant
fatidicamque Themin, quae tunc oracla tenebat:
non illo melior quisquam nec amantior aequi
vir fuit aut illa metuentior ulla deorum.
Iuppiter ut liquidis stagnare paludibus orbem
et superesse virum de tot modo milibus unum,
et superesse vidit de tot modo milibus unam,
innocuos ambo, cultores numinis ambo,
nubila disiecit nimbisque aquilone remotis
et caelo terras ostendit et aethera terris.
nec maris ira manet, positoque tricuspide telo
mulcet aquas rector pelagi supraque profundum
exstantem atque umeros innato murice tectum
caeruleum Tritona vocat conchaeque sonanti
inspirare iubet fluctusque et flumina signo
iam revocare dato: cava bucina sumitur illi,
tortilis in latum quae turbine crescit ab imo,
bucina, quae medio concepit ubi aera ponto,
litora voce replet sub utroque iacentia Phoebo;

tum quoque, ut ora dei madida rorantia barba
contigit et cecinit iussos inflata receptus,
omnibus audita est telluris et aequoris undis,
et quibus est undis audita, coercuit omnes.
iam mare litus habet, plenos capit alveus amnes,
flumina subsidunt collesque exire videntur;
surgit humus, crescunt sola decrescentibus undis,
postque diem longam nudata cacumina silvae
ostendunt limumque tenent in fronde relictum
    Redditus orbis erat; quem postquam vidit inanem
et desolatas agere alta silentia terras,
Deucalion lacrimis ita Pyrrham adfatur obortis:
'o soror, o coniunx, o femina sola superstes,
quam commune mihi genus et patruelis origo,
deinde torus iunxit, nunc ipsa pericula iungunt,
terrarum, quascumque vident occasus et ortus,
nos duo turba sumus; possedit cetera pontus.
haec quoque adhuc vitae non est fiducia nostrae
certa satis; terrent etiamnum nubila mentem.
quis tibi, si sine me fatis erepta fuisses,
nunc animus, miseranda, foret? quo sola timorem
ferre modo posses? quo consolante doleres!
namque ego (crede mihi), si te quoque pontus haberet,
te sequerer, coniunx, et me quoque pontus haberet.
o utinam possim populos reparare paternis
artibus atque animas formatae infundere terrae!
nunc genus in nobis restat mortale duobus.
sic visum superis: hominumque exempla manemus.'
dixerat, et flebant: placuit caeleste precari
numen et auxilium per sacras quaerere sortes.
nulla mora est: adeunt pariter Cephesidas undas,
ut nondum liquidas, sic iam vada nota secantes.
inde ubi libatos inroravere liquores
vestibus et capiti, flectunt vestigia sanctae
ad delubra deae, quorum fastigia turpi
pallebant musco stabantque sine ignibus arae.
ut templi tetigere gradus, procumbit uterque
pronus humi gelidoque pavens dedit oscula saxo
atque ita 'si precibus' dixerunt 'numina iustis
victa remollescunt, si flectitur ira deorum,
dic, Themi, qua generis damnum reparabile nostri
arte sit, et mersis fer opem, mitissima, rebus!'
    Mota dea est sortemque dedit: 'discedite templo
et velate caput cinctasque resolvite vestes
ossaque post tergum magnae iactate parentis!'

obstupuere diu: rumpitque silentia voce
Pyrrha prior iussisque deae parere recusat,
detque sibi veniam pavido rogat ore pavetque
laedere iactatis maternas ossibus umbras.
interea repetunt caecis obscura latebris
verba datae sortis secum inter seque volutant.
inde Promethides placidis Epimethida dictis
mulcet et 'aut fallax' ait 'est sollertia nobis,
aut (pia sunt nullumque nefas oracula suadent!)
magna parens terra est: lapides in corpore terrae
ossa reor dici; iacere hos post terga iubemur.'
    Coniugis augurio quamquam Titania mota est,
spes tamen in dubio est: adeo caelestibus ambo
diffidunt monitis; sed quid temptare nocebit?
descendunt: velantque caput tunicasque recingunt
et iussos lapides sua post vestigia mittunt.
saxa (quis hoc credat, nisi sit pro teste vetustas?)
ponere duritiem coepere suumque rigorem
mollirique mora mollitaque ducere formam.
mox ubi creverunt naturaque mitior illis
contigit, ut quaedam, sic non manifesta videri
forma potest hominis, sed uti de marmore coepta
non exacta satis rudibusque simillima signis,
quae tamen ex illis aliquo pars umida suco
et terrena fuit, versa est in corporis usum;
quod solidum est flectique nequit, mutatur in ossa,
quae modo vena fuit, sub eodem nomine mansit,
inque brevi spatio superorum numine saxa
missa viri manibus faciem traxere virorum
et de femineo reparata est femina iactu.
inde genus durum sumus experiensque laborum
et documenta damus qua simus origine nati.
    Cetera diversis tellus animalia formis
sponte sua peperit, postquam vetus umor ab igne
percaluit solis, caenumque udaeque paludes
intumuere aestu, fecundaque semina rerum
vivaci nutrita solo ceu matris in alvo
creverunt faciemque aliquam cepere morando.
sic ubi deseruit madidos septemfluus agros
Nilus et antiquo sua flumina reddidit alveo
aetherioque recens exarsit sidere limus,
plurima cultores versis animalia glaebis
inveniunt et in his quaedam modo coepta per ipsum
nascendi spatium, quaedam inperfecta suisque
trunca vident numeris, et eodem in corpore saepe

altera pars vivit, rudis est pars altera tellus.
quippe ubi temperiem sumpsere umorque calorque,
concipiunt, et ab his oriuntur cuncta duobus,
cumque sit ignis aquae pugnax, vapor umidus omnes
res creat, et discors concordia fetibus apta est.
ergo ubi diluvio tellus lutulenta recenti
solibus aetheriis altoque recanduit aestu,
edidit innumeras species; partimque figuras
rettulit antiquas, partim nova monstra creavit.
    Illa quidem nollet, sed te quoque, maxime Python,
tum genuit, populisque novis, incognita serpens,
terror eras: tantum spatii de monte tenebas.
hunc deus arcitenens, numquam letalibus armis
ante nisi in dammis capreisque fugacibus usus,
mille gravem telis exhausta paene pharetra
perdidit effuso per vulnera nigra veneno.
neve operis famam posset delere vetustas,
instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia de domitae serpentis nomine dictos.
hic iuvenum quicumque manu pedibusve rotave
vicerat, aesculeae capiebat frondis honorem.
nondum laurus erat, longoque decentia crine
tempora cingebat de qualibet arbore Phoebus.
    Primus amor Phoebi Daphne Peneia, quem non
fors ignara dedit, sed saeva Cupidinis ira,
Delius hunc nuper, victa serpente superbus,
viderat adducto flectentem cornua nervo
'quid' que 'tibi, lascive puer, cum fortibus armis?'
dixerat: 'ista decent umeros gestamina nostros,
qui dare certa ferae, dare vulnera possumus hosti,
qui modo pestifero tot iugera ventre prementem
stravimus innumeris tumidum Pythona sagittis.
tu face nescio quos esto contentus amores
inritare tua, nec laudes adsere nostras!'
filius huic Veneris 'figat tuus omnia, Phoebe,
te meus arcus' ait; 'quantoque animalia cedunt
cuncta deo, tanto minor est tua gloria nostra.'
dixit et eliso percussis aere pennis
inpiger umbrosa Parnasi constitit arce
eque sagittifera prompsit duo tela pharetra
diversorum operum: fugat hoc, facit illud amorem;
quod facit, auratum est et cuspide fulget acuta,
quod fugat, obtusum est et habet sub harundine plumbum.
hoc deus in nympha Peneide fixit, at illo
laesit Apollineas traiecta per ossa medullas;

protinus alter amat, fugit altera nomen amantis
silvarum latebris captivarumque ferarum
exuviis gaudens innuptaeque aemula Phoebes:
vitta coercebat positos sine lege capillos.
multi illam petiere, illa aversata petentes
inpatiens expersque viri nemora avia lustrat
nec, quid Hymen, quid Amor, quid sint conubia curat.
saepe pater dixit: 'generum mihi, filia, debes,'
saepe pater dixit: 'debes mihi, nata, nepotes';
illa velut crimen taedas exosa iugales
pulchra verecundo suffuderat ora rubore
inque patris blandis haerens cervice lacertis
'da mihi perpetua, genitor carissime,' dixit
'virginitate frui! dedit hoc pater ante Dianae.'
ille quidem obsequitur, sed te decor iste quod optas
esse vetat, votoque tuo tua forma repugnat:
Phoebus amat visaeque cupit conubia Daphnes,
quodque cupit, sperat, suaque illum oracula fallunt,
utque leves stipulae demptis adolentur aristis,
ut facibus saepes ardent, quas forte viator
vel nimis admovit vel iam sub luce reliquit,
sic deus in flammas abiit, sic pectore toto
uritur et sterilem sperando nutrit amorem.
spectat inornatos collo pendere capillos
et 'quid, si comantur?' ait. videt igne micantes
sideribus similes oculos, videt oscula, quae non
est vidisse satis; laudat digitosque manusque
bracchiaque et nudos media plus parte lacertos;
si qua latent, meliora putat. fugit ocior aura
illa levi neque ad haec revocantis verba resistit:
'nympha, precor, Penei, mane! non insequor hostis;
nympha, mane! sic agna lupum, sic cerva leonem,
sic aquilam penna fugiunt trepidante columbae,
hostes quaeque suos: amor est mihi causa sequendi!
me miserum! ne prona cadas indignave laedi
crura notent sentes et sim tibi causa doloris!
aspera, qua properas, loca sunt: moderatius, oro,
curre fugamque inhibe, moderatius insequar ipse.
cui placeas, inquire tamen: non incola montis,
non ego sum pastor, non hic armenta gregesque
horridus observo. nescis, temeraria, nescis,
quem fugias, ideoque fugis: mihi Delphica tellus
et Claros et Tenedos Patareaque regia servit;
Iuppiter est genitor; per me, quod eritque fuitque
estque, patet; per me concordant carmina nervis.

certa quidem nostra est, nostra tamen una sagitta
certior, in vacuo quae vulnera pectore fecit!
inventum medicina meum est, opiferque per orbem
dicor, et herbarum subiecta potentia nobis.
ei mihi, quod nullis amor est sanabilis herbis
nec prosunt domino, quae prosunt omnibus, artes!'
Plura locuturum timido Peneia cursu
fugit cumque ipso verba inperfecta reliquit,
tum quoque visa decens; nudabant corpora venti,
obviaque adversas vibrabant flamina vestes,
et levis inpulsos retro dabat aura capillos,
auctaque forma fuga est. sed enim non sustinet ultra
perdere blanditias iuvenis deus, utque monebat
ipse Amor, admisso sequitur vestigia passu.
ut canis in vacuo leporem cum Gallicus arvo
vidit, et hic praedam pedibus petit, ille salutem;
alter inhaesuro similis iam iamque tenere
sperat et extento stringit vestigia rostro,
alter in ambiguo est, an sit conprensus, et ipsis
morsibus eripitur tangentiaque ora relinquit:
sic deus et virgo est hic spe celer, illa timore.
qui tamen insequitur pennis adiutus Amoris,
ocior est requiemque negat tergoque fugacis
inminet et crinem sparsum cervicibus adflat.
viribus absumptis expalluit illa citaeque
victa labore fugae spectans Peneidas undas
'fer, pater,' inquit 'opem! si flumina numen habetis,
qua nimium placui, mutando perde figuram!'
[quae facit ut laedar mutando perde figuram.]
vix prece finita torpor gravis occupat artus,
mollia cinguntur tenui praecordia libro,
in frondem crines, in ramos bracchia crescunt,
pes modo tam velox pigris radicibus haeret,
ora cacumen habet: remanet nitor unus in illa.
Hanc quoque Phoebus amat positaque in stipite dextra
sentit adhuc trepidare novo sub cortice pectus
conplexusque suis ramos ut membra lacertis
oscula dat ligno; refugit tamen oscula lignum.
cui deus 'at, quoniam coniunx mea non potes esse,
arbor eris certe' dixit 'mea! semper habebunt
te coma, te citharae, te nostrae, laure, pharetrae;
tu ducibus Latiis aderis, cum laeta Triumphum
vox canet et visent longas Capitolia pompas;
postibus Augustis eadem fidissima custos
ante fores stabis mediamque tuebere quercum,

utque meum intonsis caput est iuvenale capillis,
tu quoque perpetuos semper gere frondis honores!'
finierat Paean: factis modo laurea ramis
adnuit utque caput visa est agitasse cacumen.
Est nemus Haemoniae, praerupta quod undique claudit
silva: vocant Tempe; per quae Peneos ab imo
effusus Pindo spumosis volvitur undis
deiectuque gravi tenues agitantia fumos
nubila conducit summisque adspergine silvis
inpluit et sonitu plus quam vicina fatigat:
haec domus, haec sedes, haec sunt penetralia magni
amnis, in his residens facto de cautibus antro,
undis iura dabat nymphisque colentibus undas.
conveniunt illuc popularia flumina primum,
nescia, gratentur consolenturne parentem,
populifer Sperchios et inrequietus Enipeus
Apidanosque senex lenisque Amphrysos et Aeas,
moxque amnes alii, qui, qua tulit inpetus illos,
in mare deducunt fessas erroribus undas.
Inachus unus abest imoque reconditus antro
fletibus auget aquas natamque miserrimus Io
luget ut amissam: nescit, vitane fruatur
an sit apud manes; sed quam non invenit usquam,
esse putat nusquam atque animo peiora veretur.
Viderat a patrio redeuntem Iuppiter illam
flumine et 'o virgo Iove digna tuoque beatum
nescio quem factura toro, pete' dixerat 'umbras
altorum nemorum' (et nemorum monstraverat umbras)
'dum calet, et medio sol est altissimus orbe!
quodsi sola times latebras intrare ferarum,
praeside tuta deo nemorum secreta subibis,
nec de plebe deo, sed qui caelestia magna
sceptra manu teneo, sed qui vaga fulmina mitto.
ne fuge me!' fugiebat enim. iam pascua Lernae
consitaque arboribus Lyrcea reliquerat arva,
cum deus inducta latas caligine terras
occuluit tenuitque fugam rapuitque pudorem.
Interea medios Iuno despexit in Argos
et noctis faciem nebulas fecisse volucres
sub nitido mirata die, non fluminis illas
esse, nec umenti sensit tellure remitti;
atque suus coniunx ubi sit circumspicit, ut quae
deprensi totiens iam nosset furta mariti.
quem postquam caelo non repperit, 'aut ego fallor
aut ego laedor' ait delapsaque ab aethere summo

constitit in terris nebulasque recedere iussit.
coniugis adventum praesenserat inque nitentem
Inachidos vultus mutaverat ille iuvencam;
bos quoque formosa est. speciem Saturnia vaccae,
quamquam invita, probat nec non, et cuius et unde
quove sit armento, veri quasi nescia quaerit.
Iuppiter e terra genitam mentitur, ut auctor
desinat inquiri: petit hanc Saturnia munus.
quid faciat? crudele suos addicere amores,
non dare suspectum est: Pudor est, qui suadeat illinc,
hinc dissuadet Amor. victus Pudor esset Amore,
sed leve si munus sociae generisque torique
vacca negaretur, poterat non vacca videri!
    Paelice donata non protinus exuit omnem
diva metum timuitque Iovem et fuit anxia furti,
donec Arestoridae servandam tradidit Argo.
centum luminibus cinctum caput Argus habebat
inde suis vicibus capiebant bina quietem,
cetera servabant atque in statione manebant.
constiterat quocumque modo, spectabat ad Io,
ante oculos Io, quamvis aversus, habebat.
luce sinit pasci; cum sol tellure sub alta est,
claudit et indigno circumdat vincula collo.
frondibus arboreis et amara pascitur herba.
proque toro terrae non semper gramen habenti
incubat infelix limosaque flumina potat.
illa etiam supplex Argo cum bracchia vellet
tendere, non habuit, quae bracchia tenderet Argo,
conatoque queri mugitus edidit ore
pertimuitque sonos propriaque exterrita voce est.
venit et ad ripas, ubi ludere saepe solebat,
Inachidas: rictus novaque ut conspexit in unda
cornua, pertimuit seque exsternata refugit.
naides ignorant, ignorat et Inachus ipse,
quae sit; at illa patrem sequitur sequiturque sorores
et patitur tangi seque admirantibus offert.
decerptas senior porrexerat Inachus herbas:
illa manus lambit patriisque dat oscula palmis
nec retinet lacrimas et, si modo verba sequantur,
oret opem nomenque suum casusque loquatur;
littera pro verbis, quam pes in pulvere duxit,
corporis indicium mutati triste peregit.
'me miserum!' exclamat pater Inachus inque gementis
cornibus et nivea pendens cervice iuvencae
'me miserum!' ingeminat; 'tune es quaesita per omnes

nata mihi terras? tu non inventa reperta
luctus eras levior! retices nec mutua nostris
dicta refers, alto tantum suspiria ducis
pectore, quodque unum potes, ad mea verba remugis!
at tibi ego ignarus thalamos taedasque parabam,
spesque fuit generi mihi prima, secunda nepotum.
de grege nunc tibi vir, nunc de grege natus habendus.
nec finire licet tantos mihi morte dolores;
sed nocet esse deum, praeclusaque ianua leti
aeternum nostros luctus extendit in aevum.'
talia maerenti stellatus submovet Argus
ereptamque patri diversa in pascua natam
abstrahit. ipse procul montis sublime cacumen
occupat, unde sedens partes speculatur in omnes.
    Nec superum rector mala tanta Phoronidos ultra
ferre potest natumque vocat, quem lucida partu
Pleias enixa est letoque det imperat Argum.
parva mora est alas pedibus virgamque potenti
somniferam sumpsisse manu tegumenque capillis.
haec ubi disposuit, patria Iove natus ab arce
desilit in terras; illic tegumenque removit
et posuit pennas, tantummodo virga retenta est:
hac agit, ut pastor, per devia rura capellas
dum venit abductas, et structis cantat avenis.
voce nova captus custos Iunonius 'at tu,
quisquis es, hoc poteras mecum considere saxo'
Argus ait; 'neque enim pecori fecundior ullo
herba loco est, aptamque vides pastoribus umbram.'
    Sedit Atlantiades et euntem multa loquendo
detinuit sermone diem iunctisque canendo
vincere harundinibus servantia lumina temptat.
ille tamen pugnat molles evincere somnos
et, quamvis sopor est oculorum parte receptus,
parte tamen vigilat. quaerit quoque (namque reperta
fistula nuper erat), qua sit ratione reperta.
    Tum deus 'Arcadiae gelidis sub montibus' inquit
'inter hamadryadas celeberrima Nonacrinas
naias una fuit: nymphae Syringa vocabant.
non semel et satyros eluserat illa sequentes
et quoscumque deos umbrosaque silva feraxque
rus habet. Ortygiam studiis ipsaque colebat
virginitate deam; ritu quoque cincta Dianae
falleret et posset credi Latonia, si non
corneus huic arcus, si non foret aureus illi;
sic quoque fallebat.

Redeuntem colle Lycaeo
Pan videt hanc pinuque caput praecinctus acuta
talia verba refert -- restabat verba referre
et precibus spretis fugisse per avia nympham,
donec harenosi placidum Ladonis ad amnem
venerit; hic illam cursum inpedientibus undis
ut se mutarent liquidas orasse sorores,
Panaque cum prensam sibi iam Syringa putaret,
corpore pro nymphae calamos tenuisse palustres,
dumque ibi suspirat, motos in harundine ventos
effecisse sonum tenuem similemque querenti.
arte nova vocisque deum dulcedine captum
'hoc mihi colloquium tecum' dixisse 'manebit,'
atque ita disparibus calamis conpagine cerae
inter se iunctis nomen tenuisse puellae.
talia dicturus vidit Cyllenius omnes
subcubuisse oculos adopertaque lumina somno;
supprimit extemplo vocem firmatque soporem
languida permulcens medicata lumina virga.
nec mora, falcato nutantem vulnerat ense,
qua collo est confine caput, saxoque cruentum
deicit et maculat praeruptam sanguine rupem.
Arge, iaces, quodque in tot lumina lumen habebas,
exstinctum est, centumque oculos nox occupat una.
Excipit hos volucrisque suae Saturnia pennis
collocat et gemmis caudam stellantibus inplet.
protinus exarsit nec tempora distulit irae
horriferamque oculis animoque obiecit Erinyn
paelicis Argolicae stimulosque in pectore caecos
condidit et profugam per totum exercuit orbem.
ultimus inmenso restabas, Nile, labori;
quem simulac tetigit, positisque in margine ripae
procubuit genibus resupinoque ardua collo,
quos potuit solos, tollens ad sidera vultus
et gemitu et lacrimis et luctisono mugitu
cum Iove visa queri finemque orare malorum.
coniugis ille suae conplexus colla lacertis,
finiat ut poenas tandem, rogat 'in' que 'futurum
pone metus' inquit: 'numquam tibi causa doloris
haec erit,' et Stygias iubet hoc audire paludes.
Ut lenita dea est, vultus capit illa priores
fitque, quod ante fuit: fugiunt e corpore saetae,
cornua decrescunt, fit luminis artior orbis,
contrahitur rictus, redeunt umerique manusque,
ungulaque in quinos dilapsa absumitur ungues:

de bove nil superest formae nisi candor in illa.
officioque pedum nymphe contenta duorum
erigitur metuitque loqui, ne more iuvencae
mugiat, et timide verba intermissa retemptat.
Nunc dea linigera colitur celeberrima turba.
huic Epaphus magni genitus de semine tandem
creditur esse Iovis perque urbes iuncta parenti
templa tenet. fuit huic animis aequalis et annis
Sole satus Phaethon, quem quondam magna loquentem
nec sibi cedentem Phoeboque parente superbum
non tulit Inachides 'matri' que ait 'omnia demens
credis et es tumidus genitoris imagine falsi.'
erubuit Phaethon iramque pudore repressit
et tulit ad Clymenen Epaphi convicia matrem
'quo' que 'magis doleas, genetrix' ait, 'ille ego liber,
ille ferox tacui! pudet haec opprobria nobis
et dici potuisse et non potuisse refelli.
at tu, si modo sum caelesti stirpe creatus,
ede notam tanti generis meque adsere caelo!'
dixit et inplicuit materno bracchia collo
perque suum Meropisque caput taedasque sororum
traderet oravit veri sibi signa parentis.
ambiguum Clymene precibus Phaethontis an ira
mota magis dicti sibi criminis utraque caelo
bracchia porrexit spectansque ad lumina solis
'per iubar hoc' inquit 'radiis insigne coruscis,
nate, tibi iuro, quod nos auditque videtque,
hoc te, quem spectas, hoc te, qui temperat orbem,
Sole satum; si ficta loquor, neget ipse videndum
se mihi, sitque oculis lux ista novissima nostris!
nec longus labor est patrios tibi nosse penates.
unde oritur, domus est terrae contermina nostrae:
si modo fert animus, gradere et scitabere ab ipso!'
emicat extemplo laetus post talia matris
dicta suae Phaethon et concipit aethera mente
Aethiopasque suos positosque sub ignibus Indos
sidereis transit patriosque adit inpiger ortus.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS METAMORPHOSEON LIBER SECVNDVS

Regia Solis erat sublimibus alta columnis,
clara micante auro flammasque imitante pyropo,
cuius ebur nitidum fastigia summa tegebat,

argenti bifores radiabant lumine valvae.
materiam superabat opus: nam Mulciber illic
aequora caelarat medias cingentia terras
terrarumque orbem caelumque, quod imminet orbi.
caeruleos habet unda deos, Tritona canorum
Proteaque ambiguum ballaenarumque prementem
Aegaeona suis inmania terga lacertis
Doridaque et natas, quarum pars nare videtur,
pars in mole sedens viridis siccare capillos,
pisce vehi quaedam: facies non omnibus una,
non diversa tamen, qualem decet esse sororum.
terra viros urbesque gerit silvasque ferasque
fluminaque et nymphas et cetera numina ruris.
haec super inposita est caeli fulgentis imago,
signaque sex foribus dextris totidemque sinistris.
Quo simul adclivi Clymeneia limite proles
venit et intravit dubitati tecta parentis,
protinus ad patrios sua fert vestigia vultus
consistitque procul; neque enim propiora ferebat
lumina: purpurea velatus veste sedebat
in solio Phoebus claris lucente smaragdis.
a dextra laevaque Dies et Mensis et Annus
Saeculaque et positae spatiis aequalibus Horae
Verque novum stabat cinctum florente corona,
stabat nuda Aestas et spicea serta gerebat,
stabat et Autumnus calcatis sordidus uvis
et glacialis Hiems canos hirsuta capillos.
Ipse loco medius rerum novitate paventem
Sol oculis iuvenem, quibus adspicit omnia, vidit
'quae' que 'viae tibi causa? quid hac' ait 'arce petisti,
progenies, Phaethon, haud infitianda parenti?'
ille refert: 'o lux inmensi publica mundi,
Phoebe pater, si das usum mihi nominis huius,
nec falsa Clymene culpam sub imagine celat,
pignora da, genitor, per quae tua vera propago
credar, et hunc animis errorem detrahe nostris!'
dixerat, at genitor circum caput omne micantes
deposuit radios propiusque accedere iussit
amplexuque dato 'nec tu meus esse negari
dignus es, et Clymene veros' ait 'edidit ortus,
quoque minus dubites, quodvis pete munus, ut illud
me tribuente feras! promissi testis adesto
dis iuranda palus, oculis incognita nostris!'
vix bene desierat, currus rogat ille paternos
inque diem alipedum ius et moderamen equorum.

Paenituit iurasse patrem: qui terque quaterque
concutiens inlustre caput 'temeraria' dixit
'vox mea facta tua est; utinam promissa liceret
non dare! confiteor, solum hoc tibi, nate, negarem.
dissuadere licet: non est tua tuta voluntas!
magna petis, Phaethon, et quae nec viribus istis
munera conveniant nec tam puerilibus annis:
sors tua mortalis, non est mortale, quod optas.
plus etiam, quam quod superis contingere possit,
nescius adfectas; placeat sibi quisque licebit,
non tamen ignifero quisquam consistere in axe
me valet excepto; vasti quoque rector Olympi,
qui fera terribili iaculatur fulmina dextra,
non agat hos currus: et quid Iove maius habemus?
ardua prima via est et qua vix mane recentes
enituntur equi; medio est altissima caelo,
unde mare et terras ipsi mihi saepe videre
fit timor et pavida trepidat formidine pectus;
ultima prona via est et eget moderamine certo:
tunc etiam quae me subiectis excipit undis,
ne ferar in praeceps, Tethys solet ipsa vereri.
adde, quod adsidua rapitur vertigine caelum
sideraque alta trahit celerique volumine torquet.
nitor in adversum, nec me, qui cetera, vincit
inpetus, et rapido contrarius evehor orbi.
finge datos currus: quid ages? poterisne rotatis
obvius ire polis, ne te citus auferat axis?
forsitan et lucos illic urbesque deorum
concipias animo delubraque ditia donis
esse: per insidias iter est formasque ferarum!
utque viam teneas nulloque errore traharis,
per tamen adversi gradieris cornua tauri
Haemoniosque arcus violentique ora Leonis
saevaque circuitu curvantem bracchia longo
Scorpion atque aliter curvantem bracchia Cancrum.
nec tibi quadripedes animosos ignibus illis,
quos in pectore habent, quos ore et naribus efflant,
in promptu regere est: vix me patiuntur, ubi acres
incaluere animi cervixque repugnat habenis.—
at tu, funesti ne sim tibi muneris auctor,
nate, cave, dum resque sinit tua corrige vota!
scilicet ut nostro genitum te sanguine credas,
pignora certa petis: do pignora certa timendo
et patrio pater esse metu probor. adspice vultus
ecce meos; utinamque oculos in pectora posses

inserere et patrias intus deprendere curas!
denique quidquid habet dives, circumspice, mundus
eque tot ac tantis caeli terraeque marisque
posce bonis aliquid; nullam patiere repulsam.
deprecor hoc unum, quod vero nomine poena,
non honor est: poenam, Phaethon, pro munere poscis!
quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis?
ne dubita! dabitur (Stygias iuravimus undas),
quodcumque optaris; sed tu sapientius opta!'
  Finierat monitus; dictis tamen ille repugnat
propositumque premit flagratque cupidine currus.
ergo, qua licuit, genitor cunctatus ad altos
deducit iuvenem, Vulcania munera, currus.
aureus axis erat, temo aureus, aurea summae
curvatura rotae, radiorum argenteus ordo;
per iuga chrysolithi positaeque ex ordine gemmae
clara repercusso reddebant lumina Phoebo.
  Dumque ea magnanimus Phaethon miratur opusque
perspicit, ecce vigil nitido patefecit ab ortu
purpureas Aurora fores et plena rosarum
atria: diffugiunt stellae, quarum agmina cogit
Lucifer et caeli statione novissimus exit.
  Quem petere ut terras mundumque rubescere vidit
cornuaque extremae velut evanescere lunae,
iungere equos Titan velocibus imperat Horis.
iussa deae celeres peragunt ignemque vomentes,
ambrosiae suco saturos, praesepibus altis
quadripedes ducunt adduntque sonantia frena.
tum pater ora sui sacro medicamine nati
contigit et rapidae fecit patientia flammae
inposuitque comae radios praesagaque luctus
pectore sollicito repetens suspiria dixit:
'si potes his saltem monitis parere parentis
parce, puer, stimulis et fortius utere loris!
sponte sua properant, labor est inhibere volentes.
nec tibi derectos placeat via quinque per arcus!
sectus in obliquum est lato curvamine limes,
zonarumque trium contentus fine polumque
effugit australem iunctamque aquilonibus arcton:
hac sit iter—manifesta rotae vestigia cernes—
utque ferant aequos et caelum et terra calores,
nec preme nec summum molire per aethera currum!
altius egressus caelestia tecta cremabis,
inferius terras; medio tutissimus ibis.
neu te dexterior tortum declinet ad Anguem,

neve sinisterior pressam rota ducat ad Aram,
inter utrumque tene! Fortunae cetera mando,
quae iuvet et melius quam tu tibi consulat opto.
dum loquor, Hesperio positas in litore metas
umida nox tetigit; non est mora libera nobis!
poscimur: effulget tenebris Aurora fugatis.
corripe lora manu, vel, si mutabile pectus
est tibi, consiliis, non curribus utere nostris!
dum potes et solidis etiamnum sedibus adstas,
dumque male optatos nondum premis inscius axes,
quae tutus spectes, sine me dare lumina terris!'
Occupat ille levem iuvenali corpore currum
statque super manibusque leves contingere habenas
gaudet et invito grates agit inde parenti.
Interea volucres Pyrois et Eous et Aethon,
Solis equi, quartusque Phlegon hinnitibus auras
flammiferis inplent pedibusque repagula pulsant.
quae postquam Tethys, fatorum ignara nepotis,
reppulit, et facta est inmensi copia caeli,
corripuere viam pedibusque per aera motis
obstantes scindunt nebulas pennisque levati
praetereunt ortos isdem de partibus Euros.
sed leve pondus erat nec quod cognoscere possent
Solis equi, solitaque iugum gravitate carebat;
utque labant curvae iusto sine pondere naves
perque mare instabiles nimia levitate feruntur,
sic onere adsueto vacuus dat in aera saltus
succutiturque alte similisque est currus inani.
Quod simulac sensere, ruunt tritumque relinquunt
quadriiugi spatium nec quo prius ordine currunt.
ipse pavet nec qua commissas flectat habenas
nec scit qua sit iter, nec, si sciat, imperet illis.
tum primum radiis gelidi caluere Triones
et vetito frustra temptarunt aequore tingui,
quaeque polo posita est glaciali proxima Serpens,
frigore pigra prius nec formidabilis ulli,
incaluit sumpsitque novas fervoribus iras;
te quoque turbatum memorant fugisse, Boote,
quamvis tardus eras et te tua plaustra tenebant.
Ut vero summo despexit ab aethere terras
infelix Phaethon penitus penitusque iacentes,
palluit et subito genua intremuere timore
suntque oculis tenebrae per tantum lumen obortae,
et iam mallet equos numquam tetigisse paternos,
iam cognosse genus piget et valuisse rogando,

iam Meropis dici cupiens ita fertur, ut acta
praecipiti pinus borea, cui victa remisit
frena suus rector, quam dis votisque reliquit.
quid faciat? multum caeli post terga relictum,
ante oculos plus est: animo metitur utrumque
et modo, quos illi fatum contingere non est,
prospicit occasus, interdum respicit ortus,
quidque agat ignarus stupet et nec frena remittit
nec retinere valet nec nomina novit equorum.
sparsa quoque in vario passim miracula caelo
vastarumque videt trepidus simulacra ferarum.
est locus, in geminos ubi bracchia concavat arcus
Scorpius et cauda flexisque utrimque lacertis
porrigit in spatium signorum membra duorum:
hunc puer ut nigri madidum sudore veneni
vulnera curvata minitantem cuspide vidit,
mentis inops gelida formidine lora remisit.
Quae postquam summum tetigere iacentia tergum,
exspatiantur equi nulloque inhibente per auras
ignotae regionis eunt, quaque inpetus egit,
hac sine lege ruunt altoque sub aethere fixis
incursant stellis rapiuntque per avia currum
et modo summa petunt, modo per declive viasque
praecipites spatio terrae propiore feruntur,
inferiusque suis fraternos currere Luna
admiratur equos, ambustaque nubila fumant.
corripitur flammis, ut quaeque altissima, tellus
fissaque agit rimas et sucis aret ademptis;
pabula canescunt, cum frondibus uritur arbor,
materiamque suo praebet seges arida damno.
parva queror: magnae pereunt cum moenibus urbes,
cumque suis totas populis incendia gentis
in cinerem vertunt; silvae cum montibus ardent;
ardet Athos Taurusque Cilix et Tmolus et Oete
et tum sicca, prius creberrima fontibus, Ide
virgineusque Helicon et nondum Oeagrius Haemus:
ardet in inmensum geminatis ignibus Aetne
Parnasosque biceps et Eryx et Cynthus et Othrys
et tandem nivibus Rhodope caritura Mimasque
Dindymaque et Mycale natusque ad sacra Cithaeron.
nec prosunt Scythiae sua frigora: Caucasus ardet
Ossaque cum Pindo maiorque ambobus Olympus
aeriaeque Alpes et nubifer Appenninus.
Tum vero Phaethon cunctis e partibus orbem
adspicit accensum nec tantos sustinet aestus

ferventisque auras velut e fornace profunda
ore trahit currusque suos candescere sentit;
et neque iam cineres eiectatamque favillam
ferre potest calidoque involvitur undique fumo,
quoque eat aut ubi sit, picea caligine tectus
nescit et arbitrio volucrum raptatur equorum.
    Sanguine tum credunt in corpora summa vocato
Aethiopum populos nigrum traxisse colorem;
tum facta est Libye raptis umoribus aestu
arida, tum nymphae passis fontesque lacusque
deflevere comis; quaerit Boeotia Dircen,
Argos Amymonen, Ephyre Pirenidas undas;
nec sortita loco distantes flumina ripas
tuta manent: mediis Tanais fumavit in undis
Peneosque senex Teuthranteusque Caicus
et celer Ismenos cum Phegiaco Erymantho
arsurusque iterum Xanthos flavusque Lycormas,
quique recurvatis ludit Maeandros in undis,
Mygdoniusque Melas et Taenarius Eurotas.
arsit et Euphrates Babylonius, arsit Orontes
Thermodonque citus Gangesque et Phasis et Hister;
aestuat Alpheos, ripae Spercheides ardent,
quodque suo Tagus amne vehit, fluit ignibus aurum,
et, quae Maeonias celebrabant carmine ripas
flumineae volucres, medio caluere Caystro;
Nilus in extremum fugit perterritus orbem
occuluitque caput, quod adhuc latet: ostia septem
pulverulenta vacant, septem sine flumine valles.
fors eadem Ismarios Hebrum cum Strymone siccat
Hesperiosque amnes, Rhenum Rhodanumque Padumque
cuique fuit rerum promissa potentia, Thybrin.
dissilit omne solum, penetratque in Tartara rimis
lumen et infernum terret cum coniuge regem;
et mare contrahitur siccaeque est campus harenae,
quod modo pontus erat, quosque altum texerat aequor,
exsistunt montes et sparsas Cycladas augent.
ima petunt pisces, nec se super aequora curvi
tollere consuetas audent delphines in auras;
corpora phocarum summo resupina profundo
exanimata natant: ipsum quoque Nerea fama est
Doridaque et natas tepidis latuisse sub antris.
ter Neptunus aquis cum torvo bracchia vultu
exserere ausus erat, ter non tulit aeris ignes.
    Alma tamen Tellus, ut erat circumdata ponto,
inter aquas pelagi contractosque undique fontes,

qui se condiderant in opacae viscera matris,
sustulit oppressos collo tenus arida vultus
opposuitque manum fronti magnoque tremore
omnia concutiens paulum subsedit et infra,
quam solet esse, fuit fractaque ita voce locuta est:
'si placet hoc meruique, quid o tua fulmina cessant,
summe deum? liceat periturae viribus ignis
igne perire tuo clademque auctore levare!
vix equidem fauces haec ipsa in verba resolvo';
(presserat ora vapor) 'tostos en adspice crines
inque oculis tantum, tantum super ora favillae!
hosne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem
officiique refers, quod adunci vulnera aratri
rastrorumque fero totoque exerceor anno,
quod pecori frondes alimentaque mitia, fruges
humano generi, vobis quoque tura ministro?
sed tamen exitium fac me meruisse: quid undae,
quid meruit frater? cur illi tradita sorte
aequora decrescunt et ab aethere longius absunt?
quodsi nec fratris nec te mea gratia tangit,
at caeli miserere tui! circumspice utrumque:
fumat uterque polus! quos si vitiaverit ignis,
atria vestra ruent! Atlas en ipse laborat
vixque suis umeris candentem sustinet axem!
si freta, si terrae pereunt, si regia caeli,
in chaos antiquum confundimur! eripe flammis,
si quid adhuc superest, et rerum consule summae!'
Dixerat haec Tellus: neque enim tolerare vaporem
ulterius potuit nec dicere plura suumque
rettulit os in se propioraque manibus antra;
at pater omnipotens, superos testatus et ipsum,
qui dederat currus, nisi opem ferat, omnia fato
interitura gravi, summam petit arduus arcem,
unde solet nubes latis inducere terris,
unde movet tonitrus vibrataque fulmina iactat;
sed neque quas posset terris inducere nubes
tunc habuit, nec quos caelo demitteret imbres:
intonat et dextra libratum fulmen ab aure
misit in aurigam pariterque animaque rotisque
expulit et saevis conpescuit ignibus ignes.
consternantur equi et saltu in contraria facto
colla iugo eripiunt abruptaque lora relinquunt:
illic frena iacent, illic temone revulsus
axis, in hac radii fractarum parte rotarum
sparsaque sunt late laceri vestigia currus.

At Phaethon rutilos flamma populante capillos
volvitur in praeceps longoque per aera tractu
fertur, ut interdum de caelo stella sereno
etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.
quem procul a patria diverso maximus orbe
excipit Eridanus fumantiaque abluit ora.
Naides Hesperiae trifida fumantia flamma
corpora dant tumulo, signant quoque carmine saxum:
hic : sitvs : est : phaethon : cvrrvs : avriga : paterni
qvem : si : non : tenvit : magnis : tamen : excidit : avsis
Nam pater obductos luctu miserabilis aegro
condiderat vultus, et, si modo credimus, unum
isse diem sine sole ferunt: incendia lumen
praebebant aliquisque malo fuit usus in illo.
at Clymene postquam dixit, quaecumque fuerunt
in tantis dicenda malis, lugubris et amens
et laniata sinus totum percensuit orbem
exanimesque artus primo, mox ossa requirens
repperit ossa tamen peregrina condita ripa
incubuitque loco nomenque in marmore lectum
perfudit lacrimis et aperto pectore fovit.
nec minus Heliades fletus et, inania morti
munera, dant lacrimas, et caesae pectora palmis
non auditurum miseras Phaethonta querellas
nocte dieque vocant adsternunturque sepulcro.
luna quater iunctis inplerat cornibus orbem;
illae more suo (nam morem fecerat usus)
plangorem dederant: e quis Phaethusa, sororum
maxima, cum vellet terra procumbere, questa est
deriguisse pedes; ad quam conata venire
candida Lampetie subita radice retenta est;
tertia, cum crinem manibus laniare pararet,
avellit frondes; haec stipite crura teneri,
illa dolet fieri longos sua bracchia ramos,
dumque ea mirantur, conplectitur inguina cortex
perque gradus uterum pectusque umerosque manusque
ambit, et exstabant tantum ora vocantia matrem.
quid faciat mater, nisi, quo trahat inpetus illam,
huc eat atque illuc et, dum licet, oscula iungat?
non satis est: truncis avellere corpora temptat
et teneros manibus ramos abrumpit, at inde
sanguineae manant tamquam de vulnere guttae.
'parce, precor, mater,' quaecumque est saucia, clamat,
'parce, precor: nostrum laceratur in arbore corpus
iamque vale'—cortex in verba novissima venit.

inde fluunt lacrimae, stillataque sole rigescunt
de ramis electra novis, quae lucidus amnis
excipit et nuribus mittit gestanda Latinis.
Adfuit huic monstro proles Stheneleia Cycnus,
qui tibi materno quamvis a sanguine iunctus,
mente tamen, Phaethon, propior fuit. ille relicto
(nam Ligurum populos et magnas rexerat urbes)
imperio ripas virides amnemque querellis
Eridanum inplerat silvamque sororibus auctam,
cum vox est tenuata viro canaeque capillos
dissimulant plumae collumque a pectore longe
porrigitur digitosque ligat iunctura rubentis,
penna latus velat, tenet os sine acumine rostrum.
fit nova Cycnus avis nec se caeloque Iovique
credit, ut iniuste missi memor ignis ab illo;
stagna petit patulosque lacus ignemque perosus
quae colat elegit contraria flumina flammis.
Squalidus interea genitor Phaethontis et expers
ipse sui decoris, qualis, cum deficit orbem,
esse solet, lucemque odit seque ipse diemque
datque animum in luctus et luctibus adicit iram
officiumque negat mundo. 'satis' inquit 'ab aevi
sors mea principiis fuit inrequieta, pigetque
actorum sine fine mihi, sine honore laborum!
quilibet alter agat portantes lumina currus!
si nemo est omnesque dei non posse fatentur,
ipse agat ut saltem, dum nostras temptat habenas,
orbatura patres aliquando fulmina ponat!
tum sciet ignipedum vires expertus equorum
non meruisse necem, qui non bene rexerit illos.'
Talia dicentem circumstant omnia Solem
numina, neve velit tenebras inducere rebus,
supplice voce rogant; missos quoque Iuppiter ignes
excusat precibusque minas regaliter addit.
colligit amentes et adhuc terrore paventes
Phoebus equos stimuloque dolens et verbere saevit
(saevit enim) natumque obiectat et inputat illis.
At pater omnipotens ingentia moenia caeli
circuit et, ne quid labefactum viribus ignis
corruat, explorat. quae postquam firma suique
roboris esse videt, terras hominumque labores
perspicit. Arcadiae tamen est inpensior illi
cura suae: fontesque et nondum audentia labi
flumina restituit, dat terrae gramina, frondes
arboribus, laesasque iubet revirescere silvas.

dum redit itque frequens, in virgine Nonacrina
haesit, et accepti caluere sub ossibus ignes.
non erat huius opus lanam mollire trahendo
nec positu variare comas; ubi fibula vestem,
vitta coercuerat neglectos alba capillos;
et modo leve manu iaculum, modo sumpserat arcum,
miles erat Phoebes: nec Maenalon attigit ulla
gratior hac Triviae; sed nulla potentia longa est.
Ulterius medio spatium sol altus habebat,
cum subit illa nemus, quod nulla ceciderat aetas;
exuit hic umero pharetram lentosque retendit
arcus inque solo, quod texerat herba, iacebat
et pictam posita pharetram cervice premebat.
Iuppiter ut vidit fessam et custode vacantem,
'hoc certe furtum coniunx mea nesciet' inquit,
'aut si rescierit, sunt, o sunt iurgia tanti!'
protinus induitur faciem cultumque Dianae
atque ait: 'o comitum, virgo, pars una mearum,
in quibus es venata iugis?' de caespite virgo
se levat et 'salve numen, me iudice' dixit,
'audiat ipse licet, maius Iove.' ridet et audit
et sibi praeferri se gaudet et oscula iungit,
nec moderata satis nec sic a virgine danda.
qua venata foret silva, narrare parantem
inpedit amplexu nec se sine crimine prodit.
illa quidem contra, quantum modo femina posset
(adspiceres utinam, Saturnia, mitior esses),
illa quidem pugnat, sed quem superare puella,
quisve Iovem poterat? superum petit aethera victor
Iuppiter: huic odio nemus est et conscia silva;
unde pedem referens paene est oblita pharetram
tollere cum telis et quem suspenderat arcum.
Ecce, suo comitata choro Dictynna per altum
Maenalon ingrediens et caede superba ferarum
adspicit hanc visamque vocat: clamata refugit
et timuit primo, ne Iuppiter esset in illa;
sed postquam pariter nymphas incedere vidit,
sensit abesse dolos numerumque accessit ad harum.
heu! quam difficile est crimen non prodere vultu!
vix oculos attollit humo nec, ut ante solebat,
iuncta deae lateri nec toto est agmine prima,
sed silet et laesi dat signa rubore pudoris;
et, nisi quod virgo est, poterat sentire Diana
mille notis culpam: nymphae sensisse feruntur.
orbe resurgebant lunaria cornua nono,

cum de venatu fraternis languida flammis,
nacta nemus gelidum dea, quo cum murmure labens
ibat et attritas versabat rivus harenas.
ut loca laudavit, summas pede contigit undas;
his quoque laudatis 'procul est' ait 'arbiter omnis:
nuda superfusis tinguamus corpora lymphis!'
Parrhasis erubuit; cunctae velamina ponunt;
una moras quaerit: dubitanti vestis adempta est,
qua posita nudo patuit cum corpore crimen.
attonitae manibusque uterum celare volenti
'i procul hinc' dixit 'nec sacros pollue fontis!'
Cynthia deque suo iussit secedere coetu.
    Senserat hoc olim magni matrona Tonantis
distuleratque graves in idonea tempora poenas.
causa morae nulla est, et iam puer Arcas (id ipsum
indoluit Iuno) fuerat de paelice natus.
quo simul obvertit saevam cum lumine mentem,
'scilicet hoc etiam restabat, adultera' dixit,
'ut fecunda fores, fieretque iniuria partu
nota, Iovisque mei testatum dedecus esset.
haud inpune feres: adimam tibi namque figuram,
qua tibi, quaque places nostro, inportuna, marito.'
dixit et adversam prensis a fronte capillis
stravit humi pronam. tendebat bracchia supplex:
bracchia coeperunt nigris horrescere villis
curvarique manus et aduncos crescere in unguis
officioque pedum fungi laudataque quondam
ora Iovi lato fieri deformia rictu.
neve preces animos et verba precantia flectant,
posse loqui eripitur: vox iracunda minaxque
plenaque terroris rauco de gutture fertur;
mens antiqua tamen facta quoque mansit in ursa,
adsiduoque suos gemitu testata dolores
qualescumque manus ad caelum et sidera tollit
ingratumque Iovem, nequeat cum dicere, sentit.
a! quotiens, sola non ausa quiescere silva,
ante domum quondamque suis erravit in agris!
a! quotiens per saxa canum latratibus acta est
venatrixque metu venantum territa fugit!
saepe feris latuit visis, oblita quid esset,
ursaque conspectos in montibus horruit ursos
pertimuitque lupos, quamvis pater esset in illis.
    Ecce Lycaoniae proles ignara parentis,
Arcas adest ter quinque fere natalibus actis;
dumque feras sequitur, dum saltus eligit aptos

nexilibusque plagis silvas Erymanthidas ambit,
incidit in matrem, quae restitit Arcade viso
et cognoscenti similis fuit: ille refugit
inmotosque oculos in se sine fine tenentem
nescius extimuit propiusque accedere aventi
vulnifico fuerat fixurus pectora telo:
arcuit omnipotens pariterque ipsosque nefasque
sustulit et pariter raptos per inania vento
inposuit caelo vicinaque sidera fecit.
Intumuit Iuno, postquam inter sidera paelex
fulsit, et ad canam descendit in aequora Tethyn
Oceanumque senem, quorum reverentia movit
saepe deos, causamque viae scitantibus infit:
'quaeritis, aetheriis quare regina deorum
sedibus huc adsim? pro me tenet altera caelum!
mentior, obscurum nisi nox cum fecerit orbem,
nuper honoratas summo, mea vulnera, caelo
videritis stellas illic, ubi circulus axem
ultimus extremum spatioque brevissimus ambit.
et vero quisquam Iunonem laedere nolit
offensamque tremat, quae prosum sola nocendo?
o ego quantum egi! quam vasta potentia nostra est!
esse hominem vetui: facta est dea! sic ego poenas
sontibus inpono, sic est mea magna potestas!
vindicet antiquam faciem vultusque ferinos
detrahat, Argolica quod in ante Phoronide fecit
cur non et pulsa ducit Iunone meoque
collocat in thalamo socerumque Lycaona sumit?
at vos si laesae tangit contemptus alumnae,
gurgite caeruleo septem prohibete triones
sideraque in caelo stupri mercede recepta
pellite, ne puro tinguatur in aequore paelex!'
Di maris adnuerant: habili Saturnia curru,
ingreditur liquidum pavonibus aethera pictis,
tam nuper pictis caeso pavonibus Argo,
quam tu nuper eras, cum candidus ante fuisses,
corve loquax, subito nigrantis versus in alas.
nam fuit haec quondam niveis argentea pennis
ales, ut aequaret totas sine labe columbas,
nec servaturis vigili Capitolia voce
cederet anseribus nec amanti flumina cycno.
lingua fuit damno: lingua faciente loquaci
qui color albus erat, nunc est contrarius albo
Pulchrior in tota quam Larisaea Coronis
non fuit Haemonia: placuit tibi, Delphice, certe,

dum vel casta fuit vel inobservata, sed ales
sensit adulterium Phoebeius, utque latentem
detegeret culpam, non exorabilis index,
ad dominum tendebat iter. quem garrula motis
consequitur pennis, scitetur ut omnia, cornix
auditaque viae causa 'non utile carpis'
inquit 'iter: ne sperne meae praesagia linguae!
quid fuerim quid simque vide meritumque require:
invenies nocuisse fidem. nam tempore quodam
Pallas Ericthonium, prolem sine matre creatam,
clauserat Actaeo texta de vimine cista
virginibusque tribus gemino de Cecrope natis
et legem dederat, sua ne secreta viderent.
abdita fronde levi densa speculabar ab ulmo,
quid facerent: commissa duae sine fraude tuentur,
Pandrosos atque Herse; timidas vocat una sorores
Aglauros nodosque manu diducit, et intus
infantemque vident adporrectumque draconem.
acta deae refero. pro quo mihi gratia talis
redditur, ut dicar tutela pulsa Minervae
et ponar post noctis avem! mea poena volucres
admonuisse potest, ne voce pericula quaerant.
at, puto, non ultro nequiquam tale rogantem
me petiit!—ipsa licet hoc a Pallade quaeras:
quamvis irata est, non hoc irata negabit.
nam me Phocaica clarus tellure Coroneus
(nota loquor) genuit, fueramque ego regia virgo
divitibusque procis (ne me contemne) petebar:
forma mihi nocuit. nam cum per litora lentis
passibus, ut soleo, summa spatiarer harena,
vidit et incaluit pelagi deus, utque precando
tempora cum blandis absumpsit inania verbis,
vim parat et sequitur. fugio densumque relinquo
litus et in molli nequiquam lassor harena.
inde deos hominesque voco; nec contigit ullum
vox mea mortalem: mota est pro virgine virgo
auxiliumque tulit. tendebam bracchia caelo:
bracchia coeperunt levibus nigrescere pennis;
reicere ex umeris vestem molibar, at illa
pluma erat inque cutem radices egerat imas;
plangere nuda meis conabar pectora palmis,
sed neque iam palmas nec pectora nuda gerebam;
currebam, nec, ut ante, pedes retinebat harena,
sed summa tollebar humo; mox alta per auras
evehor et data sum comes inculpata Minervae.

quid tamen hoc prodest, si diro facta volucris
crimine Nyctimene nostro successit honori?
an quae per totam res est notissima Lesbon,
non audita tibi est, patrium temerasse cubile
Nyctimenen? avis illa quidem, sed conscia culpae
conspectum lucemque fugit tenebrisque pudorem
celat et a cunctis expellitur aethere toto.'
Talia dicenti 'tibi' ait 'revocamina' corvus
'sint, precor, ista malo: nos vanum spernimus omen.'
nec coeptum dimittit iter dominoque iacentem
cum iuvene Haemonio vidisse Coronida narrat.
laurea delapsa est audito crimine amantis,
et pariter vultusque deo plectrumque colorque
excidit, utque animus tumida fervebat ab ira,
arma adsueta capit flexumque a cornibus arcum
tendit et illa suo totiens cum pectore iuncta
indevitato traiecit pectora telo.
icta dedit gemitum tractoque a corpore ferro
candida puniceo perfudit membra cruore
et dixit: 'potui poenas tibi, Phoebe, dedisse,
sed peperisse prius; duo nunc moriemur in una.'
hactenus, et pariter vitam cum sanguine fudit;
corpus inane animae frigus letale secutum est.
Paenitet heu! sero poenae crudelis amantem,
seque, quod audierit, quod sic exarserit, odit;
odit avem, per quam crimen causamque dolendi
scire coactus erat, nec non arcumque manumque
odit cumque manu temeraria tela sagittas
conlapsamque fovet seraque ope vincere fata
nititur et medicas exercet inaniter artes.
quae postquam frustra temptata rogumque parari
vidit et arsuros supremis ignibus artus,
tum vero gemitus (neque enim caelestia tingui
ora licet lacrimis) alto de corde petitos
edidit, haud aliter quam cum spectante iuvenca
lactentis vituli dextra libratus ab aure
tempora discussit claro cava malleus ictu.
ut tamen ingratos in pectora fudit odores
et dedit amplexus iniustaque iusta peregit,
non tulit in cineres labi sua Phoebus eosdem
semina, sed natum flammis uteroque parentis
eripuit geminique tulit Chironis in antrum,
sperantemque sibi non falsae praemia linguae
inter aves albas vetuit consistere corvum.
Semifer interea divinae stirpis alumno

laetus erat mixtoque oneri gaudebat honore;
ecce venit rutilis umeros protecta capillis
filia centauri, quam quondam nympha Chariclo
fluminis in rapidi ripis enixa vocavit
Ocyroen: non haec artes contenta paternas
edidicisse fuit, fatorum arcana canebat.
ergo ubi vaticinos concepit mente furores
incaluitque deo, quem clausum pectore habebat,
adspicit infantem 'toto' que 'salutifer orbi
cresce, puer!' dixit; 'tibi se mortalia saepe
corpora debebunt, animas tibi reddere ademptas
fas erit, idque semel dis indignantibus ausus
posse dare hoc iterum flamma prohibebere avita,
eque deo corpus fies exsangue deusque,
qui modo corpus eras, et bis tua fata novabis.
tu quoque, care pater, nunc inmortalis et aevis
omnibus ut maneas nascendi lege creatus,
posse mori cupies, tum cum cruciabere dirae
sanguine serpentis per saucia membra recepto;
teque ex aeterno patientem numina mortis
efficient, triplicesque deae tua fila resolvent.'
restabat fatis aliquid: suspirat ab imis
pectoribus, lacrimaeque genis labuntur obortae,
atque ita 'praevertunt' inquit 'me fata, vetorque
plura loqui, vocisque meae praecluditur usus.
non fuerant artes tanti, quae numinis iram
contraxere mihi: mallem nescisse futura!
iam mihi subduci facies humana videtur,
iam cibus herba placet, iam latis currere campis
impetus est: in equam cognataque corpora vertor.
tota tamen quare? pater est mihi nempe biformis.'
talia dicenti pars est extrema querellae
intellecta parum confusaque verba fuerunt;
mox nec verba quidem nec equae sonus ille videtur
sed simulantis equam, parvoque in tempore certos
edidit hinnitus et bracchia movit in herbas.
tum digiti coeunt et quinos alligat ungues
perpetuo cornu levis ungula, crescit et oris
et colli spatium, longae pars maxima pallae
cauda fit, utque vagi crines per colla iacebant,
in dextras abiere iubas, pariterque novata est
et vox et facies; nomen quoque monstra dedere.
Flebat opemque tuam frustra Philyreius heros,
Delphice, poscebat. nam nec rescindere magni
iussa Iovis poteras, nec, si rescindere posses,

tunc aderas: Elin Messeniaque arva colebas.
illud erat tempus, quo te pastoria pellis
texit, onusque fuit baculum silvestre sinistrae,
alterius dispar septenis fistula cannis.
dumque amor est curae, dum te tua fistula mulcet,
incustoditae Pylios memorantur in agros
processisse boves: videt has Atlantide Maia
natus et arte sua silvis occultat abactas.
senserat hoc furtum nemo nisi notus in illo
rure senex; Battum vicinia tota vocabat.
divitis hic saltus herbosaque pascua Nelei
nobiliumque greges custos servabat equarum.
hunc tenuit blandaque manu seduxit et illi
'quisquis es, hospes' ait, 'si forte armenta requiret
haec aliquis, vidisse nega neu gratia facto
nulla rependatur, nitidam cape praemia vaccam!'
et dedit. accepta voces has reddidit hospes:
'tutus eas! lapis iste prius tua furta loquetur,'
et lapidem ostendit. simulat Iove natus abire;
mox redit et versa pariter cum voce figura
'rustice, vidisti si quas hoc limite' dixit
'ire boves, fer opem furtoque silentia deme!
iuncta suo pretium dabitur tibi femina tauro.'
at senior, postquam est merces geminata, 'sub illis
montibus' inquit 'erunt,' et erant sub montibus illis.
risit Atlantiades et 'me mihi, perfide, prodis?
me mihi prodis?' ait periuraque pectora vertit
in durum silicem, qui nunc quoque dicitur index,
inque nihil merito vetus est infamia saxo.
Hinc se sustulerat paribus caducifer alis,
Munychiosque volans agros gratamque Minervae
despectabat humum cultique arbusta Lycei.
illa forte die castae de more puellae
vertice supposito festas in Palladis arces
pura coronatis portabant sacra canistris.
inde revertentes deus adspicit ales iterque
non agit in rectum, sed in orbem curvat eundem:
ut volucris visis rapidissima miluus extis,
dum timet et densi circumstant sacra ministri,
flectitur in gyrum nec longius audet abire
spemque suam motis avidus circumvolat alis,
sic super Actaeas agilis Cyllenius arces
inclinat cursus et easdem circinat auras.
quanto splendidior quam cetera sidera fulget
Lucifer, et quanto quam Lucifer aurea Phoebe,

tanto virginibus praestantior omnibus Herse
ibat eratque decus pompae comitumque suarum.
obstipuit forma Iove natus et aethere pendens
non secus exarsit, quam cum Balearica plumbum
funda iacit: volat illud et incandescit eundo
et, quos non habuit, sub nubibus invenit ignes.
vertit iter caeloque petit terrena relicto
nec se dissimulat: tanta est fiducia formae.
quae quamquam iusta est, cura tamen adiuvat illam
permulcetque comas chlamydemque, ut pendeat apte,
collocat, ut limbus totumque adpareat aurum,
ut teres in dextra, qua somnos ducit et arcet,
virga sit, ut tersis niteant talaria plantis.
Pars secreta domus ebore et testudine cultos
tres habuit thalamos, quorum tu, Pandrose, dextrum,
Aglauros laevum, medium possederat Herse.
quae tenuit laevum, venientem prima notavit
Mercurium nomenque dei scitarier ausa est
et causam adventus; cui sic respondit Atlantis
Pleionesque nepos 'ego sum, qui iussa per auras
verba patris porto; pater est mihi Iuppiter ipse.
nec fingam causas, tu tantum fida sorori
esse velis prolisque meae matertera dici:
Herse causa viae; faveas oramus amanti.'
adspicit hunc oculis isdem, quibus abdita nuper
viderat Aglauros flavae secreta Minervae,
proque ministerio magni sibi ponderis aurum
postulat: interea tectis excedere cogit.
Vertit ad hanc torvi dea bellica luminis orbem
et tanto penitus traxit suspiria motu,
ut pariter pectus positamque in pectore forti
aegida concuteret: subit, hanc arcana profana
detexisse manu, tum cum sine matre creatam
Lemnicolae stirpem contra data foedera vidit,
et gratamque deo fore iam gratamque sorori
et ditem sumpto, quod avara poposcerat, auro.
protinus Invidiae nigro squalentia tabo
tecta petit: domus est imis in vallibus huius
abdita, sole carens, non ulli pervia vento,
tristis et ignavi plenissima frigoris et quae
igne vacet semper, caligine semper abundet.
huc ubi pervenit belli metuenda virago,
constitit ante domum (neque enim succedere tectis
fas habet) et postes extrema cuspide pulsat.
concussae patuere fores. videt intus edentem

vipereas carnes, vitiorum alimenta suorum,
Invidiam visaque oculos avertit; at illa
surgit humo pigre semesarumque relinquit
corpora serpentum passuque incedit inerti.
utque deam vidit formaque armisque decoram,
ingemuit vultumque una ac suspiria duxit.
pallor in ore sedet, macies in corpore toto.
nusquam recta acies, livent robigine dentes,
pectora felle virent, lingua est suffusa veneno;
risus abest, nisi quem visi movere dolores;
nec fruitur somno, vigilantibus excita curis,
sed videt ingratos intabescitque videndo
successus hominum carpitque et carpitur una
suppliciumque suum est. quamvis tamen oderat illam,
talibus adfata est breviter Tritonia dictis:
'infice tabe tua natarum Cecropis unam:
sic opus est. Aglauros ea est.' haud plura locuta
fugit et inpressa tellurem reppulit hasta.
Illa deam obliquo fugientem lumine cernens
murmura parva dedit successurumque Minervae
indoluit baculumque capit, quod spinea totum
vincula cingebant, adopertaque nubibus atris,
quacumque ingreditur, florentia proterit arva
exuritque herbas et summa cacumina carpit
adflatuque suo populos urbesque domosque
polluit et tandem Tritonida conspicit arcem
ingeniis opibusque et festa pace virentem
vixque tenet lacrimas, quia nil lacrimabile cernit.
sed postquam thalamos intravit Cecrope natae,
iussa facit pectusque manu ferrugine tincta
tangit et hamatis praecordia sentibus inplet
inspiratque nocens virus piceumque per ossa
dissipat et medio spargit pulmone venenum,
neve mali causae spatium per latius errent,
germanam ante oculos fortunatumque sororis
coniugium pulchraque deum sub imagine ponit
cunctaque magna facit; quibus inritata dolore
Cecropis occulto mordetur et anxia nocte
anxia luce gemit lentaque miserrima tabe
liquitur, et glacies incerto saucia sole,
felicisque bonis non lenius uritur Herses,
quam cum spinosis ignis supponitur herbis,
quae neque dant flammas lentoque vapore cremantur.
saepe mori voluit, ne quicquam tale videret,
saepe velut crimen rigido narrare parenti;

denique in adverso venientem limine sedit
exclusura deum. cui blandimenta precesque
verbaque iactanti mitissima 'desine!' dixit,
'hinc ego me non sum nisi te motura repulso.'
'stemus' ait 'pacto' velox Cyllenius 'isto!'
caelestique fores virga patefecit: at illi
surgere conanti partes, quascumque sedendo
flectimur, ignava nequeunt gravitate moveri:
illa quidem pugnat recto se attollere trunco,
sed genuum iunctura riget, frigusque per ungues
labitur, et pallent amisso sanguine venae;
utque malum late solet inmedicabile cancer
serpere et inlaesas vitiatis addere partes,
sic letalis hiems paulatim in pectora venit
vitalesque vias et respiramina clausit,
nec conata loqui est nec, si conata fuisset,
vocis habebat iter: saxum iam colla tenebat,
oraque duruerant, signumque exsangue sedebat;
nec lapis albus erat: sua mens infecerat illam.
    Has ubi verborum poenas mentisque profanae
cepit Atlantiades, dictas a Pallade terras
linquit et ingreditur iactatis aethera pennis.
sevocat hunc genitor nec causam fassus amoris
'fide minister' ait 'iussorum, nate, meorum,
pelle moram solitoque celer delabere cursu,
quaeque tuam matrem tellus a parte sinistra
suspicit (indigenae Sidonida nomine dicunt),
hanc pete, quodque procul montano gramine pasci
armentum regale vides, ad litora verte!'
dixit, et expulsi iamdudum monte iuvenci
litora iussa petunt, ubi magni filia regis
ludere virginibus Tyriis comitata solebat.
non bene conveniunt nec in una sede morantur
maiestas et amor; sceptri gravitate relicta
ille pater rectorque deum, cui dextra trisulcis
ignibus armata est, qui nutu concutit orbem,
induitur faciem tauri mixtusque iuvencis
mugit et in teneris formosus obambulat herbis.
quippe color nivis est, quam nec vestigia duri
calcavere pedis nec solvit aquaticus auster.
colla toris exstant, armis palearia pendent,
cornua vara quidem, sed quae contendere possis
facta manu, puraque magis perlucida gemma.
nullae in fronte minae, nec formidabile lumen:
pacem vultus habet. miratur Agenore nata,

quod tam formosus, quod proelia nulla minetur;
sed quamvis mitem metuit contingere primo,
mox adit et flores ad candida porrigit ora.
gaudet amans et, dum veniat sperata voluptas,
oscula dat manibus; vix iam, vix cetera differt;
et nunc adludit viridique exsultat in herba,
nunc latus in fulvis niveum deponit harenis;
paulatimque metu dempto modo pectora praebet
virginea plaudenda manu, modo cornua sertis
inpedienda novis; ausa est quoque regia virgo
nescia, quem premeret, tergo considere tauri,
cum deus a terra siccoque a litore sensim
falsa pedum primis vestigia ponit in undis;
inde abit ulterius mediique per aequora ponti
fert praedam: pavet haec litusque ablata relictum
respicit et dextra cornum tenet, altera dorso
inposita est; tremulae sinuantur flamine vestes.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS METAMORPHOSEON LIBER TERTIVS

Iamque deus posita fallacis imagine tauri
se confessus erat Dictaeaque rura tenebat,
cum pater ignarus Cadmo perquirere raptam
imperat et poenam, si non invenerit, addit
exilium, facto pius et sceleratus eodem.
orbe pererrato (quis enim deprendere possit
furta Iovis?) profugus patriamque iramque parentis
vitat Agenorides Phoebique oracula supplex
consulit et, quae sit tellus habitanda, requirit.
'bos tibi' Phoebus ait 'solis occurret in arvis,
nullum passa iugum curvique inmunis aratri.
hac duce carpe vias et, qua requieverit herba,
moenia fac condas Boeotiaque illa vocato.'
vix bene Castalio Cadmus descenderat antro,
incustoditam lente videt ire iuvencam
nullum servitii signum cervice gerentem.
subsequitur pressoque legit vestigia gressu
auctoremque viae Phoebum taciturnus adorat.
iam vada Cephisi Panopesque evaserat arva:
bos stetit et tollens speciosam cornibus altis
ad caelum frontem mugitibus inpulit auras
atque ita respiciens comites sua terga sequentis
procubuit teneraque latus submisit in herba.

Cadmus agit grates peregrinaeque oscula terrae
figit et ignotos montes agrosque salutat.
Sacra Iovi facturus erat: iubet ire ministros
et petere e vivis libandas fontibus undas.
silva vetus stabat nulla violata securi,
et specus in media virgis ac vimine densus
efficiens humilem lapidum conpagibus arcum
uberibus fecundus aquis; ubi conditus antro
Martius anguis erat, cristis praesignis et auro;
igne micant oculi, corpus tumet omne venenis,
tresque vibrant linguae, triplici stant ordine dentes.
quem postquam Tyria lucum de gente profecti
infausto tetigere gradu, demissaque in undas
urna dedit sonitum, longo caput extulit antro
caeruleus serpens horrendaque sibila misit.
effluxere urnae manibus sanguisque reliquit
corpus et attonitos subitus tremor occupat artus.
ille volubilibus squamosos nexibus orbes
torquet et inmensos saltu sinuatur in arcus
ac media plus parte leves erectus in auras
despicit omne nemus tantoque est corpore, quanto,
si totum spectes, geminas qui separat arctos.
nec mora, Phoenicas, sive illi tela parabant
sive fugam, sive ipse timor prohibebat utrumque,
occupat: hos morsu, longis conplexibus illos,
hos necat adflati funesta tabe veneni.
Fecerat exiguas iam sol altissimus umbras:
quae mora sit sociis, miratur Agenore natus
vestigatque viros. tegumen derepta leoni
pellis erat, telum splendenti lancea ferro
et iaculum teloque animus praestantior omni.
ut nemus intravit letataque corpora vidit
victoremque supra spatiosi tergoris hostem
tristia sanguinea lambentem vulnera lingua,
'aut ultor vestrae, fidissima pectora, mortis,
aut comes' inquit 'ero.' dixit dextraque molarem
sustulit et magnum magno conamine misit.
illius inpulsu cum turribus ardua celsis
moenia mota forent, serpens sine vulnere mansit
loricaeque modo squamis defensus et atrae
duritia pellis validos cute reppulit ictus;
at non duritia iaculum quoque vicit eadem,
quod medio lentae spinae curvamine fixum
constitit et totum descendit in ilia ferrum.
ille dolore ferox caput in sua terga retorsit

vulneraque adspexit fixumque hastile momordit,
idque ubi vi multa partem labefecit in omnem,
vix tergo eripuit; ferrum tamen ossibus haesit.
tum vero postquam solitas accessit ad iras
causa recens, plenis tumuerunt guttura venis,
spumaque pestiferos circumfluit albida rictus,
terraque rasa sonat squamis, quique halitus exit
ore niger Stygio, vitiatas inficit auras.
ipse modo inmensum spiris facientibus orbem
cingitur, interdum longa trabe rectior adstat,
inpete nunc vasto ceu concitus imbribus amnis
fertur et obstantis proturbat pectore silvas.
cedit Agenorides paulum spolioque leonis
sustinet incursus instantiaque ora retardat
cuspide praetenta: furit ille et inania duro
vulnera dat ferro figitque in acumine dentes.
iamque venenifero sanguis manare palato
coeperat et virides adspergine tinxerat herbas;
sed leve vulnus erat, quia se retrahebat ab ictu
laesaque colla dabat retro plagamque sedere
cedendo arcebat nec longius ire sinebat,
donec Agenorides coniectum in guttura ferrum
usque sequens pressit, dum retro quercus eunti
obstitit et fixa est pariter cum robore cervix.
pondere serpentis curvata est arbor et ima
parte flagellari gemuit sua robora caudae.
    Dum spatium victor victi considerat hostis,
vox subito audita est; neque erat cognoscere promptum,
unde, sed audita est: 'quid, Agenore nate, peremptum
serpentem spectas? et tu spectabere serpens.'
ille diu pavidus pariter cum mente colorem
perdiderat, gelidoque comae terrore rigebant:
ecce viri fautrix superas delapsa per auras
Pallas adest motaeque iubet supponere terrae
vipereos dentes, populi incrementa futuri.
paret et, ut presso sulcum patefecit aratro,
spargit humi iussos, mortalia semina, dentes.
inde (fide maius) glaebae coepere moveri,
primaque de sulcis acies adparuit hastae,
tegmina mox capitum picto nutantia cono,
mox umeri pectusque onerataque bracchia telis
exsistunt, crescitque seges clipeata virorum:
sic, ubi tolluntur festis aulaea theatris,
surgere signa solent primumque ostendere vultus,
cetera paulatim, placidoque educta tenore

tota patent imoque pedes in margine ponunt.
Territus hoste novo Cadmus capere arma parabat:
'ne cape!' de populo, quem terra creaverat, unus
exclamat 'nec te civilibus insere bellis!'
atque ita terrigenis rigido de fratribus unum
comminus ense ferit, iaculo cadit eminus ipse;
hunc quoque qui leto dederat, non longius illo
vivit et exspirat, modo quas acceperat auras,
exemploque pari furit omnis turba, suoque
Marte cadunt subiti per mutua vulnera fratres.
iamque brevis vitae spatium sortita iuventus
sanguineam tepido plangebat pectore matrem,
quinque superstitibus, quorum fuit unus Echion.
is sua iecit humo monitu Tritonidis arma
fraternaeque fidem pacis petiitque deditque:
hos operis comites habuit Sidonius hospes,
cum posuit iussus Phoebeis sortibus urbem.
Iam stabant Thebae, poteras iam, Cadme, videri
exilio felix: soceri tibi Marsque Venusque
contigerant; huc adde genus de coniuge tanta,
tot natos natasque et, pignora cara, nepotes,
hos quoque iam iuvenes; sed scilicet ultima semper
exspectanda dies hominis, dicique beatus
ante obitum nemo supremaque funera debet.
Prima nepos inter tot res tibi, Cadme, secundas
causa fuit luctus, alienaque cornua fronti
addita, vosque, canes satiatae sanguine erili.
at bene si quaeras, Fortunae crimen in illo,
non scelus invenies; quod enim scelus error habebat?
Mons erat infectus variarum caede ferarum,
iamque dies medius rerum contraxerat umbras
et sol ex aequo meta distabat utraque,
cum iuvenis placido per devia lustra vagantes
participes operum conpellat Hyantius ore:
'lina madent, comites, ferrumque cruore ferarum,
fortunaeque dies habuit satis; altera lucem
cum croceis invecta rotis Aurora reducet,
propositum repetemus opus: nunc Phoebus utraque
distat idem meta finditque vaporibus arva.
sistite opus praesens nodosaque tollite lina!'
iussa viri faciunt intermittuntque laborem.
Vallis erat piceis et acuta densa cupressu,
nomine Gargaphie succinctae sacra Dianae,
cuius in extremo est antrum nemorale recessu
arte laboratum nulla: simulaverat artem

ingenio natura suo; nam pumice vivo
et levibus tofis nativum duxerat arcum;
fons sonat a dextra tenui perlucidus unda,
margine gramineo patulos incinctus hiatus.
hic dea silvarum venatu fessa solebat
virgineos artus liquido perfundere rore.
quo postquam subiit, nympharum tradidit uni
armigerae iaculum pharetramque arcusque retentos,
altera depositae subiecit bracchia pallae,
vincla duae pedibus demunt; nam doctior illis
Ismenis Crocale sparsos per colla capillos
colligit in nodum, quamvis erat ipsa solutis.
excipiunt laticem Nepheleque Hyaleque Rhanisque
et Psecas et Phiale funduntque capacibus urnis.
dumque ibi perluitur solita Titania lympha,
ecce nepos Cadmi dilata parte laborum
per nemus ignotum non certis passibus errans
pervenit in lucum: sic illum fata ferebant.
qui simul intravit rorantia fontibus antra,
sicut erant, nudae viso sua pectora nymphae
percussere viro subitisque ululatibus omne
inplevere nemus circumfusaeque Dianam
corporibus texere suis; tamen altior illis
ipsa dea est colloque tenus supereminet omnis.
qui color infectis adversi solis ab ictu
nubibus esse solet aut purpureae Aurorae,
is fuit in vultu visae sine veste Dianae.
quae, quamquam comitum turba est stipata suarum,
in latus obliquum tamen adstitit oraque retro
flexit et, ut vellet promptas habuisse sagittas,
quas habuit sic hausit aquas vultumque virilem
perfudit spargensque comas ultricibus undis
addidit haec cladis praenuntia verba futurae:
'nunc tibi me posito visam velamine narres,
si poteris narrare, licet!' nec plura minata
dat sparso capiti vivacis cornua cervi,
dat spatium collo summasque cacuminat aures
cum pedibusque manus, cum longis bracchia mutat
cruribus et velat maculoso vellere corpus;
additus et pavor est: fugit Autonoeius heros
et se tam celerem cursu miratur in ipso.
ut vero vultus et cornua vidit in unda,
'me miserum!' dicturus erat: vox nulla secuta est!
ingemuit: vox illa fuit, lacrimaeque per ora
non sua fluxerunt; mens tantum pristina mansit.

quid faciat? repetatne domum et regalia tecta
an lateat silvis? pudor hoc, timor inpedit illud.
Dum dubitat, videre canes, primique Melampus
Ichnobatesque sagax latratu signa dedere,
Cnosius Ichnobates, Spartana gente Melampus.
inde ruunt alii rapida velocius aura,
Pamphagos et Dorceus et Oribasos, Arcades omnes,
Nebrophonosque valens et trux cum Laelape Theron
et pedibus Pterelas et naribus utilis Agre
Hylaeusque ferox nuper percussus ab apro
deque lupo concepta Nape pecudesque secuta
Poemenis et natis comitata Harpyia duobus
et substricta gerens Sicyonius ilia Ladon
et Dromas et Canache Sticteque et Tigris et Alce
et niveis Leucon et villis Asbolos atris
praevalidusque Lacon et cursu fortis Aello
et Thoos et Cyprio velox cum fratre Lycisce
et nigram medio frontem distinctus ab albo
Harpalos et Melaneus hirsutaque corpore Lachne
et patre Dictaeo, sed matre Laconide nati
Labros et Argiodus et acutae vocis Hylactor
quosque referre mora est: ea turba cupidine praedae
per rupes scopulosque adituque carentia saxa,
quaque est difficilis quaque est via nulla, sequuntur.
ille fugit per quae fuerat loca saepe secutus,
heu! famulos fugit ipse suos. clamare libebat:
'Actaeon ego sum: dominum cognoscite vestrum!'
verba animo desunt; resonat latratibus aether.
prima Melanchaetes in tergo vulnera fecit,
proxima Theridamas, Oresitrophos haesit in armo:
tardius exierant, sed per conpendia montis
anticipata via est; dominum retinentibus illis,
cetera turba coit confertque in corpore dentes.
iam loca vulneribus desunt; gemit ille sonumque,
etsi non hominis, quem non tamen edere possit
cervus, habet maestisque replet iuga nota querellis
et genibus pronis supplex similisque roganti
circumfert tacitos tamquam sua bracchia vultus.
at comites rapidum solitis hortatibus agmen
ignari instigant oculisque Actaeona quaerunt
et velut absentem certatim Actaeona clamant
(ad nomen caput ille refert) et abesse queruntur
nec capere oblatae segnem spectacula praedae.
vellet abesse quidem, sed adest; velletque videre,
non etiam sentire canum fera facta suorum.

undique circumstant, mersisque in corpore rostris
dilacerant falsi dominum sub imagine cervi,
nec nisi finita per plurima vulnera vita
ira pharetratae fertur satiata Dianae.
Rumor in ambiguo est; aliis violentior aequo
visa dea est, alii laudant dignamque severa
virginitate vocant: pars invenit utraque causas.
sola Iovis coniunx non tam, culpetne probetne,
eloquitur, quam clade domus ab Agenore ductae
gaudet et a Tyria collectum paelice transfert
in generis socios odium; subit ecce priori
causa recens, gravidamque dolet de semine magni
esse Iovis Semelen; dum linguam ad iurgia solvit,
'profeci quid enim totiens per iurgia?' dixit,
'ipsa petenda mihi est; ipsam, si maxima Iuno
rite vocor, perdam, si me gemmantia dextra
sceptra tenere decet, si sum regina Iovisque
et soror et coniunx, certe soror. at, puto, furto est
contenta, et thalami brevis est iniuria nostri.
concipit++id derat++manifestaque crimina pleno
fert utero et mater, quod vix mihi contigit, uno
de Iove vult fieri: tanta est fiducia formae.
fallat eam faxo; nec sum Saturnia, si non
ab Iove mersa suo Stygias penetrabit in undas.'
Surgit ab his solio fulvaque recondita nube
limen adit Semeles nec nubes ante removit
quam simulavit anum posuitque ad tempora canos
sulcavitque cutem rugis et curva trementi
membra tulit passu; vocem quoque fecit anilem,
ipsaque erat Beroe, Semeles Epidauria nutrix.
ergo ubi captato sermone diuque loquendo
ad nomen venere Iovis, suspirat et 'opto,
Iuppiter ut sit' ait; 'metuo tamen omnia: multi
nomine divorum thalamos iniere pudicos.
nec tamen esse Iovem satis est: det pignus amoris,
si modo verus is est; quantusque et qualis ab alta
Iunone excipitur, tantus talisque, rogato,
det tibi conplexus suaque ante insignia sumat!'
Talibus ignaram Iuno Cadmeida dictis
formarat: rogat illa Iovem sine nomine munus.
cui deus 'elige!' ait 'nullam patiere repulsam,
quoque magis credas, Stygii quoque conscia sunto
numina torrentis: timor et deus ille deorum est.'
laeta malo nimiumque potens perituraque amantis
obsequio Semele 'qualem Saturnia' dixit

'te solet amplecti, Veneris cum foedus initis,
da mihi te talem!' voluit deus ora loquentis
opprimere: exierat iam vox properata sub auras.
ingemuit; neque enim non haec optasse, neque ille
non iurasse potest. ergo maestissimus altum
aethera conscendit vultuque sequentia traxit
nubila, quis nimbos inmixtaque fulgura ventis
addidit et tonitrus et inevitabile fulmen;
qua tamen usque potest, vires sibi demere temptat
nec, quo centimanum deiecerat igne Typhoea,
nunc armatur eo: nimium feritatis in illo est.
est aliud levius fulmen, cui dextra cyclopum
saevitiae flammaeque minus, minus addidit irae:
tela secunda vocant superi; capit illa domumque
intrat Agenoream. corpus mortale tumultus
non tulit aetherios donisque iugalibus arsit.
inperfectus adhuc infans genetricis ab alvo
eripitur patrioque tener (si credere dignum est)
insuitur femori maternaque tempora conplet.
furtim illum primis Ino matertera cunis
educat, inde datum nymphae Nyseides antris
occuluere suis lactisque alimenta dedere.
Dumque ea per terras fatali lege geruntur
tutaque bis geniti sunt incunabula Bacchi,
forte Iovem memorant diffusum nectare curas
seposuisse graves vacuaque agitasse remissos
cum Iunone iocos et 'maior vestra profecto est,
quam quae contingit maribus' dixisse 'voluptas.'
illa negat. placuit quae sit sententia docti
quaerere Tiresiae: Venus huic erat utraque nota.
nam duo magnorum viridi coeuntia silva
corpora serpentum baculi violaverat ictu
deque viro factus (mirabile) femina septem
egerat autumnos; octavo rursus eosdem
vidit, et 'est vestrae si tanta potentia plagae'
dixit, 'ut auctoris sortem in contraria mutet,
nunc quoque vos feriam.' percussis anguibus isdem
forma prior rediit, genetivaque venit imago.
arbiter hic igitur sumptus de lite iocosa
dicta Iovis firmat: gravius Saturnia iusto
nec pro materia fertur doluisse suique
iudicis aeterna damnavit lumina nocte;
at pater omnipotens (neque enim licet inrita cuiquam
facta dei fecisse deo) pro lumine adempto
scire futura dedit poenamque levavit honore.

Ille per Aonias fama celeberrimus urbes
inreprehensa dabat populo responsa petenti;
prima fide vocisque ratae temptamina sumpsit
caerula Liriope, quam quondam flumine curvo
inplicuit clausaeque suis Cephisos in undis
vim tulit: enixa est utero pulcherrima pleno
infantem nymphe, iam tunc qui posset amari,
Narcissumque vocat. de quo consultus, an esset
tempora maturae visurus longa senectae,
fatidicus vates 'si se non noverit' inquit.
vana diu visa est vox auguris: exitus illam
resque probat letique genus novitasque furoris.
namque ter ad quinos unum Cephisius annum
addiderat poteratque puer iuvenisque videri:
multi illum iuvenes, multae cupiere puellae;
sed fuit in tenera tam dura superbia forma,
nulli illum iuvenes, nullae tetigere puellae.
adspicit hunc trepidos agitantem in retia cervos
vocalis nymphe, quae nec reticere loquenti
nec prior ipsa loqui didicit, resonabilis Echo.

Corpus adhuc Echo, non vox erat et tamen usum
garrula non alium, quam nunc habet, oris habebat,
reddere de multis ut verba novissima posset.
fecerat hoc Iuno, quia, cum deprendere posset
sub Iove saepe suo nymphas in monte iacentis,
illa deam longo prudens sermone tenebat,
dum fugerent nymphae. postquam hoc Saturnia sensit,
'huius' ait 'linguae, qua sum delusa, potestas
parva tibi dabitur vocisque brevissimus usus,'
reque minas firmat. tantum haec in fine loquendi
ingeminat voces auditaque verba reportat.
ergo ubi Narcissum per devia rura vagantem
vidit et incaluit, sequitur vestigia furtim,
quoque magis sequitur, flamma propiore calescit,
non aliter quam cum summis circumlita taedis
admotas rapiunt vivacia sulphura flammas.
o quotiens voluit blandis accedere dictis
et mollis adhibere preces! natura repugnat
nec sinit, incipiat, sed, quod sinit, illa parata est
exspectare sonos, ad quos sua verba remittat.
forte puer comitum seductus ab agmine fido
dixerat: 'ecquis adest?' et 'adest' responderat Echo.
hic stupet, utque aciem partes dimittit in omnis,
voce 'veni!' magna clamat: vocat illa vocantem.
respicit et rursus nullo veniente 'quid' inquit

'me fugis?' et totidem, quot dixit, verba recepit.
perstat et alternae deceptus imagine vocis
'huc coeamus' ait, nullique libentius umquam
responsura sono 'coeamus' rettulit Echo
et verbis favet ipsa suis egressaque silva
ibat, ut iniceret sperato bracchia collo;
ille fugit fugiensque 'manus conplexibus aufer!
ante' ait 'emoriar, quam sit tibi copia nostri';
rettulit illa nihil nisi 'sit tibi copia nostri!'
spreta latet silvis pudibundaque frondibus ora
protegit et solis ex illo vivit in antris;
sed tamen haeret amor crescitque dolore repulsae;
extenuant vigiles corpus miserabile curae
adducitque cutem macies et in aera sucus
corporis omnis abit; vox tantum atque ossa supersunt:
vox manet, ossa ferunt lapidis traxisse figuram.
inde latet silvis nulloque in monte videtur,
omnibus auditur: sonus est, qui vivit in illa.
Sic hanc, sic alias undis aut montibus ortas
luserat hic nymphas, sic coetus ante viriles;
inde manus aliquis despectus ad aethera tollens
'sic amet ipse licet, sic non potiatur amato!'
dixerat: adsensit precibus Rhamnusia iustis.
fons erat inlimis, nitidis argenteus undis,
quem neque pastores neque pastae monte capellae
contigerant aliudve pecus, quem nulla volucris
nec fera turbarat nec lapsus ab arbore ramus;
gramen erat circa, quod proximus umor alebat,
silvaque sole locum passura tepescere nullo.
hic puer et studio venandi lassus et aestu
procubuit faciemque loci fontemque secutus,
dumque sitim sedare cupit, sitis altera crevit,
dumque bibit, visae correptus imagine formae
spem sine corpore amat, corpus putat esse, quod umbra est.
adstupet ipse sibi vultuque inmotus eodem
haeret, ut e Pario formatum marmore signum;
spectat humi positus geminum, sua lumina, sidus
et dignos Baccho, dignos et Apolline crines
inpubesque genas et eburnea colla decusque
oris et in niveo mixtum candore ruborem,
cunctaque miratur, quibus est mirabilis ipse:
se cupit inprudens et, qui probat, ipse probatur,
dumque petit, petitur, pariterque accendit et ardet.
inrita fallaci quotiens dedit oscula fonti,
in mediis quotiens visum captantia collum

bracchia mersit aquis nec se deprendit in illis!
quid videat, nescit; sed quod videt, uritur illo,
atque oculos idem, qui decipit, incitat error.
credule, quid frustra simulacra fugacia captas?
quod petis, est nusquam; quod amas, avertere, perdes!
ista repercussae, quam cernis, imaginis umbra est:
nil habet ista sui; tecum venitque manetque;
tecum discedet, si tu discedere possis!
Non illum Cereris, non illum cura quietis
abstrahere inde potest, sed opaca fusus in herba
spectat inexpleto mendacem lumine formam
perque oculos perit ipse suos; paulumque levatus
ad circumstantes tendens sua bracchia silvas
'ecquis, io silvae, crudelius' inquit 'amavit?
scitis enim et multis latebra opportuna fuistis.
ecquem, cum vestrae tot agantur saecula vitae,
qui sic tabuerit, longo meministis in aevo?
et placet et video; sed quod videoque placetque,
non tamen invenio'++tantus tenet error amantem++
'quoque magis doleam, nec nos mare separat ingens
nec via nec montes nec clausis moenia portis;
exigua prohibemur aqua! cupit ipse teneri:
nam quotiens liquidis porreximus oscula lymphis,
hic totiens ad me resupino nititur ore.
posse putes tangi: minimum est, quod amantibus obstat.
quisquis es, huc exi! quid me, puer unice, fallis
quove petitus abis? certe nec forma nec aetas
est mea, quam fugias, et amarunt me quoque nymphae!
spem mihi nescio quam vultu promittis amico,
cumque ego porrexi tibi bracchia, porrigis ultro,
cum risi, adrides; lacrimas quoque saepe notavi
me lacrimante tuas; nutu quoque signa remittis
et, quantum motu formosi suspicor oris,
verba refers aures non pervenientia nostras!
iste ego sum: sensi, nec me mea fallit imago;
uror amore mei: flammas moveoque feroque.
quid faciam? roger anne rogem? quid deinde rogabo?
quod cupio mecum est: inopem me copia fecit.
o utinam a nostro secedere corpore possem!
votum in amante novum, vellem, quod amamus, abesset.
iamque dolor vires adimit, nec tempora vitae
longa meae superant, primoque exstinguor in aevo.
nec mihi mors gravis est posituro morte dolores,
hic, qui diligitur, vellem diuturnior esset;
nunc duo concordes anima moriemur in una.'

Dixit et ad faciem rediit male sanus eandem
et lacrimis turbavit aquas, obscuraque moto
reddita forma lacu est; quam cum vidisset abire,
'quo refugis? remane nec me, crudelis, amantem
desere!' clamavit; 'liceat, quod tangere non est,
adspicere et misero praebere alimenta furori!'
dumque dolet, summa vestem deduxit ab ora
nudaque marmoreis percussit pectora palmis.
pectora traxerunt roseum percussa ruborem,
non aliter quam poma solent, quae candida parte,
parte rubent, aut ut variis solet uva racemis
ducere purpureum nondum matura colorem.
quae simul adspexit liquefacta rursus in unda,
non tulit ulterius, sed ut intabescere flavae
igne levi cerae matutinaeque pruinae
sole tepente solent, sic attenuatus amore
liquitur et tecto paulatim carpitur igni;
et neque iam color est mixto candore rubori,
nec vigor et vires et quae modo visa placebant,
nec corpus remanet, quondam quod amaverat Echo.
quae tamen ut vidit, quamvis irata memorque,
indoluit, quotiensque puer miserabilis 'eheu'
dixerat, haec resonis iterabat vocibus 'eheu';
cumque suos manibus percusserat ille lacertos,
haec quoque reddebat sonitum plangoris eundem.
ultima vox solitam fuit haec spectantis in undam:
'heu frustra dilecte puer!' totidemque remisit
verba locus, dictoque vale 'vale' inquit et Echo.
ille caput viridi fessum submisit in herba,
lumina mors clausit domini mirantia formam:
tum quoque se, postquam est inferna sede receptus,
in Stygia spectabat aqua. planxere sorores
naides et sectos fratri posuere capillos,
planxerunt dryades; plangentibus adsonat Echo.
iamque rogum quassasque faces feretrumque parabant:
nusquam corpus erat; croceum pro corpore florem
inveniunt foliis medium cingentibus albis.

Cognita res meritam vati per Achaidas urbes
attulerat famam, nomenque erat auguris ingens;
spernit Echionides tamen hunc ex omnibus unus
contemptor superum Pentheus praesagaque ridet
verba senis tenebrasque et cladem lucis ademptae
obicit. ille movens albentia tempora canis
'quam felix esses, si tu quoque luminis huius
orbus' ait 'fieres, ne Bacchica sacra videres!

namque dies aderit, quam non procul auguror esse,
qua novus huc veniat, proles Semeleia, Liber,
quem nisi templorum fueris dignatus honore,
mille lacer spargere locis et sanguine silvas
foedabis matremque tuam matrisque sorores.
eveniet! neque enim dignabere numen honore,
meque sub his tenebris nimium vidisse quereris.'
talia dicentem proturbat Echione natus;
dicta fides sequitur, responsaque vatis aguntur.
Liber adest, festisque fremunt ululatibus agri:
turba ruit, mixtaeque viris matresque nurusque
vulgusque proceresque ignota ad sacra feruntur.
'Quis furor, anguigenae, proles Mavortia, vestras
attonuit mentes?' Pentheus ait; 'aerane tantum
aere repulsa valent et adunco tibia cornu
et magicae fraudes, ut, quos non bellicus ensis,
non tuba terruerit, non strictis agmina telis,
femineae voces et mota insania vino
obscenique greges et inania tympana vincant?
vosne, senes, mirer, qui longa per aequora vecti
hac Tyron, hac profugos posuistis sede penates,
nunc sinitis sine Marte capi? vosne, acrior aetas,
o iuvenes, propiorque meae, quos arma tenere,
non thyrsos, galeaque tegi, non fronde decebat?
este, precor, memores, qua sitis stirpe creati,
illiusque animos, qui multos perdidit unus,
sumite serpentis! pro fontibus ille lacuque
interiit: at vos pro fama vincite vestra!
ille dedit leto fortes: vos pellite molles
et patrium retinete decus! si fata vetabant
stare diu Thebas, utinam tormenta virique
moenia diruerent, ferrumque ignisque sonarent!
essemus miseri sine crimine, sorsque querenda,
non celanda foret, lacrimaeque pudore carerent;
at nunc a puero Thebae capientur inermi,
quem neque bella iuvant nec tela nec usus equorum,
sed madidus murra crinis mollesque coronae
purpuraque et pictis intextum vestibus aurum,
quem quidem ego actutum (modo vos absistite) cogam
adsumptumque patrem commentaque sacra fateri.
an satis Acrisio est animi, contemnere vanum
numen et Argolicas venienti claudere portas:
Penthea terrebit cum totis advena Thebis?
ite citi' (famulis hoc imperat), 'ite ducemque
attrahite huc vinctum! iussis mora segnis abesto!'

hunc avus, hunc Athamas, hunc cetera turba suorum
corripiunt dictis frustraque inhibere laborant.
acrior admonitu est inritaturque retenta
et crescit rabies remoraminaque ipsa nocebant:
sic ego torrentem, qua nil obstabat eunti,
lenius et modico strepitu decurrere vidi;
at quacumque trabes obstructaque saxa tenebant,
spumeus et fervens et ab obice saevior ibat.
Ecce cruentati redeunt et, Bacchus ubi esset,
quaerenti domino Bacchum vidisse negarunt;
'hunc' dixere 'tamen comitem famulumque sacrorum
cepimus' et tradunt manibus post terga ligatis
sacra dei quendam Tyrrhena gente secutum.
adspicit hunc Pentheus oculis, quos ira tremendos
fecerat, et quamquam poenae vix tempora differt,
'o periture tuaque aliis documenta dature
morte,' ait, 'ede tuum nomen nomenque parentum
et patriam, morisque novi cur sacra frequentes!'
ille metu vacuus 'nomen mihi' dixit 'Acoetes,
patria Maeonia est, humili de plebe parentes.
non mihi quae duri colerent pater arva iuvenci,
lanigerosve greges, non ulla armenta reliquit;
pauper et ipse fuit linoque solebat et hamis
decipere et calamo salientis ducere pisces.
ars illi sua census erat; cum traderet artem,
"accipe, quas habeo, studii successor et heres,"
dixit "opes," moriensque mihi nihil ille reliquit
praeter aquas: unum hoc possum adpellare paternum.
mox ego, ne scopulis haererem semper in isdem,
addidici regimen dextra moderante carinae
flectere et Oleniae sidus pluviale capellae
Taygetenque Hyadasque oculis Arctonque notavi
ventorumque domos et portus puppibus aptos.
forte petens Delum Chiae telluris ad oras
adplicor et dextris adducor litora remis
doque levis saltus udaeque inmittor harenae:
nox ibi consumpta est; aurora rubescere primo
coeperat: exsurgo laticesque inferre recentis
admoneo monstroque viam, quae ducat ad undas;
ipse quid aura mihi tumulo promittat ab alto
prospicio comitesque voco repetoque carinam.
"adsumus en" inquit sociorum primus Opheltes,
utque putat, praedam deserto nactus in agro,
virginea puerum ducit per litora forma.
ille mero somnoque gravis titubare videtur

vixque sequi; specto cultum faciemque gradumque:
nil ibi, quod credi posset mortale, videbam.
et sensi et dixi sociis: "quod numen in isto
corpore sit, dubito; sed corpore numen in isto est!
quisquis es, o faveas nostrisque laboribus adsis;
his quoque des veniam!" "pro nobis mitte precari!"
Dictys ait, quo non alius conscendere summas
ocior antemnas prensoque rudente relabi.
hoc Libys, hoc flavus, prorae tutela, Melanthus,
hoc probat Alcimedon et, qui requiemque modumque
voce dabat remis, animorum hortator, Epopeus,
hoc omnes alii: praedae tam caeca cupido est.
"non tamen hanc sacro violari pondere pinum
perpetiar" dixi: "pars hic mihi maxima iuris"
inque aditu obsisto: furit audacissimus omni
de numero Lycabas, qui Tusca pulsus ab urbe
exilium dira poenam pro caede luebat;
is mihi, dum resto, iuvenali guttura pugno
rupit et excussum misisset in aequora, si non
haesissem, quamvis amens, in fune retentus.
inpia turba probat factum; tum denique Bacchus
(Bacchus enim fuerat), veluti clamore solutus
sit sopor aque mero redeant in pectora sensus,
"quid facitis? quis clamor?" ait "qua, dicite, nautae,
huc ope perveni? quo me deferre paratis?"
"pone metum" Proreus, "et quos contingere portus
ede velis!" dixit; "terra sistere petita."
"Naxon" ait Liber "cursus advertite vestros!
illa mihi domus est, vobis erit hospita tellus."
per mare fallaces perque omnia numina iurant
sic fore meque iubent pictae dare vela carinae.
dextera Naxos erat: dextra mihi lintea danti
"quid facis, o demens? quis te furor," inquit "Acoete,"
pro se quisque, "tenet? laevam pete!" maxima nutu
pars mihi significat, pars quid velit ore susurro.
obstipui "capiat" que "aliquis moderamina!" dixi
meque ministerio scelerisque artisque removi.
increpor a cunctis, totumque inmurmurat agmen;
e quibus Aethalion "te scilicet omnis in uno
nostra salus posita est!" ait et subit ipse meumque
explet opus Naxoque petit diversa relicta.
tum deus inludens, tamquam modo denique fraudem
senserit, e puppi pontum prospectat adunca
et flenti similis "non haec mihi litora, nautae,
promisistis" ait, "non haec mihi terra rogata est!

quo merui poenam facto? quae gloria vestra est,
si puerum iuvenes, si multi fallitis unum?"
iamdudum flebam: lacrimas manus inpia nostras
ridet et inpellit properantibus aequora remis.
per tibi nunc ipsum (nec enim praesentior illo
est deus) adiuro, tam me tibi vera referre
quam veri maiora fide: stetit aequore puppis
haud aliter, quam si siccam navale teneret.
illi admirantes remorum in verbere perstant
velaque deducunt geminaque ope currere temptant:
inpediunt hederae remos nexuque recurvo
serpunt et gravidis distinguunt vela corymbis.
ipse racemiferis frontem circumdatus uvis
pampineis agitat velatam frondibus hastam;
quem circa tigres simulacraque inania lyncum
pictarumque iacent fera corpora pantherarum.
exsiluere viri, sive hoc insania fecit
sive timor, primusque Medon nigrescere toto
corpore et expresso spinae curvamine flecti
incipit. huic Lycabas "in quae miracula" dixit
"verteris?" et lati rictus et panda loquenti
naris erat, squamamque cutis durata trahebat.
at Libys obstantis dum vult obvertere remos,
in spatium resilire manus breve vidit et illas
iam non esse manus, iam pinnas posse vocari.
alter ad intortos cupiens dare bracchia funes
bracchia non habuit truncoque repandus in undas
corpore desiluit: falcata novissima cauda est,
qualia dividuae sinuantur cornua lunae.
undique dant saltus multaque adspergine rorant
emerguntque iterum redeuntque sub aequora rursus
inque chori ludunt speciem lascivaque iactant
corpora et acceptum patulis mare naribus efflant.
de modo viginti (tot enim ratis illa ferebat)
restabam solus: pavidum gelidumque trementi
corpore vixque meum firmat deus "excute" dicens
"corde metum Diamque tene!" delatus in illam
accessi sacris Baccheaque sacra frequento.'
'Praebuimus longis' Pentheus 'ambagibus aures,'
inquit 'ut ira mora vires absumere posset.
praecipitem, famuli, rapite hunc cruciataque diris
corpora tormentis Stygiae demittite nocti!'
protinus abstractus solidis Tyrrhenus Acoetes
clauditur in tectis; et dum crudelia iussae
instrumenta necis ferrumque ignesque parantur,

sponte sua patuisse fores lapsasque lacertis
sponte sua fama est nullo solvente catenas.
Perstat Echionides, nec iam iubet ire, sed ipse
vadit, ubi electus facienda ad sacra Cithaeron
cantibus et clara bacchantum voce sonabat.
ut fremit acer equus, cum bellicus aere canoro
signa dedit tubicen pugnaeque adsumit amorem,
Penthea sic ictus longis ululatibus aether
movit, et audito clamore recanduit ira.
Monte fere medio est, cingentibus ultima silvis,
purus ab arboribus, spectabilis undique, campus:
hic oculis illum cernentem sacra profanis
prima videt, prima est insano concita cursu,
prima suum misso violavit Penthea thyrso
mater et 'o geminae' clamavit 'adeste sorores!
ille aper, in nostris errat qui maximus agris,
ille mihi feriendus aper.' ruit omnis in unum
turba furens; cunctae coeunt trepidumque sequuntur,
iam trepidum, iam verba minus violenta loquentem,
iam se damnantem, iam se peccasse fatentem.
saucius ille tamen 'fer opem, matertera' dixit
'Autonoe! moveant animos Actaeonis umbrae!'
illa, quis Actaeon, nescit dextramque precanti
abstulit, Inoo lacerata est altera raptu.
non habet infelix quae matri bracchia tendat,
trunca sed ostendens dereptis vulnera membris
'adspice, mater!' ait. visis ululavit Agaue
collaque iactavit movitque per aera crinem
avulsumque caput digitis conplexa cruentis
clamat: 'io comites, opus hoc victoria nostra est!'
non citius frondes autumni frigore tactas
iamque male haerentes alta rapit arbore ventus,
quam sunt membra viri manibus direpta nefandis.
talibus exemplis monitae nova sacra frequentant
turaque dant sanctasque colunt Ismenides aras.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS METAMORPHOSEON LIBER QVARTVS

At non Alcithoe Minyeias orgia censet
accipienda dei, sed adhuc temeraria Bacchum
progeniem negat esse Iovis sociasque sorores
inpietatis habet. festum celebrare sacerdos
inmunesque operum famulas dominasque suorum

pectora pelle tegi, crinales solvere vittas,
serta coma, manibus frondentis sumere thyrsos
iusserat et saevam laesi fore numinis iram
vaticinatus erat: parent matresque nurusque
telasque calathosque infectaque pensa reponunt
turaque dant Bacchumque vocant Bromiumque Lyaeumque
ignigenamque satumque iterum solumque bimatrem;
additur his Nyseus indetonsusque Thyoneus
et cum Lenaeo genialis consitor uvae
Nycteliusque Eleleusque parens et Iacchus et Euhan,
et quae praeterea per Graias plurima gentes
nomina, Liber, habes. tibi enim inconsumpta iuventa est,
tu puer aeternus, tu formosissimus alto
conspiceris caelo; tibi, cum sine cornibus adstas,
virgineum caput est; Oriens tibi victus, adusque
decolor extremo qua tinguitur India Gange.
Penthea tu, venerande, bipenniferumque Lycurgum
sacrilegos mactas, Tyrrhenaque mittis in aequor
corpora, tu biiugum pictis insignia frenis
colla premis lyncum. bacchae satyrique sequuntur,
quique senex ferula titubantis ebrius artus
sustinet et pando non fortiter haeret asello.
quacumque ingrederis, clamor iuvenalis et una
femineae voces inpulsaque tympana palmis
concavaque aera sonant longoque foramine buxus.
'Placatus mitisque' rogant Ismenides 'adsis,'
iussaque sacra colunt; solae Minyeides intus
intempestiva turbantes festa Minerva
aut ducunt lanas aut stamina pollice versant
aut haerent telae famulasque laboribus urguent.
e quibus una levi deducens pollice filum
'dum cessant aliae commentaque sacra frequentant,
nos quoque, quas Pallas, melior dea, detinet' inquit,
'utile opus manuum vario sermone levemus
perque vices aliquid, quod tempora longa videri
non sinat, in medium vacuas referamus ad aures!'
dicta probant primamque iubent narrare sorores.
illa, quid e multis referat (nam plurima norat),
cogitat et dubia est, de te, Babylonia, narret,
Derceti, quam versa squamis velantibus artus
stagna Palaestini credunt motasse figura,
an magis, ut sumptis illius filia pennis
extremos albis in turribus egerit annos,
nais an ut cantu nimiumque potentibus herbis
verterit in tacitos iuvenalia corpora pisces,

donec idem passa est, an, quae poma alba ferebat
ut nunc nigra ferat contactu sanguinis arbor:
hoc placet; hanc, quoniam vulgaris fabula non est,
talibus orsa modis lana sua fila sequente:
'Pyramus et Thisbe, iuvenum pulcherrimus alter,
altera, quas Oriens habuit, praelata puellis,
contiguas tenuere domos, ubi dicitur altam
coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.
notitiam primosque gradus vicinia fecit,
tempore crevit amor; taedae quoque iure coissent,
sed vetuere patres: quod non potuere vetare,
ex aequo captis ardebant mentibus ambo.
conscius omnis abest; nutu signisque loquuntur,
quoque magis tegitur, tectus magis aestuat ignis.
fissus erat tenui rima, quam duxerat olim,
cum fieret, paries domui communis utrique.
id vitium nulli per saecula longa notatum -
quid non sentit amor? - primi vidistis amantes
et vocis fecistis iter, tutaeque per illud
murmure blanditiae minimo transire solebant.
saepe, ubi constiterant hinc Thisbe, Pyramus illinc,
inque vices fuerat captatus anhelitus oris,
"invide" dicebant "paries, quid amantibus obstas?
quantum erat, ut sineres toto nos corpore iungi
aut, hoc si nimium est, vel ad oscula danda pateres?
nec sumus ingrati: tibi nos debere fatemur,
quod datus est verbis ad amicas transitus auris."
talia diversa nequiquam sede locuti
sub noctem dixere "vale" partique dedere
oscula quisque suae non pervenientia contra.
postera nocturnos Aurora removerat ignes,
solque pruinosas radiis siccaverat herbas:
ad solitum coiere locum. tum murmure parvo
multa prius questi statuunt, ut nocte silenti
fallere custodes foribusque excedere temptent,
cumque domo exierint, urbis quoque tecta relinquant,
neve sit errandum lato spatiantibus arvo,
conveniant ad busta Nini lateantque sub umbra
arboris: arbor ibi niveis uberrima pomis,
ardua morus, erat, gelido contermina fonti.
pacta placent; et lux, tarde discedere visa,
praecipitatur aquis, et aquis nox exit ab isdem.
'Callida per tenebras versato cardine Thisbe
egreditur fallitque suos adopertaque vultum
pervenit ad tumulum dictaque sub arbore sedit.

audacem faciebat amor. venit ecce recenti
caede leaena boum spumantis oblita rictus
depositura sitim vicini fontis in unda;
quam procul ad lunae radios Babylonia Thisbe
vidit et obscurum timido pede fugit in antrum,
dumque fugit, tergo velamina lapsa reliquit.
ut lea saeva sitim multa conpescuit unda,
dum redit in silvas, inventos forte sine ipsa
ore cruentato tenues laniavit amictus.
serius egressus vestigia vidit in alto
pulvere certa ferae totoque expalluit ore
Pyramus; ut vero vestem quoque sanguine tinctam
repperit, "una duos" inquit "nox perdet amantes,
e quibus illa fuit longa dignissima vita;
nostra nocens anima est. ego te, miseranda, peremi,
in loca plena metus qui iussi nocte venires
nec prior huc veni. nostrum divellite corpus
et scelerata fero consumite viscera morsu,
o quicumque sub hac habitatis rupe leones!
sed timidi est optare necem." velamina Thisbes
tollit et ad pactae secum fert arboris umbram,
utque dedit notae lacrimas, dedit oscula vesti,
"accipe nunc" inquit "nostri quoque sanguinis haustus!"
quoque erat accinctus, demisit in ilia ferrum,
nec mora, ferventi moriens e vulnere traxit.
ut iacuit resupinus humo, cruor emicat alte,
non aliter quam cum vitiato fistula plumbo
scinditur et tenui stridente foramine longas
eiaculatur aquas atque ictibus aera rumpit.
arborei fetus adspergine caedis in atram
vertuntur faciem, madefactaque sanguine radix
purpureo tinguit pendentia mora colore.
'Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem,
illa redit iuvenemque oculis animoque requirit,
quantaque vitarit narrare pericula gestit;
utque locum et visa cognoscit in arbore formam,
sic facit incertam pomi color: haeret, an haec sit.
dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
membra solum, retroque pedem tulit, oraque buxo
pallidiora gerens exhorruit aequoris instar,
quod tremit, exigua cum summum stringitur aura.
sed postquam remorata suos cognovit amores,
percutit indignos claro plangore lacertos
et laniata comas amplexaque corpus amatum
vulnera supplevit lacrimis fletumque cruori

miscuit et gelidis in vultibus oscula figens
"Pyrame," clamavit, "quis te mihi casus ademit?
Pyrame, responde! tua te carissima Thisbe
nominat; exaudi vultusque attolle iacentes!"
ad nomen Thisbes oculos a morte gravatos
Pyramus erexit visaque recondidit illa.
'Quae postquam vestemque suam cognovit et ense
vidit ebur vacuum, "tua te manus" inquit "amorque
perdidit, infelix! est et mihi fortis in unum
hoc manus, est et amor: dabit hic in vulnera vires.
persequar extinctum letique miserrima dicar
causa comesque tui: quique a me morte revelli
heu sola poteras, poteris nec morte revelli.
hoc tamen amborum verbis estote rogati,
o multum miseri meus illiusque parentes,
ut, quos certus amor, quos hora novissima iunxit,
conponi tumulo non invideatis eodem;
at tu quae ramis arbor miserabile corpus
nunc tegis unius, mox es tectura duorum,
signa tene caedis pullosque et luctibus aptos
semper habe fetus, gemini monimenta cruoris."
dixit et aptato pectus mucrone sub imum
incubuit ferro, quod adhuc a caede tepebat.
vota tamen tetigere deos, tetigere parentes;
nam color in pomo est, ubi permaturuit, ater,
quodque rogis superest, una requiescit in urna.'
Desierat: mediumque fuit breve tempus, et orsa est
dicere Leuconoe: vocem tenuere sorores.
'hunc quoque, siderea qui temperat omnia luce,
cepit amor Solem: Solis referemus amores.
primus adulterium Veneris cum Marte putatur
hic vidisse deus; videt hic deus omnia primus.
indoluit facto Iunonigenaeque marito
furta tori furtique locum monstravit, at illi
et mens et quod opus fabrilis dextra tenebat
excidit: extemplo graciles ex aere catenas
retiaque et laqueos, quae lumina fallere possent,
elimat. non illud opus tenuissima vincant
stamina, non summo quae pendet aranea tigno;
utque levis tactus momentaque parva sequantur,
efficit et lecto circumdata collocat arte.
ut venere torum coniunx et adulter in unum,
arte viri vinclisque nova ratione paratis
in mediis ambo deprensi amplexibus haerent.
Lemnius extemplo valvas patefecit eburnas

inmisitque deos; illi iacuere ligati
turpiter, atque aliquis de dis non tristibus optat
sic fieri turpis; superi risere, diuque
haec fuit in toto notissima fabula caelo.
'Exigit indicii memorem Cythereia poenam
inque vices illum, tectos qui laesit amores,
laedit amore pari. quid nunc, Hyperione nate,
forma colorque tibi radiataque lumina prosunt?
nempe, tuis omnes qui terras ignibus uris,
ureris igne novo; quique omnia cernere debes,
Leucothoen spectas et virgine figis in una,
quos mundo debes, oculos. modo surgis Eoo
temperius caelo, modo serius incidis undis,
spectandique mora brumalis porrigis horas;
deficis interdum, vitiumque in lumina mentis
transit et obscurus mortalia pectora terres.
nec tibi quod lunae terris propioris imago
obstiterit, palles: facit hunc amor iste colorem.
diligis hanc unam, nec te Clymeneque Rhodosque
nec tenet Aeaeae genetrix pulcherrima Circes
quaeque tuos Clytie quamvis despecta petebat
concubitus ipsoque illo grave vulnus habebat
tempore: Leucothoe multarum oblivia fecit,
gentis odoriferae quam formosissima partu
edidit Eurynome; sed postquam filia crevit,
quam mater cunctas, tam matrem filia vicit.
rexit Achaemenias urbes pater Orchamus isque
septimus a prisco numeratur origine Belo.
'Axe sub Hesperio sunt pascua Solis equorum:
ambrosiam pro gramine habent; ea fessa diurnis
membra ministeriis nutrit reparatque labori.
dumque ibi quadrupedes caelestia pabula carpunt
noxque vicem peragit, thalamos deus intrat amatos,
versus in Eurynomes faciem genetricis, et inter
bis sex Leucothoen famulas ad lumina cernit
levia versato ducentem stamina fuso.
ergo ubi ceu mater carae dedit oscula natae,
"res" ait "arcana est: famulae, discedite neve
eripite arbitrium matri secreta loquendi."
paruerant, thalamoque deus sine teste relicto
"ille ego sum" dixit, "qui longum metior annum,
omnia qui video, per quem videt omnia tellus,
mundi oculus: mihi, crede, places." pavet illa, metuque
et colus et fusus digitis cecidere remissis.
ipse timor decuit. nec longius ille moratus

in veram rediit speciem solitumque nitorem;
at virgo quamvis inopino territa visu
victa nitore dei posita vim passa querella est.
'Invidit Clytie (neque enim moderatus in illa
Solis amor fuerat) stimulataque paelicis ira
vulgat adulterium diffamatamque parenti
indicat. ille ferox inmansuetusque precantem
tendentemque manus ad lumina Solis et "ille
vim tulit invitae" dicentem defodit alta
crudus humo tumulumque super gravis addit harenae.
dissipat hunc radiis Hyperione natus iterque
dat tibi, qua possis defossos promere vultus;
nec tu iam poteras enectum pondere terrae
tollere, nympha, caput corpusque exsangue iacebas:
nil illo fertur volucrum moderator equorum
post Phaethonteos vidisse dolentius ignes.
ille quidem gelidos radiorum viribus artus
si queat in vivum temptat revocare calorem;
sed quoniam tantis fatum conatibus obstat,
nectare odorato sparsit corpusque locumque
multaque praequestus "tanges tamen aethera" dixit.
protinus inbutum caelesti nectare corpus
delicuit terramque suo madefecit odore,
virgaque per glaebas sensim radicibus actis
turea surrexit tumulumque cacumine rupit.
'At Clytien, quamvis amor excusare dolorem
indiciumque dolor poterat, non amplius auctor
lucis adit Venerisque modum sibi fecit in illa.
tabuit ex illo dementer amoribus usa;
nympharum inpatiens et sub Iove nocte dieque
sedit humo nuda nudis incompta capillis,
perque novem luces expers undaeque cibique
rore mero lacrimisque suis ieiunia pavit
nec se movit humo; tantum spectabat euntis
ora dei vultusque suos flectebat ad illum.
membra ferunt haesisse solo, partemque coloris
luridus exsangues pallor convertit in herbas;
est in parte rubor violaeque simillimus ora
flos tegit. illa suum, quamvis radice tenetur,
vertitur ad Solem mutataque servat amorem.'
dixerat, et factum mirabile ceperat auris;
pars fieri potuisse negant, pars omnia veros
posse deos memorant: sed non est Bacchus in illis.
Poscitur Alcithoe, postquam siluere sorores.
quae radio stantis percurrens stamina telae

'vulgatos taceo' dixit 'pastoris amores
Daphnidis Idaei, quem nymphe paelicis ira
contulit in saxum: tantus dolor urit amantes;
nec loquor, ut quondam naturae iure novato
ambiguus fuerit modo vir, modo femina Sithon.
te quoque, nunc adamas, quondam fidissime parvo,
Celmi, Iovi largoque satos Curetas ab imbri
et Crocon in parvos versum cum Smilace flores
praetereo dulcique animos novitate tenebo.
'Unde sit infamis, quare male fortibus undis
Salmacis enervet tactosque remolliat artus,
discite. causa latet, vis est notissima fontis.
Mercurio puerum diva Cythereide natum
naides Idaeis enutrivere sub antris,
cuius erat facies, in qua materque paterque
cognosci possent; nomen quoque traxit ab illis.
is tria cum primum fecit quinquennia, montes
deseruit patrios Idaque altrice relicta
ignotis errare locis, ignota videre
flumina gaudebat, studio minuente laborem.
ille etiam Lycias urbes Lyciaeque propinquos
Caras adit: videt hic stagnum lucentis ad imum
usque solum lymphae; non illic canna palustris
nec steriles ulvae nec acuta cuspide iunci;
perspicuus liquor est; stagni tamen ultima vivo
caespite cinguntur semperque virentibus herbis.
nympha colit, sed nec venatibus apta nec arcus
flectere quae soleat nec quae contendere cursu,
solaque naiadum celeri non nota Dianae.
saepe suas illi fama est dixisse sorores
"Salmaci, vel iaculum vel pictas sume pharetras
et tua cum duris venatibus otia misce!"
nec iaculum sumit nec pictas illa pharetras,
nec sua cum duris venatibus otia miscet,
sed modo fonte suo formosos perluit artus,
saepe Cytoriaco deducit pectine crines
et, quid se deceat, spectatas consulit undas;
nunc perlucenti circumdata corpus amictu
mollibus aut foliis aut mollibus incubat herbis,
saepe legit flores. et tum quoque forte legebat,
cum puerum vidit visumque optavit habere.
'Nec tamen ante adiit, etsi properabat adire,
quam se conposuit, quam circumspexit amictus
et finxit vultum et meruit formosa videri.
tunc sic orsa loqui: "puer o dignissime credi

esse deus, seu tu deus es, potes esse Cupido,
sive es mortalis, qui te genuere, beati,
et frater felix, et fortunata profecto,
si qua tibi soror est, et quae dedit ubera nutrix;
sed longe cunctis longeque beatior illa,
si qua tibi sponsa est, si quam dignabere taeda.
haec tibi sive aliqua est, mea sit furtiva voluptas,
seu nulla est, ego sim, thalamumque ineamus eundem."
nais ab his tacuit. pueri rubor ora notavit;
nescit, enim, quid amor; sed et erubuisse decebat:
hic color aprica pendentibus arbore pomis
aut ebori tincto est aut sub candore rubenti,
cum frustra resonant aera auxiliaria, lunae.
poscenti nymphae sine fine sororia saltem
oscula iamque manus ad eburnea colla ferenti
"desinis, an fugio tecumque" ait "ista relinquo?"
Salmacis extimuit "loca" que "haec tibi libera trado,
hospes" ait simulatque gradu discedere verso,
tum quoque respiciens, fruticumque recondita silva
delituit flexuque genu submisit; at ille,
scilicet ut vacuis et inobservatus in herbis,
huc it et hinc illuc et in adludentibus undis
summa pedum taloque tenus vestigia tinguit;
nec mora, temperie blandarum captus aquarum
mollia de tenero velamina corpore ponit.
tum vero placuit, nudaeque cupidine formae
Salmacis exarsit; flagrant quoque lumina nymphae,
non aliter quam cum puro nitidissimus orbe
opposita speculi referitur imagine Phoebus;
vixque moram patitur, vix iam sua gaudia differt,
iam cupit amplecti, iam se male continet amens.
ille cavis velox adplauso corpore palmis
desilit in latices alternaque bracchia ducens
in liquidis translucet aquis, ut eburnea si quis
signa tegat claro vel candida lilia vitro.
"vicimus et meus est" exclamat nais, et omni
veste procul iacta mediis inmittitur undis,
pugnantemque tenet, luctantiaque oscula carpit,
subiectatque manus, invitaque pectora tangit,
et nunc hac iuveni, nunc circumfunditur illac;
denique nitentem contra elabique volentem
inplicat ut serpens, quam regia sustinet ales
sublimemque rapit: pendens caput illa pedesque
adligat et cauda spatiantes inplicat alas;
utve solent hederae longos intexere truncos,

utque sub aequoribus deprensum polypus hostem
continet ex omni dimissis parte flagellis.
perstat Atlantiades sperataque gaudia nymphae
denegat; illa premit commissaque corpore toto
sicut inhaerebat, "pugnes licet, inprobe," dixit,
"non tamen effugies. ita, di, iubeatis, et istum
nulla dies a me nec me deducat ab isto."
vota suos habuere deos; nam mixta duorum
corpora iunguntur, faciesque inducitur illis
una. velut, si quis conducat cortice ramos,
crescendo iungi pariterque adolescere cernit,
sic ubi conplexu coierunt membra tenaci,
nec duo sunt et forma duplex, nec femina dici
nec puer ut possit, neutrumque et utrumque videntur.
'Ergo ubi se liquidas, quo vir descenderat, undas
semimarem fecisse videt mollitaque in illis
membra, manus tendens, sed iam non voce virili
Hermaphroditus ait: "nato date munera vestro,
et pater et genetrix, amborum nomen habenti:
quisquis in hos fontes vir venerit, exeat inde
semivir et tactis subito mollescat in undis!"
motus uterque parens nati rata verba biformis
fecit et incesto fontem medicamine tinxit.'
Finis erat dictis, et adhuc Minyeia proles
urguet opus spernitque deum festumque profanat,
tympana cum subito non adparentia raucis
obstrepuere sonis, et adunco tibia cornu
tinnulaque aera sonant; redolent murraeque crocique,
resque fide maior, coepere virescere telae
inque hederae faciem pendens frondescere vestis;
pars abit in vites, et quae modo fila fuerunt,
palmite mutantur; de stamine pampinus exit;
purpura fulgorem pictis adcommodat uvis.
iamque dies exactus erat, tempusque subibat,
quod tu nec tenebras nec possis dicere lucem,
sed cum luce tamen dubiae confinia noctis:
tecta repente quati pinguesque ardere videntur
lampades et rutilis conlucere ignibus aedes
falsaque saevarum simulacra ululare ferarum,
fumida iamdudum latitant per tecta sorores
diversaeque locis ignes ac lumina vitant,
dumque petunt tenebras, parvos membrana per artus
porrigitur tenuique includit bracchia pinna;
nec qua perdiderint veterem ratione figuram,
scire sinunt tenebrae: non illas pluma levavit,

sustinuere tamen se perlucentibus alis
conataeque loqui minimam et pro corpore vocem
emittunt peraguntque levi stridore querellas.
tectaque, non silvas celebrant lucemque perosae
nocte volant seroque tenent a vespere nomen.
Tum vero totis Bacchi memorabile Thebis
numen erat, magnasque novi matertera vires
narrat ubique dei de totque sororibus expers
una doloris erat, nisi quem fecere sorores:
adspicit hanc natis thalamoque Athamantis habentem
sublimes animos et alumno numine Iuno
nec tulit et secum: 'potuit de paelice natus
vertere Maeonios pelagoque inmergere nautas
et laceranda suae nati dare viscera matri
et triplices operire novis Minyeidas alis:
nil poterit Iuno nisi inultos flere dolores?
idque mihi satis est? haec una potentia nostra est?
ipse docet, quid agam (fas est et ab hoste doceri),
quidque furor valeat, Penthea caede satisque
ac super ostendit: cur non stimuletur eatque
per cognata suis exempla furoribus Ino?'
Est via declivis funesta nubila taxo:
ducit ad infernas per muta silentia sedes;
Styx nebulas exhalat iners, umbraeque recentes
descendunt illac simulacraque functa sepulcris:
pallor hiemsque tenent late loca senta, novique,
qua sit iter, manes, Stygiam quod ducat ad urbem,
ignorant, ubi sit nigri fera regia Ditis.
mille capax aditus et apertas undique portas
urbs habet, utque fretum de tota flumina terra,
sic omnes animas locus accipit ille nec ulli
exiguus populo est turbamve accedere sentit.
errant exsangues sine corpore at ossibus umbrae,
parsque forum celebrant, pars imi tecta tyranni,
pars aliquas artes, antiquae imitamina vitae.
Sustinet ire illuc caelesti sede relicta
(tantum odiis iraeque dabat) Saturnia Iuno;
quo simul intravit sacroque a corpore pressum
ingemuit limen, tria Cerberus extulit ora
et tres latratus semel edidit; illa sorores
Nocte vocat genitas, grave et inplacabile numen:
carceris ante fores clausas adamante sedebant
deque suis atros pectebant crinibus angues.
quam simul agnorunt inter caliginis umbras,
surrexere deae; sedes scelerata vocatur:

viscera praebebat Tityos lanianda novemque
iugeribus distentus erat; tibi, Tantale, nullae
deprenduntur aquae, quaeque inminet, effugit arbor;
aut petis aut urgues rediturum, Sisyphe, saxum;
volvitur Ixion et se sequiturque fugitque,
molirique suis letum patruelibus ausae
adsiduae repetunt, quas perdant, Belides undas.
    Quos omnes acie postquam Saturnia torva
vidit et ante omnes Ixiona, rursus ab illo
Sisyphon adspiciens 'cur hic e fratribus' inquit
'perpetuas patitur poenas, Athamanta superbum
regia dives habet, qui me cum coniuge semper
sprevit?' et exponit causas odiique viaeque,
quidque velit: quod vellet, erat, ne regia Cadmi
staret, et in facinus traherent Athamanta sorores.
imperium, promissa, preces confundit in unum
sollicitatque deas: sic haec Iunone locuta,
Tisiphone canos, ut erat, turbata capillos
movit et obstantes reiecit ab ore colubras
atque ita 'non longis opus est ambagibus,' inquit;
'facta puta, quaecumque iubes; inamabile regnum
desere teque refer caeli melioris ad auras.'
laeta redit Iuno, quam caelum intrare parantem
roratis lustravit aquis Thaumantias Iris.
    Nec mora, Tisiphone madefactam sanguine sumit
inportuna facem, fluidoque cruore rubentem
induitur pallam, tortoque incingitur angue
egrediturque domo. Luctus comitatur euntem
et Pavor et Terror trepidoque Insania vultu.
limine constiterat: postes tremuisse feruntur
Aeolii pallorque fores infecit acernas
solque locum fugit. monstris est territa coniunx,
territus est Athamas, tectoque exire parabant:
obstitit infelix aditumque obsedit Erinys,
nexaque vipereis distendens bracchia nodis
caesariem excussit: motae sonuere colubrae,
parsque iacent umeris, pars circum pectora lapsae
sibila dant saniemque vomunt linguisque coruscant.
inde duos mediis abrumpit crinibus angues
pestiferaque manu raptos inmisit, at illi
Inoosque sinus Athamanteosque pererrant
inspirantque graves animas; nec vulnera membris
ulla ferunt: mens est, quae diros sentiat ictus.
attulerat secum liquidi quoque monstra veneni,
oris Cerberei spumas et virus Echidnae

erroresque vagos caecaeque oblivia mentis
et scelus et lacrimas rabiemque et caedis amorem,
omnia trita simul, quae sanguine mixta recenti
coxerat aere cavo viridi versata cicuta;
dumque pavent illi, vergit furiale venenum
pectus in amborum praecordiaque intima movit.
tum face iactata per eundem saepius orbem
consequitur motis velociter ignibus ignes.
sic victrix iussique potens ad inania magni
regna redit Ditis sumptumque recingitur anguem.
  Protinus Aeolides media furibundus in aula
clamat 'io, comites, his retia tendite silvis!
hic modo cum gemina visa est mihi prole leaena'
utque ferae sequitur vestigia coniugis amens
deque sinu matris ridentem et parva Learchum
bracchia tendentem rapit et bis terque per auras
more rotat fundae rigidoque infantia saxo
discutit ora ferox; tum denique concita mater,
seu dolor hoc fecit seu sparsi causa veneni,
exululat passisque fugit male sana capillis
teque ferens parvum nudis, Melicerta, lacertis
'euhoe Bacche' sonat: Bacchi sub nomine Iuno
risit et 'hos usus praestet tibi' dixit 'alumnus!'
inminet aequoribus scopulus: pars ima cavatur
fluctibus et tectas defendit ab imbribus undas,
summa riget frontemque in apertum porrigit aequor;
occupat hunc (vires insania fecerat) Ino
seque super pontum nullo tardata timore
mittit onusque suum; percussa recanduit unda.
  At Venus, inmeritae neptis miserata labores,
sic patruo blandita suo est 'o numen aquarum,
proxima cui caelo cessit, Neptune, potestas,
magna quidem posco, sed tu miserere meorum,
iactari quos cernis in Ionio inmenso,
et dis adde tuis. aliqua et mihi gratia ponto est,
si tamen in medio quondam concreta profundo
spuma fui Graiumque manet mihi nomen ab illa.'
adnuit oranti Neptunus et abstulit illis,
quod mortale fuit, maiestatemque verendam
inposuit nomenque simul faciemque novavit
Leucothoeque deum cum matre Palaemona dixit.
  Sidoniae comites, quantum valuere secutae
signa pedum, primo videre novissima saxo;
nec dubium de morte ratae Cadmeida palmis
deplanxere domum scissae cum veste capillos,

utque parum iustae nimiumque in paelice saevae
invidiam fecere deae. convicia Iuno
non tulit et 'faciam vos ipsas maxima' dixit
'saevitiae monimenta meae'; res dicta secuta est.
nam quae praecipue fuerat pia, 'persequar' inquit
'in freta reginam' saltumque datura moveri
haud usquam potuit scopuloque adfixa cohaesit;
altera, dum solito temptat plangore ferire
pectora, temptatos sensit riguisse lacertos;
illa, manus ut forte tetenderat in maris undas;
saxea facta manus in easdem porrigit undas;
huius, ut arreptum laniabat vertice crinem,
duratos subito digitos in crine videres:
quo quaeque in gestu deprensa est, haesit in illo.
pars volucres factae, quae nunc quoque gurgite in illo
aequora destringunt summis Ismenides alis.
Nescit Agenorides natam parvumque nepotem
aequoris esse deos; luctu serieque malorum
victus et ostentis, quae plurima viderat, exit
conditor urbe sua, tamquam fortuna locorum,
non sua se premeret, longisque erroribus actus
contigit Illyricos profuga cum coniuge fines.
iamque malis annisque graves dum prima retractant
fata domus releguntque suos sermone labores,
'num sacer ille mea traiectus cuspide serpens'
Cadmus ait 'fuerat, tum cum Sidone profectus
vipereos sparsi per humum, nova semina, dentes?
quem si cura deum tam certa vindicat ira,
ipse precor serpens in longam porrigar alvum.'
dixit, et ut serpens in longam tenditur alvum
durataeque cuti squamas increscere sentit
nigraque caeruleis variari corpora guttis
in pectusque cadit pronus, commissaque in unum
paulatim tereti tenuantur acumine crura.
bracchia iam restant: quae restant bracchia tendit
et lacrimis per adhuc humana fluentibus ora
'accede, o coniunx, accede, miserrima' dixit,
'dumque aliquid superest de me, me tange manumque
accipe, dum manus est, dum non totum occupat anguis.'
ille quidem vult plura loqui, sed lingua repente
in partes est fissa duas, nec verba volenti
sufficiunt, quotiensque aliquos parat edere questus,
sibilat: hanc illi vocem natura reliquit.
nuda manu feriens exclamat pectora coniunx:
'Cadme, mane teque, infelix, his exue monstris!

Cadme, quid hoc? ubi pes, ubi sunt umerique manusque
et color et facies et, dum loquor, omnia? cur non
me quoque, caelestes, in eandem vertitis anguem?'
dixerat, ille suae lambebat coniugis ora
inque sinus caros, veluti cognosceret, ibat
et dabat amplexus adsuetaque colla petebat.
quisquis adest (aderant comites), terretur; at illa
lubrica permulcet cristati colla draconis,
et subito duo sunt iunctoque volumine serpunt,
donec in adpositi nemoris subiere latebras,
nunc quoque nec fugiunt hominem nec vulnere laedunt
quidque prius fuerint, placidi meminere dracones.
Sed tamen ambobus versae solacia formae
magna nepos dederat, quem debellata colebat
India, quem positis celebrabat Achaia templis;
solus Abantiades ab origine cretus eadem
Acrisius superest, qui moenibus arceat urbis
Argolicae contraque deum ferat arma genusque
non putet esse Iovis: neque enim Iovis esse putabat
Persea, quem pluvio Danae conceperat auro.
mox tamen Acrisium (tanta est praesentia veri)
tam violasse deum quam non agnosse nepotem
paenitet: inpositus iam caelo est alter, at alter
viperei referens spolium memorabile monstri
aera carpebat tenerum stridentibus alis,
cumque super Libycas victor penderet harenas,
Gorgonei capitis guttae cecidere cruentae;
quas humus exceptas varios animavit in angues,
unde frequens illa est infestaque terra colubris.
Inde per inmensum ventis discordibus actus
nunc huc, nunc illuc exemplo nubis aquosae
fertur et ex alto seductas aethere longe
despectat terras totumque supervolat orbem.
ter gelidas Arctos, ter Cancri bracchia vidit,
saepe sub occasus, saepe est ablatus in ortus,
iamque cadente die, veritus se credere nocti,
constitit Hesperio, regnis Atlantis, in orbe
exiguamque petit requiem, dum Lucifer ignes
evocet Aurorae, currus Aurora diurnos.
hic hominum cunctos ingenti corpore praestans
Iapetionides Atlas fuit: ultima tellus
rege sub hoc et pontus erat, qui Solis anhelis
aequora subdit equis et fessos excipit axes.
mille greges illi totidemque armenta per herbas
errabant, et humum vicinia nulla premebat;

arboreae frondes auro radiante nitentes
ex auro ramos, ex auro poma tegebant.
'hospes' ait Perseus illi, 'seu gloria tangit
te generis magni, generis mihi Iuppiter auctor;
sive es mirator rerum, mirabere nostras;
hospitium requiemque peto.' memor ille vetustae
sortis erat; Themis hanc dederat Parnasia sortem:
'tempus, Atlas, veniet, tua quo spoliabitur auro
arbor, et hunc praedae titulum Iove natus habebit.'
id metuens solidis pomaria clauserat Atlas
moenibus et vasto dederat servanda draconi
arcebatque suis externos finibus omnes.
huic quoque 'vade procul, ne longe gloria rerum,
quam mentiris' ait, 'longe tibi Iuppiter absit!'
vimque minis addit manibusque expellere temptat
cunctantem et placidis miscentem fortia dictis.
viribus inferior (quis enim par esset Atlantis
viribus?) 'at, quoniam parvi tibi gratia nostra est,
accipe munus!' ait laevaque a parte Medusae
ipse retro versus squalentia protulit ora.
quantus erat, mons factus Atlas: nam barba comaeque
in silvas abeunt, iuga sunt umerique manusque,
quod caput ante fuit, summo est in monte cacumen,
ossa lapis fiunt; tum partes altus in omnes
crevit in inmensum (sic, di, statuistis) et omne
cum tot sideribus caelum requievit in illo.
Clauserat Hippotades Aetnaeo carcere ventos,
admonitorque operum caelo clarissimus alto
Lucifer ortus erat: pennis ligat ille resumptis
parte ab utraque pedes teloque accingitur unco
et liquidum motis talaribus aera findit.
gentibus innumeris circumque infraque relictis
Aethiopum populos Cepheaque conspicit arva.
illic inmeritam maternae pendere linguae
Andromedan poenas iniustus iusserat Ammon;
quam simul ad duras religatam bracchia cautes
vidit Abantiades, nisi quod levis aura capillos
moverat et tepido manabant lumina fletu,
marmoreum ratus esset opus; trahit inscius ignes
et stupet et visae correptus imagine formae
paene suas quatere est oblitus in aere pennas.
ut stetit, 'o' dixit 'non istis digna catenis,
sed quibus inter se cupidi iunguntur amantes,
pande requirenti nomen terraeque tuumque,
et cur vincla geras.' primo silet illa nec audet

adpellare virum virgo, manibusque modestos
celasset vultus, si non religata fuisset;
lumina, quod potuit, lacrimis inplevit obortis.
saepius instanti, sua ne delicta fateri
nolle videretur, nomen terraeque suumque,
quantaque maternae fuerit fiducia formae,
indicat, et nondum memoratis omnibus unda
insonuit, veniensque inmenso belua ponto
inminet et latum sub pectore possidet aequor.
conclamat virgo: genitor lugubris et una
mater adest, ambo miseri, sed iustius illa,
nec secum auxilium, sed dignos tempore fletus
plangoremque ferunt vinctoque in corpore adhaerent,
cum sic hospes ait 'lacrimarum longa manere
tempora vos poterunt, ad opem brevis hora ferendam est.
hanc ego si peterem Perseus Iove natus et illa,
quam clausam inplevit fecundo Iuppiter auro,
Gorgonis anguicomae Perseus superator et alis
aerias ausus iactatis ire per auras,
praeferrer cunctis certe gener; addere tantis
dotibus et meritum, faveant modo numina, tempto:
ut mea sit servata mea virtute, paciscor.'
accipiunt legem (quis enim dubitaret?) et orant
promittuntque super regnum dotale parentes.
    Ecce, velut navis praefixo concita rostro
sulcat aquas iuvenum sudantibus acta lacertis,
sic fera dimotis inpulsu pectoris undis;
tantum aberat scopulis, quantum Balearica torto
funda potest plumbo medii transmittere caeli,
cum subito iuvenis pedibus tellure repulsa
arduus in nubes abiit: ut in aequore summo
umbra viri visa est, visam fera saevit in umbram,
utque Iovis praepes, vacuo cum vidit in arvo
praebentem Phoebo liventia terga draconem,
occupat aversum, neu saeva retorqueat ora,
squamigeris avidos figit cervicibus ungues,
sic celeri missus praeceps per inane volatu
terga ferae pressit dextroque frementis in armo
Inachides ferrum curvo tenus abdidit hamo.
vulnere laesa gravi modo se sublimis in auras
attollit, modo subdit aquis, modo more ferocis
versat apri, quem turba canum circumsona terret.
ille avidos morsus velocibus effugit alis
quaque patet, nunc terga cavis super obsita conchis,
nunc laterum costas, nunc qua tenuissima cauda

desinit in piscem, falcato verberat ense;
belua puniceo mixtos cum sanguine fluctus
ore vomit: maduere graves adspergine pennae.
nec bibulis ultra Perseus talaribus ausus
credere conspexit scopulum, qui vertice summo
stantibus exstat aquis, operitur ab aequore moto.
nixus eo rupisque tenens iuga prima sinistra
ter quater exegit repetita per ilia ferrum.
litora cum plausu clamor superasque deorum
inplevere domos: gaudent generumque salutant
auxiliumque domus servatoremque fatentur
Cassiope Cepheusque pater; resoluta catenis
incedit virgo, pretiumque et causa laboris.
ipse manus hausta victrices abluit unda,
anguiferumque caput dura ne laedat harena,
mollit humum foliis natasque sub aequore virgas
sternit et inponit Phorcynidos ora Medusae.
virga recens bibulaque etiamnum viva medulla
vim rapuit monstri tactuque induruit huius
percepitque novum ramis et fronde rigorem.
at pelagi nymphae factum mirabile temptant
pluribus in virgis et idem contingere gaudent
seminaque ex illis iterant iactata per undas:
nunc quoque curaliis eadem natura remansit,
duritiam tacto capiant ut ab aere quodque
vimen in aequore erat, fiat super aequora saxum.
Dis tribus ille focos totidem de caespite ponit,
laevum Mercurio, dextrum tibi, bellica virgo,
ara Iovis media est; mactatur vacca Minervae,
alipedi vitulus, taurus tibi, summe deorum.
protinus Andromedan et tanti praemia facti
indotata rapit; taedas Hymenaeus Amorque
praecutiunt; largis satiantur odoribus ignes,
sertaque dependent tectis et ubique lyraeque
tibiaque et cantus, animi felicia laeti
argumenta, sonant; reseratis aurea valvis
atria tota patent, pulchroque instructa paratu
Cepheni proceres ineunt convivia regis.
Postquam epulis functi generosi munere Bacchi
diffudere animos, cultusque genusque locorum
quaerit Lyncides moresque animumque virorum;
qui simul edocuit, 'nunc, o fortissime,' dixit
'fare, precor, Perseu, quanta virtute quibusque
artibus abstuleris crinita draconibus ora!'
narrat Agenorides gelido sub Atlante iacentem

esse locum solidae tutum munimine molis;
cuius in introitu geminas habitasse sorores
Phorcidas unius partitas luminis usum;
id se sollerti furtim, dum traditur, astu
supposita cepisse manu perque abdita longe
deviaque et silvis horrentia saxa fragosis
Gorgoneas tetigisse domos passimque per agros
perque vias vidisse hominum simulacra ferarumque
in silicem ex ipsis visa conversa Medusa.
se tamen horrendae clipei, quem laeva gerebat,
aere repercusso formam adspexisse Medusae,
dumque gravis somnus colubrasque ipsamque tenebat,
eripuisse caput collo; pennisque fugacem
Pegason et fratrem matris de sanguine natos.
Addidit et longi non falsa pericula cursus,
quae freta, quas terras sub se vidisset ab alto
et quae iactatis tetigisset sidera pennis;
ante exspectatum tacuit tamen. excipit unus
ex numero procerum quaerens, cur sola sororum
gesserit alternis inmixtos crinibus angues.
hospes ait: 'quoniam scitaris digna relatu,
accipe quaesiti causam. clarissima forma
multorumque fuit spes invidiosa procorum
illa, nec in tota conspectior ulla capillis
pars fuit: inveni, qui se vidisse referret.
hanc pelagi rector templo vitiasse Minervae
dicitur: aversa est et castos aegide vultus
nata Iovis texit, neve hoc inpune fuisset,
Gorgoneum crinem turpes mutavit in hydros.
nunc quoque, ut attonitos formidine terreat hostes,
pectore in adverso, quos fecit, sustinet angues.'

P. OVIDI NASONIS METAMORPHOSEON LIBER QVINTVS

Dumque ea Cephenum medio Danaeius heros
agmine commemorat, fremida regalia turba
atria conplentur, nec coniugialia festa
qui canat est clamor, sed qui fera nuntiet arma;
inque repentinos convivia versa tumultus
adsimilare freto possis, quod saeva quietum
ventorum rabies motis exasperat undis.
primus in his Phineus, belli temerarius auctor,
fraxineam quatiens aeratae cuspidis hastam

'en' ait, 'en adsum praereptae coniugis ultor;
nec mihi te pennae nec falsum versus in aurum
Iuppiter eripiet!' conanti mittere Cepheus
'quid facis?' exclamat, 'quae te, germane, furentem
mens agit in facinus? meritisne haec gratia tantis
redditur? hac vitam servatae dote rependis?
quam tibi non Perseus, verum si quaeris, ademit,
sed grave Nereidum numen, sed corniger Ammon,
sed quae visceribus veniebat belua ponti
exsaturanda meis; illo tibi tempore rapta est,
quo peritura fuit, nisi si, crudelis, id ipsum
exigis, ut pereat, luctuque levabere nostro.
scilicet haud satis est, quod te spectante revincta est
et nullam quod opem patruus sponsusve tulisti;
insuper, a quoquam quod sit servata, dolebis
praemiaque eripies? quae si tibi magna videntur,
ex illis scopulis, ubi erant adfixa, petisses.
nunc sine, qui petiit, per quem haec non orba senectus,
ferre, quod et meritis et voce est pactus, eumque
non tibi, sed certae praelatum intellege morti.'
    Ille nihil contra, sed et hunc et Persea vultu
alterno spectans petat hunc ignorat an illum:
cunctatusque brevi contortam viribus hastam,
quantas ira dabat, nequiquam in Persea misit.
ut stetit illa toro, stratis tum denique Perseus
exsiluit teloque ferox inimica remisso
pectora rupisset, nisi post altaria Phineus
isset: et (indignum) scelerato profuit ara.
fronte tamen Rhoeti non inrita cuspis adhaesit,
qui postquam cecidit ferrumque ex osse revulsum est
calcitrat et positas adspergit sanguine mensas.
tum vero indomitas ardescit vulgus in iras,
telaque coniciunt, et sunt, qui Cephea dicunt
cum genero debere mori; sed limine tecti
exierat Cepheus testatus iusque fidemque
hospitiique deos, ea se prohibente moveri.
bellica Pallas adest et protegit aegide fratrem
datque animos.
    Erat Indus Athis, quem flumine Gange
edita Limnaee vitreis peperisse sub undis
creditur, egregius forma, quam divite cultu
augebat, bis adhuc octonis integer annis,
indutus chlamydem Tyriam, quam limbus obibat
aureus; ornabant aurata monilia collum
et madidos murra curvum crinale capillos;

ille quidem iaculo quamvis distantia misso
figere doctus erat, sed tendere doctior arcus.
tum quoque lenta manu flectentem cornua Perseus
stipite, qui media positus fumabat in ara,
perculit et fractis confudit in ossibus ora.
    Hunc ubi laudatos iactantem in sanguine vultus
Assyrius vidit Lycabas, iunctissimus illi
et comes et veri non dissimulator amoris,
postquam exhalantem sub acerbo vulnere vitam
deploravit Athin, quos ille tetenderat arcus
arripit et 'mecum tibi sint certamina!' dixit;
'nec longum pueri fato laetabere, quo plus
invidiae quam laudis habes.' haec omnia nondum
dixerat: emicuit nervo penetrabile telum
vitatumque tamen sinuosa veste pependit.
vertit in hunc harpen spectatam caede Medusae
Acrisioniades adigitque in pectus; at ille
iam moriens oculis sub nocte natantibus atra
circumspexit Athin seque adclinavit ad illum
et tulit ad manes iunctae solacia mortis.
    Ecce Syenites, genitus Metione, Phorbas
et Libys Amphimedon, avidi committere pugman,
sanguine, quo late tellus madefacta tepebat,
conciderant lapsi; surgentibus obstitit ensis,
alterius costis, iugulo Phorbantis adactus.
    At non Actoriden Erytum, cui lata bipennis
telum erat, hamato Perseus petit ense, sed altis
exstantem signis multaeque in pondere massae
ingentem manibus tollit cratera duabus
infligitque viro; rutilum vomit ille cruorem
et resupinus humum moribundo vertice pulsat.
inde Semiramio Polydegmona sanguine cretum
Caucasiumque Abarin Sperchionidenque Lycetum
intonsumque comas Helicen Phlegyanque Clytumque
sternit et exstructos morientum calcat acervos.
    Nec Phineus ausus concurrere comminus hosti
intorquet iaculum, quod detulit error in Idan,
expertem frustra belli et neutra arma secutum.
ille tuens oculis inmitem Phinea torvis
'quandoquidem in partes' ait 'abstrahor, accipe, Phineu,
quem fecisti, hostem pensaque hoc vulnere vulnus!'
iamque remissurus tractum de corpore telum
sanguine defectos cecidit conlapsus in artus.
    Tum quoque Cephenum post regem primus Hodites
ense iacet Clymeni, Prothoenora percutit Hypseus,

Hypsea Lyncides. fuit et grandaevus in illis
Emathion, aequi cultor timidusque deorum,
qui, quoniam prohibent anni bellare, loquendo
pugnat et incessit scelerataque devovet arma;
huic Chromis amplexo tremulis altaria palmis
decutit ense caput, quod protinus incidit arae
atque ibi semianimi verba exsecrantia lingua
edidit et medios animam exspiravit in ignes.
    Hinc gemini fratres Broteasque et caestibus Ammon
invicti, vinci si possent caestibus enses,
Phinea cecidere manu Cererisque sacerdos
Ampycus albenti velatus tempora vitta,
tu quoque, Lampetide, non hos adhibendus ad usus,
sed qui, pacis opus, citharam cum voce moveres;
iussus eras celebrare dapes festumque canendo.
quem procul adstantem plectrumque inbelle tenentem
Pedasus inridens 'Stygiis cane cetera' dixit
'manibus!' et laevo mucronem tempore fixit;
concidit et digitis morientibus ille retemptat
fila lyrae, casuque ferit miserabile carmen.
nec sinit hunc inpune ferox cecidisse Lycormas
raptaque de dextro robusta repagula posti
ossibus inlisit mediae cervicis, at ille
procubuit terrae mactati more iuvenci.
demere temptabat laevi quoque robora postis
Cinyphius Pelates; temptanti dextera fixa est
cuspide Marmaridae Corythi lignoque cohaesit;
haerenti latus hausit Abas, nec corruit ille,
sed retinente manum moriens e poste pependit.
sternitur et Melaneus, Perseia castra secutus,
et Nasamoniaci Dorylas ditissimus agri,
dives agri Dorylas, quo non possederat alter
latius aut totidem tollebat turis acervos.
huius in obliquo missum stetit inguine ferrum:
letifer ille locus. quem postquam vulneris auctor
singultantem animam et versantem lumina vidit
Bactrius Halcyoneus, 'hoc, quod premis,' inquit 'habeto
de tot agris terrae!' corpusque exsangue reliquit.
torquet in hunc hastam calido de vulnere raptam
ultor Abantiades; media quae nare recepta
cervice exacta est in partesque eminet ambas;
dumque manum Fortuna iuvat, Clytiumque Claninque,
matre satos una, diverso vulnere fudit:
nam Clytii per utrumque gravi librata lacerto
fraxinus acta femur, iaculum Clanis ore momordit.

occidit et Celadon Mendesius, occidit Astreus
matre Palaestina dubio genitore creatus,
Aethionque sagax quondam ventura videre,
tunc ave deceptus falsa, regisque Thoactes
armiger et caeso genitore infamis Agyrtes.
Plus tamen exhausto superest; namque omnibus unum
opprimere est animus, coniurata undique pugnant
agmina pro causa meritum inpugnante fidemque;
hac pro parte socer frustra pius et nova coniunx
cum genetrice favent ululatuque atria conplent,
sed sonus armorum superat gemitusque cadentum,
pollutosque simul multo Bellona penates
sanguine perfundit renovataque proelia miscet.
Circueunt unum Phineus et mille secuti
Phinea: tela volant hiberna grandine plura
praeter utrumque latus praeterque et lumen et aures.
adplicat hic umeros ad magnae saxa columnae
tutaque terga gerens adversaque in agmina versus
sustinet instantes: instabat parte sinistra
Chaonius Molpeus, dextra Nabataeus Ethemon.
tigris ut auditis diversa valle duorum
exstimulata fame mugitibus armentorum
nescit, utro potius ruat, et ruere ardet utroque,
sic dubius Perseus, dextra laevane feratur,
Molpea traiecti submovit vulnere cruris
contentusque fuga est; neque enim dat tempus Ethemon,
sed furit et cupiens alto dare vulnera collo
non circumspectis exactum viribus ensem
fregit, in extrema percussae parte columnae:
lamina dissiluit dominique in gutture fixa est.
non tamen ad letum causas satis illa valentes
plaga dedit; trepidum Perseus et inermia frustra
bracchia tendentem Cyllenide confodit harpe.
Verum ubi virtutem turbae succumbere vidit,
'auxilium' Perseus, 'quoniam sic cogitis ipsi,'
dixit 'ab hoste petam: vultus avertite vestros,
si quis amicus adest!' et Gorgonis extulit ora.
'quaere alium, tua quem moveant miracula' dixit
Thescelus; utque manu iaculum fatale parabat
mittere, in hoc haesit signum de marmore gestu.
proximus huic Ampyx animi plenissima magni
pectora Lyncidae gladio petit: inque petendo
dextera diriguit nec citra mota nec ultra est.
at Nileus, qui se genitum septemplice Nilo
ementitus erat, clipeo quoque flumina septem

argento partim, partim caelaverat auro,
'adspice' ait 'Perseu, nostrae primordia gentis:
magna feres tacitas solacia mortis ad umbras,
a tanto cecidisse viro'; pars ultima vocis
in medio suppressa sono est, adapertaque velle
ora loqui credas, nec sunt ea pervia verbis.
increpat hos 'vitio' que 'animi, non viribus' inquit
'Gorgoneis torpetis' Eryx. 'incurrite mecum
et prosternite humi iuvenem magica arma moventem!'
incursurus erat: tenuit vestigia tellus,
inmotusque silex armataque mansit imago.
Hi tamen ex merito poenas subiere, sed unus
miles erat Persei: pro quo dum pugnat, Aconteus
Gorgone conspecta saxo concrevit oborto;
quem ratus Astyages etiamnum vivere, longo
ense ferit: sonuit tinnitibus ensis acutis.
dum stupet Astyages, naturam traxit eandem,
marmoreoque manet vultus mirantis in ore.
nomina longa mora est media de plebe virorum
dicere: bis centum restabant corpora pugnae,
Gorgone bis centum riguerunt corpora visa.
Paenitet iniusti tum denique Phinea belli;
sed quid agat? simulacra videt diversa figuris
adgnoscitque suos et nomine quemque vocatum
poscit opem credensque parum sibi proxima tangit
corpora: marmor erant; avertitur atque ita supplex
confessasque manus obliquaque bracchia tendens
'vincis' ait, 'Perseu! remove tua monstra tuaeque
saxificos vultus, quaecumque est, tolle Medusae,
tolle, precor! non nos odium regnique cupido
conpulit ad bellum, pro coniuge movimus arma!
causa fuit meritis melior tua, tempore nostra:
non cessisse piget; nihil, o fortissime, praeter
hanc animam concede mihi, tua cetera sunto!'
talia dicenti neque eum, quem voce rogabat,
respicere audenti 'quod' ait, 'timidissime Phineu,
et possum tribuisse et magnum est munus inerti,++
pone metum!++tribuam: nullo violabere ferro.
quin etiam mansura dabo monimenta per aevum,
inque domo soceri semper spectabere nostri,
ut mea se sponsi soletur imagine coniunx.'
dixit et in partem Phorcynida transtulit illam,
ad quam se trepido Phineus obverterat ore.
tum quoque conanti sua vertere lumina cervix
deriguit, saxoque oculorum induruit umor,

sed tamen os timidum vultusque in marmore supplex
submissaeque manus faciesque obnoxia mansit.
Victor Abantiades patrios cum coniuge muros
intrat et inmeriti vindex ultorque parentis
adgreditur Proetum; nam fratre per arma fugato
Acrisioneas Proetus possederat arces.
sed nec ope armorum nec, quam male ceperat, arce
torva colubriferi superavit lumina monstri.
Te tamen, o parvae rector, Polydecta, Seriphi,
nec iuvenis virtus per tot spectata labores
nec mala mollierant, sed inexorabile durus
exerces odium, nec iniqua finis in ira est;
detrectas etiam laudem fictamque Medusae
arguis esse necem. 'dabimus tibi pignora veri.
parcite luminibus!' Perseus ait oraque regis
ore Medusaeo silicem sine sanguine fecit.
Hactenus aurigenae comitem Tritonia fratri
se dedit; inde cava circumdata nube Seriphon
deserit, a dextra Cythno Gyaroque relictis,
quaque super pontum via visa brevissima, Thebas
virgineumque Helicona petit. quo monte potita
constitit et doctas sic est adfata sorores:
'fama novi fontis nostras pervenit ad aures,
dura Medusaei quem praepetis ungula rupit.
is mihi causa viae; volui mirabile factum
cernere; vidi ipsum materno sanguine nasci.'
excipit Uranie: 'quaecumque est causa videndi
has tibi, diva, domos, animo gratissima nostro es.
vera tamen fama est: est Pegasus huius origo
fontis' et ad latices deduxit Pallada sacros.
quae mirata diu factas pedis ictibus undas
silvarum lucos circumspicit antiquarum
antraque et innumeris distinctas floribus herbas
felicesque vocat pariter studioque locoque
Mnemonidas; quam sic adfata est una sororum:
'o, nisi te virtus opera ad maiora tulisset,
in partem ventura chori Tritonia nostri,
vera refers meritoque probas artesque locumque,
et gratam sortem, tutae modo simus, habemus.
sed (vetitum est adeo sceleri nihil) omnia terrent
virgineas mentes, dirusque ante ora Pyreneus
vertitur, et nondum tota me mente recepi.
Daulida Threicio Phoceaque milite rura
ceperat ille ferox iniustaque regna tenebat;
templa petebamus Parnasia: vidit euntes

nostraque fallaci veneratus numina vultu
"Mnemonides" (cognorat enim), "consistite" dixit
"nec dubitate, precor, tecto grave sidus et imbrem"
(imber erat) "vitare meo; subiere minores
saepe casas superi." dictis et tempore motae
adnuimusque viro primasque intravimus aedes.
desierant imbres, victoque aquilonibus austro
fusca repurgato fugiebant nubila caelo:
inpetus ire fuit; claudit sua tecta Pyreneus
vimque parat, quam nos sumptis effugimus alis.
ipse secuturo similis stetit arduus arce
"qua" que "via est vobis, erit et mihi" dixit "eadem"
seque iacit vecors e summae culmine turris
et cadit in vultus discussisque ossibus oris
tundit humum moriens scelerato sanguine tinctam.'
Musa loquebatur: pennae sonuere per auras,
voxque salutantum ramis veniebat ab altis.
suspicit et linguae quaerit tam certa loquentes
unde sonent hominemque putat Iove nata locutum;
ales erat. numeroque novem sua fata querentes
institerant ramis imitantes omnia picae.
miranti sic orsa deae dea 'nuper et istae
auxerunt volucrum victae certamine turbam.
Pieros has genuit Pellaeis dives in arvis,
Paeonis Euippe mater fuit; illa potentem
Lucinam noviens, noviens paritura, vocavit.
intumuit numero stolidarum turba sororum
perque tot Haemonias et per tot Achaidas urbes
huc venit et tali committit proelia voce:
"desinite indoctum vana dulcedine vulgus
fallere; nobiscum, si qua est fiducia vobis,
Thespiades, certate, deae. nec voce, nec arte
vincemur totidemque sumus: vel cedite victae
fonte Medusaeo et Hyantea Aganippe,
vel nos Emathiis ad Paeonas usque nivosos
cedemus campis! dirimant certamina nymphae."
'Turpe quidem contendere erat, sed cedere visum
turpius; electae iurant per flumina nymphae
factaque de vivo pressere sedilia saxo.
tunc sine sorte prior quae se certare professa est,
bella canit superum falsoque in honore gigantas
ponit et extenuat magnorum facta deorum;
emissumque ima de sede Typhoea terrae
caelitibus fecisse metum cunctosque dedisse
terga fugae, donec fessos Aegyptia tellus

ceperit et septem discretus in ostia Nilus.
huc quoque terrigenam venisse Typhoea narrat
et se mentitis superos celasse figuris;
"duxque gregis" dixit "fit Iuppiter: unde recurvis
nunc quoque formatus Libys est cum cornibus Ammon;
Delius in corvo, proles Semeleia capro,
fele soror Phoebi, nivea Saturnia vacca,
pisce Venus latuit, Cyllenius ibidis alis."
'Hactenus ad citharam vocalia moverat ora:
poscimur Aonides,++sed forsitan otia non sint,
nec nostris praebere vacet tibi cantibus aures.'
'ne dubita vestrumque mihi refer ordine carmen!'
Pallas ait nemorisque levi consedit in umbra;
Musa refert: 'dedimus summam certaminis uni;
surgit et inmissos hedera collecta capillos
Calliope querulas praetemptat pollice chordas
atque haec percussis subiungit carmina nervis:
"Prima Ceres unco glaebam dimovit aratro,
prima dedit fruges alimentaque mitia terris,
prima dedit leges; Cereris sunt omnia munus;
illa canenda mihi est. utinam modo dicere possim
carmina digna dea! certe dea carmine digna est.
"'Vasta giganteis ingesta est insula membris
Trinacris et magnis subiectum molibus urguet
aetherias ausum sperare Typhoea sedes.
nititur ille quidem pugnatque resurgere saepe,
dextra sed Ausonio manus est subiecta Peloro,
laeva, Pachyne, tibi, Lilybaeo crura premuntur,
degravat Aetna caput, sub qua resupinus harenas
eiectat flammamque ferox vomit ore Typhoeus.
saepe remoliri luctatur pondera terrae
oppidaque et magnos devolvere corpore montes:
inde tremit tellus, et rex pavet ipse silentum,
ne pateat latoque solum retegatur hiatu
inmissusque dies trepidantes terreat umbras.
hanc metuens cladem tenebrosa sede tyrannus
exierat curruque atrorum vectus equorum
ambibat Siculae cautus fundamina terrae.
postquam exploratum satis est loca nulla labare
depositoque metu, videt hunc Erycina vagantem
monte suo residens natumque amplexa volucrem
'arma manusque meae, mea, nate, potentia' dixit,
'illa, quibus superas omnes, cape tela, Cupido,
inque dei pectus celeres molire sagittas,
cui triplicis cessit fortuna novissima regni.

tu superos ipsumque Iovem, tu numina ponti
victa domas ipsumque, regit qui numina ponti:
Tartara quid cessant? cur non matrisque tuumque
imperium profers? agitur pars tertia mundi,
et tamen in caelo, quae iam patientia nostra est,
spernimur, ac mecum vires minuuntur Amoris.
Pallada nonne vides iaculatricemque Dianam
abscessisse mihi? Cereris quoque filia virgo,
si patiemur, erit; nam spes adfectat easdem.
at tu pro socio, si qua est ea gratia, regno
iunge deam patruo.' dixit Venus; ille pharetram
solvit et arbitrio matris de mille sagittis
unam seposuit, sed qua nec acutior ulla
nec minus incerta est nec quae magis audiat arcus,
oppositoque genu curvavit flexile cornum
inque cor hamata percussit harundine Ditem.
"'Haud procul Hennaeis lacus est a moenibus altae,
nomine Pergus, aquae: non illo plura Caystros
carmina cycnorum labentibus audit in undis.
silva coronat aquas cingens latus omne suisque
frondibus ut velo Phoebeos submovet ictus;
frigora dant rami, Tyrios humus umida flores:
perpetuum ver est. quo dum Proserpina luco
ludit et aut violas aut candida lilia carpit,
dumque puellari studio calathosque sinumque
inplet et aequales certat superare legendo,
paene simul visa est dilectaque raptaque Diti:
usque adeo est properatus amor. dea territa maesto
et matrem et comites, sed matrem saepius, ore
clamat, et ut summa vestem laniarat ab ora,
collecti flores tunicis cecidere remissis,
tantaque simplicitas puerilibus adfuit annis,
haec quoque virgineum movit iactura dolorem.
raptor agit currus et nomine quemque vocando
exhortatur equos, quorum per colla iubasque
excutit obscura tinctas ferrugine habenas,
perque lacus altos et olentia sulphure fertur
stagna Palicorum rupta ferventia terra
et qua Bacchiadae, bimari gens orta Corintho,
inter inaequales posuerunt moenia portus.
"'Est medium Cyanes et Pisaeae Arethusae,
quod coit angustis inclusum cornibus aequor:
hic fuit, a cuius stagnum quoque nomine dictum est,
inter Sicelidas Cyane celeberrima nymphas.
gurgite quae medio summa tenus exstitit alvo

adgnovitque deam 'ne' c 'longius ibitis!' inquit;
'non potes invitae Cereris gener esse: roganda,
non rapienda fuit. quodsi conponere magnis
parva mihi fas est, et me dilexit Anapis;
exorata tamen, nec, ut haec, exterrita nupsi.'
dixit et in partes diversas bracchia tendens
obstitit. haud ultra tenuit Saturnius iram
terribilesque hortatus equos in gurgitis ima
contortum valido sceptrum regale lacerto
condidit; icta viam tellus in Tartara fecit
et pronos currus medio cratere recepit.
     "'At Cyane, raptamque deam contemptaque fontis
iura sui maerens, inconsolabile vulnus
mente gerit tacita lacrimisque absumitur omnis
et, quarum fuerat magnum modo numen, in illas
extenuatur aquas: molliri membra videres,
ossa pati flexus, ungues posuisse rigorem;
primaque de tota tenuissima quaeque liquescunt,
caerulei crines digitique et crura pedesque
(nam brevis in gelidas membris exilibus undas
transitus est); post haec umeri tergusque latusque
pectoraque in tenues abeunt evanida rivos;
denique pro vivo vitiatas sanguine venas
lympha subit, restatque nihil, quod prendere possis.
     "'Interea pavidae nequiquam filia matri
omnibus est terris, omni quaesita profundo.
illam non udis veniens Aurora capillis
cessantem vidit, non Hesperus; illa duabus
flammiferas pinus manibus succendit ab Aetna
perque pruinosas tulit inrequieta tenebras;
rursus ubi alma dies hebetarat sidera, natam
solis ab occasu solis quaerebat ad ortus.
fessa labore sitim conceperat, oraque nulli
conluerant fontes, cum tectam stramine vidit
forte casam parvasque fores pulsavit; at inde
prodit anus divamque videt lymphamque roganti
dulce dedit, tosta quod texerat ante polenta.
dum bibit illa datum, duri puer oris et audax
constitit ante deam risitque avidamque vocavit.
offensa est neque adhuc epota parte loquentem
cum liquido mixta perfudit diva polenta:
conbibit os maculas et, quae modo bracchia gessit,
crura gerit; cauda est mutatis addita membris,
inque brevem formam, ne sit vis magna nocendi,
contrahitur, parvaque minor mensura lacerta est.

mirantem flentemque et tangere monstra parantem
fugit anum latebramque petit aptumque pudori
nomen habet variis stellatus corpora guttis.
    "'Quas dea per terras et quas erraverit undas,
dicere longa mora est; quaerenti defuit orbis;
Sicaniam repetit, dumque omnia lustrat eundo,
venit et ad Cyanen. ea ni mutata fuisset,
omnia narrasset; sed et os et lingua volenti
dicere non aderant, nec, quo loqueretur, habebat;
signa tamen manifesta dedit notamque parenti,
illo forte loco delapsam in gurgite sacro
Persephones zonam summis ostendit in undis.
quam simul agnovit, tamquam tum denique raptam
scisset, inornatos laniavit diva capillos
et repetita suis percussit pectora palmis.
nescit adhuc, ubi sit; terras tamen increpat omnes
ingratasque vocat nec frugum munere dignas,
Trinacriam ante alias, in qua vestigia damni
repperit. ergo illic saeva vertentia glaebas
fregit aratra manu, parilique irata colonos
ruricolasque boves leto dedit arvaque iussit
fallere depositum vitiataque semina fecit.
fertilitas terrae latum vulgata per orbem
falsa iacet: primis segetes moriuntur in herbis,
et modo sol nimius, nimius modo corripit imber;
sideraque ventique nocent, avidaeque volucres
semina iacta legunt; lolium tribulique fatigant
triticeas messes et inexpugnabile gramen.
    "'Tum caput Eleis Alpheias extulit undis
rorantesque comas a fronte removit ad aures
atque ait 'o toto quaesitae virginis orbe
et frugum genetrix, inmensos siste labores
neve tibi fidae violenta irascere terrae.
terra nihil meruit patuitque invita rapinae,
nec sum pro patria supplex: huc hospita veni.
Pisa mihi patria est et ab Elide ducimus ortus,
Sicaniam peregrina colo, sed gratior omni
haec mihi terra solo est: hos nunc Arethusa penates,
hanc habeo sedem. quam tu, mitissima, serva.
mota loco cur sim tantique per aequoris undas
advehar Ortygiam, veniet narratibus hora
tempestiva meis, cum tu curaque levata
et vultus melioris eris. mihi pervia tellus
praebet iter, subterque imas ablata cavernas
hic caput attollo desuetaque sidera cerno.

ergo dum Stygio sub terris gurgite labor,
visa tua est oculis illic Proserpina nostris:
illa quidem tristis neque adhuc interrita vultu,
sed regina tamen, sed opaci maxima mundi,
sed tamen inferni pollens matrona tyranni!'
Mater ad auditas stupuit ceu saxea voces
attonitaeque diu similis fuit, utque dolore
pulsa gravi gravis est amentia, curribus oras
exit in aetherias: ibi toto nubila vultu
ante Iovem passis stetit invidiosa capillis
'pro' que 'meo veni supplex tibi, Iuppiter,' inquit
'sanguine proque tuo: si nulla est gratia matris,
nata patrem moveat, neu sit tibi cura, precamur,
vilior illius, quod nostro est edita partu.
en quaesita diu tandem mihi nata reperta est,
si reperire vocas amittere certius, aut si
scire, ubi sit, reperire vocas. quod rapta, feremus,
dummodo reddat eam! neque enim praedone marito
filia digna tua est, si iam mea filia non est.'
Iuppiter excepit 'commune est pignus onusque
nata mihi tecum; sed si modo nomina rebus
addere vera placet, non hoc iniuria factum,
verum amor est; neque erit nobis gener ille pudori,
tu modo, diva, velis. ut desint cetera, quantum est
esse Iovis fratrem! quid, quod nec cetera desunt
nec cedit nisi sorte mihi?++sed tanta cupido
si tibi discidii est, repetet Proserpina caelum,
lege tamen certa, si nullos contigit illic
ore cibos; nam sic Parcarum foedere cautum est.'
"'Dixerat, at Cereri certum est educere natam;
non ita fata sinunt, quoniam ieiunia virgo
solverat et, cultis dum simplex errat in hortis,
puniceum curva decerpserat arbore pomum
sumptaque pallenti septem de cortice grana
presserat ore suo, solusque ex omnibus illud
Ascalaphus vidit, quem quondam dicitur Orphne,
inter Avernales haud ignotissima nymphas,
ex Acheronte suo silvis peperisse sub atris;
vidit et indicio reditum crudelis ademit.
ingemuit regina Erebi testemque profanam
fecit avem sparsumque caput Phlegethontide lympha
in rostrum et plumas et grandia lumina vertit.
ille sibi ablatus fulvis amicitur in alis
inque caput crescit longosque reflectitur ungues
vixque movet natas per inertia bracchia pennas

foedaque fit volucris, venturi nuntia luctus,
ignavus bubo, dirum mortalibus omen.
"'Hic tamen indicio poenam linguaque videri
commeruisse potest; vobis, Acheloides, unde
pluma pedesque avium, cum virginis ora geratis?
an quia, cum legeret vernos Proserpina flores,
in comitum numero, doctae Sirenes, eratis?
quam postquam toto frustra quaesistis in orbe,
protinus, et vestram sentirent aequora curam,
posse super fluctus alarum insistere remis
optastis facilesque deos habuistis et artus
vidistis vestros subitis flavescere pennis.
ne tamen ille canor mulcendas natus ad aures
tantaque dos oris linguae deperderet usum,
virginei vultus et vox humana remansit.
"'At medius fratrisque sui maestaeque sororis
Iuppiter ex aequo volventem dividit annum:
nunc dea, regnorum numen commune duorum,
cum matre est totidem, totidem cum coniuge menses.
vertitur extemplo facies et mentis et oris;
nam modo quae poterat Diti quoque maesta videri,
laeta deae frons est, ut sol, qui tectus aquosis
nubibus ante fuit, victis e nubibus exit.
"'Exigit alma Ceres nata secura recepta,
quae tibi causa fugae, cur sis, Arethusa, sacer fons.
conticuere undae, quarum dea sustulit alto
fonte caput viridesque manu siccata capillos
fluminis Elei veteres narravit amores.
'pars ego nympharum, quae sunt in Achaide,' dixit
'una fui, nec me studiosius altera saltus
legit nec posuit studiosius altera casses.
sed quamvis formae numquam mihi fama petita est,
quamvis fortis eram, formosae nomen habebam,
nec mea me facies nimium laudata iuvabat,
quaque aliae gaudere solent, ego rustica dote
corporis erubui crimenque placere putavi.
lassa revertebar (memini) Stymphalide silva;
aestus erat, magnumque labor geminaverat aestum:
invenio sine vertice aquas, sine murmure euntes,
perspicuas ad humum, per quas numerabilis alte
calculus omnis erat, quas tu vix ire putares.
cana salicta dabant nutritaque populus unda
sponte sua natas ripis declivibus umbras.
accessi primumque pedis vestigia tinxi,
poplite deinde tenus; neque eo contenta, recingor

molliaque inpono salici velamina curvae
nudaque mergor aquis. quas dum ferioque trahoque
mille modis labens excussaque bracchia iacto,
nescio quod medio sensi sub gurgite murmur
territaque insisto propioris margine ripae.
"quo properas, Arethusa?" suis Alpheos ab undis,
"quo properas?" iterum rauco mihi dixerat ore.
sicut eram, fugio sine vestibus (altera vestes
ripa meas habuit): tanto magis instat et ardet,
et quia nuda fui, sum visa paratior illi.
sic ego currebam, sic me ferus ille premebat,
ut fugere accipitrem penna trepidante columbae,
ut solet accipiter trepidas urguere columbas.
usque sub Orchomenon Psophidaque Cyllenenque
Maenaliosque sinus gelidumque Erymanthon et Elin
currere sustinui, nec me velocior ille;
sed tolerare diu cursus ego viribus inpar
non poteram, longi patiens erat ille laboris.
per tamen et campos, per opertos arbore montes,
saxa quoque et rupes et, qua via nulla, cucurri.
sol erat a tergo: vidi praecedere longam
ante pedes umbram, nisi si timor illa videbat;
sed certe sonitusque pedum terrebat et ingens
crinales vittas adflabat anhelitus oris.
fessa labore fugae "fer opem, deprendimur," inquam
"armigerae, Diana, tuae, cui saepe dedisti
ferre tuos arcus inclusaque tela pharetra!"
mota dea est spississque ferens e nubibus unam
me super iniecit: lustrat caligine tectam
amnis et ignarus circum cava nubila quaerit
bisque locum, quo me dea texerat, inscius ambit
et bis "io Arethusa" vocavit, "io Arethusa!"
quid mihi tunc animi miserae fuit? anne quod agnae est,
si qua lupos audit circum stabula alta frementes,
aut lepori, qui vepre latens hostilia cernit
ora canum nullosque audet dare corpore motus?
non tamen abscedit; neque enim vestigia cernit
longius ulla pedum: servat nubemque locumque.
occupat obsessos sudor mihi frigidus artus,
caeruleaeque cadunt toto de corpore guttae,
quaque pedem movi, manat lacus, eque capillis
ros cadit, et citius, quam nunc tibi facta renarro,
in latices mutor. sed enim cognoscit amatas
amnis aquas positoque viri, quod sumpserat, ore
vertitur in proprias, et se mihi misceat, undas.

Delia rupit humum, caecisque ego mersa cavernis
advehor Ortygiam, quae me cognomine divae
grata meae superas eduxit prima sub auras.'
"'Hac Arethusa tenus; geminos dea fertilis angues
curribus admovit frenisque coercuit ora
et medium caeli terraeque per aera vecta est
atque levem currum Tritonida misit in urbem
Triptolemo partimque rudi data semina iussit
spargere humo, partim post tempora longa recultae.
iam super Europen sublimis et Asida terram
vectus erat iuvenis: Scythicas advertitur oras.
rex ibi Lyncus erat; regis subit ille penates.
qua veniat, causamque viae nomenque rogatus
et patriam, 'patria est clarae mihi' dixit 'Athenae;
Triptolemus nomen; veni nec puppe per undas,
nec pede per terras: patuit mihi pervius aether.
dona fero Cereris, latos quae sparsa per agros
frugiferas messes alimentaque mitia reddant.'
barbarus invidit tantique ut muneris auctor
ipse sit, hospitio recipit somnoque gravatum
adgreditur ferro: conantem figere pectus
lynca Ceres fecit rursusque per aera iussit
Mopsopium iuvenem sacros agitare iugales."
'Finierat doctos e nobis maxima cantus;
at nymphae vicisse deas Helicona colentes
concordi dixere sono: convicia victae
cum iacerent, "quoniam" dixi "certamine vobis
supplicium meruisse parum est maledictaque culpae
additis et non est patientia libera nobis,
ibimus in poenas et, qua vocat ira, sequemur."
rident Emathides spernuntque minacia verba,
conantesque loqui et magno clamore protervas
intentare manus pennas exire per ungues
adspexere suos, operiri bracchia plumis,
alteraque alterius rigido concrescere rostro
ora videt volucresque novas accedere silvis;
dumque volunt plangi, per bracchia mota levatae
aere pendebant, nemorum convicia, picae.
Nunc quoque in alitibus facundia prisca remansit
raucaque garrulitas studiumque inmane loquendi.'

P. OVIDI NASONIS METAMORPHOSEON LIBER SEXTVS

Praebuerat dictis Tritonia talibus aures
carminaque Aonidum iustamque probaverat iram;
tum secum: 'laudare parum est, laudemur et ipsae
numina nec sperni sine poena nostra sinamus.'
Maeoniaeque animum fatis intendit Arachnes,
quam sibi lanificae non cedere laudibus artis
audierat. non illa loco nec origine gentis
clara, sed arte fuit: pater huic Colophonius Idmon
Phocaico bibulas tinguebat murice lanas;
occiderat mater, sed et haec de plebe suoque
aequa viro fuerat; Lydas tamen illa per urbes
quaesierat studio nomen memorabile, quamvis
orta domo parva parvis habitabat Hypaepis.
huius ut adspicerent opus admirabile, saepe
deseruere sui nymphae vineta Timoli,
deseruere suas nymphae Pactolides undas.
nec factas solum vestes, spectare iuvabat
tum quoque, cum fierent: tantus decor adfuit arti,
sive rudem primos lanam glomerabat in orbes,
seu digitis subigebat opus repetitaque longo
vellera mollibat nebulas aequantia tractu,
sive levi teretem versabat pollice fusum,
seu pingebat acu; scires a Pallade doctam.
quod tamen ipsa negat tantaque offensa magistra
'certet' ait 'mecum: nihil est, quod victa recusem!'
Pallas anum simulat: falsosque in tempora canos
addit et infirmos, baculo quos sustinet, artus.
tum sic orsa loqui 'non omnia grandior aetas,
quae fugiamus, habet: seris venit usus ab annis.
consilium ne sperne meum: tibi fama petatur
inter mortales faciendae maxima lanae;
cede deae veniamque tuis, temeraria, dictis
supplice voce roga: veniam dabit illa roganti.'
adspicit hanc torvis inceptaque fila relinquit
vixque manum retinens confessaque vultibus iram
talibus obscuram resecuta est Pallada dictis:
'mentis inops longaque venis confecta senecta,
et nimium vixisse diu nocet. audiat istas,
si qua tibi nurus est, si qua est tibi filia, voces;
consilii satis est in me mihi, neve monendo
profecisse putes, eadem est sententia nobis.
cur non ipsa venit? cur haec certamina vitat?'
tum dea 'venit!' ait formamque removit anilem
Palladaque exhibuit: venerantur numina nymphae
Mygdonidesque nurus; sola est non territa virgo,

sed tamen erubuit, subitusque invita notavit
ora rubor rursusque evanuit, ut solet aer
purpureus fieri, cum primum Aurora movetur,
et breve post tempus candescere solis ab ortu.
perstat in incepto stolidaeque cupidine palmae
in sua fata ruit; neque enim Iove nata recusat
nec monet ulterius nec iam certamina differt.
haud mora, constituunt diversis partibus ambae
et gracili geminas intendunt stamine telas:
tela iugo vincta est, stamen secernit harundo,
inseritur medium radiis subtemen acutis,
quod digiti expediunt, atque inter stamina ductum
percusso paviunt insecti pectine dentes.
utraque festinant cinctaeque ad pectora vestes
bracchia docta movent, studio fallente laborem.
illic et Tyrium quae purpura sensit aenum
texitur et tenues parvi discriminis umbrae;
qualis ab imbre solent percussis solibus arcus
inficere ingenti longum curvamine caelum;
in quo diversi niteant cum mille colores,
transitus ipse tamen spectantia lumina fallit:
usque adeo, quod tangit, idem est; tamen ultima distant.
illic et lentum filis inmittitur aurum
et vetus in tela deducitur argumentum.
Cecropia Pallas scopulum Mavortis in arce
pingit et antiquam de terrae nomine litem.
bis sex caelestes medio Iove sedibus altis
augusta gravitate sedent; sua quemque deorum
inscribit facies: Iovis est regalis imago;
stare deum pelagi longoque ferire tridente
aspera saxa facit, medioque e vulnere saxi
exsiluisse fretum, quo pignore vindicet urbem;
at sibi dat clipeum, dat acutae cuspidis hastam,
dat galeam capiti, defenditur aegide pectus,
percussamque sua simulat de cuspide terram
edere cum bacis fetum canentis olivae;
mirarique deos: operis Victoria finis.
ut tamen exemplis intellegat aemula laudis,
quod pretium speret pro tam furialibus ausis
quattuor in partes certamina quattuor addit,
clara colore suo, brevibus distincta sigillis:
Threiciam Rhodopen habet angulus unus et Haemum,
nunc gelidos montes, mortalia corpora quondam,
nomina summorum sibi qui tribuere deorum;
altera Pygmaeae fatum miserabile matris

pars habet: hanc Iuno victam certamine iussit
esse gruem populisque suis indicere bellum;
pinxit et Antigonen, ausam contendere quondam
cum magni consorte Iovis, quam regia Iuno
in volucrem vertit, nec profuit Ilion illi
Laomedonve pater, sumptis quin candida pennis
ipsa sibi plaudat crepitante ciconia rostro;
qui superest solus, Cinyran habet angulus orbum;
isque gradus templi, natarum membra suarum,
amplectens saxoque iacens lacrimare videtur.
circuit extremas oleis pacalibus oras
(is modus est) operisque sua facit arbore finem.
    Maeonis elusam designat imagine tauri
Europam: verum taurum, freta vera putares;
ipsa videbatur terras spectare relictas
et comites clamare suas tactumque vereri
adsilientis aquae timidasque reducere plantas.
fecit et Asterien aquila luctante teneri,
fecit olorinis Ledam recubare sub alis;
addidit, ut satyri celatus imagine pulchram
Iuppiter inplerit gemino Nycteida fetu,
Amphitryon fuerit, cum te, Tirynthia, cepit,
aureus ut Danaen, Asopida luserit ignis,
Mnemosynen pastor, varius Deoida serpens.
te quoque mutatum torvo, Neptune, iuvenco
virgine in Aeolia posuit; tu visus Enipeus
gignis Aloidas, aries Bisaltida fallis,
et te flava comas frugum mitissima mater
sensit equum, sensit volucrem crinita colubris
mater equi volucris, sensit delphina Melantho:
omnibus his faciemque suam faciemque locorum
reddidit. est illic agrestis imagine Phoebus,
utque modo accipitris pennas, modo terga leonis
gesserit, ut pastor Macareida luserit Issen,
Liber ut Erigonen falsa deceperit uva,
ut Saturnus equo geminum Chirona crearit.
ultima pars telae, tenui circumdata limbo,
nexilibus flores hederis habet intertextos.
    Non illud Pallas, non illud carpere Livor
possit opus: doluit successu flava virago
et rupit pictas, caelestia crimina, vestes,
utque Cytoriaco radium de monte tenebat,
ter quater Idmoniae frontem percussit Arachnes.
non tulit infelix laqueoque animosa ligavit
guttura: pendentem Pallas miserata levavit

atque ita 'vive quidem, pende tamen, inproba' dixit,
'lexque eadem poenae, ne sis secura futuri,
dicta tuo generi serisque nepotibus esto!'
post ea discedens sucis Hecateidos herbae
sparsit: et extemplo tristi medicamine tactae
defluxere comae, cum quis et naris et aures,
fitque caput minimum; toto quoque corpore parva est:
in latere exiles digiti pro cruribus haerent,
cetera venter habet, de quo tamen illa remittit
stamen et antiquas exercet aranea telas.

Lydia tota fremit, Phrygiaeque per oppida facti
rumor it et magnum sermonibus occupat orbem.
ante suos Niobe thalamos cognoverat illam,
tum cum Maeoniam virgo Sipylumque colebat;
nec tamen admonita est poena popularis Arachnes,
cedere caelitibus verbisque minoribus uti.
multa dabant animos; sed enim nec coniugis artes
nec genus amborum magnique potentia regni
sic placuere illi, quamvis ea cuncta placerent,
ut sua progenies; et felicissima matrum
dicta foret Niobe, si non sibi visa fuisset.
nam sata Tiresia venturi praescia Manto
per medias fuerat divino concita motu
vaticinata vias: 'Ismenides, ite frequentes
et date Latonae Latonigenisque duobus
cum prece tura pia lauroque innectite crinem:
ore meo Latona iubet.' paretur, et omnes
Thebaides iussis sua tempora frondibus ornant
turaque dant sanctis et verba precantia flammis.

Ecce venit comitum Niobe celeberrima turba
vestibus intexto Phrygiis spectabilis auro
et, quantum ira sinit, formosa; movensque decoro
cum capite inmissos umerum per utrumque capillos
constitit, utque oculos circumtulit alta superbos,
'quis furor auditos' inquit 'praeponere visis
caelestes? aut cur colitur Latona per aras,
numen adhuc sine ture meum est? mihi Tantalus auctor,
cui licuit soli superorum tangere mensas;
Pleiadum soror est genetrix mea; maximus Atlas
est avus, aetherium qui fert cervicibus axem;
Iuppiter alter avus; socero quoque glorior illo.
me gentes metuunt Phrygiae, me regia Cadmi
sub domina est, fidibusque mei commissa mariti
moenia cum populis a meque viroque reguntur.
in quamcumque domus adverti lumina partem,

inmensae spectantur opes; accedit eodem
digna dea facies; huc natas adice septem
et totidem iuvenes et mox generosque nurusque!
quaerite nunc, habeat quam nostra superbia causam,
nescio quoque audete satam Titanida Coeo
Latonam praeferre mihi, cui maxima quondam
exiguam sedem pariturae terra negavit!
nec caelo nec humo nec aquis dea vestra recepta est:
exsul erat mundi, donec miserata vagantem
"hospita tu terris erras, ego" dixit "in undis"
instabilemque locum Delos dedit. illa duorum
facta parens: uteri pars haec est septima nostri.
sum felix (quis enim neget hoc?) felixque manebo
(hoc quoque quis dubitet?): tutam me copia fecit.
maior sum quam cui possit Fortuna nocere,
multaque ut eripiat, multo mihi plura relinquet.
excessere metum mea iam bona. fingite demi
huic aliquid populo natorum posse meorum:
non tamen ad numerum redigar spoliata duorum,
Latonae turbam, qua quantum distat ab orba?
ite—satis pro re sacri—laurumque capillis
ponite!' deponunt et sacra infecta relinquunt,
quodque licet, tacito venerantur murmure numen.
     Indignata dea est summoque in vertice Cynthi
talibus est dictis gemina cum prole locuta:
'en ego vestra parens, vobis animosa creatis,
et nisi Iunoni nulli cessura dearum,
an dea sim, dubitor perque omnia saecula cultis
arceor, o nati, nisi vos succurritis, aris.
nec dolor hic solus; diro convicia facto
Tantalis adiecit vosque est postponere natis
ausa suis et me, quod in ipsam reccidat, orbam
dixit et exhibuit linguam scelerata paternam.'
adiectura preces erat his Latona relatis:
'desine!' Phoebus ait, 'poenae mora longa querella est!'
dixit idem Phoebe, celerique per aera lapsu
contigerant tecti Cadmeida nubibus arcem.
     Planus erat lateque patens prope moenia campus,
adsiduis pulsatus equis, ubi turba rotarum
duraque mollierat subiectas ungula glaebas.
pars ibi de septem genitis Amphione fortes
conscendunt in equos Tyrioque rubentia suco
terga premunt auroque graves moderantur habenas.
e quibus Ismenus, qui matri sarcina quondam
prima suae fuerat, dum certum flectit in orbem

quadripedis cursus spumantiaque ora coercet,
'ei mihi!' conclamat medioque in pectore fixa
tela gerit frenisque manu moriente remissis
in latus a dextro paulatim defluit armo.
proximus audito sonitu per inane pharetrae
frena dabat Sipylus, veluti cum praescius imbris
nube fugit visa pendentiaque undique rector
carbasa deducit, ne qua levis effluat aura:
frena tamen dantem non evitabile telum
consequitur, summaque tremens cervice sagitta
haesit, et exstabat nudum de gutture ferrum;
ille, ut erat, pronus per crura admissa iubasque
volvitur et calido tellurem sanguine foedat.
Phaedimus infelix et aviti nominis heres
Tantalus, ut solito finem inposuere labori,
transierant ad opus nitidae iuvenale palaestrae;
et iam contulerant arto luctantia nexu
pectora pectoribus, cum tento concita nervo,
sicut erant iuncti, traiecit utrumque sagitta.
ingemuere simul, simul incurvata dolore
membra solo posuere, simul suprema iacentes
lumina versarunt, animam simul exhalarunt.
adspicit Alphenor laniataque pectora plangens
advolat, ut gelidos conplexibus adlevet artus,
inque pio cadit officio; nam Delius illi
intima fatifero rupit praecordia ferro.
quod simul eductum est, pars et pulmonis in hamis
eruta cumque anima cruor est effusus in auras.
at non intonsum simplex Damasicthona vulnus
adficit: ictus erat, qua crus esse incipit et qua
mollia nervosus facit internodia poples.
dumque manu temptat trahere exitiabile telum,
altera per iugulum pennis tenus acta sagitta est.
expulit hanc sanguis seque eiaculatus in altum
emicat et longe terebrata prosilit aura.
ultimus Ilioneus non profectura precando
bracchia sustulerat 'di' que 'o communiter omnes,'
dixerat ignarus non omnes esse rogandos
'parcite!' motus erat, cum iam revocabile telum
non fuit, arcitenens; minimo tamen occidit ille
vulnere, non alte percusso corde sagitta.

Fama mali populique dolor lacrimaeque suorum
tam subitae matrem certam fecere ruinae,
mirantem potuisse irascentemque, quod ausi
hoc essent superi, quod tantum iuris haberent;

nam pater Amphion ferro per pectus adacto
finierat moriens pariter cum luce dolorem.
heu! quantum haec Niobe Niobe distabat ab illa,
quae modo Latois populum submoverat aris
et mediam tulerat gressus resupina per urbem
invidiosa suis; at nunc miseranda vel hosti!
corporibus gelidis incumbit et ordine nullo
oscula dispensat natos suprema per omnes;
a quibus ad caelum liventia bracchia tollens
'pascere, crudelis, nostro, Latona, dolore,
pascere' ait 'satiaque meo tua pectora luctu!
[corque ferum satia!' dixit. 'per funera septem]
efferor: exsulta victrixque inimica triumpha!
cur autem victrix? miserae mihi plura supersunt,
quam tibi felici; post tot quoque funera vinco!'
    Dixerat, et sonuit contento nervus ab arcu;
qui praeter Nioben unam conterruit omnes:
illa malo est audax. stabant cum vestibus atris
ante toros fratrum demisso crine sorores;
e quibus una trahens haerentia viscere tela
inposito fratri moribunda relanguit ore;
altera solari miseram conata parentem
conticuit subito duplicataque vulnere caeco est.
[oraque compressit, nisi postquam spiritus ibat]
haec frustra fugiens collabitur, illa sorori
inmoritur; latet haec, illam trepidare videres.
sexque datis leto diversaque vulnera passis
ultima restabat; quam toto corpore mater,
tota veste tegens 'unam minimamque relinque!
de multis minimam posco' clamavit 'et unam.'
dumque rogat, pro qua rogat, occidit: orba resedit
exanimes inter natos natasque virumque
deriguitque malis; nullos movet aura capillos,
in vultu color est sine sanguine, lumina maestis
stant inmota genis, nihil est in imagine vivum.
ipsa quoque interius cum duro lingua palato
congelat, et venae desistunt posse moveri;
nec flecti cervix nec bracchia reddere motus
nec pes ire potest; intra quoque viscera saxum est.
flet tamen et validi circumdata turbine venti
in patriam rapta est: ibi fixa cacumine montis
liquitur, et lacrimas etiam nunc marmora manant.
    Tum vero cuncti manifestam numinis iram
femina virque timent cultuque inpensius omnes
magna gemelliparae venerantur numina divae;

utque fit, a facto propiore priora renarrant.
e quibus unus ait: 'Lyciae quoque fertilis agris
non inpune deam veteres sprevere coloni.
res obscura quidem est ignobilitate virorum,
mira tamen: vidi praesens stagnumque locumque
prodigio notum. nam me iam grandior aevo
inpatiensque viae genitor deducere lectos
iusserat inde boves gentisque illius eunti
ipse ducem dederat, cum quo dum pascua lustro,
ecce lacu medio sacrorum nigra favilla
ara vetus stabat tremulis circumdata cannis.
restitit et pavido "faveas mihi!" murmure dixit
dux meus, et simili "faveas!" ego murmure dixi.
Naiadum Faunine foret tamen ara rogabam
indigenaene, dei, cum talia rettulit hospes:
"non hac, o iuvenis, montanum numen in ara est;
illa suam vocat hanc, cui quondam regia coniunx
orbem interdixit, quam vix erratica Delos
orantem accepit tum, cum levis insula nabat;
illic incumbens cum Palladis arbore palmae
edidit invita geminos Latona noverca.
hinc quoque Iunonem fugisse puerpera fertur
inque suo portasse sinu, duo numina, natos.
iamque Chimaeriferae, cum sol gravis ureret arva,
finibus in Lyciae longo dea fessa labore
sidereo siccata sitim collegit ab aestu,
uberaque ebiberant avidi lactantia nati.
forte lacum mediocris aquae prospexit in imis
vallibus; agrestes illic fruticosa legebant
vimina cum iuncis gratamque paludibus ulvam;
accessit positoque genu Titania terram
pressit, ut hauriret gelidos potura liquores.
rustica turba vetat; dea sic adfata vetantis:
'quid prohibetis aquis? usus communis aquarum est.
nec solem proprium natura nec aera fecit
nec tenues undas: ad publica munera veni;
quae tamen ut detis, supplex peto. non ego nostros
abluere hic artus lassataque membra parabam,
sed relevare sitim. caret os umore loquentis,
et fauces arent, vixque est via vocis in illis.
haustus aquae mihi nectar erit, vitamque fatebor
accepisse simul: vitam dederitis in unda.
hi quoque vos moveant, qui nostro bracchia tendunt
parva sinu,' et casu tendebant bracchia nati.
quem non blanda deae potuissent verba movere?

hi tamen orantem perstant prohibere minasque,
ni procul abscedat, conviciaque insuper addunt.
nec satis est, ipsos etiam pedibusque manuque
turbavere lacus imoque e gurgite mollem
huc illuc limum saltu movere maligno.
distulit ira sitim; neque enim iam filia Coei
supplicat indignis nec dicere sustinet ultra
verba minora dea tollensque ad sidera palmas
'aeternum stagno' dixit 'vivatis in isto!'
eveniunt optata deae: iuvat esse sub undis
et modo tota cava submergere membra palude,
nunc proferre caput, summo modo gurgite nare,
saepe super ripam stagni consistere, saepe
in gelidos resilire lacus, sed nunc quoque turpes
litibus exercent linguas pulsoque pudore,
quamvis sint sub aqua, sub aqua maledicere temptant.
vox quoque iam rauca est, inflataque colla tumescunt,
ipsaque dilatant patulos convicia rictus;
terga caput tangunt, colla intercepta videntur,
spina viret, venter, pars maxima corporis, albet,
limosoque novae saliunt in gurgite ranae."'
Sic ubi nescio quis Lycia de gente virorum
rettulit exitium, satyri reminiscitur alter,
quem Tritoniaca Latous harundine victum
adfecit poena. 'quid me mihi detrahis?' inquit;
'a! piget, a! non est' clamabat 'tibia tanti.'
clamanti cutis est summos direpta per artus,
nec quicquam nisi vulnus erat; cruor undique manat,
detectique patent nervi, trepidaeque sine ulla
pelle micant venae; salientia viscera possis
et perlucentes numerare in pectore fibras.
illum ruricolae, silvarum numina, fauni
et satyri fratres et tunc quoque carus Olympus
et nymphae flerunt, et quisquis montibus illis
lanigerosque greges armentaque bucera pavit.
fertilis inmaduit madefactaque terra caducas
concepit lacrimas ac venis perbibit imis;
quas ubi fecit aquam, vacuas emisit in auras.
inde petens rapidus ripis declivibus aequor
Marsya nomen habet, Phrygiae liquidissimus amnis.
Talibus extemplo redit ad praesentia dictis
vulgus et exstinctum cum stirpe Amphiona luget;
mater in invidia est: hanc tunc quoque dicitur unus
flesse Pelops umeroque, suas a pectore postquam
deduxit vestes, ebur ostendisse sinistro.

concolor hic umerus nascendi tempore dextro
corporeusque fuit; manibus mox caesa paternis
membra ferunt iunxisse deos, aliisque repertis,
qui locus est iuguli medius summique lacerti,
defuit: inpositum est non conparentis in usum
partis ebur, factoque Pelops fuit integer illo.
Finitimi proceres coeunt, urbesque propinquae
oravere suos ire ad solacia reges,
Argosque et Sparte Pelopeiadesque Mycenae
et nondum torvae Calydon invisa Dianae
Orchomenosque ferax et nobilis aere Corinthus
Messeneque ferox Patraeque humilesque Cleonae
et Nelea Pylos neque adhuc Pittheia Troezen,
quaeque urbes aliae bimari clauduntur ab Isthmo
exteriusque sitae bimari spectantur ab Isthmo;
credere quis posset? solae cessastis Athenae.
obstitit officio bellum, subvectaque ponto
barbara Mopsopios terrebant agmina muros.
Threicius Tereus haec auxiliaribus armis
fuderat et clarum vincendo nomen habebat;
quem sibi Pandion opibusque virisque potentem
et genus a magno ducentem forte Gradivo
conubio Procnes iunxit; non pronuba Iuno,
non Hymenaeus adest, non illi Gratia lecto:
Eumenides tenuere faces de funere raptas,
Eumenides stravere torum, tectoque profanus
incubuit bubo thalamique in culmine sedit.
hac ave coniuncti Procne Tereusque, parentes
hac ave sunt facti; gratata est scilicet illis
Thracia, disque ipsi grates egere; diemque,
quaque data est claro Pandione nata tyranno
quaque erat ortus Itys, festum iussere vocari:
usque adeo latet utilitas.
Iam tempora Titan
quinque per autumnos repetiti duxerat anni,
cum blandita viro Procne 'si gratia' dixit
'ulla mea est, vel me visendae mitte sorori,
vel soror huc veniat: redituram tempore parvo
promittes socero; magni mihi muneris instar
germanam vidisse dabis.' iubet ille carinas
in freta deduci veloque et remige portus
Cecropios intrat Piraeaque litora tangit.
ut primum soceri data copia, dextera dextrae
iungitur, et fausto committitur omine sermo.
coeperat, adventus causam, mandata referre

coniugis et celeres missae spondere recursus:
ecce venit magno dives Philomela paratu,
divitior forma; quales audire solemus
naidas et dryadas mediis incedere silvis,
si modo des illis cultus similesque paratus.
non secus exarsit conspecta virgine Tereus,
quam si quis canis ignem supponat aristis
aut frondem positasque cremet faenilibus herbas.
digna quidem facies; sed et hunc innata libido
exstimulat, pronumque genus regionibus illis
in Venerem est: flagrat vitio gentisque suoque.
impetus est illi comitum corrumpere curam
nutricisque fidem nec non ingentibus ipsam
sollicitare datis totumque inpendere regnum
aut rapere et saevo raptam defendere bello;
et nihil est, quod non effreno captus amore
ausit, nec capiunt inclusas pectora flammas.
iamque moras male fert cupidoque revertitur ore
ad mandata Procnes et agit sua vota sub illa.
facundum faciebat amor, quotiensque rogabat
ulterius iusto, Procnen ita velle ferebat.
addidit et lacrimas, tamquam mandasset et illas.
pro superi, quantum mortalia pectora caecae
noctis habent! ipso sceleris molimine Tereus
creditur esse pius laudemque a crimine sumit.
quid, quod idem Philomela cupit, patriosque lacertis
blanda tenens umeros, ut eat visura sororem,
perque suam contraque suam petit ipsa salutem.
spectat eam Tereus praecontrectatque videndo
osculaque et collo circumdata bracchia cernens
omnia pro stimulis facibusque ciboque furoris
accipit, et quotiens amplectitur illa parentem,
esse parens vellet: neque enim minus inpius esset.
vincitur ambarum genitor prece: gaudet agitque
illa patri grates et successisse duabus
id putat infelix, quod erit lugubre duabus.
Iam labor exiguus Phoebo restabat, equique
pulsabant pedibus spatium declivis Olympi:
regales epulae mensis et Bacchus in auro
ponitur; hinc placido dant turgida corpora somno.
at rex Odrysius, quamvis secessit, in illa
aestuat et repetens faciem motusque manusque
qualia vult fingit quae nondum vidit et ignes
ipse suos nutrit cura removente soporem.
lux erat, et generi dextram conplexus euntis

Pandion comitem lacrimis commendat obortis:
'hanc ego, care gener, quoniam pia causa coegit,
et voluere ambae (voluisti tu quoque, Tereu)
do tibi perque fidem cognataque pectora supplex,
per superos oro, patrio ut tuearis amore
et mihi sollicitae lenimen dulce senectae
quam primum (omnis erit nobis mora longa) remittas;
tu quoque quam primum (satis est procul esse sororem),
si pietas ulla est, ad me, Philomela, redito!'
mandabat pariterque suae dabat oscula natae,
et lacrimae mites inter mandata cadebant;
utque fide pignus dextras utriusque poposcit
inter seque datas iunxit natamque nepotemque
absentes pro se memori rogat ore salutent;
supremumque vale pleno singultibus ore
vix dixit timuitque suae praesagia mentis.
    Ut semel inposita est pictae Philomela carinae,
admotumque fretum remis tellusque repulsa est,
'vicimus!' exclamat, 'mecum mea vota feruntur!'
exsultatque et vix animo sua gaudia differt
barbarus et nusquam lumen detorquet ab illa,
non aliter quam cum pedibus praedator obuncis
deposuit nido leporem Iovis ales in alto;
nulla fuga est capto, spectat sua praemia raptor.
    Iamque iter effectum, iamque in sua litora fessis
puppibus exierant, cum rex Pandione natam
in stabula alta trahit, silvis obscura vetustis,
atque ibi pallentem trepidamque et cuncta timentem
et iam cum lacrimis, ubi sit germana, rogantem
includit fassusque nefas et virginem et unam
vi superat frustra clamato saepe parente,
saepe sorore sua, magnis super omnia divis.
illa tremit velut agna pavens, quae saucia cani
ore excussa lupi nondum sibi tuta videtur,
utque columba suo madefactis sanguine plumis
horret adhuc avidosque timet, quibus haeserat, ungues.
mox ubi mens rediit, passos laniata capillos,
lugenti similis caesis plangore lacertis
intendens palmas 'o diris barbare factis,
o crudelis' ait, 'nec te mandata parentis
cum lacrimis movere piis nec cura sororis
nec mea virginitas nec coniugialia iura?
omnia turbasti; paelex ego facta sororis,
tu geminus coniunx, hostis mihi debita Procne!
quin animam hanc, ne quod facinus tibi, perfide, restet,

eripis? atque utinam fecisses ante nefandos
concubitus: vacuas habuissem criminis umbras.
si tamen haec superi cernunt, si numina divum
sunt aliquid, si non perierunt omnia mecum,
quandocumque mihi poenas dabis! ipsa pudore
proiecto tua facta loquar: si copia detur,
in populos veniam; si silvis clausa tenebor,
inplebo silvas et conscia saxa movebo;
audiet haec aether et si deus ullus in illo est!'
Talibus ira feri postquam commota tyranni
nec minor hac metus est, causa stimulatus utraque,
quo fuit accinctus, vagina liberat ensem
arreptamque coma fixis post terga lacertis
vincla pati cogit; iugulum Philomela parabat
spemque suae mortis viso conceperat ense:
ille indignantem et nomen patris usque vocantem
luctantemque loqui conprensam forcipe linguam
abstulit ense fero. radix micat ultima linguae,
ipsa iacet terraeque tremens inmurmurat atrae,
utque salire solet mutilatae cauda colubrae,
palpitat et moriens dominae vestigia quaerit.
hoc quoque post facinus (vix ausim credere) fertur
saepe sua lacerum repetisse libidine corpus.
Sustinet ad Procnen post talia facta reverti;
coniuge quae viso germanam quaerit, at ille
dat gemitus fictos commentaque funera narrat,
et lacrimae fecere fidem. velamina Procne
deripit ex umeris auro fulgentia lato
induiturque atras vestes et inane sepulcrum
constituit falsisque piacula manibus infert
et luget non sic lugendae fata sororis.
Signa deus bis sex acto lustraverat anno;
quid faciat Philomela? fugam custodia claudit,
structa rigent solido stabulorum moenia saxo,
os mutum facti caret indice. grande doloris
ingenium est, miserisque venit sollertia rebus:
stamina barbarica suspendit callida tela
purpureasque notas filis intexuit albis,
indicium sceleris; perfectaque tradidit uni,
utque ferat dominae, gestu rogat; illa rogata
pertulit ad Procnen nec scit, quid tradat in illis.
evolvit vestes saevi matrona tyranni
germanaeque suae fatum miserabile legit
et (mirum potuisse) silet: dolor ora repressit,
verbaque quaerenti satis indignantia linguae

defuerunt, nec flere vacat, sed fasque nefasque
confusura ruit poenaeque in imagine tota est.
Tempus erat, quo sacra solent trieterica Bacchi
Sithoniae celebrare nurus: (nox conscia sacris,
nocte sonat Rhodope tinnitibus aeris acuti)
nocte sua est egressa domo regina deique
ritibus instruitur furialiaque accipit arma;
vite caput tegitur, lateri cervina sinistro
vellera dependent, umero levis incubat hasta.
concita per silvas turba comitante suarum
terribilis Procne furiisque agitata doloris,
Bacche, tuas simulat: venit ad stabula avia tandem
exululatque euhoeque sonat portasque refringit
germanamque rapit raptaeque insignia Bacchi
induit et vultus hederarum frondibus abdit
attonitamque trahens intra sua moenia ducit.
Ut sensit tetigisse domum Philomela nefandam,
horruit infelix totoque expalluit ore;
nacta locum Procne sacrorum pignora demit
oraque develat miserae pudibunda sororis
amplexumque petit; sed non attollere contra
sustinet haec oculos paelex sibi visa sororis
deiectoque in humum vultu iurare volenti
testarique deos, per vim sibi dedecus illud
inlatum, pro voce manus fuit. ardet et iram
non capit ipsa suam Procne fletumque sororis
corripiens 'non est lacrimis hoc' inquit 'agendum,
sed ferro, sed si quid habes, quod vincere ferrum
possit. in omne nefas ego me, germana, paravi:
aut ego, cum facibus regalia tecta cremabo,
artificem mediis inmittam Terea flammis,
aut linguam atque oculos et quae tibi membra pudorem
abstulerunt ferro rapiam, aut per vulnera mille
sontem animam expellam! magnum quodcumque paravi;
quid sit, adhuc dubito.'
Peragit dum talia Procne,
ad matrem veniebat Itys; quid possit, ab illo
admonita est oculisque tuens inmitibus 'a! quam
es similis patri!' dixit nec plura locuta
triste parat facinus tacitaque exaestuat ira.
ut tamen accessit natus matrique salutem
attulit et parvis adduxit colla lacertis
mixtaque blanditiis puerilibus oscula iunxit,
mota quidem est genetrix, infractaque constitit ira
invitique oculi lacrimis maduere coactis;

sed simul ex nimia mentem pietate labare
sensit, ab hoc iterum est ad vultus versa sororis
inque vicem spectans ambos 'cur admovet' inquit
'alter blanditias, rapta silet altera lingua?
quam vocat hic matrem, cur non vocat illa sororem?
cui sis nupta, vide, Pandione nata, marito!
degeneras! scelus est pietas in coniuge Tereo.'
nec mora, traxit Ityn, veluti Gangetica cervae
lactentem fetum per silvas tigris opacas,
utque domus altae partem tenuere remotam,
tendentemque manus et iam sua fata videntem
et 'mater! mater!' clamantem et colla petentem
ense ferit Procne, lateri qua pectus adhaeret,
nec vultum vertit. satis illi ad fata vel unum
vulnus erat: iugulum ferro Philomela resolvit,
vivaque adhuc animaeque aliquid retinentia membra
dilaniant. pars inde cavis exsultat aenis,
pars veribus stridunt; manant penetralia tabo.
His adhibet coniunx ignarum Terea mensis
et patrii moris sacrum mentita, quod uni
fas sit adire viro, comites famulosque removit.
ipse sedens solio Tereus sublimis avito
vescitur inque suam sua viscera congerit alvum,
tantaque nox animi est, 'Ityn huc accersite!' dixit.
dissimulare nequit crudelia gaudia Procne
iamque suae cupiens exsistere nuntia cladis
'intus habes, quem poscis' ait: circumspicit ille
atque, ubi sit, quaerit; quaerenti iterumque vocanti,
sicut erat sparsis furiali caede capillis,
prosiluit Ityosque caput Philomela cruentum
misit in ora patris nec tempore maluit ullo
posse loqui et meritis testari gaudia dictis.
Thracius ingenti mensas clamore repellit
vipereasque ciet Stygia de valle sorores
et modo, si posset, reserato pectore diras
egerere inde dapes semesaque viscera gestit,
flet modo seque vocat bustum miserabile nati,
nunc sequitur nudo genitas Pandione ferro.
corpora Cecropidum pennis pendere putares:
pendebant pennis. quarum petit altera silvas,
altera tecta subit, neque adhuc de pectore caedis
excessere notae, signataque sanguine pluma est.
ille dolore suo poenaeque cupidine velox
vertitur in volucrem, cui stant in vertice cristae.
prominet inmodicum pro longa cuspide rostrum;

nomen epops volucri, facies armata videtur.
Hic dolor ante diem longaeque extrema senectae
tempora Tartareas Pandiona misit ad umbras.
sceptra loci rerumque capit moderamen Erectheus,
iustitia dubium validisne potentior armis.
quattuor ille quidem iuvenes totidemque crearat
femineae sortis, sed erat par forma duarum.
e quibus Aeolides Cephalus te coniuge felix,
Procri, fuit; Boreae Tereus Thracesque nocebant,
dilectaque diu caruit deus Orithyia,
dum rogat et precibus mavult quam viribus uti;
ast ubi blanditiis agitur nihil, horridus ira,
quae solita est illi nimiumque domestica vento,
'et merito!' dixit; 'quid enim mea tela reliqui,
saevitiam et vires iramque animosque minaces,
admovique preces, quarum me dedecet usus?
apta mihi vis est: vi tristia nubila pello,
vi freta concutio nodosaque robora verto
induroque nives et terras grandine pulso;
idem ego, cum fratres caelo sum nactus aperto
(nam mihi campus is est), tanto molimine luctor,
ut medius nostris concursibus insonet aether
exsiliantque cavis elisi nubibus ignes;
idem ego, cum subii convexa foramina terrae
supposuique ferox imis mea terga cavernis,
sollicito manes totumque tremoribus orbem.
hac ope debueram thalamos petiisse, socerque
non orandus erat mihi sed faciendus Erectheus.'
haec Boreas aut his non inferiora locutus
excussit pennas, quarum iactatibus omnis
adflata est tellus latumque perhorruit aequor,
pulvereamque trahens per summa cacumina pallam
verrit humum pavidamque metu caligine tectus
Orithyian amans fulvis amplectitur alis.
dum volat, arserunt agitati fortius ignes,
nec prius aerii cursus suppressit habenas,
quam Ciconum tenuit populos et moenia raptor.
illic et gelidi coniunx Actaea tyranni
et genetrix facta est, partus enixa gemellos,
cetera qui matris, pennas genitoris haberent.
non tamen has una memorant cum corpore natas,
barbaque dum rutilis aberat subnixa capillis,
inplumes Calaisque puer Zetesque fuerunt;
mox pariter pennae ritu coepere volucrum
cingere utrumque latus, pariter flavescere malae.

ergo ubi concessit tempus puerile iuventae,
vellera cum Minyis nitido radiantia villo
per mare non notum prima petiere carina.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS METAMORPHOSEON LIBER SEPTIMVS

Iamque fretum Minyae Pagasaea puppe secabant,
perpetuaque trahens inopem sub nocte senectam
Phineus visus erat, iuvenesque Aquilone creati
virgineas volucres miseri senis ore fugarant,
multaque perpessi claro sub Iasone tandem
contigerant rapidas limosi Phasidos undas.
dumque adeunt regem Phrixeaque vellera poscunt
lexque datur Minyis magnorum horrenda laborum,
concipit interea validos Aeetias ignes
et luctata diu, postquam ratione furorem
vincere non poterat, 'frustra, Medea, repugnas:
nescio quis deus obstat,' ait, 'mirumque, nisi hoc est,
aut aliquid certe simile huic, quod amare vocatur.
nam cur iussa patris nimium mihi dura videntur?
sunt quoque dura nimis! cur, quem modo denique vidi,
ne pereat, timeo? quae tanti causa timoris?
excute virgineo conceptas pectore flammas,
si potes, infelix! si possem, sanior essem!
sed trahit invitam nova vis, aliudque cupido,
mens aliud suadet: video meliora proboque,
deteriora sequor. quid in hospite, regia virgo,
ureris et thalamos alieni concipis orbis?
haec quoque terra potest, quod ames, dare. vivat an ille
occidat, in dis est. vivat tamen! idque precari
vel sine amore licet: quid enim commisit Iason?
quem, nisi crudelem, non tangat Iasonis aetas
et genus et virtus? quem non, ut cetera desint,
ore movere potest? certe mea pectora movit.
at nisi opem tulero, taurorum adflabitur ore
concurretque suae segeti, tellure creatis
hostibus, aut avido dabitur fera praeda draconi.
hoc ego si patiar, tum me de tigride natam,
tum ferrum et scopulos gestare in corde fatebor!
cur non et specto pereuntem oculosque videndo
conscelero? cur non tauros exhortor in illum
terrigenasque feros insopitumque draconem?
di meliora velint! quamquam non ista precanda,

sed facienda mihi.—prodamne ego regna parentis,
atque ope nescio quis servabitur advena nostra,
ut per me sospes sine me det lintea ventis
virque sit alterius, poenae Medea relinquar?
si facere hoc aliamve potest praeponere nobis,
occidat ingratus! sed non is vultus in illo,
non ea nobilitas animo est, ea gratia formae,
ut timeam fraudem meritique oblivia nostri.
et dabit ante fidem, cogamque in foedera testes
esse deos. quid tuta times? accingere et omnem
pelle moram: tibi se semper debebit Iason,
te face sollemni iunget sibi perque Pelasgas
servatrix urbes matrum celebrabere turba.
ergo ego germanam fratremque patremque deosque
et natale solum ventis ablata relinquam?
nempe pater saevus, nempe est mea barbara tellus,
frater adhuc infans; stant mecum vota sororis,
maximus intra me deus est! non magna relinquam,
magna sequar: titulum servatae pubis Achivae
notitiamque soli melioris et oppida, quorum
hic quoque fama viget, cultusque artesque locorum,
quemque ego cum rebus, quas totus possidet orbis,
Aesoniden mutasse velim, quo coniuge felix
et dis cara ferar et vertice sidera tangam.
quid, quod nescio qui mediis concurrere in undis
dicuntur montes ratibusque inimica Charybdis
nunc sorbere fretum, nunc reddere, cinctaque saevis
Scylla rapax canibus Siculo latrare profundo?
nempe tenens, quod amo, gremioque in Iasonis haerens
per freta longa ferar; nihil illum amplexa verebor
aut, siquid metuam, metuam de coniuge solo.—
coniugiumne putas speciosaque nomina culpae
inponis, Medea, tuae?—quin adspice, quantum
adgrediare nefas, et, dum licet, effuge crimen!'
dixit, et ante oculos rectum pietasque pudorque
constiterant, et victa dabat iam terga Cupido.
    Ibat ad antiquas Hecates Perseidos aras,
quas nemus umbrosum secretaque silva tegebat,
et iam fortis erat, pulsusque recesserat ardor,
cum videt Aesoniden exstinctaque flamma reluxit.
erubuere genae, totoque recanduit ore,
utque solet ventis alimenta adsumere, quaeque
parva sub inducta latuit scintilla favilla
crescere et in veteres agitata resurgere vires,
sic iam lenis amor, iam quem languere putares,

ut vidit iuvenem, specie praesentis inarsit.
et casu solito formosior Aesone natus
illa luce fuit: posses ignoscere amanti.
spectat et in vultu veluti tum denique viso
lumina fixa tenet nec se mortalia demens
ora videre putat nec se declinat ab illo;
ut vero coepitque loqui dextramque prehendit
hospes et auxilium submissa voce rogavit
promisitque torum, lacrimis ait illa profusis:
'quid faciam, video: nec me ignorantia veri
decipiet, sed amor. servabere munere nostro,
servatus promissa dato!' per sacra triformis
ille deae lucoque foret quod numen in illo
perque patrem soceri cernentem cuncta futuri
eventusque suos et tanta pericula iurat:
creditus accepit cantatas protinus herbas
edidicitque usum laetusque in tecta recessit.
    Postera depulerat stellas Aurora micantes:
conveniunt populi sacrum Mavortis in arvum
consistuntque iugis; medio rex ipse resedit
agmine purpureus sceptroque insignis eburno.
ecce adamanteis Vulcanum naribus efflant
aeripedes tauri, tactaeque vaporibus herbae
ardent, utque solent pleni resonare camini,
aut ubi terrena silices fornace soluti
concipiunt ignem liquidarum adspergine aquarum,
pectora sic intus clausas volventia flammas
gutturaque usta sonant; tamen illis Aesone natus
obvius it. vertere truces venientis ad ora
terribiles vultus praefixaque cornua ferro
pulvereumque solum pede pulsavere bisulco
fumificisque locum mugitibus inpleverunt.
deriguere metu Minyae; subit ille nec ignes
sentit anhelatos (tantum medicamina possunt!)
pendulaque audaci mulcet palearia dextra
suppositosque iugo pondus grave cogit aratri
ducere et insuetum ferro proscindere campum:
mirantur Colchi, Minyae clamoribus augent
adiciuntque animos. galea tum sumit aena
vipereos dentes et aratos spargit in agros.
semina mollit humus valido praetincta veneno,
et crescunt fiuntque sati nova corpora dentes,
utque hominis speciem materna sumit in alvo
perque suos intus numeros conponitur infans
nec nisi maturus communes exit in auras,

sic, ubi visceribus gravidae telluris imago
effecta est hominis, feto consurgit in arvo,
quodque magis mirum est, simul edita concutit arma.
quos ubi viderunt praeacutae cuspidis hastas
in caput Haemonii iuvenis torquere parantis,
demisere metu vultumque animumque Pelasgi;
ipsa quoque extimuit, quae tutum fecerat illum.
utque peti vidit iuvenem tot ab hostibus unum,
palluit et subito sine sanguine frigida sedit,
neve parum valeant a se data gramina, carmen
auxiliare canit secretasque advocat artes.
ille gravem medios silicem iaculatus in hostes
a se depulsum Martem convertit in ipsos:
terrigenae pereunt per mutua vulnera fratres
civilique cadunt acie. gratantur Achivi
victoremque tenent avidisque amplexibus haerent.
tu quoque victorem conplecti, barbara, velles:
obstitit incepto pudor, at conplexa fuisses,
sed te, ne faceres, tenuit reverentia famae.
quod licet, adfectu tacito laetaris agisque
carminibus grates et dis auctoribus horum.
    Pervigilem superest herbis sopire draconem,
qui crista linguisque tribus praesignis et uncis
dentibus horrendus custos erat arboris aureae.
hunc postquam sparsit Lethaei gramine suci
verbaque ter dixit placidos facientia somnos,
quae mare turbatum, quae concita flumina sistunt,
somnus in ignotos oculos sibi venit, et auro
heros Aesonius potitur spolioque superbus
muneris auctorem secum, spolia altera, portans
victor Iolciacos tetigit cum coniuge portus.
    Haemoniae matres pro gnatis dona receptis
grandaevique ferunt patres congestaque flamma
tura liquefaciunt, inductaque cornibus aurum
victima vota cadit, sed abest gratantibus Aeson
iam propior leto fessusque senilibus annis,
cum sic Aesonides: 'o cui debere salutem
confiteor, coniunx, quamquam mihi cuncta dedisti
excessitque fidem meritorum summa tuorum,
si tamen hoc possunt (quid enim non carmina possunt?)
deme meis annis et demptos adde parenti!'
nec tenuit lacrimas: mota est pietate rogantis,
dissimilemque animum subiit Aeeta relictus;
nec tamen adfectus talis confessa 'quod' inquit
'excidit ore tuo, coniunx, scelus? ergo ego cuiquam

posse tuae videor spatium transcribere vitae?
nec sinat hoc Hecate, nec tu petis aequa; sed isto,
quod petis, experiar maius dare munus, Iason.
arte mea soceri longum temptabimus aevum,
non annis revocare tuis, modo diva triformis
adiuvet et praesens ingentibus adnuat ausis.'
   Tres aberant noctes, ut cornua tota coirent
efficerentque orbem; postquam plenissima fulsit
ac solida terras spectavit imagine luna,
egreditur tectis vestes induta recinctas,
nuda pedem, nudos umeris infusa capillos,
fertque vagos mediae per muta silentia noctis
incomitata gradus: homines volucresque ferasque
solverat alta quies, nullo cum murmure saepes,
inmotaeque silent frondes, silet umidus aer,
sidera sola micant: ad quae sua bracchia tendens
ter se convertit, ter sumptis flumine crinem
inroravit aquis ternisque ululatibus ora
solvit et in dura submisso poplite terra
'Nox' ait 'arcanis fidissima, quaeque diurnis
aurea cum luna succeditis ignibus astra,
tuque, triceps Hecate, quae coeptis conscia nostris
adiutrixque venis cantusque artisque magorum,
quaeque magos, Tellus, pollentibus instruis herbis,
auraeque et venti montesque amnesque lacusque,
dique omnes nemorum, dique omnes noctis adeste,
quorum ope, cum volui, ripis mirantibus amnes
in fontes rediere suos, concussaque sisto,
stantia concutio cantu freta, nubila pello
nubilaque induco, ventos abigoque vocoque,
vipereas rumpo verbis et carmine fauces,
vivaque saxa sua convulsaque robora terra
et silvas moveo iubeoque tremescere montis
et mugire solum manesque exire sepulcris!
te quoque, Luna, traho, quamvis Temesaea labores
aera tuos minuant; currus quoque carmine nostro
pallet avi, pallet nostris Aurora venenis!
vos mihi taurorum flammas hebetastis et unco
inpatiens oneris collum pressistis aratro,
vos serpentigenis in se fera bella dedistis
custodemque rudem somni sopistis et aurum
vindice decepto Graias misistis in urbes:
nunc opus est sucis, per quos renovata senectus
in florem redeat primosque recolligat annos,
et dabitis. neque enim micuerunt sidera frustra,

nec frustra volucrum tractus cervice draconum
currus adest.' aderat demissus ab aethere currus.
quo simul adscendit frenataque colla draconum
permulsit manibusque leves agitavit habenas,
sublimis rapitur subiectaque Thessala Tempe
despicit et certis regionibus adplicat angues:
et quas Ossa tulit, quas altum Pelion herbas,
Othrysque Pindusque et Pindo maior Olympus,
perspicit et placitas partim radice revellit,
partim succidit curvamine falcis aenae.
multa quoque Apidani placuerunt gramina ripis,
multa quoque Amphrysi, neque eras inmunis, Enipeu;
nec non Peneos nec non Spercheides undae
contribuere aliquid iuncosaque litora Boebes;
carpsit et Euboica vivax Anthedone gramen,
nondum mutato vulgatum corpore Glauci.
Et iam nona dies curru pennisque draconum
nonaque nox omnes lustrantem viderat agros,
cum rediit; neque erant tacti nisi odore dracones,
et tamen annosae pellem posuere senectae.
constitit adveniens citra limenque foresque
et tantum caelo tegitur refugitque viriles
contactus, statuitque aras de caespite binas,
dexteriore Hecates, ast laeva parte Iuventae.
has ubi verbenis silvaque incinxit agresti,
haud procul egesta scrobibus tellure duabus
sacra facit cultrosque in guttura velleris atri
conicit et patulas perfundit sanguine fossas;
tum super invergens liquidi carchesia mellis
alteraque invergens tepidi carchesia lactis,
verba simul fudit terrenaque numina civit
umbrarumque rogat rapta cum coniuge regem,
ne properent artus anima fraudare senili.
Quos ubi placavit precibusque et murmure longo,
Aesonis effetum proferri corpus ad auras
iussit et in plenos resolutum carmine somnos
exanimi similem stratis porrexit in herbis.
hinc procul Aesoniden, procul hinc iubet ire ministros
et monet arcanis oculos removere profanos.
diffugiunt iussi; passis Medea capillis
bacchantum ritu flagrantis circuit aras
multifidasque faces in fossa sanguinis atra
tinguit et infectas geminis accendit in aris
terque senem flamma, ter aqua, ter sulphure lustrat.
Interea validum posito medicamen aeno

fervet et exsultat spumisque tumentibus albet.
illic Haemonia radices valle resectas
seminaque floresque et sucos incoquit atros;
adicit extremo lapides Oriente petitos
et quas Oceani refluum mare lavit harenas;
addit et exceptas luna pernocte pruinas
et strigis infamis ipsis cum carnibus alas
inque virum soliti vultus mutare ferinos
ambigui prosecta lupi; nec defuit illis
squamea Cinyphii tenuis membrana chelydri
vivacisque iecur cervi; quibus insuper addit
ova caputque novem cornicis saecula passae.
his et mille aliis postquam sine nomine rebus
propositum instruxit mortali barbara maius,
arenti ramo iampridem mitis olivae
omnia confudit summisque inmiscuit ima.
ecce vetus calido versatus stipes aeno
fit viridis primo nec longo tempore frondes
induit et subito gravidis oneratur olivis:
at quacumque cavo spumas eiecit aeno
ignis et in terram guttae cecidere calentes,
vernat humus, floresque et mollia pabula surgunt.
quae simul ac vidit, stricto Medea recludit
ense senis iugulum veteremque exire cruorem
passa replet sucis; quos postquam conbibit Aeson
aut ore acceptos aut vulnere, barba comaeque
canitie posita nigrum rapuere colorem,
pulsa fugit macies, abeunt pallorque situsque,
adiectoque cavae supplentur corpore rugae,
membraque luxuriant: Aeson miratur et olim
ante quater denos hunc se reminiscitur annos.
    Viderat ex alto tanti miracula monstri
Liber et admonitus, iuvenes nutricibus annos
posse suis reddi, capit hoc a Colchide munus.
    Neve doli cessent, odium cum coniuge falsum
Phasias adsimulat Peliaeque ad limina supplex
confugit; atque illam, quoniam gravis ipse senecta est,
excipiunt natae; quas tempore callida parvo
Colchis amicitiae mendacis imagine cepit,
dumque refert inter meritorum maxima demptos
Aesonis esse situs atque hac in parte moratur,
spes est virginibus Pelia subiecta creatis,
arte suum parili revirescere posse parentem,
idque petunt pretiumque iubent sine fine pacisci.
illa brevi spatio silet et dubitare videtur

suspenditque animos ficta gravitate rogantum.
mox ubi pollicita est, 'quo sit fiducia maior
muneris huius' ait, 'qui vestri maximus aevo est
dux gregis inter oves, agnus medicamine fiet.'
protinus innumeris effetus laniger annis
attrahitur flexo circum cava tempora cornu;
cuius ut Haemonio marcentia guttura cultro
fodit et exiguo maculavit sanguine ferrum,
membra simul pecudis validosque venefica sucos
mergit in aere cavo: minuunt ea corporis artus
cornuaque exurunt nec non cum cornibus annos,
et tener auditur medio balatus aeno:
nec mora, balatum mirantibus exsilit agnus
lascivitque fuga lactantiaque ubera quaerit.
Obstipuere satae Pelia, promissaque postquam
exhibuere fidem, tum vero inpensius instant.
ter iuga Phoebus equis in Hibero flumine mersis
dempserat et quarta radiantia nocte micabant
sidera, cum rapido fallax Aeetias igni
imponit purum laticem et sine viribus herbas.
iamque neci similis resoluto corpore regem
et cum rege suo custodes somnus habebat,
quem dederant cantus magicaeque potentia linguae;
intrarant iussae cum Colchide limina natae
ambierantque torum: 'quid nunc dubitatis inertes?
stringite' ait 'gladios veteremque haurite crurorem,
ut repleam vacuas iuvenali sanguine venas!
in manibus vestris vita est aetasque parentis:
si pietas ulla est nec spes agitatis inanis,
officium praestate patri telisque senectam
exigite, et saniem coniecto emittite ferro!'
his, ut quaeque pia est, hortatibus inpia prima est
et, ne sit scelerata, facit scelus: haud tamen ictus
ulla suos spectare potest, oculosque reflectunt,
caecaque dant saevis aversae vulnera dextris.
ille cruore fluens, cubito tamen adlevat artus,
semilacerque toro temptat consurgere, et inter
tot medius gladios pallentia bracchia tendens
'quid facitis, gnatae? quid vos in fata parentis
armat?' ait: cecidere illis animique manusque;
plura locuturo cum verbis guttura Colchis
abstulit et calidis laniatum mersit in undis.
Quod nisi pennatis serpentibus isset in auras,
non exempta foret poenae: fugit alta superque
Pelion umbrosum, Philyreia tecta, superque

Othryn et eventu veteris loca nota Cerambi:
hic ope nympharum sublatus in aera pennis,
cum gravis infuso tellus foret obruta ponto,
Deucalioneas effugit inobrutus undas.
Aeoliam Pitanen a laeva parte relinquit
factaque de saxo longi simulacra draconis
Idaeumque nemus, quo nati furta, iuvencum,
occuluit Liber falsi sub imagine cervi,
quaque pater Corythi parva tumulatus harena est,
et quos Maera novo latratu terruit agros,
Eurypylique urbem, qua Coae cornua matres
gesserunt tum, cum discederet Herculis agmen,
Phoebeamque Rhodon et Ialysios Telchinas,
quorum oculos ipso vitiantes omnia visu
Iuppiter exosus fraternis subdidit undis;
transit et antiquae Cartheia moenia Ceae,
qua pater Alcidamas placidam de corpore natae
miraturus erat nasci potuisse columbam.
inde lacus Hyries videt et Cycneia Tempe,
quae subitus celebravit olor: nam Phylius illic
imperio pueri volucrisque ferumque leonem
tradiderat domitos; taurum quoque vincere iussus
vicerat et spreto totiens iratus amore
praemia poscenti taurum suprema negabat;
ille indignatus 'cupies dare' dixit et alto
desiluit saxo; cuncti cecidisse putabant:
factus olor niveis pendebat in aere pennis;
at genetrix Hyrie, servati nescia, flendo
delicuit stagnumque suo de nomine fecit.
adiacet his Pleuron, in qua trepidantibus alis
Ophias effugit natorum vulnera Combe;
inde Calaureae Letoidos adspicit arva
in volucrem versi cum coniuge conscia regis.
dextera Cyllene est, in qua cum matre Menephron
concubiturus erat saevarum more ferarum;
Cephison procul hinc deflentem fata nepotis
respicit in tumidam phocen ab Apolline versi
Eumelique domum lugentis in aere natum.
Tandem vipereis Ephyren Pirenida pennis
contigit: hic aevo veteres mortalia primo
corpora vulgarunt pluvialibus edita fungis.
sed postquam Colchis arsit nova nupta venenis
flagrantemque domum regis mare vidit utrumque,
sanguine natorum perfunditur inpius ensis,
ultaque se male mater Iasonis effugit arma.

hinc Titaniacis ablata draconibus intrat
Palladias arces, quae te, iustissima Phene,
teque, senex Peripha, pariter videre volantes
innixamque novis neptem Polypemonis alis.
excipit hanc Aegeus facto damnandus in uno,
nec satis hospitium est, thalami quoque foedere iungit.
Iamque aderat Theseus, proles ignara parenti,
qui virtute sua bimarem pacaverat Isthmon:
huius in exitium miscet Medea, quod olim
attulerat secum Scythicis aconiton ab oris.
illud Echidnaeae memorant e dentibus ortum
esse canis: specus est tenebroso caecus hiatu,
est via declivis, per quam Tirynthius heros
restantem contraque diem radiosque micantes
obliquantem oculos nexis adamante catenis
Cerberon abstraxit, rabida qui concitus ira
inplevit pariter ternis latratibus auras
et sparsit virides spumis albentibus agros;
has concresse putant nactasque alimenta feracis
fecundique soli vires cepisse nocendi;
quae quia nascuntur dura vivacia caute,
agrestes aconita vocant. ea coniugis astu
ipse parens Aegeus nato porrexit ut hosti.
sumpserat ignara Theseus data pocula dextra,
cum pater in capulo gladii cognovit eburno
signa sui generis facinusque excussit ab ore.
effugit illa necem nebulis per carmina motis;
At genitor, quamquam laetatur sospite nato,
attonitus tamen est, ingens discrimine parvo
committi potuisse nefas: fovet ignibus aras
muneribusque deos inplet, feriuntque secures
colla torosa boum vinctorum cornua vittis.
nullus Erecthidis fertur celebratior illo
inluxisse dies: agitant convivia patres
et medium vulgus nec non et carmina vino
ingenium faciente canunt: 'te, maxime Theseu,
mirata est Marathon Cretaei sanguine tauri,
quodque suis securus arat Cromyona colonus,
munus opusque tuum est; tellus Epidauria per te
clavigeram vidit Vulcani occumbere prolem,
vidit et inmitem Cephisias ora Procrusten,
Cercyonis letum vidit Cerealis Eleusin.
occidit ille Sinis magnis male viribus usus,
qui poterat curvare trabes et agebat ab alto
ad terram late sparsuras corpora pinus.

tutus ad Alcathoen, Lelegeia moenia, limes
conposito Scirone patet, sparsisque latronis
terra negat sedem, sedem negat ossibus unda;
quae iactata diu fertur durasse vetustas
in scopulos: scopulis nomen Scironis inhaeret.
si titulos annosque tuos numerare velimus,
facta prement annos. pro te, fortissime, vota
publica suscipimus, Bacchi tibi sumimus haustus.'
consonat adsensu populi precibusque faventum
regia, nec tota tristis locus ullus in urbe est.
Nec tamen (usque adeo nulla est sincera voluptas,
sollicitumque aliquid laetis intervenit) Aegeus
gaudia percepit nato secura recepto:
bella parat Minos; qui quamquam milite, quamquam
classe valet, patria tamen est firmissimus ira
Androgeique necem iustis ulciscitur armis.
ante tamen bello vires adquirit amicas,
quaque potens habitus volucri freta classe pererrat:
hinc Anaphen sibi iungit et Astypaleia regna,
(promissis Anaphen, regna Astypaleia bello);
hinc humilem Myconon cretosaque rura Cimoli
florentemque thymo Syron planamque Seriphon
marmoreamque Paron, quamque inpia prodidit Arne
Siphnon et accepto, quod avara poposcerat, auro
mutata est in avem, quae nunc quoque diligit aurum,
nigra pedes, nigris velata monedula pennis.
At non Oliaros Didymeque et Tenos et Andros
et Gyaros nitidaeque ferax Peparethos olivae
Cnosiacas iuvere rates; latere inde sinistro
Oenopiam Minos petit, Aeacideia regna:
Oenopiam veteres adpellavere, sed ipse
Aeacus Aeginam genetricis nomine dixit.
turba ruit tantaeque virum cognoscere famae
expetit; occurrunt illi Telamonque minorque
quam Telamon Peleus et proles tertia Phocus;
ipse quoque egreditur tardus gravitate senili
Aeacus et, quae sit veniendi causa, requirit.
admonitus patrii luctus suspirat et illi
dicta refert rector populorum talia centum:
'arma iuves oro pro gnato sumpta piaeque
pars sis militiae; tumulo solacia posco.'
huic Asopiades 'petis inrita' dixit 'et urbi
non facienda meae; neque enim coniunctior ulla
Cecropidis est hac tellus: ea foedera nobis.'
tristis abit 'stabunt' que 'tibi tua foedera magno'

dixit et utilius bellum putat esse minari
quam gerere atque suas ibi praeconsumere vires.
classis ab Oenopiis etiamnum Lyctia muris
spectari poterat, cum pleno concita velo
Attica puppis adest in portusque intrat amicos,
quae Cephalum patriaeque simul mandata ferebat.
Aeacidae longo iuvenes post tempore visum
agnovere tamen Cephalum dextrasque dedere
inque patris duxere domum: spectabilis heros
et veteris retinens etiamnum pignora formae
ingreditur ramumque tenens popularis olivae
a dextra laevaque duos aetate minores
maior habet, Clyton et Buten, Pallante creatos.
Postquam congressus primi sua verba tulerunt,
Cecropidae Cephalus peragit mandata rogatque
auxilium foedusque refert et iura parentum,
imperiumque peti totius Achaidos addit.
sic ubi mandatam iuvit facundia causam,
Aeacus, in capulo sceptri nitente sinistra,
'ne petite auxilium, sed sumite' dixit, 'Athenae,
nec dubie vires, quas haec habet insula, vestras
ducite, et (o maneat rerum status iste mearum!)
robora non desunt; superat mihi miles et hoc est,
gratia dis, felix et inexcusabile tempus.'
'immo ita sit' Cephalus, 'crescat tua civibus opto
urbs' ait; 'adveniens equidem modo gaudia cepi,
cum tam pulchra mihi, tam par aetate iuventus
obvia processit; multos tamen inde requiro,
quos quondam vidi vestra prius urbe receptus.'
Aeacus ingemuit tristique ita voce locutus:
'flebile principium melior fortuna secuta est;
hanc utinam possem vobis memorare sine illo!
ordine nunc repetam, neu longa ambage morer vos,
ossa cinisque iacent, memori quos mente requiris,
et quota pars illi rerum periere mearum!
dira lues ira populis Iunonis iniquae
incidit exosae dictas a paelice terras.
dum visum mortale malum tantaeque latebat
causa nocens cladis, pugnatum est arte medendi:
exitium superabat opem, quae victa iacebat.
principio caelum spissa caligine terras
pressit et ignavos inclusit nubibus aestus;
dumque quater iunctis explevit cornibus orbem
Luna, quater plenum tenuata retexuit orbem,
letiferis calidi spirarunt aestibus austri.

constat et in fontis vitium venisse lacusque,
miliaque incultos serpentum multa per agros
errasse atque suis fluvios temerasse venenis.
strage canum primo volucrumque oviumque boumque
inque feris subiti deprensa potentia morbi.
concidere infelix validos miratur arator
inter opus tauros medioque recumbere sulco;
lanigeris gregibus balatus dantibus aegros
sponte sua lanaeque cadunt et corpora tabent;
acer equus quondam magnaeque in pulvere famae
degenerat palmas veterumque oblitus honorum
ad praesepe gemit leto moriturus inerti.
non aper irasci meminit, non fidere cursu
cerva nec armentis incurrere fortibus ursi.
omnia languor habet: silvisque agrisque viisque
corpora foeda iacent, vitiantur odoribus aurae.
mira loquar: non illa canes avidaeque volucres,
non cani tetigere lupi; dilapsa liquescunt
adflatuque nocent et agunt contagia late.
'Pervenit ad miseros damno graviore colonos
pestis et in magnae dominatur moenibus urbis.
viscera torrentur primo, flammaeque latentis
indicium rubor est et ductus anhelitus; igni
aspera lingua tumet, tepidisque arentia ventis
ora patent, auraeque graves captantur hiatu.
non stratum, non ulla pati velamina possunt,
nuda sed in terra ponunt praecordia, nec fit
corpus humo gelidum, sed humus de corpore fervet.
nec moderator adest, inque ipsos saeva medentes
erumpit clades, obsuntque auctoribus artes;
quo propior quisque est servitque fidelius aegro,
in partem leti citius venit, utque salutis
spes abiit finemque vident in funere morbi,
indulgent animis et nulla, quid utile, cura est:
utile enim nihil est. passim positoque pudore
fontibus et fluviis puteisque capacibus haerent,
nec sitis est exstincta prius quam vita bibendo.
inde graves multi nequeunt consurgere et ipsis
inmoriuntur aquis, aliquis tamen haurit et illas;
tantaque sunt miseris invisi taedia lecti,
prosiliunt aut, si prohibent consistere vires,
corpora devolvunt in humum fugiuntque penates
quisque suos, sua cuique domus funesta videtur,
et quia causa latet, locus est in crimine; partim
semianimes errare viis, dum stare valebant,

adspiceres, flentes alios terraque iacentes
lassaque versantes supremo lumina motu;
membraque pendentis tendunt ad sidera caeli,
hic illic, ubi mors deprenderat, exhalantes.
'Quid mihi tunc animi fuit? an, quod debuit esse,
ut vitam odissem et cuperem pars esse meorum?
quo se cumque acies oculorum flexerat, illic
vulgus erat stratum, veluti cum putria motis
poma cadunt ramis agitataque ilice glandes.
templa vides contra gradibus sublimia longis:
Iuppiter illa tenet. quis non altaribus illis
inrita tura dedit? quotiens pro coniuge coniunx,
pro gnato genitor dum verba precantia dicit,
non exoratis animam finivit in aris,
inque manu turis pars inconsumpta reperta est!
admoti quotiens templis, dum vota sacerdos
concipit et fundit durum inter cornua vinum,
haud exspectato ceciderunt vulnere tauri!
ipse ego sacra Iovi pro me patriaque tribusque
cum facerem natis, mugitus victima diros
edidit et subito conlapsa sine ictibus ullis
exiguo tinxit subiectos sanguine cultros.
exta quoque aegra notas veri monitusque deorum
perdiderant: tristes penetrant ad viscera morbi.
ante sacros vidi proiecta cadavera postes,
ante ipsas, quo mors foret invidiosior, aras.
pars animam laqueo claudunt mortisque timorem
morte fugant ultroque vocant venientia fata.
corpora missa neci nullis de more feruntur
funeribus (neque enim capiebant funera portae):
aut inhumata premunt terras aut dantur in altos
indotata rogos; et iam reverentia nulla est,
deque rogis pugnant alienisque ignibus ardent.
qui lacriment, desunt, indefletaeque vagantur
natorumque patrumque animae iuvenumque senumque,
nec locus in tumulos, nec sufficit arbor in ignes.
Attonitus tanto miserarum turbine rerum,
"Iuppiter o!" dixi, "si te non falsa loquuntur
dicta sub amplexus Aeginae Asopidos isse,
nec te, magne pater, nostri pudet esse parentem,
aut mihi redde meos aut me quoque conde sepulcro!"
ille notam fulgore dedit tonitruque secundo.
"accipio sintque ista precor felicia mentis
signa tuae!" dixi, "quod das mihi, pigneror omen."
forte fuit iuxta patulis rarissima ramis

sacra Iovi quercus de semine Dodonaeo;
hic nos frugilegas adspeximus agmine longo
grande onus exiguo formicas ore gerentes
rugosoque suum servantes cortice callem;
dum numerum miror, "totidem, pater optime," dixi,
"tu mihi da cives et inania moenia supple!"
intremuit ramisque sonum sine flamine motis
alta dedit quercus: pavido mihi membra timore
horruerant, stabantque comae; tamen oscula terrae
roboribusque dedi, nec me sperare fatebar;
sperabam tamen atque animo mea vota fovebam.
nox subit, et curis exercita corpora somnus
occupat: ante oculos eadem mihi quercus adesse
et ramis totidem totidemque animalia ramis
ferre suis visa est pariterque tremescere motu
graniferumque agmen subiectis spargere in arvis;
crescere desubito et maius maiusque videri
ac se tollere humo rectoque adsistere trunco
et maciem numerumque pedum nigrumque colorem
ponere et humanam membris inducere formam.
somnus abit: damno vigilans mea visa querorque
in superis opis esse nihil; at in aedibus ingens
murmur erat, vocesque hominum exaudire videbar
iam mihi desuetas; dum suspicor has quoque somni
esse, venit Telamon properus foribusque reclusis
"speque fideque, pater", dixit "maiora videbis:
egredere!" egredior, qualesque in imagine somni
visus eram vidisse viros, ex ordine tales
adspicio noscoque: adeunt regemque salutant.
vota Iovi solvo populisque recentibus urbem
partior et vacuos priscis cultoribus agros,
Myrmidonasque voco nec origine nomina fraudo.
corpora vidisti; mores, quos ante gerebant,
nunc quoque habent: parcum genus est patiensque laborum
quaesitique tenax et quod quaesita reservet.
hi te ad bella pares annis animisque sequentur,
cum primum qui te feliciter attulit eurus'
(eurus enim attulerat) 'fuerit mutatus in austrum.'
    Talibus atque aliis longum sermonibus illi
inplevere diem; lucis pars ultima mensae
est data, nox somnis. iubar aureus extulerat Sol,
flabat adhuc eurus redituraque vela tenebat:
ad Cephalum Pallante sati, cui grandior aetas,
ad regem Cephalus simul et Pallante creati
conveniunt, sed adhuc regem sopor altus habebat.

excipit Aeacides illos in limine Phocus;
nam Telamon fraterque viros ad bella legebant.
Phocus in interius spatium pulchrosque recessus
Cecropidas ducit, cum quis simul ipse resedit.
adspicit Aeoliden ignota ex arbore factum
ferre manu iaculum, cuius fuit aurea cuspis.
pauca prius mediis sermonibus ille locutus
'sum nemorum studiosus' ait 'caedisque ferinae;
qua tamen e silva teneas hastile recisum,
iamdudum dubito: certe si fraxinus esset,
fulva colore foret; si cornus, nodus inesset.
unde sit, ignoro, sed non formosius isto
viderunt oculi telum iaculabile nostri.'
excipit Actaeis e fratribus alter et 'usum
maiorem specie mirabere' dixit 'in isto.
consequitur, quodcumque petit, fortunaque missum
non regit, et revolat nullo referente cruentum.'
tum vero iuvenis Nereius omnia quaerit,
cur sit et unde datum, quis tanti muneris auctor.
quae petit, ille refert, sed enim narrare pudori est,
qua tulerit mercede; silet tactusque dolore
coniugis amissae lacrimis ita fatur obortis:
'hoc me, nate dea, (quis possit credere?) telum
flere facit facietque diu, si vivere nobis
fata diu dederint; hoc me cum coniuge cara
perdidit: hoc utinam caruissem munere semper!
'Procris erat, si forte magis pervenit ad aures
Orithyia tuas, raptae soror Orithyiae,
si faciem moresque velis conferre duarum,
dignior ipsa rapi! pater hanc mihi iunxit Erectheus,
hanc mihi iunxit amor: felix dicebar eramque;
non ita dis visum est, aut nunc quoque forsitan essem.
alter agebatur post sacra iugalia mensis,
cum me cornigeris tendentem retia cervis
vertice de summo semper florentis Hymetti
lutea mane videt pulsis Aurora tenebris
invitumque rapit. liceat mihi vera referre
pace deae: quod sit roseo spectabilis ore,
quod teneat lucis, teneat confinia noctis,
nectareis quod alatur aquis, ego Procrin amabam;
pectore Procris erat, Procris mihi semper in ore.
sacra tori coitusque novos thalamosque recentes
primaque deserti referebam foedera lecti:
mota dea est et "siste tuas, ingrate, querellas;
Procrin habe!" dixit, "quod si mea provida mens est,

non habuisse voles." meque illi irata remisit.
cum redeo mecumque deae memorata retracto,
esse metus coepit, ne iura iugalia coniunx
non bene servasset: facies aetasque iubebat
credere adulterium, prohibebant credere mores;
sed tamen afueram, sed et haec erat, unde redibam,
criminis exemplum, sed cuncta timemus amantes.
quaerere, quod doleam, statuo donisque pudicam
sollicitare fidem; favet huic Aurora timori
inmutatque meam (videor sensisse) figuram.
Palladias ineo non cognoscendus Athenas
ingrediorque domum; culpa domus ipsa carebat
castaque signa dabat dominoque erat anxia rapto:
vix aditus per mille dolos ad Erecthida factus.
ut vidi, obstipui meditataque paene reliqui
temptamenta fide; male me, quin vera faterer,
continui, male, quin, et oportuit, oscula ferrem.
tristis erat (sed nulla tamen formosior illa
esse potest tristi) desiderioque dolebat
coniugis abrepti: tu collige, qualis in illa,
Phoce, decor fuerit, quam sic dolor ipse decebat!
quid referam, quotiens temptamina nostra pudici
reppulerint mores, quotiens "ego" dixerit "uni
servor; ubicumque est, uni mea gaudia servo."
cui non ista fide satis experientia sano
magna foret? non sum contentus et in mea pugno
vulnera, dum census dare me pro nocte loquendo
muneraque augendo tandem dubitare coegi.
exclamo male victor: "adest, mala, fictus adulter!
verus eram coniunx! me, perfida, teste teneris."
illa nihil; tacito tantummodo victa pudore
insidiosa malo cum coniuge limina fugit;
offensaque mei genus omne perosa virorum
montibus errabat, studiis operata Dianae.
tum mihi deserto violentior ignis ad ossa
pervenit: orabam veniam et peccasse fatebar
et potuisse datis simili succumbere culpae
me quoque muneribus, si munera tanta darentur.
haec mihi confesso, laesum prius ulta pudorem,
redditur et dulces concorditer exigit annos;
dat mihi praeterea, tamquam se parva dedisset
dona, canem munus; quem cum sua traderet illi
Cynthia, "currendo superabit" dixerat "omnes."
dat simul et iaculum, manibus quod, cernis, habemus.
muneris alterius quae sit fortuna, requiris?

accipe mirandum: novitate movebere facti!
'Carmina Laiades non intellecta priorum
solverat ingeniis, et praecipitata iacebat
inmemor ambagum vates obscura suarum:
protinus Aoniis inmittitur altera Thebis 763
[scilicet alma Themis nec talia linquit inulta!] 762
pestis, et exitio multi pecorumque suoque 764
rurigenae pavere feram; vicina iuventus
venimus et latos indagine cinximus agros.
illa levi velox superabat retia saltu
summaque transibat postarum lina plagarum:
copula detrahitur canibus, quas illa sequentes
effugit et coetum non segnior alite ludit.
poscor et ipse meum consensu Laelapa magno
(muneris hoc nomen): iamdudum vincula pugnat
exuere ipse sibi colloque morantia tendit.
vix bene missus erat, nec iam poteramus, ubi esset,
scire; pedum calidus vestigia pulvis habebat,
ipse oculis ereptus erat: non ocior illo
hasta nec excussae contorto verbere glandes
nec Gortyniaco calamus levis exit ab arcu.
collis apex medii subiectis inminet arvis:
tollor eo capioque novi spectacula cursus,
quo modo deprendi, modo se subducere ab ipso
vulnere visa fera est; nec limite callida recto
in spatiumque fugit, sed decipit ora sequentis
et redit in gyrum, ne sit suus inpetus hosti:
inminet hic sequiturque parem similisque tenenti
non tenet et vanos exercet in aera morsus.
ad iaculi vertebar opem; quod dextera librat
dum mea, dum digitos amentis addere tempto,
lumina deflexi. revocataque rursus eodem
rettuleram: medio (mirum) duo marmora campo
adspicio; fugere hoc, illud captare putares.
scilicet invictos ambo certamine cursus
esse deus voluit, si quis deus adfuit illis.'
hactenus, et tacuit; 'iaculo quod crimen in ipso est?'
Phocus ait; iaculi sic crimina reddidit ille:
'Gaudia principium nostri sunt, Phoce, doloris:
illa prius referam. iuvat o meminisse beati
temporis, Aeacide, quo primos rite per annos
coniuge eram felix, felix erat illa marito.
mutua cura duos et amor socialis habebat,
nec Iovis illa meo thalamos praeferret amori,
nec me quae caperet, non si Venus ipsa veniret,

ulla erat; aequales urebant pectora flammae.
sole fere radiis feriente cacumina primis
venatum in silvas iuvenaliter ire solebam
nec mecum famuli nec equi nec naribus acres
ire canes nec lina sequi nodosa solebant:
tutus eram iaculo; sed cum satiata ferinae
dextera caedis erat, repetebam frigus et umbras
et quae de gelidis exibat vallibus aura:
aura petebatur medio mihi lenis in aestu,
auram exspectabam, requies erat illa labori.
"aura" (recordor enim), "venias" cantare solebam,
"meque iuves intresque sinus, gratissima, nostros,
utque facis, relevare velis, quibus urimur, aestus!"
forsitan addiderim (sic me mea fata trahebant),
blanditias plures et "tu mihi magna voluptas"
dicere sim solitus, "tu me reficisque fovesque,
tu facis, ut silvas, ut amem loca sola: meoque
spiritus iste tuus semper captatur ab ore."
vocibus ambiguis deceptam praebuit aurem
nescio quis nomenque aurae tam saepe vocatum
esse putat nymphae: nympham mihi credit amari.
criminis extemplo ficti temerarius index
Procrin adit linguaque refert audita susurra.
credula res amor est: subito conlapsa dolore,
ut mihi narratur, cecidit; longoque refecta
tempore se miseram, se fati dixit iniqui
deque fide questa est et crimine concita vano,
quod nihil est, metuit, metuit sine corpore nomen
et dolet infelix veluti de paelice vera.
saepe tamen dubitat speratque miserrima falli
indiciique fidem negat et, nisi viderit ipsa,
damnatura sui non est delicta mariti.
postera depulerant Aurorae lumina noctem:
egredior silvamque peto victorque per herbas
"aura, veni" dixi "nostroque medere labori!"
et subito gemitus inter mea verba videbar
nescio quos audisse; "veni" tamen "optima!" dicens
fronde levem rursus strepitum faciente caduca
sum ratus esse feram telumque volatile misi:
Procris erat medioque tenens in pectore vulnus
"ei mihi" conclamat! vox est ubi cognita fidae
coniugis, ad vocem praeceps amensque cucurri.
semianimem et sparsas foedantem sanguine vestes
et sua (me miserum!) de vulnere dona trahentem
invenio corpusque meo mihi carius ulnis

mollibus attollo scissaque a pectore veste
vulnera saeva ligo conorque inhibere cruorem
neu me morte sua sceleratum deserat, oro.
viribus illa carens et iam moribunda coegit
haec se pauca loqui: "per nostri foedera lecti
perque deos supplex oro superosque meosque,
per si quid merui de te bene perque manentem
nunc quoque, cum pereo, causam mihi mortis amorem,
ne thalamis Auram patiare innubere nostris!"
dixit, et errorem tum denique nominis esse
et sensi et docui. sed quid docuisse iuvabat?
labitur, et parvae fugiunt cum sanguine vires,
dumque aliquid spectare potest, me spectat et in me
infelicem animam nostroque exhalat in ore;
sed vultu meliore mori secura videtur.'
    Flentibus haec lacrimans heros memorabat, et ecce
Aeacus ingreditur duplici cum prole novoque
milite; quem Cephalus cum fortibus accipit armis.

P. OVIDI NASONIS METAMORPHOSEON LIBER OCTAVVS

    Iam nitidum retegente diem noctisque fugante
tempora Lucifero cadit Eurus, et umida surgunt
nubila: dant placidi cursum redeuntibus Austri
Aeacidis Cephaloque; quibus feliciter acti
ante exspectatum portus tenuere petitos.
interea Minos Lelegeia litora vastat
praetemptatque sui vires Mavortis in urbe
Alcathoi, quam Nisus habet, cui splendidus ostro
inter honoratos medioque in vertice canos
crinis inhaerebat, magni fiducia regni.
    Sexta resurgebant orientis cornua lunae,
et pendebat adhuc belli fortuna, diuque
inter utrumque volat dubiis Victoria pennis.
regia turris erat vocalibus addita muris,
in quibus auratam proles Letoia fertur
deposuisse lyram: saxo sonus eius inhaesit.
saepe illuc solita est ascendere filia Nisi
et petere exiguo resonantia saxa lapillo,
tum cum pax esset; bello quoque saepe solebat
spectare ex illa rigidi certamina Martis,
iamque mora belli procerum quoque nomina norat
armaque equosque habitusque Cydoneasque pharetras;

noverat ante alios faciem ducis Europaei,
plus etiam, quam nosse sat est: hac iudice Minos,
seu caput abdiderat cristata casside pennis,
in galea formosus erat; seu sumpserat aere
fulgentem clipeum, clipeum sumpsisse decebat;
torserat adductis hastilia lenta lacertis:
laudabat virgo iunctam cum viribus artem;
inposito calamo patulos sinuaverat arcus:
sic Phoebum sumptis iurabat stare sagittis;
cum vero faciem dempto nudaverat aere
purpureusque albi stratis insignia pictis
terga premebat equi spumantiaque ora regebat,
vix sua, vix sanae virgo Niseia compos
mentis erat: felix iaculum, quod tangeret ille,
quaeque manu premeret, felicia frena vocabat.
impetus est illi, liceat modo, ferre per agmen
virgineos hostile gradus, est impetus illi
turribus e summis in Cnosia mittere corpus
castra vel aeratas hosti recludere portas,
vel siquid Minos aliud velit. utque sedebat
candida Dictaei spectans tentoria regis,
'laeter,' ait 'doleamne geri lacrimabile bellum,
in dubio est; doleo, quod Minos hostis amanti est.
sed nisi bella forent, numquam mihi cognitus esset!
me tamen accepta poterat deponere bellum
obside: me comitem, me pacis pignus haberet.
si quae te peperit, talis, pulcherrime regum,
qualis es ipse, fuit, merito deus arsit in illa.
o ego ter felix, si pennis lapsa per auras
Cnosiaci possem castris insistere regis
fassaque me flammasque meas, qua dote, rogarem,
vellet emi, tantum patrias ne posceret arces!
nam pereant potius sperata cubilia, quam sim
proditione potens!—quamvis saepe utile vinci
victoris placidi fecit clementia multis.
iusta gerit certe pro nato bella perempto:
et causaque valet causamque tuentibus armis.
at, puto, vincemur; qui si manet exitus urbem,
cur suus haec illi reseret mea moenia Mavors
et non noster amor? melius sine caede moraque
inpensaque sui poterit superare cruoris.
non metuam certe, ne quis tua pectora, Minos,
vulneret inprudens: quis enim tam durus, ut in te
derigere inmitem non inscius audeat hastam?
coepta placent, et stat sententia tradere mecum

dotalem patriam finemque inponere bello;
verum velle parum est! aditus custodia servat,
claustraque portarum genitor tenet: hunc ego solum
infelix timeo, solus mea vota moratur.
di facerent, sine patre forem! sibi quisque profecto
est deus: ignavis precibus Fortuna repugnat.
altera iamdudum succensa cupidine tanto
perdere gauderet, quodcumque obstaret amori.
et cur ulla foret me fortior? ire per ignes
et gladios ausim; nec in hoc tamen ignibus ullis
aut gladiis opus est, opus est mihi crine paterno.
illa mihi est auro pretiosior, illa beatam
purpura me votique mei factura potentem.'
Talia dicenti curarum maxima nutrix
nox intervenit, tenebrisque audacia crevit.
prima quies aderat, qua curis fessa diurnis
pectora somnus habet: thalamos taciturna paternos
intrat et (heu facinus!) fatali nata parentem
crine suum spoliat praedaque potita nefanda
per medios hostes (meriti fiducia tanta est)
pervenit ad regem; quem sic adfata paventem est:
'suasit amor facinus: proles ego regia Nisi
Scylla tibi trado patriaeque meosque penates;
praemia nulla peto nisi te: cape pignus amoris
purpureum crinem nec me nunc tradere crinem,
sed patrium tibi crede caput!' scelerataque dextra
munera porrexit; Minos porrecta refugit
turbatusque novi respondit imagine facti:
'di te summoveant, o nostri infamia saecli,
orbe suo, tellusque tibi pontusque negetur!
certe ego non patiar Iovis incunabula, Creten,
qui meus est orbis, tantum contingere monstrum.'
Dixit, et ut leges captis iustissimus auctor
hostibus inposuit, classis retinacula solvi
iussit et aeratas impelli remige puppes.
Scylla freto postquam deductas nare carinas
nec praestare ducem sceleris sibi praemia vidit,
consumptis precibus violentam transit in iram
intendensque manus passis furibunda capillis
'quo fugis' exclamat 'meritorum auctore relicta,
o patriae praelate meae, praelate parenti?
quo fugis, inmitis, cuius victoria nostrum
et scelus et meritum est? nec te data munera, nec te
noster amor movit, nec quod spes omnis in unum
te mea congesta est? nam quo deserta revertar?

in patriam? superata iacet! sed finge manere:
proditione mea clausa est mihi! patris ad ora?
quem tibi donavi? cives odere merentem,
finitimi exemplum metuunt: exponimur orbae
terrarum, nobis ut Crete sola pateret.
hac quoque si prohibes et nos, ingrate, relinquis,
non genetrix Europa tibi est, sed inhospita Syrtis,
Armeniae tigres austroque agitata Charybdis.
Nec Iove tu natus, nec mater imagine tauri
ducta tua est: generis falsa est ea fabula! verus,
[et ferus et captus nullius amore iuvencae]
qui te progenuit, taurus fuit. exige poenas,
Nise pater! gaudete malis, modo prodita, nostris,
moenia! nam, fateor, merui et sum digna perire.
sed tamen ex illis aliquis, quos impia laesi,
me perimat! cur, qui vicisti crimine nostro,
insequeris crimen? scelus hoc patriaeque patrique est,
officium tibi sit! te vere coniuge digna est,
quae torvum ligno decepit adultera taurum
discordemque utero fetum tulit. ecquid ad aures
perveniunt mea dicta tuas, an inania venti
verba ferunt idemque tuas, ingrate, carinas?
iam iam Pasiphaen non est mirabile taurum
praeposuisse tibi: tu plus feritatis habebas.
me miseram! properare iubet! divulsaque remis
unda sonat, mecumque simul mea terra recedit.
nil agis, o frustra meritorum oblite meorum:
insequar invitum puppimque amplexa recurvam
per freta longa trahar.' Vix dixerat, insilit undis
consequiturque rates faciente cupidine vires
Cnosiacaeque haeret comes invidiosa carinae.
quam pater ut vidit (nam iam pendebat in aura
et modo factus erat fulvis haliaeetus alis),
ibat, ut haerentem rostro laceraret adunco;
illa metu puppim dimisit, et aura cadentem
sustinuisse levis, ne tangeret aequora, visa est.
pluma subit palmis: in avem mutata vocatur
Ciris et a tonso est hoc nomen adepta capillo.
    Vota Iovi Minos taurorum corpora centum
solvit, ut egressus ratibus Curetida terram
contigit, et spoliis decorata est regia fixis.
creverat obprobrium generis, foedumque patebat
matris adulterium monstri novitate biformis;
destinat hunc Minos thalamo removere pudorem
multiplicique domo caecisque includere tectis.

Daedalus ingenio fabrae celeberrimus artis
ponit opus turbatque notas et lumina flexum
ducit in errorem variarum ambage viarum.
non secus ac liquidus Phrygiis Maeandros in arvis
ludit et ambiguo lapsu refluitque fluitque
occurrensque sibi venturas aspicit undas
et nunc ad fontes, nunc ad mare versus apertum
incertas exercet aquas: ita Daedalus implet
innumeras errore vias vixque ipse reverti
ad limen potuit: tanta est fallacia tecti.
Quo postquam geminam tauri iuvenisque figuram
clausit, et Actaeo bis pastum sanguine monstrum
tertia sors annis domuit repetita novenis,
utque ope virginea nullis iterata priorum
ianua difficilis filo est inventa relecto,
protinus Aegides rapta Minoide Diam
vela dedit comitemque suam crudelis in illo
litore destituit; desertae et multa querenti
amplexus et opem Liber tulit, utque perenni
sidere clara foret, sumptam de fronte coronam
inmisit caelo: tenues volat illa per auras
dumque volat, gemmae nitidos vertuntur in ignes
consistuntque loco specie remanente coronae,
qui medius Nixique genu est Anguemque tenentis.
Daedalus interea Creten longumque perosus
exilium tactusque loci natalis amore
clausus erat pelago. 'terras licet' inquit 'et undas
obstruat: et caelum certe patet; ibimus illac:
omnia possideat, non possidet aera Minos.'
dixit et ignotas animum dimittit in artes
naturamque novat. nam ponit in ordine pennas
a minima coeptas, longam breviore sequenti,
ut clivo crevisse putes: sic rustica quondam
fistula disparibus paulatim surgit avenis;
tum lino medias et ceris alligat imas
atque ita conpositas parvo curvamine flectit,
ut veras imitetur aves. puer Icarus una
stabat et, ignarus sua se tractare pericla,
ore renidenti modo, quas vaga moverat aura,
captabat plumas, flavam modo pollice ceram
mollibat lusuque suo mirabile patris
impediebat opus. postquam manus ultima coepto
inposita est, geminas opifex libravit in alas
ipse suum corpus motaque pependit in aura;
instruit et natum 'medio' que 'ut limite curras,

Icare,' ait 'moneo, ne, si demissior ibis,
unda gravet pennas, si celsior, ignis adurat:
inter utrumque vola. nec te spectare Booten
aut Helicen iubeo strictumque Orionis ensem:
me duce carpe viam!' pariter praecepta volandi
tradit et ignotas umeris accommodat alas.
inter opus monitusque genae maduere seniles,
et patriae tremuere manus; dedit oscula nato
non iterum repetenda suo pennisque levatus
ante volat comitique timet, velut ales, ab alto
quae teneram prolem produxit in aera nido,
hortaturque sequi damnosasque erudit artes
et movet ipse suas et nati respicit alas.
hos aliquis tremula dum captat harundine pisces,
aut pastor baculo stivave innixus arator
vidit et obstipuit, quique aethera carpere possent,
credidit esse deos. et iam Iunonia laeva
parte Samos (fuerant Delosque Parosque relictae)
dextra Lebinthos erat fecundaque melle Calymne,
cum puer audaci coepit gaudere volatu
deseruitque ducem caelique cupidine tractus
altius egit iter. rapidi vicinia solis
mollit odoratas, pennarum vincula, ceras;
tabuerant cerae: nudos quatit ille lacertos,
remigioque carens non ullas percipit auras,
oraque caerulea patrium clamantia nomen
excipiuntur aqua, quae nomen traxit ab illo.
at pater infelix, nec iam pater, 'Icare,' dixit,
'Icare,' dixit 'ubi es? qua te regione requiram?'
'Icare' dicebat: pennas aspexit in undis
devovitque suas artes corpusque sepulcro
condidit, et tellus a nomine dicta sepulti.
Hunc miseri tumulo ponentem corpora nati
garrula limoso prospexit ab elice perdix
et plausit pennis testataque gaudia cantu est,
unica tunc volucris nec visa prioribus annis,
factaque nuper avis longum tibi, Daedale, crimen.
namque huic tradiderat, fatorum ignara, docendam
progeniem germana suam, natalibus actis
bis puerum senis, animi ad praecepta capacis;
ille etiam medio spinas in pisce notatas
traxit in exemplum ferroque incidit acuto
perpetuos dentes et serrae repperit usum;
primus et ex uno duo ferrea bracchia nodo
vinxit, ut aequali spatio distantibus illis

altera pars staret, pars altera duceret orbem.
Daedalus invidit sacraque ex arce Minervae
praecipitem misit, lapsum mentitus; at illum,
quae favet ingeniis, excepit Pallas avemque
reddidit et medio velavit in aere pennis,
sed vigor ingenii quondam velocis in alas
inque pedes abiit; nomen, quod et ante, remansit.
non tamen haec alte volucris sua corpora tollit,
nec facit in ramis altoque cacumine nidos:
propter humum volitat ponitque in saepibus ova
antiquique memor metuit sublimia casus.
Iamque fatigatum tellus Aetnaea tenebat
Daedalon, et sumptis pro supplice Cocalus armis
mitis habebatur; iam lamentabile Athenae
pendere desierant Thesea laude tributum:
templa coronantur, bellatricemque Minervam
cum Iove disque vocant aliis, quos sanguine voto
muneribusque datis et acerris turis honorant;
sparserat Argolicas nomen vaga fama per urbes
Theseos, et populi, quos dives Achaia cepit,
huius opem magnis inploravere periclis,
huius opem Calydon, quamvis Meleagron haberet,
sollicita supplex petiit prece: causa petendi
sus erat, infestae famulus vindexque Dianae.
Oenea namque ferunt pleni successibus anni
primitias frugum Cereri, sua vina Lyaeo,
Palladios flavae latices libasse Minervae;
coeptus ab agricolis superos pervenit ad omnes
ambitiosus honor: solas sine ture relictas
praeteritae cessasse ferunt Latoidos aras.
tangit et ira deos. 'at non inpune feremus,
quaeque inhonoratae, non et dicemur inultae'
inquit, et Olenios ultorem spreta per agros
misit aprum, quanto maiores herbida tauros
non habet Epiros, sed habent Sicula arva minores:
sanguine et igne micant oculi, riget horrida cervix,
et setae similes rigidis hastilibus horrent:
fervida cum rauco latos stridore per armos
spuma fluit, dentes aequantur dentibus Indis,
fulmen ab ore venit, frondes afflatibus ardent.
is modo crescentes segetes proculcat in herba,
nunc matura metit fleturi vota coloni
et Cererem in spicis intercipit: area frustra
et frustra exspectant promissas horrea messes.
sternuntur gravidi longo cum palmite fetus

bacaque cum ramis semper frondentis olivae.
saevit et in pecudes: non has pastorve canisve,
non armenta truces possunt defendere tauri.
diffugiunt populi nec se nisi moenibus urbis
esse putant tutos, donec Meleagros et una
lecta manus iuvenum coiere cupidine laudis:
Tyndaridae gemini, praestantes caestibus alter,
alter equo, primaeque ratis molitor Iason,
et cum Pirithoo, felix concordia, Theseus,
et duo Thestiadae prolesque Aphareia, Lynceus
et velox Idas, et iam non femina Caeneus,
Leucippusque ferox iaculoque insignis Acastus
Hippothousque Dryasque et cretus Amyntore Phoenix
Actoridaeque pares et missus ab Elide Phyleus.
nec Telamon aberat magnique creator Achillis
cumque Pheretiade et Hyanteo Iolao
inpiger Eurytion et cursu invictus Echion
Naryciusque Lelex Panopeusque Hyleusque feroxque
Hippasus et primis etiamnum Nestor in annis,
et quos Hippocoon antiquis misit Amyclis,
Penelopaeque socer cum Parrhasio Ancaeo,
Ampycidesque sagax et adhuc a coniuge tutus
Oeclides nemorisque decus Tegeaea Lycaei:
rasilis huic summam mordebat fibula vestem,
crinis erat simplex, nodum conlectus in unum,
ex umero pendens resonabat eburnea laevo
telorum custos, arcum quoque laeva tenebat;
talis erat cultu, facies, quam dicere vere
virgineam in puero, puerilem in virgine possis.
hanc pariter vidit, pariter Calydonius heros
optavit renuente deo flammasque latentes
hausit et 'o felix, siquem dignabitur' inquit
'ista virum!' nec plura sinit tempusque pudorque
dicere: maius opus magni certaminis urguet.

Silva frequens trabibus, quam nulla ceciderat aetas,
incipit a plano devexaque prospicit arva:
quo postquam venere viri, pars retia tendunt,
vincula pars adimunt canibus, pars pressa sequuntur
signa pedum, cupiuntque suum reperire periclum.
concava vallis erat, quo se demittere rivi
adsuerant pluvialis aquae; tenet ima lacunae
lenta salix ulvaeque leves iuncique palustres
viminaque et longa parvae sub harundine cannae:
hinc aper excitus medios violentus in hostes
fertur, ut excussis elisi nubibus ignes.

sternitur incursu nemus, et propulsa fragorem
silva dat: exclamant iuvenes praetentaque forti
tela tenent dextra lato vibrantia ferro.
ille ruit spargitque canes, ut quisque furenti
obstat, et obliquo latrantes dissipat ictu.
cuspis Echionio primum contorta lacerto
vana fuit truncoque dedit leve vulnus acerno;
proxima, si nimiis mittentis viribus usa
non foret, in tergo visa est haesura petito:
longius it; auctor teli Pagasaeus Iason.
'Phoebe,' ait Ampycides, 'si te coluique coloque,
da mihi, quod petitur, certo contingere telo!'
qua potuit, precibus deus adnuit: ictus ab illo est,
sed sine vulnere aper: ferrum Diana volanti
abstulerat iaculo; lignum sine acumine venit.
ira feri mota est, nec fulmine lenius arsit:
emicat ex oculis, spirat quoque pectore flamma,
utque volat moles adducto concita nervo,
cum petit aut muros aut plenas milite turres,
in iuvenes certo sic impete vulnificus sus
fertur et Hippalmon Pelagonaque, dextra tuentes
cornua, prosternit: socii rapuere iacentes;
at non letiferos effugit Enaesimus ictus
Hippocoonte satus: trepidantem et terga parantem
vertere succiso liquerunt poplite nervi.
forsitan et Pylius citra Troiana perisset
tempora, sed sumpto posita conamine ab hasta
arboris insiluit, quae stabat proxima, ramis
despexitque, loco tutus, quem fugerat, hostem.
dentibus ille ferox in querno stipite tritis
inminet exitio fidensque recentibus armis
Eurytidae magni rostro femur hausit adunco.
at gemini, nondum caelestia sidera, fratres,
ambo conspicui, nive candidioribus ambo
vectabantur equis, ambo vibrata per auras
hastarum tremulo quatiebant spicula motu.
vulnera fecissent, nisi saetiger inter opacas
nec iaculis isset nec equo loca pervia silvas.
persequitur Telamon studioque incautus eundi
pronus ab arborea cecidit radice retentus.
dum levat hunc Peleus, celerem Tegeaea sagittam
inposuit nervo sinuatoque expulit arcu:
fixa sub aure feri summum destrinxit harundo
corpus et exiguo rubefecit sanguine saetas;
nec tamen illa sui successu laetior ictus

quam Meleagros erat: primus vidisse putatur
et primus sociis visum ostendisse cruorem
et 'meritum' dixisse 'feres virtutis honorem.'
erubuere viri seque exhortantur et addunt
cum clamore animos iaciuntque sine ordine tela:
turba nocet iactis et, quos petit, impedit ictus.
ecce furens contra sua fata bipennifer Arcas
'discite, femineis quid tela virilia praestent,
o iuvenes, operique meo concedite!' dixit.
'ipsa suis licet hunc Latonia protegat armis,
invita tamen hunc perimet mea dextra Diana.'
talia magniloquo tumidus memoraverat ore
ancipitemque manu tollens utraque securim
institerat digitis pronos suspensus in ictus:
occupat audentem, quaque est via proxima leto,
summa ferus geminos derexit ad inguina dentes.
concidit Ancaeus glomerataque sanguine multo
viscera lapsa fluunt: madefacta est terra cruore.
ibat in adversum proles Ixionis hostem
Pirithous valida quatiens venabula dextra;
cui 'procul' Aegides 'o me mihi carior' inquit
'pars animae consiste meae! licet eminus esse
fortibus: Ancaeo nocuit temeraria virtus.'
dixit et aerata torsit grave cuspide cornum;
quo bene librato votique potente futuro
obstitit aesculea frondosus ab arbore ramus.
misit et Aesonides iaculum: quod casus ab illo
vertit in inmeriti fatum latrantis et inter
ilia coniectum tellure per ilia fixum est.
at manus Oenidae variat, missisque duabus
hasta prior terra, medio stetit altera tergo.
nec mora, dum saevit, dum corpora versat in orbem
stridentemque novo spumam cum sanguine fundit,
vulneris auctor adest hostemque inritat ad iram
splendidaque adversos venabula condit in armos.
gaudia testantur socii clamore secundo
victricemque petunt dextrae coniungere dextram
inmanemque ferum multa tellure iacentem
mirantes spectant neque adhuc contingere tutum
esse putant, sed tela tamen sua quisque cruentat.
Ipse pede inposito caput exitiabile pressit
atque ita 'sume mei spolium, Nonacria, iuris,'
dixit 'et in partem veniat mea gloria tecum.'
protinus exuvias rigidis horrentia saetis
terga dat et magnis insignia dentibus ora.

illi laetitiae est cum munere muneris auctor;
invidere alii, totoque erat agmine murmur.
e quibus ingenti tendentes bracchia voce
'pone age nec titulos intercipe, femina, nostros,'
Thestiadae clamant, 'nec te fiducia formae
decipiat, ne sit longe tibi captus amore
auctor,' et huic adimunt munus, ius muneris illi.
non tulit et tumida frendens Mavortius ira
'discite, raptores alieni' dixit 'honoris,
facta minis quantum distent,' hausitque nefando
pectora Plexippi nil tale timentia ferro.
Toxea, quid faciat, dubium pariterque volentem
ulcisci fratrem fraternaque fata timentem
haud patitur dubitare diu calidumque priori
caede recalfecit consorti sanguine telum.
Dona deum templis nato victore ferebat,
cum videt exstinctos fratres Althaea referri.
quae plangore dato maestis clamoribus urbem
inplet et auratis mutavit vestibus atras;
at simul est auctor necis editus, excidit omnis
luctus et a lacrimis in poenae versus amorem est.
Stipes erat, quem, cum partus enixa iaceret
Thestias, in flammam triplices posuere sorores
staminaque inpresso fatalia pollice nentes
'tempora' dixerunt 'eadem lignoque tibique,
o modo nate, damus.' quo postquam carmine dicto
excessere deae, flagrantem mater ab igne
eripuit ramum sparsitque liquentibus undis.
ille diu fuerat penetralibus abditus imis
servatusque tuos, iuvenis, servaverat annos.
protulit hunc genetrix taedasque et fragmina poni
imperat et positis inimicos admovet ignes.
tum conata quater flammis inponere ramum
coepta quater tenuit: pugnat materque sororque,
et diversa trahunt unum duo nomina pectus.
saepe metu sceleris pallebant ora futuri,
saepe suum fervens oculis dabat ira ruborem,
et modo nescio quid similis crudele minanti
vultus erat, modo quem misereri credere posses;
cumque ferus lacrimas animi siccaverat ardor,
inveniebantur lacrimae tamen, utque carina,
quam ventus ventoque rapit contrarius aestus,
vim geminam sentit paretque incerta duobus,
Thestias haud aliter dubiis affectibus errat
inque vices ponit positamque resuscitat iram.

incipit esse tamen melior germana parente
et consanguineas ut sanguine leniat umbras,
inpietate pia est. nam postquam pestifer ignis
convaluit, 'rogus iste cremet mea viscera' dixit,
utque manu dira lignum fatale tenebat,
ante sepulcrales infelix adstitit aras
'poenarum' que 'deae triplices, furialibus,' inquit
'Eumenides, sacris vultus advertite vestros!
ulciscor facioque nefas; mors morte pianda est,
in scelus addendum scelus est, in funera funus:
per coacervatos pereat domus inpia luctus!
an felix Oeneus nato victore fruetur,
Thestius orbus erit? melius lugebitis ambo.
vos modo, fraterni manes animaeque recentes,
officium sentite meum magnoque paratas
accipite inferias, uteri mala pignora nostri!
ei mihi! quo rapior? fratres, ignoscite matri!
deficiunt ad coepta manus: meruisse fatemur
illum, cur pereat; mortis mihi displicet auctor.
ergo inpune feret vivusque et victor et ipso
successu tumidus regnum Calydonis habebit,
vos cinis exiguus gelidaeque iacebitis umbrae?
haud equidem patiar: pereat sceleratus et ille
spemque patris regnumque trahat patriaeque ruinam!
mens ubi materna est? ubi sunt pia iura parentum
et quos sustinui bis mensum quinque labores?
o utinam primis arsisses ignibus infans,
idque ego passa forem! vixisti munere nostro;
nunc merito moriere tuo! cape praemia facti
bisque datam, primum partu, mox stipite rapto,
redde animam vel me fraternis adde sepulcris!
et cupio et nequeo. quid agam? modo vulnera fratrum
ante oculos mihi sunt et tantae caedis imago,
nunc animum pietas maternaque nomina frangunt.
me miseram! male vincetis, sed vincite, fratres,
dummodo, quae dedero vobis, solacia vosque
ipsa sequar!' dixit dextraque aversa trementi
funereum torrem medios coniecit in ignes:
aut dedit aut visus gemitus est ipse dedisse
stipes, ut invitis conreptus ab ignibus arsit.
Inscius atque absens flamma Meleagros ab illa
uritur et caecis torreri viscera sentit
ignibus ac magnos superat virtute dolores.
quod tamen ignavo cadat et sine sanguine leto,
maeret et Ancaei felicia vulnera dicit

grandaevumque patrem fratresque piasque sorores
cum gemitu sociamque tori vocat ore supremo,
forsitan et matrem. crescunt ignisque dolorque
languescuntque iterum; simul est exstinctus uterque,
inque leves abiit paulatim spiritus auras
paulatim cana prunam velante favilla.
Alta iacet Calydon: lugent iuvenesque senesque,
vulgusque proceresque gemunt, scissaeque capillos
planguntur matres Calydonides Eueninae;
pulvere canitiem genitor vultusque seniles
foedat humi fusus spatiosumque increpat aevum.
nam de matre manus diri sibi conscia facti
exegit poenas acto per viscera ferro.
non mihi si centum deus ora sonantia linguis
ingeniumque capax totumque Helicona dedisset,
tristia persequerer miserarum fata sororum.
inmemores decoris liventia pectora tundunt,
dumque manet corpus, corpus refoventque foventque,
oscula dant ipsi, posito dant oscula lecto.
post cinerem cineres haustos ad pectora pressant
adfusaeque iacent tumulo signataque saxo
nomina conplexae lacrimas in nomina fundunt.
quas Parthaoniae tandem Latonia clade
exsatiata domus praeter Gorgenque nurumque
nobilis Alcmenae natis in corpore pennis
adlevat et longas per bracchia porrigit alas
corneaque ora facit versasque per aera mittit.
Interea Theseus sociati parte laboris
functus Erectheas Tritonidos ibat ad arces.
clausit iter fecitque moras Achelous eunti
imbre tumens: 'succede meis,' ait 'inclite, tectis,
Cecropide, nec te committe rapacibus undis:
ferre trabes solidas obliquaque volvere magno
murmure saxa solent. vidi contermina ripae
cum gregibus stabula alta trahi; nec fortibus illic
profuit armentis nec equis velocibus esse.
multa quoque hic torrens nivibus de monte solutis
corpora turbineo iuvenalia vertice mersit.
tutior est requies, solito dum flumina currant
limite, dum tenues capiat suus alveus undas.'
adnuit Aegides 'utar,' que 'Acheloe, domoque
consilioque tuo' respondit; et usus utroque est.
pumice multicavo nec levibus atria tophis
structa subit: molli tellus erat umida musco,
summa lacunabant alterno murice conchae.

iamque duas lucis partes Hyperione menso
discubuere toris Theseus comitesque laborum,
hac Ixionides, illa Troezenius heros
parte Lelex, raris iam sparsus tempora canis,
quosque alios parili fuerat dignatus honore
Amnis Acarnanum, laetissimus hospite tanto.
protinus adpositas nudae vestigia nymphae
instruxere epulis mensas dapibusque remotis
in gemma posuere merum. tum maximus heros,
aequora prospiciens oculis subiecta, 'quis' inquit
'ille locus?' (digitoque ostendit) 'et insula nomen
quod gerit illa, doce, quamquam non una videtur!'
Amnis ad haec 'non est' inquit 'quod cernitis unum:
quinque iacent terrae; spatium discrimina fallit.
quoque minus spretae factum mirere Dianae,
naides hae fuerant, quae cum bis quinque iuvencos
mactassent rurisque deos ad sacra vocassent,
inmemores nostri festas duxere choreas.
intumui, quantusque feror, cum plurimus umquam,
tantus eram, pariterque animis inmanis et undis
a silvis silvas et ab arvis arva revelli
cumque loco nymphas, memores tum denique nostri,
in freta provolvi. fluctus nosterque marisque
continuam diduxit humum partesque resolvit
in totidem, mediis quot cernis Echinadas undis.
ut tamen ipse vides, procul, en procul una recessit
insula, grata mihi; Perimelen navita dicit:
huic ego virgineum dilectae nomen ademi;
quod pater Hippodamas aegre tulit inque profundum
propulit e scopulo periturae corpora natae.
excepi nantemque ferens "o proxima mundi
regna vagae" dixi "sortite, Tridentifer, undae,
adfer opem, mersaeque, precor, feritate paterna
da, Neptune, locum, vel sit locus ipsa licebit!"
dum loquor, amplexa est artus nova terra natantes
et gravis increvit mutatis insula membris.'
Amnis ab his tacuit. factum mirabile cunctos
moverat: inridet credentes, utque deorum
spretor erat mentisque ferox, Ixione natus
'ficta refers nimiumque putas, Acheloe, potentes
esse deos,' dixit 'si dant adimuntque figuras.'
obstipuere omnes nec talia dicta probarunt,
ante omnesque Lelex animo maturus et aevo,
sic ait: 'inmensa est finemque potentia caeli
non habet, et quicquid superi voluere, peractum est,

quoque minus dubites, tiliae contermina quercus
collibus est Phrygiis modico circumdata muro;
ipse locum vidi; nam me Pelopeia Pittheus
misit in arva suo quondam regnata parenti.
haud procul hinc stagnum est, tellus habitabilis olim,
nunc celebres mergis fulicisque palustribus undae;
Iuppiter huc specie mortali cumque parente
venit Atlantiades positis caducifer alis.
mille domos adiere locum requiemque petentes,
mille domos clausere serae; tamen una recepit,
parva quidem, stipulis et canna tecta palustri,
sed pia Baucis anus parilique aetate Philemon
illa sunt annis iuncti iuvenalibus, illa
consenuere casa paupertatemque fatendo
effecere levem nec iniqua mente ferendo;
nec refert, dominos illic famulosne requiras:
tota domus duo sunt, idem parentque iubentque.
ergo ubi caelicolae parvos tetigere penates
summissoque humiles intrarunt vertice postes,
membra senex posito iussit relevare sedili;
cui superiniecit textum rude sedula Baucis
inque foco tepidum cinerem dimovit et ignes
suscitat hesternos foliisque et cortice sicco
nutrit et ad flammas anima producit anili
multifidasque faces ramaliaque arida tecto
detulit et minuit parvoque admovit aeno,
quodque suus coniunx riguo conlegerat horto,
truncat holus foliis; furca levat ille bicorni
sordida terga suis nigro pendentia tigno
servatoque diu resecat de tergore partem
exiguam sectamque domat ferventibus undis.
interea medias fallunt sermonibus horas
concutiuntque torum de molli fluminis ulva
inpositum lecto sponda pedibusque salignis.
vestibus hunc velant, quas non nisi tempore festo
sternere consuerant, sed et haec vilisque vetusque
vestis erat, lecto non indignanda saligno.
adcubuere dei. mensam succincta tremensque
ponit anus, mensae sed erat pes tertius inpar:
testa parem fecit; quae postquam subdita clivum
sustulit, aequatam mentae tersere virentes.
ponitur hic bicolor sincerae baca Minervae
conditaque in liquida corna autumnalia faece
intibaque et radix et lactis massa coacti
ovaque non acri leviter versata favilla,

omnia fictilibus. post haec caelatus eodem
sistitur argento crater fabricataque fago
pocula, qua cava sunt, flaventibus inlita ceris;
parva mora est, epulasque foci misere calentes,
nec longae rursus referuntur vina senectae
dantque locum mensis paulum seducta secundis:
hic nux, hic mixta est rugosis carica palmis
prunaque et in patulis redolentia mala canistris
et de purpureis conlectae vitibus uvae,
candidus in medio favus est; super omnia vultus
accessere boni nec iners pauperque voluntas.
'Interea totiens haustum cratera repleri
sponte sua per seque vident succrescere vina:
attoniti novitate pavent manibusque supinis
concipiunt Baucisque preces timidusque Philemon
et veniam dapibus nullisque paratibus orant.
unicus anser erat, minimae custodia villae:
quem dis hospitibus domini mactare parabant;
ille celer penna tardos aetate fatigat
eluditque diu tandemque est visus ad ipsos
confugisse deos: superi vetuere necari
"di" que "sumus, meritasque luet vicinia poenas
inpia" dixerunt; "vobis inmunibus huius
esse mali dabitur; modo vestra relinquite tecta
ac nostros comitate gradus et in ardua montis
ite simul!" parent ambo baculisque levati
nituntur longo vestigia ponere clivo.
tantum aberant summo, quantum semel ire sagitta
missa potest: flexere oculos et mersa palude
cetera prospiciunt, tantum sua tecta manere,
dumque ea mirantur, dum deflent fata suorum,
illa vetus dominis etiam casa parva duobus
vertitur in templum: furcas subiere columnae,
stramina flavescunt aurataque tecta videntur
caelataeque fores adopertaque marmore tellus.
talia tum placido Saturnius edidit ore:
"dicite, iuste senex et femina coniuge iusto
digna, quid optetis." cum Baucide pauca locutus
iudicium superis aperit commune Philemon:
"esse sacerdotes delubraque vestra tueri
poscimus, et quoniam concordes egimus annos,
auferat hora duos eadem, nec coniugis umquam
busta meae videam, neu sim tumulandus ab illa."
vota fides sequitur: templi tutela fuere,
donec vita data est; annis aevoque soluti

ante gradus sacros cum starent forte locique
narrarent casus, frondere Philemona Baucis,
Baucida conspexit senior frondere Philemon.
iamque super geminos crescente cacumine vultus
mutua, dum licuit, reddebant dicta "vale" que
"o coniunx" dixere simul, simul abdita texit
ora frutex: ostendit adhuc Thyneius illic
incola de gemino vicinos corpore truncos.
haec mihi non vani (neque erat, cur fallere vellent)
narravere senes; equidem pendentia vidi
serta super ramos ponensque recentia dixi
"cura deum di sint, et, qui coluere, colantur."'
    Desierat, cunctosque et res et moverat auctor,
Thesea praecipue; quem facta audire volentem
mira deum innixus cubito Calydonius amnis
talibus adloquitur: 'sunt, o fortissime, quorum
forma semel mota est et in hoc renovamine mansit;
sunt, quibus in plures ius est transire figuras,
ut tibi, conplexi terram maris incola, Proteu.
nam modo te iuvenem, modo te videre leonem,
nunc violentus aper, nunc, quem tetigisse timerent,
anguis eras, modo te faciebant cornua taurum;
saepe lapis poteras, arbor quoque saepe videri,
interdum, faciem liquidarum imitatus aquarum,
flumen eras, interdum undis contrarius ignis.
    'Nec minus Autolyci coniunx, Erysicthone nata,
iuris habet: pater huius erat, qui numina divum
sperneret et nullos aris adoleret odores;
ille etiam Cereale nemus violasse securi
dicitur et lucos ferro temerasse vetustos.
stabat in his ingens annoso robore quercus,
una nemus; vittae mediam memoresque tabellae
sertaque cingebant, voti argumenta potentum.
saepe sub hac dryades festas duxere choreas,
saepe etiam manibus nexis ex ordine trunci
circuiere modum, mensuraque roboris ulnas
quinque ter inplebat, nec non et cetera tantum
silva sub hac, silva quantum fuit herba sub omni.
non tamen idcirco ferrum Triopeius illa
abstinuit famulosque iubet succidere sacrum
robur, et ut iussos cunctari vidit, ab uno
edidit haec rapta sceleratus verba securi:
"non dilecta deae solum, sed et ipsa licebit
sit dea, iam tanget frondente cacumine terram."
dixit, et obliquos dum telum librat in ictus,

contremuit gemitumque dedit Deoia quercus,
et pariter frondes, pariter pallescere glandes
coepere ac longi pallorem ducere rami.
cuius ut in trunco fecit manus inpia vulnus,
haud aliter fluxit discusso cortice sanguis,
quam solet, ante aras ingens ubi victima taurus
concidit, abrupta cruor e cervice profundi.
obstipuere omnes, aliquisque ex omnibus audet
deterrere nefas saevamque inhibere bipennem:
aspicit hunc "mentis" que "piae cape praemia!" dixit
Thessalus inque virum convertit ab arbore ferrum
detruncatque caput repetitaque robora caedit,
redditus e medio sonus est cum robore talis:
"nympha sub hoc ego sum Cereri gratissima ligno,
quae tibi factorum poenas instare tuorum
vaticinor moriens, nostri solacia leti."
persequitur scelus ille suum, labefactaque tandem
ictibus innumeris adductaque funibus arbor
corruit et multam prostravit pondere silvam.
'Attonitae dryades damno nemorumque suoque,
omnes germanae, Cererem cum vestibus atris
maerentes adeunt poenamque Erysicthonis orant.
adnuit his capitisque sui pulcherrima motu
concussit gravidis oneratos messibus agros,
moliturque genus poenae miserabile, si non
ille suis esset nulli miserabilis actis,
pestifera lacerare Fame: quae quatenus ipsi
non adeunda deae est (neque enim Cereremque Famemque
fata coire sinunt), montani numinis unam
talibus agrestem conpellat oreada dictis:
"est locus extremis Scythiae glacialis in oris,
triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore tellus;
Frigus iners illic habitant Pallorque Tremorque
et ieiuna Fames: ea se in praecordia condat
sacrilegi scelerata, iube, nec copia rerum
vincat eam superetque meas certamine vires,
neve viae spatium te terreat, accipe currus,
accipe, quos frenis alte moderere, dracones!"
et dedit; illa dato subvecta per aera curru
devenit in Scythiam: rigidique cacumine montis
(Caucason appellant) serpentum colla levavit
quaesitamque Famem lapidoso vidit in agro
unguibus et raras vellentem dentibus herbas.
hirtus erat crinis, cava lumina, pallor in ore,
labra incana situ, scabrae rubigine fauces,

dura cutis, per quam spectari viscera possent;
ossa sub incurvis exstabant arida lumbis,
ventris erat pro ventre locus; pendere putares
pectus et a spinae tantummodo crate teneri.
auxerat articulos macies, genuumque tumebat
orbis, et inmodico prodibant tubere tali.
'Hanc procul ut vidit, (neque enim est accedere iuxta
ausa) refert mandata deae paulumque morata,
quamquam aberat longe, quamquam modo venerat illuc,
visa tamen sensisse famem est, retroque dracones
egit in Haemoniam versis sublimis habenis.
'Dicta Fames Cereris, quamvis contraria semper
illius est operi, peragit perque aera vento
ad iussam delata domum est, et protinus intrat
sacrilegi thalamos altoque sopore solutum
(noctis enim tempus) geminis amplectitur ulnis,
seque viro inspirat, faucesque et pectus et ora
adflat et in vacuis spargit ieiunia venis;
functaque mandato fecundum deserit orbem
inque domos inopes adsueta revertitur antra.
'Lenis adhuc Somnus placidis Erysicthona pennis
mulcebat: petit ille dapes sub imagine somni,
oraque vana movet dentemque in dente fatigat,
exercetque cibo delusum guttur inani
proque epulis tenues nequiquam devorat auras;
ut vero est expulsa quies, furit ardor edendi
perque avidas fauces incensaque viscera regnat.
nec mora; quod pontus, quod terra, quod educat aer,
poscit et adpositis queritur ieiunia mensis
inque epulis epulas quaerit; quodque urbibus esse,
quodque satis poterat populo, non sufficit uni,
plusque cupit, quo plura suam demittit in alvum.
utque fretum recipit de tota flumina terra
nec satiatur aquis peregrinosque ebibit amnes,
utque rapax ignis non umquam alimenta recusat
innumerasque trabes cremat et, quo copia maior
est data, plura petit turbaque voracior ipsa est:
sic epulas omnes Erysicthonis ora profani
accipiunt poscuntque simul. cibus omnis in illo
causa cibi est, semperque locus fit inanis edendo.
'Iamque fame patrias altique voragine ventris
attenuarat opes, sed inattenuata manebat
tum quoque dira fames, inplacataeque vigebat
flamma gulae. tandem, demisso in viscera censu,
filia restabat, non illo digna parente.

hanc quoque vendit inops: dominum generosa recusat
et vicina suas tendens super aequora palmas
"eripe me domino, qui raptae praemia nobis
virginitatis habes!" ait: haec Neptunus habebat;
qui prece non spreta, quamvis modo visa sequenti
esset ero, formamque novat vultumque virilem
induit et cultus piscem capientibus aptos.
hanc dominus spectans "o qui pendentia parvo
aera cibo celas, moderator harundinis," inquit
"sic mare conpositum, sic sit tibi piscis in unda
credulus et nullos, nisi fixus, sentiat hamos:
quae modo cum vili turbatis veste capillis
litore in hoc steterat (nam stantem in litore vidi),
dic, ubi sit: neque enim vestigia longius exstant."
illa dei munus bene cedere sensit et a se
se quaeri gaudens his est resecuta rogantem:
"quisquis es, ignoscas; in nullam lumina partem
gurgite ab hoc flexi studioque operatus inhaesi,
quoque minus dubites, sic has deus aequoris artes
adiuvet, ut nemo iamdudum litore in isto,
me tamen excepto, nec femina constitit ulla."
credidit et verso dominus pede pressit harenam
elususque abiit: illi sua reddita forma est.
ast ubi habere suam transformia corpora sensit,
saepe pater dominis Triopeida tradit, at illa
nunc equa, nunc ales, modo bos, modo cervus abibat
praebebatque avido non iusta alimenta parenti.
vis tamen illa mali postquam consumpserat omnem
materiam derantque gravi nova pabula morbo,
ipse suos artus lacerans divellere morsu
coepit et infelix minuendo corpus alebat.—
'Quid moror externis? etiam mihi nempe novandi est
corporis, o iuvenis, numero finita, potestas.
nam modo, qui nunc sum, videor, modo flector in anguem,
armenti modo dux vires in cornua sumo,—
cornua, dum potui. nunc pars caret altera telo
frontis, ut ipse vides.' gemitus sunt verba secuti.

P. OVIDI NASONIS METAMORPHOSEON LIBER NONVS

Quae gemitus truncaeque deo Neptunius heros
causa rogat frontis; cui sic Calydonius amnis
coepit inornatos redimitus harundine crines:

'triste petis munus. quis enim sua proelia victus
commemorare velit? referam tamen ordine, nec tam
turpe fuit vinci, quam contendisse decorum est,
magnaque dat nobis tantus solacia victor.
nomine siqua suo fando pervenit ad aures
Deianira tuas, quondam pulcherrima virgo
multorumque fuit spes invidiosa procorum.
cum quibus ut soceri domus est intrata petiti,
"accipe me generum," dixi "Parthaone nate":
dixit et Alcides. alii cessere duobus.
ille Iovem socerum dare se, famamque laborum,
et superata suae referebat iussa novercae.
contra ego "turpe deum mortali cedere" dixi—
nondum erat ille deus—"dominum me cernis aquarum
cursibus obliquis inter tua regna fluentum.
nec gener externis hospes tibi missus ab oris,
sed popularis ero et rerum pars una tuarum.
tantum ne noceat, quod me nec regia Iuno
odit, et omnis abest iussorum poena laborum.
nam, quo te iactas, Alcmena nate, creatum,
Iuppiter aut falsus pater est, aut crimine verus.
matris adulterio patrem petis. elige, fictum
esse Iovem malis, an te per dedecus ortum."
talia dicentem iamdudum lumine torvo
spectat, et accensae non fortiter imperat irae,
verbaque tot reddit: "melior mihi dextera lingua.
dummodo pugnando superem, tu vince loquendo"
congrediturque ferox. puduit modo magna locutum
cedere: reieci viridem de corpore vestem,
bracchiaque opposui, tenuique a pectore varas
in statione manus et pugnae membra paravi.
ille cavis hausto spargit me pulvere palmis,
inque vicem fulvae tactu flavescit harenae.
et modo cervicem, modo crura, modo ilia captat,
aut captare putes, omnique a parte lacessit.
me mea defendit gravitas frustraque petebar;
haud secus ac moles, magno quam murmure fluctus
oppugnant; manet illa, suoque est pondere tuta.
digredimur paulum, rursusque ad bella coimus,
inque gradu stetimus, certi non cedere, eratque
cum pede pes iunctus, totoque ego pectore pronus
et digitos digitis et frontem fronte premebam.
non aliter vidi fortes concurrere tauros,
cum, pretium pugnae, toto nitidissima saltu
expetitur coniunx: spectant armenta paventque

nescia, quem maneat tanti victoria regni.
ter sine profectu voluit nitentia contra
reicere Alcides a se mea pectora; quarto
excutit amplexus, adductaque bracchia solvit,
inpulsumque manu—certum est mihi vera fateri—
protinus avertit, tergoque onerosus inhaesit.
siqua fides,—neque enim ficta mihi gloria voce
quaeritur—inposito pressus mihi monte videbar.
vix tamen inserui sudore fluentia multo
bracchia, vix solvi duros a corpore nexus.
instat anhelanti, prohibetque resumere vires,
et cervice mea potitur. tum denique tellus
pressa genu nostro est, et harenas ore momordi.
inferior virtute, meas devertor ad artes,
elaborque viro longum formatus in anguem.
qui postquam flexos sinuavi corpus in orbes,
cumque fero movi linguam stridore bisulcam,
risit, et inludens nostras Tirynthius artes
"cunarum labor est angues superare mearum,"
dixit "et ut vincas alios, Acheloe, dracones,
pars quota Lernaeae serpens eris unus echidnae?
vulneribus fecunda suis erat illa, nec ullum
de centum numero caput est inpune recisum,
quin gemino cervix herede valentior esset.
hanc ego ramosam natis e caede colubris
crescentemque malo domui, domitamque reclusi.
quid fore te credis, falsum qui versus in anguem
arma aliena moves, quem forma precaria celat?"
dixerat, et summo digitorum vincula collo
inicit: angebar, ceu guttura forcipe pressus,
pollicibusque meas pugnabam evellere fauces.
sic quoque devicto restabat tertia tauri
forma trucis. tauro mutatus membra rebello.
induit ille toris a laeva parte lacertos,
admissumque trahens sequitur, depressaque dura
cornua figit humo, meque alta sternit harena.
nec satis hoc fuerat: rigidum fera dextera cornu
dum tenet, infregit, truncaque a fronte revellit.
naides hoc, pomis et odoro flore repletum,
sacrarunt; divesque meo Bona Copia cornu est.'
Dixerat: et nymphe ritu succincta Dianae,
una ministrarum, fusis utrimque capillis,
incessit totumque tulit praedivite cornu
autumnum et mensas, felicia poma, secundas.
lux subit; et primo feriente cacumina sole

discedunt iuvenes, neque enim dum flumina pacem
et placidos habeant lapsus totaeque residant
opperiuntur aquae. vultus Achelous agrestes
et lacerum cornu mediis caput abdidit undis.
Huic tamen ablati doluit iactura decoris,
cetera sospes habet. capitis quoque fronde saligna
aut superinposita celatur harundine damnum.
at te, Nesse ferox, eiusdem virginis ardor
perdiderat volucri traiectum terga sagitta.
namque nova repetens patrios cum coniuge muros
venerat Eueni rapidas Iove natus ad undas.
uberior solito, nimbis hiemalibus auctus,
verticibusque frequens erat atque inpervius amnis.
intrepidum pro se, curam de coniuge agentem
Nessus adit, membrisque valens scitusque vadorum,
'officio' que 'meo ripa sistetur in illa
haec,' ait 'Alcide. tu viribus utere nando!'
pallentemque metu, fluviumque ipsumque timentem
tradidit Aonius pavidam Calydonida Nesso.
mox, ut erat, pharetraque gravis spolioque leonis—
nam clavam et curvos trans ripam miserat arcus—
'quandoquidem coepi, superentur flumina' dixit,
nec dubitat nec, qua sit clementissimus amnis,
quaerit, et obsequio deferri spernit aquarum.
iamque tenens ripam, missos cum tolleret arcus,
coniugis agnovit vocem Nessoque paranti
fallere depositum 'quo te fiducia' clamat
'vana pedum, violente, rapit? tibi, Nesse biformis,
dicimus. exaudi, nec res intercipe nostras.
si te nulla mei reverentia movit, at orbes
concubitus vetitos poterant inhibere paterni.
haud tamen effugies, quamvis ope fidis equina;
vulnere, non pedibus te consequar.' ultima dicta
re probat, et missa fugientia terga sagitta
traicit. exstabat ferrum de pectore aduncum.
quod simul evulsum est, sanguis per utrumque foramen
emicuit mixtus Lernaei tabe veneni.
excipit hunc Nessus 'ne' que enim 'moriemur
inulti' secum ait, et calido velamina tincta cruore
dat munus raptae velut inritamen amoris.
Longa fuit medii mora temporis, actaque magni
Herculis inplerant terras odiumque novercae.
victor ab Oechalia Cenaeo sacra parabat
vota Iovi, cum Fama loquax praecessit ad aures,
Deianira, tuas, quae veris addere falsa

gaudet, et e minimo sua per mendacia crescit,
Amphitryoniaden Ioles ardore teneri.
credit amans, venerisque novae perterrita fama
indulsit primo lacrimis, flendoque dolorem
diffudit miseranda suum. mox deinde 'quid autem
flemus?' ait 'paelex lacrimis laetabitur istis.
quae quoniam adveniet, properandum aliquidque novandum est,
dum licet, et nondum thalamos tenet altera nostros.
conquerar, an sileam? repetam Calydona, morerne?
excedam tectis? an, si nihil amplius, obstem?
quid si me, Meleagre, tuam memor esse sororem
forte paro facinus, quantumque iniuria possit
femineusque dolor, iugulata paelice testor?'
in cursus animus varios abit. omnibus illis
praetulit inbutam Nesseo sanguine vestem
mittere, quae vires defecto reddat amori,
ignaroque Lichae, quid tradat, nescia, luctus
ipsa suos tradit blandisque miserrima verbis,
dona det illa viro, mandat. capit inscius heros,
induiturque umeris Lernaeae virus echidnae.
    Tura dabat primis et verba precantia flammis,
vinaque marmoreas patera fundebat in aras:
incaluit vis illa mali, resolutaque flammis
Herculeos abiit late dilapsa per artus.
dum potuit, solita gemitum virtute repressit.
victa malis postquam est patientia, reppulit aras,
inplevitque suis nemorosam vocibus Oeten.
nec mora, letiferam conatur scindere vestem:
qua trahitur, trahit illa cutem, foedumque relatu,
aut haeret membris frustra temptata revelli,
aut laceros artus et grandia detegit ossa.
ipse cruor, gelido ceu quondam lammina candens
tincta lacu, stridit coquiturque ardente veneno.
nec modus est, sorbent avidae praecordia flammae,
caeruleusque fluit toto de corpore sudor,
ambustique sonant nervi, caecaque medullis
tabe liquefactis tollens ad sidera palmas
'cladibus,' exclamat 'Saturnia, pascere nostris:
pascere, et hanc pestem specta, crudelis, ab alto,
corque ferum satia. vel si miserandus et hosti,
hoc est, si tibi sum, diris cruciatibus aegram
invisamque animam natamque laboribus aufer.
mors mihi munus erit; decet haec dare dona novercam.
ergo ego foedantem peregrino templa cruore
Busirin domui? saevoque alimenta parentis

Antaeo eripui? nec me pastoris Hiberi
forma triplex, nec forma triplex tua, Cerbere, movit?
vosne, manus, validi pressistis cornua tauri?
vestrum opus Elis habet, vestrum Stymphalides undae,
Partheniumque nemus? vestra virtute relatus
Thermodontiaco caelatus balteus auro,
pomaque ab insomni concustodita dracone?
nec mihi centauri potuere resistere, nec mi
Arcadiae vastator aper? nec profuit hydrae
crescere per damnum geminasque resumere vires?
quid, cum Thracis equos humano sanguine pingues
plenaque corporibus laceris praesepia vidi,
visaque deieci, dominumque ipsosque peremi?
his elisa iacet moles Nemeaea lacertis:
hac caelum cervice tuli. defessa iubendo est
saeva Iovis coniunx: ego sum indefessus agendo.
sed nova pestis adest, cui nec virtute resisti
nec telis armisque potest. pulmonibus errat
ignis edax imis, perque omnes pascitur artus.
at valet Eurystheus! et sunt, qui credere possint
esse deos?' dixit, perque altam saucius Oeten
haud aliter graditur, quam si venabula taurus
corpore fixa gerat, factique refugerit auctor.
saepe illum gemitus edentem, saepe frementem,
saepe retemptantem totas infringere vestes
sternentemque trabes irascentemque videres
montibus aut patrio tendentem bracchia caelo.
Ecce Lichan trepidum latitantem rupe cavata
aspicit, utque dolor rabiem conlegerat omnem,
'tune, Licha,' dixit 'feralia dona dedisti?
tune meae necis auctor eris?' tremit ille, pavetque
pallidus, et timide verba excusantia dicit.
dicentem genibusque manus adhibere parantem
corripit Alcides, et terque quaterque rotatum
mittit in Euboicas tormento fortius undas.
ille per aerias pendens induruit auras:
utque ferunt imbres gelidis concrescere ventis,
inde nives fieri, nivibus quoque molle rotatis
astringi et spissa glomerari grandine corpus,
sic illum validis iactum per inane lacertis
exsanguemque metu nec quicquam umoris habentem
in rigidos versum silices prior edidit aetas.
nunc quoque in Euboico scopulus brevis eminet alto
gurgite et humanae servat vestigia formae,
quem, quasi sensurum, nautae calcare verentur,

appellantque Lichan. at tu, Iovis inclita proles,
arboribus caesis, quas ardua gesserat Oete,
inque pyram structis arcum pharetramque capacem
regnaque visuras iterum Troiana sagittas
ferre iubes Poeante satum, quo flamma ministro
subdita. dumque avidis comprenditur ignibus agger,
congeriem silvae Nemeaeo vellere summam
sternis, et inposita clavae cervice recumbis,
haud alio vultu, quam si conviva iaceres
inter plena meri redimitus pocula sertis.

Iamque valens et in omne latus diffusa sonabat,
securosque artus contemptoremque petebat
flamma suum. timuere dei pro vindice terrae.
quos ita, sensit enim, laeto Saturnius ore
Iuppiter adloquitur: 'nostra est timor iste voluptas,
o superi, totoque libens mihi pectore grator,
quod memoris populi dicor rectorque paterque
et mea progenies vestro quoque tuta favore est.
nam quamquam ipsius datur hoc inmanibus actis,
obligor ipse tamen. sed enim nec pectora vano
fida metu paveant. Oetaeas spernite flammas!
omnia qui vicit, vincet, quos cernitis, ignes;
nec nisi materna Vulcanum parte potentem
sentiet. aeternum est a me quod traxit, et expers
atque inmune necis, nullaque domabile flamma.
idque ego defunctum terra caelestibus oris
accipiam, cunctisque meum laetabile factum
dis fore confido. siquis tamen Hercule, siquis
forte deo doliturus erit, data praemia nolet,
sed meruisse dari sciet, invitusque probabit.'
adsensere dei. coniunx quoque regia visa est
cetera non duro, duro tamen ultima vultu
dicta tulisse Iovis, seque indoluisse notatam.
interea quodcumque fuit populabile flammae,
Mulciber abstulerat, nec cognoscenda remansit
Herculis effigies, nec quicquam ab imagine ductum
matris habet, tantumque Iovis vestigia servat.
utque novus serpens posita cum pelle senecta
luxuriare solet, squamaque nitere recenti,
sic ubi mortales Tirynthius exuit artus,
parte sui meliore viget, maiorque videri
coepit et augusta fieri gravitate verendus.
quem pater omnipotens inter cava nubila raptum
quadriiugo curru radiantibus intulit astris.

Sensit Atlas pondus. neque adhuc Stheneleius iras

solverat Eurystheus, odiumque in prole paternum
exercebat atrox. at longis anxia curis
Argolis Alcmene, questus ubi ponat aniles,
cui referat nati testatos orbe labores,
cuive suos casus, Iolen habet. Herculis illam
imperiis thalamoque animoque receperat Hyllus,
inpleratque uterum generoso semine; cui sic
incipit Alcmene: 'faveant tibi numina saltem,
conripiantque moras tum cum matura vocabis
praepositam timidis parientibus Ilithyiam,
quam mihi difficilem Iunonis gratia fecit.
namque laboriferi cum iam natalis adesset
Herculis et decimum premeretur sidere signum,
tendebat gravitas uterum mihi, quodque ferebam,
tantum erat, ut posses auctorem dicere tecti
ponderis esse Iovem. nec iam tolerare labores
ulterius poteram. quin nunc quoque frigidus artus,
dum loquor, horror habet, parsque est meminisse doloris.
septem ego per noctes, totidem cruciata diebus,
fessa malis, tendensque ad caelum bracchia, magno
Lucinam Nixosque pares clamore vocabam.
illa quidem venit, sed praecorrupta, meumque
quae donare caput Iunoni vellet iniquae.
utque meos audit gemitus, subsedit in illa
ante fores ara, dextroque a poplite laevum
pressa genu et digitis inter se pectine iunctis
sustinuit partus. tacita quoque carmina voce
dixit, et inceptos tenuerunt carmina partus.
nitor, et ingrato facio convicia demens
vana Iovi, cupioque mori, moturaque duros
verba queror silices. matres Cadmeides adsunt,
votaque suscipiunt, exhortanturque dolentem.
una ministrarum, media de plebe, Galanthis,
flava comas, aderat, faciendis strenua iussis,
officiis dilecta suis. ea sensit iniqua
nescio quid Iunone geri, dumque exit et intrat
saepe fores, divam residentem vidit in ara
bracchiaque in genibus digitis conexa tenentem,
et "quaecumque es," ait "dominae gratare. levata est
Argolis Alcmene, potiturque puerpera voto."
exsiluit, iunctasque manus pavefacta remisit
diva potens uteri: vinclis levor ipsa remissis.
numine decepto risisse Galanthida fama est.
ridentem prensamque ipsis dea saeva capillis
traxit, et e terra corpus relevare volentem

arcuit, inque pedes mutavit bracchia primos.
strenuitas antiqua manet; nec terga colorem
amisere suum: forma est diversa priori.
quae quia mendaci parientem iuverat ore,
ore parit nostrasque domos, ut et ante, frequentat.'
    Dixit, et admonitu veteris commota ministrae
ingemuit. quam sic nurus est affata dolentem:
'te tamen, o genetrix, alienae sanguine nostro
rapta movet facies. quid si tibi mira sororis
fata meae referam? quamquam lacrimaeque dolorque
impediunt, prohibentque loqui. fuit unica matri—
me pater ex alia genuit—notissima forma
Oechalidum, Dryope. quam virginitate carentem
vimque dei passam Delphos Delonque tenentis
excipit Andraemon, et habetur coniuge felix.
est lacus, adclivis devexo margine formam
litoris efficiens, summum myrteta coronant.
venerat huc Dryope fatorum nescia, quoque
indignere magis, nymphis latura coronas,
inque sinu puerum, qui nondum impleverat annum,
dulce ferebat onus tepidique ope lactis alebat.
haut procul a stagno Tyrios imitata colores
in spem bacarum florebat aquatica lotos.
carpserat hinc Dryope, quos oblectamina nato
porrigeret, flores, et idem factura videbar—
namque aderam—vidi guttas e flore cruentas
decidere et tremulo ramos horrore moveri.
scilicet, ut referunt tardi nunc denique agrestes,
Lotis in hanc nymphe, fugiens obscena Priapi,
contulerat versos, servato nomine, vultus.
    'Nescierat soror hoc. quae cum perterrita retro
ire et adoratis vellet discedere nymphis,
haeserunt radice pedes. convellere pugnat,
nec quicquam, nisi summa movet. subcrescit ab imo,
totaque paulatim lentus premit inguina cortex.
ut vidit, conata manu laniare capillos,
fronde manum implevit: frondes caput omne tenebant.
at puer Amphissos (namque hoc avus Eurytus illi
addiderat nomen) materna rigescere sentit
ubera; nec sequitur ducentem lacteus umor.
spectatrix aderam fati crudelis, opemque
non poteram tibi ferre, soror, quantumque valebam,
crescentem truncum ramosque amplexa morabar,
et, fateor, volui sub eodem cortice condi.
    'Ecce vir Andraemon genitorque miserrimus adsunt,

et quaerunt Dryopen: Dryopen quaerentibus illis
ostendi loton. tepido dant oscula ligno,
adfusique suae radicibus arboris haerent.
nil nisi iam faciem, quod non foret arbor, habebat
cara soror: lacrimae misero de corpore factis
inrorant foliis, ac, dum licet, oraque praestant
vocis iter, tales effundit in aera questus:
"siqua fides miseris, hoc me per numina iuro
non meruisse nefas. patior sine crimine poenam.
viximus innocuae. si mentior, arida perdam
quas habeo frondes, et caesa securibus urar.
hunc tamen infantem maternis demite ramis,
et date nutrici, nostraque sub arbore saepe
lac facitote bibat, nostraque sub arbore ludat.
cumque loqui poterit, matrem facitote salutet,
et tristis dicat 'latet hoc in stipite mater.'
stagna tamen timeat, nec carpat ab arbore flores,
et frutices omnes corpus putet esse dearum.
care vale coniunx, et tu, germana, paterque!
qui, siqua est pietas, ab acutae vulnere falcis,
a pecoris morsu frondes defendite nostras.
et quoniam mihi fas ad vos incumbere non est,
erigite huc artus, et ad oscula nostra venite,
dum tangi possum, parvumque attollite natum!
plura loqui nequeo. nam iam per candida mollis
colla liber serpit, summoque cacumine condor.
ex oculis removete manus. sine munere vestro
contegat inductus morientia lumina cortex!"
desierant simul ora loqui, simul esse. diuque
corpore mutato rami caluere recentes.'
    Dumque refert Iole factum mirabile, dumque
Eurytidos lacrimas admoto pollice siccat
Alcmene (flet et ipsa tamen) compescuit omnem
res nova tristitiam. nam limine constitit alto
paene puer dubiaque tegens lanugine malas,
ora reformatus primos Iolaus in annos.
hoc illi dederat Iunonia muneris Hebe,
victa viri precibus. quae cum iurare pararet,
dona tributuram post hunc se talia nulli,
non est passa Themis: 'nam iam discordia Thebae
bella movent,' dixit 'Capaneusque nisi ab Iove vinci
haud poterit, fientque pares in vulnere fratres,
subductaque suos manes tellure videbit
vivus adhuc vates; ultusque parente parentem
natus erit facto pius et sceleratus eodem

attonitusque malis, exul mentisque domusque,
vultibus Eumenidum matrisque agitabitur umbris,
donec eum coniunx fatale poposcerit aurum,
cognatumque latus Phegeius hauserit ensis.
tum demum magno petet hos Acheloia supplex
ab Iove Calliroe natis infantibus annos
addat, neve necem sinat esse ultoris inultam.
Iuppiter his motus privignae dona nurusque
praecipiet, facietque viros inpubibus annis.'
Haec ubi faticano venturi praescia dixit
ore Themis, vario superi sermone fremebant,
et, cur non aliis eadem dare dona liceret,
murmur erat. queritur veteres Pallantias annos
coniugis esse sui, queritur canescere mitis
Iasiona Ceres, repetitum Mulciber aevum
poscit Ericthonio, Venerem quoque cura futuri
tangit, et Anchisae renovare paciscitur annos.
cui studeat, deus omnis habet; crescitque favore
turbida seditio, donec sua Iuppiter ora
solvit, et 'o! nostri siqua est reverentia,' dixit
'quo ruitis? tantumne aliquis sibi posse videtur,
fata quoque ut superet? fatis Iolaus in annos,
quos egit, rediit. fatiiuvenescere debent
Calliroe geniti, non ambitione nec armis.
vos etiam, quoque hoc animo meliore feratis,
me quoque fata regunt. quae si mutare valerem,
nec nostrum seri curvarent Aeacon anni,
perpetuumque aevi florem Rhadamanthus haberet
cum Minoe meo, qui propter amara senectae
pondera despicitur, nec quo prius ordine regnat.'
Dicta Iovis movere deos; nec sustinet ullus,
cum videat fessos Rhadamanthon et Aeacon annis
et Minoa, queri. qui, dum fuit integer aevi,
terruerat magnas ipso quoque nomine gentes;
tunc erat invalidus, Deionidenque iuventae
robore Miletum Phoeboque parente superbum
pertimuit, credensque suis insurgere regnis,
haut tamen est patriis arcere penatibus ausus.
sponte fugis, Milete, tua, celerique carina
Aegaeas metiris aquas, et in Aside terra
moenia constituis positoris habentia nomen.
hic tibi, dum sequitur patriae curvamina ripae,
filia Maeandri totiens redeuntis eodem
cognita Cyanee, praestanti corpora forma,
Byblida cum Cauno, prolem est enixa gemellam.

Byblis in exemplo est, ut ament concessa puellae,
Byblis Apollinei correpta cupidine fratris;
non soror ut fratrem, nec qua debebat, amabat.
illa quidem primo nullos intellegit ignes,
nec peccare putat, quod saepius oscula iungat,
quod sua fraterno circumdet bracchia collo;
mendacique diu pietatis fallitur umbra.
paulatim declinat amor, visuraque fratrem
culta venit, nimiumque cupit formosa videri
et siqua est illic formosior, invidet illi.
sed nondum manifesta sibi est, nullumque sub illo
igne facit votum, verumtamen aestuat intus.
iam dominum appellat, iam nomina sanguinis odit,
Byblida iam mavult, quam se vocet ille sororem.

Spes tamen obscenas animo demittere non est
ausa suo vigilans; placida resoluta quiete
saepe videt quod amat: visa est quoque iungere fratri
corpus et erubuit, quamvis sopita iacebat.
somnus abit; silet illa diu repetitque quietis
ipsa suae speciem dubiaque ita mente profatur:
'me miseram! tacitae quid vult sibi noctis imago?
quam nolim rata sit! cur haec ego somnia vidi?
ille quidem est oculis quamvis formosus iniquis
et placet, et possim, si non sit frater, amare,
et me dignus erat. verum nocet esse sororem.
dummodo tale nihil vigilans committere temptem,
saepe licet simili redeat sub imagine somnus!
testis abest somno, nec abest imitata voluptas.
pro Venus et tenera volucer cum matre Cupido,
gaudia quanta tuli! quam me manifesta libido
contigit! ut iacui totis resoluta medullis!
ut meminisse iuvat! quamvis brevis illa voluptas
noxque fuit praeceps et coeptis invida nostris.

'O ego, si liceat mutato nomine iungi,
quam bene, Caune, tuo poteram nurus esse parenti!
quam bene, Caune, meo poteras gener esse parenti!
omnia, di facerent, essent communia nobis,
praeter avos: tu me vellem generosior esses!
nescioquam facies igitur, pulcherrime, matrem;
at mihi, quae male sum, quos tu, sortita parentes,
nil nisi frater eris. quod obest, id habebimus unum.
quid mihi significant ergo mea visa? quod autem
somnia pondus habent? an habent et somnia pondus?
di melius! di nempe suas habuere sorores.
sic Saturnus Opem iunctam sibi sanguine duxit,

Oceanus Tethyn, Iunonem rector Olympi.
sunt superis sua iura! quid ad caelestia ritus
exigere humanos diversaque foedera tempto?
aut nostro vetitus de corde fugabitur ardor,
aut hoc si nequeo, peream, precor, ante toroque
mortua componar, positaeque det oscula frater.
et tamen arbitrium quaerit res ista duorum!
finge placere mihi: scelus esse videbitur illi.
'At non Aeolidae thalamos timuere sororum!
unde sed hos novi? cur haec exempla paravi?
quo feror? obscenae procul hinc discedite flammae
nec, nisi qua fas est germanae, frater ametur!
si tamen ipse mei captus prior esset amore,
forsitan illius possem indulgere furori.
ergo ego, quae fueram non reiectura petentem,
ipsa petam! poterisne loqui? poterisne fateri?
coget amor, potero! vel, si pudor ora tenebit,
littera celatos arcana fatebitur ignes.'
Hoc placet, haec dubiam vicit sententia mentem.
in latus erigitur cubitoque innixa sinistro
'viderit: insanos' inquit 'fateamur amores!
ei mihi, quo labor? quem mens mea concipit ignem?'
et meditata manu componit verba trementi.
dextra tenet ferrum, vacuam tenet altera ceram.
incipit et dubitat, scribit damnatque tabellas,
et notat et delet, mutat culpatque probatque
inque vicem sumptas ponit positasque resumit.
quid velit ignorat; quicquid factura videtur,
displicet. in vultu est audacia mixta pudori.
scripta 'soror' fuerat; visum est delere sororem
verbaque correctis incidere talia ceris:
'quam, nisi tu dederis, non est habitura salutem,
hanc tibi mittit amans: pudet, a, pudet edere nomen,
et si quid cupiam quaeris, sine nomine vellem
posset agi mea causa meo, nec cognita Byblis
ante forem, quam spes votorum certa fuisset.
'Esse quidem laesi poterat tibi pectoris index
et color et macies et vultus et umida saepe
lumina nec causa suspiria mota patenti
et crebri amplexus, et quae, si forte notasti,
oscula sentiri non esse sororia possent.
ipsa tamen, quamvis animo grave vulnus habebam,
quamvis intus erat furor igneus, omnia feci
(sunt mihi di testes), ut tandem sanior essem,
pugnavique diu violenta Cupidinis arma

effugere infelix, et plus, quam ferre puellam
posse putes, ego dura tuli. superata fateri
cogor, opemque tuam timidis exposcere votis.
tu servare potes, tu perdere solus amantem:
elige, utrum facias. non hoc inimica precatur,
sed quae, cum tibi sit iunctissima, iunctior esse
expetit et vinclo tecum propiore ligari.
iura senes norint, et quid liceatque nefasque
fasque sit, inquirant, legumque examina servent.
conveniens Venus est annis temeraria nostris.
quid liceat, nescimus adhuc, et cuncta licere
credimus, et sequimur magnorum exempla deorum.
nec nos aut durus pater aut reverentia famae
aut timor impediet: tantum sit causa timendi,
dulcia fraterno sub nomina furta tegemus.
est mihi libertas tecum secreta loquendi,
et damus amplexus, et iungimus oscula coram.
quantum est, quod desit? miserere fatentis amorem,
et non fassurae, nisi cogeret ultimus ardor,
neve merere meo subscribi causa sepulchro.'
　Talia nequiquam perarantem plena reliquit
cera manum, summusque in margine versus adhaesit.
protinus inpressa signat sua crimina gemma,
quam tinxit lacrimis (linguam defecerat umor):
deque suis unum famulis pudibunda vocavit,
et pavidum blandita 'fer has, fidissime, nostro'
dixit, et adiecit longo post tempore 'fratri.'
cum daret, elapsae manibus cecidere tabellae.
omine turbata est, misit tamen. apta minister
tempora nactus adit traditque latentia verba.
attonitus subita iuvenis Maeandrius ira
proicit acceptas lecta sibi parte tabellas,
vixque manus retinens trepidantis ab ore ministri,
'dum licet, o vetitae scelerate libidinis auctor,
effuge!' ait 'qui, si nostrum tua fata pudorem
non traherent secum, poenas mihi morte dedisses.'
ille fugit pavidus, dominaeque ferocia Cauni
dicta refert. palles audita, Bybli, repulsa,
et pavet obsessum glaciali frigore corpus.
mens tamen ut rediit, pariter rediere furores,
linguaque vix tales icto dedit aere voces:
'et merito! quid enim temeraria vulneris huius
indicium feci? quid, quae celanda fuerunt,
tam cito commisi properatis verba tabellis?
ante erat ambiguis animi sententia dictis

praetemptanda mihi. ne non sequeretur euntem,
parte aliqua veli, qualis foret aura, notare
debueram, tutoque mari decurrere, quae nunc
non exploratis inplevi lintea ventis.
auferor in scopulos igitur, subversaque toto
obruor oceano, neque habent mea vela recursus.
'Quid quod et ominibus certis prohibebar amori
indulgere meo, tum cum mihi ferre iubenti
excidit et fecit spes nostras cera caducas?
nonne vel illa dies fuerat, vel tota voluntas,
sed potius mutanda dies? deus ipse monebat
signaque certa dabat, si non male sana fuissem.
et tamen ipsa loqui, nec me committere cerae
debueram, praesensque meos aperire furores.
vidisset lacrimas, vultum vidisset amantis;
plura loqui poteram, quam quae cepere tabellae.
invito potui circumdare bracchia collo,
et, si reicerer, potui moritura videri
amplectique pedes, adfusaque poscere vitam.
omnia fecissem, quorum si singula duram
flectere non poterant, potuissent omnia, mentem.
forsitan et missi sit quaedam culpa ministri:
non adiit apte, nec legit idonea, credo,
tempora, nec petiit horamque animumque vacantem.
'Haec nocuere mihi. neque enim est de tigride natus
nec rigidas silices solidumve in pectore ferrum
aut adamanta gerit, nec lac bibit ille leaenae.
vincetur! repetendus erit, nec taedia coepti
ulla mei capiam, dum spiritus iste manebit.
nam primum, si facta mihi revocare liceret,
non coepisse fuit: coepta expugnare secundum est.
quippe nec ille potest, ut iam mea vota relinquam,
non tamen ausorum semper memor esse meorum.
et, quia desierim, leviter voluisse videbor,
aut etiam temptasse illum insidiisque petisse,
vel certe non hoc, qui plurimus urget et urit
pectora nostra, deo, sed victa libidine credar;
denique iam nequeo nil commisisse nefandum.
et scripsi et petii: reserata est nostra voluntas;
ut nihil adiciam, non possum innoxia dici.
quod superest, multum est in vota, in crimina parvum.'
dixit, et (incertae tanta est discordia mentis),
cum pigeat temptasse, libet temptare. modumque
exit et infelix committit saepe repelli.
mox ubi finis abest, patriam fugit ille nefasque,

inque peregrina ponit nova moenia terra.
Tum vero maestam tota Miletida mente
defecisse ferunt, tum vero a pectore vestem
diripuit planxitque suos furibunda lacertos;
iamque palam est demens, inconcessaeque fatetur
spem veneris, siquidem patriam invisosque penates
deserit, et profugi sequitur vestigia fratris.
utque tuo motae, proles Semeleia, thyrso
Ismariae celebrant repetita triennia bacchae,
Byblida non aliter latos ululasse per agros
Bubasides videre nurus. quibus illa relictis
Caras et armiferos Lelegas Lyciamque pererrat.
iam Cragon et Limyren Xanthique reliquerat undas,
quoque Chimaera iugo mediis in partibus ignem,
pectus et ora leae, caudam serpentis habebat.
deficiunt silvae, cum tu lassata sequendo
concidis, et dura positis tellure capillis,
Bybli, iaces, frondesque tuo premis ore caducas.
saepe illam nymphae teneris Lelegeides ulnis
tollere conantur, saepe, ut medeatur amori,
praecipiunt, surdaeque adhibent solacia menti.
muta iacet, viridesque suis tenet unguibus herbas
Byblis, et umectat lacrimarum gramina rivo.
naidas his venam, quae numquam arescere posset,
subposuisse ferunt. quid enim dare maius habebant?
protinus, ut secto piceae de cortice guttae,
utve tenax gravida manat tellure bitumen;
utve sub adventu spirantis lene favoni
sole remollescit quae frigore constitit unda;
sic lacrimis consumpta suis Phoebeia Byblis
vertitur in fontem, qui nunc quoque vallibus illis
nomen habet dominae, nigraque sub ilice manat.
Fama novi centum Cretaeas forsitan urbes
implesset monstri, si non miracula nuper
Iphide mutata Crete propiora tulisset.
proxima Cnosiaco nam quondam Phaestia regno
progenuit tellus ignotum nomine Ligdum,
ingenua de plebe virum, nec census in illo
nobilitate sua maior, sed vita fidesque
inculpata fuit. gravidae qui coniugis aures
vocibus his monuit, cum iam prope partus adesset.
'quae voveam, duo sunt: minimo ut relevere dolore,
utque marem parias. onerosior altera sors est,
et vires fortuna negat. quod abominor, ergo
edita forte tuo fuerit si femina partu,—

invitus mando; pietas, ignosce!—necetur.'
dixerat, et lacrimis vultum lavere profusis,
tam qui mandabat, quam cui mandata dabantur.
sed tamen usque suum vanis Telethusa maritum
sollicitat precibus, ne spem sibi ponat in arto.
certa sua est Ligdo sententia. iamque ferendo
vix erat illa gravem maturo pondere ventrem,
cum medio noctis spatio sub imagine somni
Inachis ante torum, pompa comitata sacrorum,
aut stetit aut visa est. inerant lunaria fronti
cornua cum spicis nitido flaventibus auro
et regale decus; cum qua latrator Anubis,
sanctaque Bubastis, variusque coloribus Apis,
quique premit vocem digitoque silentia suadet;
sistraque erant, numquamque satis quaesitus Osiris,
plenaque somniferis serpens peregrina venenis.
tum velut excussam somno et manifesta videntem
sic adfata dea est: 'pars o Telethusa mearum,
pone graves curas, mandataque falle mariti.
nec dubita, cum te partu Lucina levarit,
tollere quicquid erit. dea sum auxiliaris opemque
exorata fero; nec te coluisse quereris
ingratum numen.' monuit, thalamoque recessit.
laeta toro surgit, purasque ad sidera supplex
Cressa manus tollens, rata sint sua visa, precatur.
    Ut dolor increvit, seque ipsum pondus in auras
expulit, et nata est ignaro femina patre,
iussit ali mater puerum mentita. fidemque
res habuit, neque erat ficti nisi conscia nutrix.
vota pater solvit, nomenque inponit avitum:
Iphis avus fuerat. gavisa est nomine mater,
quod commune foret, nec quemquam falleret illo.
inde incepta pia mendacia fraude latebant.
cultus erat pueri; facies, quam sive puellae,
sive dares puero, fuerat formosus uterque.
    Tertius interea decimo successerat annus:
cum pater, Iphi, tibi flavam despondet Ianthen,
inter Phaestiadas quae laudatissima formae
dote fuit virgo, Dictaeo nata Teleste.
par aetas, par forma fuit, primasque magistris
accepere artes, elementa aetatis, ab isdem.
hinc amor ambarum tetigit rude pectus, et aequum
vulnus utrique dedit, sed erat fiducia dispar:
coniugium pactaeque exspectat tempora taedae,
quamque virum putat esse, virum fore credit Ianthe;

Iphis amat, qua posse frui desperat, et auget
hoc ipsum flammas, ardetque in virgine virgo,
vixque tenens lacrimas 'quis me manet exitus,' inquit
'cognita quam nulli, quam prodigiosa novaeque
cura tenet Veneris? si di mihi parcere vellent,
parcere debuerant; si non, et perdere vellent,
naturale malum saltem et de more dedissent.
nec vaccam vaccae, nec equas amor urit equarum:
urit oves aries, sequitur sua femina cervum.
sic et aves coeunt, interque animalia cuncta
femina femineo conrepta cupidine nulla est.
vellem nulla forem! ne non tamen omnia Crete
monstra ferat, taurum dilexit filia Solis,
femina nempe marem. meus est furiosior illo,
si verum profitemur, amor. tamen illa secuta est
spem Veneris; tamen illa dolis et imagine vaccae
passa bovem est, et erat, qui deciperetur, adulter.
huc licet ex toto sollertia confluat orbe,
ipse licet revolet ceratis Daedalus alis,
quid faciet? num me puerum de virgine doctis
artibus efficiet? num te mutabit, Ianthe?
'Quin animum firmas, teque ipsa recolligis, Iphi,
consiliique inopes et stultos excutis ignes?
quid sis nata, vide, nisi te quoque decipis ipsam,
et pete quod fas est, et ama quod femina debes!
spes est, quae faciat, spes est, quae pascat amorem.
hanc tibi res adimit. non te custodia caro
arcet ab amplexu, nec cauti cura mariti,
non patris asperitas, non se negat ipsa roganti,
nec tamen est potiunda tibi, nec, ut omnia fiant,
esse potes felix, ut dique hominesque laborent.
nunc quoque votorum nulla est pars vana meorum,
dique mihi faciles, quicquid valuere, dederunt;
quodque ego, vult genitor, vult ipsa, socerque futurus.
at non vult natura, potentior omnibus istis,
quae mihi sola nocet. venit ecce optabile tempus,
luxque iugalis adest, et iam mea fiet Ianthe—
nec mihi continget: mediis sitiemus in undis.
pronuba quid Iuno, quid ad haec, Hymenaee, venitis
sacra, quibus qui ducat abest, ubi nubimus ambae?'
pressit ab his vocem. nec lenius altera virgo
aestuat, utque celer venias, Hymenaee, precatur.
quae petit, haec Telethusa timens modo tempora differt,
nunc ficto languore moram trahit, omina saepe
visaque causatur. sed iam consumpserat omnem

materiam ficti, dilataque tempora taedae
institerant, unusque dies restabat. at illa
crinalem capiti vittam nataeque sibique
detrahit, et passis aram complexa capillis
'Isi, Paraetonium Mareoticaque arva Pharonque
quae colis, et septem digestum in cornua Nilum:
fer, precor,' inquit 'opem, nostroque medere timori!
te, dea, te quondam tuaque haec insignia vidi
cunctaque cognovi, sonitum comitantiaque aera
sistrorum, memorique animo tua iussa notavi.
quod videt haec lucem, quod non ego punior, ecce
consilium munusque tuum est. miserere duarum,
auxilioque iuva!' lacrimae sunt verba secutae.
visa dea est movisse suas (et moverat) aras,
et templi tremuere fores, imitataque lunam
cornua fulserunt, crepuitque sonabile sistrum.
non secura quidem, fausto tamen omine laeta
mater abit templo. sequitur comes Iphis euntem,
quam solita est, maiore gradu, nec candor in ore
permanet, et vires augentur, et acrior ipse est
vultus, et incomptis brevior mensura capillis,
plusque vigoris adest, habuit quam femina. nam quae
femina nuper eras, puer es! date munera templis,
nec timida gaudete fide! dant munera templis,
addunt et titulum: titulus breve carmen habebat:
dona : puer : solvit : quae : femina : voverat : iphis.
postera lux radiis latum patefecerat orbem,
cum Venus et Iuno sociosque Hymenaeus ad ignes
conveniunt, potiturque sua puer Iphis Ianthe.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS METAMORPHOSEON LIBER DECIMVS

Inde per inmensum croceo velatus amictu
aethera digreditur Ciconumque Hymenaeus ad oras
tendit et Orphea nequiquam voce vocatur.
adfuit ille quidem, sed nec sollemnia verba
nec laetos vultus nec felix attulit omen.
fax quoque, quam tenuit, lacrimoso stridula fumo
usque fuit nullosque invenit motibus ignes.
exitus auspicio gravior: nam nupta per herbas
dum nova Naiadum turba comitata vagatur,
occidit in talum serpentis dente recepto.
quam satis ad superas postquam Rhodopeius auras

deflevit vates, ne non temptaret et umbras,
ad Styga Taenaria est ausus descendere porta
perque leves populos simulacraque functa sepulcro
Persephonen adiit inamoenaque regna tenentem
umbrarum dominum pulsisque ad carmina nervis
sic ait: 'o positi sub terra numina mundi,
in quem reccidimus, quicquid mortale creamur,
si licet et falsi positis ambagibus oris
vera loqui sinitis, non huc, ut opaca viderem
Tartara, descendi, nec uti villosa colubris
terna Medusaei vincirem guttura monstri:
causa viae est coniunx, in quam calcata venenum
vipera diffudit crescentesque abstulit annos.
posse pati volui nec me temptasse negabo:
vicit Amor. supera deus hic bene notus in ora est;
an sit et hic, dubito: sed et hic tamen auguror esse,
famaque si veteris non est mentita rapinae,
vos quoque iunxit Amor. per ego haec loca plena timoris,
per Chaos hoc ingens vastique silentia regni,
Eurydices, oro, properata retexite fata.
omnia debemur vobis, paulumque morati
serius aut citius sedem properamus ad unam.
tendimus huc omnes, haec est domus ultima, vosque
humani generis longissima regna tenetis.
haec quoque, cum iustos matura peregerit annos,
iuris erit vestri: pro munere poscimus usum;
quodsi fata negant veniam pro coniuge, certum est
nolle redire mihi: leto gaudete duorum.'
    Talia dicentem nervosque ad verba moventem
exsangues flebant animae; nec Tantalus undam
captavit refugam, stupuitque Ixionis orbis,
nec carpsere iecur volucres, urnisque vacarunt
Belides, inque tuo sedisti, Sisyphe, saxo.
tunc primum lacrimis victarum carmine fama est
Eumenidum maduisse genas, nec regia coniunx
sustinet oranti nec, qui regit ima, negare,
Eurydicenque vocant: umbras erat illa recentes
inter et incessit passu de vulnere tardo.
hanc simul et legem Rhodopeius accipit heros,
ne flectat retro sua lumina, donec Avernas
exierit valles; aut inrita dona futura.
carpitur adclivis per muta silentia trames,
arduus, obscurus, caligine densus opaca,
nec procul afuerunt telluris margine summae:
hic, ne deficeret, metuens avidusque videndi

flexit amans oculos, et protinus illa relapsa est,
bracchiaque intendens prendique et prendere certans
nil nisi cedentes infelix arripit auras.
iamque iterum moriens non est de coniuge quicquam
questa suo (quid enim nisi se quereretur amatam?)
supremumque 'vale,' quod iam vix auribus ille
acciperet, dixit revolutaque rursus eodem est.
Non aliter stupuit gemina nece coniugis Orpheus,
quam tria qui timidus, medio portante catenas,
colla canis vidit, quem non pavor ante reliquit,
quam natura prior saxo per corpus oborto,
quique in se crimen traxit voluitque videri
Olenos esse nocens, tuque, o confisa figurae,
infelix Lethaea, tuae, iunctissima quondam
pectora, nunc lapides, quos umida sustinet Ide.
orantem frustraque iterum transire volentem
portitor arcuerat: septem tamen ille diebus
squalidus in ripa Cereris sine munere sedit;
cura dolorque animi lacrimaeque alimenta fuere.
esse deos Erebi crudeles questus, in altam
se recipit Rhodopen pulsumque aquilonibus Haemum.
Tertius aequoreis inclusum Piscibus annum
finierat Titan, omnemque refugerat Orpheus
femineam Venerem, seu quod male cesserat illi,
sive fidem dederat; multas tamen ardor habebat
iungere se vati, multae doluere repulsae.
ille etiam Thracum populis fuit auctor amorem
in teneros transferre mares citraque iuventam
aetatis breve ver et primos carpere flores.
Collis erat collemque super planissima campi
area, quam viridem faciebant graminis herbae:
umbra loco deerat; qua postquam parte resedit
dis genitus vates et fila sonantia movit,
umbra loco venit: non Chaonis afuit arbor,
non nemus Heliadum, non frondibus aesculus altis,
nec tiliae molles, nec fagus et innuba laurus,
et coryli fragiles et fraxinus utilis hastis
enodisque abies curvataque glandibus ilex
et platanus genialis acerque coloribus inpar
amnicolaeque simul salices et aquatica lotos
perpetuoque virens buxum tenuesque myricae
et bicolor myrtus et bacis caerula tinus.
vos quoque, flexipedes hederae, venistis et una
pampineae vites et amictae vitibus ulmi
ornique et piceae pomoque onerata rubenti

arbutus et lentae, victoris praemia, palmae
et succincta comas hirsutaque vertice pinus,
grata deum matri, siquidem Cybeleius Attis
exuit hac hominem truncoque induruit illo.
Adfuit huic turbae metas imitata cupressus,
nunc arbor, puer ante deo dilectus ab illo,
qui citharam nervis et nervis temperat arcum.
namque sacer nymphis Carthaea tenentibus arva
ingens cervus erat, lateque patentibus altas
ipse suo capiti praebebat cornibus umbras.
cornua fulgebant auro, demissaque in armos
pendebant tereti gemmata monilia collo.
bulla super frontem parvis argentea loris
vincta movebatur; parilesque ex aere nitebant
auribus e geminis circum cava tempora bacae;
isque metu vacuus naturalique pavore
deposito celebrare domos mulcendaque colla
quamlibet ignotis manibus praebere solebat.
sed tamen ante alios, Ceae pulcherrime gentis,
gratus erat, Cyparisse, tibi: tu pabula cervum
ad nova, tu liquidi ducebas fontis ad undam,
tu modo texebas varios per cornua flores,
nunc eques in tergo residens huc laetus et illuc
mollia purpureis frenabas ora capistris.
Aestus erat mediusque dies, solisque vapore
concava litorei fervebant bracchia Cancri:
fessus in herbosa posuit sua corpora terra
cervus et arborea frigus ducebat ab umbra.
hunc puer inprudens iaculo Cyparissus acuto
fixit et, ut saevo morientem vulnere vidit,
velle mori statuit. quae non solacia Phoebus
dixit et, ut leviter pro materiaque doleret,
admonuit! gemit ille tamen munusque supremum
hoc petit a superis, ut tempore lugeat omni.
iamque per inmensos egesto sanguine fletus
in viridem verti coeperunt membra colorem,
et, modo qui nivea pendebant fronte capilli,
horrida caesaries fieri sumptoque rigore
sidereum gracili spectare cacumine caelum.
ingemuit tristisque deus 'lugebere nobis
lugebisque alios aderisque dolentibus' inquit.
Tale nemus vates attraxerat inque ferarum
concilio, medius turbae, volucrumque sedebat.
ut satis inpulsas temptavit pollice chordas
et sensit varios, quamvis diversa sonarent,

concordare modos, hoc vocem carmine movit:
'ab Iove, Musa parens, (cedunt Iovis omnia regno)
carmina nostra move! Iovis est mihi saepe potestas
dicta prius: cecini plectro graviore Gigantas
sparsaque Phlegraeis victricia fulmina campis.
nunc opus est leviore lyra, puerosque canamus
dilectos superis inconcessisque puellas
ignibus attonitas meruisse libidine poenam.
'Rex superum Phrygii quondam Ganymedis amore
arsit, et inventum est aliquid, quod Iuppiter esse,
quam quod erat, mallet. nulla tamen alite verti
dignatur, nisi quae posset sua fulmina ferre.
nec mora, percusso mendacibus aere pennis
abripit Iliaden; qui nunc quoque pocula miscet
invitaque Iovi nectar Iunone ministrat.
'Te quoque, Amyclide, posuisset in aethere Phoebus,
tristia si spatium ponendi fata dedissent.
qua licet, aeternus tamen es, quotiensque repellit
ver hiemem, Piscique Aries succedit aquoso,
tu totiens oreris viridique in caespite flores.
te meus ante omnes genitor dilexit, et orbe
in medio positi caruerunt praeside Delphi,
dum deus Eurotan inmunitamque frequentat
Sparten, nec citharae nec sunt in honore sagittae:
inmemor ipse sui non retia ferre recusat,
non tenuisse canes, non per iuga montis iniqui
ire comes, longaque alit adsuetudine flammas.
iamque fere medius Titan venientis et actae
noctis erat spatioque pari distabat utrimque,
corpora veste levant et suco pinguis olivi
splendescunt latique ineunt certamina disci.
quem prius aerias libratum Phoebus in auras
misit et oppositas disiecit pondere nubes;
reccidit in solidam longo post tempore terram
pondus et exhibuit iunctam cum viribus artem.
protinus inprudens actusque cupidine lusus
tollere Taenarides orbem properabat, at illum
dura repercusso subiecit verbere tellus
in vultus, Hyacinthe, tuos. expalluit aeque
quam puer ipse deus conlapsosque excipit artus,
et modo te refovet, modo tristia vulnera siccat,
nunc animam admotis fugientem sustinet herbis.
nil prosunt artes: erat inmedicabile vulnus.
ut, siquis violas rigidumve papaver in horto
liliaque infringat fulvis horrentia linguis,

marcida demittant subito caput illa vietum
nec se sustineant spectentque cacumine terram:
sic vultus moriens iacet et defecta vigore
ipsa sibi est oneri cervix umeroque recumbit.
"laberis, Oebalide, prima fraudate iuventa,"
Phoebus ait "videoque tuum, mea crimina, vulnus.
tu dolor es facinusque meum: mea dextera leto
inscribenda tuo est. ego sum tibi funeris auctor.
quae mea culpa tamen, nisi si lusisse vocari
culpa potest, nisi culpa potest et amasse vocari?
atque utinam tecumque mori vitamque liceret
reddere! quod quoniam fatali lege tenemur,
semper eris mecum memorique haerebis in ore.
te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt,
flosque novus scripto gemitus imitabere nostros.
tempus et illud erit, quo se fortissimus heros
addat in hunc florem folioque legatur eodem."
talia dum vero memorantur Apollinis ore,
ecce cruor, qui fusus humo signaverat herbas,
desinit esse cruor, Tyrioque nitentior ostro
flos oritur formamque capit, quam lilia, si non
purpureus color his, argenteus esset in illis.
non satis hoc Phoebo est (is enim fuit auctor honoris):
ipse suos gemitus foliis inscribit, et AI AI
flos habet inscriptum, funestaque littera ducta est.
nec genuisse pudet Sparten Hyacinthon: honorque
durat in hoc aevi, celebrandaque more priorum
annua praelata redeunt Hyacinthia pompa.
'At si forte roges fecundam Amathunta metallis,
an genuisse velit Propoetidas, abnuat aeque
atque illos, gemino quondam quibus aspera cornu
frons erat, unde etiam nomen traxere Cerastae.
ante fores horum stabat Iovis Hospitis ara;
ignarus sceleris quam siquis sanguine tinctam
advena vidisset, mactatos crederet illic
lactantes vitulos Amathusiacasque bidentes:
hospes erat caesus! sacris offensa nefandis
ipsa suas urbes Ophiusiaque arva parabat
deserere alma Venus. "sed quid loca grata, quid urbes
peccavere meae? quod" dixit "crimen in illis?
exilio poenam potius gens inpia pendat
vel nece vel siquid medium est mortisque fugaeque.
idque quid esse potest, nisi versae poena figurae?"
dum dubitat, quo mutet eos, ad cornua vultum
flexit et admonita est haec illis posse relinqui

grandiaque in torvos transformat membra iuvencos.
'Sunt tamen obscenae Venerem Propoetides ausae
esse negare deam; pro quo sua numinis ira
corpora cum fama primae vulgasse feruntur,
utque pudor cessit, sanguisque induruit oris,
in rigidum parvo silicem discrimine versae.
'Quas quia Pygmalion aevum per crimen agentis
viderat, offensus vitiis, quae plurima menti
femineae natura dedit, sine coniuge caelebs
vivebat thalamique diu consorte carebat.
interea niveum mira feliciter arte
sculpsit ebur formamque dedit, qua femina nasci
nulla potest, operisque sui concepit amorem.
virginis est verae facies, quam vivere credas,
et, si non obstet reverentia, velle moveri:
ars adeo latet arte sua. miratur et haurit
pectore Pygmalion simulati corporis ignes.
saepe manus operi temptantes admovet, an sit
corpus an illud ebur, nec adhuc ebur esse fatetur.
oscula dat reddique putat loquiturque tenetque
et credit tactis digitos insidere membris
et metuit, pressos veniat ne livor in artus,
et modo blanditias adhibet, modo grata puellis
munera fert illi conchas teretesque lapillos
et parvas volucres et flores mille colorum
liliaque pictasque pilas et ab arbore lapsas
Heliadum lacrimas; ornat quoque vestibus artus,
dat digitis gemmas, dat longa monilia collo,
aure leves bacae, redimicula pectore pendent:
cuncta decent; nec nuda minus formosa videtur.
conlocat hanc stratis concha Sidonide tinctis
adpellatque tori sociam adclinataque colla
mollibus in plumis, tamquam sensura, reponit.
'Festa dies Veneris tota celeberrima Cypro
venerat, et pandis inductae cornibus aurum
conciderant ictae nivea cervice iuvencae,
turaque fumabant, cum munere functus ad aras
constitit et timide "si, di, dare cuncta potestis,
sit coniunx, opto," non ausus "eburnea virgo"
dicere, Pygmalion "similis mea" dixit "eburnae."
sensit, ut ipsa suis aderat Venus aurea festis,
vota quid illa velint et, amici numinis omen,
flamma ter accensa est apicemque per aera duxit.
ut rediit, simulacra suae petit ille puellae
incumbensque toro dedit oscula: visa tepere est;

admovet os iterum, manibus quoque pectora temptat:
temptatum mollescit ebur positoque rigore
subsidit digitis ceditque, ut Hymettia sole
cera remollescit tractataque pollice multas
flectitur in facies ipsoque fit utilis usu.
dum stupet et dubie gaudet fallique veretur,
rursus amans rursusque manu sua vota retractat.
corpus erat! saliunt temptatae pollice venae.
tum vero Paphius plenissima concipit heros
verba, quibus Veneri grates agat, oraque tandem
ore suo non falsa premit, dataque oscula virgo
sensit et erubuit timidumque ad lumina lumen
attollens pariter cum caelo vidit amantem.
coniugio, quod fecit, adest dea, iamque coactis
cornibus in plenum noviens lunaribus orbem
illa Paphon genuit, de qua tenet insula nomen.
'Editus hac ille est, qui si sine prole fuisset,
inter felices Cinyras potuisset haberi.
dira canam; procul hinc natae, procul este parente
aut, mea si vestras mulcebunt carmina mentes,
desit in hac mihi parte fides, nec credite factum,
vel, si credetis, facti quoque credite poenam.
si tamen admissum sinit hoc natura videri,
[gentibus Ismariis et nostro gratulor orbi,]
gratulor huic terrae, quod abest regionibus illis,
quae tantum genuere nefas: sit dives amomo
cinnamaque costumque suum sudataque ligno
tura ferat floresque alios Panchaia tellus,
dum ferat et murram: tanti nova non fuit arbor.
ipse negat nocuisse tibi sua tela Cupido,
Myrrha, facesque suas a crimine vindicat isto;
stipite te Stygio tumidisque adflavit echidnis
e tribus una soror: scelus est odisse parentem,
hic amor est odio maius scelus.—undique lecti
te cupiunt proceres, totoque Oriente iuventus
ad thalami certamen adest: ex omnibus unum
elige, Myrrha, virum, dum ne sit in omnibus unus.
illa quidem sentit foedoque repugnat amori
et secum "quo mente feror? quid molior?" inquit
"di, precor, et pietas sacrataque iura parentum,
hoc prohibete nefas scelerique resistite nostro,
si tamen hoc scelus est. sed enim damnare negatur
hanc Venerem pietas: coeunt animalia nullo
cetera dilectu, nec habetur turpe iuvencae
ferre patrem tergo, fit equo sua filia coniunx,

quasque creavit init pecudes caper, ipsaque, cuius
semine concepta est, ex illo concipit ales.
felices, quibus ista licent! humana malignas
cura dedit leges, et quod natura remittit,
invida iura negant. gentes tamen esse feruntur,
in quibus et nato genetrix et nata parenti
iungitur, et pietas geminato crescit amore.
me miseram, quod non nasci mihi contigit illic,
fortunaque loci laedor!—quid in ista revolvor?
spes interdictae, discedite! dignus amari
ille, sed ut pater, est.—ergo, si filia magni
non essem Cinyrae, Cinyrae concumbere possem:
nunc, quia iam meus est, non est meus, ipsaque damno
est mihi proximitas: aliena potentior essem.
ire libet procul hinc patriaeque relinquere fines,
dum scelus effugiam; retinet malus ardor euntem,
ut praesens spectem Cinyran tangamque loquarque
osculaque admoveam, si nil conceditur ultra.
ultra autem spectare aliquid potes, inpia virgo?
et quot confundas et iura et nomina, sentis?
tune eris et matris paelex et adultera patris?
tune soror nati genetrixque vocabere fratris?
nec metues atro crinitas angue sorores,
quas facibus saevis oculos atque ora petentes
noxia corda vident? at tu, dum corpore non es
passa nefas, animo ne concipe neve potentis
concubitu vetito naturae pollue foedus!
velle puta: res ipsa vetat; pius ille memorque est
moris—et o vellem similis furor esset in illo!"
'Dixerat, at Cinyras, quem copia digna procorum,
quid faciat, dubitare facit, scitatur ab ipsa,
nominibus dictis, cuius velit esse mariti;
illa silet primo patriisque in vultibus haerens
aestuat et tepido suffundit lumina rore.
virginei Cinyras haec credens esse timoris,
flere vetat siccatque genas atque oscula iungit;
Myrrha datis nimium gaudet consultaque, qualem
optet habere virum, "similem tibi" dixit; at ille
non intellectam vocem conlaudat et "esto
tam pia semper" ait. pietatis nomine dicto
demisit vultus sceleris sibi conscia virgo.
'Noctis erat medium, curasque et corpora somnus
solverat; at virgo Cinyreia pervigil igni
carpitur indomito furiosaque vota retractat
et modo desperat, modo vult temptare, pudetque

et cupit, et, quid agat, non invenit, utque securi
saucia trabs ingens, ubi plaga novissima restat,
quo cadat, in dubio est omnique a parte timetur,
sic animus vario labefactus vulnere nutat
huc levis atque illuc momentaque sumit utroque,
nec modus et requies, nisi mors, reperitur amoris.
mors placet. erigitur laqueoque innectere fauces
destinat et zona summo de poste revincta
"care, vale, Cinyra, causamque intellege mortis!"
dixit et aptabat pallenti vincula collo.
'Murmura verborum fidas nutricis ad aures
pervenisse ferunt limen servantis alumnae.
surgit anus reseratque fores mortisque paratae
instrumenta videns spatio conclamat eodem
seque ferit scinditque sinus ereptaque collo
vincula dilaniat; tum denique flere vacavit,
tum dare conplexus laqueique requirere causam.
muta silet virgo terramque inmota tuetur
et deprensa dolet tardae conamina mortis.
instat anus canosque suos et inania nudans
ubera per cunas alimentaque prima precatur,
ut sibi committat, quicquid dolet. illa rogantem
aversata gemit; certa est exquirere nutrix
nec solam spondere fidem. "dic" inquit "opemque
me sine ferre tibi: non est mea pigra senectus.
seu furor est, habeo, quae carmine sanet et herbis;
sive aliquis nocuit, magico lustrabere ritu;
ira deum sive est, sacris placabilis ira.
quid rear ulterius? certe fortuna domusque
sospes et in cursu est: vivunt genetrixque paterque."
Myrrha patre audito suspiria duxit ab imo
pectore; nec nutrix etiamnum concipit ullum
mente nefas aliquemque tamen praesentit amorem;
propositique tenax, quodcumque est, orat, ut ipsi
indicet, et gremio lacrimantem tollit anili
atque ita conplectens infirmis membra lacertis
"sensimus," inquit "amas! et in hoc mea (pone timorem)
sedulitas erit apta tibi, nec sentiet umquam
hoc pater." exiluit gremio furibunda torumque
ore premens "discede, precor, miseroque pudori
parce!" ait; instanti "discede, aut desine" dixit
"quaerere, quid doleam! scelus est, quod scire laboras."
horret anus tremulasque manus annisque metuque
tendit et ante pedes supplex procumbit alumnae
et modo blanditur, modo, si non conscia fiat,

terret et indicium laquei coeptaeque minatur
mortis et officium commisso spondet amori.
extulit illa caput lacrimisque inplevit obortis
pectora nutricis conataque saepe fateri
saepe tenet vocem pudibundaque vestibus ora
texit et "o" dixit "felicem coniuge matrem!"
hactenus, et gemuit. gelidus nutricis in artus
ossaque (sensit enim) penetrat tremor, albaque toto
vertice canities rigidis stetit hirta capillis,
multaque, ut excuteret diros, si posset, amores,
addidit. at virgo scit se non falsa moneri;
certa mori tamen est, si non potiatur amore.
"vive," ait haec, "potiere tuo"—et, non ausa "parente"
dicere, conticuit promissaque numine firmat.
'Festa piae Cereris celebrabant annua matres
illa, quibus nivea velatae corpora veste
primitias frugum dant spicea serta suarum
perque novem noctes venerem tactusque viriles
in vetitis numerant: turba Cenchreis in illa
regis adest coniunx arcanaque sacra frequentat.
ergo legitima vacuus dum coniuge lectus,
nacta gravem vino Cinyran male sedula nutrix,
nomine mentito veros exponit amores
et faciem laudat; quaesitis virginis annis
"par" ait "est Myrrhae." quam postquam adducere iussa est
utque domum rediit, "gaude, mea" dixit "alumna:
vicimus!" infelix non toto pectore sentit
laetitiam virgo, praesagaque pectora maerent,
sed tamen et gaudet: tanta est discordia mentis.
'Tempus erat, quo cuncta silent, interque triones
flexerat obliquo plaustrum temone Bootes:
ad facinus venit illa suum; fugit aurea caelo
luna, tegunt nigrae latitantia sidera nubes;
nox caret igne suo; primus tegis, Icare, vultus,
Erigoneque pio sacrata parentis amore.
ter pedis offensi signo est revocata, ter omen
funereus bubo letali carmine fecit:
it tamen, et tenebrae minuunt noxque atra pudorem;
nutricisque manum laeva tenet, altera motu
caecum iter explorat. thalami iam limina tangit,
iamque fores aperit, iam ducitur intus: at illi
poplite succiduo genua intremuere, fugitque
et color et sanguis, animusque relinquit euntem.
quoque suo propior sceleri est, magis horret, et ausi
paenitet, et vellet non cognita posse reverti.

cunctantem longaeva manu deducit et alto
admotam lecto cum traderet "accipe," dixit,
"ista tua est, Cinyra" devotaque corpora iunxit.
accipit obsceno genitor sua viscera lecto
virgineosque metus levat hortaturque timentem.
forsitan aetatis quoque nomine "filia" dixit,
dixit et illa "pater," sceleri ne nomina desint.
'Plena patris thalamis excedit et inpia diro
semina fert utero conceptaque crimina portat.
postera nox facinus geminat, nec finis in illa est,
cum tandem Cinyras, avidus cognoscere amantem
post tot concubitus, inlato lumine vidit
et scelus et natam verbisque dolore retentis
pendenti nitidum vagina deripit ensem;
Myrrha fugit: tenebrisque et caecae munere noctis
intercepta neci est latosque vagata per agros
palmiferos Arabas Panchaeaque rura relinquit
perque novem erravit redeuntis cornua lunae,
cum tandem terra requievit fessa Sabaea;
vixque uteri portabat onus. tum nescia voti
atque inter mortisque metus et taedia vitae
est tales conplexa preces: "o siqua patetis
numina confessis, merui nec triste recuso
supplicium, sed ne violem vivosque superstes
mortuaque exstinctos, ambobus pellite regnis
mutataeque mihi vitamque necemque negate!"
numen confessis aliquod patet: ultima certe
vota suos habuere deos. nam crura loquentis
terra supervenit, ruptosque obliqua per ungues
porrigitur radix, longi firmamina trunci,
ossaque robur agunt, mediaque manente medulla
sanguis it in sucos, in magnos bracchia ramos,
in parvos digiti, duratur cortice pellis.
iamque gravem crescens uterum perstrinxerat arbor
pectoraque obruerat collumque operire parabat:
non tulit illa moram venientique obvia ligno
subsedit mersitque suos in cortice vultus.
quae quamquam amisit veteres cum corpore sensus,
flet tamen, et tepidae manant ex arbore guttae.
est honor et lacrimis, stillataque cortice murra
nomen erile tenet nulloque tacebitur aevo.
'At male conceptus sub robore creverat infans
quaerebatque viam, qua se genetrice relicta
exsereret; media gravidus tumet arbore venter.
tendit onus matrem; neque habent sua verba dolores,

nec Lucina potest parientis voce vocari.
nitenti tamen est similis curvataque crebros
dat gemitus arbor lacrimisque cadentibus umet.
constitit ad ramos mitis Lucina dolentes
admovitque manus et verba puerpera dixit:
arbor agit rimas et fissa cortice vivum
reddit onus, vagitque puer; quem mollibus herbis
naides inpositum lacrimis unxere parentis.
laudaret faciem Livor quoque; qualia namque
corpora nudorum tabula pinguntur Amorum,
talis erat, sed, ne faciat discrimina cultus,
aut huic adde leves, aut illis deme pharetras.
'Labitur occulte fallitque volatilis aetas,
et nihil est annis velocius: ille sorore
natus avoque suo, qui conditus arbore nuper,
nuper erat genitus, modo formosissimus infans,
iam iuvenis, iam vir, iam se formosior ipso est,
iam placet et Veneri matrisque ulciscitur ignes.
namque pharetratus dum dat puer oscula matri,
inscius exstanti destrinxit harundine pectus;
laesa manu natum dea reppulit: altius actum
vulnus erat specie primoque fefellerat ipsam.
capta viri forma non iam Cythereia curat
litora, non alto repetit Paphon aequore cinctam
piscosamque Cnidon gravidamve Amathunta metallis;
abstinet et caelo: caelo praefertur Adonis.
hunc tenet, huic comes est adsuetaque semper in umbra
indulgere sibi formamque augere colendo
per iuga, per silvas dumosaque saxa vagatur
fine genus vestem ritu succincta Dianae
hortaturque canes tutaeque animalia praedae,
aut pronos lepores aut celsum in cornua cervum
aut agitat dammas; a fortibus abstinet apris
raptoresque lupos armatosque unguibus ursos
vitat et armenti saturatos caede leones.
te quoque, ut hos timeas, siquid prodesse monendo
possit, Adoni, monet, "fortis" que "fugacibus esto"
inquit; "in audaces non est audacia tuta.
parce meo, iuvenis, temerarius esse periclo,
neve feras, quibus arma dedit natura, lacesse,
stet mihi ne magno tua gloria. non movet aetas
nec facies nec quae Venerem movere, leones
saetigerosque sues oculosque animosque ferarum.
fulmen habent acres in aduncis dentibus apri,
impetus est fulvis et vasta leonibus ira,

invisumque mihi genus est." quae causa, roganti
"dicam," ait "et veteris monstrum mirabere culpae.
sed labor insolitus iam me lassavit, et, ecce,
opportuna sua blanditur populus umbra,
datque torum caespes: libet hac requiescere tecum"
(et requievit) "humo" pressitque et gramen et ipsum
inque sinu iuvenis posita cervice reclinis
sic ait ac mediis interserit oscula verbis:
"'Forsitan audieris aliquam certamine cursus
veloces superasse viros: non fabula rumor
ille fuit; superabat enim. nec dicere posses,
laude pedum formaene bono praestantior esset.
scitanti deus huic de coniuge 'coniuge' dixit
'nil opus est, Atalanta, tibi: fuge coniugis usum.
nec tamen effugies teque ipsa viva carebis.'
territa sorte dei per opacas innuba silvas
vivit et instantem turbam violenta procorum
condicione fugat, 'nec sum potiunda, nisi' inquit
'victa prius cursu. pedibus contendite mecum:
praemia veloci coniunx thalamique dabuntur,
mors pretium tardis: ea lex certaminis esto.'
illa quidem inmitis, sed (tanta potentia formae est)
venit ad hanc legem temeraria turba procorum.
sederat Hippomenes cursus spectator iniqui
et 'petitur cuiquam per tanta pericula coniunx?'
dixerat ac nimios iuvenum damnarat amores;
ut faciem et posito corpus velamine vidit,
quale meum, vel quale tuum, si femina fias,
obstipuit tollensque manus 'ignoscite,' dixit
'quos modo culpavi! nondum mihi praemia nota,
quae peteretis, erant.' laudando concipit ignes
et, ne quis iuvenum currat velocius, optat
invidiaque timet. 'sed cur certaminis huius
intemptata mihi fortuna relinquitur?' inquit
'audentes deus ipse iuvat!' dum talia secum
exigit Hippomenes, passu volat alite virgo.
quae quamquam Scythica non setius ire sagitta
Aonio visa est iuveni, tamen ille decorem
miratur magis: et cursus facit ipse decorem.
aura refert ablata citis talaria plantis,
tergaque iactantur crines per eburnea, quaeque
poplitibus suberant picto genualia limbo;
inque puellari corpus candore ruborem
traxerat, haud aliter, quam cum super atria velum
candida purpureum simulatas inficit umbras.

dum notat haec hospes, decursa novissima meta est,
et tegitur festa victrix Atalanta corona.
dant gemitum victi penduntque ex foedere poenas.
"'Non tamen eventu iuvenis deterritus horum
constitit in medio vultuque in virgine fixo
'quid facilem titulum superando quaeris inertes?
mecum confer' ait. 'seu me fortuna potentem
fecerit, a tanto non indignabere vinci:
namque mihi genitor Megareus Onchestius, illi
est Neptunus avus, pronepos ego regis aquarum,
nec virtus citra genus est; seu vincar, habebis
Hippomene victo magnum et memorabile nomen.'
talia dicentem molli Schoeneia vultu
aspicit et dubitat, superari an vincere malit,
atque ita 'quis deus hunc formosis' inquit 'iniquus
perdere vult caraeque iubet discrimine vitae
coniugium petere hoc? non sum, me iudice, tanti.
nec forma tangor, (poteram tamen hac quoque tangi)
sed quod adhuc puer est; non me movet ipse, sed aetas.
quid, quod inest virtus et mens interrita leti?
quid, quod ab aequorea numeratur origine quartus?
quid, quod amat tantique putat conubia nostra,
ut pereat, si me fors illi dura negarit?
dum licet, hospes, abi thalamosque relinque cruentos.
coniugium crudele meum est, tibi nubere nulla
nolet, et optari potes a sapiente puella.—
cur tamen est mihi cura tui tot iam ante peremptis?
viderit! intereat, quoniam tot caede procorum
admonitus non est agiturque in taedia vitae.—
occidet hic igitur, voluit quia vivere mecum,
indignamque necem pretium patietur amoris?
non erit invidiae victoria nostra ferendae.
sed non culpa mea est! utinam desistere velles,
aut, quoniam es demens, utinam velocior esses!
at quam virgineus puerili vultus in ore est!
a! miser Hippomene, nollem tibi visa fuissem!
vivere dignus eras. quodsi felicior essem,
nec mihi coniugium fata inportuna negarent,
unus eras, cum quo sociare cubilia vellem.'
dixerat, utque rudis primoque cupidine tacta,
quod facit, ignorans amat et non sentit amorem.
"'Iam solitos poscunt cursus populusque paterque,
cum me sollicita proles Neptunia voce
invocat Hippomenes 'Cytherea,' que 'conprecor, ausis
adsit' ait 'nostris et quos dedit, adiuvet ignes.'

detulit aura preces ad me non invida blandas:
motaque sum, fateor, nec opis mora longa dabatur.
est ager, indigenae Tamasenum nomine dicunt,
telluris Cypriae pars optima, quem mihi prisci
sacravere senes templisque accedere dotem
hanc iussere meis; medio nitet arbor in arvo,
fulva comas, fulvo ramis crepitantibus auro:
hinc tria forte mea veniens decerpta ferebam
aurea poma manu nullique videnda nisi ipsi
Hippomenen adii docuique, quis usus in illis.
signa tubae dederant, cum carcere pronus uterque
emicat et summam celeri pede libat harenam:
posse putes illos sicco freta radere passu
et segetis canae stantes percurrere aristas.
adiciunt animos iuveni clamorque favorque
verbaque dicentum 'nunc, nunc incumbere tempus!
Hippomene, propera! nunc viribus utere totis!
pelle moram: vinces!' dubium, Megareius heros
gaudeat an virgo magis his Schoeneia dictis.
o quotiens, cum iam posset transire, morata est
spectatosque diu vultus invita reliquit!
aridus e lasso veniebat anhelitus ore,
metaque erat longe: tum denique de tribus unum
fetibus arboreis proles Neptunia misit.
obstipuit virgo nitidique cupidine pomi
declinat cursus aurumque volubile tollit;
praeterit Hippomenes: resonant spectacula plausu.
illa moram celeri cessataque tempora cursu
corrigit atque iterum iuvenem post terga relinquit:
et rursus pomi iactu remorata secundi
consequitur transitque virum. pars ultima cursus
restabat; 'nunc' inquit 'ades, dea muneris auctor!'
inque latus campi, quo tardius illa rediret,
iecit ab obliquo nitidum iuvenaliter aurum.
an peteret, virgo visa est dubitare: coegi
tollere et adieci sublato pondera malo
inpediique oneris pariter gravitate moraque,
neve meus sermo cursu sit tardior ipso,
praeterita est virgo: duxit sua praemia victor.
"'Dignane, cui grates ageret, cui turis honorem
ferret, Adoni, fui? nec grates inmemor egit,
nec mihi tura dedit. subitam convertor in iram,
contemptuque dolens, ne sim spernenda futuris,
exemplo caveo meque ipsa exhortor in ambos:
templa, deum Matri quae quondam clarus Echion

fecerat ex voto, nemorosis abdita silvis,
transibant, et iter longum requiescere suasit;
illic concubitus intempestiva cupido
occupat Hippomenen a numine concita nostro.
luminis exigui fuerat prope templa recessus,
speluncae similis, nativo pumice tectus,
religione sacer prisca, quo multa sacerdos
lignea contulerat veterum simulacra deorum;
hunc init et vetito temerat sacraria probro.
sacra retorserunt oculos, turritaque Mater
an Stygia sontes dubitavit mergeret unda:
poena levis visa est; ergo modo levia fulvae
colla iubae velant, digiti curvantur in ungues,
ex umeris armi fiunt, in pectora totum
pondus abit, summae cauda verruntur harenae;
iram vultus habet, pro verbis murmura reddunt,
pro thalamis celebrant silvas aliisque timendi
dente premunt domito Cybeleia frena leones.
hos tu, care mihi, cumque his genus omne ferarum,
quod non terga fugae, sed pugnae pectora praebet,
effuge, ne virtus tua sit damnosa duobus!"
'Illa quidem monuit iunctisque per aera cycnis
carpit iter, sed stat monitis contraria virtus.
forte suem latebris vestigia certa secuti
excivere canes, silvisque exire parantem
fixerat obliquo iuvenis Cinyreius ictu:
protinus excussit pando venabula rostro
sanguine tincta suo trepidumque et tuta petentem
trux aper insequitur totosque sub inguine dentes
abdidit et fulva moribundum stravit harena.
vecta levi curru medias Cytherea per auras
Cypron olorinis nondum pervenerat alis:
agnovit longe gemitum morientis et albas
flexit aves illuc, utque aethere vidit ab alto
exanimem inque suo iactantem sanguine corpus,
desiluit pariterque sinum pariterque capillos
rupit et indignis percussit pectora palmis
questaque cum fatis "at non tamen omnia vestri
iuris erunt" dixit. "luctus monimenta manebunt
semper, Adoni, mei, repetitaque mortis imago
annua plangoris peraget simulamina nostri;
at cruor in florem mutabitur. an tibi quondam
femineos artus in olentes vertere mentas,
Persephone, licuit: nobis Cinyreius heros
invidiae mutatus erit?" sic fata cruorem

nectare odorato sparsit, qui tinctus ab illo
intumuit sic, ut fulvo perlucida caeno
surgere bulla solet, nec plena longior hora
facta mora est, cum flos de sanguine concolor ortus,
qualem, quae lento celant sub cortice granum,
punica ferre solent; brevis est tamen usus in illo;
namque male haerentem et nimia levitate caducum
excutiunt idem, qui praestant nomina, venti.'

P. OVIDI NASONIS METAMORPHOSEON LIBER VNDECIMVS

Carmine dum tali silvas animosque ferarum
Threicius vates et saxa sequentia ducit,
ecce nurus Ciconum tectae lymphata ferinis
pectora velleribus tumuli de vertice cernunt
Orphea percussis sociantem carmina nervis.
e quibus una leves iactato crine per auras,
'en,' ait 'en, hic est nostri contemptor!' et hastam
vatis Apollinei vocalia misit in ora,
quae foliis praesuta notam sine vulnere fecit;
alterius telum lapis est, qui missus in ipso
aere concentu victus vocisque lyraeque est
ac veluti supplex pro tam furialibus ausis
ante pedes iacuit. sed enim temeraria crescunt
bella modusque abiit insanaque regnat Erinys;
cunctaque tela forent cantu mollita, sed ingens
clamor et infracto Berecyntia tibia cornu
tympanaque et plausus et Bacchei ululatus
obstrepuere sono citharae, tum denique saxa
non exauditi rubuerunt sanguine vatis.
ac primum attonitas etiamnum voce canentis
innumeras volucres anguesque agmenque ferarum
maenades Orphei titulum rapuere triumphi;
inde cruentatis vertuntur in Orphea dextris
et coeunt ut aves, si quando luce vagantem
noctis avem cernunt, structoque utrimque theatro
ceu matutina cervus periturus harena
praeda canum est, vatemque petunt et fronde virentes
coniciunt thyrsos non haec in munera factos.
hae glaebas, illae direptos arbore ramos,
pars torquent silices; neu desint tela furori,
forte boves presso subigebant vomere terram,
nec procul hinc multo fructum sudore parantes

dura lacertosi fodiebant arva coloni,
agmine qui viso fugiunt operisque relinquunt
arma sui, vacuosque iacent dispersa per agros
sarculaque rastrique graves longique ligones;
quae postquam rapuere ferae cornuque minaces
divulsere boves, ad vatis fata recurrunt
tendentemque manus et in illo tempore primum
inrita dicentem nec quicquam voce moventem
sacrilegae perimunt, perque os, pro Iuppiter! illud
auditum saxis intellectumque ferarum
sensibus in ventos anima exhalata recessit.
    Te maestae volucres, Orpheu, te turba ferarum,
te rigidi silices, te carmina saepe secutae
fleverunt silvae, positis te frondibus arbor
tonsa comas luxit; lacrimis quoque flumina dicunt
increvisse suis, obstrusaque carbasa pullo
naides et dryades passosque habuere capillos.
membra iacent diversa locis, caput, Hebre, lyramque
excipis: et (mirum!) medio dum labitur amne,
flebile nescio quid queritur lyra, flebile lingua
murmurat exanimis, respondent flebile ripae.
iamque mare invectae flumen populare relinquunt
et Methymnaeae potiuntur litore Lesbi:
hic ferus expositum peregrinis anguis harenis
os petit et sparsos stillanti rore capillos.
tandem Phoebus adest morsusque inferre parantem
arcet et in lapidem rictus serpentis apertos
congelat et patulos, ut erant, indurat hiatus.
    Umbra subit terras, et quae loca viderat ante,
cuncta recognoscit quaerensque per arva piorum
invenit Eurydicen cupidisque amplectitur ulnis;
hic modo coniunctis spatiantur passibus ambo,
nunc praecedentem sequitur, nunc praevius anteit
Eurydicenque suam iam tuto respicit Orpheus.
    Non inpune tamen scelus hoc sinit esse Lyaeus
amissoque dolens sacrorum vate suorum
protinus in silvis matres Edonidas omnes,
quae videre nefas, torta radice ligavit;
quippe pedum digitos via, quam tum est quaeque secuta,
traxit et in solidam detrusit acumina terram,
utque suum laqueis, quos callidus abdidit auceps,
crus ubi commisit volucris sensitque teneri,
plangitur ac trepidans adstringit vincula motu:
sic, ut quaeque solo defixa cohaeserat harum,
exsternata fugam frustra temptabat, at illam

lenta tenet radix exsultantemque coercet,
dumque ubi sint digiti, dum pes ubi, quaerit, et ungues,
aspicit in teretes lignum succedere suras
et conata femur maerenti plangere dextra
robora percussit, pectus quoque robora fiunt,
robora sunt umeri; nodosaque bracchia veros
esse putes ramos, et non fallare putando.
Nec satis hoc Baccho est, ipsos quoque deserit agros
cumque choro meliore sui vineta Timoli
Pactolonque petit, quamvis non aureus illo
tempore nec caris erat invidiosus harenis.
hunc adsueta cohors, satyri bacchaeque, frequentant,
at Silenus abest: titubantem annisque meroque
ruricolae cepere Phryges vinctumque coronis
ad regem duxere Midan, cui Thracius Orpheus
orgia tradiderat cum Cecropio Eumolpo.
qui simul agnovit socium comitemque sacrorum,
hospitis adventu festum genialiter egit
per bis quinque dies et iunctas ordine noctes,
et iam stellarum sublime coegerat agmen
Lucifer undecimus, Lydos cum laetus in agros
rex venit et iuveni Silenum reddit alumno.
Huic deus optandi gratum, sed inutile, fecit
muneris arbitrium gaudens altore recepto.
ille male usurus donis ait 'effice, quicquid
corpore contigero, fulvum vertatur in aurum.'
adnuit optatis nocituraque munera solvit
Liber et indoluit, quod non meliora petisset.
laetus abit gaudetque malo Berecyntius heros
pollicitique fidem tangendo singula temptat
vixque sibi credens, non alta fronde virentem
ilice detraxit virgam: virga aurea facta est;
tollit humo saxum: saxum quoque palluit auro;
contigit et glaebam: contactu glaeba potenti
massa fit; arentis Cereris decerpsit aristas:
aurea messis erat; demptum tenet arbore pomum:
Hesperidas donasse putes; si postibus altis
admovit digitos, postes radiare videntur;
ille etiam liquidis palmas ubi laverat undis,
unda fluens palmis Danaen eludere posset;
vix spes ipse suas animo capit aurea fingens
omnia. gaudenti mensas posuere ministri
exstructas dapibus nec tostae frugis egentes:
tum vero, sive ille sua Cerealia dextra
munera contigerat, Cerealia dona rigebant,

sive dapes avido convellere dente parabat,
lammina fulva dapes admoto dente premebat;
miscuerat puris auctorem muneris undis:
fusile per rictus aurum fluitare videres.
  Attonitus novitate mali divesque miserque
effugere optat opes et quae modo voverat, odit.
copia nulla famem relevat; sitis arida guttur
urit, et inviso meritus torquetur ab auro
ad caelumque manus et splendida bracchia tollens
'da veniam, Lenaee pater! peccavimus' inquit,
'sed miserere, precor, speciosoque eripe damno!'
mite deum numen: Bacchus peccasse fatentem
restituit pactique fide data munera solvit
'ne' ve 'male optato maneas circumlitus auro,
vade' ait 'ad magnis vicinum Sardibus amnem
perque iugum nitens labentibus obvius undis
carpe viam, donec venias ad fluminis ortus,
spumigeroque tuum fonti, qua plurimus exit,
subde caput corpusque simul, simul elue crimen.'
rex iussae succedit aquae: vis aurea tinxit
flumen et humano de corpore cessit in amnem;
nunc quoque iam veteris percepto semine venae
arva rigent auro madidis pallentia glaebis.
  Ille perosus opes silvas et rura colebat
Panaque montanis habitantem semper in antris,
pingue sed ingenium mansit, nocituraque, ut ante,
rursus erant domino stultae praecordia mentis.
nam freta prospiciens late riget arduus alto
Tmolus in ascensu clivoque extensus utroque
Sardibus hinc, illinc parvis finitur Hypaepis.
Pan ibi dum teneris iactat sua sibila nymphis
et leve cerata modulatur harundine carmen
ausus Apollineos prae se contemnere cantus,
iudice sub Tmolo certamen venit ad inpar.
  Monte suo senior iudex consedit et aures
liberat arboribus: quercu coma caerula tantum
cingitur, et pendent circum cava tempora glandes.
isque deum pecoris spectans 'in iudice' dixit
'nulla mora est.' calamis agrestibus insonat ille
barbaricoque Midan (aderat nam forte canenti)
carmine delenit; post hunc sacer ora retorsit
Tmolus ad os Phoebi: vultum sua silva secuta est.
ille caput flavum lauro Parnaside vinctus
verrit humum Tyrio saturata murice palla
instructamque fidem gemmis et dentibus Indis

sustinet a laeva, tenuit manus altera plectrum;
artificis status ipse fuit. tum stamina docto
pollice sollicitat, quorum dulcedine captus
Pana iubet Tmolus citharae submittere cannas.
Iudicium sanctique placet sententia montis
omnibus, arguitur tamen atque iniusta vocatur
unius sermone Midae; nec Delius aures
humanam stolidas patitur retinere figuram,
sed trahit in spatium villisque albentibus inplet
instabilesque imas facit et dat posse moveri:
cetera sunt hominis, partem damnatur in unam
induiturque aures lente gradientis aselli.
ille quidem celare cupit turpique pudore
tempora purpureis temptat relevare tiaris;
sed solitus longos ferro resecare capillos
viderat hoc famulus, qui cum nec prodere visum
dedecus auderet, cupiens efferre sub auras,
nec posset reticere tamen, secedit humumque
effodit et, domini quales adspexerit aures,
voce refert parva terraeque inmurmurat haustae
indiciumque suae vocis tellure regesta
obruit et scrobibus tacitus discedit opertis.
creber harundinibus tremulis ibi surgere lucus
coepit et, ut primum pleno maturuit anno,
prodidit agricolam: leni nam motus ab austro
obruta verba refert dominique coarguit aures.
Ultus abit Tmolo liquidumque per aera vectus
angustum citra pontum Nepheleidos Helles
Laomedonteis Latoius adstitit arvis.
dextera Sigei, Rhoetei laeva profundi
ara Panomphaeo vetus est sacrata Tonanti:
inde novae primum moliri moenia Troiae
Laomedonta videt susceptaque magna labore
crescere difficili nec opes exposcere parvas
cumque tridentigero tumidi genitore profundi
mortalem induitur formam Phrygiaeque tyranno
aedificat muros pactus pro moenibus aurum.
stabat opus: pretium rex infitiatur et addit,
perfidiae cumulum, falsis periuria verbis.
'non inpune feres' rector maris inquit, et omnes
inclinavit aquas ad avarae litora Troiae
inque freti formam terras conplevit opesque
abstulit agricolis et fluctibus obruit agros.
poena neque haec satis est: regis quoque filia monstro
poscitur aequoreo, quam dura ad saxa revinctam

vindicat Alcides promissaque munera dictos
poscit equos tantique operis mercede negata
bis periura capit superatae moenia Troiae.
nec, pars militiae, Telamon sine honore recessit
Hesioneque data potitur. nam coniuge Peleus
clarus erat diva nec avi magis ille superbus
nomine quam soceri, siquidem Iovis esse nepoti
contigit haut uni, coniunx dea contigit uni.
    Namque senex Thetidi Proteus 'dea' dixerat 'undae,
concipe: mater eris iuvenis, qui fortibus annis
acta patris vincet maiorque vocabitur illo.'
ergo, ne quicquam mundus Iove maius haberet,
quamvis haut tepidos sub pectore senserat ignes,
Iuppiter aequoreae Thetidis conubia fugit,
in suaque Aeaciden succedere vota nepotem
iussit et amplexus in virginis ire marinae.
    Est sinus Haemoniae curvos falcatus in arcus,
bracchia procurrunt: ubi, si foret altior unda,
portus erat; summis inductum est aequor harenis;
litus habet solidum, quod nec vestigia servet
nec remoretur iter nec opertum pendeat alga;
myrtea silva subest bicoloribus obsita bacis.
est specus in medio, natura factus an arte,
ambiguum, magis arte tamen: quo saepe venire
frenato delphine sedens, Theti, nuda solebas.
illic te Peleus, ut somno vincta iacebas,
occupat, et quoniam precibus temptata repugnas,
vim parat, innectens ambobus colla lacertis;
quod nisi venisses variatis saepe figuris
ad solitas artes, auso foret ille potitus;
sed modo tu volucris: volucrem tamen ille tenebat;
nunc gravis arbor eras: haerebat in arbore Peleus;
tertia forma fuit maculosae tigridis: illa
territus Aeacides a corpore bracchia solvit.
inde deos pelagi vino super aequora fuso
et pecoris fibris et fumo turis adorat,
donec Carpathius medio de gurgite vates
'Aeacide,' dixit 'thalamis potiere petitis,
tu modo, cum rigido sopita quiescet in antro,
ignaram laqueis vincloque innecte tenaci.
nec te decipiat centum mentita figuras,
sed preme, quicquid erit, dum, quod fuit ante, reformet.'
dixerat haec Proteus et condidit aequore vultum
admisitque suos in verba novissima fluctus.
    Pronus erat Titan inclinatoque tenebat

Hesperium temone fretum, cum pulchra relicto
Nereis ingreditur consueta cubilia ponto;
vix bene virgineos Peleus invaserat artus:
illa novat formas, donec sua membra teneri
sentit et in partes diversas bracchia tendi.
tum denum ingemuit, 'ne' que ait 'sine numine vincis'
exhibita estque Thetis: confessam amplectitur heros
et potitur votis ingentique inplet Achille.
    Felix et nato, felix et coniuge Peleus,
et cui, si demas iugulati crimina Phoci,
omnia contigerant: fraterno sanguine sontem
expulsumque domo patria Trachinia tellus
accipit. hic regnum sine vi, sine caede gerebat
Lucifero genitore satus patriumque nitorem
ore ferens Ceyx, illo qui tempore maestus
dissimilisque sui fratrem lugebat ademptum.
quo postquam Aeacides fessus curaque viaque
venit et intravit paucis comitantibus urbem,
quosque greges pecorum, quae secum armenta trahebat,
haut procul a muris sub opaca valle reliquit;
copia cum facta est adeundi prima tyranni,
velamenta manu praetendens supplice, qui sit
quoque satus, memorat, tantum sua crimina celat
mentiturque fugae causam; petit, urbe vel agro
se iuvet. hunc contra placido Trachinius ore
talibus adloquitur: 'mediae quoque commoda plebi
nostra patent, Peleu, nec inhospita regna tenemus;
adicis huic animo momenta potentia, clarum
nomen avumque Iovem; ne tempora perde precando!
quod petis, omne feres tuaque haec pro parte vocato,
qualiacumque vides! utinam meliora videres!'
et flebat: moveat tantos quae causa dolores,
Peleusque comitesque rogant; quibus ille profatur:
'forsitan hanc volucrem, rapto quae vivit et omnes
terret aves, semper pennas habuisse putetis:
vir fuit (et—tanta est animi constantia—iam tum
acer erat belloque ferox ad vimque paratus)
nomine Daedalion. illo genitore creatis,
qui vocat Auroram caeloque novissimus exit,
culta mihi pax est, pacis mihi cura tenendae
coniugiique fuit, fratri fera bella placebant:
illius virtus reges gentesque subegit,
quae nunc Thisbaeas agitat mutata columbas.
nata erat huic Chione, quae dotatissima forma
mille procos habuit, bis septem nubilis annis.

forte revertentes Phoebus Maiaque creatus,
ille suis Delphis, hic vertice Cyllenaeo,
videre hanc pariter, pariter traxere colorem.
spem veneris differt in tempora noctis Apollo;
non fert ille moras virgaque movente soporem
virginis os tangit: tactu iacet illa potenti
vimque dei patitur; nox caelum sparserat astris:
Phoebus anum simulat praereptaque gaudia sumit.
ut sua maturus conplevit tempora venter,
alipedis de stirpe dei versuta propago
nascitur Autolycus furtum ingeniosus ad omne,
candida de nigris et de candentibus atra
qui facere adsuerat, patriae non degener artis;
nascitur e Phoebo (namque est enixa gemellos)
carmine vocali clarus citharaque Philammon.
quid peperisse duos et dis placuisse duobus
et forti genitore et progenitore nitenti
esse satam prodest? an obest quoque gloria multis?
obfuit huic certe! quae se praeferre Dianae
sustinuit faciemque deae culpavit, at illi
ira ferox mota est "factis" que "placebimus" inquit.
nec mora, curvavit cornu nervoque sagittam
inpulit et meritam traiecit harundine linguam.
lingua tacet, nec vox temptataque verba sequuntur,
conantemque loqui cum sanguine vita reliquit;
quam miser amplexans ego tum patriumque dolorem
corde tuli fratrique pio solacia dixi,
quae pater haut aliter quam cautes murmura ponti
accipit et natam delamentatur ademptam;
ut vero ardentem vidit, quater impetus illi
in medios fuit ire rogos, quater inde repulsus
concita membra fugae mandat similisque iuvenco
spicula crabronum pressa cervice gerenti,
qua via nulla, ruit. iam tum mihi currere visus
plus homine est, alasque pedes sumpsisse putares.
effugit ergo omnes veloxque cupidine leti
vertice Parnasi potitur; miseratus Apollo,
cum se Daedalion saxo misisset ab alto,
fecit avem et subitis pendentem sustulit alis
oraque adunca dedit, curvos dedit unguibus hamos,
virtutem antiquam, maiores corpore vires,
et nunc accipiter, nulli satis aequus, in omnes
saevit aves aliisque dolens fit causa dolendi.'
Quae dum Lucifero genitus miracula narrat
de consorte suo, cursu festinus anhelo

advolat armenti custos Phoceus Onetor
et 'Peleu, Peleu! magnae tibi nuntius adsum
cladis' ait. quodcumque ferat, iubet edere Peleus,
pendet et ipse metu trepidi Trachinius oris;
ille refert 'fessos ad litora curva iuvencos
adpuleram, medio cum Sol altissimus orbe
tantum respiceret, quantum superesse videret,
parsque boum fulvis genua inclinarat harenis
latarumque iacens campos spectabat aquarum,
pars gradibus tardis illuc errabat et illuc;
nant alii celsoque exstant super aequora collo.
templa mari subsunt nec marmore clara neque auro,
sed trabibus densis lucoque umbrosa vetusto:
Nereides Nereusque tenent (hos navita ponti
edidit esse deos, dum retia litore siccat);
iuncta palus huic est densis obsessa salictis,
quam restagnantis fecit maris unda paludem:
inde fragore gravi strepitans loca proxima terret,
belua vasta, lupus iuncisque palustribus exit,
oblitus et spumis et sparsus sanguine rictus
fulmineos, rubra suffusus lumina flamma.
qui quamquam saevit pariter rabieque fameque,
acrior est rabie: neque enim ieiunia curat
caede boum diramque famem finire, sed omne
vulnerat armentum sternitque hostiliter omne.
pars quoque de nobis funesto saucia morsu,
dum defensamus, leto est data; sanguine litus
undaque prima rubet demugitaeque paludes.
sed mora damnosa est, nec res dubitare remittit:
dum superest aliquid, cuncti coeamus et arma,
arma capessamus coniunctaque tela feramus!'
dixerat agrestis: nec Pelea damna movebant,
sed memor admissi Nereida conligit orbam
damna sua inferias exstincto mittere Phoco.
induere arma viros violentaque sumere tela
rex iubet Oetaeus; cum quis simul ipse parabat
ire, sed Alcyone coniunx excita tumultu
prosilit et nondum totos ornata capillos
disicit hos ipsos colloque infusa mariti,
mittat ut auxilium sine se, verbisque precatur
et lacrimis, animasque duas ut servet in una.
Aeacides illi: 'pulchros, regina, piosque
pone metus! plena est promissi gratia vestri.
non placet arma mihi contra nova monstra moveri;
numen adorandum pelagi est!' erat ardua turris,

arce focus summa, fessis nota grata carinis:
ascendunt illuc stratosque in litore tauros
cum gemitu adspiciunt vastatoremque cruento
ore ferum, longos infectum sanguine villos.
inde manus tendens in aperti litora ponti
caeruleam Peleus Psamathen, ut finiat iram,
orat, opemque ferat; nec vocibus illa rogantis
flectitur Aeacidae, Thetis hanc pro coniuge supplex
accepit veniam. sed enim revocatus ab acri
caede lupus perstat, dulcedine sanguinis asper,
donec inhaerentem lacerae cervice iuvencae
marmore mutavit: corpus praeterque colorem
omnia servavit, lapidis color indicat illum
iam non esse lupum, iam non debere timeri.
nec tamen hac profugum consistere Pelea terra
fata sinunt, Magnetas adit vagus exul et illic
sumit ab Haemonio purgamina caedis Acasto.
Interea fratrisque sui fratremque secutis
anxia prodigiis turbatus pectora Ceyx,
consulat ut sacras, hominum oblectamina, sortes,
ad Clarium parat ire deum; nam templa profanus
invia cum Phlegyis faciebat Delphica Phorbas.
consilii tamen ante sui, fidissima, certam
te facit, Alcyone; cui protinus intima frigus
ossa receperunt, buxoque simillimus ora
pallor obit, lacrimisque genae maduere profusis.
ter conata loqui, ter fletibus ora rigavit
singultuque pias interrumpente querellas
'quae mea culpa tuam,' dixit 'carissime, mentem
vertit? ubi est quae cura mei prior esse solebat?
iam potes Alcyone securus abesse relicta?
iam via longa placet? iam sum tibi carior absens?
at, puto, per terras iter est, tantumque dolebo,
non etiam metuam, curaeque timore carebunt.
aequora me terrent et ponti tristis imago:
et laceras nuper tabulas in litore vidi
et saepe in tumulis sine corpore nomina legi.
neve tuum fallax animum fiducia tangat,
quod socer Hippotades tibi sit, qui carcere fortes
contineat ventos, et, cum velit, aequora placet.
cum semel emissi tenuerunt aequora venti,
nil illis vetitum est: incommendataque tellus
omnis et omne fretum est, caeli quoque nubila vexant
excutiuntque feris rutilos concursibus ignes.
quo magis hos novi (nam novi et saepe paterna

parva domo vidi), magis hoc reor esse timendos.
quod tua si flecti precibus sententia nullis,
care, potest, coniunx, nimiumque es certus eundi,
me quoque tolle simul! certe iactabimur una,
nec nisi quae patiar, metuam, pariterque feremus,
quicquid erit, pariter super aequora lata feremur.'
Talibus Aeolidis dictis lacrimisque movetur
sidereus coniunx: neque enim minor ignis in ipso est;
sed neque propositos pelagi dimittere cursus,
nec vult Alcyonen in partem adhibere pericli
multaque respondit timidum solantia pectus.
non tamen idcirco causam probat; addidit illis
hoc quoque lenimen, quo solo flexit amantem:
'longa quidem est nobis omnis mora, sed tibi iuro
per patrios ignes, si me modo fata remittant,
ante reversurum, quam luna bis inpleat orbem.'
his ubi promissis spes est admota recursus,
protinus eductam navalibus aequore tingui
aptarique suis pinum iubet armamentis;
qua rursus visa veluti praesaga futuri
horruit Alcyone lacrimasque emisit obortas
amplexusque dedit tristique miserrima tandem
ore 'vale' dixit conlapsaque corpore toto est;
ast iuvenes quaerente moras Ceyce reducunt
ordinibus geminis ad fortia pectora remos
aequalique ictu scindunt freta: sustulit illa
umentes oculos stantemque in puppe recurva
concussaque manu dantem sibi signa maritum
prona videt redditque notas; ubi terra recessit
longius, atque oculi nequeunt cognoscere vultus,
dum licet, insequitur fugientem lumine pinum;
haec quoque ut haut poterat spatio submota videri,
vela tamen spectat summo fluitantia malo;
ut nec vela videt, vacuum petit anxia lectum
seque toro ponit: renovat lectusque torusque
Alcyonae lacrimas et quae pars admonet absit.
Portibus exierant, et moverat aura rudentes:
obvertit lateri pendentes navita remos
cornuaque in summa locat arbore totaque malo
carbasa deducit venientesque accipit auras.
aut minus, aut certe medium non amplius aequor
puppe secabatur, longeque erat utraque tellus,
cum mare sub noctem tumidis albescere coepit
fluctibus et praeceps spirare valentius eurus.
'ardua iamdudum demittite cornua' rector

clamat 'et antemnis totum subnectite velum.'
hic iubet; inpediunt adversae iussa procellae,
nec sinit audiri vocem fragor aequoris ullam:
sponte tamen properant alii subducere remos,
pars munire latus, pars ventis vela negare;
egerit hic fluctus aequorque refundit in aequor,
hic rapit antemnas; quae dum sine lege geruntur,
aspera crescit hiems, omnique e parte feroces
bella gerunt venti fretaque indignantia miscent.
ipse pavet nec se, qui sit status, ipse fatetur
scire ratis rector, nec quid iubeatve vetetve:
tanta mali moles tantoque potentior arte est.
quippe sonant clamore viri, stridore rudentes,
undarum incursu gravis unda, tonitribus aether.
fluctibus erigitur caelumque aequare videtur
pontus et inductas aspergine tangere nubes;
et modo, cum fulvas ex imo vertit harenas,
concolor est illis, Stygia modo nigrior unda,
sternitur interdum spumisque sonantibus albet.
ipsa quoque his agitur vicibus Trachinia puppis
et nunc sublimis veluti de vertice montis
despicere in valles imumque Acheronta videtur,
nunc, ubi demissam curvum circumstetit aequor,
suspicere inferno summum de gurgite caelum.
saepe dat ingentem fluctu latus icta fragorem
nec levius pulsata sonat, quam ferreus olim
cum laceras aries balistave concutit arces,
utque solent sumptis incursu viribus ire
pectore in arma feri protentaque tela leones,
sic, ubi se ventis admiserat unda coortis,
ibat in alta ratis multoque erat altior illis;
iamque labant cunei, spoliataque tegmine cerae
rima patet praebetque viam letalibus undis.
ecce cadunt largi resolutis nubibus imbres,
inque fretum credas totum descendere caelum,
inque plagas caeli tumefactum ascendere pontum.
vela madent nimbis, et cum caelestibus undis
aequoreae miscentur aquae; caret ignibus aether,
caecaque nox premitur tenebris hiemisque suisque.
discutiunt tamen has praebentque micantia lumen
fulmina: fulmineis ardescunt ignibus imbres.
dat quoque iam saltus intra cava texta carinae
fluctus; et ut miles, numero praestantior omni,
cum saepe adsiluit defensae moenibus urbis,
spe potitur tandem laudisque accensus amore

inter mille viros murum tamen occupat unus,
sic ubi pulsarunt noviens latera ardua fluctus,
vastius insurgens decimae ruit impetus undae
nec prius absistit fessam oppugnare carinam,
quam velut in captae descendat moenia navis.
pars igitur temptabat adhuc invadere pinum,
pars maris intus erat: trepidant haud setius omnes,
quam solet urbs aliis murum fodientibus extra
atque aliis murum trepidare tenentibus intus.
deficit ars, animique cadunt, totidemque videntur,
quot veniunt fluctus, ruere atque inrumpere mortes.
non tenet hic lacrimas, stupet hic, vocat ille beatos,
funera quos maneant, hic votis numen adorat
bracchiaque ad caelum, quod non videt, inrita tollens
poscit opem; subeunt illi fraterque parensque,
huic cum pignoribus domus et quodcunque relictum est;
Alcyone Ceyca movet, Ceycis in ore
nulla nisi Alcyone est et, cum desideret unam,
gaudet abesse tamen; patriae quoque vellet ad oras
respicere inque domum supremos vertere vultus,
verum, ubi sit, nescit: tanta vertigine pontus
fervet, et inducta piceis e nubibus umbra
omne latet caelum, duplicataque noctis imago est.
frangitur incursu nimbosi turbinis arbor,
frangitur et regimen, spoliisque animosa superstes
unda, velut victrix, sinuataque despicit undas;
nec levius, quam siquis Athon Pindumve revulsos
sede sua totos in apertum everterit aequor,
praecipitata cadit pariterque et pondere et ictu
mergit in ima ratem; cum qua pars magna virorum
gurgite pressa gravi neque in aera reddita fato
functa suo est, alii partes et membra carinae
trunca tenent: tenet ipse manu, qua sceptra solebat,
fragmina navigii Ceyx socerumque patremque
invocat heu! frustra, sed plurima nantis in ore
Alcyone coniunx: illam meminitque refertque,
illius ante oculos ut agant sua corpora fluctus
optat et exanimis manibus tumuletur amicis.
dum natat, absentem, quotiens sinit hiscere fluctus,
nominat Alcyonen ipsisque inmurmurat undis.
ecce super medios fluctus niger arcus aquarum
frangitur et rupta mersum caput obruit unda.
Lucifer obscurus nec quem cognoscere posses
illa luce fuit, quoniamque excedere caelo
non licuit, densis texit sua nubibus ora.

Aeolis interea, tantorum ignara malorum,
dinumerat noctes et iam, quas induat ille,
festinat vestes, iam quas, ubi venerit ille,
ipsa gerat, reditusque sibi promittit inanes.
omnibus illa quidem superis pia tura ferebat,
ante tamen cunctos Iunonis templa colebat
proque viro, qui nullus erat, veniebat ad aras
utque foret sospes coniunx suus utque rediret,
optabat, nullamque sibi praeferret; at illi
hoc de tot votis poterat contingere solum.
At dea non ultra pro functo morte rogari
sustinet utque manus funestas arceat aris,
'Iri, meae' dixit 'fidissima nuntia vocis,
vise soporiferam Somni velociter aulam
exstinctique iube Ceycis imagine mittat
somnia ad Alcyonen veros narrantia casus.'
dixerat: induitur velamina mille colorum
Iris et arquato caelum curvamine signans
tecta petit iussi sub nube latentia regis.
Est prope Cimmerios longo spelunca recessu,
mons cavus, ignavi domus et penetralia Somni,
quo numquam radiis oriens mediusve cadensve
Phoebus adire potest: nebulae caligine mixtae
exhalantur humo dubiaeque crepuscula lucis.
non vigil ales ibi cristati cantibus oris
evocat Auroram, nec voce silentia rumpunt
sollicitive canes canibusve sagacior anser;
non fera, non pecudes, non moti flamine rami
humanaeve sonum reddunt convicia linguae.
muta quies habitat; saxo tamen exit ab imo
rivus aquae Lethes, per quem cum murmure labens
invitat somnos crepitantibus unda lapillis.
ante fores antri fecunda papavera florent
innumeraeque herbae, quarum de lacte soporem
Nox legit et spargit per opacas umida terras.
ianua, ne verso stridores cardine reddat,
nulla domo tota est, custos in limine nullus;
at medio torus est ebeno sublimis in antro,
plumeus, atricolor, pullo velamine tectus,
quo cubat ipse deus membris languore solutis.
hunc circa passim varias imitantia formas
Somnia vana iacent totidem, quot messis aristas,
silva gerit frondes, eiectas litus harenas.
Quo simul intravit manibusque obstantia virgo
Somnia dimovit, vestis fulgore reluxit

sacra domus, tardaque deus gravitate iacentes
vix oculos tollens iterumque iterumque relabens
summaque percutiens nutanti pectora mento
excussit tandem sibi se cubitoque levatus,
quid veniat, (cognovit enim) scitatur, at illa:
'Somne, quies rerum, placidissime, Somne, deorum,
pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris
fessa ministeriis mulces reparasque labori,
Somnia, quae veras aequent imitamine formas,
Herculea Trachine iube sub imagine regis
Alcyonen adeant simulacraque naufraga fingant.
imperat hoc Iuno.' postquam mandata peregit,
Iris abit: neque enim ulterius tolerare soporis
vim poterat, labique ut somnum sensit in artus,
effugit et remeat per quos modo venerat arcus.
    At pater e populo natorum mille suorum
excitat artificem simulatoremque figurae
Morphea: non illo quisquam sollertius alter
exprimit incessus vultumque sonumque loquendi;
adicit et vestes et consuetissima cuique
verba; sed hic solos homines imitatur, at alter
fit fera, fit volucris, fit longo corpore serpens:
hunc Icelon superi, mortale Phobetora vulgus
nominat; est etiam diversae tertius artis
Phantasos: ille in humum saxumque undamque trabemque,
quaeque vacant anima, fallaciter omnia transit;
regibus hi ducibusque suos ostendere vultus
nocte solent, populos alii plebemque pererrant.
praeterit hos senior cunctisque e fratribus unum
Morphea, qui peragat Thaumantidos edita, Somnus
eligit et rursus molli languore solutus
deposuitque caput stratoque recondidit alto.
    Ille volat nullos strepitus facientibus alis
per tenebras intraque morae breve tempus in urbem
pervenit Haemoniam, positisque e corpore pennis
in faciem Ceycis abit sumptaque figura
luridus, exanimi similis, sine vestibus ullis,
coniugis ante torum miserae stetit: uda videtur
barba viri, madidisque gravis fluere unda capillis.
tum lecto incumbens fletu super ora profuso
haec ait: 'agnoscis Ceyca, miserrima coniunx,
an mea mutata est facies nece? respice: nosces
inveniesque tuo pro coniuge coniugis umbram!
nil opis, Alcyone, nobis tua vota tulerunt!
occidimus! falso tibi me promittere noli!

nubilus Aegaeo deprendit in aequore navem
auster et ingenti iactatam flamine solvit,
oraque nostra tuum frustra clamantia nomen
inplerunt fluctus.—non haec tibi nuntiat auctor
ambiguus, non ista vagis rumoribus audis:
ipse ego fata tibi praesens mea naufragus edo.
surge, age, da lacrimas lugubriaque indue nec me
indeploratum sub inania Tartara mitte!'
adicit his vocem Morpheus, quam coniugis illa
crederet esse sui (fletus quoque fundere veros
visus erat), gestumque manus Ceycis habebat.
ingemit Alcyone lacrimans, motatque lacertos
per somnum corpusque petens amplectitur auras
exclamatque: 'mane! quo te rapis? ibimus una.'
voce sua specieque viri turbata soporem
excutit et primo, si sit, circumspicit, illic,
qui modo visus erat; nam moti voce ministri
intulerant lumen. postquam non invenit usquam,
percutit ora manu laniatque a pectore vestes
pectoraque ipsa ferit nec crines solvere curat:
scindit et altrici, quae luctus causa, roganti
'nulla est Alcyone, nulla est' ait. 'occidit una
cum Ceyce suo. solantia tollite verba!
naufragus interiit: vidi agnovique manusque
ad discedentem cupiens retinere tetendi.
umbra fuit, sed et umbra tamen manifesta virique
vera mei. non ille quidem, si quaeris, habebat
adsuetos vultus nec quo prius, ore nitebat:
pallentem nudumque et adhuc umente capillo
infelix vidi. stetit hoc miserabilis ipso
ecce loco'; et quaerit, vestigia siqua supersint.
'hoc erat, hoc, animo quod divinante timebam,
et ne me fugiens ventos sequerere rogabam.
at certe vellem, quoniam periturus abibas,
me quoque duxisses: multum fuit utile tecum
ire mihi; neque enim de vitae tempore quicquam
non simul egissem, nec mors discreta fuisset.
nunc absens perii, iactor quoque fluctibus absens,
et sine me me pontus habet. crudelior ipso
sit mihi mens pelago, si vitam ducere nitar
longius et tanto pugnem superesse dolori!
sed neque pugnabo nec te, miserande, relinquam
et tibi nunc saltem veniam comes, inque sepulcro
si non urna, tamen iunget nos littera: si non
ossibus ossa meis, at nomen nomine tangam.'

plura dolor prohibet, verboque intervenit omni
plangor, et attonito gemitus a corde trahuntur.
    Mane erat: egreditur tectis ad litus et illum
maesta locum repetit, de quo spectarat euntem,
dumque moratur ibi dumque 'hic retinacula solvit,
hoc mihi discedens dedit oscula litore' dicit
dumque notata locis reminiscitur acta fretumque
prospicit, in liquida, spatio distante, tuetur
nescio quid quasi corpus aqua, primoque, quid illud
esset, erat dubium; postquam paulum adpulit unda,
et, quamvis aberat, corpus tamen esse liquebat,
qui foret, ignorans, quia naufragus, omine mota est
et, tamquam ignoto lacrimam daret, 'heu! miser,' inquit
'quisquis es, et siqua est coniunx tibi!' fluctibus actum
fit propius corpus: quod quo magis illa tuetur,
hoc minus et minus est mentis, vae! iamque propinquae
admotum terrae, iam quod cognoscere posset,
cernit: erat coniunx! 'ille est!' exclamat et una
ora, comas, vestem lacerat tendensque trementes
ad Ceyca manus 'sic, o carissime coniunx,
sic ad me, miserande, redis?' ait. adiacet undis
facta manu moles, quae primas aequoris iras
frangit et incursus quae praedelassat aquarum.
insilit huc, mirumque fuit potuisse: volabat
percutiensque levem modo natis aera pennis
stringebat summas ales miserabilis undas,
dumque volat, maesto similem plenumque querellae
ora dedere sonum tenui crepitantia rostro.
ut vero tetigit mutum et sine sanguine corpus,
dilectos artus amplexa recentibus alis
frigida nequiquam duro dedit oscula rostro.
senserit hoc Ceyx, an vultum motibus undae
tollere sit visus, populus dubitabat, at ille
senserat: et tandem, superis miserantibus, ambo
alite mutantur; fatis obnoxius isdem
tunc quoque mansit amor nec coniugiale solutum
foedus in alitibus: coeunt fiuntque parentes,
perque dies placidos hiberno tempore septem
incubat Alcyone pendentibus aequore nidis.
tunc iacet unda maris: ventos custodit et arcet
Aeolus egressu praestatque nepotibus aequor.
    Hos aliquis senior iunctim freta lata volantes
spectat et ad finem servatos laudat amores:
proximus, aut idem, si fors tulit, 'hic quoque,' dixit
'quem mare carpentem substrictaque crura gerentem

aspicis,' (ostendens spatiosum in guttura mergum)
'regia progenies, et si descendere ad ipsum
ordine perpetuo quaeris, sunt huius origo
Ilus et Assaracus raptusque Iovi Ganymedes
Laomedonque senex Priamusque novissima Troiae
tempora sortitus; frater fuit Hectoris iste:
qui nisi sensisset prima nova fata iuventa,
forsitan inferius non Hectore nomen haberet,
quamvis est illum proles enixa Dymantis,
Aesacon umbrosa furtim peperisse sub Ida
fertur Alexiroe, Granico nata bicorni.
oderat hic urbes nitidaque remotus ab aula
secretos montes et inambitiosa colebat
rura nec Iliacos coetus nisi rarus adibat.
non agreste tamen nec inexpugnabile amori
pectus habens silvas captatam saepe per omnes
aspicit Hesperien patria Cebrenida ripa
iniectos umeris siccantem sole capillos.
visa fugit nymphe, veluti perterrita fulvum
cerva lupum longeque lacu deprensa relicto
accipitrem fluvialis anas; quam Troius heros
insequitur celeremque metu celer urget amore.
ecce latens herba coluber fugientis adunco
dente pedem strinxit virusque in corpore liquit;
cum vita suppressa fuga est: amplectitur amens
exanimem clamatque "piget, piget esse secutum!
sed non hoc timui, neque erat mihi vincere tanti.
perdidimus miseram nos te duo: vulnus ab angue,
a me causa data est! ego sim sceleratior illo,
ni tibi morte mea mortis solacia mittam."
dixit et e scopulo, quem rauca subederat unda,
se dedit in pontum. Tethys miserata cadentem
molliter excepit nantemque per aequora pennis
texit, et optatae non est data copia mortis.
indignatur amans, invitum vivere cogi
obstarique animae misera de sede volenti
exire, utque novas umeris adsumpserat alas,
subvolat atque iterum corpus super aequora mittit.
pluma levat casus: furit Aesacos inque profundum
pronus abit letique viam sine fine retemptat.
fecit amor maciem: longa internodia crurum,
longa manet cervix, caput est a corpore longe;
aequora amat nomenque tenet, quia mergitur illo.'

P. OVIDI NASONIS METAMORPHOSEON LIBER DVODECIMVS

Nescius adsumptis Priamus pater Aesacon alis
vivere lugebat: tumulo quoque nomen habenti
inferias dederat cum fratribus Hector inanes;
defuit officio Paridis praesentia tristi,
postmodo qui rapta longum cum coniuge bellum
attulit in patriam: coniurataeque sequuntur
mille rates gentisque simul commune Pelasgae;
nec dilata foret vindicta, nisi aequora saevi
invia fecissent venti, Boeotaque tellus
Aulide piscosa puppes tenuisset ituras.
hic patrio de more Iovi cum sacra parassent,
ut vetus accensis incanduit ignibus ara,
serpere caeruleum Danai videre draconem
in platanum, coeptis quae stabat proxima sacris.
nidus erat volucrum bis quattuor arbore summa:
quas simul et matrem circum sua damna volantem
corripuit serpens avidoque recondidit ore,
obstipuere omnes, at veri providus augur
Thestorides 'vincemus'; ait, 'gaudete, Pelasgi!
Troia cadet, sed erit nostri mora longa laboris,'
atque novem volucres in belli digerit annos.
ille, ut erat virides amplexus in arbore ramos,
fit lapis et signat serpentis imagine saxum.
Permanet Aoniis Boreas violentus in undis
bellaque non transfert, et sunt, qui parcere Troiae
Neptunum credant, quia moenia fecerat urbi;
at non Thestorides: nec enim nescitve tacetve
sanguine virgineo placandam virginis iram
esse deae. postquam pietatem publica causa
rexque patrem vicit, castumque datura cruorem
flentibus ante aram stetit Iphigenia ministris,
victa dea est nubemque oculis obiecit et inter
officium turbamque sacri vocesque precantum
supposita fertur mutasse Mycenida cerva.
ergo ubi, qua decuit, lenita est caede Diana,
et pariter Phoebes, pariter maris ira recessit,
accipiunt ventos a tergo mille carinae
multaque perpessae Phrygia potiuntur harena.
Orbe locus medio est inter terrasque fretumque
caelestesque plagas, triplicis confinia mundi;
unde quod est usquam, quamvis regionibus absit,
inspicitur, penetratque cavas vox omnis ad aures:
Fama tenet summaque domum sibi legit in arce,

innumerosque aditus ac mille foramina tectis
addidit et nullis inclusit limina portis;
nocte dieque patet: tota est ex aere sonanti,
tota fremit vocesque refert iteratque quod audit;
nulla quies intus nullaque silentia parte,
nec tamen est clamor, sed parvae murmura vocis,
qualia de pelagi, siquis procul audiat, undis
esse solent, qualemve sonum, cum Iuppiter atras
increpuit nubes, extrema tonitrua reddunt.
atria turba tenet: veniunt, leve vulgus, euntque
mixtaque cum veris passim commenta vagantur
milia rumorum confusaque verba volutant;
e quibus hi vacuas inplent sermonibus aures,
hi narrata ferunt alio, mensuraque ficti
crescit, et auditis aliquid novus adicit auctor.
illic Credulitas, illic temerarius Error
vanaque Laetitia est consternatique Timores
Seditioque repens dubioque auctore Susurri;
ipsa, quid in caelo rerum pelagoque geratur
et tellure, videt totumque inquirit in orbem.
    Fecerat haec notum, Graias cum milite forti
adventare rates, neque inexspectatus in armis
hostis adest: prohibent aditus litusque tuentur
Troes, et Hectorea primus fataliter hasta,
Protesilae, cadis, commissaque proelia magno
stant Danais, fortisque animae nece cognitus Hector.
nec Phryges exiguo, quid Achaica dextera posset,
sanguine senserunt, et iam Sigea rubebant
litora, iam leto proles Neptunia, Cycnus,
mille viros dederat, iam curru instabat Achilles
totaque Peliacae sternebat cuspidis ictu
agmina perque acies aut Cycnum aut Hectora quaerens
congreditur Cycno (decimum dilatus in annum
Hector erat): tum colla iugo candentia pressos
exhortatus equos currum derexit in hostem
concutiensque suis vibrantia tela lacertis
'quisquis es, o iuvenis,' dixit 'solamen habeto
mortis, ab Haemonio quod sis iugulatus Achille!'
hactenus Aeacides: vocem gravis hasta secuta est,
sed quamquam certa nullus fuit error in hasta,
nil tamen emissi profecit acumine ferri
utque hebeti pectus tantummodo contudit ictu.
'nate dea, nam te fama praenovimus,' inquit
ille 'quid a nobis vulnus miraris abesse?'
(mirabatur enim.) 'non haec, quam cernis, equinis

fulva iubis cassis neque onus, cava parma, sinistrae
auxilio mihi sunt: decor est quaesitus ab istis;
Mars quoque ob hoc capere arma solet! removebitur huius
tegminis officium: tamen indestrictus abibo;
est aliquid non esse satum Nereide, sed qui
Nereaque et natas et totum temperat aequor.'
dixit et haesurum clipei curvamine telum
misit in Aeaciden, quod et aes et proxima rupit
terga novena boum, decimo tamen orbe moratum est.
excutit hoc heros rursusque trementia forti
tela manu torsit: rursus sine vulnere corpus
sincerumque fuit; nec tertia cuspis apertum
et se praebentem valuit destringere Cycnum.
haut secus exarsit, quam circo taurus aperto,
cum sua terribili petit inritamina cornu,
poeniceas vestes, elusaque vulnera sentit;
num tamen exciderit ferrum considerat hastae:
haerebat ligno. 'manus est mea debilis ergo,
quasque' ait 'ante habuit vires, effudit in uno?
nam certe valuit, vel cum Lyrnesia primus
moenia deieci, vel cum Tenedonque suoque
Eetioneas inplevi sanguine Thebas,
vel cum purpureus populari caede Caicus
fluxit, opusque meae bis sensit Telephus hastae.
hic quoque tot caesis, quorum per litus acervos
et feci et video, valuit mea dextra valetque.'
dixit et, ante actis veluti male crederet, hastam
misit in adversum Lycia de plebe Menoeten
loricamque simul subiectaque pectora rupit.
quo plangente gravem moribundo vertice terram
extrahit illud idem calido de vulnere telum
atque ait: 'haec manus est, haec, qua modo vicimus, hasta:
utar in hoc isdem; sit in hoc, precor, exitus idem!'
sic fatus Cycnum repetit, nec fraxinus errat
inque umero sonuit non evitata sinistro,
inde velut muro solidaque a caute repulsa est;
qua tamen ictus erat, signatum sanguine Cycnum
viderat et frustra fuerat gavisus Achilles:
vulnus erat nullum, sanguis fuit ille Menoetae!
tum vero praeceps curru fremebundus ab alto
desilit et nitido securum comminus hostem
ense petens parmam gladio galeamque cavari
cernit, at in duro laedi quoque corpore ferrum.
haut tulit ulterius clipeoque adversa reducto
ter quater ora viri, capulo et cava tempora pulsat

cedentique sequens instat turbatque ruitque
attonitoque negat requiem: pavor occupat illum,
ante oculosque natant tenebrae retroque ferenti
aversos passus medio lapis obstitit arvo;
quem super inpulsum resupino corpore Cycnum
vi multa vertit terraeque adflixit Achilles.
tum clipeo genibusque premens praecordia duris
vincla trahit galeae, quae presso subdita mento
elidunt fauces et respiramen iterque
eripiunt animae. victum spoliare parabat:
arma relicta videt; corpus deus aequoris albam
contulit in volucrem, cuius modo nomen habebat.
    Hic labor, haec requiem multorum pugna dierum
attulit et positis pars utraque substitit armis.
dumque vigil Phrygios servat custodia muros,
et vigil Argolicas servat custodia fossas,
festa dies aderat, qua Cycni victor Achilles
Pallada mactatae placabat sanguine vaccae;
cuius ut inposuit prosecta calentibus aris,
et dis acceptus penetravit in aethera nidor,
sacra tulere suam, pars est data cetera mensis.
discubuere toris proceres et corpora tosta
carne replent vinoque levant curasque sitimque.
non illos citharae, non illos carmina vocum
longave multifori delectat tibia buxi,
sed noctem sermone trahunt, virtusque loquendi
materia est: pugnas referunt hostisque suasque,
inque vices adita atque exhausta pericula saepe
commemorare iuvat; quid enim loqueretur Achilles,
aut quid apud magnum potius loquerentur Achillem?
proxima praecipue domito victoria Cycno
in sermone fuit: visum mirabile cunctis,
quod iuveni corpus nullo penetrabile telo
invictumque a vulnere erat ferrumque terebat.
hoc ipse Aeacides, hoc mirabantur Achivi,
cum sic Nestor ait: 'vestro fuit unicus aevo
contemptor ferri nulloque forabilis ictu
Cycnus. at ipse olim patientem vulnera mille
corpore non laeso Perrhaebum Caenea vidi,
Caenea Perrhaebum, qui factis inclitus Othryn
incoluit, quoque id mirum magis esset in illo,
femina natus erat.' monstri novitate moventur
quisquis adest, narretque rogant: quos inter Achilles:
'dic age! nam cunctis eadem est audire voluntas,
o facunde senex, aevi prudentia nostri,

quis fuerit Caeneus, cur in contraria versus,
qua tibi militia, cuius certamine pugnae
cognitus, a quo sit victus, si victus ab ullo est.'
tum senior: 'quamvis obstet mihi tarda vetustas,
multaque me fugiant primis spectata sub annis,
plura tamen memini. nec quae magis haereat ulla
pectore res nostro est inter bellique domique
acta tot, ac si quem potuit spatiosa senectus
spectatorem operum multorum reddere, vixi
annos bis centum; nunc tertia vivitur aetas.
'Clara decore fuit proles Elateia Caenis,
Thessalidum virgo pulcherrima, perque propinquas
perque tuas urbes (tibi enim popularis, Achille),
multorum frustra votis optata procorum.
temptasset Peleus thalamos quoque forsitan illos:
sed iam aut contigerant illi conubia matris
aut fuerant promissa tuae, nec Caenis in ullos
denupsit thalamos secretaque litora carpens
aequorei vim passa dei est (ita fama ferebat),
utque novae Veneris Neptunus gaudia cepit,
"sint tua vota licet" dixit "secura repulsae:
elige, quid voveas!" (eadem hoc quoque fama ferebat)
"magnum" Caenis ait "facit haec iniuria votum,
tale pati iam posse nihil; da, femina ne sim:
omnia praestiteris." graviore novissima dixit
verba sono poteratque viri vox illa videri,
sicut erat; nam iam voto deus aequoris alti
adnuerat dederatque super, nec saucius ullis
vulneribus fieri ferrove occumbere posset.
munere laetus abit studiisque virilibus aevum
exigit Atracides Peneiaque arva pererrat.
'Duxerat Hippodamen audaci Ixione natus
nubigenasque feros positis ex ordine mensis
arboribus tecto discumbere iusserat antro.
Haemonii proceres aderant, aderamus et ipsi,
festaque confusa resonabat regia turba.
ecce canunt Hymenaeon, et ignibus atria fumant,
cinctaque adest virgo matrum nuruumque caterva,
praesignis facie; felicem diximus illa
coniuge Pirithoum, quod paene fefellimus omen.
nam tibi, saevorum saevissime Centaurorum,
Euryte, quam vino pectus, tam virgine visa
ardet, et ebrietas geminata libidine regnat.
protinus eversae turbant convivia mensae,
raptaturque comis per vim nova nupta prehensis.

Eurytus Hippodamen, alii, quam quisque probabant
aut poterant, rapiunt, captaeque erat urbis imago.
femineo clamore sonat domus: ocius omnes
surgimus, et primus "quae te vecordia," Theseus
"Euryte, pulsat," ait, "qui me vivente lacessas
Pirithoum violesque duos ignarus in uno?"
[neve ea magnanimus frustra memoraverit ore,
submovet instantes raptamque furentibus aufert.]
ille nihil contra, (neque enim defendere verbis
talia facta potest) sed vindicis ora protervis
insequitur manibus generosaque pectora pulsat.
forte fuit iuxta signis exstantibus asper
antiquus crater; quem vastum vastior ipse
sustulit Aegides adversaque misit in ora:
sanguinis ille globos pariter cerebrumque merumque
vulnere et ore vomens madida resupinus harena
calcitrat. ardescunt germani caede bimembres
certatimque omnes uno ore "arma, arma" loquuntur.
vina dabant animos, et prima pocula pugna
missa volant fragilesque cadi curvique lebetes,
res epulis quondam, tum bello et caedibus aptae.
'Primus Ophionides Amycus penetralia donis
haut timuit spoliare suis et primus ab aede
lampadibus densum rapuit funale coruscis
elatumque alte, veluti qui candida tauri
rumpere sacrifica molitur colla securi,
inlisit fronti Lapithae Celadontis et ossa
non cognoscendo confusa relinquit in ore.
exsiluere oculi, disiectisque ossibus oris
acta retro naris medioque est fixa palato.
hunc pede convulso mensae Pellaeus acernae
stravit humi Pelates deiecto in pectora mento
cumque atro mixtos sputantem sanguine dentes
vulnere Tartareas geminato mittit ad umbras.
'Proximus ut steterat spectans altaria vultu
fumida terribili "cur non" ait "utimur istis?"
cumque suis Gryneus inmanem sustulit aram
ignibus et medium Lapitharum iecit in agmen
depressitque duos, Brotean et Orion: Orio
mater erat Mycale, quam deduxisse canendo
saepe reluctanti constabat cornua lunae.
"non impune feres, teli modo copia detur!"
dixerat Exadius telique habet instar, in alta
quae fuerant pinu votivi cornua cervi.
figitur hinc duplici Gryneus in lumina ramo

eruiturque oculos, quorum pars cornibus haeret,
pars fluit in barbam concretaque sanguine pendet.
'Ecce rapit mediis flagrantem Rhoetus ab aris
pruniceum torrem dextraque a parte Charaxi
tempora perfringit fulvo protecta capillo.
correpti rapida, veluti seges arida, flamma
arserunt crines, et vulnere sanguis inustus
terribilem stridore sonum dedit, ut dare ferrum
igne rubens plerumque solet, quod forcipe curva
cum faber eduxit, lacubus demittit: at illud
stridet et in trepida submersum sibilat unda.
saucius hirsutis avidum de crinibus ignem
excutit inque umeros limen tellure revulsum
tollit, onus plaustri, quod ne permittat in hostem,
ipsa facit gravitas: socium quoque saxea moles
oppressit spatio stantem propiore Cometen.
gaudia nec retinet Rhoetus: "sic, conprecor," inquit
"cetera sit fortis castrorum turba tuorum!"
semicremoque novat repetitum stipite vulnus
terque quaterque gravi iuncturas verticis ictu
rupit, et in liquido sederunt ossa cerebro.
'Victor ad Euagrum Corythumque Dryantaque transit;
e quibus ut prima tectus lanugine malas
procubuit Corythus, "puero quae gloria fuso
parta tibi est?" Euagrus ait, nec dicere Rhoetus
plura sinit rutilasque ferox in aperta loquentis
condidit ora viri perque os in pectora flammas.
te quoque, saeve Drya, circum caput igne rotato
insequitur, sed non in te quoque constitit idem
exitus: adsiduae successu caedis ovantem,
qua iuncta est umero cervix, sude figis obusta.
ingemuit duroque sudem vix osse revulsit
Rhoetus et ipse suo madefactus sanguine fugit.
fugit et Orneus Lycabasque et saucius armo
dexteriore Medon et cum Pisenore Thaumas,
quique pedum nuper certamine vicerat omnes
Mermeros, accepto tum vulnere tardius ibat;
et Pholus et Melaneus et Abas praedator aprorum,
quique suis frustra bellum dissuaserat augur
Asbolus: ille etiam metuenti vulnera Nesso
"ne fuge! ad Herculeos" inquit "servaberis arcus."
at non Eurynomus Lycidasque et Areos et Imbreus
effugere necem; quos omnes dextra Dryantis
perculit adversos. adversum tu quoque, quamvis
terga fugae dederas, vulnus, Crenaee, tulisti:

nam grave respiciens inter duo lumina ferrum,
qua naris fronti committitur, accipis, imae.
'In tanto fremitu cunctis sine fine iacebat
sopitus venis et inexperrectus Aphidas
languentique manu carchesia mixta tenebat,
fusus in Ossaeae villosis pellibus ursae;
quem procul ut vidit frustra nulla arma moventem,
inserit amento digitos "miscenda" que dixit
"cum Styge vina bibes" Phorbas; nec plura moratus
in iuvenem torsit iaculum, ferrataque collo
fraxinus, ut casu iacuit resupinus, adacta est.
mors caruit sensu, plenoque e gutture fluxit
inque toros inque ipsa niger carchesia sanguis.
'Vidi ego Petraeum conantem tollere terra
glandiferam quercum; quam dum conplexibus ambit
et quatit huc illuc labefactaque robora iactat,
lancea Pirithoi costis inmissa Petraei
pectora cum duro luctantia robore fixit.
Pirithoi virtute Lycum cecidisse ferebant,
Pirithoi virtute Chromin, sed uterque minorem
victori titulum quam Dictys Helopsque dederunt,
fixus Helops iaculo, quod pervia tempora fecit
et missum a dextra laevam penetravit ad aurem,
Dictys ab ancipiti delapsus acumine montis,
dum fugit instantem trepidans Ixione natum,
decidit in praeceps et pondere corporis ornum
ingentem fregit suaque induit ilia fractae.
'Ultor adest Aphareus saxumque e monte revulsum
mittere conatur; conantem stipite querno
occupat Aegides cubitique ingentia frangit
ossa nec ulterius dare corpus inutile leto
aut vacat aut curat tergoque Bienoris alti
insilit, haut solito quemquam portare nisi ipsum,
opposuitque genu costis prensamque sinistra
caesariem retinens vultum minitantiaque ora
robore nodoso praeduraque tempora fregit.
robore Nedymnum iaculatoremque Lycopen
sternit et inmissa protectum pectora barba
Hippason et summis exstantem Riphea silvis
Thereaque, Haemoniis qui prensos montibus ursos
ferre domum vivos indignantesque solebat.
haut tulit utentem pugnae successibus ultra
Thesea Demoleon: solidoque revellere trunco
annosam pinum magno molimine temptat;
quod quia non potuit, praefractam misit in hostem,

sed procul a telo Theseus veniente recessit
Pallados admonitu: credi sic ipse volebat.
non tamen arbor iners cecidit; nam Crantoris alti
abscidit iugulo pectusque umerumque sinistrum:
armiger ille tui fuerat genitoris, Achille,
quem Dolopum rector, bello superatus, Amyntor
Aeacidae dederat pacis pignusque fidemque.
Hunc procul ut foedo disiectum vulnere Peleus
vidit, "at inferias, iuvenum gratissime Crantor,
accipe" ait validoque in Demoleonta lacerto
fraxineam misit contentis viribus hastam,
quae laterum cratem praerupit et ossibus haerens
intremuit: trahit ille manu sine cuspide lignum
(id quoque vix sequitur), cuspis pulmone retenta est;
ipse dolor vires animo dabat: aeger in hostem
erigitur pedibusque virum proculcat equinis.
excipit ille ictus galea clipeoque sonantes
defensatque umeros praetentaque sustinet arma
perque armos uno duo pectora perforat ictu.
ante tamen leto dederat Phlegraeon et Hylen
eminus, Iphinoum conlato Marte Claninque;
additur his Dorylas, qui tempora tecta gerebat
pelle lupi saevique vicem praestantia teli
cornua vara boum multo rubefacta cruore.
'Huic ego (nam viris animus dabat) "aspice," dixi
"quantum concedant nostro tua cornua ferro"
et iaculum torsi: quod cum vitare nequiret,
opposuit dextram passurae vulnera fronti:
adfixa est cum fronte manus; fit clamor, at illum
haerentem Peleus et acerbo vulnere victum
(stabat enim propior) mediam ferit ense sub alvum.
prosiluit terraque ferox sua viscera traxit
tractaque calcavit calcataque rupit et illis
crura quoque inpediit et inani concidit alvo.
'Nec te pugnantem tua, Cyllare, forma redemit,
si modo naturae formam concedimus illi.
barba erat incipiens, barbae color aureus, aurea
ex umeris medios coma dependebat in armos.
gratus in ore vigor; cervix umerique manusque
pectoraque artificum laudatis proxima signis,
et quacumque vir est; nec equi mendosa sub illo
deteriorque viro facies; da colla caputque,
Castore dignus erit: sic tergum sessile, sic sunt
pectora celsa toris. totus pice nigrior atra,
candida cauda tamen; color est quoque cruribus albus.

multae illum petiere sua de gente, sed una
abstulit Hylonome, qua nulla decentior inter
semiferos altis habitavit femina silvis;
haec et blanditiis et amando et amare fatendo
Cyllaron una tenet, cultu quoque, quantus in illis
esse potest membris, ut sit coma pectine levis,
ut modo rore maris, modo se violave rosave
inplicet, interdum candentia lilia gestet,
bisque die lapsis Pagasaeae vertice silvae
fontibus ora lavet, bis flumine corpora tinguat,
nec nisi quae deceant electarumque ferarum
aut umero aut lateri praetendat vellera laevo.
par amor est illis: errant in montibus una,
antra simul subeunt; et tum Lapitheia tecta
intrarant pariter, pariter fera bella gerebant:
(auctor in incerto est) iaculum de parte sinistra
venit et inferius quam collo pectora subsunt,
Cyllare, te fixit; parvo cor vulnere laesum
corpore cum toto post tela educta refrixit.
protinus Hylonome morientes excipit artus
inpositaque manu vulnus fovet oraque ad ora
admovet atque animae fugienti obsistere temptat;
ut videt exstinctum, dictis, quae clamor ad aures
arcuit ire meas, telo, quod inhaeserat illi,
incubuit moriensque suum conplexa maritum est.
'Ante oculos stat et ille meos, qui sena leonum
vinxerat inter se conexis vellera nodis,
Phaeocomes, hominemque simul protectus equumque;
caudice qui misso, quem vix iuga bina moverent,
Tectaphon Oleniden a summo vertice fregit;
[fracta volubilitas capitis latissima, perque os
perque cavas nares oculosque auresque cerebrum
molle fluit, veluti concretum vimine querno
lac solet utve liquor rari sub pondere cribri
manat et exprimitur per densa foramina spissus.]
ast ego, dum parat hic armis nudare iacentem,
(scit tuus hoc genitor) gladium spoliantis in ima
ilia demisi. Cthonius quoque Teleboasque
ense iacent nostro: ramum prior ille bifurcum
gesserat, hic iaculum; iaculo mihi vulnera fecit:
signa vides! adparet adhuc vetus inde cicatrix.
tunc ego debueram capienda ad Pergama mitti;
tum poteram magni, si non superare, morari
Hectoris arma meis! illo sed tempore nullus,
aut puer, Hector erat, nunc me mea deficit aetas.

quid tibi victorem gemini Periphanta Pyraethi,
Ampyca quid referam, qui quadrupedantis Echecli
fixit in adverso cornum sine cuspide vultu?
vecte Pelethronium Macareus in pectus adacto
stravit Erigdupum; memini et venabula condi
inguine Nesseis manibus coniecta Cymeli.
nec tu credideris tantum cecinisse futura
Ampyciden Mopsum: Mopso iaculante biformis
occubuit frustraque loqui temptavit Hodites
ad mentum lingua mentoque ad guttura fixo.
'Quinque neci Caeneus dederat Styphelumque Bromumque
Antimachumque Elymumque securiferumque Pyracmon:
vulnera non memini, numerum nomenque notavi.
provolat Emathii spoliis armatus Halesi,
quem dederat leto, membris et corpore Latreus
maximus: huic aetas inter iuvenemque senemque,
vis iuvenalis erat, variabant tempora cani.
qui clipeo galeaque Macedoniaque sarisa
conspicuus faciemque obversus in agmen utrumque
armaque concussit certumque equitavit in orbem
verbaque tot fudit vacuas animosus in auras:
"et te, Caeni, feram? nam tu mihi femina semper,
tu mihi Caenis eris. nec te natalis origo
commonuit, mentemque subit, quo praemia facto
quaque viri falsam speciem mercede pararis?
quid sis nata, vide, vel quid sis passa, columque,
i, cape cum calathis et stamina pollice torque;
bella relinque viris." iactanti talia Caeneus
extentum cursu missa latus eruit hasta,
qua vir equo commissus erat. furit ille dolore
nudaque Phyllei iuvenis ferit ora sarisa:
non secus haec resilit, quam tecti a culmine grando,
aut siquis parvo feriat cava tympana saxo.
comminus adgreditur laterique recondere duro
luctatur gladium: gladio loca pervia non sunt.
"haut tamen effugies! medio iugulaberis ense,
quandoquidem mucro est hebes" inquit et in latus ensem
obliquat longaque amplectitur ilia dextra.
plaga facit gemitus ut corpore marmoris icto,
fractaque dissiluit percusso lammina callo.
ut satis inlaesos miranti praebuit artus,
"nunc age" ait Caeneus "nostro tua corpora ferro
temptemus!" capuloque tenus demisit in armos
ensem fatiferum caecamque in viscera movit
versavitque manum vulnusque in vulnere fecit.

ecce ruunt vasto rabidi clamore bimembres
telaque in hunc omnes unum mittuntque feruntque.
tela retusa cadunt: manet inperfossus ab omni
inque cruentatus Caeneus Elateius ictu.
fecerat attonitos nova res. "heu dedecus ingens!"
Monychus exclamat. "populus superamur ab uno
vixque viro; quamquam ille vir est, nos segnibus actis,
quod fuit ille, sumus. quid membra inmania prosunt?
quid geminae vires et quod fortissima rerum
in nobis natura duplex animalia iunxit?
nec nos matre dea, nec nos Ixione natos
esse reor, qui tantus erat, Iunonis ut altae
spem caperet: nos semimari superamur ab hoste!
saxa trabesque super totosque involvite montes
vivacemque animam missis elidite silvis!
massa premat fauces, et erit pro vulnere pondus."
dixit et insanis deiectam viribus austri
forte trabem nactus validum coniecit in hostem
exemplumque fuit, parvoque in tempore nudus
arboris Othrys erat, nec habebat Pelion umbras.
obrutus inmani cumulo sub pondere Caeneus
aestuat arboreo congestaque robora duris
fert umeris, sed enim postquam super ora caputque
crevit onus neque habet, quas ducat, spiritus auras,
deficit interdum, modo se super aera frustra
tollere conatur iactasque evolvere silvas
interdumque movet, veluti, quam cernimus, ecce,
ardua si terrae quatiatur motibus Ide.
exitus in dubio est: alii sub inania corpus
Tartara detrusum silvarum mole ferebant;
abnuit Ampycides medioque ex aggere fulvis
vidit avem pennis liquidas exire sub auras,
quae mihi tum primum, tunc est conspecta supremum.
hanc ubi lustrantem leni sua castra volatu
Mopsus et ingenti circum clangore sonantem
adspexit pariterque animis oculisque secutus
"o salve," dixit "Lapithaeae gloria gentis,
maxime vir quondam, sed nunc avis unica, Caencu!"
credita res auctore suo est: dolor addidit iram,
oppressumque aegre tulimus tot ab hostibus unum;
nec prius abstitimus ferro exercere dolorem,
quam data pars leto, partem fuga noxque removit.'
    Haec inter Lapithas et semihomines Centauros
proelia Tlepolemus Pylio referente dolorem
praeteriti Alcidae tacito non pertulit ore

atque ait: 'Herculeae mirum est oblivia laudis
acta tibi, senior; certe mihi saepe referre
nubigenas domitos a se pater esse solebat.'
tristis ad haec Pylius: 'quid me meminisse malorum
cogis et obductos annis rescindere luctus
inque tuum genitorem odium offensasque fateri?
ille quidem maiora fide, di! gessit et orbem
inplevit meritis, quod mallem posse negare;
sed neque Deiphobum nec Pulydamanta nec ipsum
Hectora laudamus: quis enim laudaverit hostem?
ille tuus genitor Messenia moenia quondam
stravit et inmeritas urbes Elinque Pylonque
diruit inque meos ferrum flammamque penatis
inpulit, utque alios taceam, quos ille peremit,
bis sex Nelidae fuimus, conspecta iuventus,
bis sex Herculeis ceciderunt me minus uno
viribus; atque alios vinci potuisse ferendum est:
mira Periclymeni mors est, cui posse figuras
sumere, quas vellet, rursusque reponere sumptas
Neptunus dederat, Nelei sanguinis auctor.
hic ubi nequiquam est formas variatus in omnes,
vertitur in faciem volucris, quae fulmina curvis
ferre solet pedibus divum gratissima regi;
viribus usus avis pennis rostroque redunco
hamatisque viri laniaverat unguibus ora.
tendit in hanc nimium certos Tirynthius arcus
atque inter nubes sublimia membra ferentem
pendentemque ferit, lateri qua iungitur ala;
nec grave vulnus erat, sed rupti vulnere nervi
deficiunt motumque negant viresque volandi.
decidit in terram, non concipientibus auras
infirmis pennis, et qua levis haeserat alae
corporis adflicti pressa est gravitate sagitta
perque latus summum iugulo est exacta sinistro.
nunc videor debere tui praeconia rebus
Herculis, o Rhodiae ductor pulcherrime classis?
nec tamen ulterius, quam fortia facta silendo
ulciscor fratres: solida est mihi gratia tecum.'
Haec postquam dulci Neleius edidit ore,
a sermone senis repetito munere Bacchi
surrexere toris: nox est data cetera somno.
At deus, aequoreas qui cuspide temperat undas,
in volucrem corpus nati Phaethontida versum
mente dolet patria saevumque perosus Achillem
exercet memores plus quam civiliter iras.

iamque fere tracto duo per quinquennia bello
talibus intonsum conpellat Sminthea dictis:
'o mihi de fratris longe gratissime natis,
inrita qui mecum posuisti moenia Troiae,
ecquid, ubi has iamiam casuras adspicis arces,
ingemis? aut ecquid tot defendentia muros
milia caesa doles? ecquid, ne persequar omnes,
Hectoris umbra subit circum sua Pergama tracti?
cum tamen ille ferox belloque cruentior ipso
vivit adhuc, operis nostri populator, Achilles.
det mihi se: faxo, triplici quid cuspide possim,
sentiat; at quoniam concurrere comminus hosti
non datur, occulta necopinum perde sagitta!'
adnuit atque animo pariter patruique suoque
Delius indulgens nebula velatus in agmen
pervenit Iliacum mediaque in caede virorum
rara per ignotos spargentem cernit Achivos
tela Parin fassusque deum, 'quid spicula perdis
sanguine plebis?' ait. 'siqua est tibi cura tuorum,
vertere in Aeaciden caesosque ulciscere fratres!'
dixit et ostendens sternentem Troica ferro
corpora Peliden, arcus obvertit in illum
certaque letifera derexit spicula dextra.
quod Priamus gaudere senex post Hectora posset,
hoc fuit; ille igitur tantorum victor, Achille,
victus es a timido Graiae raptore maritae!
at si femineo fuerat tibi Marte cadendum,
Thermodontiaca malles cecidisse bipenni.
    Iam timor ille Phrygum, decus et tutela Pelasgi
nominis, Aeacides, caput insuperabile bello,
arserat: armarat deus idem idemque cremarat;
iam cinis est, et de tam magno restat Achille
nescio quid parvum, quod non bene conpleat urnam,
at vivit totum quae gloria conpleat orbem.
haec illi mensura viro respondet, et hac est
par sibi Pelides nec inania Tartara sentit.
ipse etiam, ut, cuius fuerit, cognoscere posses,
bella movet clipeus, deque armis arma feruntur.
non ea Tydides, non audet Oileos Aiax,
non minor Atrides, non bello maior et aevo
poscere, non alii: solis Telamone creatis
Laertaque fuit tantae fiducia laudis.
a se Tantalides onus invidiamque removit
Argolicosque duces mediis considere castris
iussit et arbitrium litis traiecit in omnes.

P. OVIDI NASONIS METAMORPHOSEON LIBER TERTIVS DECIMVS

Consedere duces et vulgi stante corona
surgit ad hos clipei dominus septemplicis Aiax,
utque erat inpatiens irae, Sigeia torvo
litora respexit classemque in litore vultu
intendensque manus 'agimus, pro Iuppiter!' inquit
'ante rates causam, et mecum confertur Ulixes!
at non Hectoreis dubitavit cedere flammis,
quas ego sustinui, quas hac a classe fugavi.
tutius est igitur fictis contendere verbis,
quam pugnare manu, sed nec mihi dicere promptum,
nec facere est isti: quantumque ego Marte feroci
inque acie valeo, tantum valet iste loquendo.
nec memoranda tamen vobis mea facta, Pelasgi,
esse reor: vidistis enim; sua narret Ulixes,
quae sine teste gerit, quorum nox conscia sola est!
praemia magna peti fateor; sed demit honorem
aemulus: Aiaci non est tenuisse superbum,
sit licet hoc ingens, quicquid speravit Ulixes;
iste tulit pretium iam nunc temptaminis huius,
quod, cum victus erit, mecum certasse feretur.
'Atque ego, si virtus in me dubitabilis esset,
nobilitate potens essem, Telamone creatus,
moenia qui forti Troiana sub Hercule cepit
litoraque intravit Pagasaea Colcha carina;
Aeacus huic pater est, qui iura silentibus illic
reddit, ubi Aeoliden saxum grave Sisyphon urget;
Aeacon agnoscit summus prolemque fatetur
Iuppiter esse suam: sic a Iove tertius Aiax.
nec tamen haec series in causam prosit, Achivi,
si mihi cum magno non est communis Achille:
frater erat, fraterna peto! quid sanguine cretus
Sisyphio furtisque et fraude simillimus illi
inseris Aeacidis alienae nomina gentis?
'An quod in arma prior nulloque sub indice veni,
arma neganda mihi, potiorque videbitur ille,
ultima qui cepit detractavitque furore
militiam ficto, donec sollertior isto
sed sibi inutilior timidi commenta retexit
Naupliades animi vitataque traxit ad arma?
optima num sumat, quia sumere noluit ulla:
nos inhonorati et donis patruelibus orbi,

obtulimus quia nos ad prima pericula, simus?
'Atque utinam aut verus furor ille, aut creditus esset,
nec comes hic Phrygias umquam venisset ad arces
hortator scelerum! non te, Poeantia proles,
expositum Lemnos nostro cum crimine haberet!
qui nunc, ut memorant, silvestribus abditus antris
saxa moves gemitu Laertiadaeque precaris,
quae meruit, quae, si di sunt, non vana precaris.
et nunc ille eadem nobis iuratus in arma,
heu! pars una ducum, quo successore sagittae
Herculis utuntur, fractus morboque fameque
velaturque aliturque avibus, volucresque petendo
debita Troianis exercet spicula fatis.
ille tamen vivit, quia non comitavit Ulixem;
mallet et infelix Palamedes esse relictus,
[viveret aut certe letum sine crimine haberet]
quem male convicti nimium memor iste furoris
prodere rem Danaam finxit fictumque probavit
crimen et ostendit, quod iam praefoderat, aurum.
ergo aut exilio vires subduxit Achivis,
aut nece: sic pugnat, sic est metuendus Ulixes!
'Qui licet eloquio fidum quoque Nestora vincat,
haut tamen efficiet, desertum ut Nestora crimen
esse rear nullum; qui cum inploraret Ulixem
vulnere tardus equi fessusque senilibus annis,
proditus a socio est; non haec mihi crimina fingi
scit bene Tydides, qui nomine saepe vocatum
corripuit trepidoque fugam exprobravit amico.
aspiciunt oculis superi mortalia iustis!
en eget auxilio, qui non tulit, utque reliquit,
sic linquendus erat: legem sibi dixerat ipse.
conclamat socios: adsum videoque trementem
pallentemque metu et trepidantem morte futura;
opposui molem clipei texique iacentem
servavique animam (minimum est hoc laudis) inertem.
si perstas certare, locum redeamus in illum:
redde hostem vulnusque tuum solitumque timorem
post clipeumque late et mecum contende sub illo!
at postquam eripui, cui standi vulnera vires
non dederant, nullo tardatus vulnere fugit.
'Hector adest secumque deos in proelia ducit,
quaque ruit, non tu tantum terreris, Ulixe,
sed fortes etiam: tantum trahit ille timoris.
hunc ego sanguineae successu caedis ovantem
eminus ingenti resupinum pondere fudi,

hunc ego poscentem, cum quo concurreret, unus
sustinui: sortemque meam vovistis, Achivi,
et vestrae valuere preces. si quaeritis huius
fortunam pugnae, non sum superatus ab illo.
ecce ferunt Troes ferrumque ignesque Iovemque
in Danaas classes: ubi nunc facundus Ulixes?
nempe ego mille meo protexi pectore puppes,
spem vestri reditus: date pro tot navibus arma.
'Quodsi vera licet mihi dicere, quaeritur istis
quam mihi maior honos, coniunctaque gloria nostra est,
atque Aiax armis, non Aiaci arma petuntur.
conferat his Ithacus Rhesum inbellemque Dolona
Priamidenque Helenum rapta cum Pallade captum:
luce nihil gestum, nihil est Diomede remoto;
si semel ista datis meritis tam vilibus arma,
dividite, et pars sit maior Diomedis in illis.
'Quo tamen haec Ithaco, qui clam, qui semper inermis
rem gerit et furtis incautum decipit hostem?
ipse nitor galeae claro radiantis ab auro
insidias prodet manifestabitque latentem;
sed neque Dulichius sub Achillis casside vertex
pondera tanta feret, nec non onerosa gravisque
Pelias hasta potest inbellibus esse lacertis,
nec clipeus vasti caelatus imagine mundi
conveniet timidae nataeque ad furta sinistrae:
debilitaturum quid te petis, inprobe, munus,
quod tibi si populi donaverit error Achivi,
cur spolieris, erit, non, cur metuaris ab hoste,
et fuga, qua sola cunctos, timidissime, vincis,
tarda futura tibi est gestamina tanta trahenti?
adde quod iste tuus, tam raro proelia passus,
integer est clipeus; nostro, qui tela ferendo
mille patet plagis, novus est successor habendus.
'Denique (quid verbis opus est?) spectemur agendo!
arma viri fortis medios mittantur in hostes:
inde iubete peti et referentem ornate relatis.'
Finierat Telamone satus, vulgique secutum
ultima murmur erat, donec Laertius heros
adstitit atque oculos paulum tellure moratos
sustulit ad proceres exspectatoque resolvit
ora sono, neque abest facundis gratia dictis.
'Si mea cum vestris valuissent vota, Pelasgi,
non foret ambiguus tanti certaminis heres,
tuque tuis armis, nos te poteremur, Achille,
quem quoniam non aequa mihi vobisque negarunt

fata,' (manuque simul veluti lacrimantia tersit
lumina) 'quis magno melius succedat Achilli,
quam per quem magnus Danais successit Achilles?
huic modo ne prosit, quod, uti est, hebes esse videtur,
neve mihi noceat, quod vobis semper, Achivi,
profuit ingenium, meaque haec facundia, siqua est,
quae nunc pro domino, pro vobis saepe locuta est,
invidia careat, bona nec sua quisque recuset.
'Nam genus et proavos et quae non fecimus ipsi,
vix ea nostra voco, sed enim, quia rettulit Aiax
esse Iovis pronepos, nostri quoque sanguinis auctor
Iuppiter est, totidemque gradus distamus ab illo:
nam mihi Laertes pater est, Arcesius illi,
Iuppiter huic, neque in his quisquam damnatus et exul;
est quoque per matrem Cyllenius addita nobis
altera nobilitas: deus est in utroque parente.
sed neque materno quod sum generosior ortu,
nec mihi quod pater est fraterni sanguinis insons,
proposita arma peto: meritis expendite causam,
dummodo, quod fratres Telamon Peleusque fuerunt,
Aiacis meritum non sit nec sanguinis ordo,
sed virtutis honor spoliis quaeratur in istis!
aut si proximitas primusque requiritur heres,
est genitor Peleus, est Pyrrhus filius illi:
quis locus Aiaci? Pthiam haec Scyrumve ferantur!
nec minus est isto Teucer patruelis Achilli:
num petit ille tamen? num, si petat, auferat illa?
ergo, operum quoniam nudum certamen habetur,
plura quidem feci, quam quae conprendere dictis
in promptu mihi sit, rerum tamen ordine ducar.
'Praescia venturi genetrix Nereia leti
dissimulat cultu natum, et deceperat omnes,
in quibus Aiacem, sumptae fallacia vestis:
arma ego femineis animum motura virilem
mercibus inserui, neque adhuc proiecerat heros
virgineos habitus, cum parmam hastamque tenenti
"nate dea," dixi "tibi se peritura reservant
Pergama! quid dubitas ingentem evertere Troiam?"
iniecique manum fortemque ad fortia misi.
ergo opera illius mea sunt: ego Telephon hasta
pugnantem domui, victum orantemque refeci;
quod Thebae cecidere, meum est; me credite Lesbon,
me Tenedon Chrysenque et Cillan, Apollinis urbes,
et Scyrum cepisse; mea concussa putate
procubuisse solo Lyrnesia moenia dextra,

utque alios taceam, qui saevum perdere posset
Hectora, nempe dedi: per me iacet inclitus Hector!
illis haec armis, quibus est inventus Achilles,
arma peto: vivo dederam, post fata reposco.
'Ut dolor unius Danaos pervenit ad omnes,
Aulidaque Euboicam conplerunt mille carinae,
exspectata diu, nulla aut contraria classi
flamina erant, duraeque iubent Agamemnona sortes
inmeritam saevae natam mactare Dianae.
denegat hoc genitor divisque irascitur ipsis
atque in rege tamen pater est, ego mite parentis
ingenium verbis ad publica commoda verti:
hanc equidem (fateor, fassoque ignoscat Atrides)
difficilem tenui sub iniquo iudice causam.
hunc tamen utilitas populi fraterque datique
summa movet sceptri, laudem ut cum sanguine penset;
mittor et ad matrem, quae non hortanda, sed astu
decipienda fuit, quo si Telamonius isset,
orba suis essent etiam nunc lintea ventis.
'Mittor et Iliacas audax orator ad arces,
visaque et intrata est altae mihi curia Troiae,
plenaque adhuc erat illa viris; interritus egi
quam mihi mandarat communem Graecia causam
accusoque Parin praedamque Helenamque reposco
et moveo Priamum Priamoque Antenora iunctum;
at Paris et fratres et qui rapuere sub illo,
vix tenuere manus (scis hoc, Menelae) nefandas,
primaque lux nostri tecum fuit illa pericli.
'Longa referre mora est, quae consilioque manuque
utiliter feci spatiosi tempore belli.
post acies primas urbis se moenibus hostes
continuere diu, nec aperti copia Martis
ulla fuit; decimo demum pugnavimus anno:
quid facis interea, qui nil nisi proelia nosti?
quis tuus usus erat? nam si mea facta requiris,
hostibus insidior, fossa munimina cingo,
consolor socios, ut longi taedia belli
mente ferant placida, doceo, quo simus alendi
armandique modo, mittor, quo postulat usus.
'Ecce Iovis monitu deceptus imagine somni
rex iubet incepti curam dimittere belli;
ille potest auctore suam defendere vocem:
non sinat hoc Aiax delendaque Pergama poscat,
quodque potest, pugnet! cur non remoratur ituros?
cur non arma capit, dat, quod vaga turba sequatur?

non erat hoc nimium numquam nisi magna loquenti.
quid, quod et ipse fugit? vidi, puduitque videre,
cum tu terga dares inhonestaque vela parares;
nec mora, "quid facitis? quae vos dementia" dixi
"concitat, o socii, captam dimittere Troiam,
quidque domum fertis decimo, nisi dedecus, anno?"
talibus atque aliis, in quae dolor ipse disertum
fecerat, aversos profuga de classe reduxi.
convocat Atrides socios terrore paventes:
nec Telamoniades etiamnunc hiscere quicquam
audet, at ausus erat reges incessere dictis
Thersites etiam, per me haut inpune protervis!
erigor et trepidos cives exhortor in hostem
amissamque mea virtutem voce repono.
tempore ab hoc, quodcumque potest fecisse videri
fortiter iste, meum est, qui dantem terga retraxi.
'Denique de Danais quis te laudatve petitve?
at sua Tydides mecum communicat acta,
me probat et socio semper confidit Ulixe.
est aliquid, de tot Graiorum milibus unum
a Diomede legi! nec me sors ire iubebat:
sic tamen et spreto noctisque hostisque periclo
ausum eadem, quae nos, Phrygia de gente Dolona
interimo, non ante tamen, quam cuncta coegi
prodere et edidici, quid perfida Troia pararet.
omnia cognoram nec, quod specularer, habebam
et iam promissa poteram cum laude reverti:
haut contentus eo petii tentoria Rhesi
inque suis ipsum castris comitesque peremi
atque ita captivo, victor votisque potitus,
ingredior curru laetos imitante triumphos;
cuius equos pretium pro nocte poposcerat hostis,
arma negate mihi, fueritque benignior Aiax.
quid Lycii referam Sarpedonis agmina ferro
devastata meo? cum multo sanguine fudi
Coeranon Iphitiden et Alastoraque Chromiumque
Alcandrumque Haliumque Noemonaque Prytaninque
exitioque dedi cum Chersidamante Thoona
et Charopem fatisque inmitibus Ennomon actum
quique minus celebres nostra sub moenibus urbis
procubuere manu. sunt et mihi vulnera, cives,
ipso pulchra loco; nec vanis credite verbis,
aspicite! en' vestemque manu diduxit et 'haec sunt
pectora semper' ait 'vestris exercita rebus!
at nihil inpendit per tot Telamonius annos

sanguinis in socios et habet sine vulnere corpus!
'Quid tamen hoc refert, si se pro classe Pelasga
arma tulisse refert contra Troasque Iovemque?
confiteorque, tulit (neque enim benefacta maligne
detractare meum est), sed ne communia solus
occupet atque aliquem vobis quoque reddat honorem,
reppulit Actorides sub imagine tutus Achillis
Troas ab arsuris cum defensore carinis.
ausum etiam Hectoreis solum concurrere telis
se putat, oblitus regisque ducumque meique,
nonus in officio et praelatus munere sortis.
sed tamen eventus vestrae, fortissime, pugnae
quis fuit? Hector abit violatus vulnere nullo!
'Me miserum, quanto cogor meminisse dolore
temporis illius, quo, Graium murus, Achilles
procubuit! nec me lacrimae luctusque timorque
tardarunt, quin corpus humo sublime referrem:
his umeris, his inquam, umeris ego corpus Achillis
et simul arma tuli, quae nunc quoque ferre laboro.
sunt mihi, quae valeant in talia pondera, vires,
est animus certe vestros sensurus honores:
scilicet idcirco pro nato caerula mater
ambitiosa suo fuit, ut caelestia dona,
artis opus tantae, rudis et sine pectore miles
indueret? neque enim clipei caelamina novit,
Oceanum et terras cumque alto sidera caelo
Pleiadasque Hyadasque inmunemque aequoris Arcton
diversosque orbes nitidumque Orionis ensem.
[postulat, ut capiat, quae non intellegit, arma!]
'Quid, quod me duri fugientem munera belli
arguit incepto serum accessisse labori
nec se magnanimo maledicere sentit Achilli?
si simulasse vocas crimen, simulavimus ambo;
si mora pro culpa est, ego sum maturior illo.
me pia detinuit coniunx, pia mater Achillem,
primaque sunt illis data tempora, cetera vobis:
haut timeo, si iam nequeam defendere, crimen
cum tanto commune viro: deprensus Ulixis
ingenio tamen ille, at non Aiacis Ulixes.
'Neve in me stolidae convicia fundere linguae
admiremur eum, vobis quoque digna pudore
obicit. an falso Palameden crimine turpe
accusasse mihi, vobis damnasse decorum est?
sed neque Naupliades facinus defendere tantum
tamque patens valuit, nec vos audistis in illo

crimina: vidistis, pretioque obiecta patebant.
'Nec, Poeantiaden quod habet Vulcania Lemnos,
esse reus merui (factum defendite vestrum!
consensistis enim), nec me suasisse negabo,
ut se subtraheret bellique viaeque labori
temptaretque feros requie lenire dolores.
paruit—et vivit! non haec sententia tantum
fida, sed et felix, cum sit satis esse fidelem.
quem quoniam vates delenda ad Pergama poscunt,
ne mandate mihi! melius Telamonius ibit
eloquioque virum morbis iraque furentem
molliet aut aliqua producet callidus arte!
ante retro Simois fluet et sine frondibus Ide
stabit, et auxilium promittet Achaia Troiae,
quam, cessante meo pro vestris pectore rebus,
Aiacis stolidi Danais sollertia prosit.
sis licet infestus sociis regique mihique
dure Philoctete, licet exsecrere meumque
devoveas sine fine caput cupiasque dolenti
me tibi forte dari nostrumque haurire cruorem,
utque tui mihi sit, fiat tibi copia nostri:
te tamen adgrediar mecumque reducere nitar
tamque tuis potiar (faveat Fortuna) sagittis,
quam sum Dardanio, quem cepi, vate potitus,
quam responsa deum Troianaque fata retexi,
quam rapui Phrygiae signum penetrale Minervae
hostibus e mediis. et se mihi conferat Aiax?
nempe capi Troiam prohibebant fata sine illo:
fortis ubi est Aiax? ubi sunt ingentia magni
verba viri? cur hic metuis? cur audet Ulixes
ire per excubias et se committere nocti
perque feros enses non tantum moenia Troum,
verum etiam summas arces intrare suaque
eripere aede deam raptamque adferre per hostes?
quae nisi fecissem, frustra Telamone creatus
gestasset laeva taurorum tergora septem.
illa nocte mihi Troiae victoria parta est:
Pergama tunc vici, cum vinci posse coegi.
'Desine Tydiden vultuque et murmure nobis
ostentare meum: pars est sua laudis in illo!
nec tu, cum socia clipeum pro classe tenebas,
solus eras: tibi turba comes, mihi contigit unus.
qui nisi pugnacem sciret sapiente minorem
esse nec indomitae deberi praemia dextrae,
ipse quoque haec peteret; peteret moderatior Aiax

Eurypylusque ferox claroque Andraemone natus
nec minus Idomeneus patriaque creatus eadem
Meriones, peteret maioris frater Atridae:
quippe manu fortes nec sunt mihi Marte secundi,
consiliis cessere meis. tibi dextera bello
utilis, ingenium est, quod eget moderamine nostro;
tu vires sine mente geris, mihi cura futuri;
tu pugnare potes, pugnandi tempora mecum
eligit Atrides; tu tantum corpore prodes,
nos animo; quantoque ratem qui temperat, anteit
remigis officium, quanto dux milite maior,
tantum ego te supero. nec non in corpore nostro
pectora sunt potiora manu: vigor omnis in illis.
'At vos, o proceres, vigili date praemia vestro,
proque tot annorum cura, quibus anxius egi,
hunc titulum meritis pensandum reddite nostris:
iam labor in fine est; obstantia fata removi
altaque posse capi faciendo Pergama, cepi.
per spes nunc socias casuraque moenia Troum
perque deos oro, quos hosti nuper ademi,
per siquid superest, quod sit sapienter agendum,
siquid adhuc audax ex praecipitique petendum est,
[si Troiae fatis aliquid restare putatis,]
este mei memores! aut si mihi non datis arma,
huic date!' et ostendit signum fatale Minervae.
Mota manus procerum est, et quid facundia posset,
re patuit, fortisque viri tulit arma disertus.
Hectora qui solus, qui ferrum ignesque Iovemque
sustinuit totiens, unam non sustinet iram,
invictumque virum vicit dolor: arripit ensem
et 'meus hic certe est! an et hunc sibi poscit Ulixes?
hoc' ait 'utendum est in me mihi, quique cruore
saepe Phrygum maduit, domini nunc caede madebit,
ne quisquam Aiacem possit superare nisi Aiax.'
dixit et in pectus tum demum vulnera passum,
qua patuit ferrum, letalem condidit ensem.
nec valuere manus infixum educere telum:
expulit ipse cruor, rubefactaque sanguine tellus
purpureum viridi genuit de caespite florem,
qui prius Oebalio fuerat de vulnere natus;
littera communis mediis pueroque viroque
inscripta est foliis, haec nominis, illa querellae.
Victor ad Hypsipyles patriam clarique Thoantis
et veterum terras infames caede virorum
vela dat, ut referat Tirynthia tela, sagittas;

quae postquam ad Graios domino comitante revexit,
inposita est sero tandem manus ultima bello.
[Troia simul Priamusque cadunt. Priameia coniunx
perdidit infelix hominis post omnia formam
externasque novo latratu terruit auras,
longus in angustum qua clauditur Hellespontus.]
Ilion ardebat, neque adhuc consederat ignis,
exiguumque senis Priami Iovis ara cruorem
conbiberat, tractata comis antistita Phoebi
non profecturas tendebat ad aethera palmas;
Dardanidas matres patriorum signa deorum,
dum licet, amplexas succensaque templa tenentes
invidiosa trahunt victores praemia Grai;
mittitur Astyanax illis de turribus, unde
pugnantem pro se proavitaque regna tuentem
saepe videre patrem monstratum a matre solebat.
iamque viam suadet Boreas, flatuque secundo
carbasa mota sonant: iubet uti navita ventis;
'Troia, vale! rapimur' clamant, dant oscula terrae
Troades et patriae fumantia tecta relinquunt.
ultima conscendit classem—miserabile visu!—
in mediis Hecabe natorum inventa sepulcris:
prensantem tumulos atque ossibus oscula dantem
Dulichiae traxere manus, tamen unius hausit
inque sinu cineres secum tulit Hectoris haustos;
Hectoris in tumulo canum de vertice crinem,
inferias inopes, crinem lacrimasque reliquit,
Est, ubi Troia fuit, Phrygiae contraria tellus
Bistoniis habitata viris: Polymestoris illic
regia dives erat, cui te commisit alendum
clam, Polydore, pater Phrygiisque removit ab armis,
consilium sapiens, sceleris nisi praemia magnas
adiecisset opes, animi inritamen avari.
ut cecidit fortuna Phrygum, capit inpius ensem
rex Thracum iuguloque sui demisit alumni
et, tamquam tolli cum corpore crimina possent,
exanimem scopulo subiectas misit in undas.
Litore Threicio classem religarat Atrides,
dum mare pacatum, dum ventus amicior esset:
hic subito, quantus, cum viveret, esse solebat,
exit humo late rupta similisque minanti
temporis illius vultum referebat Achilles,
quo ferus iniustum petiit Agamemnona ferro
'inmemores' que 'mei disceditis,' inquit 'Achivi,
obrutaque est mecum virtutis gratia nostrae!

ne facite! utque meum non sit sine honore sepulcrum,
placet Achilleos mactata Polyxena manes!'
dixit, et inmiti sociis parentibus umbrae,
rapta sinu matris, quam iam prope sola fovebat,
fortis et infelix et plus quam femina virgo
ducitur ad tumulum diroque fit hostia busto.
quae memor ipsa sui postquam crudelibus aris
admota est sensitque sibi fera sacra parari,
utque Neoptolemum stantem ferrumque tenentem;
inque suo vidit figentem lumina vultu,
'utere iamdudum generoso sanguine' dixit
'nulla mora est; at tu iugulo vel pectore telum
conde meo' iugulumque simul pectusque retexit.
'scilicet haud ulli servire Polyxena vellem.
haud per tale sacrum numen placabitis ullum!
mors tantum vellem matrem mea fallere posset:
mater obest minuitque necis mihi gaudia, quamvis
non mea mors illi, verum sua vita tremenda est.
vos modo, ne Stygios adeam non libera manes,
ite procul, si iusta peto, tactuque viriles
virgineo removete manus! acceptior illi,
quisquis is est, quem caede mea placare paratis,
liber erit sanguis. siquos tamen ultima nostri
verba movent oris (Priami vos filia regis,
non captiva rogat), genetrici corpus inemptum
reddite, neve auro redimat ius triste sepulcri,
sed lacrimis! tum, cum poterat, redimebat et auro.'
dixerat, at populus lacrimas, quas illa tenebat,
non tenet; ipse etiam flens invitusque sacerdos
praebita coniecto rupit praecordia ferro.
illa super terram defecto poplite labens
pertulit intrepidos ad fata novissima vultus;
tunc quoque cura fuit partes velare tegendas,
cum caderet, castique decus servare pudoris.
    Troades excipiunt deploratosque recensent
Priamidas et quot dederit domus una cruores,
teque gemunt, virgo, teque, o modo regia coniunx,
regia dicta parens, Asiae florentis imago,
nunc etiam praedae mala sors; quam victor Ulixes
esse suam nollet, nisi quod tamen Hectora partu
edideras: dominum matri vix repperit Hector!
quae corpus conplexa animae tam fortis inane,
quas totiens patriae dederat natisque viroque,
huic quoque dat lacrimas; lacrimas in vulnera fundit
osculaque ore tegit consuetaque pectora plangit

canitiemque suam concretam sanguine vellens
plura quidem, sed et haec laniato pectore, dixit:
'nata, tuae—quid enim superest?—dolor ultime matris,
nata, iaces, videoque tuum, mea vulnera, vulnus:
en, ne perdiderim quemquam sine caede meorum,
tu quoque vulnus habes; at te, quia femina, rebar
a ferro tutam: cecidisti et femina ferro,
totque tuos idem fratres, te perdidit idem,
exitium Troiae nostrique orbator, Achilles;
at postquam cecidit Paridis Phoebique sagittis,
nunc certe, dixi, non est metuendus Achilles:
nunc quoque mi metuendus erat; cinis ipse sepulti
in genus hoc saevit, tumulo quoque sensimus hostem:
Aeacidae fecunda fui! iacet Ilion ingens,
eventuque gravi finita est publica clades,
sed finita tamen; soli mihi Pergama restant.
in cursuque meus dolor est: modo maxima rerum,
tot generis natisque potens nuribusque viroque
nunc trahor exul, inops, tumulis avulsa meorum,
Penelopae munus, quae me data pensa trahentem
matribus ostendens Ithacis "haec Hectoris illa est
clara parens, haec est" dicet "Priameia coniunx,"
postque tot amissos tu nunc, quae sola levabas
maternos luctus, hostilia busta piasti!
inferias hosti peperi! quo ferrea resto?
quidve moror? quo me servas, annosa senectus?
quo, di crudeles, nisi uti nova funera cernam,
vivacem differtis anum? quis posse putaret
felicem Priamum post diruta Pergama dici?
felix morte sua est! nec te, mea nata, peremptam
adspicit et vitam pariter regnumque reliquit.
at, puto, funeribus dotabere, regia virgo,
condeturque tuum monumentis corpus avitis!
non haec est fortuna domus: tibi munera matris
contingent fletus peregrinaeque haustus harenae!
omnia perdidimus: superest, cur vivere tempus
in breve sustineam, proles gratissima matri,
nunc solus, quondam minimus de stirpe virili,
has datus Ismario regi Polydorus in oras.
quid moror interea crudelia vulnera lymphis
abluere et sparsos inmiti sanguine vultus?'
    Dixit et ad litus passu processit anili,
albentes lacerata comas. 'date, Troades, urnam!'
dixerat infelix, liquidas hauriret ut undas:
adspicit eiectum Polydori in litore corpus

factaque Threiciis ingentia vulnera telis;
Troades exclamant, obmutuit illa dolore,
et pariter vocem lacrimasque introrsus obortas
devorat ipse dolor, duroque simillima saxo
torpet et adversa figit modo lumina terra,
interdum torvos sustollit ad aethera vultus,
nunc positi spectat vultum, nunc vulnera nati,
vulnera praecipue, seque armat et instruit ira.
qua simul exarsit, tamquam regina maneret,
ulcisci statuit poenaeque in imagine tota est,
utque furit catulo lactente orbata leaena
signaque nacta pedum sequitur, quem non videt, hostem,
sic Hecabe, postquam cum luctu miscuit iram,
non oblita animorum, annorum oblita suorum,
vadit ad artificem dirae, Polymestora, caedis
conloquiumque petit; nam se monstrare relictum
velle latens illi, quod nato redderet, aurum.
credidit Odrysius praedaeque adsuetus amore
in secreta venit: tum blando callidus ore
'tolle moras, Hecabe,' dixit 'da munera nato!
omne fore illius, quod das, quod et ante dedisti,
per superos iuro.' spectat truculenta loquentem
falsaque iurantem tumidaque exaestuat ira
atque ita correpto captivarum agmina matrum
invocat et digitos in perfida lumina condit
expellitque genis oculos (facit ira potentem)
inmergitque manus foedataque sanguine sonti
non lumen (neque enim superest), loca luminis haurit.
clade sui Thracum gens inritata tyranni
Troada telorum lapidumque incessere iactu
coepit, at haec missum rauco cum murmure saxum
morsibus insequitur rictuque in verba parato
latravit, conata loqui: locus exstat et ex re
nomen habet, veterumque diu memor illa malorum
tum quoque Sithonios ululavit maesta per agros.
illius Troasque suos hostesque Pelasgos,
illius fortuna deos quoque moverat omnes,
sic omnes, ut et ipsa Iovis coniunxque sororque
eventus Hecaben meruisse negaverit illos.
Non vacat Aurorae, quamquam isdem faverat armis,
cladibus et casu Troiaeque Hecabesque moveri.
cura deam propior luctusque domesticus angit
Memnonis amissi, Phrygiis quem lutea campis
vidit Achillea pereuntem cuspide mater;
vidit, et ille color, quo matutina rubescunt

tempora, palluerat, latuitque in nubibus aether.
at non inpositos supremis ignibus artus
sustinuit spectare parens, sed crine soluto
sicut erat, magni genibus procumbere non est
dedignata Iovis lacrimisque has addere voces:
'omnibus inferior, quas sustinet aureus aether,
(nam mihi sunt totum rarissima templa per orbem)
diva tamen, veni, non ut delubra diesque
des mihi sacrificos caliturasque ignibus aras:
si tamen adspicias, quantum tibi femina praestem,
tum cum luce nova noctis confinia servo,
praemia danda putes; sed non ea cura neque hic est
nunc status Aurorae, meritos ut poscat honores:
Memnonis orba mei venio, qui fortia frustra
pro patruo tulit arma suo primisque sub annis
occidit a forti (sic vos voluistis) Achille.
da, precor, huic aliquem, solacia mortis, honorem,
summe deum rector, maternaque vulnera leni!'
Iuppiter adnuerat, cum Memnonis arduus alto
corruit igne rogus, nigrique volumina fumi
infecere diem, veluti cum flumine Nais
exhalat nebulas, nec sol admittitur infra;
atra favilla volat glomerataque corpus in unum
densetur faciemque capit sumitque calorem
atque animam ex igni (levitas sua praebuit alas)
et primo similis volucri, mox vera volucris
insonuit pennis, pariter sonuere sorores
innumerae, quibus est eadem natalis origo,
terque rogum lustrant, et consonus exit in auras
ter plangor, quarto seducunt castra volatu;
tum duo diversa populi de parte feroces
bella gerunt rostrisque et aduncis unguibus iras
exercent alasque adversaque pectora lassant,
inferiaeque cadunt cineri cognata sepulto
corpora seque viro forti meminere creatas.
praepetibus subitis nomen facit auctor: ab illo
Memnonides dictae, cum sol duodena peregit
signa, parentali moriturae more rebellant.
ergo aliis latrasse Dymantida flebile visum est;
luctibus est Aurora suis intenta piasque
nunc quoque dat lacrimas et toto rorat in orbe.
    Non tamen eversam Troiae cum moenibus esse
spem quoque fata sinunt: sacra et, sacra altera, patrem
fert umeris, venerabile onus, Cythereius heros.
de tantis opibus praedam pius eligit illam

Ascaniumque suum profugaque per aequora classe
fertur ab Antandro scelerataque limina Thracum
et Polydoreo manantem sanguine terram
linquit et utilibus ventis aestuque secundo
intrat Apollineam sociis comitantibus urbem.
hunc Anius, quo rege homines, antistite Phoebus
rite colebatur, temploque domoque recepit
urbemque ostendit delubraque nota duasque
Latona quondam stirpes pariente retentas.
ture dato flammis vinoque in tura profuso
caesarumque boum fibris de more crematis
regia tecta petunt, positique tapetibus altis
munera cum liquido capiunt Cerealia Baccho.
tum pius Anchises: 'o Phoebi lecte sacerdos,
fallor, an et natum, cum primum haec moenia vidi,
bisque duas natas, quantum reminiscor, habebas?'
huic Anius niveis circumdata tempora vittis
concutiens et tristis ait: 'non falleris, heros
maxime; vidisti natorum quinque parentem,
quem nunc (tanta homines rerum inconstantia versat)
paene vides orbum. quod enim mihi filius absens
auxilium, quem dicta suo de nomine tellus
Andros habet pro patre locumque et regna tenentem?
Delius augurium dedit huic, dedit altera Liber
femineae stirpi voto maiora fideque
munera: nam tactu natarum cuncta mearum
in segetem laticemque meri canaeque Minervae
transformabantur, divesque erat usus in illis.
hoc ubi cognovit Troiae populator Atrides,
(ne non ex aliqua vestram sensisse procellam
nos quoque parte putes), armorum viribus usus
abstrahit invitas gremio genitoris alantque
imperat Argolicam caelesti munere classem.
effugiunt, quo quaeque potest: Euboea duabus
et totidem natis Andros fraterna petita est.
miles adest et, ni dedantur, bella minatur:
victa metu pietas consortia corpora poenae
dedidit; et timido possis ignoscere fratri:
non hic Aeneas, non, qui defenderet Andron,
Hector erat, per quem decimum durastis in annum.
iamque parabantur captivis vincla lacertis:
illae tollentes etiamnum libera caelo
bracchia "Bacche pater, fer opem!" dixere, tulitque
muneris auctor opem,Æsi miro perdere more
ferre vocatur opem, nec qua ratione figuram

perdiderint, potui scire aut nunc dicere possum;
summa mali nota est: pennas sumpsere tuaeque
coniugis in volucres, niveas abiere columbas.'
    Talibus atque aliis postquam convivia dictis
inplerunt, mensa somnum petiere remota
cumque die surgunt adeuntque oracula Phoebi,
qui petere antiquam matrem cognataque iussit
litora; prosequitur rex et dat munus ituris,
Anchisae sceptrum, chlamydem pharetramque nepoti,
cratera Aeneae, quem quondam transtulit illi
hospes ab Aoniis Therses Ismenius oris:
miserat hunc illi Therses, fabricaverat Alcon
Hyleus et longo caelaverat argumento.
urbs erat, et septem posses ostendere portas:
hae pro nomine erant, et quae foret illa, docebant;
ante urbem exequiae tumulique ignesque rogique
effusaeque comas et apertae pectora matres
significant luctum; nymphae quoque flere videntur
siccatosque queri fontes: sine frondibus arbor
nuda riget, rodunt arentia saxa capellae.
ecce facit mediis natas Orione Thebis
hac non femineum iugulo dare vulnus aperto,
illac demisso per fortia pectora telo
pro populo cecidisse suo pulchrisque per urbem
funeribus ferri celebrique in parte cremari.
tum de virginea geminos exire favilla,
ne genus intereat, iuvenes, quos fama Coronas
nominat, et cineri materno ducere pompam.
hactenus antiquo signis fulgentibus aere,
summus inaurato crater erat asper acantho.
nec leviora datis Troiani dona remittunt
dantque sacerdoti custodem turis acerram,
dant pateram claramque auro gemmisque coronam.
    Inde recordati Teucros a sanguine Teucri
ducere principium Creten tenuere locique
ferre diu nequiere Iovem centumque relictis
urbibus Ausonios optant contingere portus,
saevit hiems iactatque viros, Strophadumque receptos
portubus infidis exterruit ales Aello.
et iam Dulichios portus Ithacamque Samonque
Neritiasque domus, regnum fallacis Ulixis,
praeter erant vecti: certatam lite deorum
Ambraciam versique vident sub imagine saxum
iudicis, Actiaco quae nunc ab Apolline nota est,
vocalemque sua terram Dodonida quercu

Chaoniosque sinus, ubi nati rege Molosso
inpia subiectis fugere incendia pennis.
Proxima Phaeacum felicibus obsita pomis
rura petunt, Epiros ab his regnataque vati
Buthrotos Phrygio simulataque Troia tenetur;
inde futurorum certi, quae cuncta fideli
Priamides Helenus monitu praedixerat, intrant
Sicaniam: tribus haec excurrit in aequora linguis,
e quibus imbriferos est versa Pachynos ad austros,
mollibus oppositum zephyris Lilybaeon, ad arctos
aequoris expertes spectat boreanque Peloros.
hac subeunt Teucri, et remis aestuque secundo
sub noctem potitur Zanclaea classis harena:
Scylla latus dextrum, laevum inrequieta Charybdis
infestat; vorat haec raptas revomitque carinas,
illa feris atram canibus succingitur alvum,
virginis ora gerens, et, si non omnia vates
ficta reliquerunt, aliquo quoque tempore virgo:
hanc multi petiere proci, quibus illa repulsis
ad pelagi nymphas, pelagi gratissima nymphis,
ibat et elusos iuvenum narrabat amores.
cui dum pectendos praebet Galatea capillos,
talibus adloquitur repetens suspiria dictis:
'te tamen, o virgo, genus haut inmite virorum
expetit, utque facis, potes his inpune negare;
at mihi, cui pater est Nereus, quam caerula Doris
enixa est, quae sum turba quoque tuta sororum,
non nisi per luctus licuit Cyclopis amorem
effugere.' et lacrimae vocem inpediere loquentis.
quas ubi marmoreo detersit pollice virgo
et solata deam est, 'refer, o carissima' dixit
'neve tui causam tege (sic sum fida) doloris!'
Nereis his contra resecuta Crataeide natam est:
'Acis erat Fauno nymphaque Symaethide cretus
magna quidem patrisque sui matrisque voluptas,
nostra tamen maior; nam me sibi iunxerat uni.
pulcher et octonis iterum natalibus actis
signarat teneras dubia lanugine malas.
hunc ego, me Cyclops nulla cum fine petebat.
nec, si quaesieris, odium Cyclopis amorne
Acidis in nobis fuerit praesentior, edam:
par utrumque fuit. pro, quanta potentia regni
est, Venus alma, tui! nempe ille inmitis et ipsis
horrendus silvis et visus ab hospite nullo
inpune et magni cum dis contemptor Olympi,

quid sit amor, sentit validaque cupidine captus
uritur oblitus pecorum antrorumque suorum.
iamque tibi formae, iamque est tibi cura placendi,
iam rigidos pectis rastris, Polypheme, capillos,
iam libet hirsutam tibi falce recidere barbam
et spectare feros in aqua et conponere vultus.
caedis amor feritasque sitisque inmensa cruoris
cessant, et tutae veniuntque abeuntque carinae.
Telemus interea Siculam delatus ad Aetnen,
Telemus Eurymides, quem nulla fefellerat ales,
terribilem Polyphemon adit "lumen" que, "quod unum
fronte geris media, rapiet tibi" dixit "Ulixes."
risit et "o vatum stolidissime, falleris," inquit,
"altera iam rapuit." sic frustra vera monentem
spernit et aut gradiens ingenti litora passu
degravat, aut fessus sub opaca revertitur antra.
prominet in pontum cuneatus acumine longo
collis (utrumque latus circumfluit aequoris unda):
huc ferus adscendit Cyclops mediusque resedit;
lanigerae pecudes nullo ducente secutae.
cui postquam pinus, baculi quae praebuit usum,
ante pedes posita est antemnis apta ferendis
sumptaque harundinibus conpacta est fistula centum,
senserunt toti pastoria sibila montes,
senserunt undae; latitans ego rupe meique
Acidis in gremio residens procul auribus hausi
talia dicta meis auditaque mente notavi:
"'Candidior folio nivei Galatea ligustri,
floridior pratis, longa procerior alno,
splendidior vitro, tenero lascivior haedo,
levior adsiduo detritis aequore conchis,
solibus hibernis, aestiva gratior umbra,
mobilior damma, platano conspectior alta,
lucidior glacie, matura dulcior uva,
mollior et cycni plumis et lacta coacto,
et, si non fugias, riguo formosior horto;
"'Saevior indomitis eadem Galatea iuvencis,
durior annosa quercu, fallacior undis,
lentior et salicis virgis et vitibus albis,
his inmobilior scopulis, violentior amne,
laudato pavone superbior, acrior igni,
asperior tribulis, feta truculentior ursa,
surdior aequoribus, calcato inmitior hydro,
et, quod praecipue vellem tibi demere possem,
non tantum cervo claris latratibus acto,

verum etiam ventis volucrique fugacior aura,
(at bene si noris, pigeat fugisse, morasque
ipsa tuas damnes et me retinere labores)
sunt mihi, pars montis, vivo pendentia saxo
antra, quibus nec sol medio sentitur in aestu,
nec sentitur hiems; sunt poma gravantia ramos,
sunt auro similes longis in vitibus uvae,
sunt et purpureae: tibi et has servamus et illas.
ipsa tuis manibus silvestri nata sub umbra
mollia fraga leges, ipsa autumnalia corna
prunaque non solum nigro liventia suco,
verum etiam generosa novasque imitantia ceras.
nec tibi castaneae me coniuge, nec tibi deerunt
arbutei fetus: omnis tibi serviet arbor.
'"Hoc pecus omne meum est, multae quoque vallibus errant,
multas silva tegit, multae stabulantur in antris,
nec, si forte roges, possim tibi dicere, quot sint:
pauperis est numerare pecus; de laudibus harum
nil mihi credideris, praesens potes ipsa videre,
ut vix circumeant distentum cruribus uber.
sunt, fetura minor, tepidis in ovilibus agni.
sunt quoque, par aetas, aliis in ovilibus haedi.
lac mihi semper adest niveum: pars inde bibenda
servatur, partem liquefacta coagula durant.
'"Nec tibi deliciae faciles vulgataque tantum
munera contingent, dammae leporesque caperque,
parve columbarum demptusve cacumine nidus:
inveni geminos, qui tecum ludere possint,
inter se similes, vix ut dignoscere possis,
villosae catulos in summis montibus ursae:
inveni et dixi 'dominae servabimus istos.'
'"Iam modo caeruleo nitidum caput exere ponto,
iam, Galatea, veni, nec munera despice nostra!
certe ego me novi liquidaeque in imagine vidi
nuper aquae, placuitque mihi mea forma videnti.
adspice, sim quantus: non est hoc corpore maior
Iuppiter in caelo, nam vos narrare soletis
nescio quem regnare Iovem; coma plurima torvos
prominet in vultus, umerosque, ut lucus, obumbrat;
nec mea quod rigidis horrent densissima saetis
corpora, turpe puta: turpis sine frondibus arbor,
turpis equus, nisi colla iubae flaventia velent;
pluma tegit volucres, ovibus sua lana decori est:
barba viros hirtaeque decent in corpore saetae.
unum est in media lumen mihi fronte, sed instar

ingentis clipei. quid? non haec omnia magnus
Sol videt e caelo? Soli tamen unicus orbis.
'"Adde, quod in vestro genitor meus aequore regnat:
hunc tibi do socerum; tantum miserere precesque
supplicis exaudi! tibi enim succumbimus uni,
quique Iovem et caelum sperno et penetrabile fulmen,
Nerei, te vereor, tua fulmine saevior ira est.
atque ego contemptus essem patientior huius,
si fugeres omnes; sed cur Cyclope repulso
Acin amas praefersque meis conplexibus Acin?
ille tamen placeatque sibi placeatque licebit,
quod nollem, Galatea, tibi; modo copia detur:
sentiet esse mihi tanto pro corpore vires!
viscera viva traham divulsaque membra per agros
perque tuas spargam (sic se tibi misceat!) undas.
uror enim, laesusque exaestuat acrius ignis,
cumque suis videor translatam viribus Aetnam
pectore ferre meo, nec tu, Galatea, moveris."
'Talia nequiquam questus (nam cuncta videbam)
surgit et ut taurus vacca furibundus adempta
stare nequit silvaque et notis saltibus errat,
cum ferus ignaros nec quicquam tale timentes
me videt atque Acin "video" que exclamat "et ista
ultima sit, faciam, Veneris concordia vestrae."
tantaque vox, quantam Cyclops iratus habere
debuit, illa fuit: clamore perhorruit Aetne.
ast ego vicino pavefacta sub aequore mergor;
terga fugae dederat conversa Symaethius heros
et "fer opem, Galatea, precor, mihi! ferte, parentes,"
dixerat "et vestris periturum admittite regnis!"
insequitur Cyclops partemque e monte revulsam
mittit, et extremus quamvis pervenit ad illum
angulus e saxo, totum tamen obruit Acin,
at nos, quod fieri solum per fata licebat,
fecimus, ut vires adsumeret Acis avitas.
puniceus de mole cruor manabat, et intra
temporis exiguum rubor evanescere coepit,
fitque color primo turbati fluminis imbre
purgaturque mora; tum moles iacta dehiscit,
vivaque per rimas proceraque surgit harundo,
osque cavum saxi sonat exsultantibus undis,
miraque res, subito media tenus exstitit alvo
incinctus iuvenis flexis nova cornua cannis,
qui, nisi quod maior, quod toto caerulus ore,
Acis erat, sed sic quoque erat tamen Acis, in amnem

versus, et antiquum tenuerunt flumina nomen.'
Desierat Galatea loqui, coetuque soluto
discedunt placidisque natant Nereides undis.
Scylla redit; neque enim medio se credere ponto
audet, et aut bibula sine vestibus errat harena
aut, ubi lassata est, seductos nacta recessus
gurgitis, inclusa sua membra refrigerat unda:
ecce fretum stringens, alti novus incola ponti,
nuper in Euboica versis Anthedone membris,
Glaucus adest, visaeque cupidine virginis haeret
et, quaecumque putat fugientem posse morari,
verba refert; fugit illa tamen veloxque timore
pervenit in summum positi prope litora montis.
ante fretum est ingens, apicem conlectus in unum
longa sub arboribus convexus in aequora vertex:
constitit hic et tuta loco, monstrumne deusne
ille sit, ignorans admiraturque colorem
caesariemque umeros subiectaque terga tegentem,
ultimaque excipiat quod tortilis inguina piscis.
sensit et innitens, quae stabat proxima, moli
'non ego prodigium nec sum fera belua, virgo,
sed deus' inquit 'aquae: nec maius in aequora Proteus
ius habet et Triton Athamantiadesque Palaemon.
ante tamen mortalis eram, sed, scilicet altis
debitus aequoribus, iam tum exercebar in illis;
nam modo ducebam ducentia retia pisces,
nunc in mole sedens moderabar harundine linum.
sunt viridi prato confinia litora, quorum
altera pars undis, pars altera cingitur herbis,
quas neque cornigerae morsu laesere iuvencae,
nec placidae carpsistis oves hirtaeve capellae;
non apis inde tulit conlectos sedula flores,
non data sunt capiti genialia serta, neque umquam
falciferae secuere manus; ego primus in illo
caespite consedi, dum lina madentia sicco,
utque recenserem captivos ordine pisces,
insuper exposui, quos aut in retia casus
aut sua credulitas in aduncos egerat hamos.
res similis fictae, sed quid mihi fingere prodest?
gramine contacto coepit mea praeda moveri
et mutare latus terraque ut in aequore niti.
dumque moror mirorque simul, fugit omnis in undas
turba suas dominumque novum litusque relinquunt.
obstipui dubitoque diu causamque requiro,
num deus hoc aliquis, num sucus fecerit herbae:

"quae tamen has" inquam "vires habet herba?" manuque
pabula decerpsi decerptaque dente momordi.
vix bene conbiberant ignotos guttura sucos,
cum subito trepidare intus praecordia sensi
alteriusque rapi naturae pectus amore;
nec potui restare diu "repetenda" que "numquam
terra, vale!" dixi corpusque sub aequora mersi.
di maris exceptum socio dignantur honore,
utque mihi, quaecumque feram, mortalia demant,
Oceanum Tethynque rogant: ego lustror ab illis,
et purgante nefas noviens mihi carmine dicto
pectora fluminibus iubeor supponere centum;
nec mora, diversis lapsi de partibus amnes
totaque vertuntur supra caput aequora nostrum.,
hactenus acta tibi possum memoranda referre,
hactenus haec memini, nec mens mea cetera sensit.
quae postquam rediit, alium me corpore toto
ac fueram nuper, neque eundem mente recepi:
hanc ego tum primum viridem ferrugine barbam
caesariemque meam, quam longa per aequora verro,
ingentesque umeros et caerula bracchia vidi
cruraque pinnigero curvata novissima pisce.
quid tamen haec species, quid dis placuisse marinis,
quid iuvat esse deum, si tu non tangeris istis?'
talia dicentem, dicturum plura, reliquit
Scylla deum; furit ille inritatusque repulsa
prodigiosa petit Titanidos atria Circes.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS METAMORPHOSEON LIBER QVARTVS DECIMVS

Iamque Giganteis iniectam faucibus Aetnen
arvaque Cyclopum, quid rastra, quid usus aratri,
nescia nec quicquam iunctis debentia bubus
liquerat Euboicus tumidarum cultor aquarum,
liquerat et Zanclen adversaque moenia Regi
navifragumque fretum, gemino quod litore pressum
Ausoniae Siculaeque tenet confinia terrae.
inde manu magna Tyrrhena per aequora vectus
herbiferos adiit colles atque atria Glaucus
Sole satae Circes, variarum plena ferarum.
quam simul adspexit, dicta acceptaque salute,
'diva, dei miserere, precor! nam sola levare
tu potes hunc,' dixit 'videar modo dignus, amorem.

quanta sit herbarum, Titani, potentia, nulli
quam mihi cognitius, qui sum mutatus ab illis.
neve mei non nota tibi sit causa furoris:
litore in Italico, Messenia moenia contra,
Scylla mihi visa est. pudor est promissa precesque
blanditiasque meas contemptaque verba referre;
at tu, sive aliquid regni est in carmine, carmen
ore move sacro, sive expugnacior herba est,
utere temptatis operosae viribus herbae
nec medeare mihi sanesque haec vulnera mando,
fine nihil opus est: partem ferat illa caloris.'
at Circe (neque enim flammis habet aptius ulla
talibus ingenium, seu causa est huius in ipsa,
seu Venus indicio facit hoc offensa paterno,)
talia verba refert: 'melius sequerere volentem
optantemque eadem parilique cupidine captam.
dignus eras ultro (poteras certeque) rogari,
et, si spem dederis, mihi crede, rogaberis ultro.
neu dubites absitque tuae fiducia formae,
en ego, cum dea sim, nitidi cum filia Solis,
carmine cum tantum, tantum quoque gramine possim,
ut tua sim, voveo. spernentem sperne, sequenti
redde vices, unoque duas ulciscere facto.'
talia temptanti 'prius' inquit 'in aequore frondes'
Glaucus 'et in summis nascentur montibus algae,
Sospite quam Scylla nostri mutentur amores.'
indignata dea est et laedere quatenus ipsum
non poterat (nec vellet amans), irascitur illi,
quae sibi praelata est; venerisque offensa repulsa,
protinus horrendis infamia pabula sucis
conterit et tritis Hecateia carmina miscet
caerulaque induitur velamina perque ferarum
agmen adulantum media procedit ab aula
oppositumque petens contra Zancleia saxa
Region ingreditur ferventes aestibus undas,
in quibus ut solida ponit vestigia terra
summaque decurrit pedibus super aequora siccis.
parvus erat gurges, curvos sinuatus in arcus,
grata quies Scyllae: quo se referebat ab aestu
et maris et caeli, medio cum plurimus orbe
sol erat et minimas a vertice fecerat umbras.
hunc dea praevitiat portentificisque venenis
inquinat; hic pressos latices radice nocenti
spargit et obscurum verborum ambage novorum
ter noviens carmen magico demurmurat ore.

Scylla venit mediaque tenus descenderat alvo,
cum sua foedari latrantibus inguina monstris
adspicit ac primo credens non corporis illas
esse sui partes, refugitque abigitque timetque
ora proterva canum, sed quos fugit, attrahit una
et corpus quaerens femorum crurumque pedumque
Cerbereos rictus pro partibus invenit illis:
statque canum rabie subiectaque terga ferarum
inguinibus truncis uteroque exstante coercet.
Flevit amans Glaucus nimiumque hostiliter usae
viribus herbarum fugit conubia Circes;
Scylla loco mansit cumque est data copia, primum
in Circes odium sociis spoliavit Ulixem;
mox eadem Teucras fuerat mersura carinas,
ni prius in scopulum, qui nunc quoque saxeus exstat,
transformata foret: scopulum quoque navita vitat.
Hunc ubi Troianae remis avidamque Charybdin
evicere rates, cum iam prope litus adessent
Ausonium, Libycas vento referuntur ad oras.
excipit Aenean illic animoque domoque
non bene discidium Phrygii latura mariti
Sidonis; inque pyra sacri sub imagine facta
incubuit ferro deceptaque decipit omnes.
rursus harenosae fugiens nova moenia terrae
ad sedemque Erycis fidumque relatus Acesten
sacrificat tumulumque sui genitoris honorat.
quasque rates Iris Iunonia paene cremarat,
solvit et Hippotadae regnum terrasque calenti
sulphure fumantis Acheloiadumque relinquit
Sirenum scopulos, orbataque praeside pinus
Inarimen Prochytenque legit sterilique locatas
colle Pithecusas, habitantum nomine dictas.
quippe deum genitor, fraudem et periuria quondam
Cercopum exosus gentisque admissa dolosae,
in deforme viros animal mutavit, ut idem
dissimiles homini possent similesque videri,
membraque contraxit naresque a fronte resimas
contudit et rugis peraravit anilibus ora
totaque velatos flaventi corpora villo
misit in has sedes nec non prius abstulit usum
verborum et natae dira in periuria linguae;
posse queri tantum rauco stridore reliquit.
Has ubi praeteriit et Parthenopeia dextra
moenia deseruit, laeva de parte canori
Aeolidae tumulum et, loca feta palustribus ulvis,

litora Cumarum vivacisque antra Sibyllae
intrat et, ut manes adeat per Averna paternos,
orat. at illa diu vultum tellure moratum
erexit tandemque deo furibunda recepto
'magna petis,' dixit, 'vir factis maxime, cuius
dextera per ferrum, pietas spectata per ignes.
pone tamen, Troiane, metum: potiere petitis
Elysiasque domos et regna novissima mundi
me duce cognosces simulacraque cara parentis.
invia virtuti nulla est via.' dixit et auro
fulgentem ramum silva Iunonis Avernae
monstravit iussitque suo divellere trunco.
paruit Aeneas et formidabilis Orci
vidit opes atavosque suos umbramque senilem
magnanimi Anchisae; didicit quoque iura locorum,
quaeque novis essent adeunda pericula bellis.
inde ferens lassos averso tramite passus
cum duce Cumaea mollit sermone laborem.
dumque iter horrendum per opaca crepuscula carpit,
'seu dea tu praesens, seu dis gratissima,' dixit,
'numinis instar eris semper mihi, meque fatebor
muneris esse tui, quae me loca mortis adire,
quae loca me visae voluisti evadere mortis.
pro quibus aerias meritis evectus ad auras
templa tibi statuam, tribuam tibi turis honores.'
respicit hunc vates et suspiratibus haustis
'nec dea sum,' dixit 'nec sacri turis honore
humanum dignare caput, neu nescius erres,
lux aeterna mihi carituraque fine dabatur,
si mea virginitas Phoebo patuisset amanti.
dum tamen hanc sperat, dum praecorrumpere donis
me cupit, "elige," ait "virgo Cumaea, quid optes:
optatis potiere tuis." ego pulveris hausti
ostendens cumulum, quot haberet corpora pulvis,
tot mihi natales contingere vana rogavi;
excidit, ut peterem iuvenes quoque protinus annos.
hos tamen ille mihi dabat aeternamque iuventam,
si Venerem paterer: contempto munere Phoebi
innuba permaneo; sed iam felicior aetas
terga dedit, tremuloque gradu venit aegra senectus,
quae patienda diu est. nam iam mihi saecula septem
acta, tamen superest, numeros ut pulveris aequem,
ter centum messes, ter centum musta videre.
tempus erit, cum de tanto me corpore parvam
longa dies faciet, consumptaque membra senecta

ad minimum redigentur onus: nec amata videbor
nec placuisse deo, Phoebus quoque forsitan ipse
vel non cognoscet, vel dilexisse negabit:
usque adeo mutata ferar nullique videnda,
voce tamen noscar; vocem mihi fata relinquent.'
    Talia convexum per iter memorante Sibylla
sedibus Euboicam Stygiis emergit in urbem
Troius Aeneas sacrisque ex more litatis
litora adit nondum nutricis habentia nomen.
hic quoque substiterat post taedia longa laborum
Neritius Macareus, comes experientis Ulixis.
desertum quondam mediis qui rupibus Aetnae
noscit Achaemeniden inprovisoque repertum
vivere miratus, 'qui te casusve deusve
servat, Achaemenide? cur' inquit 'barbara Graium
prora vehit? petitur vestra quae terra carina?'
talia quaerenti, iam non hirsutus amictu,
iam suus et spinis conserto tegmine nullis,
fatur Achaemenides: 'iterum Polyphemon et illos
adspiciam fluidos humano sanguine rictus,
hac mihi si potior domus est Ithaceque carina,
si minus Aenean veneror genitore, nec umquam
esse satis potero, praestem licet omnia, gratus.
quod loquor et spiro caelumque et sidera solis
respicio, possimne ingratus et inmemor esse?
ille dedit, quod non anima haec Cyclopis in ora
venit, et ut iam nunc lumen vitale relinquam,
aut tumulo aut certe non illa condar in alvo.
quid mihi tunc animi (nisi si timor abstulit omnem
sensum animumque) fuit, cum vos petere alta relictus
aequora conspexi? volui inclamare, sed hosti
prodere me timui: vestrae quoque clamor Ulixis
paene rati nocuit. vidi, cum monte revulsum
inmanem scopulum medias permisit in undas;
vidi iterum veluti tormenti viribus acta
vasta Giganteo iaculantem saxa lacerto
et, ne deprimeret fluctus ventusve carinam,
pertimui, iam me non esse oblitus in illa.
ut vero fuga vos a certa morte reduxit,
ille quidem totam gemebundus obambulat Aetnam
praetemptatque manu silvas et luminis orbus
rupibus incursat foedataque bracchia tabo
in mare protendens gentem exsecratur Achivam
atque ait: "o si quis referat mihi casus Ulixem,
aut aliquem e sociis, in quem mea saeviat ira,

viscera cuius edam, cuius viventia dextra
membra mea laniem, cuius mihi sanguis inundet
guttur, et elisi trepident sub dentibus artus:
quam nullum aut leve sit damnum mihi lucis ademptae!"
haec et plura ferox, me luridus occupat horror
spectantem vultus etiamnum caede madentes
crudelesque manus et inanem luminis orbem
membraque et humano concretam sanguine barbam.
mors erat ante oculos, minimum tamen illa malorum,
et iam prensurum, iam nunc mea viscera rebar
in sua mersurum, mentique haerebat imago
temporis illius, quo vidi bina meorum
ter quater adfligi sociorum corpora terrae,
cum super ipse iacens hirsuti more leonis
visceraque et carnes cumque albis ossa medullis
semianimesque artus avidam condebat in alvum;
me tremor invasit: stabam sine sanguine maestus,
mandentemque videns eiectantemque cruentas
ore dapes et frusta mero glomerata vomentem:
talia fingebam misero mihi fata parari
perque dies multos latitans omnemque tremiscens
ad strepitum mortemque timens cupidusque moriri
glande famem pellens et mixta frondibus herba
solus inops exspes leto poenaeque relictus
hanc procul adspexi longo post tempore navem
oravique fugam gestu ad litusque cucurri,
et movi: Graiumque ratis Troiana recepit!
tu quoque pande tuos, comitum gratissime, casus
et ducis et turbae, quae tecum est credita ponto.'
Aeolon ille refert Tusco regnare profundo,
Aeolon Hippotaden, cohibentem carcere ventos;
quos bovis inclusos tergo, memorabile munus,
Dulichium sumpsisse ducem flatuque secundo
lucibus isse novem et terram aspexisse petitam;
proxima post nonam cum sese aurora moveret,
invidia socios praedaeque cupidine victos
esse; ratos aurum, dempsisse ligamina ventis;
cum quibus isse retro, per quas modo venerat undas,
Aeoliique ratem portus repetisse tyranni.
'inde Lami veterem Laestrygonis' inquit 'in urbem
venimus: Antiphates terra regnabat in illa.
missus ad hunc ego sum, numero comitante duorum,
vixque fuga quaesita salus comitique mihique,
tertius e nobis Laestrygonis inpia tinxit
ora cruore suo. fugientibus instat et agmen

concitat Antiphates; coeunt et saxa trabesque
coniciunt merguntque viros merguntque carinas.
una tamen, quae nos ipsumque vehebat Ulixem,
effugit. amissa sociorum parte dolentes
multaque conquesti terris adlabimur illis,
quas procul hinc cernis (procul est, mihi crede, videnda
insula visa mihi!) tuque o iustissime Troum,
nate dea, (neque enim finito Marte vocandus
hostis es, Aenea) moneo, fuge litora Circes!
nos quoque Circaeo religata in litore pinu,
Antiphatae memores inmansuetique Cyclopis,
ire negabamus; sed tecta ignota subire
sorte sumus lecti: sors me fidumque Politen
Eurylochumque simul nimiique Elpenora vini
bisque novem socios Circaea ad moenia misit.
quae simul attigimus stetimusque in limine tecti,
mille lupi mixtaeque lupis ursaeque leaeque
occursu fecere metum, sed nulla timenda
nullaque erat nostro factura in corpore vulnus;
quin etiam blandas movere per aera caudas
nostraque adulantes comitant vestigia, donec
excipiunt famulae perque atria marmore tecta
ad dominam ducunt: pulchro sedet illa recessu
sollemni solio pallamque induta nitentem
insuper aurato circumvelatur amictu.
Nereides nymphaeque simul, quae vellera motis
nulla trahunt digitis nec fila sequentia ducunt:
gramina disponunt sparsosque sine ordine flores
secernunt calathis variasque coloribus herbas;
ipsa, quod hae faciunt, opus exigit, ipsa, quis usus
quove sit in folio, quae sit concordia mixtis,
novit et advertens pensas examinat herbas.
haec ubi nos vidit, dicta acceptaque salute
diffudit vultus et reddidit omina votis.
nec mora, misceri tosti iubet hordea grani
mellaque vimque meri cum lacte coagula passo,
quique sub hac lateant furtim dulcedine, sucos
adicit. accipimus sacra data pocula dextra.
quae simul arenti sitientes hausimus ore,
et tetigit summos virga dea dira capillos,
(et pudet et referam) saetis horrescere coepi,
nec iam posse loqui, pro verbis edere raucum
murmur et in terram toto procumbere vultu,
osque meum sensi pando occallescere rostro,
colla tumere toris, et qua modo pocula parte

sumpta mihi fuerant, illa vestigia feci
cumque eadem passis (tantum medicamina possunt!)
claudor hara, solumque suis caruisse figura
vidimus Eurylochum: solus data pocula fugit;
quae nisi vitasset, pecoris pars una manerem
nunc quoque saetigeri, nec tantae cladis ab illo
certior ad Circen ultor venisset Ulixes.
pacifer huic dederat florem Cyllenius album:
moly vocant superi, nigra radice tenetur;
tutus eo monitisque simul caelestibus intrat
ille domum Circes et ad insidiosa vocatus
pocula conantem virga mulcere capillos
reppulit et stricto pavidam deterruit ense.
inde fides dextraeque datae thalamoque receptus
coniugii dotem sociorum corpora poscit.
spargimur ignotae sucis melioribus herbae
percutimurque caput conversae verbere virgae,
verbaque dicuntur dictis contraria verbis.
quo magis illa canit, magis hoc tellure levati
erigimur, saetaeque cadunt, bifidosque relinquit
rima pedes, redeunt umeri et subiecta lacertis
bracchia sunt: flentem flentes amplectimur ipsi
haeremusque ducis collo nec verba locuti
ulla priora sumus quam nos testantia gratos.
annua nos illic tenuit mora, multaque praesens
tempore tam longo vidi, multa auribus hausi,
hoc quoque cum multis, quod clam mihi rettulit una
quattuor e famulis ad talia sacra paratis.
cum duce namque meo Circe dum sola moratur,
illa mihi niveo factum de marmore signum
ostendit iuvenale gerens in vertice picum,
aede sacra positum multisque insigne coronis.
quis foret et quare sacra coleretur in aede,
cur hanc ferret avem, quaerenti et scire volenti
"accipe" ait, "Macareu, dominaeque potentia quae sit
hinc quoque disce meae; tu dictis adice mentem!
"'Picus in Ausoniis, proles Saturnia, terris
rex fuit, utilium bello studiosus equorum;
forma viro, quam cernis, erat: licet ipse decorem
adspicias fictaque probes ab imagine verum;
par animus formae; nec adhuc spectasse per annos
quinquennem poterat Graia quater Elide pugnam.
ille suos dryadas Latiis in montibus ortas
verterat in vultus, illum fontana petebant
numina, naiades, quas Albula, quasque Numici,

quas Anienis aquae cursuque brevissimus Almo
Narve tulit praeceps et opacae Farfarus umbrae,
quaeque colunt Scythicae stagnum nemorale Dianae
finitimosque lacus; spretis tamen omnibus unam
ille colit nymphen, quam quondam in colle Palati
dicitur ancipiti peperisse Venilia Iano.
haec ubi nubilibus primum maturuit annis,
praeposito cunctis Laurenti tradita Pico est,
rara quidem facie, sed rarior arte canendi,
unde Canens dicta est: silvas et saxa movere
et mulcere feras et flumina longa morari
ore suo volucresque vagas retinere solebat.
quae dum feminea modulatur carmina voce,
exierat tecto Laurentes Picus in agros
indigenas fixurus apros tergumque premebat
acris equi laevaque hastilia bina ferebat
poeniceam fulvo chlamydem contractus ab auro.
venerat in silvas et filia Solis easdem,
utque novas legeret fecundis collibus herbas,
nomine dicta suo Circaea reliquerat arva.
quae simul ac iuvenem virgultis abdita vidit,
obstipuit: cecidere manu, quas legerat, herbae,
flammaque per totas visa est errare medullas.
ut primum valido mentem conlegit ab aestu,
quid cuperet, fassura fuit: ne posset adire,
cursus equi fecit circumfususque satelles.
'non' ait 'effugies, vento rapiare licebit,
si modo me novi, si non evanuit omnis
herbarum virtus, nec me mea carmina fallunt.'
dixit et effigiem nullo cum corpore falsi
fingit apri praeterque oculos transcurrere regis
iussit et in densum trabibus nemus ire videri,
plurima qua silva est et equo loca pervia non sunt.
haut mora, continuo praedae petit inscius umbram
Picus equique celer spumantia terga relinquit
spemque sequens vanam silva pedes errat in alta.
concipit illa preces et verba venefica dicit
ignotosque deos ignoto carmine adorat,
quo solet et niveae vultum confundere Lunae
et patrio capiti bibulas subtexere nubes.
tum quoque cantato densetur carmine caelum
et nebulas exhalat humus, caecisque vagantur
limitibus comites, et abest custodia regis.
nacta locum tempusque 'per o, tua lumina,' dixit
'quae mea ceperunt, perque hanc, pulcherrime, formam,

quae facit, ut supplex tibi sim dea, consule nostris
ignibus et socerum, qui pervidet omnia, Solem
accipe nec durus Titanida despice Circen.'
dixerat; ille ferox ipsamque precesque repellit
et 'quaecumque es,' ait 'non sum tuus; altera captum
me tenet et teneat per longum, conprecor, aevum,
nec Venere externa socialia foedera laedam,
dum mihi Ianigenam servabunt fata Canentem.'
saepe retemptatis precibus Titania frustra
'non inpune feres, neque' ait 'reddere Canenti,
laesaque quid faciat, quid amans, quid femina, disces
rebus; at est et amans et laesa et femina Circe!'
tum bis ad occasus, bis se convertit ad ortus,
ter iuvenem baculo tetigit, tria carmina dixit.
ille fugit, sed se solito velocius ipse
currere miratur: pennas in corpore vidit,
seque novam subito Latiis accedere silvis
indignatus avem duro fera robora rostro
figit et iratus longis dat vulnera ramis;
purpureum chlamydis pennae traxere colorem;
fibula quod fuerat vestemque momorderat aurum,
pluma fit, et fulvo cervix praecingitur auro,
nec quicquam antiquum Pico nisi nomina restat.
    '"Interea comites, clamato saepe per agros
nequiquam Pico nullaque in parte reperto,
inveniunt Circen (nam iam tenuaverat auras
passaque erat nebulas ventis ac sole recludi)
criminibusque premunt veris regemque reposcunt
vimque ferunt saevisque parant incessere telis:
illa nocens spargit virus sucosque veneni
et Noctem Noctisque deos Ereboque Chaoque
convocat et longis Hecaten ululatibus orat.
exsiluere loco (dictu mirabile) silvae,
ingemuitque solum, vincinaque palluit arbor,
sparsaque sanguineis maduerunt pabula guttis,
et lapides visi mugitus edere raucos
et latrare canes et humus serpentibus atris
squalere et tenues animae volitare silentum:
attonitum monstris vulgus pavet; illa paventis
ora venenata tetigit mirantia virga,
cuius ab attactu variarum monstra ferarum
in iuvenes veniunt: nulli sua mansit imago.
    '"Sparserat occiduus Tartessia litora Phoebus,
et frustra coniunx oculis animoque Canentis
exspectatus erat: famuli populusque per omnes

discurrunt silvas atque obvia lumina portant;
nec satis est nymphae flere et lacerare capillos
et dare plangorem (facit haec tamen omnia) seque
proripit ac Latios errat vesana per agros.
sex illam noctes, totidem redeuntia solis
lumina viderunt inopem somnique cibique
per iuga, per valles, qua fors ducebat, euntem;
ultimus adspexit Thybris luctuque viaque
fessam et iam longa ponentem corpora ripa.
illic cum lacrimis ipso modulata dolore
verba sono tenui maerens fundebat, ut olim
carmina iam moriens canit exequialia cycnus;
luctibus extremum tenues liquefacta medullas
tabuit inque leves paulatim evanuit auras,
fama tamen signata loco est, quem rite Canentem
nomine de nymphae veteres dixere Camenae."
'Talia multa mihi longum narrata per annum
visaque sunt. resides et desuetudine tardi
rursus inire fretum, rursus dare vela iubemur,
ancipitesque vias et iter Titania vastum
dixerat et saevi restare pericula ponti:
pertimui, fateor, nactusque hoc litus adhaesi.'
Finierat Macareus, urnaque Aeneia nutrix
condita marmorea tumulo breve carmen habebat
hic : me : caietam : notae : pietatis : alumnus
ereptam : argolico : quo : debuit : igne : cremavit
solvitur herboso religatus ab aggere funis,
et procul insidias infamataeque relinquunt
tecta deae lucosque petunt, ubi nubilus umbra
in mare cum flava prorumpit Thybris harena;
Faunigenaeque domo potitur nataque Latini,
non sine Marte tamen. bellum cum gente feroci
suscipitur, pactaque furit pro coniuge Turnus.
concurrit Latio Tyrrhenia tota, diuque
ardua sollicitis victoria quaeritur armis.
auget uterque suas externo robore vires,
et multi Rutulos, multi Troiana tuentur
castra, neque Aeneas Euandri ad moenia frustra,
at Venulus frustra profugi Diomedis ad urbem
venerat: ille quidem sub Iapyge maxima Dauno
moenia condiderat dotaliaque arva tenebat;
sed Venulus Turni postquam mandata peregit
auxiliumque petit, vires Aetolius heros
excusat: nec se aut soceri committere pugnae
velle sui populos, aut quos e gente suorum

armet habere ullos, 'neve haec commenta putetis,
admonitu quamquam luctus renoventur amari,
perpetiar memorare tamen. postquam alta cremata est
Ilios, et Danaas paverunt Pergama flammas,
Naryciusque heros, a virgine virgine rapta,
quam meruit poenam solus, digessit in omnes,
spargimur et ventis inimica per aequora rapti
fulmina, noctem, imbres, iram caelique marisque
perpetimur Danai cumulumque Capherea cladis,
neve morer referens tristes ex ordine casus,
Graecia tum potuit Priamo quoque flenda videri.
me tamen armiferae servatum cura Minervae
fluctibus eripuit, patriis sed rursus ab agris
pellor, et antiquo memores de vulnere poenas
exigit alma Venus, tantosque per alta labores
aequora sustinui, tantos terrestribus armis,
ut mihi felices sint illi saepe vocati,
quos communis hiems inportunusque Caphereus
mersit aquis, vellemque horum pars una fuissem.
'Ultima iam passi comites belloque fretoque
deficiunt finemque rogant erroris, at Acmon
fervidus ingenio, tum vero et cladibus asper,
"quid superest, quod iam patientia vestra recuset
ferre, viri?" dixit "quid habet Cytherea, quod ultra,
velle puta, faciat? nam dum peiora timentur,
est in vota locus: sors autem ubi pessima rerum,
sub pedibus timor est securaque summa malorum.
audiat ipsa licet, licet, ut facit, oderit omnes
sub Diomede viros, odium tamen illius omnes
spernimus: haud magno stat magna potentia nobis."
talibus inritans Venerem Pleuronius Acmon
instimulat verbis veteremque resuscitat iram.
dicta placent paucis, numeri maioris amici
Acmona conripimus; cui respondere volenti
vox pariter vocisque via est tenuata, comaeque
in plumas abeunt, plumis nova colla teguntur
pectoraque et tergum, maiores bracchia pennas
accipiunt, cubitique leves sinuantur in alas;
magna pedis digitos pars occupat, oraque cornu
indurata rigent finemque in acumine ponunt.
hunc Lycus, hunc Idas et cum Rhexenore Nycteus,
hunc miratur Abas, et dum mirantur, eandem
accipiunt faciem, numerusque ex agmine maior
subvolat et remos plausis circumvolat alis:
si volucrum quae sit subitarum forma requiris,

ut non cycnorum, sic albis proxima cygnis.
vix equidem has sedes et Iapygis arida Dauni
arva gener teneo minima cum parte meorum.'
Hactenus Oenides, Venulus Calydonia regna
Peucetiosque sinus Messapiaque arva relinquit.
in quibus antra videt, quae, multa nubila silva
et levibus cannis latitantia semicaper Pan
nunc tenet, at quodam tenuerunt tempore nymphae.
Apulus has illa pastor regione fugatas
terruit et primo subita formidine movit,
mox, ubi mens rediit et contempsere sequentem,
ad numerum motis pedibus duxere choreas;
inprobat has pastor saltuque imitatus agresti
addidit obscenis convicia rustica dictis,
nec prius os tacuit, quam guttura condidit arbor:
arbor enim est, sucoque licet cognoscere mores.
quippe notam linguae bacis oleaster amaris
exhibet: asperitas verborum cessit in illa.
Hinc ubi legati rediere, negata ferentes
arma Aetola sibi, Rutuli sine viribus illis
bella instructa gerunt, multumque ab utraque cruoris
parte datur; fert ecce avidas in pinea Turnus
texta faces, ignesque timent, quibus unda pepercit.
iamque picem et ceras alimentaque cetera flammae
Mulciber urebat perque altum ad carbasa malum
ibat, et incurvae fumabant transtra carinae,
cum memor has pinus Idaeo vertice caesas
sancta deum genetrix tinnitibus aera pulsi
aeris et inflati conplevit murmure buxi
perque leves domitis invecta leonibus auras
'inrita sacrilega iactas incendia dextra,
Turne!' ait. 'eripiam: nec me patiente cremabit
ignis edax nemorum partes et membra meorum.'
intonuit dicente dea, tonitrumque secuti
cum saliente graves ceciderunt grandine nimbi,
aeraque et tumidum subitis concursibus aequor
Astraei turbant et eunt in proelia fratres.
e quibus alma parens unius viribus usa
stuppea praerupit Phrygiae retinacula classis,
fertque rates pronas medioque sub aequore mergit;
robore mollito lignoque in corpora verso
in capitum faciem puppes mutantur aduncae,
in digitos abeunt et crura natantia remi,
quodque prius fuerat, latus est, mediisque carina
subdita navigiis spinae mutatur in usum,

lina comae molles, antemnae bracchia fiunt,
caerulus, ut fuerat, color est; quasque ante timebant,
illas virgineis exercent lusibus undas
Naides aequoreae durisque in montibus ortae
molle fretum celebrant nec eas sua tangit origo;
non tamen oblitae, quam multa pericula saepe
pertulerint pelago, iactatis saepe carinis
subposuere manus, nisi siqua vehebat Achivos:
cladis adhuc Phrygiae memores odere Pelasgos
Neritiaeque ratis viderunt fragmina laetis
vultibus et laetis videre rigescere puppim
vultibus Alcinoi saxumque increscere ligno.
Spes erat, in nymphas animata classe marinas
posse metu monstri Rutulum desistere bello:
perstat, habetque deos pars utraque, quodque deorum est
instar, habent animos; nec iam dotalia regna,
nec sceptrum soceri, nec te, Lavinia virgo,
sed vicisse petunt deponendique pudore
bella gerunt, tandemque Venus victricia nati
arma videt, Turnusque cadit: cadit Ardea, Turno
sospite dicta potens; quam postquam barbarus ignis
abstulit et tepida latuerunt tecta favilla,
congerie e media tum primum cognita praepes
subvolat et cineres plausis everberat alis.
et sonus et macies et pallor et omnia, captam
quae deceant urbem, nomen quoque mansit in illa
urbis, et ipsa suis deplangitur Ardea pennis.
Iamque deos omnes ipsamque Aeneia virtus
Iunonem veteres finire coegerat iras,
cum, bene fundatis opibus crescentis Iuli,
tempestivus erat caelo Cythereius heros.
ambieratque Venus superos colloque parentis
circumfusa sui 'numquam mihi' dixerat 'ullo
tempore dure pater, nunc sis mitissimus, opto,
Aeneaeque meo, qui te de sanguine nostro
fecit avum, quamvis parvum des, optime, numen,
dummodo des aliquod! satis est inamabile regnum
adspexisse semel, Stygios semel isse per amnes.'
adsensere dei, nec coniunx regia vultus
inmotos tenuit placatoque adnuit ore;
tum pater 'estis' ait 'caelesti munere digni,
quaeque petis pro quoque petis: cape, nata, quod optas!'
fatus erat: gaudet gratesque agit illa parenti
perque leves auras iunctis invecta columbis
litus adit Laurens, ubi tectus harundine serpit

in freta flumineis vicina Numicius undis.
hunc iubet Aeneae, quaecumque obnoxia morti,
abluere et tacito deferre sub aequora cursu;
corniger exsequitur Veneris mandata suisque,
quicquid in Aenea fuerat mortale, repurgat
et respersit aquis; pars optima restitit illi.
lustratum genetrix divino corpus odore
unxit et ambrosia cum dulci nectare mixta
contigit os fecitque deum, quem turba Quirini
nuncupat Indigetem temploque arisque recepit.
 Inde sub Ascanii dicione binominis Alba
resque Latina fuit. succedit Silvius illi.
quo satus antiquo tenuit repetita Latinus
nomina cum sceptro, clarus subit Alba Latinum.
Epytus ex illo est; post hunc Capetusque Capysque,
sed Capys ante fuit; regnum Tiberinus ab illis
cepit et in Tusci demersus fluminis undis
nomina fecit aquae; de quo Remulusque feroxque
Acrota sunt geniti. Remulus maturior annis
fulmineo periit, imitator fulminis, ictu.
fratre suo sceptrum moderatior Acrota forti
tradit Aventino, qui, quo regnarat, eodem
monte iacet positus tribuitque vocabula monti;
iamque Palatinae summam Proca gentis habebat.
 Rege sub hoc Pomona fuit, qua nulla Latinas
inter hamadryadas coluit sollertius hortos
nec fuit arborei studiosior altera fetus;
unde tenet nomen: non silvas illa nec amnes,
rus amat et ramos felicia poma ferentes;
nec iaculo gravis est, sed adunca dextera falce,
qua modo luxuriem premit et spatiantia passim
bracchia conpescit, fisso modo cortice virgam
inserit et sucos alieno praestat alumno;
nec sentire sitim patitur bibulaeque recurvas
radicis fibras labentibus inrigat undis.
hic amor, hoc studium, Veneris quoque nulla cupido est;
vim tamen agrestum metuens pomaria claudit
intus et accessus prohibet refugitque viriles.
quid non et Satyri, saltatibus apta iuventus,
fecere et pinu praecincti cornua Panes
Silvanusque, suis semper iuvenilior annis,
quique deus fures vel falce vel inguine terret,
ut poterentur ea? sed enim superabat amando
hos quoque Vertumnus neque erat felicior illis.
o quotiens habitu duri messoris aristas

corbe tulit verique fuit messoris imago!
tempora saepe gerens faeno religata recenti
desectum poterat gramen versasse videri;
saepe manu stimulos rigida portabat, ut illum
iurares fessos modo disiunxisse iuvencos.
falce data frondator erat vitisque putator;
induerat scalas: lecturum poma putares;
miles erat gladio, piscator harundine sumpta;
denique per multas aditum sibi saepe figuras
repperit, ut caperet spectatae gaudia formae.
ille etiam picta redimitus tempora mitra,
innitens baculo, positis per tempora canis,
adsimulavit anum: cultosque intravit in hortos
pomaque mirata est 'tanto' que 'potentior!' inquit
paucaque laudatae dedit oscula, qualia numquam
vera dedisset anus, glaebaque incurva resedit
suspiciens pandos autumni pondere ramos.
ulmus erat contra speciosa nitentibus uvis:
quam socia postquam pariter cum vite probavit,
'at si staret' ait 'caelebs sine palmite truncus,
nil praeter frondes, quare peteretur, haberet;
haec quoque, quae iuncta est, vitis requiescit in ulmo:
si non nupta foret, terrae acclinata iaceret;
tu tamen exemplo non tangeris arboris huius
concubitusque fugis nec te coniungere curas.
atque utinam velles! Helene non pluribus esset
sollicitata procis nec quae Lapitheia movit
proelia nec coniunx nimium tardantis Ulixis.
nunc quoque, cum fugias averserisque petentes,
mille viri cupiunt et semideique deique
et quaecumque tenent Albanos numina montes.
sed tu si sapies, si te bene iungere anumque
hanc audire voles, quae te plus omnibus illis,
plus, quam credis, amo: vulgares reice taedas
Vertumnumque tori socium tibi selige! pro quo
me quoque pignus habe: neque enim sibi notior ille est,
quam mihi; nec passim toto vagus errat in orbe,
haec loca sola colit; nec, uti pars magna procorum,
quam modo vidit, amat: tu primus et ultimus illi
ardor eris, solique suos tibi devovet annos.
adde, quod est iuvenis, quod naturale decoris
munus habet formasque apte fingetur in omnes,
et quod erit iussus, iubeas licet omnia, fiet.
quid, quod amatis idem, quod, quae tibi poma coluntur,
primus habet laetaque tenet tua munera dextra!

sed neque iam fetus desiderat arbore demptos
nec, quas hortus alit, cum sucis mitibus herbas
nec quicquam nisi te: miserere ardentis et ipsum,
qui petit, ore meo praesentem crede precari.
ultoresque deos et pectora dura perosam
Idalien memoremque time Rhamnusidis iram!
quoque magis timeas, (etenim mihi multa vetustas
scire dedit) referam tota notissima Cypro
facta, quibus flecti facile et mitescere possis.
'Viderat a veteris generosam sanguine Teucri
Iphis Anaxareten, humili de stirpe creatus,
viderat et totis perceperat ossibus aestum
luctatusque diu, postquam ratione furorem
vincere non potuit, supplex ad limina venit
et modo nutrici miserum confessus amorem,
ne sibi dura foret, per spes oravit alumnae,
et modo de multis blanditus cuique ministris
sollicita petiit propensum voce favorem;
saepe ferenda dedit blandis sua verba tabellis,
interdum madidas lacrimarum rore coronas
postibus intendit posuitque in limine duro
molle latus tristisque serae convicia fecit.
saevior illa freto surgente cadentibus Haedis,
durior et ferro, quod Noricus excoquit ignis,
et saxo, quod adhuc vivum radice tenetur,
spernit et inridet, factisque inmitibus addit
verba superba ferox et spe quoque fraudat amantem.
non tulit impatiens longi tormenta doloris
Iphis et ante fores haec verba novissima dixit:
"vincis, Anaxarete, neque erunt tibi taedia tandem
ulla ferenda mei: laetos molire triumphos
et Paeana voca nitidaque incingere lauru!
vincis enim, moriorque libens: age, ferrea, gaude!
certe aliquid laudare mei cogeris amoris,
quo tibi sim gratus, meritumque fatebere nostrum.
non tamen ante tui curam excessisse memento
quam vitam geminaque simul mihi luce carendum.
nec tibi fama mei ventura est nuntia leti:
ipse ego, ne dubites, adero praesensque videbor,
corpore ut exanimi crudelia lumina pascas.
si tamen, o superi, mortalia facta videtis,
este mei memores (nihil ultra lingua precari
sustinet) et longo facite ut narremur in aevo,
et, quae dempsistis vitae, date tempora famae!"
dixit, et ad postes ornatos saepe coronis

umentes oculos et pallida bracchia tollens,
cum foribus laquei religaret vincula summis,
"haec tibi serta placent, crudelis et inpia!" dixit
inseruitque caput, sed tum quoque versus ad illam,
atque onus infelix elisa fauce pependit.
icta pedum motu trepidantum aperire iubentem
visa dedisse sonum est adapertaque ianua factum
prodidit, exclamant famuli frustraque levatum
(nam pater occiderat) referunt ad limina matris;
accipit illa sinu conplexaque frigida nati
membra sui postquam miserorum verba parentum
edidit et matrum miserarum facta peregit,
funera ducebat mediam lacrimosa per urbem
luridaque arsuro portabat membra feretro.
forte viae vicina domus, qua flebilis ibat
pompa, fuit, duraeque sonus plangoris ad aures
venit Anaxaretes, quam iam deus ultor agebat.
mota tamen "videamus" ait "miserabile funus"
et patulis iniit tectum sublime fenestris
vixque bene inpositum lecto prospexerat Iphin:
deriguere oculi, calidusque e corpore sanguis
inducto pallore fugit, conataque retro
ferre pedes haesit, conata avertere vultus
hoc quoque non potuit, paulatimque occupat artus,
quod fuit in duro iam pridem pectore, saxum.
neve ea ficta putes, dominae sub imagine signum
servat adhuc Salamis, Veneris quoque nomine templum
Prospicientis habet.—quorum memor, o mea, lentos
pone, precor, fastus et amanti iungere, nymphe:
sic tibi nec vernum nascentia frigus adurat
poma, nec excutiant rapidi florentia venti!'
    Haec ubi nequiquam formae deus aptus anili
edidit, in iuvenem rediit et anilia demit
instrumenta sibi talisque apparuit illi,
qualis ubi oppositas nitidissima solis imago
evicit nubes nullaque obstante reluxit,
vimque parat: sed vi non est opus, inque figura
capta dei nympha est et mutua vulnera sensit.
    Proximus Ausonias iniusti miles Amuli
rexit opes, Numitorque senex amissa nepotis
munere regna capit, festisque Palilibus urbis
moenia conduntur; Tatiusque patresque Sabini
bella gerunt, arcisque via Tarpeia reclusa
dignam animam poena congestis exuit armis;
inde sati Curibus tacitorum more luporum

ore premunt voces et corpora victa sopore
invadunt portasque petunt, quas obice firmo
clauserat Iliades: unam tamen ipse reclusit
nec strepitum verso Saturnia cardine fecit;
sola Venus portae cecidisse repagula sensit
et clausura fuit, nisi quod rescindere numquam
dis licet acta deum. Iano loca iuncta tenebant
naides Ausoniae gelido rorantia fonte:
has rogat auxilium, nec nymphae iusta petentem
sustinuere deam venasque et flumina fontis
elicuere sui; nondum tamen invia Iani
ora patentis erant, neque iter praecluserat unda:
lurida subponunt fecundo sulphura fonti
incenduntque cavas fumante bitumine venas.
viribus his aliisque vapor penetravit ad ima
fontis, et Alpino modo quae certare rigori
audebatis aquae, non ceditis ignibus ipsis!
flammifera gemini fumant aspergine postes,
portaque nequiquam rigidis promissa Sabinis
fonte fuit praestructa novo, dum Martius arma
indueret miles; quae postquam Romulus ultro
obtulit, et strata est tellus Romana Sabinis
corporibus strata estque suis, generique cruorem
sanguine cum soceri permiscuit inpius ensis.
pace tamen sisti bellum nec in ultima ferro
decertare placet Tatiumque accedere regno.
    Occiderat Tatius, populisque aequata duobus,
Romule, iura dabas: posita cum casside Mavors
talibus adfatur divumque hominumque parentem:
'tempus adest, genitor, quoniam fundamine magno
res Romana valet nec praeside pendet ab uno,
praemia, (sunt promissa mihi dignoque nepoti)
solvere et ablatum terris inponere caelo.
tu mihi concilio quondam praesente deorum
(nam memoro memorique animo pia verba notavi)
"unus erit, quem tu tolles in caerula caeli"
dixisti: rata sit verborum summa tuorum!'
adnuit omnipotens et nubibus aera caecis
occuluit tonitruque et fulgure terruit orbem.
quae sibi promissae sensit rata signa rapinae,
innixusque hastae pressos temone cruento
inpavidus conscendit equos Gradivus et ictu
verberis increpuit pronusque per aera lapsus
constitit in summo nemorosi colle Palati
reddentemque suo iam regia iura Quiriti

abstulit Iliaden: corpus mortale per auras
dilapsum tenues, ceu lata plumbea funda
missa solet medio glans intabescere caelo;
pulchra subit facies et pulvinaribus altis
dignior, est qualis trabeati forma Quirini.
    Flebat ut amissum coniunx, cum regia Iuno
Irin ad Hersilien descendere limite curvo
imperat et vacuae sua sic mandata referre:
'o et de Latia, o et de gente Sabina
praecipuum, matrona, decus, dignissima tanti
ante fuisse viri coniunx, nunc esse Quirini,
siste tuos fletus, et, si tibi cura videndi
coniugis est, duce me lucum pete, colle Quirini
qui viret et templum Romani regis obumbrat';
paret et in terram pictos delapsa per arcus,
Hersilien iussis conpellat vocibus Iris;
illa verecundo vix tollens lumina vultu
'o dea (namque mihi nec, quae sis, dicere promptum est,
et liquet esse deam) duc, o duc' inquit 'et offer
coniugis ora mihi, quae si modo posse videre
fata semel dederint, caelum accepisse fatebor!'
nec mora, Romuleos cum virgine Thaumantea
ingreditur colles: ibi sidus ab aethere lapsum
decidit in terras; a cuius lumine flagrans
Hersilie crinis cum sidere cessit in auras:
hanc manibus notis Romanae conditor urbis
excipit et priscum pariter cum corpore nomen
mutat Horamque vocat, quae nunc dea iuncta Quirino est.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS METAMORPHOSEON LIBER QVINTVS DECIMVS

    Quaeritur interea qui tantae pondera molis
sustineat tantoque queat succedere regi:
destinat imperio clarum praenuntia veri
fama Numam; non ille satis cognosse Sabinae
gentis habet ritus, animo maiora capaci
concipit et, quae sit rerum natura, requirit.
huius amor curae patria Curibusque relictis
fecit ut Herculei penetraret ad hospitis urbem.
Graia quis Italicis auctor posuisset in oris
moenia, quaerenti sic e senioribus unus
rettulit indigenis, veteris non inscius aevi:
'dives ab Oceano bobus Iove natus Hiberis

litora felici tenuisse Lacinia cursu
fertur, et armento teneras errante per herbas
ipse domum magni nec inhospita tecta Crotonis
intrasse et requie longum relevasse laborem
atque ita discedens, "aevo" dixisse "nepotum
hic locus urbis erit," promissaque vera fuerunt.
nam fuit Argolico generatus Alemone quidam
Myscelus, illius dis acceptissimus aevi.
hunc super incumbens pressum gravitate soporis
claviger adloquitur: 22a
"patrias, age, desere sedes; 23b
i, pete diversi 23a
lapidosas Aesaris undas!" 22b
et, nisi paruerit, multa ac metuenda minatur; 24
post ea discedunt pariter somnusque deusque
surgit Alemonides tacitaque recentia mente
visa refert, pugnatque diu sententia secum:
numen abire iubet, prohibent discedere leges,
poenaque mors posita est patriam mutare volenti.
candidus Oceano nitidum caput abdiderat Sol,
et caput extulerat densissima sidereum Nox:
visus adesse idem deus est eademque monere
et, nisi paruerit, plura et graviora minari.
pertimuit patriumque simul transferre parabat
in sedes penetrale novas: fit murmur in urbe,
spretarumque agitur legum reus, utque peracta est
causa prior, crimenque patet sine teste probatum,
squalidus ad superos tollens reus ora manusque
"o cui ius caeli bis sex fecere labores,
fer, precor" inquit "opem! nam tu mihi criminis auctor."
mos erat antiquus niveis atrisque lapillis,
his damnare reos, illis absolvere culpa;
tunc quoque sic lata est sententia tristis, et omnis
calculus inmitem demittitur ater in urnam:
quae simul effudit numerandos versa lapillos,
omnibus e nigro color est mutatus in album,
candidaque Herculeo sententia numine facta
solvit Alemoniden: grates agit ille parenti
Amphitryoniadae ventisque faventibus aequor
navigat Ionium Sallentinumque Neretum
praeterit et Sybarin Lacedaemoniumque Tarentum
Sirinosque sinus Crimisenque et Iapygis arva,
vixque pererratis, quae spectant aequora, terris,
invenit Aesarei fatalia fluminis ora
nec procul hinc tumulum, sub quo sacrata Crotonis

ossa tegebat humus, iussaque ibi moenia terra
condidit et nomen tumulati traxit in urbem.'
talia constabat certa primordia fama
esse loci positaeque Italis in finibus urbis.
Vir fuit hic ortu Samius, sed fugerat una
et Samon et dominos odioque tyrannidis exul
sponte erat isque licet caeli regione remotos
mente deos adiit et, quae natura negabat
visibus humanis, oculis ea pectoris hausit,
cumque animo et vigili perspexerat omnia cura,
in medium discenda dabat coetusque silentum
dictaque mirantum magni primordia mundi
et rerum causas et, quid natura, docebat,
quid deus, unde nives, quae fulminis esset origo,
Iuppiter an venti discussa nube tonarent,
quid quateret terras, qua sidera lege mearent,
et quodcumque latet, primusque animalia mensis
arguit inponi, primus quoque talibus ora
docta quidem solvit, sed non et credita, verbis:
'Parcite, mortales, dapibus temerare nefandis
corpora! sunt fruges, sunt deducentia ramos
pondere poma suo tumidaeque in vitibus uvae,
sunt herbae dulces, sunt quae mitescere flamma
mollirique queant; nec vobis lacteus umor
eripitur, nec mella thymi redolentia florem:
prodiga divitias alimentaque mitia tellus
suggerit atque epulas sine caede et sanguine praebet.
carne ferae sedant ieiunia, nec tamen omnes:
quippe equus et pecudes armentaque gramine vivunt;
at quibus ingenium est inmansuetumque ferumque,
Armeniae tigres iracundique leones
cumque lupis ursi, dapibus cum sanguine gaudent.
heu quantum scelus est in viscera viscera condi
ingestoque avidum pinguescere corpore corpus
alteriusque animans animantis vivere leto!
scilicet in tantis opibus, quas, optima matrum,
terra parit, nil te nisi tristia mandere saevo
vulnera dente iuvat ritusque referre Cyclopum,
nec, nisi perdideris alium, placare voracis
et male morati poteris ieiunia ventris!
'At vetus illa aetas, cui fecimus aurea nomen,
fetibus arboreis et, quas humus educat, herbis
fortunata fuit nec polluit ora cruore.
tunc et aves tutae movere per aera pennas,
et lepus inpavidus mediis erravit in arvis,

nec sua credulitas piscem suspenderat hamo:
cuncta sine insidiis nullamque timentia fraudem
plenaque pacis erant. postquam non utilis auctor
victibus invidit, quisquis fuit ille, leonum
corporeasque dapes avidum demersit in alvum,
fecit iter sceleri, primoque e caede ferarum
incaluisse potest maculatum sanguine ferrum
(idque satis fuerat) nostrumque petentia letum
corpora missa neci salva pietate fatemur:
sed quam danda neci, tam non epulanda fuerunt.
'Longius inde nefas abiit, et prima putatur
hostia sus meruisse mori, quia semina pando
eruerit rostro spemque interceperit anni;
vite caper morsa Bacchi mactandus ad aras
ducitur ultoris: nocuit sua culpa duobus!
quid meruistis oves, placidum pecus inque tuendos
natum homines, pleno quae fertis in ubere nectar,
mollia quae nobis vestras velamina lanas
praebetis vitaque magis quam morte iuvatis?
quid meruere boves, animal sine fraude dolisque,
innocuum, simplex, natum tolerare labores?
inmemor est demum nec frugum munere dignus,
qui potuit curvi dempto modo pondere aratri
ruricolam mactare suum, qui trita labore
illa, quibus totiens durum renovaverat arvum,
quot dederat messes, percussit colla securi.
nec satis est, quod tale nefas committitur: ipsos
inscripsere deos sceleri numenque supernum
caede laboriferi credunt gaudere iuvenci!
victima labe carens et praestantissima forma
(nam placuisse nocet) vittis insignis et auro
sistitur ante aras auditque ignara precantem
inponique suae videt inter cornua fronti,
quas coluit, fruges percussaque sanguine cultros
inficit in liquida praevisos forsitan unda.
protinus ereptas viventi pectore fibras
inspiciunt mentesque deum scrutantur in illis;
inde (fames homini vetitorum tanta ciborum)
audetis vesci, genus o mortale! quod, oro,
ne facite, et monitis animos advertite nostris!
cumque boum dabitis caesorum membra palato,
mandere vos vestros scite et sentite colonos.
'Et quoniam deus ora movet, sequar ora moventem
rite deum Delphosque meos ipsumque recludam
aethera et augustae reserabo oracula mentis:

magna nec ingeniis investigata priorum
quaeque diu latuere, canam; iuvat ire per alta
astra, iuvat terris et inerti sede relicta
nube vehi validique umeris insistere Atlantis
palantesque homines passim et rationis egentes
despectare procul trepidosque obitumque timentes
sic exhortari seriemque evolvere fati!
'O genus attonitum gelidae formidine mortis,
quid Styga, quid tenebras et nomina vana timetis,
materiem vatum, falsi terricula mundi?
corpora, sive rogus flamma seu tabe vetustas
abstulerit, mala posse pati non ulla putetis!
morte carent animae semperque priore relicta
sede novis domibus vivunt habitantque receptae:
ipse ego (nam memini) Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
haesit in adverso gravis hasta minoris Atridae;
cognovi clipeum, laevae gestamina nostrae,
nuper Abanteis templo Iunonis in Argis!
omnia mutantur, nihil interit: errat et illinc
huc venit, hinc illuc, et quoslibet occupat artus
spiritus eque feris humana in corpora transit
inque feras noster, nec tempore deperit ullo,
utque novis facilis signatur cera figuris
nec manet ut fuerat nec formam servat eandem,
sed tamen ipsa eadem est, animam sic semper eandem
esse, sed in varias doceo migrare figuras.
ergo, ne pietas sit victa cupidine ventris,
parcite, vaticinor, cognatas caede nefanda
exturbare animas, nec sanguine sanguis alatur!
'Et quoniam magno feror aequore plenaque ventis
vela dedi: nihil est toto, quod perstet, in orbe.
cuncta fluunt, omnisque vagans formatur imago;
ipsa quoque adsiduo labuntur tempora motu,
non secus ac flumen; neque enim consistere flumen
nec levis hora potest: sed ut unda inpellitur unda
urgeturque prior veniente urgetque priorem,
tempora sic fugiunt pariter pariterque sequuntur
et nova sunt semper; nam quod fuit ante, relictum est,
fitque, quod haut fuerat, momentaque cuncta novantur.
'Cernis et emensas in lucem tendere noctes,
et iubar hoc nitidum nigrae succedere nocti;
nec color est idem caelo, cum lassa quiete
cuncta iacent media cumque albo Lucifer exit
clarus equo rursusque alius, cum praevia lucis

tradendum Phoebo Pallantias inficit orbem.
ipse dei clipeus, terra cum tollitur ima,
mane rubet, terraque rubet cum conditur ima,
candidus in summo est, melior natura quod illic
aetheris est terraeque procul contagia fugit.
nec par aut eadem nocturnae forma Dianae
esse potest umquam semperque hodierna sequente,
si crescit, minor est, maior, si contrahit orbem.
'Quid? non in species succedere quattuor annum
adspicis, aetatis peragentem imitamina nostrae?
nam tener et lactens puerique simillimus aevo
vere novo est: tunc herba recens et roboris expers
turget et insolida est et spe delectat agrestes;
omnia tunc florent, florumque coloribus almus
ludit ager, neque adhuc virtus in frondibus ulla est.
transit in aestatem post ver robustior annus
fitque valens iuvenis: neque enim robustior aetas
ulla nec uberior, nec quae magis ardeat, ulla est.
excipit autumnus, posito fervore iuventae
maturus mitisque inter iuvenemque senemque
temperie medius, sparsus quoque tempora canis.
inde senilis hiems tremulo venit horrida passu,
aut spoliata suos, aut, quos habet, alba capillos.
'Nostra quoque ipsorum semper requieque sine ulla
corpora vertuntur, nec quod fuimusve sumusve,
cras erimus; fuit illa dies, qua semina tantum
spesque hominum primae matris latitavimus alvo:
artifices natura manus admovit et angi
corpora visceribus distentae condita matris
noluit eque domo vacuas emisit in auras.
editus in lucem iacuit sine viribus infans;
mox quadrupes rituque tulit sua membra ferarum,
paulatimque tremens et nondum poplite firmo
constitit adiutis aliquo conamine nervis.
inde valens veloxque fuit spatiumque iuventae
transit et emeritis medii quoque temporis annis
labitur occiduae per iter declive senectae.
subruit haec aevi demoliturque prioris
robora: fletque Milon senior, cum spectat inanes
illos, qui fuerant solidorum mole tororum
Herculeis similes, fluidos pendere lacertos;
flet quoque, ut in speculo rugas adspexit aniles,
Tyndaris et secum, cur sit bis rapta, requirit.
tempus edax rerum, tuque, invidiosa vetustas,
omnia destruitis vitiataque dentibus aevi

paulatim lenta consumitis omnia morte!
'Haec quoque non perstant, quae nos elementa vocamus,
quasque vices peragant, animos adhibete: docebo.
quattuor aeternus genitalia corpora mundus
continet; ex illis duo sunt onerosa suoque
pondere in inferius, tellus atque unda, feruntur,
et totidem gravitate carent nulloque premente
alta petunt, aer atque aere purior ignis.
quae quamquam spatio distent, tamen omnia fiunt
ex ipsis et in ipsa cadunt: resolutaque tellus
in liquidas rarescit aquas, tenuatus in auras
aeraque umor abit, dempto quoque pondere rursus
in superos aer tenuissimus emicat ignes;
inde retro redeunt, idemque retexitur ordo.
ignis enim densum spissatus in aera transit,
hic in aquas, tellus glomerata cogitur unda.
'Nec species sua cuique manet, rerumque novatrix
ex aliis alias reparat natura figuras:
nec perit in toto quicquam, mihi credite, mundo,
sed variat faciemque novat, nascique vocatur
incipere esse aliud, quam quod fuit ante, morique
desinere illud idem. cum sint huc forsitan illa,
haec translata illuc, summa tamen omnia constant.
'Nil equidem durare diu sub imagine eadem
crediderim: sic ad ferrum venistis ab auro,
saecula, sic totiens versa est fortuna locorum.
vidi ego, quod fuerat quondam solidissima tellus,
esse fretum, vidi factas ex aequore terras;
et procul a pelago conchae iacuere marinae,
et vetus inventa est in montibus ancora summis;
quodque fuit campus, vallem decursus aquarum
fecit, et eluvie mons est deductus in aequor,
eque paludosa siccis humus aret harenis,
quaeque sitim tulerant, stagnata paludibus ument.
hic fontes natura novos emisit, at illic
clausit, et aut imis commota tremoribus orbis
flumina prosiliunt, aut exsiccata residunt.
sic ubi terreno Lycus est epotus hiatu,
existit procul hinc alioque renascitur ore;
sic modo conbibitur, tecto modo gurgite lapsus
redditur Argolicis ingens Erasinus in arvis,
et Mysum capitisque sui ripaeque prioris
paenituisse ferunt, alia nunc ire Caicum;
nec non Sicanias volvens Amenanus harenas
nunc fluit, interdum suppressis fontibus aret.

ante bibebatur, nunc, quas contingere nolis,
fundit Anigrus aquas, postquam, nisi vatibus omnis
eripienda fides, illic lavere bimembres
vulnera, clavigeri quae fecerat Herculis arcus.
quid? non et Scythicis Hypanis de montibus ortus,
qui fuerat dulcis, salibus vitiatur amaris?
'Fluctibus ambitae fuerant Antissa Pharosque
et Phoenissa Tyros: quarum nunc insula nulla est.
Leucada continuam veteres habuere coloni:
nunc freta circueunt; Zancle quoque iuncta fuisse
dicitur Italiae, donec confinia pontus
abstulit et media tellurem reppulit unda;
si quaeras Helicen et Burin, Achaidas urbes,
invenies sub aquis, et adhuc ostendere nautae
inclinata solent cum moenibus oppida mersis.
est prope Pittheam tumulus Troezena, sine ullis
arduus arboribus, quondam planissima campi
area, nunc tumulus; nam (res horrenda relatu)
vis fera ventorum, caecis inclusa cavernis,
exspirare aliqua cupiens luctataque frustra
liberiore frui caelo, cum carcere rima
nulla foret toto nec pervia flatibus esset,
extentam tumefecit humum, ceu spiritus oris
tendere vesicam solet aut derepta bicorni
terga capro; tumor ille loci permansit et alti
collis habet speciem longoque induruit aevo.
'Plurima cum subeant audita et cognita nobis,
pauca super referam. quid? non et lympha figuras
datque capitque novas? medio tua, corniger Ammon,
unda die gelida est, ortuque obituque calescit,
admotis Athamanas aquis accendere lignum
narratur, minimos cum luna recessit in orbes.
flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
viscera, quod tactis inducit marmora rebus;
Crathis et huic Subaris nostris conterminus oris
electro similes faciunt auroque capillos;
quodque magis mirum est, sunt, qui non corpora tantum,
verum animos etiam valeant mutare liquores:
cui non audita est obscenae Salmacis undae
Aethiopesque lacus? quos si quis faucibus hausit,
aut furit aut patitur mirum gravitate soporem;
Clitorio quicumque sitim de fonte levavit,
vina fugit gaudetque meris abstemius undis,
seu vis est in aqua calido contraria vino,
sive, quod indigenae memorant, Amythaone natus,

Proetidas attonitas postquam per carmen et herbas
eripuit furiis, purgamina mentis in illas
misit aquas, odiumque meri permansit in undis.
huic fluit effectu dispar Lyncestius amnis,
quem quicumque parum moderato gutture traxit,
haut aliter titubat, quam si mera vina bibisset.
est locus Arcadiae, Pheneon dixere priores,
ambiguis suspectus aquis, quas nocte timeto:
nocte nocent potae, sine noxa luce bibuntur;
sic alias aliasque lacus et flumina vires
concipiunt.++tempusque fuit, quo navit in undis,
nunc sedet Ortygie; timuit concursibus Argo
undarum sparsas Symplegadas elisarum,
quae nunc inmotae perstant ventisque resistunt.
nec quae sulphureis ardet fornacibus Aetne,
ignea semper erit, neque enim fuit ignea semper.
nam sive est animal tellus et vivit habetque
spiramenta locis flammam exhalantia multis,
spirandi mutare vias, quotiensque movetur,
has finire potest, illas aperire cavernas;
sive leves imis venti cohibentur in antris
saxaque cum saxis et habentem semina flammae
materiam iactant, ea concipit ictibus ignem,
antra relinquentur sedatis frigida ventis;
sive bitumineae rapiunt incendia vires,
luteave exiguis ardescunt sulphura fumis,
nempe, ubi terra cibos alimentaque pinguia flammae
non dabit absumptis per longum viribus aevum,
naturaeque suum nutrimen deerit edaci,
non feret illa famem desertaque deseret ignis.
'Esse viros fama est in Hyperborea Pallene,
qui soleant levibus velari corpora plumis,
cum Tritoniacam noviens subiere paludem;
haut equidem credo: sparsae quoque membra venenis
exercere artes Scythides memorantur easdem.
'Siqua fides rebus tamen est addenda probatis,
nonne vides, quaecumque mora fluidove calore
corpora tabuerint, in parva animalia verti?
in scrobe deiecto mactatos obrue tauros
(cognita res usu): de putri viscere passim
florilegae nascuntur apes, quae more parentum
rura colunt operique favent in spemque laborant.
pressus humo bellator equus crabronis origo est;
concava litoreo si demas bracchia cancro,
cetera supponas terrae, de parte sepulta

scorpius exibit caudaque minabitur unca;
quaeque solent canis frondes intexere filis
agrestes tineae (res observata colonis)
ferali mutant cum papilione figuram.
'Semina limus habet virides generantia ranas,
et generat truncas pedibus, mox apta natando
crura dat, utque eadem sint longis saltibus apta,
posterior partes superat mensura priores.
nec catulus, partu quem reddidit ursa recenti,
sed male viva caro est; lambendo mater in artus
fingit et in formam, quantam capit ipse, reducit.
nonne vides, quos cera tegit sexangula fetus
melliferarum apium sine membris corpora nasci
et serosque pedes serasque adsumere pennas?
Iunonis volucrem, quae cauda sidera portat,
armigerumque Iovis Cythereiadasque columbas
et genus omne avium mediis e partibus ovi,
ni sciret fieri, fieri quis posse putaret?
sunt qui, cum clauso putrefacta est spina sepulcro,
mutari credant humanas angue medullas.
'Haec tamen ex aliis generis primordia ducunt,
una est, quae reparet seque ipsa reseminet, ales:
Assyrii phoenica vocant; non fruge neque herbis,
sed turis lacrimis et suco vivit amomi.
haec ubi quinque suae conplevit saecula vitae,
ilicet in ramis tremulaeque cacumine palmae
unguibus et puro nidum sibi construit ore,
quo simul ac casias et nardi lenis aristas
quassaque cum fulva substravit cinnama murra,
se super inponit finitque in odoribus aevum.
inde ferunt, totidem qui vivere debeat annos,
corpore de patrio parvum phoenica renasci;
cum dedit huic aetas vires, onerique ferendo est,
ponderibus nidi ramos levat arboris altae
fertque pius cunasque suas patriumque sepulcrum
perque leves auras Hyperionis urbe potitus
ante fores sacras Hyperionis aede reponit.
'Si tamen est aliquid mirae novitatis in istis,
alternare vices et, quae modo femina tergo
passa marem est, nunc esse marem miremur hyaenam;
id quoque, quod ventis animal nutritur et aura,
protinus adsimulat, tetigit quoscumque colores.
victa racemifero lyncas dedit India Baccho:
e quibus, ut memorant, quicquid vesica remisit,
vertitur in lapides et congelat aere tacto.

sic et curalium quo primum contigit auras
tempore, durescit: mollis fuit herba sub undis.
'Desinet ante dies et in alto Phoebus anhelos
aequore tinguet equos, quam consequar omnia verbis
in species translata novas: sic tempora verti
cernimus atque illas adsumere robora gentes,
concidere has; sic magna fuit censuque virisque
perque decem potuit tantum dare sanguinis annos,
nunc humilis veteres tantummodo Troia ruinas
et pro divitiis tumulos ostendit avorum.
clara fuit Sparte, magnae viguere Mycenae,
nec non et Cecropis, nec non Amphionis arces.
vile solum Sparte est, altae cecidere Mycenae,
Oedipodioniae quid sunt, nisi nomina, Thebae?
quid Pandioniae restant, nisi nomen, Athenae?
nunc quoque Dardaniam fama est consurgere Romam,
Appenninigenae quae proxima Thybridis undis
mole sub ingenti rerum fundamina ponit:
haec igitur formam crescendo mutat et olim
inmensi caput orbis erit! sic dicere vates
faticinasque ferunt sortes, quantumque recordor,
Priamides Helenus flenti dubioque salutis 438
dixerat Aeneae, cum res Troiana labaret: 437
"nate dea, si nota satis praesagia nostrae 439
mentis habes, non tota cadet te sospite Troia!
flamma tibi ferrumque dabunt iter: ibis et una
Pergama rapta feres, donec Troiaeque tibique
externum patria contingat amicius arvum,
urbem et iam cerno Phrygios debere nepotes,
quanta nec est nec erit nec visa prioribus annis.
hanc alii proceres per saecula longa potentem,
sed dominam rerum de sanguine natus Iuli
efficiet, quo cum tellus erit usa, fruentur
aetheriae sedes, caelumque erit exitus illi."
haec Helenum cecinisse penatigero Aeneae
mente memor refero cognataque moenia laetor
crescere et utiliter Phrygibus vicisse Pelasgos.
'Ne tamen oblitis ad metam tendere longe
exspatiemur equis, caelum et quodcumque sub illo est,
inmutat formas, tellusque et quicquid in illa est.
nos quoque, pars mundi, quoniam non corpora solum,
verum etiam volucres animae sumus, inque ferinas
possumus ire domos pecudumque in pectora condi,
corpora, quae possint animas habuisse parentum
aut fratrum aut aliquo iunctorum foedere nobis

aut hominum certe, tuta esse et honesta sinamus
neve Thyesteis cumulemus viscera mensis!
quam male consuescit, quem se parat ille cruori
inpius humano, vituli qui guttura ferro
rumpit et inmotas praebet mugitibus aures,
aut qui vagitus similes puerilibus haedum
edentem iugulare potest aut alite vesci,
cui dedit ipse cibos! quantum est, quod desit in istis
ad plenum facinus? quo transitus inde paratur?
bos aret aut mortem senioribus inputet annis,
horriferum contra borean ovis arma ministret,
ubera dent saturae manibus pressanda capellae!
retia cum pedicis laqueosque artesque dolosas
tollite! nec volucrem viscata fallite virga
nec formidatis cervos includite pinnis
nec celate cibis uncos fallacibus hamos;
perdite siqua nocent, verum haec quoque perdite tantum:
ora cruore vacent alimentaque mitia carpant!'
     Talibus atque aliis instructo pectore dictis
in patriam remeasse ferunt ultroque petitum
accepisse Numam populi Latialis habenas.
coniuge qui felix nympha ducibusque Camenis
sacrificos docuit ritus gentemque feroci
adsuetam bello pacis traduxit ad artes.
qui postquam senior regnumque aevumque peregit,
exstinctum Latiaeque nurus populusque patresque
deflevere Numam; nam coniunx urbe relicta
vallis Aricinae densis latet abdita silvis
sacraque Oresteae gemitu questuque Dianae
inpedit. a! quotiens nymphae nemorisque lacusque,
ne faceret, monuere et consolantia verba
dixerunt! quotiens flenti Theseius heros
'siste modum,' dixit 'neque enim fortuna querenda
sola tua est; similes aliorum respice casus:
mitius ista feres, utinamque exempla dolentem
non mea te possent relevare! sed et mea possunt.
     'Fando aliquem Hippolytum vestras si contigit aures
credulitate patris, sceleratae fraude novercae
occubuisse neci, mirabere, vixque probabo,
sed tamen ille ego sum. me Pasiphaeia quondam
temptatum frustra patrium temerare cubile,
quod voluit, finxit voluisse et, crimine verso
(indiciine metu magis offensane repulsae?)
damnavit, meritumque nihil pater eicit urbe
hostilique caput prece detestatur euntis.

Pittheam profugo curru Troezena petebam
iamque Corinthiaci carpebam litora ponti,
cum mare surrexit, cumulusque inmanis aquarum
in montis speciem curvari et crescere visus
et dare mugitus summoque cacumine findi;
corniger hinc taurus ruptis expellitur undis
pectoribusque tenus molles erectus in auras
naribus et patulo partem maris evomit ore.
corda pavent comitum, mihi mens interrita mansit
exiliis contenta suis, cum colla feroces
ad freta convertunt adrectisque auribus horrent
quadrupedes monstrique metu turbantur et altis
praecipitant currum scopulis; ego ducere vana
frena manu spumis albentibus oblita luctor
et retro lentas tendo resupinus habenas.
nec tamen has vires rabies superasset equorum,
ni rota, perpetuum qua circumvertitur axem,
stipitis occursu fracta ac disiecta fuisset.
excutior curru, lorisque tenentibus artus
viscera viva trahi, nervos in stipe teneri,
membra rapi partim partimque reprensa relinqui,
ossa gravem dare fracta sonum fessamque videres
exhalari animam nullasque in corpore partes,
noscere quas posses: unumque erat omnia vulnus.
num potes aut audes cladi conponere nostrae,
nympha, tuam? vidi quoque luce carentia regna
et lacerum fovi Phlegethontide corpus in unda,
nec nisi Apollineae valido medicamine prolis
reddita vita foret; quam postquam fortibus herbis
atque ope Paeonia Dite indignante recepi,
tum mihi, ne praesens augerem muneris huius
invidiam, densas obiecit Cynthia nubes,
utque forem tutus possemque inpune videri,
addidit aetatem nec cognoscenda reliquit
ora mihi Cretenque diu dubitavit habendam
traderet an Delon: Delo Creteque relictis
hic posuit nomenque simul, quod possit equorum
admonuisse, iubet deponere "qui" que "fuisti
Hippolytus," dixit "nunc idem Virbius esto!"
hoc nemus inde colo de disque minoribus unus
numine sub dominae lateo atque accenseor illi.'
    Non tamen Egeriae luctus aliena levare
damna valent; montisque iacens radicibus imis
liquitur in lacrimas, donec pietate dolentis
mota soror Phoebi gelidum de corpore fontem

fecit et aeternas artus tenuavit in undas.
    Et nymphas tetigit nova res, et Amazone natus
haut aliter stupuit, quam cum Tyrrhenus arator
fatalem glaebam mediis adspexit in arvis
sponte sua primum nulloque agitante moveri,
sumere mox hominis terraeque amittere formam
oraque venturis aperire recentia fatis:
indigenae dixere Tagen, qui primus Etruscam
edocuit gentem casus aperire futuros;
utve Palatinis haerentem collibus olim
cum subito vidit frondescere Romulus hastam,
quae radice nova, non ferro stabat adacto
et iam non telum, sed lenti viminis arbor
non exspectatas dabat admirantibus umbras;
aut sua fluminea cum vidit Cipus in unda
cornua (vidit enim) falsamque in imagine credens
esse fidem, digitis ad frontem saepe relatis,
quae vidit, tetigit, nec iam sua lumina damnans
restitit, ut victor domito remeabat ab hoste,
ad caelumque oculos et eodem bracchia tollens
'quicquid,' ait 'superi, monstro portenditur isto,
seu laetum est, patriae laetum populoque Quirini,
sive minax, mihi sit.' viridique e caespite factas
placat odoratis herbosas ignibus aras
vinaque dat pateris mactatarumque bidentum,
quid sibi significent, trepidantia consulit exta;
quae simul adspexit Tyrrhenae gentis haruspex,
magna quidem rerum molimina vidit in illis,
non manifesta tamen; cum vero sustulit acre
a pecudis fibris ad Cipi cornua lumen,
'rex,' ait 'o! salve! tibi enim, tibi, Cipe, tuisque
hic locus et Latiae parebunt cornibus arces.
tu modo rumpe moras portasque intrare patentes
adpropera! sic fata iubent; namque urbe receptus
rex eris et sceptro tutus potiere perenni.'
rettulit ille pedem torvamque a moenibus urbis
avertens faciem 'procul, a! procul omnia' dixit
'talia di pellant! multoque ego iustius aevum
exul agam, quam me videant Capitolia regem.'
dixit et extemplo populumque gravemque senatum
convocat, ante tamen pacali cornua lauro
velat et aggeribus factis a milite forti
insistit priscosque deos e more precatus
'est' ait 'hic unus, quem vos nisi pellitis urbe,
rex erit: is qui sit, signo, non nomine dicam:

cornua fronte gerit! quem vobis indicat augur,
si Romam intrarit, famularia iura daturum.
ille quidem potuit portas inrumpere apertas,
sed nos obstitimus, quamvis coniunctior illo
nemo mihi est: vos urbe virum prohibete, Quirites,
vel, si dignus erit, gravibus vincite catenis
aut finite metum fatalis morte tyranni!'
qualia succinctis, ubi trux insibilat eurus,
murmura pinetis fiunt, aut qualia fluctus
aequorei faciunt, siquis procul audiat illos,
tale sonat populus; sed per confusa frementis
verba tamen vulgi vox eminet una 'quis ille est?'
et spectant frontes praedictaque cornua quaerunt.
rursus ad hos Cipus 'quem poscitis,' inquit 'habetis'
et dempta capiti populo prohibente corona
exhibuit gemino praesignia tempora cornu.
demisere oculos omnes gemitumque dedere
atque illud meritis clarum (quis credere possit?)
inviti videre caput: nec honore carere
ulterius passi festam inposuere coronam;
at proceres, quoniam muros intrare vetaris,
ruris honorati tantum tibi, Cipe, dedere,
quantum depresso subiectis bobus aratro
conplecti posses ad finem lucis ab ortu.
cornuaque aeratis miram referentia formam
postibus insculpunt, longum mansura per aevum.
Pandite nunc, Musae, praesentia numina vatum,
(scitis enim, nec vos fallit spatiosa vetustas,)
unde Coroniden circumflua Thybridis alti
insula Romuleae sacris adiecerit urbis.
Dira lues quondam Latias vitiaverat auras,
pallidaque exsangui squalebant corpora morbo.
funeribus fessi postquam mortalia cernunt
temptamenta nihil, nihil artes posse medentum,
auxilium caeleste petunt mediamque tenentes
orbis humum Delphos adeunt, oracula Phoebi,
utque salutifera miseris succurrere rebus
sorte velit tantaeque urbis mala finiat, orant:
et locus et laurus et, quas habet ipse, pharetrae
intremuere simul, cortinaque reddidit imo
hanc adyto vocem pavefactaque pectora movit
'quod petis hinc, propiore loco, Romane, petisses,
et pete nunc propiore loco: nec Apolline vobis,
qui minuat luctus, opus est, sed Apolline nato.
ite bonis avibus prolemque accersite nostram.'

iussa dei prudens postquam accepere senatus,
quam colat, explorant, iuvenis Phoebeius urbem,
quique petant ventis Epidauria litora, mittunt;
quae simul incurva missi tetigere carina,
concilium Graiosque patres adiere, darentque,
oravere, deum, qui praesens funera gentis
finiat Ausoniae: certas ita dicere sortes.
dissidet et variat sententia, parsque negandum
non putat auxilium, multi retinere suamque
non emittere opem nec numina tradere suadent:
dum dubitant, seram pepulere crepuscula lucem;
umbraque telluris tenebras induxerat orbi,
cum deus in somnis opifer consistere visus
ante tuum, Romane, torum, sed qualis in aede
esse solet, baculumque tenens agreste sinistra
caesariem longae dextra deducere barbae
et placido tales emittere pectore voces:
'pone metus! veniam simulacraque nostra relinquam.
hunc modo serpentem, baculum qui nexibus ambit,
perspice et usque nota visu, ut cognoscere possis!
vertar in hunc: sed maior ero tantusque videbor,
in quantum verti caelestia corpora debent.'
extemplo cum voce deus, cum voce deoque
somnus abit, somnique fugam lux alma secuta est.
postera sidereos aurora fugaverat ignes:
incerti, quid agant, proceres ad templa petiti
conveniunt operosa dei, quaque ipse morari
sede velit, signis caelestibus indicet, orant.
vix bene desierant, cum cristis aureus altis
in serpente deus praenuntia sibila misit
adventuque suo signumque arasque foresque
marmoreumque solum fastigiaque aurea movit
pectoribusque tenus media sublimis in aede
constitit atque oculos circumtulit igne micantes:
territa turba pavet, cognovit numina castos
evinctus vitta crines albente sacerdos
et 'deus en, deus est! animis linguisque favete,
quisquis ades!' dixit 'sis, o pulcherrime, visus
utiliter populosque iuves tua sacra colentes!'
quisquis adest, iussum veneratur numen, et omnes
verba sacerdotis referunt geminata piumque
Aeneadae praestant et mente et voce favorem.
adnuit his motisque deus rata pignora cristis
ter repetita dedit vibrata sibila lingua;
tum gradibus nitidis delabitur oraque retro

flectit et antiquas abiturus respicit aras
adsuetasque domos habitataque templa salutat.
inde per iniectis adopertam floribus ingens
serpit humum flectitque sinus mediamque per urbem
tendit ad incurvo munitos aggere portus.
restitit hic agmenque suum turbaeque sequentis
officium placido visus dimittere vultu
corpus in Ausonia posuit rate: numinis illa
sensit onus, pressa estque dei gravitate carina;
Aeneadae gaudent caesoque in litore tauro
torta coronatae solvunt retinacula navis.
inpulerat levis aura ratem: deus eminet alte
inpositaque premens puppim cervice recurvam
caeruleas despectat aquas modicisque per aequor
Ionium zephyris sextae Pallantidos ortu
Italiam tenuit praeterque Lacinia templo
nobilitate deae Scylaceaque litora fertur;
linquit Iapygiam laevisque Amphrisia remis
saxa fugit, dextra praerupta Cocinthia parte,
Romethiumque legit Caulonaque Naryciamque
evincitque fretum Siculique angusta Pelori
Hippotadaeque domos regis Temesesque metalla
Leucosiamque petit tepidique rosaria Paesti.
inde legit Capreas promunturiumque Minervae
et Surrentino generosos palmite colles
Herculeamque urbem Stabiasque et in otia natam
Parthenopen et ab hac Cumaeae templa Sibyllae.
hinc calidi fontes lentisciferumque tenetur
Liternum multamque trahens sub gurgite harenam
Volturnus niveisque frequens Sinuessa columbis
Minturnaeque graves et quam tumulavit alumnus
Antiphataeque domus Trachasque obsessa palude
et tellus Circaea et spissi litoris Antium.
huc ubi veliferam nautae advertere carinam,
(asper enim iam pontus erat), deus explicat orbes
perque sinus crebros et magna volumina labens
templa parentis init flavum tangentia litus.
aequore placato patrias Epidaurius aras
linquit et hospitio iuncti sibi numinis usus
litoream tractu squamae crepitantis harenam
sulcat et innixus moderamine navis in alta
puppe caput posuit, donec Castrumque sacrasque
Lavini sedes Tiberinaque ad ostia venit.
huc omnis populi passim matrumque patrumque
obvia turba ruit, quaeque ignes, Troica, servant,

Vesta, tuos, laetoque deum clamore salutant.
quaque per adversas navis cita ducitur undas,
tura super ripas aris ex ordine factis
parte ab utraque sonant et odorant aera fumis,
ictaque coniectos incalfacit hostia cultros.
iamque caput rerum, Romanam intraverat urbem:
erigitur serpens summoque acclinia malo
colla movet sedesque sibi circumspicit aptas.
scinditur in geminas partes circumfluus amnis
(Insula nomen habet) laterumque a parte duorum
porrigit aequales media tellure lacertos:
huc se de Latia pinu Phoebeius anguis
contulit et finem specie caeleste resumpta
luctibus inposuit venitque salutifer urbi.
Hic tamen accessit delubris advena nostris:
Caesar in urbe sua deus est; quem Marte togaque
praecipuum non bella magis finita triumphis
resque domi gestae properataque gloria rerum
in sidus vertere novum stellamque comantem,
quam sua progenies; neque enim de Caesaris actis
ullum maius opus, quam quod pater exstitit huius:
scilicet aequoreos plus est domuisse Britannos
perque papyriferi septemflua flumina Nili
victrices egisse rates Numidasque rebelles
Cinyphiumque Iubam Mithridateisque tumentem
nominibus Pontum populo adiecisse Quirini
et multos meruisse, aliquos egisse triumphos,
quam tantum genuisse virum, quo praeside rerum
humano generi, superi, favistis abunde!
ne foret hic igitur mortali semine cretus,
ille deus faciendus erat; quod ut aurea vidit
Aeneae genetrix, vidit quoque triste parari
pontifici letum et coniurata arma moveri,
palluit et cunctis, ut cuique erat obvia, divis
'adspice,' dicebat 'quanta mihi mole parentur
insidiae, quantaque caput cum fraude petatur,
quod de Dardanio solum mihi restat Iulo.
solane semper ero iustis exercita curis,
quam modo Tydidae Calydonia vulneret hasta,
nunc male defensae confundant moenia Troiae,
quae videam natum longis erroribus actum
iactarique freto sedesque intrare silentum
bellaque cum Turno gerere, aut, si vera fatemur,
cum Iunone magis? quid nunc antiqua recordor
damna mei generis? timor hic meminisse priorum

non sinit; en acui sceleratos cernitis enses.
quos prohibete, precor, facinusque repellite neve
caede sacerdotis flammas exstinguite Vestae!'
Talia nequiquam toto Venus anxia caelo
verba iacit superosque movet, qui rumpere quamquam
ferrea non possunt veterum decreta sororum,
signa tamen luctus dant haut incerta futuri;
arma ferunt inter nigras crepitantia nubes
terribilesque tubas auditaque cornua caelo
praemonuisse nefas; solis quoque tristis imago
lurida sollicitis praebebat lumina terris;
saepe faces visae mediis ardere sub astris,
saepe inter nimbos guttae cecidere cruentae;
caerulus et vultum ferrugine Lucifer atra
sparsus erat, sparsi lunares sanguine currus;
tristia mille locis Stygius dedit omina bubo,
mille locis lacrimavit ebur, cantusque feruntur
auditi sanctis et verba minantia lucis.
victima nulla litat, magnosque instare tumultus
fibra monet, caesumque caput reperitur in extis,
inque foro circumque domos et templa deorum
nocturnos ululasse canes umbrasque silentum
erravisse ferunt motamque tremoribus urbem.
non tamen insidias venturaque vincere fata
praemonitus potuere deum, strictique feruntur
in templum gladii: neque enim locus ullus in urbe
ad facinus diramque placet nisi curia caedem.
tum vero Cytherea manu percussit utraque
pectus et Aeneaden molitur condere nube,
qua prius infesto Paris est ereptus Atridae,
et Diomedeos Aeneas fugerat enses.
talibus hanc genitor: 'sola insuperabile fatum,
nata, movere paras? intres licet ipsa sororum
tecta trium: cernes illic molimine vasto
ex aere et solido rerum tabularia ferro,
quae neque concursum caeli neque fulminis iram
nec metuunt ullas tuta atque aeterna ruinas;
invenies illic incisa adamante perenni
fata tui generis: legi ipse animoque notavi
et referam, ne sis etiamnum ignara futuri.
hic sua conplevit, pro quo, Cytherea, laboras,
tempora, perfectis, quos terrae debuit, annis.
ut deus accedat caelo templisque colatur,
tu facies natusque suus, qui nominis heres
inpositum feret unus onus caesique parentis

nos in bella suos fortissimus ultor habebit.
illius auspiciis obsessae moenia pacem
victa petent Mutinae, Pharsalia sentiet illum,
Emathiique iterum madefient caede Philippi,
et magnum Siculis nomen superabitur undis,
Romanique ducis coniunx Aegyptia taedae
non bene fisa cadet, frustraque erit illa minata,
servitura suo Capitolia nostra Canopo.
quid tibi barbariam gentesque ab utroque iacentes
oceano numerem? quodcunque habitabile tellus
sustinet, huius erit: pontus quoque serviet illi!
'Pace data terris animum ad civilia vertet
iura suum legesque feret iustissimus auctor
exemploque suo mores reget inque futuri
temporis aetatem venturorumque nepotum
prospiciens prolem sancta de coniuge natam
ferre simul nomenque suum curasque iubebit,
nec nisi cum senior meritis aequaverit annos,
aetherias sedes cognataque sidera tanget.
hanc animam interea caeso de corpore raptam
fac iubar, ut semper Capitolia nostra forumque
divus ab excelsa prospectet Iulius aede!'
Vix ea fatus erat, medi cum sede senatus
constitit alma Venus nulli cernenda suique
Caesaris eripuit membris nec in aera solvi
passa recentem animam caelestibus intulit astris
dumque tulit, lumen capere atque ignescere sensit
emisitque sinu: luna volat altius illa
flammiferumque trahens spatioso limite crinem
stella micat natique videns bene facta fatetur
esse suis maiora et vinci gaudet ab illo.
hic sua praeferri quamquam vetat acta paternis,
libera fama tamen nullisque obnoxia iussis
invitum praefert unaque in parte repugnat:
sic magnus cedit titulis Agamemnonis Atreus,
Aegea sic Theseus, sic Pelea vicit Achilles;
denique, ut exemplis ipsos aequantibus utar,
sic et Saturnus minor est Iove: Iuppiter arces
temperat aetherias et mundi regna triformis,
terra sub Augusto est; pater est et rector uterque.
di, precor, Aeneae comites, quibus ensis et ignis
cesserunt, dique Indigetes genitorque Quirine
urbis et invicti genitor Gradive Quirini
Vestaque Caesareos inter sacrata penates,
et cum Caesarea tu, Phoebe domestice, Vesta,

quique tenes altus Tarpeias Iuppiter arces,
quosque alios vati fas appellare piumque est:
tarda sit illa dies et nostro serior aevo,
qua caput Augustum, quem temperat, orbe relicto
accedat caelo faveatque precantibus absens!
Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira nec ignis
nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas.
cum volet, illa dies, quae nil nisi corporis huius
ius habet, incerti spatium mihi finiat aevi:
parte tamen meliore mei super alta perennis
astra ferar, nomenque erit indelebile nostrum,
quaque patet domitis Romana potentia terris,
ore legar populi, perque omnia saecula fama,
siquid habent veri vatum praesagia, vivam.

P. OVIDI NASONIS LIBER PRIMVS AMORES

Epigramma Ipsius

Qui modo Nasonis fueramus quinque libelli,
tres sumus; hoc illi praetulit auctor opus.
ut iam nulla tibi nos sit legisse voluptas,
at levior demptis poena duobus erit.

I

Arma gravi numero violentaque bella parabam
edere, materia conveniente modis.
par erat inferior versus—risisse Cupido
dicitur atque unum surripuisse pedem.
'Quis tibi, saeve puer, dedit hoc in carmina iuris?
Pieridum vates, non tua turba sumus.
quid, si praeripiat flavae Venus arma Minervae,
ventilet accensas flava Minerva faces?
quis probet in silvis Cererem regnare iugosis,
lege pharetratae Virginis arva coli?
crinibus insignem quis acuta cuspide Phoebum
instruat, Aoniam Marte movente lyram?
sunt tibi magna, puer, nimiumque potentia regna;
cur opus adfectas, ambitiose, novum?
an, quod ubique, tuum est? tua sunt Heliconia tempe?
vix etiam Phoebo iam lyra tuta sua est?
cum bene surrexit versu nova pagina primo,

attenuat nervos proximus ille meos;
nec mihi materia est numeris levioribus apta,
aut puer aut longas compta puella comas.'
Questus eram, pharetra cum protinus ille soluta
legit in exitium spicula facta meum,
lunavitque genu sinuosum fortiter arcum,
'quod' que 'canas, vates, accipe' dixit 'opus!'
Me miserum! certas habuit puer ille sagittas.
uror, et in vacuo pectore regnat Amor.
Sex mihi surgat opus numeris, in quinque residat:
ferrea cum vestris bella valete modis!
cingere litorea flaventia tempora myrto,
Musa, per undenos emodulanda pedes!

II

Esse quid hoc dicam, quod tam mihi dura videntur
strata, neque in lecto pallia nostra sedent,
et vacuus somno noctem, quam longa, peregi,
lassaque versati corporis ossa dolent?
nam, puto, sentirem, siquo temptarer amore.
an subit et tecta callidus arte nocet?
sic erit; haeserunt tenues in corde sagittae,
et possessa ferus pectora versat Amor.
Cedimus, an subitum luctando accendimus ignem?
cedamus! leve fit, quod bene fertur, onus.
vidi ego iactatas mota face crescere flammas
et rursus nullo concutiente mori.
verbera plura ferunt, quam quos iuvat usus aratri,
detractant prensi dum iuga prima boves.
asper equus duris contunditur ora lupatis,
frena minus sentit, quisquis ad arma facit.
acrius invitos multoque ferocius urget
quam qui servitium ferre fatentur Amor.
En ego confiteor! tua sum nova praeda, Cupido;
porrigimus victas ad tua iura manus.
nil opus est bello—veniam pacemque rogamus;
nec tibi laus armis victus inermis ero.
necte comam myrto, maternas iunge columbas;
qui deceat, currum vitricus ipse dabit,
inque dato curru, populo clamante triumphum,
stabis et adiunctas arte movebis aves.
ducentur capti iuvenes captaeque puellae;
haec tibi magnificus pompa triumphus erit.
ipse ego, praeda recens, factum modo vulnus habebo

et nova captiva vincula mente feram.
Mens Bona ducetur manibus post terga retortis,
et Pudor, et castris quidquid Amoris obest.
omnia te metuent; ad te sua bracchia tendens
vulgus 'io' magna voce 'triumphe!' canet.
blanditiae comites tibi erunt Errorque Furorque,
adsidue partes turba secuta tuas.
his tu militibus superas hominesque deosque;
haec tibi si demas commoda, nudus eris.
Laeta triumphanti de summo mater Olympo
plaudet et adpositas sparget in ora rosas.
tu pinnas gemma, gemma variante capillos
ibis in auratis aureus ipse rotis.
tunc quoque non paucos, si te bene novimus, ures;
tunc quoque praeteriens vulnera multa dabis.
non possunt, licet ipse velis, cessare sagittae;
fervida vicino flamma vapore nocet.
talis erat domita Bacchus Gangetide terra;
tu gravis alitibus, tigribus ille fuit.
Ergo cum possim sacri pars esse triumphi,
parce tuas in me perdere, victor, opes!
adspice cognati felicia Caesaris arma—
qua vicit, victos protegit ille manu.

III

Iusta precor: quae me nuper praedata puella est,
aut amet aut faciat, cur ego semper amem!
a, nimium volui—tantum patiatur amari;
audierit nostras tot Cytherea preces!
Accipe, per longos tibi qui deserviat annos;
accipe, qui pura norit amare fide!
si me non veterum commendant magna parentum
nomina, si nostri sanguinis auctor eques,
nec meus innumeris renovatur campus aratris,
temperat et sumptus parcus uterque parens—
at Phoebus comitesque novem vitisque repertor
hac faciunt, et me qui tibi donat, Amor,
et nulli cessura fides, sine crimine mores
nudaque simplicitas purpureusque pudor.
non mihi mille placent, non sum desultor amoris:
tu mihi, siqua fides, cura perennis eris.
tecum, quos dederint annos mihi fila sororum,
vivere contingat teque dolente mori!
te mihi materiem felicem in carmina praebe—

provenient causa carmina digna sua.
carmine nomen habent exterrita cornibus Io
et quam fluminea lusit adulter ave,
quaeque super pontum simulato vecta iuvenco
virginea tenuit cornua vara manu.
nos quoque per totum pariter cantabimur orbem,
iunctaque semper erunt nomina nostra tuis.

IV

Vir tuus est epulas nobis aditurus easdem—
ultima coena tuo sit, precor, illa viro!
ergo ego dilectam tantum conviva puellam
adspiciam? tangi quem iuvet, alter erit,
alteriusque sinus apte subiecta fovebis?
iniciet collo, cum volet, ille manum?
desino mirari, posito quod candida vino
Atracis ambiguos traxit in arma viros.
nec mihi silva domus, nec equo mea membra cohaerent—
vix a te videor posse tenere manus!
Quae tibi sint facienda tamen cognosce, nec Euris
da mea nec tepidis verba ferenda Notis!
ante veni, quam vir—nec quid, si veneris ante,
possit agi video; sed tamen ante veni.
cum premet ille torum, vultu comes ipsa modesto
ibis, ut accumbas—clam mihi tange pedem!
me specta nutusque meos vultumque loquacem;
excipe furtivas et refer ipsa notas.
verba superciliis sine voce loquentia dicam;
verba leges digitis, verba notata mero.
cum tibi succurret Veneris lascivia nostrae,
purpureas tenero pollice tange genas.
siquid erit, de me tacita quod mente queraris,
pendeat extrema mollis ab aure manus.
cum tibi, quae faciam, mea lux, dicamve, placebunt,
versetur digitis anulus usque tuis.
tange manu mensam, tangunt quo more precantes,
optabis merito cum mala multa viro.
Quod tibi miscuerit, sapias, bibat ipse, iubeto;
tu puerum leviter posce, quod ipsa voles.
quae tu reddideris ego primus pocula sumam,
et, qua tu biberis, hac ego parte bibam.
si tibi forte dabit, quod praegustaverit ipse,
reice libatos illius ore cibos.
nec premat inpositis sinito tua colla lacertis,

mite nec in rigido pectore pone caput;
nec sinus admittat digitos habilesve papillae;
oscula praecipue nulla dedisse velis!
oscula si dederis, fiam manifestus amator
et dicam 'mea sunt!' iniciamque manum.
Haec tamen adspiciam, sed quae bene pallia celant,
illa mihi caeci causa timoris erunt.
nec femori committe femur nec crure cohaere
nec tenerum duro cum pede iunge pedem.
multa miser timeo, quia feci multa proterve,
exemplique metu torqueor, ecce, mei.
saepe mihi dominaeque meae properata voluptas
veste sub iniecta dulce peregit opus.
hoc tu non facies; sed, ne fecisse puteris,
conscia de tergo pallia deme tuo.
vir bibat usque roga—precibus tamen oscula desint!—
dumque bibit, furtim si potes, adde merum.
si bene conpositus somno vinoque iacebit,
consilium nobis resque locusque dabunt.
cum surges abitura domum, surgemus et omnes,
in medium turbae fac memor agmen eas.
agmine me invenies aut invenieris in illo:
quidquid ibi poteris tangere, tange, mei.
Me miserum! monui, paucas quod prosit in horas;
separor a domina nocte iubente mea.
nocte vir includet, lacrimis ego maestus obortis,
qua licet, ad saevas prosequar usque fores.
oscula iam sumet, iam non tantum oscula sumet:
quod mihi das furtim, iure coacta dabis.
verum invita dato—potes hoc—similisque coactae;
blanditiae taceant, sitque maligna Venus.
si mea vota valent, illum quoque ne iuvet, opto;
si minus, at certe te iuvet inde nihil.
sed quaecumque tamen noctem fortuna sequetur,
cras mihi constanti voce dedisse nega!

V

Aestus erat, mediamque dies exegerat horam;
adposui medio membra levanda toro.
pars adaperta fuit, pars altera clausa fenestrae;
quale fere silvae lumen habere solent,
qualia sublucent fugiente crepuscula Phoebo,
aut ubi nox abiit, nec tamen orta dies.
illa verecundis lux est praebenda puellis,

qua timidus latebras speret habere pudor.
ecce, Corinna venit, tunica velata recincta,
candida dividua colla tegente coma—
qualiter in thalamos famosa Semiramis isse
dicitur, et multis Lais amata viris.
Deripui tunicam—nec multum rara nocebat;
pugnabat tunica sed tamen illa tegi.
quae cum ita pugnaret, tamquam quae vincere nollet,
victa est non aegre proditione sua.
ut stetit ante oculos posito velamine nostros,
in toto nusquam corpore menda fuit.
quos umeros, quales vidi tetigique lacertos!
forma papillarum quam fuit apta premi!
quam castigato planus sub pectore venter!
quantum et quale latus! quam iuvenale femur!
Singula quid referam? nil non laudabile vidi
et nudam pressi corpus ad usque meum.
Cetera quis nescit? lassi requievimus ambo.
proveniant medii sic mihi saepe dies!

VI

Ianitor—indignum!—dura religate catena,
difficilem moto cardine pande forem!
quod precor, exiguum est—aditu fac ianua parvo
obliquum capiat semiadaperta latus.
longus amor tales corpus tenuavit in usus
aptaque subducto pondere membra dedit.
ille per excubias custodum leniter ire
monstrat: inoffensos derigit ille pedes.
At quondam noctem simulacraque vana timebam;
mirabar, tenebris quisquis iturus erat.
risit, ut audirem, tenera cum matre Cupido
et leviter 'fies tu quoque fortis' ait.
nec mora, venit amor—non umbras nocte volantis,
non timeo strictas in mea fata manus.
te nimium lentum timeo, tibi blandior uni;
tu, me quo possis perdere, fulmen habes.
Adspice—uti videas, inmitia claustra relaxa—
uda sit ut lacrimis ianua facta meis!
certe ego, cum posita stares ad verbera veste,
ad dominam pro te verba tremente tuli.
ergo quae valuit pro te quoque gratia quondam—
heu facinus!—pro me nunc valet illa parum?
redde vicem meritis! grato licet esse quod optas.

tempora noctis eunt; excute poste seram!
Excute! sic, inquam, longa relevere catena,
nec tibi perpetuo serva bibatur aqua!
ferreus orantem nequiquam, ianitor, audis,
roboribus duris ianua fulta riget.
urbibus obsessis clausae munimina portae
prosunt; in media pace quid arma times?
quid facies hosti, qui sic excludis amantem?
tempora noctis eunt; excute poste seram!
Non ego militibus venio comitatus et armis;
solus eram, si non saevus adesset Amor.
hunc ego, si cupiam, nusquam dimittere possum;
ante vel a membris dividar ipse meis.
ergo Amor et modicum circa mea tempora vinum
mecum est et madidis lapsa corona comis.
arma quis haec timeat? quis non eat obvius illis?
tempora noctis eunt; excute poste seram!
Lentus es: an somnus, qui te male perdat, amantis
verba dat in ventos aure repulsa tua?
at, memini, primo, cum te celare volebam,
pervigil in mediae sidera noctis eras.
forsitan et tecum tua nunc requiescit amica—
heu, melior quanto sors tua sorte mea!
dummodo sic, in me durae transite catenae!
tempora noctis eunt; excute poste seram!
Fallimur, an verso sonuerunt cardine postes,
raucaque concussae signa dedere fores?
fallimur—inpulsa est animoso ianua vento.
ei mihi, quam longe spem tulit aura meam!
si satis es raptae, Borea, memor Orithyiae,
huc ades et surdas flamine tunde foris!
urbe silent tota, vitreoque madentia rore
tempora noctis eunt; excute poste seram!
Aut ego iam ferroque ignique paratior ipse,
quem face sustineo, tecta superba petam.
nox et Amor vinumque nihil moderabile suadent;
illa pudore vacat, Liber Amorque metu.
omnia consumpsi, nec te precibusque minisque
movimus, o foribus durior ipse tuis.
non te formosae decuit servare puellae
limina, sollicito carcere dignus eras.
Iamque pruinosus molitur Lucifer axes,
inque suum miseros excitat ales opus.
at tu, non laetis detracta corona capillis,
dura super tota limina nocte iace!

tu dominae, cum te proiectam mane videbit,
temporis absumpti tam male testis eris.
Qualiscumque vale sentique abeuntis honorem;
lente nec admisso turpis amante, vale!
vos quoque, crudeles rigido cum limine postes
duraque conservae ligna, valete, fores!

VII

Adde manus in vincla meas—meruere catenas—
dum furor omnis abit, siquis amicus ades!
nam furor in dominam temeraria bracchia movit;
flet mea vaesana laesa puella manu.
tunc ego vel caros potui violare parentes
saeva vel in sanctos verbera ferre deos!
Quid? non et clipei dominus septemplicis Aiax
stravit deprensos lata per arva greges,
et, vindex in matre patris, malus ultor, Orestes
ausus in arcanas poscere tela deas?
ergo ego digestos potui laniare capillos?
nec dominam motae dedecuere comae.
sic formosa fuit. talem Schoeneida dicam
Maenalias arcu sollicitasse feras;
talis periuri promissaque velaque Thesei
flevit praecipites Cressa tulisse Notos;
sic, nisi vittatis quod erat Cassandra capillis,
procubuit templo, casta Minerva, tuo.
Quis mihi non 'demens!' quis non mihi 'barbare!' dixit?
ipsa nihil; pavido est lingua retenta metu.
sed taciti fecere tamen convicia vultus;
egit me lacrimis ore silente reum.
ante meos umeris vellem cecidisse lacertos;
utiliter potui parte carere mei.
in mea vaesanas habui dispendia vires
et valui poenam fortis in ipse meam.
quid mihi vobiscum, caedis scelerumque ministrae?
debita sacrilegae vincla subite manus!
an, si pulsassem minimum de plebe Quiritem,
plecterer—in dominam ius mihi maius erit?
pessima Tydides scelerum monimenta reliquit.
ille deam primus perculit—alter ego!
et minus ille nocens. mihi, quam profitebar amare
laesa est; Tydides saevus in hoste fuit.
I nunc, magnificos victor molire triumphos,
cinge comam lauro votaque redde Iovi,

quaeque tuos currus comitantum turba sequetur,
clamet 'io! forti victa puella viro est!'
ante eat effuso tristis captiva capillo,
si sinerent laesae, candida tota, genae.
aptius impressis fuerat livere labellis
et collum blandi dentis habere notam.
denique, si tumidi ritu torrentis agebar,
caecaque me praedam fecerat ira suam,
nonne satis fuerat timidae inclamasse puellae,
nec nimium rigidas intonuisse minas,
aut tunicam a summa diducere turpiter ora
ad mediam?—mediae zona tulisset opem.
At nunc sustinui raptis a fronte capillis
ferreus ingenuas ungue notare genas.
adstitit illa amens albo et sine sanguine vultu,
caeduntur Pariis qualia saxa iugis.
exanimis artus et membra trementia vidi—
ut cum populeas ventilat aura comas,
ut leni Zephyro gracilis vibratur harundo,
summave cum tepido stringitur unda Noto;
suspensaeque diu lacrimae fluxere per ora,
qualiter abiecta de nive manat aqua.
tunc ego me primum coepi sentire nocentem—
sanguis erant lacrimae, quas dabat illa, meus.
ter tamen ante pedes volui procumbere supplex;
ter formidatas reppulit illa manus.
At tu ne dubita—minuet vindicta dolorem—
protinus in vultus unguibus ire meos.
nec nostris oculis nec nostris parce capillis:
quamlibet infirmas adiuvat ira manus;
neve mei sceleris tam tristia signa supersint,
pone recompositas in statione comas!

VIII

Est quaedam—quicumque volet cognoscere lenam,
audiat!—est quaedam nomine Dipsas anus.
ex re nomen habet—nigri non illa parentem
Memnonis in roseis sobria vidit equis.
illa magas artes Aeaeaque carmina novit
inque caput liquidas arte recurvat aquas;
scit bene, quid gramen, quid torto concita rhombo
licia, quid valeat virus amantis equae.
cum voluit, toto glomerantur nubila caelo;
cum voluit, puro fulget in orbe dies.

sanguine, siqua fides, stillantia sidera vidi;
purpureus Lunae sanguine vultus erat.
hanc ego nocturnas versam volitare per umbras
suspicor et pluma corpus anile tegi.
suspicor, et fama est. oculis quoque pupula duplex
fulminat, et gemino lumen ab orbe venit.
evocat antiquis proavos atavosque sepulcris
et solidam longo carmine findit humum.
Haec sibi proposuit thalamos temerare pudicos;
nec tamen eloquio lingua nocente caret.
fors me sermoni testem dedit; illa monebat
talia—me duplices occuluere fores:
'scis here te, mea lux, iuveni placuisse beato?
haesit et in vultu constitit usque tuo.
et cur non placeas? nulli tua forma secunda est;
me miseram, dignus corpore cultus abest!
tam felix esses quam formosissima, vellem—
non ego, te facta divite, pauper ero.
stella tibi oppositi nocuit contraria Martis.
Mars abiit; signo nunc Venus apta suo.
prosit ut adveniens, en adspice! dives amator
te cupiit; curae, quid tibi desit, habet.
est etiam facies, qua se tibi conparet, illi;
si te non emptam vellet, emendus erat.'
Erubuit. 'decet alba quidem pudor ora, sed iste,
si simules, prodest; verus obesse solet.
cum bene deiectis gremium spectabis ocellis,
quantum quisque ferat, respiciendus erit.
forsitan inmundae Tatio regnante Sabinae
noluerint habiles pluribus esse viris;
nunc Mars externis animos exercet in armis,
at Venus Aeneae regnat in urbe sui.
ludunt formosae; casta est, quam nemo rogavit—
aut, si rusticitas non vetat, ipsa rogat.
has quoque, quae frontis rugas in vertice portant,
excute; de rugis crimina multa cadent.
Penelope iuvenum vires temptabat in arcu;
qui latus argueret, corneus arcus erat.
labitur occulte fallitque volubilis aetas,
ut celer admissis labitur amnis aquis.
aera nitent usu, vestis bona quaerit haberi,
canescunt turpi tecta relicta situ—
forma, nisi admittas, nullo exercente senescit.
nec satis effectus unus et alter habent;
certior e multis nec tam invidiosa rapina est.

plena venit canis de grege praeda lupis.
Ecce, quid iste tuus praeter nova carmina vates
donat? amatoris milia multa leges.
ipse deus vatum palla spectabilis aurea
tractat inauratae consona fila lyrae.
qui dabit, ille tibi magno sit maior Homero;
crede mihi, res est ingeniosa dare.
nec tu, siquis erit capitis mercede redemptus,
despice; gypsati crimen inane pedis.
nec te decipiant veteres circum atria cerae.
tolle tuos tecum, pauper amator, avos!
qui, quia pulcher erit, poscet sine munere noctem,
quod det, amatorem flagitet ante suum!
Parcius exigito pretium, dum retia tendis,
ne fugiant; captos legibus ure tuis!
nec nocuit simulatus amor; sine, credat amari,
et cave ne gratis hic tibi constet amor!
saepe nega noctes. capitis modo finge dolorem,
et modo, quae causas praebeat, Isis erit.
mox recipe, ut nullum patiendi colligat usum,
neve relentescat saepe repulsus amor.
surda sit oranti tua ianua, laxa ferenti;
audiat exclusi verba receptus amans;
et, quasi laesa prior, nonnumquam irascere laeso—
vanescit culpa culpa repensa tua.
sed numquam dederis spatiosum tempus in iram:
saepe simultates ira morata facit.
quin etiam discant oculi lacrimare coacti,
et faciant udas illa vel ille genas;
nec, siquem falles, tu periurare timeto—
commodat in lusus numina surda Venus.
servus et ad partes sollers ancilla parentur,
qui doceant, apte quid tibi possit emi;
et sibi pauca rogent—multos si pauca rogabunt,
postmodo de stipula grandis acervus erit.
et soror et mater, nutrix quoque carpat amantem;
fit cito per multas praeda petita manus.
cum te deficient poscendi munera causae,
natalem libo testificare tuum!
Ne securus amet nullo rivale, caveto;
non bene, si tollas proelia, durat amor.
ille viri videat toto vestigia lecto
factaque lascivis livida colla notis.
munera praecipue videat, quae miserit alter.
si dederit nemo, Sacra roganda Via est.

cum multa abstuleris, ut non tamen omnia donet,
  quod numquam reddas, commodet, ipsa roga!
lingua iuvet mentemque tegat—blandire noceque;
  inpia sub dulci melle venena latent.
Haec si praestiteris usu mihi cognita longo,
  nec tulerint voces ventus et aura meas,
saepe mihi dices vivae bene, saepe rogabis,
  ut mea defunctae molliter ossa cubent.'
Vox erat in cursu, cum me mea prodidit umbra,
  at nostrae vix se continuere manus,
quin albam raramque comam lacrimosaque vino
  lumina rugosas distraherentque genas.
di tibi dent nullosque Lares inopemque senectam,
  et longas hiemes perpetuamque sitim!

IX

Militat omnis amans, et habet sua castra Cupido;
  Attice, crede mihi, militat omnis amans.
quae bello est habilis, Veneri quoque convenit aetas.
  turpe senex miles, turpe senilis amor.
quos petiere duces animos in milite forti,
  hos petit in socio bella puella viro.
pervigilant ambo; terra requiescit uterque—
  ille fores dominae servat, at ille ducis.
militis officium longa est via; mitte puellam,
  strenuus exempto fine sequetur amans.
ibit in adversos montes duplicataque nimbo
  flumina, congestas exteret ille nives,
nec freta pressurus tumidos causabitur Euros
  aptaque verrendis sidera quaeret aquis.
quis nisi vel miles vel amans et frigora noctis
  et denso mixtas perferet imbre nives?
mittitur infestos alter speculator in hostes;
  in rivale oculos alter, ut hoste, tenet.
ille graves urbes, hic durae limen amicae
  obsidet; hic portas frangit, at ille fores.
Saepe soporatos invadere profuit hostes
  caedere et armata vulgus inerme manu.
sic fera Threicii ceciderunt agmina Rhesi,
  et dominum capti deseruistis equi.
nempe maritorum somnis utuntur amantes,
  et sua sopitis hostibus arma movent.
custodum transire manus vigilumque catervas
  militis et miseri semper amantis opus.

Mars dubius nec certa Venus; victique resurgunt,
   quosque neges umquam posse iacere, cadunt.
Ergo desidiam quicumque vocabat amorem,
   desinat. ingenii est experientis amor.
ardet in abducta Briseide magnus Achilles—
   dum licet, Argeas frangite, Troes, opes!
Hector ab Andromaches conplexibus ibat ad arma,
   et, galeam capiti quae daret, uxor erat.
summa ducum, Atrides, visa Priameide fertur
   Maenadis effusis obstipuisse comis.
Mars quoque deprensus fabrilia vincula sensit;
   notior in caelo fabula nulla fuit.
ipse ego segnis eram discinctaque in otia natus;
   mollierant animos lectus et umbra meos.
inpulit ignavum formosae cura puellae
   iussit et in castris aera merere suis.
inde vides agilem nocturnaque bella gerentem.
   qui nolet fieri desidiosus, amet!

X

Qualis ab Eurota Phrygiis avecta carinis
   coniugibus belli causa duobus erat,
qualis erat Lede, quam plumis abditus albis
   callidus in falsa lusit adulter ave,
qualis Amymone siccis erravit in agris,
   cum premeret summi verticis urna comas—
talis eras; aquilamque in te taurumque timebam,
   et quidquid magno de Iove fecit amor.
Nunc timor omnis abest, animique resanuit error,
   nec facies oculos iam capit ista meos.
cur sim mutatus, quaeris? quia munera poscis.
   haec te non patitur causa placere mihi.
donec eras simplex, animum cum corpore amavi;
   nunc mentis vitio laesa figura tua est.
et puer est et nudus Amor; sine sordibus annos
   et nullas vestes, ut sit apertus, habet.
quid puerum Veneris pretio prostare iubetis?
   quo pretium condat, non habet ille sinum!
nec Venus apta feris Veneris nec filius armis—
   non decet inbelles aera merere deos.
Stat meretrix certo cuivis mercabilis aere,
   et miseras iusso corpore quaerit opes;
devovet imperium tamen haec lenonis avari
   et, quod vos facitis sponte, coacta facit.

Sumite in exemplum pecudes ratione carentes;
turpe erit, ingenium mitius esse feris.
non equa munus equum, non taurum vacca poposcit;
non aries placitam munere captat ovem.
sola viro mulier spoliis exultat ademptis,
sola locat noctes, sola licenda venit,
et vendit quod utrumque iuvat quod uterque petebat,
et pretium, quanti gaudeat ipsa, facit.
quae Venus ex aequo ventura est grata duobus,
altera cur illam vendit et alter emit?
cur mihi sit damno, tibi sit lucrosa voluptas,
quam socio motu femina virque ferunt?
Non bene conducti vendunt periuria testes,
non bene selecti iudicis arca patet.
turpe reos empta miseros defendere lingua;
quod faciat magni, turpe tribunal, opes;
turpe tori reditu census augere paternos,
et faciem lucro prostituisse suam.
gratia pro rebus merito debetur inemptis;
pro male conducto gratia nulla toro.
omnia conductor solvit; mercede soluta
non manet officio debitor ille tuo.
parcite, formosae, pretium pro nocte pacisci;
non habet eventus sordida praeda bonos.
non fuit armillas tanti pepigisse Sabinas,
ut premerent sacrae virginis arma caput;
e quibus exierat, traiecit viscera ferro
filius, et poenae causa monile fuit.
Nec tamen indignum est a divite praemia posci;
munera poscenti quod dare possit, habet.
carpite de plenis pendentes vitibus uvas;
praebeat Alcinoi poma benignus ager!
officium pauper numeret studiumque fidemque;
quod quis habet, dominae conferat omne suae.
est quoque carminibus meritas celebrare puellas
dos mea; quam volui, nota fit arte mea.
scindentur vestes, gemmae frangentur et aurum;
carmina quam tribuent, fama perennis erit.
nec dare, sed pretium posci dedignor et odi;
quod nego poscenti, desine velle, dabo!

XI

Colligere incertos et in ordine ponere crines
docta neque ancillas inter habenda Nape,

inque ministeriis furtivae cognita noctis
utilis et dandis ingeniosa notis
saepe venire ad me dubitantem hortata Corinnam,
saepe laboranti fida reperta mihi—
accipe et ad dominam peraratas mane tabellas
perfer et obstantes sedula pelle moras!
nec silicum venae nec durum in pectore ferrum,
nec tibi simplicitas ordine maior adest.
credibile est et te sensisse Cupidinis arcus—
in me militiae signa tuere tuae!
si quaeret quid agam, spe noctis vivere dices;
cetera fert blanda cera notata manu.
Dum loquor, hora fugit. vacuae bene redde tabellas,
verum continuo fac tamen illa legat.
adspicias oculos mando frontemque legentis;
et tacito vultu scire futura licet.
nec mora, perlectis rescribat multa, iubeto;
odi, cum late splendida cera vacat.
conprimat ordinibus versus, oculosque moretur
margine in extremo littera rasa meos.
Quid digitos opus est graphio lassare tenendo?
hoc habeat scriptum tota tabella 'veni!'
non ego victrices lauro redimire tabellas
nec Veneris media ponere in aede morer.
subscribam: 'VENERI FIDAS SIBI NASO MINISTRAS
DEDICAT, AT NUPER VILE FUISTIS ACER.'

XII

Flete meos casus—tristes rediere tabellae
infelix hodie littera posse negat.
omina sunt aliquid; modo cum discedere vellet,
ad limen digitos restitit icta Nape.
missa foras iterum limen transire memento
cautius atque alte sobria ferre pedem!
Ite hinc, difficiles, funebria ligna, tabellae,
tuque, negaturis cera referta notis!—
quam, puto, de longae collectam flore cicutae
melle sub infami Corsica misit apis.
at tamquam minio penitus medicata rubebas—
ille color vere sanguinolentus erat.
proiectae triviis iaceatis, inutile lignum,
vosque rotae frangat praetereuntis onus!
illum etiam, qui vos ex arbore vertit in usum,
convincam puras non habuisse manus.

praebuit illa arbor misero suspendia collo,
carnifici diras praebuit illa cruces;
illa dedit turpes raucis bubonibus umbras,
vulturis in ramis et strigis ova tulit.
his ego commisi nostros insanus amores
molliaque ad dominam verba ferenda dedi?
aptius hae capiant vadimonia garrula cerae,
quas aliquis duro cognitor ore legat;
inter ephemeridas melius tabulasque iacerent,
in quibus absumptas fleret avarus opes.
Ergo ego vos rebus duplices pro nomine sensi.
auspicii numerus non erat ipse boni.
quid precer iratus, nisi vos cariosa senectus
rodat, et inmundo cera sit alba situ?

XIII

Iam super oceanum venit a seniore marito
flava pruinoso quae vehit axe diem.
'Quo properas, Aurora? mane!—sic Memnonis umbris
annua sollemni caede parentet avis!
nunc iuvat in teneris dominae iacuisse lacertis;
si quando, lateri nunc bene iuncta meo est.
nunc etiam somni pingues et frigidus aer,
et liquidum tenui gutture cantat avis.
quo properas, ingrata viris, ingrata puellis?
roscida purpurea supprime lora manu!
Ante tuos ortus melius sua sidera servat
navita nec media nescius errat aqua;
te surgit quamvis lassus veniente viator,
et miles saevas aptat ad arma manus.
prima bidente vides oneratos arva colentes;
prima vocas tardos sub iuga panda boves.
tu pueros somno fraudas tradisque magistris,
ut subeant tenerae verbera saeva manus;
atque eadem sponsum incautos ante atria mittis,
unius ut verbi grandia damna ferant.
nec tu consulto, nec tu iucunda diserto;
cogitur ad lites surgere uterque novas.
tu, cum feminei possint cessare labores,
lanificam revocas ad sua pensa manum.
Omnia perpeterer—sed surgere mane puellas,
quis nisi cui non est ulla puella ferat?
optavi quotiens, ne nox tibi cedere vellet,
ne fugerent vultus sidera mota tuos!

optavi quotiens, aut ventus frangeret axem,
aut caderet spissa nube retentus equus!
[quid, si Cephalio numquam flagraret amore?
an putat ignotam nequitiam esse suam?
invida, quo properas? quod erat tibi filius ater,
materni fuerat pectoris ille color.
Tithono vellem de te narrare liceret;
fabula non caelo turpior ulla foret.
illum dum refugis, longo quia grandior aevo,
surgis ad invisas a sene mane rotas.
at si, quem mavis, Cephalum conplexa teneres,
clamares: "lente currite, noctis equi!"
Cur ego plectar amans, si vir tibi marcet ab annis?
num me nupsisti conciliante seni?
adspice, quot somnos iuveni donarit amato
Luna!—neque illius forma secunda tuae.
ipse deum genitor, ne te tam saepe videret,
commisit noctes in sua vota duas.'
Iurgia finieram. scires audisse: rubebat—
nec tamen adsueto tardius orta dies!

XIV

Dicebam 'medicare tuos desiste capillos!'
tingere quam possis, iam tibi nulla coma est.
at si passa fores, quid erat spatiosius illis?
contigerant imum, qua patet usque, latus.
quid, quod erant tenues, et quos ornare timeres?
vela colorati qualia Seres habent,
vel pede quod gracili deducit aranea filum,
cum leve deserta sub trabe nectit opus.
nec tamen ater erat nec erat tamen aureus ille,
sed, quamvis neuter, mixtus uterque color—
qualem clivosae madidis in vallibus Idae
ardua derepto cortice cedrus habet.
Adde, quod et dociles et centum flexibus apti
et tibi nullius causa doloris erant.
non acus abrupit, non vallum pectinis illos.
ornatrix tuto corpore semper erat;
ante meos saepe est oculos ornata nec umquam
bracchia derepta saucia fecit acu.
saepe etiam nondum digestis mane capillis
purpureo iacuit semisupina toro.
tum quoque erat neclecta decens, ut Threcia Bacche,
cum temere in viridi gramine lassa iacet.

Cum graciles essent tamen et lanuginis instar,
heu, male vexatae quanta tulere comae!
quam se praebuerunt ferro patienter et igni,
ut fieret torto nexilis orbe sinus!
clamabam: 'scelus est istos, scelus urere crines!
sponte decent; capiti, ferrea, parce tuo!
vim procul hinc remove! non est, qui debeat uri;
erudit admotas ipse capillus acus.'
Formosae periere comae—quas vellet Apollo,
quas vellet capiti Bacchus inesse suo!
illis contulerim, quas quondam nuda Dione
pingitur umenti sustinuisse manu.
quid male dispositos quereris periisse capillos?
quid speculum maesta ponis, inepta, manu?
non bene consuetis a te spectaris ocellis;
ut placeas, debes inmemor esse tui.
non te cantatae laeserunt paelicis herbae,
non anus Haemonia perfida lavit aqua;
nec tibi vis morbi nocuit—procul omen abesto!—
nec minuit densas invida lingua comas.
facta manu culpaque tua dispendia sentis;
ipsa dabas capiti mixta venena tuo.
Nunc tibi captivos mittet Germania crines;
tuta triumphatae munere gentis eris.
o quam saepe comas aliquo mirante rubebis,
et dices: 'empta nunc ego merce probor,
nescio quam pro me laudat nunc iste Sygambram.
fama tamen memini cum fuit ista mea.'
Me miserum! lacrimas male continet oraque dextra
protegit ingenuas picta rubore genas.
sustinet antiquos gremio spectatque capillos,
ei mihi, non illo munera digna loco!
Collige cum vultu mentem! reparabile damnum est.
postmodo nativa conspiciere coma.

XV

Quid mihi Livor edax, ignavos obicis annos,
ingeniique vocas carmen inertis opus;
non me more patrum, dum strenua sustinet aetas,
praemia militiae pulverulenta sequi,
nec me verbosas leges ediscere nec me
ingrato vocem prostituisse foro?
Mortale est, quod quaeris, opus. mihi fama perennis
quaeritur, in toto semper ut orbe canar.

vivet Maeonides, Tenedos dum stabit et Ide,
   dum rapidas Simois in mare volvet aquas;
vivet et Ascraeus, dum mustis uva tumebit,
   dum cadet incurva falce resecta Ceres.
Battiades semper toto cantabitur orbe;
   quamvis ingenio non valet, arte valet.
nulla Sophocleo veniet iactura cothurno;
   cum sole et luna semper Aratus erit;
dum fallax servus, durus pater, inproba lena
   vivent et meretrix blanda, Menandros erit;
Ennius arte carens animosique Accius oris
   casurum nullo tempore nomen habent.
Varronem primamque ratem quae nesciet aetas,
   aureaque Aesonio terga petita duci?
carmina sublimis tunc sunt peritura Lucreti,
   exitio terras cum dabit una dies;
Tityrus et segetes Aeneiaque arma legentur,
   Roma triumphati dum caput orbis erit;
donec erunt ignes arcusque Cupidinis arma,
   discentur numeri, culte Tibulle, tui;
Gallus et Hesperiis et Gallus notus Eois,
   et sua cum Gallo nota Lycoris erit.
Ergo, cum silices, cum dens patientis aratri
   depereant aevo, carmina morte carent.
cedant carminibus reges regumque triumphi,
   cedat et auriferi ripa benigna Tagi!
vilia miretur vulgus; mihi flavus Apollo
   pocula Castalia plena ministret aqua,
sustineamque coma metuentem frigora myrtum,
   atque a sollicito multus amante legar!
pascitur in vivis Livor; post fata quiescit,
   cum suus ex merito quemque tuetur honos.
ergo etiam cum me supremus adederit ignis,
   vivam, parsque mei multa superstes erit.

P. OVIDI NASONIS LIBER SECVNDVS AMORES

I

Hoc quoque conposui Paelignis natus aquosis,
   ille ego nequitiae Naso poeta meae.
hoc quoque iussit Amor—procul hinc, procul este, severae!
   non estis teneris apta theatra modis.

me legat in sponsi facie non frigida virgo,
   et rudis ignoto tactus amore puer;
atque aliquis iuvenum quo nunc ego saucius arcu
   agnoscat flammae conscia signa suae,
miratusque diu 'quo' dicat 'ab indice doctus
   conposuit casus iste poeta meos?'
Ausus eram, memini, caelestia dicere bella
   centimanumque Gyen—et satis oris erat—
cum male se Tellus ulta est, ingestaque Olympo
   ardua devexum Pelion Ossa tulit.
in manibus nimbos et cum Iove fulmen habebam,
   quod bene pro caelo mitteret ille suo—
Clausit amica fores! ego cum Iove fulmen omisi;
   excidit ingenio Iuppiter ipse meo.
Iuppiter, ignoscas! nil me tua tela iuvabant;
   clausa tuo maius ianua fulmen habet.
blanditias elegosque levis, mea tela, resumpsi;
   mollierunt duras lenia verba fores.
carmina sanguineae deducunt cornua lunae,
   et revocant niveos solis euntis equos;
carmine dissiliunt abruptis faucibus angues,
   inque suos fontes versa recurrit aqua.
carminibus cessere fores, insertaque posti,
   quamvis robur erat, carmine victa sera est.
Quid mihi profuerit velox cantatus Achilles?
   quid pro me Atrides alter et alter agent,
quique tot errando, quot bello, perdidit annos,
   raptus et Haemoniis flebilis Hector equis?
at facie tenerae laudata saepe puellae,
   ad vatem, pretium carminis, ipsa venit.
magna datur merces! heroum clara valete
   nomina; non apta est gratia vestra mihi!
ad mea formosos vultus adhibete, puellae,
   carmina, purpureus quae mihi dictat Amor!

II

Quem penes est dominam servandi cura, Bagoa,
   dum perago tecum pauca, sed apta, vaca.
hesterna vidi spatiantem luce puellam
   illa, quae Danai porticus agmen habet.
protinus, ut placuit, misi scriptoque rogavi.
   rescripsit trepida 'non licet!' illa manu;
et, cur non liceat, quaerenti reddita causa est,
   quod nimium dominae cura molesta tua est.

Si sapis, o custos, odium, mihi crede, mereri
desine; quem metuit quisque, perisse cupit.
vir quoque non sapiens; quid enim servare laboret,
unde nihil, quamvis non tueare, perit?
sed gerat ille suo morem furiosus amori
et castum, multis quod placet, esse putet;
huic furtiva tuo libertas munere detur,
quam dederis illi, reddat ut illa tibi.
conscius esse velis—domina est obnoxia servo;
conscius esse times—dissimulare licet.
scripta leget secum—matrem misisse putato!
venerit ignotus—postmodo notus erit.
ibit ad adfectam, quae non languebit, amicam:
visat! iudiciis aegra sit illa tuis.
si faciet tarde, ne te mora longa fatiget,
inposita gremio stertere fronte potes.
nec tu, linigeram fieri quid possit ad Isim,
quaesieris nec tu curva theatra time!
conscius adsiduos commissi tollet honores—
quis minor est autem quam tacuisse labor?
ille placet versatque domum neque verbera sentit;
ille potens—alii, sordida turba, iacent.
huic, verae ut lateant causae, finguntur inanes;
atque ambo domini, quod probat una, probant.
cum bene vir traxit vultum rugasque coegit,
quod voluit fieri blanda puella, facit.
Sed tamen interdum tecum quoque iurgia nectat,
et simulet lacrimas carnificemque vocet.
tu contra obiciens, quae tuto diluat illa,
et veris falso crimine deme fidem.
sic tibi semper honos, sic alta peculia crescent.
haec fac, in exiguo tempore liber eris.
Adspicis indicibus nexas per colla catenas?
squalidus orba fide pectora carcer habet.
quaerit aquas in aquis et poma fugacia captat
Tantalus—hoc illi garrula lingua dedit.
dum nimium servat custos Iunonius Io,
ante suos annos occidit; illa dea est!
vidi ego conpedibus liventia crura gerentem,
unde vir incestum scire coactus erat.
poena minor merito. nocuit mala lingua duobus;
vir doluit, famae damna puella tulit.
crede mihi, nulli sunt crimina grata marito,
nec quemquam, quamvis audiat, illa iuvant.
seu tepet, indicium securas prodis ad aures;

sive amat, officio fit miser ille tuo.
Culpa nec ex facili quamvis manifesta probatur;
iudicis illa sui tuta favore venit.
viderit ipse licet, credet tamen ille neganti
damnabitque oculos et sibi verba dabit.
adspiciat dominae lacrimas, plorabit et ipse,
et dicet: 'poenas garrulus iste dabit!'
quid dispar certamen inis? tibi verbera victo
adsunt, in gremio iudicis illa sedet.
Non scelus adgredimur, non ad miscenda coimus
toxica, non stricto fulminat ense manus.
quaerimus, ut tuto per te possimus amare.
quid precibus nostris mollius esse potest?

III

Ei mihi, quod dominam nec vir nec femina servas
mutua nec Veneris gaudia nosse potes!
qui primus pueris genitalia membra recidit,
vulnera quae fecit, debuit ipse pati.
mollis in obsequium facilisque rogantibus esses,
si tuus in quavis praetepuisset amor.
non tu natus equo, non fortibus utilis armis;
bellica non dextrae convenit hasta tuae.
ista mares tractent; tu spes depone viriles.
sunt tibi cum domina signa ferenda tua.
hanc inple meritis, huius tibi gratia prosit;
si careas illa, quis tuus usus erit?
Est etiam facies, sunt apti lusibus anni;
indigna est pigro forma perire situ.
fallere te potuit, quamvis habeare molestus;
non caret effectu, quod voluere duo.
aptius ut fuerit precibus temptasse, rogamus,
dum bene ponendi munera tempus habes.

IV

Non ego mendosos ausim defendere mores
falsaque pro vitiis arma movere meis.
confiteor—siquid prodest delicta fateri;
in mea nunc demens crimina fassus eo.
odi, nec possum, cupiens, non esse quod odi;
heu, quam quae studeas ponere ferre grave est!
Nam desunt vires ad me mihi iusque regendum;
auferor ut rapida concita puppis aqua.

non est certa meos quae forma invitet amores—
   centum sunt causae, cur ego semper amem.
sive aliqua est oculos in humum deiecta modestos,
   uror, et insidiae sunt pudor ille meae;
sive procax aliqua est, capior, quia rustica non est,
   spemque dat in molli mobilis esse toro.
aspera si visa est rigidasque imitata Sabinas,
   velle, sed ex alto dissimulare puto.
sive es docta, places raras dotata per artes;
   sive rudis, placita es simplicitate tua.
est, quae Callimachi prae nostris rustica dicat
   carmina—cui placeo, protinus ipsa placet.
est etiam, quae me vatem et mea carmina culpet—
   culpantis cupiam sustinuisse femur.
molliter incedit—motu capit; altera dura est—
   at poterit tacto mollior esse viro.
haec quia dulce canit flectitque facillima vocem,
   oscula cantanti rapta dedisse velim;
haec querulas habili percurrit pollice chordas—
   tam doctas quis non possit amare manus?
illa placet gestu numerosaque bracchia ducit
   et tenerum molli torquet ab arte latus—
ut taceam de me, qui causa tangor ab omni,
   illic Hippolytum pone, Priapus erit!
tu, quia tam longa es, veteres heroidas aequas
   et potes in toto multa iacere toro.
haec habilis brevitate sua est. corrumpor utraque;
   conveniunt voto longa brevisque meo.
non est culta—subit, quid cultae accedere possit;
   ornata est—dotes exhibet ipsa suas.
candida me capiet, capiet me flava puella,
   est etiam in fusco grata colore Venus.
seu pendent nivea pulli cervice capilli,
   Leda fuit nigra conspicienda coma;
seu flavent, placuit croceis Aurora capillis.
   omnibus historiis se meus aptat amor.
me nova sollicitat, me tangit serior aetas;
   haec melior, specie corporis illa placet.
Denique quas tota quisquam probet urbe puellas,
   noster in has omnis ambitiosus amor.

V

Nullus amor tanti est—abeas, pharetrate Cupido!—
   ut mihi sint totiens maxima vota mori.

vota mori mea sunt, cum te peccasse recordor,
o mihi perpetuum nata puella malum!
Non male deletae nudant tua facta tabellae,
nec data furtive munera crimen habent.
o utinam arguerem sic, ut non vincere possem!
me miserum! quare tam bona causa mea est?
felix, qui quod amat defendere fortiter audet,
cui sua 'non feci!' dicere amica potest.
ferreus est nimiumque suo favet ille dolori,
cui petitur victa palma cruenta rea.
Ipse miser vidi, cum me dormire putares,
sobrius adposito crimina vestra mero.
multa supercilio vidi vibrante loquentes;
nutibus in vestris pars bona vocis erat.
non oculi tacuere tui, conscriptaque vino
mensa, nec in digitis littera nulla fuit.
sermonem agnovi, quod non videatur, agentem
verbaque pro certis iussa valere notis.
iamque frequens ierat mensa conviva relicta;
conpositi iuvenes unus et alter erant.
inproba tum vero iungentes oscula vidi—
illa mihi lingua nexa fuisse liquet—
qualia non fratri tulerit germana severo,
sed tulerit cupido mollis amica viro;
qualia credibile est non Phoebo ferre Dianam,
sed Venerem Marti saepe tulisse suo.
'Quid facis?' exclamo, 'quo nunc mea gaudia differs?
iniciam dominas in mea iura manus!
haec tibi sunt mecum, mihi sunt communia tecum—
in bona cur quisquam tertius ista venit?'
Haec ego, quaeque dolor linguae dictavit; at illi
conscia purpureus venit in ora pudor,
quale coloratum Tithoni coniuge caelum
subrubet, aut sponso visa puella novo;
quale rosae fulgent inter sua lilia mixtae,
aut ubi cantatis Luna laborat equis,
aut quod, ne longis flavescere possit ab annis,
Maeonis Assyrium femina tinxit ebur.
hic erat aut alicui color ille simillimus horum,
et numquam visu pulchrior illa fuit.
spectabat terram—terram spectare decebat;
maesta erat in vultu—maesta decenter erat.
sicut erant, et erant culti, laniare capillos
et fuit in teneras impetus ire genas—
Ut faciem vidi, fortes cecidere lacerti;

defensa est armis nostra puella suis.
qui modo saevus eram, supplex ultroque rogavi,
oscula ne nobis deteriora daret.
risit et ex animo dedit optima—qualia possent
excutere irato tela trisulca Iovi;
torqueor infelix, ne tam bona senserit alter,
et volo non ex hac illa fuisse nota.
haec quoque, quam docui, multo meliora fuerunt,
et quiddam visa est addidicisse novi.
quod nimium placuere, malum est, quod tota labellis
lingua tua est nostris, nostra recepta tuis.
nec tamen hoc unum doleo—non oscula tantum
iuncta queror, quamvis haec quoque iuncta queror;
illa nisi in lecto nusquam potuere doceri.
nescio quis pretium grande magister habet.

VI

Psittacus, Eois imitatrix ales ab Indis,
occidit—exequias ite frequenter, aves!
ite, piae volucres, et plangite pectora pinnis
et rigido teneras ungue notate genas;
horrida pro maestis lanietur pluma capillis,
pro longa resonent carmina vestra tuba!
quod scelus Ismarii quereris, Philomela, tyranni,
expleta est annis ista querela suis;
alitis in rarae miserum devertere funus—
magna, sed antiqua est causa doloris Itys.
Omnes, quae liquido libratis in aere cursus,
tu tamen ante alios, turtur amice, dole!
plena fuit vobis omni concordia vita,
et stetit ad finem longa tenaxque fides.
quod fuit Argolico iuvenis Phoceus Orestae,
hoc tibi, dum licuit, psittace, turtur erat.
Quid tamen ista fides, quid rari forma coloris,
quid vox mutandis ingeniosa sonis,
quid iuvat, ut datus es, nostrae placuisse puellae?—
infelix, avium gloria, nempe iaces!
tu poteras fragiles pinnis hebetare zmaragdos
tincta gerens rubro Punica rostra croco.
non fuit in terris vocum simulantior ales—
reddebas blaeso tam bene verba sono!
Raptus es invidia—non tu fera bella movebas;
garrulus et placidae pacis amator eras.
ecce, coturnices inter sua proelia vivunt;

forsitan et fiunt inde frequenter anus.
plenus eras minimo, nec prae sermonis amore
in multos poteras ora vacare cibos.
nux erat esca tibi, causaeque papavera somni,
pellebatque sitim simplicis umor aquae.
vivit edax vultur ducensque per aera gyros
miluus et pluviae graculus auctor aquae;
vivit et armiferae cornix invisa Minervae—
illa quidem saeclis vix moritura novem;
occidit illa loquax humanae vocis imago,
psittacus, extremo munus ab orbe datum!
optima prima fere manibus rapiuntur avaris;
inplentur numeris deteriora suis.
tristia Phylacidae Thersites funera vidit,
iamque cinis vivis fratribus Hector erat.
Quid referam timidae pro te pia vota puellae—
vota procelloso per mare rapta Noto?
septima lux venit non exhibitura sequentem,
et stabat vacuo iam tibi Parca colo.
nec tamen ignavo stupuerunt verba palato;
clamavit moriens lingua: 'Corinna, vale!'
Colle sub Elysio nigra nemus ilice frondet,
udaque perpetuo gramine terra viret.
siqua fides dubiis, volucrum locus ille piarum
dicitur, obscenae quo prohibentur aves.
illic innocui late pascuntur olores
et vivax phoenix, unica semper avis;
explicat ipsa suas ales Iunonia pinnas,
oscula dat cupido blanda columba mari.
psittacus has inter nemorali sede receptus
convertit volucres in sua verba pias.
Ossa tegit tumulus—tumulus pro corpore magnus—
quo lapis exiguus par sibi carmen habet:
"colligor ex ipso dominae placuisse sepulcro;
ora fuere mihi plus ave docta loqui".

VII

Ergo sufficiam reus in nova crimina semper?
ut vincam, totiens dimicuisse piget.
sive ego marmorei respexi summa theatri,
eligis e multis, unde dolere velis;
candida seu tacito vidit me femina vultu,
in vultu tacitas arguis esse notas.
siquam laudavi, misero petis ungue capillos;

si culpo, crimen dissimulare putas.
sive bonus color est, in te quoque frigidus esse,
seu malus, alterius dicor amore mori.
Atque ego peccati vellem mihi conscius essem!
aequo animo poenam, qui meruere, ferunt;
nunc temere insimulas credendoque omnia frustra
ipsa vetas iram pondus habere tuam.
adspice, ut auritus miserandae sortis asellus
adsiduo domitus verbere lentus eat!
Ecce novum crimen! sollers ornare Cypassis
obicitur dominae contemerasse torum.
di melius, quam me, si sit peccasse libido,
sordida contemptae sortis amica iuvet!
quis Veneris famulae conubia liber inire
tergaque conplecti verbere secta velit?
adde, quod ornandis illa est operata capillis
et tibi perdocta est grata ministra manu—
scilicet ancillam, quae tam tibi fida, rogarem!
quid, nisi ut indicio iuncta repulsa foret?
per Venerem iuro puerique volatilis arcus,
me non admissi criminis esse reum!

VIII

Ponendis in mille modos perfecta capillis,
comere sed solas digna, Cypassi, deas,
et mihi iucundo non rustica cognita furto,
apta quidem dominae, sed magis apta mihi—
quis fuit inter nos sociati corporis index?
sensit concubitus unde Corinna tuos?
num tamen erubui? num, verbo lapsus in ullo,
furtivae Veneris conscia signa dedi?
Quid, quod in ancilla siquis delinquere possit,
illum ego contendi mente carere bona?
Thessalus ancillae facie Briseidos arsit;
serva Mycenaeo Phoebas amata duci.
nec sum ego Tantalide maior, nec maior Achille;
quod decuit reges, cur mihi turpe putem?
Ut tamen iratos in te defixit ocellos,
vidi te totis erubuisse genis;
at quanto, si forte refers, praesentior ipse
per Veneris feci numina magna fidem!
tu, dea, tu iubeas animi periuria puri
Carpathium tepidos per mare ferre Notos!
Pro quibus officiis pretium mihi dulce repende

concubitus hodie, fusca Cypassi, tuos!
quid renuis fingisque novos, ingrata, timores?
unum est e dominis emeruisse satis.
quod si stulta negas, index anteacta fatebor,
et veniam culpae proditor ipse meae,
quoque loco tecum fuerim, quotiensque, Cypassi,
narrabo dominae, quotque quibusque modis!

IXa

O numquam pro re satis indignande Cupido,
o in corde meo desidiose puer—
quid me, qui miles numquam tua signa reliqui,
laedis, et in castris vulneror ipse meis?
cur tua fax urit, figit tuus arcus amicos?
gloria pugnantes vincere maior erat.
Quid? non Haemonius, quem cuspide perculit, heros
confossum medica postmodo iuvit ope?
venator sequitur fugientia; capta relinquit
semper et inventis ulteriora petit.
nos tua sentimus, populus tibi deditus, arma;
pigra reluctanti cessat in hoste manus.
quid iuvat in nudis hamata retundere tela
ossibus? ossa mihi nuda relinquit amor.
tot sine amore viri, tot sunt sine amore puellae!—
hinc tibi cum magna laude triumphus eat.
Roma, nisi inmensum vires promosset in orbem,
stramineis esset nunc quoque tecta casis.
Fessus in acceptos miles deducitur agros;
mittitur in saltus carcere liber equus;
longaque subductam celant navalia pinum,
tutaque deposito poscitur ense rudis.
me quoque, qui totiens merui sub amore puellae,
defunctum placide vivere tempus erat.

IXb

'Vive' deus 'posito' siquis mihi dicat 'amore!'
deprecer—usque adeo dulce puella malum est.
cum bene pertaesum est, animoque relanguit ardor,
nescio quo miserae turbine mentis agor.
ut rapit in praeceps dominum spumantia frustra
frena retentantem durior oris equus;
ut subitus, prope iam prensa tellure, carinam
tangentem portus ventus in alta rapit—

sic me saepe refert incerta Cupidinis aura,
   notaque purpureus tela resumit Amor.
Fige, puer! positis nudus tibi praebeor armis;
   hic tibi sunt vires, hac tua dextra facit;
huc tamquam iussae veniunt iam sponte sagittae—
   vix illis prae me nota pharetra sua est!
infelix, tota quicumque quiescere nocte
   sustinet et somnos praemia magna vocat!
stulte, quid est somnus, gelidae nisi mortis imago!
   longa quiescendi tempora fata dabunt.
me modo decipiant voces fallacis amicae;
   sperando certe gaudia magna feram.
et modo blanditias dicat, modo iurgia nectat;
   saepe fruar domina, saepe repulsus eam.
Quod dubius Mars est, per te, privigne Cupido, est;
   et movet exemplo vitricus arma tuo.
tu levis es multoque tuis ventosior alis,
   gaudiaque ambigua dasque negasque fide.
si tamen exaudis, pulchra cum matre, Cupido,
   indeserta meo pectore regna gere!
accedant regno, nimium vaga turba, puellae!
   ambobus populis sic venerandus eris.

X

Tu mihi, tu certe, memini, Graecine, negabas
   uno posse aliquem tempore amare duas.
per te ego decipior, per te deprensus inermis—
   ecce, duas uno tempore turpis amo!
utraque formosa est, operosae cultibus ambae;
   artibus in dubio est haec sit an illa prior.
pulchrior hac illa est, haec est quoque pulchrior illa;
   et magis haec nobis, et magis illa placet!
erro, velut ventis discordibus acta phaselos,
   dividuumque tenent alter et alter amor.
quid geminas, Erycina, meos sine fine dolores?
   non erat in curas una puella satis?
quid folia arboribus, quid pleno sidera caelo,
   in freta collectas alta quid addis aquas?
Sed tamen hoc melius, quam si sine amore iacerem—
   hostibus eveniat vita severa meis!
hostibus eveniat viduo dormire cubili
   et medio laxe ponere membra toro!
at mihi saevus amor somnos abrumpat inertes,
   simque mei lecti non ego solus onus!

me mea disperdat nullo prohibente puella—
si satis una potest, si minus una, duae!
sufficiam—graciles, non sunt sine viribus artus;
pondere, non nervis corpora nostra carent;
et lateri dabit in vires alimenta voluptas.
decepta est opera nulla puella mea;
saepe ego lascive consumpsi tempora noctis,
utilis et forti corpore mane fui.
felix, quem Veneris certamina mutua perdunt!
di faciant, leti causa sit ista mei!
Induat adversis contraria pectora telis
miles et aeternum sanguine nomen emat.
quaerat avarus opes et, quae lassarit arando,
aequora periuro naufragus ore bibat.
at mihi contingat Veneris languescere motu,
cum moriar, medium solvar et inter opus;
atque aliquis nostro lacrimans in funere dicat:
'conveniens vitae mors fuit ista tuae!'

XI

Prima malas docuit mirantibus aequoris undis
Peliaco pinus vertice caesa vias,
quae concurrentis inter temeraria cautes
conspicuam fulvo vellere vexit ovem.
o utinam, nequis remo freta longa moveret,
Argo funestas pressa bibisset aquas!
Ecce, fugit notumque torum sociosque Penates
fallacisque vias ire Corinna parat.
quam tibi, me miserum, Zephyros Eurosque timebo
et gelidum Borean egelidumque Notum!
non illic urbes, non tu mirabere silvas;
una est iniusti caerula forma maris.
nec medius tenuis conchas pictosque lapillos
pontus habet; bibuli litoris illa mora est.
litora marmoreis pedibus signate, puellae;
hactenus est tutum—cetera caeca via est.
et vobis alii ventorum proelia narrent;
quas Scylla infestet, quasve Charybdis aquas;
et quibus emineant violenta Ceraunia saxis;
quo lateant Syrtes magna minorque sinu.
haec alii referant ad vos; quod quisque loquetur,
credite! credenti nulla procella nocet.
Sero respicitur tellus, ubi fune soluto
currit in inmensum panda carina salum;

navita sollicitus cum ventos horret iniquos
 et prope tam letum, quam prope cernit aquam.
quod si concussas Triton exasperet undas,
 quam tibi sit toto nullus in ore color!
tum generosa voces fecundae sidera Ledae
 et 'felix,' dicas 'quem sua terra tenet!'
Tutius est fovisse torum, legisse libellos,
 Threiciam digitis increpuisse lyram.
at, si vana ferunt volucres mea dicta procellae,
 aequa tamen puppi sit Galatea tuae!
vestrum crimen erit talis iactura puellae,
 Nereidesque deae Nereidumque pater.
vade memor nostri vento reditura secundo;
 inpleat illa tuos fortior aura sinus!
tum mare in haec magnus proclinet litora Nereus;
 huc venti spirent, huc agat aestus aquas!
ipsa roges, Zephyri veniant in lintea pleni,
 ipsa tua moveas turgida vela manu!
primus ego adspiciam notam de litore puppim,
 et dicam: 'nostros advehit illa deos!'
excipiamque umeris et multa sine ordine carpam
 oscula. pro reditu victima vota cadet;
inque tori formam molles sternentur harenae,
 et cumulus mensae quilibet esse potest.
Illic adposito narrabis multa Lyaeo—
 paene sit ut mediis obruta navis aquis;
dumque ad me properas, neque iniquae tempora noctis
 nec te praecipites extimuisse Notos.
omnia pro veris credam, sint ficta licebit—
 cur ego non votis blandiar ipse meis?
haec mihi quamprimum caelo nitidissimus alto
 Lucifer admisso tempora portet equo!

XII

Ite triumphales circum mea tempora laurus!
 vicimus: in nostro est, ecce, Corinna sinu,
quam vir, quam custos, quam ianua firma, tot hostes,
 servabant, nequa posset ab arte capi!
haec est praecipuo victoria digna triumpho,
 in qua, quaecumque est, sanguine praeda caret.
non humiles muri, non parvis oppida fossis
 cincta, sed est ductu capta puella meo!
Pergama cum caderent bello superata bilustri,
 ex tot in Atridis pars quota laudis erat?

at mea seposita est et ab omni milite dissors
gloria, nec titulum muneris alter habet.
me duce ad hanc voti finem, me milite veni;
ipse eques, ipse pedes, signifer ipse fui.
nec casum fortuna meis inmiscuit actis—
huc ades, o cura parte Triumphe mea!
Nec belli est nova causa mei. nisi rapta fuisset
Tyndaris, Europae pax Asiaeque foret.
femina silvestris Lapithas populumque biformem
turpiter adposito vertit in arma mero;
femina Troianos iterum nova bella movere
inpulit in regno, iuste Latine, tuo;
femina Romanis etiamnunc urbe recenti
inmisit soceros armaque saeva dedit.
Vidi ego pro nivea pugnantes coniuge tauros;
spectatrix animos ipsa iuvenca dabat.
me quoque, qui multos, sed me sine caede, Cupido
iussit militiae signa movere suae.

XIII

Dum labefactat onus gravidi temeraria ventris,
in dubio vitae lassa Corinna iacet.
illa quidem clam me tantum molita pericli
ira digna mea; sed cadit ira metu.
sed tamen aut ex me conceperat—aut ego credo;
est mihi pro facto saepe, quod esse potest.
Isi, Paraetonium genialiaque arva Canopi
quae colis et Memphin palmiferamque Pharon,
quaque celer Nilus lato delapsus in alveo
per septem portus in maris exit aquas,
per tua sistra precor, per Anubidis ora verendi—
sic tua sacra pius semper Osiris amet,
pigraque labatur circa donaria serpens,
et comes in pompa corniger Apis eat!
huc adhibe vultus, et in una parce duobus!
nam vitam dominae tu dabis, illa mihi.
saepe tibi sedit certis operata diebus,
qua cingit laurus Gallica turma tuas.
Tuque laborantes utero miserata puellas,
quarum tarda latens corpora tendit onus,
lenis ades precibusque meis fave, Ilithyia!
digna est, quam iubeas muneris esse tui.
ipse ego tura dabo fumosis candidus aris,
ipse feram ante tuos munera vota pedes.

adiciam titulum: 'servata Naso Corinna!'
tu modo fac titulo muneribusque locum.
Si tamen in tanto fas est monuisse timore,
hac tibi sit pugna dimicuisse satis!

XIV

Quid iuvat inmunes belli cessare puellas,
nec fera peltatas agmina velle sequi,
si sine Marte suis patiuntur vulnera telis,
et caecas armant in sua fata manus?
Quae prima instituit teneros convellere fetus,
militia fuerat digna perire sua.
scilicet, ut careat rugarum crimine venter,
sternetur pugnae tristis harena tuae?
si mos antiquis placuisset matribus idem,
gens hominum vitio deperitura fuit,
quique iterum iaceret generis primordia nostri
in vacuo lapides orbe, parandus erat.
quis Priami fregisset opes, si numen aquarum
iusta recusasset pondera ferre Thetis?
Ilia si tumido geminos in ventre necasset,
casurus dominae conditor Urbis erat;
si Venus Aenean gravida temerasset in alvo,
Caesaribus tellus orba futura fuit.
tu quoque, cum posses nasci formosa, perisses,
temptasset, quod tu, si tua mater opus;
ipse ego, cum fuerim melius periturus amando,
vidissem nullos matre negante dies.
Quid plenam fraudas vitem crescentibus uvis,
pomaque crudeli vellis acerba manu?
sponte fluant matura sua—sine crescere nata;
est pretium parvae non leve vita morae.
vestra quid effoditis subiectis viscera telis,
et nondum natis dira venena datis?
Colchida respersam puerorum sanguine culpant
aque sua caesum matre queruntur Ityn;
utraque saeva parens, sed tristibus utraque causis
iactura socii sanguinis ulta virum.
dicite, quis Tereus, quis vos inritet Iason
figere sollicita corpora vestra manu?
hoc neque in Armeniis tigres fecere latebris,
perdere nec fetus ausa leaena suos.
at tenerae faciunt, sed non inpune, puellae;
saepe, suos utero quae necat, ipsa perit.

ipsa perit, ferturque rogo resoluta capillos,
   et clamant 'merito!' qui modo cumque vident.
Ista sed aetherias vanescant dicta per auras,
   et sint ominibus pondera nulla meis!
di faciles, peccasse semel concedite tuto,
   et satis est; poenam culpa secunda ferat!

XV

Anule, formosae digitum vincture puellae,
   in quo censendum nil nisi dantis amor,
munus eas gratum! te laeta mente receptum
   protinus articulis induat illa suis;
tam bene convenias, quam mecum convenit illi,
   et digitum iusto commodus orbe teras!
Felix, a domina tractaberis, anule, nostra;
   invideo donis iam miser ipse meis.
o utinam fieri subito mea munera possem
   artibus Aeaeae Carpathiive senis!
tunc ego, cum cupiam dominae tetigisse papillas
   et laevam tunicis inseruisse manum,
elabar digito quamvis angustus et haerens,
   inque sinum mira laxus ab arte cadam.
idem ego, ut arcanas possim signare tabellas,
   neve tenax ceram siccaque gemma trahat,
umida formosae tangam prius ora puellae—
   tantum ne signem scripta dolenda mihi.
si dabor ut condar loculis, exire negabo,
   adstringens digitos orbe minore tuos.
non ego dedecori tibi sum, mea vita, futurus,
   quodve tener digitus ferre recuset, onus.
me gere, cum calidis perfundes imbribus artus,
   damnaque sub gemmam fer pereuntis aquae—
sed, puto, te nuda mea membra libidine surgent,
   et peragam partes anulus ille viri.
Inrita quid voveo? parvum proficiscere munus;
   illa datam tecum sentiat esse fidem!

XVI

Pars me Sulmo tenet Paeligni tertia ruris—
   parva, sed inriguis ora salubris aquis.
sol licet admoto tellurem sidere findat,
   et micet Icarii stella proterva canis,
arva pererrantur Paeligna liquentibus undis,

et viret in tenero fertilis herba solo.
terra ferax Cereris multoque feracior uvis;
dat quoque baciferam Pallada rarus ager;
perque resurgentes rivis labentibus herbas
gramineus madidam caespes obumbrat humum.
At meus ignis abest. verbo peccavimus uno!—
quae movet ardores est procul; ardor adest.
non ego, si medius Polluce et Castore ponar,
in caeli sine te parte fuisse velim.
solliciti iaceant terraque premantur iniqua,
in longas orbem qui secuere vias!—
aut iuvenum comites iussissent ire puellas,
si fuit in longas terra secanda vias!
tum mihi, si premerem ventosas horridus Alpes,
dummodo cum domina, molle fuisset iter.
cum domina Libycas ausim perrumpere Syrtes
et dare non aequis vela ferenda Notis.
non quae virgineo portenta sub inguine latrant,
nec timeam vestros, curva Malea, sinus;
non quae submersis ratibus saturata Charybdis
fundit et effusas ore receptat aquas.
Quod si Neptuni ventosa potentia vincat,
et subventuros auferat unda deos,
tu nostris niveos umeris inpone lacertos;
corpore nos facili dulce feremus onus.
saepe petens Hero iuvenis transnaverat undas;
tum quoque transnasset, sed via caeca fuit.
At sine te, quamvis operosi vitibus agri
me teneant, quamvis amnibus arva natent,
et vocet in rivos currentem rusticus undam,
frigidaque arboreas mulceat aura comas,
non ego Paelignos videor celebrare salubres,
non ego natalem, rura paterna, locum—
sed Scythiam Cilicasque feros viridesque Britannos,
quaeque Prometheo saxa cruore rubent.
Ulmus amat vitem, vitis non deserit ulmum;
separor a domina cur ego saepe mea?
at mihi te comitem iuraras usque futuram—
per me perque oculos, sidera nostra, tuos!
verba puellarum, foliis leviora caducis,
inrita, qua visum est, ventus et unda ferunt.
Siqua mei tamen est in te pia cura relicti,
incipe pollicitis addere facta tuis,
parvaque quamprimum rapientibus esseda mannis
ipsa per admissas concute lora iubas!

at vos, qua veniet, tumidi, subsidite, montes,
   et faciles curvis vallibus este, viae!

XVII

Siquis erit, qui turpe putet servire puellae,
   illo convincar iudice turpis ego!
sim licet infamis, dum me moderatius urat,
   quae Paphon et fluctu pulsa Cythera tenet.
atque utinam dominae miti quoque praeda fuissem
   formosae quoniam praeda futurus eram!
dat facies animos. facie violenta Corinna est—
   me miserum! cur est tam bene nota sibi?
scilicet a speculi sumuntur imagine fastus,
   nec nisi conpositam se prius illa videt!
Non, tibi si facies animum dat et omina regni—
   o facies oculos nata tenere meos!—
collatum idcirco tibi me contemnere debes;
   aptari magnis inferiora licet.
traditur et nymphe mortalis amore Calypso
   capta recusantem detinuisse virum.
creditur aequoream Pthio Nereida regi,
   Egeriam iusto concubuisse Numae,
Vulcano Venerem, quamvis incude relicta
   turpiter obliquo claudicet ille pede.
carminis hoc ipsum genus inpar; sed tamen apte
   iungitur herous cum breviore modo.
tu quoque me, mea lux, in quaslibet accipe leges;
   te deceat medio iura dedisse foro.
Non tibi crimen ero, nec quo laetere remoto;
   non erit hic nobis infitiandus amor.
sunt mihi pro magno felicia carmina censu,
   et multae per me nomen habere volunt;
novi aliquam, quae se circumferat esse Corinnam.
   ut fiat, quid non illa dedisse velit?
sed neque diversi ripa labuntur eadem
   frigidus Eurotas populiferque Padus,
nec nisi tu nostris cantabitur ulla libellis;
   ingenio causas tu dabis una meo.

XVIII

Carmen ad iratum dum tu perducis Achillen
   primaque iuratis induis arma viris,
nos, Macer, ignava Veneris cessamus in umbra,

et tener ausuros grandia frangit Amor.
saepe meae 'tandem' dixi 'discede' puellae—
in gremio sedit protinus illa meo.
saepe 'pudet!' dixi—lacrimis vix illa retentis
'me miseram! iam te' dixit 'amare pudet?'
inplicuitque suos circum mea colla lacertos
et, quae me perdunt, oscula mille dedit.
vincor, et ingenium sumptis revocatur ab armis,
resque domi gestas et mea bella cano.
Sceptra tamen sumpsi, curaque tragoedia nostra
crevit, et huic operi quamlibet aptus eram.
risit Amor pallamque meam pictosque cothurnos
sceptraque privata tam cito sumpta manu.
hinc quoque me dominae numen deduxit iniquae,
deque cothurnato vate triumphat Amor.
Quod licet, aut artes teneri profitemur Amoris—
ei mihi, praeceptis urgeor ipse meis!—
aut, quod Penelopes verbis reddatur Ulixi,
scribimus et lacrimas, Phylli relicta, tuas,
quod Paris et Macareus et quod male gratus Iason
Hippolytique parens Hippolytusque legant,
quodque tenens strictum Dido miserabilis ensem
dicat et Aoniae Lesbis amata lyrae.
Quam cito de toto rediit meus orbe Sabinus
scriptaque diversis rettulit ille locis!
candida Penelope signum cognovit Ulixis;
legit ab Hippolyto scripta noverca suo.
iam pius Aeneas miserae rescripsit Elissae,
quodque legat Phyllis, si modo vivit, adest.
tristis ad Hypsipylen ab Iasone littera venit;
det votam Phoebo Lesbis amata lyram.
Nec tibi, qua tutum vati, Macer, arma canenti
aureus in medio Marte tacetur Amor.
et Paris est illic et adultera, nobile crimen,
et comes extincto Laodamia viro.
si bene te novi, non bella libentius istis
dicis, et a vestris in mea castra venis.

XIX

Si tibi non opus est servata, stulte, puella,
at mihi fac serves, quo magis ipse velim!
quod licet, ingratum est; quod non licet acrius urit.
ferreus est, siquis, quod sinit alter, amat
speremus pariter, pariter metuamus amantes,

et faciat voto rara repulsa locum.
quo mihi fortunam, quae numquam fallere curet?
nil ego, quod nullo tempore laedat, amo!
Viderat hoc in me vitium versuta Corinna,
quaque capi possem, callida norat opem.
a, quotiens sani capitis mentita dolores
cunctantem tardo iussit abire pede!
a, quotiens finxit culpam, quantumque licebat
insonti, speciem praebuit esse nocens!
sic ubi vexarat tepidosque refoverat ignis,
rursus erat votis comis et apta meis.
quas mihi blanditias, quam dulcia verba parabat
oscula, di magni, qualia quotque dabat!
Tu quoque, quae nostros rapuisti nuper ocellos,
saepe time simulans, saepe rogata nega;
et sine me ante tuos proiectum in limine postis
longa pruinosa frigora nocte pati.
sic mihi durat amor longosque adolescit in annos;
hoc iuvat; haec animi sunt alimenta mei.
pinguis amor nimiumque patens in taedia nobis
vertitur et, stomacho dulcis ut esca, nocet.
si numquam Danaen habuisset aenea turris,
non esset Danae de Iove facta parens;
dum servat Iuno mutatam cornibus Io,
facta est, quam fuerat, gratior illa Iovi.
quod licet et facile est quisquis cupit, arbore frondis
carpat et e magno flumine potet aquam.
siqua volet regnare diu, deludat amantem.
ei mihi, ne monitis torquear ipse meis!
quidlibet eveniat, nocet indulgentia nobis—
quod sequitur, fugio; quod fugit, ipse sequor.
At tu, formosae nimium secure puellae,
incipe iam prima claudere nocte forem.
incipe, quis totiens furtim tua limina pulset,
quaerere, quid latrent nocte silente canes,
quas ferat et referat sollers ancilla tabellas,
cur totiens vacuo secubet ipsa toro.
mordeat ista tuas aliquando cura medullas,
daque locum nostris materiamque dolis.
ille potest vacuo furari litore harenas,
uxorem stulti siquis amare potest.
iamque ego praemoneo: nisi tu servare puellam
incipis, incipiet desinere esse mea!
multa diuque tuli; speravi saepe futurum,
cum bene servasses, ut bene verba darem.

lentus es et pateris nulli patienda marito;
   at mihi concessi finis amoris erit!
Scilicet infelix numquam prohibebor adire?
   nox mihi sub nullo vindice semper erit?
nil metuam? per nulla traham suspiria somnos?
   nil facies, cur te iure perisse velim?
quid mihi cum facili, quid cum lenone marito?
   corrumpit vitio gaudia nostra suo.
quin alium, quem tanta iuvat patientia, quaeris?
   me tibi rivalem si iuvat esse, veta!

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS LIBER TERTIVS AMORES

I

Stat vetus et multos incaedua silva per annos;
   credibile est illi numen inesse loco.
fons sacer in medio speluncaque pumice pendens,
   et latere ex omni dulce queruntur aves.
Hic ego dum spatior tectus nemoralibus umbris —
   quod mea, quaerebam, Musa moveret opus —
venit odoratos Elegia nexa capillos,
   et, puto, pes illi longior alter erat.
forma decens, vestis tenuissima, vultus amantis,
   et pedibus vitium causa decoris erat.
venit et ingenti violenta Tragoedia passu:
   fronte comae torva, palla iacebat humi;
laeva manus sceptrum late regale movebat,
   Lydius alta pedum vincla cothurnus erat.
Et prior 'ecquis erit,' dixit, 'tibi finis amandi,
   O argumenti lente poeta tui?
nequitiam vinosa tuam convivia narrant,
   narrant in multas conpita secta vias.
saepe aliquis digito vatem designat euntem,
   atque ait "hic, hic est, quem ferus urit Amor!"
fabula, nec sentis, tota iactaris in urbe,
   dum tua praeterito facta pudore refers.
tempus erat, thyrso pulsum graviore moveri;
   cessatum satis est — incipe maius opus!
materia premis ingenium. cane facta virorum.
   "haec animo," dices, "area facta meo est!"
quod tenerae cantent, lusit tua Musa, puellae,
   primaque per numeros acta iuventa suos.

nunc habeam per te Romana Tragoedia nomen!
inplebit leges spiritus iste meas.'
Hactenus, et movit pictis innixa cothurnis
densum caesarie terque quaterque caput.
altera, si memini, limis subrisit ocellis —
fallor, an in dextra myrtea virga fuit?
'Quid gravibus verbis, animosa Tragoedia,' dixit,
'me premis? an numquam non gravis esse potes?
inparibus tamen es numeris dignata moveri;
in me pugnasti versibus usa meis.
non ego contulerim sublimia carmina nostris;
obruit exiguas regia vestra fores.
sum levis, et mecum levis est, mea cura, Cupido;
non sum materia fortior ipsa mea.
rustica sit sine me lascivi mater Amoris;
huic ego proveni lena comesque deae.
quam tu non poteris duro reserare cothurno,
haec est blanditiis ianua laxa meis;
et tamen emerui plus quam tu posse, ferendo
multa supercilio non patienda tuo.
per me decepto didicit custode Corinna
liminis adstricti sollicitare fidem,
delabique toro tunica velata soluta
atque inpercussos nocte movere pedes.
a quotiens foribus duris infixa pependi,
non verita a populo praetereunte legi!
quin ego me memini, dum custos saevus abiret,
ancillae miseram delituisse sinu.
quid, cum me munus natali mittis, at illa
rumpit et adposita barbara mersat aqua?
prima tuae movi felicia semina mentis;
munus habes, quod te iam petit ista, meum.'
Desierat. coepi: 'per vos utramque rogamus,
in vacuas aures verba timentis eant.
altera me sceptro decoras altoque cothurno;
iam nunc contacto magnus in ore sonus.
altera das nostro victurum nomen amori —
ergo ades et longis versibus adde brevis!
exiguum vati concede, Tragoedia, tempus!
tu labor aeternus; quod petit illa, breve est.'
Mota dedit veniam — teneri properentur Amores,
dum vacat; a tergo grandius urguet opus!

II

'Non ego nobilium sedeo studiosus equorum;
cui tamen ipsa faves, vincat ut ille, precor.
ut loquerer tecum veni, tecumque sederem,
ne tibi non notus, quem facis, esset amor.
tu cursus spectas, ego te; spectemus uterque
quod iuvat, atque oculos pascat uterque suos.
O, cuicumque faves, felix agitator equorum!
ergo illi curae contigit esse tuae?
hoc mihi contingat, sacro de carcere missis
insistam forti mente vehendus equis,
et modo lora dabo, modo verbere terga notabo,
nunc stringam metas interiore rota.
si mihi currenti fueris conspecta, morabor,
deque meis manibus lora remissa fluent.
at quam paene Pelops Pisaea concidit hasta,
dum spectat vultus, Hippodamia, tuos!
nempe favore suae vicit tamen ille puellae.
vincamus dominae quisque favore suae!
Quid frustra refugis? cogit nos linea iungi.
haec in lege loci commoda circus habet —
tu tamen a dextra, quicumque es, parce puellae;
contactu lateris laeditur ista tui.
tu quoque, qui spectas post nos, tua contrahe crura,
si pudor est, rigido nec preme terga genu!
Sed nimium demissa iacent tibi pallia terra.
collige — vel digitis en ego tollo meis!
invida vestis eras, quae tam bona crura tegebas;
quoque magis spectes — invida vestis eras!
talia Milanion Atalantes crura fugacis
optavit manibus sustinuisse suis.
talia pinguntur succinctae crura Dianae
cum sequitur fortes, fortior ipsa, feras.
his ego non visis arsi; quid fiet ab ipsis?
in flammam flammas, in mare fundis aquas.
suspicor ex istis et cetera posse placere,
quae bene sub tenui condita veste latent.
Vis tamen interea faciles arcessere ventos?
quos faciet nostra mota tabella manu.
an magis hic meus est animi, non aeris aestus,
captaque femineus pectora torret amor?
dum loquor, alba levi sparsa est tibi pulvere vestis.
sordide de niveo corpore pulvis abi!
Sed iam pompa venit — linguis animisque favete!
tempus adest plausus — aurea pompa venit.
prima loco fertur passis Victoria pinnis —

huc ades et meus hic fac, dea, vincat amor!
plaudite Neptuno, nimium qui creditis undis!
nil mihi cum pelago; me mea terra capit.
plaude tuo Marti, miles! nos odimus arma;
pax iuvat et media pace repertus amor.
auguribus Phoebus, Phoebe venantibus adsit!
artifices in te verte, Minerva, manus!
ruricolae, Cereri teneroque adsurgite Baccho!
Pollucem pugiles, Castora placet eques!
nos tibi, blanda Venus, puerisque potentibus arcu
plaudimus; inceptis adnue, diva, meis
daque novae mentem dominae! patiatur amari!
adnuit et motu signa secunda dedit.
quod dea promisit, promittas ipsa, rogamus;
pace loquar Veneris, tu dea maior eris.
per tibi tot iuro testes pompamque deorum,
te dominam nobis tempus in omne peti!
Sed pendent tibi crura. potes, si forte iuvabit,
cancellis primos inseruisse pedes.
maxima iam vacuo praetor spectacula circo
quadriiugos aequo carcere misit equos.
cui studeas, video. vincet, cuicumque favebis.
quid cupias, ipsi scire videntur equi.
me miserum, metam spatioso circuit orbe!
quid facis? admoto proxumus axe subit.
quid facis, infelix? perdis bona vota puellae.
tende, precor, valida lora sinistra manu!
favimus ignavo — sed enim revocate, Quirites,
et date iactatis undique signa togis!
en, revocant! — ac ne turbet toga mota capillos,
in nostros abdas te licet usque sinus.
Iamque patent iterum reserato carcere postes;
evolat admissis discolor agmen equis.
nunc saltem supera spatioque insurge patenti!
sint mea, sint dominae fac rata vota meae!
Sunt dominae rata vota meae, mea vota supersunt.
ille tenet palmam; palma petenda mea est.'
Risit, et argutis quiddam promisit ocellis.
'Hoc satis est, alio cetera redde loco!'

III

Esse deos, i, crede — fidem iurata fefellit,
et facies illi, quae fuit ante, manet!
quam longos habuit nondum periura capillos,

tam longos, postquam numina laesit, habet.
candida candorem roseo suffusa rubore
ante fuit — niveo lucet in ore rubor.
pes erat exiguus — pedis est artissima forma.
longa decensque fuit — longa decensque manet.
argutos habuit — radiant ut sidus ocelli,
per quos mentita est perfida saepe mihi.
scilicet aeterni falsum iurare puellis
di quoque concedunt, formaque numen habet.
perque suos illam nuper iurasse recordor
perque meos oculos: en doluere mei!
Dicite, di, si vos inpune fefellerat illa,
alterius meriti cur ego damna tuli?
an non invidiae vobis Cepheia virgo est,
pro male formosa iussa parente mori?
non satis est, quod vos habui sine pondere testis,
et mecum lusos ridet inulta deos?
ut sua per nostram redimat periuria poenam,
victima deceptus decipientis ero?
aut sine re nomen deus est frustraque timetur
et stulta populos credulitate movet;
aut, siquis deus est, teneras amat ille puellas
et nimium solas omnia posse iubet.
nobis fatifero Mavors accingitur ense;
nos petit invicta Palladis hasta manu.
nobis flexibiles curvantur Apollinis arcus;
in nos alta Iovis dextera fulmen habet.
formosas superi metuunt offendere laesi
atque ultro, quae se non timuere, timent.
et quisquam pia tura focis inponere curat?
certe plus animi debet inesse viris!
Iuppiter igne suo lucos iaculatur et arces
missaque periuras tela ferire vetat.
tot meruere peti — Semele miserabilis arsit!
officio est illi poena reperta suo;
at si venturo se subduxisset amanti,
non pater in Baccho matris haberet opus.
Quid queror et toto facio convicia caelo?
di quoque habent oculos, di quoque pectus habent!
si deus ipse forem, numen sine fraude liceret
femina mendaci falleret ore meum;
ipse ego iurarem verum iurare puellas
et non de tetricis dicerer esse deus.
tu tamen illorum moderatius utere dono —
aut oculis certe parce, puella, meis!

IV

Dure vir, inposito tenerae custode puellae
 nil agis; ingenio est quaeque tuenda suo.
siqua metu dempto casta est, ea denique casta est;
 quae, quia non liceat, non facit, illa facit!
ut iam servaris bene corpus, adultera mens est;
 nec custodiri, ne velit, ulla potest.
nec corpus servare potes, licet omnia claudas;
 omnibus exclusis intus adulter erit.
cui peccare licet, peccat minus; ipsa potestas
 semina nequitiae languidiora facit.
desine, crede mihi, vitia inritare vetando;
 obsequio vinces aptius illa tuo.
Vidi ego nuper equum contra sua vincla tenacem
 ore reluctanti fulminis ire modo;
constitit ut primum concessas sensit habenas
 frenaque in effusa laxa iacere iuba!
nitimur in vetitum semper cupimusque negata;
 sic interdictis imminet aeger aquis.
centum fronte oculos, centum cervice gerebat
 Argus — et hos unus saepe fefellit Amor;
in thalamum Danae ferro saxoque perennem
 quae fuerat virgo tradita, mater erat;
Penelope mansit, quamvis custode carebat,
 inter tot iuvenes intemerata procos.
Quidquid servatur cupimus magis, ipsaque furem
 cura vocat; pauci, quod sinit alter, amant.
nec facie placet illa sua, sed amore mariti;
 nescio quid, quod te ceperit, esse putant.
non proba fit, quam vir servat, sed adultera cara;
 ipse timor pretium corpore maius habet.
indignere licet, iuvat inconcessa voluptas;
 sola placet, 'timeo!' dicere siqua potest.
nec tamen ingenuam ius est servare puellam —
 hic metus externae corpora gentis agat!
scilicet ut possit custos 'ego' dicere 'feci,'
 in laudem servi casta sit illa tui?
Rusticus est nimium, quem laedit adultera coniunx,
 et notos mores non satis urbis habet
in qua Martigenae non sunt sine crimine nati
 Romulus Iliades Iliadesque Remus.
quo tibi formosam, si non nisi casta placebat?
 non possunt ullis ista coire modis.
Si sapis, indulge dominae vultusque severos

exue, nec rigidi iura tuere viri,
et cole quos dederit — multos dabit — uxor amicos.
gratia sic minimo magna labore venit;
sic poteris iuvenum convivia semper inire
et, quae non dederis, multa videre domi.

V

'Nox erat, et somnus lassos submisit ocellos;
terruerunt animum talia visa meum:
Colle sub aprico creberrimus ilice lucus
stabat, et in ramis multa latebat avis.
area gramineo suberat viridissima prato,
umida de guttis lene sonantis aquae.
ipse sub arboreis vitabam frondibus aestum —
fronde sub arborea sed tamen aestus erat —
ecce! petens variis inmixtas floribus herbas
constitit ante oculos candida vacca meos,
candidior nivibus, tunc cum cecidere recentes,
in liquidas nondum quas mora vertit aquas;
candidior, quod adhuc spumis stridentibus albet
et modo siccatam, lacte, reliquit ovem.
taurus erat comes huic, feliciter ille maritus,
cumque sua teneram coniuge pressit humum.
Dum iacet et lente revocatas ruminat herbas
atque iterum pasto pascitur ante cibo,
visus erat, somno vires adimente ferendi,
cornigerum terra deposuisse caput.
huc levibus cornix pinnis delapsa per auras
venit et in viridi garrula sedit humo,
terque bovis niveae petulanti pectora rostro
fodit et albentis abstulit ore iubas.
illa locum taurumque diu cunctata relinquit —
sed niger in vaccae pectore livor erat;
utque procul vidit carpentes pabula tauros —
carpebant tauri pabula laeta procul —
illuc se rapuit gregibusque inmiscuit illis
et petiit herbae fertilioris humum.
Dic age, nocturnae, quicumque es, imaginis augur,
siquid habent veri, visa quid ista ferant.'
Sic ego; nocturnae sic dixit imaginis augur,
expendens animo singula dicta suo:
'Quem tu mobilibus foliis vitare volebas,
sed male vitabas, aestus amoris erat.
vacca puella tua est — aptus color ille puellae;

tu vir et in vacca conpare taurus eras.
pectora quod rostro cornix fodiebat acuto,
ingenium dominae lena movebat anus.
quod cunctata diu taurum sua vacca reliquit,
frigidus in viduo destituere toro.
livor et adverso maculae sub pectore nigrae
pectus adulterii labe carere negant.'
Dixerat interpres. gelido mihi sanguis ab ore
fugit, et ante oculos nox stetit alta meos.

VI

Amnis harundinibus limosas obsite ripas,
ad dominam propero — siste parumper aquas!
nec tibi sunt pontes nec quae sine remigis ictu
concava traiecto cumba rudente vehat.
parvus eras, memini, nec te transire refugi,
summaque vix talos contigit unda meos.
nunc ruis adposito nivibus de monte solutis
et turpi crassas gurgite volvis aquas.
quid properasse iuvat, quid parca dedisse quieti
tempora, quid nocti conseruisse diem,
si tamen hic standum est, si non datur artibus ullis
ulterior nostro ripa premenda pedi?
nunc ego, quas habuit pinnas Danaeius heros,
terribili densum cum tulit angue caput,
nunc opto currum, de quo Cerealia primum
semina venerunt in rude missa solum.
prodigiosa loquor veterum mendacia vatum;
nec tulit haec umquam nec feret ulla dies.
Tu potius, ripis effuse capacibus amnis —
sic aeternus eas — labere fine tuo!
non eris invidiae, torrens, mihi crede, ferendae,
si dicar per te forte retentus amans.
flumina deberent iuvenes in amore iuvare;
flumina senserunt ipsa, quid esset amor.
Inachus in Melie Bithynide pallidus isse
dicitur et gelidis incaluisse vadis.
nondum Troia fuit lustris obsessa duobus,
cum rapuit vultus, Xanthe, Neaera tuos.
quid? non Alpheon diversis currere terris
virginis Arcadiae certus adegit amor?
te quoque promissam Xutho, Penee, Creusam
Pthiotum terris occuluisse ferunt.
quid referam Asopon, quem cepit Martia Thebe,

natarum Thebe quinque futura parens?
cornua si tua nunc ubi sint, Acheloe, requiram,
Herculis irata fracta querere manu;
nec tanti Calydon nec tota Aetolia tanti,
una tamen tanti Deianira fuit.
ille fluens dives septena per ostia Nilus,
qui patriam tantae tam bene celat aquae,
fertur in Euanthe collectam Asopide flammam
vincere gurgitibus non potuisse suis.
siccus ut amplecti Salmonida posset Enipeus,
cedere iussit aquam; iussa recessit aqua.
Nec te praetereo, qui per cava saxa volutans
Tiburis Argei pomifera arva rigas,
Ilia cui placuit, quamvis erat horrida cultu,
ungue notata comas, ungue notata genas.
illa gemens patruique nefas delictaque Martis
errabat nudo per loca sola pede.
hanc Anien rapidis animosus vidit ab undis
raucaque de mediis sustulit ora vadis
atque ita 'quid nostras' dixit 'teris anxia ripas,
Ilia, ab Idaeo Laumedonte genus?
quo cultus abiere tui? quid sola vagaris,
vitta nec evinctas inpedit alba comas?
quid fles et madidos lacrimis corrumpis ocellos
pectoraque insana plangis aperta manu?
ille habet et silices et vivum in pectore ferrum,
qui tenero lacrimas lentus in ore videt.
Ilia, pone metus! tibi regia nostra patebit,
teque colent amnes. Ilia, pone metus!
tu centum aut plures inter dominabere nymphas;
nam centum aut plures flumina nostra tenent.
ne me sperne, precor, tantum, Troiana propago;
munera promissis uberiora feres.'
Dixerat. illa oculos in humum deiecta modestos
spargebat teneros flebilis imbre sinus.
ter molita fugam ter ad altas restitit undas,
currendi vires eripiente metu.
sera tamen scindens inimico pollice crinem
edidit indignos ore tremente sonos:
'o utinam mea lecta forent patrioque sepulcro
condita, cum poterant virginis ossa legi!
cur, modo Vestalis, taedas invitor ad ullas
turpis et Iliacis infitianda focis?
quid moror et digitis designor adultera vulgi?
desint famosus quae notet ora pudor!'

Hactenus, et vestem tumidis praetendit ocellis
    atque ita se in rapidas perdita misit aquas.
supposuisse manus ad pectora lubricus amnis
    dicitur et socii iura dedisse tori.
Te quoque credibile est aliqua caluisse puella;
    sed nemora et silvae crimina vestra tegunt.
dum loquor, increvit latis spatiosior undis,
    nec capit admissas alveus altus aquas.
quid mecum, furiose, tibi? quid mutua differs
    gaudia? quid coeptum, rustice, rumpis iter?
quid? si legitimum flueres, si nobile flumen,
    si tibi per terras maxima fama foret —
nomen habes nullum, rivis collecte caducis,
    nec tibi sunt fontes nec tibi certa domus!
fontis habes instar pluviamque nivesque solutas,
    quas tibi divitias pigra ministrat hiemps;
aut lutulentus agis brumali tempore cursus,
    aut premis arentem pulverulentus humum.
quis te tum potuit sitiens haurire viator?
    quis dixit grata voce 'perennis eas'?
damnosus pecori curris, damnosior agris.
    forsitan haec alios; me mea damna movent.
Huic ego, vae! demens narrabam fluminum amores!
    iactasse indigne nomina tanta pudet.
nescio quem hunc spectans Acheloon et Inachon amnem
    et potui nomen, Nile, referre tuum!
at tibi pro meritis, opto, non candide torrens,
    sint rapidi soles siccaque semper hiemps!

VII

At non formosa est, at non bene culta puella,
    at, puto, non votis saepe petita meis!
hanc tamen in nullos tenui male languidus usus,
    sed iacui pigro crimen onusque toro;
nec potui cupiens, pariter cupiente puella,
    inguinis effeti parte iuvante frui.
illa quidem nostro subiecit eburnea collo
    bracchia Sithonia candidiora nive,
osculaque inseruit cupida luctantia lingua
    lascivum femori supposuitque femur,
et mihi blanditias dixit dominumque vocavit,
    et quae praeterea publica verba iuvant.
tacta tamen veluti gelida mea membra cicuta
    segnia propositum destituere meum;

truncus iners iacui, species et inutile pondus,
    et non exactum, corpus an umbra forem.
Quae mihi ventura est, siquidem ventura, senectus,
    cum desit numeris ipsa iuventa suis?
a, pudet annorum: quo me iuvenemque virumque?
    nec iuvenem nec me sensit amica virum!
sic flammas aditura pias aeterna sacerdos
    surgit et a caro fratre verenda soror.
at nuper bis flava Chlide, ter candida Pitho,
    ter Libas officio continuata meo est;
exigere a nobis angusta nocte Corinnam
    me memini numeros sustinuisse novem.
Num mea Thessalico languent devota veneno
    corpora? num misero carmen et herba nocent,
sagave poenicea defixit nomina cera
    et medium tenuis in iecur egit acus?
carmine laesa Ceres sterilem vanescit in herbam,
    deficiunt laesi carmine fontis aquae,
ilicibus glandes cantataque vitibus uva
    decidit, et nullo poma movente fluunt.
quid vetat et nervos magicas torpere per artes?
    forsitan inpatiens fit latus inde meum.
huc pudor accessit: facti pudor ipse nocebat;
    ille fuit vitii causa secunda mei.
At qualem vidi tantum tetigique puellam!
    sic etiam tunica tangitur illa sua.
illius ad tactum Pylius iuvenescere possit
    Tithonosque annis fortior esse suis.
haec mihi contigerat; sed vir non contigit illi.
    quas nunc concipiam per nova vota preces?
credo etiam magnos, quo sum tam turpiter usus,
    muneris oblati paenituisse deos.
optabam certe recipi — sum nempe receptus;
    oscula ferre — tuli; proximus esse — fui.
quo mihi fortunae tantum? quo regna sine usu?
    quid, nisi possedi dives avarus opes?
sic aret mediis taciti vulgator in undis
    pomaque, quae nullo tempore tangat, habet.
a tenera quisquam sic surgit mane puella,
    protinus ut sanctos possit adire deos?
Sed, puto, non blanda: non optima perdidit in me
    oscula; non omni sollicitavit ope!
illa graves potuit quercus adamantaque durum
    surdaque blanditiis saxa movere suis.
digna movere fuit certe vivosque virosque;

sed neque tum vixi nec vir, ut ante, fui.
quid iuvet, ad surdas si cantet Phemius aures?
quid miserum Thamyran picta tabella iuvat?
At quae non tacita formavi gaudia mente!
quos ego non finxi disposuique modos!
nostra tamen iacuere velut praemortua membra
turpiter hesterna languidiora rosa —
quae nunc, ecce, vigent intempestiva valentque,
nunc opus exposcunt militiamque suam.
quin istic pudibunda iaces, pars pessima nostri?
sic sum pollicitis captus et ante tuis.
tu dominum fallis; per te deprensus inermis
tristia cum magno damna pudore tuli.
Hanc etiam non est mea dedignata puella
molliter admota sollicitare manu;
sed postquam nullas consurgere posse per artes
inmemoremque sui procubuisse videt,
'quid me ludis?' ait, 'quis te, male sane, iubebat
invitum nostro ponere membra toro?
aut te traiectis Aeaea venefica lanis
devovet, aut alio lassus amore venis.'
nec mora, desiluit tunica velata soluta —
et decuit nudos proripuisse pedes! —
neve suae possent intactam scire ministrae,
dedecus hoc sumpta dissimulavit aqua.

VIII

Et quisquam ingenuas etiamnunc suspicit artes,
aut tenerum dotes carmen habere putat?
ingenium quondam fuerat pretiosius auro;
at nunc barbaria est grandis, habere nihil.
cum pulchrae dominae nostri placuere libelli,
quo licuit libris, non licet ire mihi;
cum bene laudavit, laudato ianua clausa est.
turpiter huc illuc ingeniosus eo.
Ecce, recens dives parto per vulnera censu
praefertur nobis sanguine pastus eques!
hunc potes amplecti formosis, vita, lacertis?
huius in amplexu, vita, iacere potes?
si nescis, caput hoc galeam portare solebat;
ense latus cinctum, quod tibi servit, erat;
laeva manus, cui nunc serum male convenit aurum,
scuta tulit; dextram tange — cruenta fuit!
qua periit aliquis, potes hanc contingere dextram?

heu, ubi mollities pectoris illa tui?
cerne cicatrices, veteris vestigia pugnae —
quaesitum est illi corpore, quidquid habet.
forsitan et, quotiens hominem iugulaverit, ille
indicet! hoc fassas tangis, avara, manus?
ille ego Musarum purus Phoebique sacerdos
ad rigidas canto carmen inane fores?
discite, qui sapitis, non quae nos scimus inertes,
sed trepidas acies et fera castra sequi
proque bono versu primum deducite pilum!
nox tibi, si belles, possit, Homere, dari.
Iuppiter, admonitus nihil esse potentius auro,
corruptae pretium virginis ipse fuit.
dum merces aberat, durus pater, ipsa severa,
aerati postes, ferrea turris erat;
sed postquam sapiens in munere venit adulter,
praebuit ipsa sinus et dare iussa dedit.
at cum regna senex caeli Saturnus haberet,
omne lucrum tenebris alta premebat humus.
aeraque et argentum cumque auro pondera ferri
manibus admorat, nullaque massa fuit.
at meliora dabat — curvo sine vomere fruges
pomaque et in quercu mella reperta cava.
nec valido quisquam terram scindebat aratro,
signabat nullo limite mensor humum,
non freta demisso verrebant eruta remo;
ultima mortali tum via litus erat.
Contra te sollers, hominum natura, fuisti
et nimium damnis ingeniosa tuis.
quo tibi, turritis incingere moenibus urbes?
quo tibi, discordes addere in arma manus?
quid tibi cum pelago — terra contenta fuisses!
cur non et caelum, tertia regna, petis?
qua licet, adfectas caelum quoque — templa Quirinus,
Liber et Alcides et modo Caesar habent.
eruimus terra solidum pro frugibus aurum.
possidet inventas sanguine miles opes.
curia pauperibus clausa est — dat census honores;
inde gravis iudex, inde severus eques!
Omnia possideant; illis Campusque forumque
serviat, hi pacem crudaque bella gerant —
tantum ne nostros avidi liceantur amores,
et — satis est — aliquid pauperis esse sinant!
at nunc, exaequet tetricas licet illa Sabinas,
imperat ut captae qui dare multa potest;

me prohibet custos, in me timet illa maritum.
   si dederim, tota cedet uterque domo!
o si neclecti quisquam deus ultor amantis
   tam male quaesitas pulvere mutet opes!

IX

Memnona si mater, mater ploravit Achillem,
   et tangunt magnas tristia fata deas,
flebilis indignos, Elegia, solve capillos!
   a, nimis ex vero nunc tibi nomen erit! —
ille tui vates operis, tua fama, Tibullus
   ardet in extructo, corpus inane, rogo.
ecce, puer Veneris fert eversamque pharetram
   et fractos arcus et sine luce facem;
adspice, demissis ut eat miserabilis alis
   pectoraque infesta tundat aperta manu!
excipiunt lacrimas sparsi per colla capilli,
   oraque singultu concutiente sonant.
fratris in Aeneae sic illum funere dicunt
   egressum tectis, pulcher Iule, tuis;
nec minus est confusa Venus moriente Tibullo,
   quam iuveni rupit cum ferus inguen aper.
at sacri vates et divum cura vocamur;
   sunt etiam qui nos numen habere putent.
Scilicet omne sacrum mors inportuna profanat,
   omnibus obscuras inicit illa manus!
quid pater Ismario, quid mater profuit Orpheo?
   carmine quid victas obstipuisse feras?
et Linon in silvis idem pater 'aelinon!' altis
   dicitur invita concinuisse lyra.
adice Maeoniden, a quo ceu fonte perenni
   vatum Pieriis ora rigantur aquis —
hunc quoque summa dies nigro submersit Averno.
   defugiunt avidos carmina sola rogos;
durant, vatis opus, Troiani fama laboris
   tardaque nocturno tela retexta dolo.
sic Nemesis longum, sic Delia nomen habebunt,
   altera cura recens, altera primus amor.
Quid vos sacra iuvant? quid nunc Aegyptia prosunt
   sistra? quid in vacuo secubuisse toro?
cum rapiunt mala fata bonos — ignoscite fasso! —
   sollicitor nullos esse putare deos.
vive pius — moriere; pius cole sacra — colentem
   mors gravis a templis in cava busta trahet;

carminibus confide bonis — iacet, ecce, Tibullus:
vix manet e toto, parva quod urna capit!
tene, sacer vates, flammae rapuere rogales
pectoribus pasci nec timuere tuis?
aurea sanctorum potuissent templa deorum
urere, quae tantum sustinuere nefas!
avertit vultus, Erycis quae possidet arces;
sunt quoque, qui lacrimas continuisse negant.
Sed tamen hoc melius, quam si Phaeacia tellus
ignotum vili supposuisset humo.
hinc certe madidos fugientis pressit ocellos
mater et in cineres ultima dona tulit;
hinc soror in partem misera cum matre doloris
venit inornatas dilaniata comas,
cumque tuis sua iunxerunt Nemesisque priorque
oscula nec solos destituere rogos.
Delia discedens 'felicius' inquit 'amata
sum tibi; vixisti, dum tuus ignis eram.'
cui Nemesis 'quid' ait 'tibi sunt mea damna dolori?
me tenuit moriens deficiente manu.'
Si tamen e nobis aliquid nisi nomen et umbra
restat, in Elysia valle Tibullus erit.
obvius huic venias hedera iuvenalia cinctus
tempora cum Calvo, docte Catulle, tuo;
tu quoque, si falsum est temerati crimen amici,
sanguinis atque animae prodige Galle tuae.
his comes umbra tua est; siqua est modo corporis umbra,
auxisti numeros, culte Tibulle, pios.
ossa quieta, precor, tuta requiescite in urna,
et sit humus cineri non onerosa tuo!

X

Annua venerunt Cerealis tempora sacri;
secubat in vacuo sola puella toro.
flava Ceres, tenues spicis redimita capillos,
cur inhibes sacris commoda nostra tuis?
Te, dea, munificam gentes, ubi quaeque, loquuntur,
nec minus humanis invidet ulla bonis.
ante nec hirsuti torrebant farra coloni,
nec notum terris area nomen erat,
sed glandem quercus, oracula prima, ferebant;
haec erat et teneri caespitis herba cibus.
prima Ceres docuit turgescere semen in agris
falce coloratas subsecuitque comas;

prima iugis tauros supponere colla coegit,
et veterem curvo dente revellit humum.
Hanc quisquam lacrimis laetari credit amantum
et bene tormentis secubituque coli?
nec tamen est, quamvis agros amet illa feraces,
rustica nec viduum pectus amoris habet.
Cretes erunt testes — nec fingunt omnia Cretes.
Crete nutrito terra superba Iove.
illic, sideream mundi qui temperat arcem,
exiguus tenero lac bibit ore puer.
Magna fides testi: testis laudatur alumno.
fassuram Cererem crimina nostra puto.
viderat Iasium Cretaea diva sub Ida
figentem certa terga ferina manu.
vidit, et ut tenerae flammam rapuere medullae,
hinc pudor, ex illa parte trahebat amor.
victus amore pudor; sulcos arere videres
et sata cum minima parte redire sui.
cum bene iactati pulsarant arva ligones,
ruperat et duram vomer aduncus humum,
seminaque in latos ierant aequaliter agros,
inrita decepti vota colentis erant.
diva potens frugum silvis cessabat in altis;
deciderant longae spicea serta comae.
sola fuit Crete fecundo fertilis anno;
omnia, qua tulerat se dea, messis erat;
ipsa, locus nemorum, canebat frugibus Ide,
et ferus in silva farra metebat aper.
optavit Minos similes sibi legifer annos;
optasset, Cereris longus ut esset amor.
Quod tibi secubitus tristes, dea flava, fuissent,
hoc cogor sacris nunc ego ferre tuis?
cur ego sim tristis, cum sit tibi nata reperta
regnaque quam Iuno sorte minore regat?
festa dies Veneremque vocat cantusque merumque;
haec decet ad dominos munera ferre deos.

XIa

Multa diuque tuli; vitiis patientia victa est;
cede fatigato pectore, turpis amor!
scilicet adserui iam me fugique catenas,
et quae non puduit ferre, tulisse pudet.
vicimus et domitum pedibus calcamus amorem;
venerunt capiti cornua sera meo.

perfer et obdura! dolor hic tibi proderit olim;
saepe tulit lassis sucus amarus opem.
Ergo ego sustinui, foribus tam saepe repulsus,
ingenuum dura ponere corpus humo?
ergo ego nescio cui, quem tu conplexa tenebas,
excubui clausam servus ut ante domum?
vidi, cum foribus lassus prodiret amator,
invalidum referens emeritumque latus;
hoc tamen est levius, quam quod sum visus ab illo —
eveniat nostris hostibus ille pudor!
Quando ego non fixus lateri patienter adhaesi,
ipse tuus custos, ipse vir, ipse comes?
scilicet et populo per me comitata placebas;
causa fuit multis noster amoris amor.
turpia quid referam vanae mendacia linguae
et periuratos in mea damna deos?
quid iuvenum tacitos inter convivia nutus
verbaque conpositis dissimulata notis?
dicta erat aegra mihi — praeceps amensque cucurri;
veni, et rivali non erat aegra meo!
His et quae taceo duravi saepe ferendis;
quaere alium pro me, qui queat ista pati.
iam mea votiva puppis redimita corona
lenta tumescentes aequoris audit aquas.
desine blanditias et verba, potentia quondam,
perdere — non ego nunc stultus, ut ante fui!

XIb

Luctantur pectusque leve in contraria tendunt
hac amor hac odium, sed, puto, vincit amor.
odero, si potero; si non, invitus amabo.
nec iuga taurus amat; quae tamen odit, habet.
nequitiam fugio — fugientem forma reducit;
aversor morum crimina — corpus amo.
sic ego nec sine te nec tecum vivere possum,
et videor voti nescius esse mei.
aut formosa fores minus, aut minus inproba, vellem;
non facit ad mores tam bona forma malos.
facta merent odium, facies exorat amorem —
me miserum, vitiis plus valet illa suis!
Parce, per o lecti socialia iura, per omnis
qui dant fallendos se tibi saepe deos,
perque tuam faciem, magni mihi numinis instar,
perque tuos oculos, qui rapuere meos!

quidquid eris, mea semper eris; tu selige tantum,
me quoque velle velis, anne coactus amem!
lintea dem potius ventisque ferentibus utar,
ut, quam, si nolim, cogar amare, velim.

XII

Quis fuit ille dies, quo tristia semper amanti
omina non albae concinuistis aves?
quodve putem sidus nostris occurrere fatis,
quosve deos in me bella movere querar?
quae modo dicta mea est, quam coepi solus amare,
cum multis vereor ne sit habenda mihi.
Fallimur, an nostris innotuit illa libellis?
sic erit — ingenio prostitit illa meo.
et merito! quid enim formae praeconia feci?
vendibilis culpa facta puella mea est.
me lenone placet, duce me perductus amator,
ianua per nostras est adaperta manus.
An prosint, dubium, nocuerunt carmina semper;
invidiae nostris illa fuere bonis.
cum Thebae, cum Troia foret, cum Caesaris acta,
ingenium movit sola Corinna meum.
aversis utinam tetigissem carmina Musis,
Phoebus et inceptum destituisset opus!
Nec tamen ut testes mos est audire poetas;
malueram verbis pondus abesse meis.
per nos Scylla patri caros furata capillos
pube premit rabidos inguinibusque canes;
nos pedibus pinnas dedimus, nos crinibus angues;
victor Abantiades alite fertur equo.
idem per spatium Tityon porreximus ingens,
et tria vipereo fecimus ora cani;
fecimus Enceladon iaculantem mille lacertis,
ambiguae captos virginis ore viros.
Aeolios Ithacis inclusimus utribus Euros;
proditor in medio Tantalus amne sitit.
de Niobe silicem, de virgine fecimus ursam.
concinit Odrysium Cecropis ales Ityn;
Iuppiter aut in aves aut se transformat in aurum
aut secat inposita virgine taurus aquas.
Protea quid referam Thebanaque semina, dentes;
qui vomerent flammas ore, fuisse boves;
flere genis electra tuas, Auriga, sorores;
quaeque rates fuerint, nunc maris esse deas;

aversumque diem mensis furialibus Atrei,
   duraque percussam saxa secuta lyram?
Exit in inmensum fecunda licentia vatum,
   obligat historica nec sua verba fide.
et mea debuerat falso laudata videri
   femina; credulitas nunc mihi vestra nocet.

XIII

Cum mihi pomiferis coniunx foret orta Faliscis,
   moenia contigimus victa, Camille, tibi.
casta sacerdotes Iunoni festa parabant
   et celebres ludos indigenamque bovem;
grande morae pretium ritus cognoscere, quamvis
   difficilis clivis huc via praebet iter.
Stat vetus et densa praenubilus arbore lucus;
   adspice — concedas numen inesse loco.
accipit ara preces votivaque tura piorum —
   ara per antiquas facta sine arte manus.
hinc, ubi praesonuit sollemni tibia cantu,
   it per velatas annua pompa vias;
ducuntur niveae populo plaudente iuvencae,
   quas aluit campis herba Falisca suis,
et vituli nondum metuenda fronte minaces,
   et minor ex humili victima porcus hara,
duxque gregis cornu per tempora dura recurvo.
   invisa est dominae sola capella deae;
illius indicio silvis inventa sub altis
   dicitur inceptam destituisse fugam.
nunc quoque per pueros iaculis incessitur index
   et pretium auctori vulneris ipsa datur.
Qua ventura dea est, iuvenes timidaeque puellae
   praeverrunt latas veste iacente vias.
virginei crines auro gemmaque premuntur,
   et tegit auratos palla superba pedes;
more patrum Graio velatae vestibus albis
   tradita supposito vertice sacra ferunt.
ora favent populi tum cum venit aurea pompa,
   ipsa sacerdotes subsequiturque suas.
Argiva est pompae facies; Agamemnone caeso
   et scelus et patrias fugit Halaesus opes
iamque pererratis profugus terraque fretoque
   moenia felici condidit alta manu.
ille suos docuit Iunonia sacra Faliscos.
   sint mihi, sint populo semper amica suo!

XIV

Non ego, ne pecces, cum sis formosa, recuso,
sed ne sit misero scire necesse mihi;
nec te nostra iubet fieri censura pudicam,
sed tamen, ut temptes dissimulare, rogat.
non peccat, quaecumque potest peccasse negare,
solaque famosam culpa professa facit.
quis furor est, quae nocte latent, in luce fateri,
et quae clam facias facta referre palam?
ignoto meretrix corpus iunctura Quiriti
opposita populum summovet ante sera;
tu tua prostitues famae peccata sinistrae
commissi perages indiciumque tui?
sit tibi mens melior, saltemve imitare pudicas,
teque probam, quamvis non eris, esse putem.
quae facis, haec facito; tantum fecisse negato,
nec pudeat coram verba modesta loqui!
Est qui nequitiam locus exigat; omnibus illum
deliciis inple, stet procul inde pudor!
hinc simul exieris, lascivia protinus omnis
absit, et in lecto crimina pone tuo.
illic nec tunicam tibi sit posuisse pudori
nec femori inpositum sustinuisse femur;
illic purpureis condatur lingua labellis,
inque modos Venerem mille figuret amor;
illic nec voces nec verba iuvantia cessent,
spondaque lasciva mobilitate tremat!
indue cum tunicis metuentem crimina vultum,
et pudor obscenum diffiteatur opus;
da populo, da verba mihi; sine nescius errem,
et liceat stulta credulitate frui!
Cur totiens video mitti recipique tabellas?
cur pressus prior est interiorque torus?
cur plus quam somno turbatos esse capillos
collaque conspicio dentis habere notam?
tantum non oculos crimen deducis ad ipsos;
si dubitas famae parcere, parce mihi!
mens abit et morior quotiens peccasse fateris,
perque meos artus frigida gutta fluit.
tunc amo, tunc odi frustra quod amare necesse est;
tunc ego, sed tecum, mortuus esse velim!
Nil equidem inquiram, nec quae celare parabis
insequar, et falli muneris instar erit.
si tamen in media deprensa tenebere culpa,

et fuerint oculis probra videnda meis,
quae bene visa mihi fuerint, bene visa negato —
concedent verbis lumina nostra tuis.
prona tibi vinci cupientem vincere palma est,
sit modo 'non feci!' dicere lingua memor.
cum tibi contingat verbis superare duobus,
etsi non causa, iudice vince tuo!

XV

Quaere novum vatem, tenerorum mater Amorum!
raditur hic elegis ultima meta meis;
quos ego conposui, Paeligni ruris alumnus —
nec me deliciae dedecuere meae —
siquid id est, usque a proavis vetus ordinis heres,
non modo militiae turbine factus eques.
Mantua Vergilio, gaudet Verona Catullo;
Paelignae dicar gloria gentis ego,
quam sua libertas ad honesta coegerat arma,
cum timuit socias anxia Roma manus.
atque aliquis spectans hospes Sulmonis aquosi
moenia, quae campi iugera pauca tenent,
'Quae tantum' dicat 'potuistis ferre poetam,
quantulacumque estis, vos ego magna voco.'
Culte puer puerique parens Amathusia culti.
aurea de campo vellite signa meo!
corniger increpuit thyrso graviore Lyaeus:
pulsanda est magnis area maior equis.
inbelles elegi, genialis Musa, valete,
post mea mansurum fata superstes opus.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

I. Penelope Vlixi

Haec tua Penelope lento tibi mittit, Ulixe
nil mihi rescribas attinet: ipse veni!
Troia iacet certe, Danais invisa puellis;
vix Priamus tanti totaque Troia fuit.
o utinam tum, cum Lacedaemona classe petebat,
obrutus insanis esset adulter aquis!
non ego deserto iacuissem frigida lecto,
nec quererer tardos ire relicta dies;

nec mihi quaerenti spatiosam fallere noctem
lassaret viduas pendula tela manus.
Quando ego non timui graviora pericula veris?
res est solliciti plena timoris amor.
in te fingebam violentos Troas ituros;
nomine in Hectoreo pallida semper eram.
sive quis Antilochum narrabat ab hoste revictum,
Antilochus nostri causa timoris erat;
sive Menoetiaden falsis cecidisse sub armis,
flebam successu posse carere dolos.
sanguine Tlepolemus Lyciam tepefecerat hastam;
Tlepolemi leto cura novata mea est.
denique, quisquis erat castris iugulatus Achivis,
frigidius glacie pectus amantis erat.
Sed bene consuluit casto deus aequus amori.
versa est in cineres sospite Troia viro.
Argolici rediere duces, altaria fumant;
ponitur ad patrios barbara praeda deos.
grata ferunt nymphae pro salvis dona maritis;
illi victa suis Troica fata canunt.
mirantur iustique senes trepidaeque puellae;
narrantis coniunx pendet ab ore viri.
atque aliquis posita monstrat fera proelia mensa,
pingit et exiguo Pergama tota mero:
'hac ibat Simois; haec est Sigeia tellus;
hic steterat Priami regia celsa senis.
illic Aeacides, illic tendebat Ulixes;
hic lacer admissos terruit Hector equos.'
Omnia namque tuo senior te quaerere misso
rettulerat nato Nestor, at ille mihi.
rettulit et ferro Rhesumque Dolonaque caesos,
utque sit hic somno proditus, ille dolo.
ausus es—o nimium nimiumque oblite tuorum!—
Thracia nocturno tangere castra dolo
totque simul mactare viros, adiutus ab uno!
at bene cautus eras et memor ante mei!
usque metu micuere sinus, dum victor amicum
dictus es Ismariis isse per agmen equis.
Sed mihi quid prodest vestris disiecta lacertis
Ilios et, murus quod fuit, esse solum,
si maneo, qualis Troia durante manebam,
virque mihi dempto fine carendus abest?
diruta sunt aliis, uni mihi Pergama restant,
incola captivo quae bove victor arat.
iam seges est, ubi Troia fuit, resecandaque falce

luxuriat Phrygio sanguine pinguis humus;
semisepulta virum curvis feriuntur aratris
ossa, ruinosas occulit herba domos.
victor abes, nec scire mihi, quae causa morandi,
aut in quo lateas ferreus orbe, licet!
Quisquis ad haec vertit peregrinam litora puppim,
ille mihi de te multa rogatus abit,
quamque tibi reddat, si te modo viderit usquam,
traditur huic digitis charta notata meis.
nos Pylon, antiqui Neleia Nestoris arva,
misimus; incerta est fama remissa Pylo.
misimus et Sparten; Sparte quoque nescia veri.
quas habitas terras, aut ubi lentus abes?
utilius starent etiamnunc moenia Phoebi—
irascor votis, heu, levis ipsa meis!
scirem ubi pugnares, et tantum bella timerem,
et mea cum multis iuncta querela foret.
quid timeam, ignoro—timeo tamen omnia demens,
et patet in curas area lata meas.
quaecumque aequor habet, quaecumque pericula tellus,
tam longae causas suspicor esse morae.
haec ego dum stulte metuo, quae vestra libido est,
esse peregrino captus amore potes.
forsitan et narres, quam sit tibi rustica coniunx,
quae tantum lanas non sinat esse rudes.
fallar, et hoc crimen tenues vanescat in auras,
neve, revertendi liber, abesse velis!
Me pater Icarius viduo discedere lecto
cogit et immensas increpat usque moras.
increpet usque licet—tua sum, tua dicar oportet;
Penelope coniunx semper Ulixis ero.
ille tamen pietate mea precibusque pudicis
frangitur et vires temperat ipse suas.
Dulichii Samiique et quos tulit alta Zacynthos,
turba ruunt in me luxuriosa proci,
inque tua regnant nullis prohibentibus aula;
viscera nostra, tuae dilacerantur opes.
quid tibi Pisandrum Polybumque Medontaque dirum
Eurymachique avidas Antinoique manus
atque alios referam, quos omnis turpiter absens
ipse tuo partis sanguine rebus alis?
Irus egens pecorisque Melanthius actor edendi
ultimus accedunt in tua damna pudor.
Tres sumus inbelles numero, sine viribus uxor
Laertesque senex Telemachusque puer.

ille per insidias paene est mihi nuper ademptus,
    dum parat invitis omnibus ire Pylon.
di, precor, hoc iubeant, ut euntibus ordine fatis
    ille meos oculos conprimat, ille tuos!
hac faciunt custosque boum longaevaque nutrix,
    Tertius inmundae cura fidelis harae;
sed neque Laertes, ut qui sit inutilis armis,
    hostibus in mediis regna tenere potest—
Telemacho veniet, vivat modo, fortior aetas;
    nunc erat auxiliis illa tuenda patris—
nec mihi sunt vires inimicos pellere tectis.
    tu citius venias, portus et ara tuis!
est tibi sitque, precor, natus, qui mollibus annis
    in patrias artes erudiendus erat.
respice Laerten; ut tu sua lumina condas,
    extremum fati sustinet ille diem.
Certe ego, quae fueram te discedente puella,
    protinus ut venias, facta videbor anus.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

II. Phyllis Demophoonti

Hospita, Demophoon, tua te Rhodopeia Phyllis
    ultra promissum tempus abesse queror.
cornua cum lunae pleno semel orbe coissent,
    litoribus nostris ancora pacta tua est—
luna quater latuit, toto quater orbe recrevit;
    nec vehit Actaeas Sithonis unda rates.
tempora si numeres—bene quae numeramus amantes—
    non venit ante suam nostra querela diem.
Spes quoque lenta fuit; tarde, quae credita laedunt,
    credimus. invita nunc es amante nocens.
saepe fui mendax pro te mihi, saepe putavi
    alba procellosos vela referre Notos.
Thesea devovi, quia te dimittere nollet;
    nec tenuit cursus forsitan ille tuos.
interdum timui, ne, dum vada tendis ad Hebri,
    mersa foret cana naufraga puppis aqua.
saepe deos supplex, ut tu, scelerate, valeres,
    cum prece turicremis sum venerata sacris;
saepe, videns ventos caelo pelagoque faventes,
    ipsa mihi dixi: 'si valet ille, venit.'

denique fidus amor, quidquid properantibus obstat,
finxit, et ad causas ingeniosa fui.
at tu lentus abes; nec te iurata reducunt
numina, nec nostro motus amore redis.
Demophoon, ventis et verba et vela dedisti;
vela queror reditu, verba carere fide.
Dic mihi, quid feci, nisi non sapienter amavi?
crimine te potui demeruisse meo.
unum in me scelus est, quod te, scelerate, recepi;
sed scelus hoc meriti pondus et instar habet.
iura fidesque ubi nunc, commissaque dextera dextrae,
quique erat in falso plurimus ore deus?
promissus socios ubi nunc Hymenaeus in annos,
qui mihi coniugii sponsor et obses erat?
per mare, quod totum ventis agitatur et undis,
per quod nempe ieras, per quod iturus eras,
perque tuum mihi iurasti—nisi fictus et ille est—
concita qui ventis aequora mulcet, avum,
per Venerem nimiumque mihi facientia tela—
altera tela arcus, altera tela faces—
Iunonemque, toris quae praesidet alma maritis,
et per taediferae mystica sacra deae.
si de tot laesis sua numina quisque deorum
vindicet, in poenas non satis unus eris.
Ah, laceras etiam puppes furiosa refeci—
ut, qua desererer, firma carina foret!—
remigiumque dedi, quod me fugiturus haberes.
heu! patior telis vulnera facta meis!
credidimus blandis, quorum tibi copia, verbis;
credidimus generi nominibusque tuis;
credidimus lacrimis—an et hae simulare docentur?
hae quoque habent artes, quaque iubentur, eunt?
dis quoque credidimus. quo iam tot pignora nobis?
parte satis potui qualibet inde capi.
Nec moveor, quod te iuvi portuque locoque—
debuit haec meriti summa fuisse mei!
turpiter hospitium lecto cumulasse iugali
paenitet, et lateri conseruisse latus.
quae fuit ante illam, mallem suprema fuisset
nox mihi, dum potui Phyllis honesta mori.
speravi melius, quia me meruisse putavi;
quaecumque ex merito spes venit, aequa venit.
Fallere credentem non est operosa puellam
gloria. simplicitas digna favore fuit.
sum decepta tuis et amans et femina verbis.

di faciant, laudis summa sit ista tuae!
inter et Aegidas, media statuaris in urbe,
magnificus titulis stet pater ante suis.
cum fuerit Sciron lectus torvusque Procrustes
et Sinis et tauri mixtaque forma viri
et domitae bello Thebae fusique bimembres
et pulsata nigri regia caeca dei—
hoc tua post illos titulo signetur imago:
hic est, cuius amans hospita capta dolo est.
de tanta rerum turba factisque parentis
sedit in ingenio Cressa relicta tuo.
quod solum excusat, solum miraris in illo;
heredem patriae, perfide, fraudis agis.
illa—nec invideo—fruitur meliore marito
inque capistratis tigribus alta sedet;
at mea despecti fugiunt conubia Thraces,
quod ferar externum praeposuisse meis.
atque aliquis 'iam nunc doctas eat,' inquit, 'Athenas;
armiferam Thracen qui regat, alter erit.
exitus acta probat.' careat successibus, opto,
quisquis ab eventu facta notanda putat!
at si nostra tuo spumescant aequora remo,
iam mihi, iam dicar consuluisse meis—
sed neque consului, nec te mea regia tanget
fessaque Bistonia membra lavabis aqua!
Illa meis oculis species abeuntis inhaeret,
cum premeret portus classis itura meos.
ausus es amplecti colloque infusus amantis
oscula per longas iungere pressa moras
cumque tuis lacrimis lacrimas confundere nostras,
quodque foret velis aura secunda, queri
et mihi discedens suprema dicere voce:
'Phylli, fac expectes Demophoonta tuum!'
Expectem, qui me numquam visurus abisti?
expectem pelago vela negata meo?
et tamen expecto—redeas modo serus amanti,
ut tua sit solo tempore lapsa fides!
Quid precor infelix? te iam tenet altera coniunx
forsitan et, nobis qui male favit, amor;
iamque tibi excidimus, nullam, puto, Phyllida nosti.
ei mihi! si, quae sim Phyllis et unde, rogas—
quae tibi, Demophoon, longis erroribus acto
Threicios portus hospitiumque dedi,
cuius opes auxere meae, cui dives egenti
munera multa dedi, multa datura fui;

quae tibi subieci latissima regna Lycurgi,
    nomine femineo vix satis apta regi,
qua patet umbrosum Rhodope glacialis ad Haemum,
    et sacer admissas exigit Hebrus aquas,
cui mea virginitas avibus libata sinistris
    castaque fallaci zona recincta manu!
pronuba Tisiphone thalamis ululavit in illis,
    et cecinit maestum devia carmen avis;
adfuit Allecto brevibus torquata colubris,
    suntque sepulcrali lumina mota face!
Maesta tamen scopulos fruticosaque litora calco
    quaeque patent oculis litora lata meis.
sive die laxatur humus, seu frigida lucent
    sidera, prospicio, quis freta ventus agat;
et quaecumque procul venientia lintea vidi,
    protinus illa meos auguror esse deos.
in freta procurro, vix me retinentibus undis,
    mobile qua primas porrigit aequor aquas.
quo magis accedunt, minus et minus utilis adsto;
    linquor et ancillis excipienda cado.
Est sinus, adductos modice falcatus in arcus;
    ultima praerupta cornua mole rigent.
hinc mihi suppositas inmittere corpus in undas
    mens fuit; et, quoniam fallere pergis, erit.
ad tua me fluctus proiectam litora portent,
    occurramque oculis intumulata tuis!
duritia ferrum ut superes adamantaque teque,
    'non tibi sic,' dices, 'Phylli, sequendus eram!'
saepe venenorum sitis est mihi; saepe cruenta
    traiectam gladio morte perire iuvat.
colla quoque, infidis quia se nectenda lacertis
    praebuerunt, laqueis inplicuisse iuvat.
stat nece matura tenerum pensare pudorem.
    in necis electu parva futura mora est.
Inscribere meo causa invidiosa sepulcro.
    aut hoc aut simili carmine notus eris:
phyllida demophoon leto dedit hospes amantem;
    ille necis causam praebuit, ipsa manum.

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

III. Briseis Achilli

Quam legis, a rapta Briseide littera venit,
vix bene barbarica Graeca notata manu.
quascumque adspicies, lacrimae fecere lituras;
sed tamen et lacrimae pondera vocis habent.
Si mihi pauca queri de te dominoque viroque
fas est, de domino pauca viroque querar.
non, ego poscenti quod sum cito tradita regi,
culpa tua est—quamvis haec quoque culpa tua est;
nam simul Eurybates me Talthybiusque vocarunt,
Eurybati data sum Talthybioque comes.
alter in alterius iactantes lumina vultum
quaerebant taciti, noster ubi esset amor.
differri potui; poenae mora grata fuisset.
ei mihi! discedens oscula nulla dedi;
at lacrimas sine fine dedi rupique capillos—
infelix iterum sum mihi visa capi!
Saepe ego decepto volui custode reverti,
sed, me qui timidam prenderet, hostis erat.
si progressa forem, caperer ne, nocte, timebam,
quamlibet ad Priami munus itura nurum.
Sed data sim, quia danda fui—tot noctibus absum
nec repetor; cessas, iraque lenta tua est.
ipse Menoetiades tum, cum tradebar, in aurem
'quid fles? hic parvo tempore,' dixit, 'eris.'
Nec repetisse parum; pugnas ne reddar, Achille!
i nunc et cupidi nomen amantis habe!
venerunt ad te Telamone et Amyntore nati—
ille gradu propior sanguinis, ille comes—
Laertaque satus, per quos comitata redirem
(auxerunt blandas grandia dona preces)
viginti fulvos operoso ex aere lebetas,
et tripodas septem pondere et arte pares;
addita sunt illis auri bis quinque talenta,
bis sex adsueti vincere semper equi,
quodque supervacuum est, forma praestante puellae
Lesbides, eversa corpora capta domo,
cumque tot his—sed non opus est tibi coniuge—coniunx
ex Agamemnoniis una puella tribus.
si tibi ab Atride pretio redimenda fuissem,
quae dare debueras, accipere illa negas!
qua merui culpa fieri tibi vilis, Achille?
quo levis a nobis tam cito fugit amor?
An miseros tristis fortuna tenaciter urget,
nec venit inceptis mollior hora malis?
diruta Marte tuo Lyrnesia moenia vidi—

et fueram patriae pars ego magna meae;
vidi consortes pariter generisque necisque
tres cecidisse, quibus, quae mihi, mater erat;
vidi, quantus erat, fusum tellure cruenta
pectora iactantem sanguinolenta virum.
tot tamen amissis te conpensavimus unum;
tu dominus, tu vir, tu mihi frater eras.
tu mihi, iuratus per numina matris aquosae,
utile dicebas ipse fuisse capi—
scilicet ut, quamvis veniam dotata, repellas
et mecum fugias quae tibi dantur opes!
quin etiam fama est, cum crastina fulserit Eos,
te dare nubiferis lintea velle Notis.
Quod scelus ut pavidas miserae mihi contigit aures,
sanguinis atque animi pectus inane fuit.
ibis et—o miseram!—cui me, violente, relinquis?
quis mihi desertae mite levamen erit?
devorer ante, precor, subito telluris hiatu
aut rutilo missi fulminis igne cremer,
quam sine me Pthiis canescant aequora remis,
et videam puppes ire relicta tuas!
si tibi iam reditusque placent patriique Penates,
non ego sum classi sarcina magna tuae.
victorem captiva sequar, non nupta maritum;
est mihi, quae lanas molliat, apta manus.
inter Achaeiadas longe pulcherrima matres
in thalamos coniunx ibit eatque tuos,
digna nurus socero, Iovis Aeginaeque nepote,
cuique senex Nereus prosocer esse velit.
nos humiles famulaeque tuae data pensa trahemus,
et minuent plenas stamina nostra colos.
exagitet ne me tantum tua, deprecor, uxor—
quae mihi nescio quo non erit aequa modo—
neve meos coram scindi patiare capillos
et leviter dicas: 'haec quoque nostra fuit.'
vel patiare licet, dum ne contempta relinquar—
hic mihi vae! miserae concutit ossa metus.
Quid tamen expectas? Agamemnona paenitet irae,
et iacet ante tuos Graecia maesta pedes.
vince animos iramque tuam, qui cetera vincis!
quid lacerat Danaas inpiger Hector opes?
arma cape, Aeacide, sed me tamen ante recepta,
et preme turbatos Marte favente viros!
propter me mota est, propter me desinat ira,
simque ego tristitiae causa modusque tuae.

nec tibi turpe puta precibus succumbere nostris;
coniugis Oenides versus in arma prece est.
res audita mihi, nota est tibi. fratribus orba
devovit nati spemque caputque parens.
bellum erat; ille ferox positis secessit ab armis
et patriae rigida mente negavit opem.
sola virum coniunx flexit. felicior illa!
at mea pro nullo pondere verba cadunt.
nec tamen indignor nec me pro coniuge gessi
saepius in domini serva vocata torum.
me quaedam, memini, dominam captiva vocabat.
'servitio,' dixi, 'nominis addis onus.'
Per tamen ossa viri subito male tecta sepulcro,
semper iudiciis ossa verenda meis;
perque trium fortes animas, mea numina, fratrum,
qui bene pro patria cum patriaque iacent;
perque tuum nostrumque caput, quae iunximus una,
perque tuos enses, cognita tela meis—
nulla Mycenaeum sociasse cubilia mecum
iuro; fallentem deseruisse velis!
si tibi nunc dicam, fortissime: 'tu quoque iura
nulla tibi sine me gaudia capta!' neges.
at Danai maerere putant—tibi plectra moventur,
te tenet in tepido mollis amica sinu!
et quisquam quaerit, quare pugnare recuses?
pugna nocet, citharae voxque Venusque iuvant.
tutius est iacuisse toro, tenuisse puellam,
Threiciam digitis increpuisse lyram,
quam manibus clipeos et acutae cuspidis hastam,
et galeam pressa sustinuisse coma.
Sed tibi pro tutis insignia facta placebant,
partaque bellando gloria dulcis erat.
an tantum dum me caperes, fera bella probabas,
cumque mea patria laus tua victa iacet?
di melius! validoque, precor, vibrata lacerto
transeat Hectoreum Pelias hasta latus!
mittite me, Danai! dominum legata rogabo
multaque mandatis oscula mixta feram.
plus ego quam Phoenix, plus quam facundus Ulixes,
plus ego quam Teucri, credite, frater agam.
est aliquid collum solitis tetigisse lacertis,
praesentisque oculos admonuisse sui.
sis licet inmitis matrisque ferocior undis,
ut taceam, lacrimis conminuere meis.
Nunc quoque—sic omnes Peleus pater inpleat annos,

sic eat auspiciis Pyrrhus ad arma tuis!—
respice sollicitam Briseida, fortis Achille,
nec miseram lenta ferreus ure mora!
aut, si versus amor tuus est in taedia nostri,
quam sine te cogis vivere, coge mori!
utque facis, coges. abiit corpusque colorque;
sustinet hoc animae spes tamen una tui.
qua si destituor, repetam fratresque virumque—
nec tibi magnificum femina iussa mori.
cur autem iubeas? stricto pete corpora ferro;
est mihi qui fosso pectore sanguis eat.
me petat ille tuus, qui, si dea passa fuisset,
ensis in Atridae pectus iturus erat!
A, potius serves nostram, tua munera, vitam!
quod dederas hosti victor, amica rogo.
perdere quos melius possis, Neptunia praebent
Pergama; materiam caedis ab hoste pete.
me modo, sive paras inpellere remige classem,
sive manes, domini iure venire iube!

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

IV. Phaedra Hippolyto

Quam nisi tu dederis, caritura est ipsa, salutem
mittit Amazonio Cressa puella viro.
perlege, quodcumque est—quid epistula lecta nocebit?
te quoque in hac aliquid quod iuvet esse potest;
his arcana notis terra pelagoque feruntur.
inspicit acceptas hostis ab hoste notas.
Ter tecum conata loqui ter inutilis haesit
lingua, ter in primo restitit ore sonus.
qua licet et sequitur, pudor est miscendus amori;
dicere quae puduit, scribere iussit amor.
quidquid Amor iussit, non est contemnere tutum;
regnat et in dominos ius habet ille deos.
ille mihi primo dubitanti scribere dixit:
'scribe! dabit victas ferreus ille manus.'
adsit et, ut nostras avido fovet igne medullas,
figat sic animos in mea vota tuos!
Non ego nequitia socialia foedera rumpam;
fama—velim quaeras—crimine nostra vacat.
venit amor gravius, quo serius—urimur intus;

urimur, et caecum pectora vulnus habent.
scilicet ut teneros laedunt iuga prima iuvencos,
frenaque vix patitur de grege captus equus,
sic male vixque subit primos rude pectus amores,
sarcinaque haec animo non sedet apta meo.
ars fit, ubi a teneris crimen condiscitur annis;
cui venit exacto tempore, peius amat.
tu nova servatae capies libamina famae,
et pariter nostrum fiet uterque nocens.
est aliquid, plenis pomaria carpere ramis,
et tenui primam delegere ungue rosam.
si tamen ille prior, quo me sine crimine gessi,
candor ab insolita labe notandus erat,
at bene successit, digno quod adurimur igni;
peius adulterio turpis adulter obest.
si mihi concedat Iuno fratremque virumque,
Hippolytum videor praepositura Iovi!
Iam quoque—vix credes—ignotas mittor in artes;
est mihi per saevas impetus ire feras.
iam mihi prima dea est arcu praesignis adunco
Delia; iudicium subsequor ipsa tuum.
in nemus ire libet pressisque in retia cervis
hortari celeris per iuga summa canes,
aut tremulum excusso iaculum vibrare lacerto,
aut in graminea ponere corpus humo.
saepe iuvat versare leves in pulvere currus
torquentem frenis ora fugacis equi;
nunc feror, ut Bacchi furiis Eleleides actae,
quaeque sub Idaeo tympana colle movent,
aut quas semideae Dryades Faunique bicornes
numine contactas attonuere suo.
namque mihi referunt, cum se furor ille remisit,
omnia; me tacitam conscius urit amor.
Forsitan hunc generis fato reddamus amorem,
et Venus ex tota gente tributa petat.
Iuppiter Europen—prima est ea gentis origo—
dilexit, tauro dissimulante deum.
Pasiphae mater, decepto subdita tauro,
enixa est utero crimen onusque suo.
perfidus Aegides, ducentia fila secutus,
curva meae fugit tecta sororis ope.
en, ego nunc, ne forte parum Minoia credar,
in socias leges ultima gentis eo!
hoc quoque fatale est: placuit domus una duabus;
me tua forma capit, capta parente soror.

Thesides Theseusque duas rapuere sorores—
    ponite de nostra bina tropaea domo!
Tempore quo nobis inita est Cerealis Eleusin,
    Gnosia me vellem detinuisset humus!
tunc mihi praecipue (nec non tamen ante placebas)
    acer in extremis ossibus haesit amor.
candida vestis erat, praecincti flore capilli,
    flava verecundus tinxerat ora rubor,
quemque vocant aliae vultum rigidumque trucemque,
    pro rigido Phaedra iudice fortis erat.
sint procul a nobis iuvenes ut femina compti!—
    fine coli modico forma virilis amat.
te tuus iste rigor positique sine arte capilli
    et levis egregio pulvis in ore decet.
sive ferocis equi luctantia colla recurvas,
    exiguo flexos miror in orbe pedes;
seu lentum valido torques hastile lacerto,
    ora ferox in se versa lacertus habet,
sive tenes lato venabula cornea ferro.
    denique nostra iuvat lumina, quidquid agis.
Tu modo duritiam silvis depone iugosis;
    non sum militia digna perire tua.
quid iuvat incinctae studia exercere Dianae,
    et Veneri numeros eripuisse suos?
quod caret alterna requie, durabile non est;
    haec reparat vires fessaque membra novat.
arcus—et arma tuae tibi sunt imitanda Dianae—
    si numquam cesses tendere, mollis erit.
clarus erat silvis Cephalus, multaeque per herbas
    conciderant illo percutiente ferae;
nec tamen Aurorae male se praebebat amandum.
    ibat ad hunc sapiens a sene diva viro.
saepe sub ilicibus Venerem Cinyraque creatum
    sustinuit positos quaelibet herba duos.
arsit et Oenides in Maenalia Atalanta;
    illa ferae spolium pignus amoris habet.
nos quoque quam primum turba numeremur in ista!
    si Venerem tollas, rustica silva tua est.
ipsa comes veniam, nec me latebrosa movebunt
    saxa neque obliquo dente timendus aper.
Aequora bina suis obpugnant fluctibus isthmon,
    et tenuis tellus audit utrumque mare.
hic tecum Troezena colam, Pittheia regna;
    iam nunc est patria carior illa mea.
tempore abest aberitque diu Neptunius heros;

illum Pirithoi detinet ora sui.
praeposuit Theseus—nisi si manifesta negamus—
Pirithoum Phaedrae Pirithoumque tibi.
sola nec haec ad nos iniuria venit ab illo;
in magnis laesi rebus uterque sumus.
ossa mei fratris clava perfracta trinodi
sparsit humi; soror est praeda relicta feris.
prima securigeras inter virtute puellas
te peperit, nati digna vigore parens;
si quaeras, ubi sit—Theseus latus ense peregit,
nec tanto mater pignore tuta fuit.
at ne nupta quidem taedaque accepta iugali—
cur, nisi ne caperes regna paterna nothus?
addidit et fratres ex me tibi, quos tamen omnis
non ego tollendi causa, sed ille fuit.
o utinam nocitura tibi, pulcherrime rerum,
in medio nisu viscera rupta forent!
i nunc, sic meriti lectum reverere parentis—
quem fugit et factis abdicat ipse suis!
Nec, quia privigno videar coitura noverca,
terruerint animos nomina vana tuos.
ista vetus pietas, aevo moritura futuro,
rustica Saturno regna tenente fuit.
Iuppiter esse pium statuit, quodcumque iuvaret,
et fas omne facit fratre marita soror.
illa coit firma generis iunctura catena,
inposuit nodos cui Venus ipsa suos.
nec labor est celare, licet peccemus, amorem.
cognato poterit nomine culpa tegi.
viderit amplexos aliquis, laudabimur ambo;
dicar privigno fida noverca meo.
non tibi per tenebras duri reseranda mariti
ianua, non custos decipiendus erit;
ut tenuit domus una duos, domus una tenebit;
oscula aperta dabas, oscula aperta dabis;
tutus eris mecum laudemque merebere culpa,
tu licet in lecto conspiciare meo.
tolle moras tantum properataque foedera iunge—
qui mihi nunc saevit, sic tibi parcat Amor!
non ego dedignor supplex humilisque precari.
heu! ubi nunc fastus altaque verba iacent?
et pugnare diu nec me submittere culpae
certa fui—certi siquid haberet amor;
victa precor genibusque tuis regalia tendo
bracchia! quid deceat, non videt ullus amans.

depudui, profugusque pudor sua signa reliquit.
Da veniam fassae duraque corda doma!
quod mihi sit genitor, qui possidet aequora, Minos,
quod veniant proavi fulmina torta manu,
quod sit avus radiis frontem vallatus acutis,
purpureo tepidum qui movet axe diem—
nobilitas sub amore iacet! miserere priorum
et, mihi si non vis parcere, parce meis!
est mihi dotalis tellus Iovis insula, Crete—
serviat Hippolyto regia tota meo!
Flecte, ferox, animos! potuit corrumpere taurum
mater; eris tauro saevior ipse truci?
per Venerem, parcas, oro, quae plurima mecum est!
sic numquam, quae te spernere possit, ames;
sic tibi secretis agilis dea saltibus adsit,
silvaque perdendas praebeat alta feras;
sic faveant Satyri montanaque numina Panes,
et cadat adversa cuspide fossus aper;
sic tibi dent Nymphae, quamvis odisse puellas
diceris, arentem quae levet unda sitim!
Addimus his precibus lacrimas quoque; verba precantis
qui legis, et lacrimas finge videre meas!

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

V. Oenone Paridi

Nympha suo Paridi, quamvis suus esse recuset,
mittit ab Idaeis verba legenda iugis.

Perlegis? an coniunx prohibet nova? perlege! non est
ista Mycenaea littera facta manu.
Pedasis Oenone, Phrygiis celeberrima silvis,
laesa queror de te, si sinis, ipse meo.
Quis deus opposuit nostris sua numina votis?
ne tua permaneam, quod mihi crimen obest?
leniter, e merito quicquid patiare, ferendum est;
quae venit indignae poena dolenda venit.
Nondum tantus eras, cum te contenta marito
edita de magno flumine nympha fui.
qui nunc Priamides (absit reverentia vero)
servus eras; servo nubere nympha tuli!
saepe greges inter requievimus arbore tecti

mixtaque cum foliis praebuit herba torum.
saepe super stramen fenoque iacentibus alto
defensa est humili cana pruina casa.
quis tibi monstrabat saltus venatibus aptos
et tegeret catulos qua fera rupe suos?
retia saepe comes maculis distincta tetendi,
saepe citos egi per iuga longa canes.
incisae servant a te mea nomina fagi
et legor Oenone falce notata tua;
et quantum trunci, tantum mea nomina crescunt;
crescite et in titulos surgite recta meos!

[Populus est, memini, fluviali consita rivo,
est in qua nostri littera scripta memor.]
popule, vive, precor, quae consita margine ripae
hoc in rugoso cortice carmen habes:
"cum Paris Oenone poterit spirare relicta,
ad fontem Xanthi versa recurret aqua."
Xanthe, retro propera versaeque recurrite lymphae!
sustinet Oenonen deseruisse Paris.
Illa dies fatum miserae mihi dixit, ab illa
pessima mutati coepit amoris hiems,
qua Venus et Iuno sumptisque decentior armis
venit in arbitrium nuda Minerva tuum.
attoniti micuere sinus gelidusque cucurrit,
ut mihi narrasti, dura per ossa tremor.
consului (neque enim modice terrebar) anusque
longaevosque senes: constitit esse nefas.
Caesa abies sectaeque trabes et classe parata
caerula ceratas accipit unda rates.
flesti discedens. hoc saltim parce negare;
praeterito magis est iste pudendus amor.
et flesti et nostros vidisti flentis ocellos;
miscuimus lacrimas maestus uterque suas.
non sic appositis vincitur vitibus ulmus,
ut tua sunt collo bracchia nexa meo.
ah quotiens, cum te vento quererere teneri,
riserunt comites—ille secundus erat.
oscula dimissae quotiens repetita dedisti!
quam vix sustinuit dicere lingua "vale!"
Aura levis rigido pendentia lintea malo
suscitat et remis eruta canet aqua.
prosequor infelix oculis abeuntia vela,
qua licet, et lacrimis umet arena meis,
utque celer venias, virides Nereidas oro—

scilicet ut venias in mea damna celer.
votis ergo meis, alii rediture, redisti?
ei mihi, pro dira paelice blanda fui!
Adspicit immensum moles nativa profundum
(mons fuit), aequoreis illa resistit aquis;
hinc ego vela tuae cognovi prima carinae
et mihi per fluctus impetus ire fuit.
dum moror, in summa fulsit mihi purpura prora.
pertimui: cultus non erat ille tuus.
fit propior terrasque cita ratis attigit aura:
femineas vidi corde tremente genas.
non satis id fuerat—quid enim furiosa morabar?—
haerebat gremio turpis amica tuo!
tunc vero rupique sinus et pectora planxi
et secui madidas ungue rigente genas
implevique sacram querulis ululatibus Iden
illuc has lacrimas in mea saxa tuli.
sic Helene doleat defectaque coniuge ploret,
quaeque prior nobis intulit, ipsa ferat!
Nunc tibi conveniunt, quae te per aperta sequantur
aequora legitimos destituantque viros.
at cum pauper eras armentaque pastor agebas,
nulla nisi Oenone pauperis uxor erat.
non ego miror opes, nec me tua regia tangit
nec de tot Priami dicar ut una nurus,
non tamen ut Priamus nymphae socer esse recuset
aut Hecubae fuerim dissimulanda nurus.
dignaque sum et cupio fieri matrona potentis;
sunt mihi quas possint sceptra decere manus.
nec me, faginea quod tecum fronde iacebam,
despice; purpureo sum magis apta toro.
Denique tutus amor meus est; ibi nulla parantur
bella nec ultrices advehit unda rates.
Tyndaris infestis fugitiva reposcitur armis;
hac venit in thalamos dote superba tuos.
quae si sit Danais reddenda, vel Hectora fratrem,
vel cum Deiphobo Polydamanta roga;
quid gravis Antenor, Priamus quid suadeat ipse,
consule, quis aetas longa magistra fuit.
turpe rudimentum, patriae praeponere raptam.
causa pudenda tua est; iusta vir arma movet.
Nec tibi, si sapias, fidam promitte Lacaenam,
quae sit in amplexus tam cito versa tuos.
ut minor Atrides temerati foedera lecti
clamat et externo laesus amore dolet,

tu quoque clamabis. nulla reparabilis arte
    laesa pudicitia est; deperit illa semel.
ardet amore tui; sic et Menelaon amavit;
    nunc iacet in viduo credulus ille toro.
felix Andromache certo bene nupta marito;
    uxor ad exemplum fratris habenda fui.
tu levior foliis, tum cum sine pondere suci
    mobilibus ventis arida facta volant.
et minus est in te quam summa pondus arista,
    quae levis adsiduis solibus usta riget.
Hoc tua (nam recolo) quondam germana canebat
    sic mihi diffusis vaticinata comis:
"quid facis, Oenone? quid arenae semina mandas?
    non profecturis litora bubus aras!
Graia iuvenca venit, quae te patriamque domumque
    perdat! io prohibe! Graia iuvenca venit!
dum licet, obscenam ponto demergite puppim!
    heu! quantum Phrygii sanguinis illa vehit!"
dixerat; in cursu famulae rapuere furentem,
    at mihi flaventes diriguere comae.
ah, nimium miserae vates mihi vera fuisti;
    possidet en saltus Graia iuvenca meos!
sit facie quamvis insignis, adultera certe est;
    deseruit socios hospite capta deos.
illam de patria Theseus, nisi nomine fallor,
    nescioquis Theseus abstulit ante sua.
a iuvene, et cupido, credatur reddita virgo?
    unde hoc compererim tam bene quaeris? amo!
vim licet appelles et culpam nomine veles;
    quae totiens rapta est, praebuit ipsa rapi.
at manet Oenone fallenti casta marito—
    et poteras falli legibus ipse tuis:
Me Satyri celeres (silvis ego tecta latebam)
    quaesierunt rapido, turba proterva, pede
cornigerumque caput pinu praecinctus acuta
    Faunus, in immensis qua tumet Ida iugis.
me fide conspicuus Troiae munitor amavit;
    ille meae spolium virginitatis habet.
id quoque luctando; rupi tamen ungue capillos
    oraque sunt digitis aspera facta meis.
nec pretium stupri gemmas aurumque poposci;
    turpiter ingenuum munera corpus emunt.
Ipse ratus dignam medicas mihi tradidit artes
    admisitque meas ad sua dona manus.
quaecumque herba potens ad opem radixque medendi

utilis in toto nascitur orbe, mea est.
me miseram, quod amor non est medicabilis herbis!
deficior prudens artis ab arte mea.
ipse repertor opis vaccas pavisse Pheraeas
fertur et e nostro saucius igne fuit.
Quod nec graminibus tellus fecunda creandis
nec deus, auxilium tu mihi ferre potes.
et potes et merui. dignae miserere puellae!
non ego cum Danais arma cruenta fero.
sed tua sum tecumque fui puerilibus annis
et tua, quod superest temporis, esse precor.

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

VI. Hypsipyle Iasoni

Lemnias Hypsipyle Bacchi genus Aesone nato
dicit: et in verbis pars quota mentis erat?

Litora Thessaliae reduci tetigisse carina
diceris auratae vellere dives ovis.
gratulor incolumi quantum sinis; hoc tamen ipso
debueram scripto certior esse tuo.
nam ne pacta tibi praeter mea regna redires,
cum cuperes, ventos non habuisse potes:
quamlibet adverso signatur epistula vento,
Hypsipyle missa digna salute fui!
Cur mihi fama prior quam littera nuntia venit:
isse sacros Martis sub iuga panda boves,
seminibus iactis segetes adolesse virorum
inque necem dextra non eguisse tua,
pervigilem spolium pecudis servasse draconem,
rapta tamen forti vellera fulva manu?
hoc ego si possem timide credentibus "ista
ipse mihi scripsit" dicere, quanta forem!
Quid queror officium lenti cessasse mariti?
obsequium, maneo si tua, grande tuli.
barbara narratur venisse venefica tecum
in mihi promissi parte recepta tori.
credula res amor est. utinam temeraria dicar
criminibus falsis insimulasse virum!
nuper ab Haemoniis hospes mihi Thessalus oris
venerat et tactum vix bene limen erat,

"Aesonides," dixi, "quid agit meus?" ille pudore
    haesit in opposita lumina fixus humo.
protinus exilui tunicisque a pectore ruptis
    "vivit? an," exclamo, "me quoque fata vocant?"
"vivit," ait timidus; timidum iurare coegi.
    vix mihi teste deo credita vita tua est.
Utque animus rediit, tua facta requirere coepi:
    narrat aeripedes Martis arasse boves,
vipereos dentes in humum pro semine iactos
    et subito natos arma tulisse viros,
terrigenas populos civili Marte peremptos
    inplesse aetatis fata diurna suae.
devictus serpens. iterum, si vivat Iason,
    quaerimus; alternant spesque timorque fidem.
Singula dum narrat, studio cursuque loquendi
    detegit ingenio vulnera nostra suo.
heus, ubi pacta fides? ubi conubialia iura
    faxque sub arsuros dignior ire rogos?
non ego sum furto tibi cognita. pronuba Iuno
    affuit et sertis tempora vinctus Hymen.
at mihi nec Iuno nec Hymen, sed tristis Erinys
    praetulit infaustas sanguinolenta faces.
Quid mihi cum Minyis? quid cum Tritonide pinu?
    quid tibi cum patria, navita Tiphy, mea?
non erat hic aries villo spectabilis aureo,
    nec senis Aeetae regia Lemnos erat.
certa fui primo—sed me mala fata trahebant—
    hospita feminea pellere castra manu
Lemniadesque viros—nimium quoque!—vincere norunt:
    milite tam forti vita tuenda fuit!
Urbe virum vidi tectoque animoque recepi.
    hic tibi bisque aestas bisque cucurrit hiems.
tertia messis erat, cum tu dare vela coactus
    inplesti lacrimis talia verba tuis:
"abstrahor, Hypsipyle. sed dent modo fata recursus;
    vir tuus hinc abeo, vir tibi semper ero.
quod tamen e nobis gravida celatur in alvo,
    vivat et eiusdem simus uterque parens!"
Hactenus. et lacrimis in falsa cadentibus ora
    cetera te memini non potuisse loqui.
Ultimus e sociis sacram conscendis in Argon;
    illa volat, ventus concava vela tenet.
caerula propulsae subducitur unda carinae:
    terra tibi, nobis adspiciuntur aquae.
in latus omne patens turris circumspicit undas;

huc feror et lacrimis osque sinusque madent.
per lacrimas specto cupidaeque faventia menti
longius adsueto lumina nostra vident.
adde preces castas inmixtaque vota timori
nunc quoque te salvo persoluenda mihi!
Vota ego persolvam? votis Medea fruetur!
cor dolet atque ira mixtus abundat amor.
dona feram templis, vivum quod Iasona perdo?
hostia pro damnis concidat icta meis?
Non equidem secura fui semperque verebar,
ne pater Argolica sumeret urbe nurum.
Argolidas timui—nocuit mihi barbara paelex!
non expectato vulnus ab hoste tuli.
nec facie meritisque placet, sed carmina novit
diraque cantata pabula falce metit.
illa reluctantem cursu deducere Lunam
nititur et tenebris abdere Solis equos;
illa refrenat aquas obliquaque flumina sistit,
illa loco silvas vivaque saxa movet.
per tumulos errat passis discincta capillis
certaque de tepidis colligit ossa rogis.
devovet absentis simulacraque cerea figit
et miserum tenues in iecur urget acus.
et quae nescierim melius: male quaeritur herbis
moribus et forma conciliandus amor.
Hanc potes amplecti thalamoque relictus in uno
inpavidus somno nocte silente frui?
scilicet ut tauros, ita te iuga ferre coegit:
quaque feros angues, te quoque mulcet ope.
adde quod adscribi factis procerumque tuisque
se favet et titulo coniugis uxor obest.
atque aliquis Peliae de partibus acta venenis
inputat et populum qui sibi credat habet:
non haec Aesonides, sed Phasias Aeetine
aurea Phrixeae terga revellit ovis.
non probat Alcimede mater tua—consule matrem!—
non pater, a gelido cui venit axe nurus.
illa sibi a Tanai Scythiaeque paludibus udae
quaerat et a patria Phasidis usque virum.
Mobilis Aesonide vernaque incertior aura,
cur tua polliciti pondere verba carent?
vir meus hinc ieras, vir non meus inde redisti—
sim reducis coniunx, sicut euntis eram.
si te nobilitas generosaque nomina tangunt:
en ego Minoo nata Thoante feror.

Bacchus avus: Bacchi coniunx redimita corona
    praeradiat stellis signa minora suis.
dos tibi Lemnos erit, terra ingeniosa colenti;
    me quoque dotalis inter habere potes.
Nunc etiam peperi. gratare ambobus, Iason—
    dulce mihi gravidae fecerat auctor onus.
felix in numero quoque sum prolemque gemellam
    pignora Lucina bina favente dedi.
si quaeris, cui sint similes, cognosceris illis:
    fallere non norunt, cetera patris habent;
legatos quos paene dedi pro matre ferendos;
    sed tenuit coeptas saeva noverca vias.
Medeam timui—plus est Medea noverca—
    Medeae faciunt ad scelus omne manus.
Spargere quae fratris potuit lacerata per agros
    corpora, pignoribus parceret illa meis?
hanc, tamen o demens Colchisque ablate venenis,
    diceris Hypsipyles praeposuisse toro?
turpiter illa virum cognovit adultera virgo,
    me tibi teque mihi taeda pudica dedit.
prodidit illa patrem—rapui de caede Thoanta.
    deseruit Colchos—me mea Lemnos habet.
Quid refert, scelerata piam si vincit? et ipso
    crimine dotata est emeruitque virum.
Lemniadum facinus culpo, non miror, Iason!
    quamlibet ignavis ipse dat arma dolor.
dic age, si ventis ut oportuit actus iniquis
    intrasses portus tuque comesque meos
obviaque exissem fetu comitante gemello—
    hiscere nempe tibi terra roganda fuit!—
quo vultu natos, quo me scelerate videres?
    perfidiae pretio qua nece dignus eras?
ipse quidem per me tutus sospesque fuisses,
    non quia tu dignus, sed quia mitis ego.
paelicis ipsa meos implessem sanguine vultus,
    quosque veneficiis abstulit illa suis.
Medeae Medea forem. quod si quid ab alto
    iustus adest votis Iuppiter ipse meis,
quod gemit Hypsipyle, lecti quoque subnuba nostri
    maereat et leges sentiat ipsa suas
utque ego destituor coniunx materque duorum,
    a totidem natis orba sit aque viro!
nec male parta diu teneat peiusque relinquat:
    exulet et toto quaerat in orbe fugam.
quam fratri germana fuit miseroque parenti

filia tam natis, tam sit acerba viro!
cum mare, cum terras consumpserit, aera temptet;
erret inops, exspes, caede cruenta sua.
haec ego, coniugio fraudata Thoantias, oro.
vivite devoto nuptaque virque toro!

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

VII. Dido Aeneae

Accipe, Dardanide, moriturae carmen Elissae;
quae legis a nobis ultima verba legi.

Sic ubi fata vocant, udis abiectus in herbis
ad vada Maeandri concinit albus olor.
Nec quia te nostra sperem prece posse moveri,
alloquor: adverso movimus ista deo!
sed meriti famam corpusque animumque pudicum
cum male perdiderim, perdere verba leve est.

Certus es ire tamen miseramque relinquere Didon
atque idem venti vela fidemque ferent.
certus es, Aenea, cum foedere solvere naves
quaeque ubi sint nescis, Itala regna sequi.
nec nova Karthago, nec te crescentia tangunt
moenia nec sceptro tradita summa tuo.
facta fugis, facienda petis; quaerenda per orbem
altera, quaesita est altera terra tibi.
ut terram invenias, quis eam tibi tradet habendam?
quis sua non notis arva tenenda dabit?
alter habendus amor tibi restat et altera Dido
quamque iterum fallas, altera danda fides.
quando erit, ut condas instar Karthaginis urbem
et videas populos altus ab arce tuos?
omnia ut eveniant, nec di tua vota morentur,
unde tibi, quae te sic amet, uxor erit?
Uror ut inducto ceratae sulpure taedae,
ut pia fumosis addita tura rogis.
Aeneas oculis vigilantis semper inhaeret;
Aenean animo noxque diesque refert.
ille quidem male gratus et ad mea munera surdus
et quo, si non sim stulta, carere velim.
non tamen Aenean, quamvis male cogitat, odi,

sed queror infidum questaque peius amo.
parce, Venus, nurui, durumque amplectere fratrem,
frater Amor; castris militet ille tuis.
aut ego quem coepi—neque enim dedignor—amare,
materiam curae praebeat ille meae.
Fallor et ista mihi falso iactatur imago:
matris ab ingenio dissidet ille suae.
te lapis et montes innataque rupibus altis
robora, te saevae progenuere ferae
aut mare, quale vides agitari nunc quoque ventis:
qua tamen adversis fluctibus ire paras?
quo fugis? obstat hiems. hiemis mihi gratia prosit!
adspice ut eversas concitet Eurus aquas.
quod tibi malueram, sine me debere procellis;
iustior est animo ventus et unda tuo.
Non ego sum tanti, quod non cessaris, inique,
ut pereas, dum me per freta longa fugis.
exerces pretiosa odia et constantia magno,
si, dum me careas, est tibi vile mori.
iam venti ponent, strataque aequaliter unda
caeruleis Triton per mare curret equis.
tu quoque cum ventis utinam mutabilis esses
et, nisi duritia robora vincis, eris.
quid, si nescires, insana quid aequora possunt,
expertae totiens tam male credis aquae?
ut, pelago suadente etiam, retinacula solvas,
multa tamen latus tristia pontus habet.
nec violasse fidem temptantibus aequora prodest;
perfidiae poenas exigit ille locus,
praecipue cum laesus amor, quia mater Amorum
nuda Cytheriacis edita fertur aquis.
Perdita ne perdam, timeo, noceamve nocenti
neu bibat aequoreas naufragus hostis aquas.
vive, precor! sic te melius quam funere perdam,
tu potius leti causa ferere mei.
finge, age, te rapido—nullum sit in omine pondus!—
turbine deprendi; quid tibi mentis erit?
protinus occurrent falsae periuria linguae
et Phrygia Dido fraude coacta mori;
coniugis ante oculos deceptae stabit imago
tristis et effusis sanguinolenta comis.
quid tanti est ut tum "merui! concedite!" dicas,
quaeque cadent in te fulmina missa putes!
Da breve saevitiae spatium pelagique tuaeque;
grande morae pretium tuta futura via est.

nec mihi tu curae; puero parcatur Iulo!
te satis est titulum mortis habere meae.
quid puer Ascanius, quid di meruere Penates?
ignibus ereptos obruet unda deos?
sed neque fers tecum, nec, quae mihi, perfide, iactas,
presserunt umeros sacra paterque tuos.
omnia mentiris; neque enim tua fallere lingua
incipit a nobis, primaque plector ego:
si quaeras ubi sit formosi mater Iuli—
occidit a duro sola relicta viro!
haec mihi narraras, sat me monuere merentem
ure; minor culpa poena futura mea est.
Nec mihi mens dubia est, quin te tua numina damnent:
per mare, per terras septima iactat hiems.
fluctibus eiectum tuta statione recepi
vixque bene audito nomine regna dedi.
his tamen officiis utinam contenta fuissem
nec mea concubitu fama sepulta foret!
illa dies nocuit, qua nos declive sub antrum
caeruleus subitis conpulit imber aquis.
audieram vocem; nymphas ululasse putavi:
Eumenides fatis signa dedere meis.
Exige, laese pudor, poenas, violataque lecti
iura neque ad cineres fama retenta meos!
vosque mei manes animaeque cinisque Sychaei,
ad quas, me miseram, plena pudoris eo.
est mihi marmorea sacratus in aede Sychaeus;
oppositae frondes velleraque alba tegunt.
hinc ego me sensi noto quater ore citari;
ipse sono tenui dixit "Elissa, veni!"
Nulla mora est: venio, venio tibi debita coniunx,—
sum tamen admisso tarda pudore meo!
da veniam culpae; decepit idoneus auctor;
invidiam noxae detrahit ille meae.
diva parens seniorque pater, pia sarcina nati,
spem mihi mansuri rite dedere viri.
si fuit errandum, causas habet error honestas:
adde fidem, nulla parte pigendus erit.
Durat in extremum vitaeque novissima nostrae
prosequitur fati, qui fuit ante, tenor:
occidit internas coniunx mactatus ad aras
et sceleris tanti praemia frater habet,
exul agor cineresque viri patriamque relinquo
et feror in dubias hoste sequente vias;
adplicor ignotis fratrique elapsa fretoque;

quod tibi donavi, perfide, litus emo.
urbem constitui lateque patentia fixi
moenia finitimis invidiosa locis.
bella tument. bellis peregrina et femina temptor
vixque rudis portas urbis et arma paro.
mille procis placui, qui me coiere querentes
nescio quem thalamis praeposuisse suis.
quid dubitas vinctam Gaetulo tradere Iarbae?
praebuerim sceleri bracchia nostra tuo.
est etiam frater, cuius manus impia poscit
respergi nostro sparsa cruore viri.
pone deos et quae tangendo sacra profanas!
non bene caelestis impia dextra colit.
si tu cultor eras elapsis igne futurus,
paenitet elapsos ignibus esse deos.
Forsitan et gravidam Didon, scelerate, relinquas
parsque tui lateat corpore clausa meo.
accedet fatis matris miserabilis infans
et nondum nato funeris auctor eris.
cumque parente sua frater morietur Iuli,
poenaque conexos auferet una duos.
"Sed iubet ire deus." vellem, vetuisset adire
Punica nec Teucris pressa fuisset humus.
hoc duce nempe deo ventis agitaris iniquis
et teris in rapido tempora longa freto?
Pergama vix tanto tibi erant repetenda labore,
Hectore si vivo quanta fuere forent.
non patrium Simoenta petis, sed Thybridis undas,
nempe ut pervenias quo cupis hospes eris.
utque latet vitatque tuis obtrusa carinis,
vix tibi continget terra petita seni.
Hos potius populos in dotem ambage remissa
accipe et advectas Pygmalionis opes.
Ilion in Tyriam transfer felicius urbem
resque loco regis sceptraque sacra tene!
si tibi mens avida est belli, si quaerit Iulus,
unde suo partus Marte triumphus eat,
quem superet, nequid desit praebebimus hostem;
hic pacis leges, hic locus arma capit.
tu modo—per matrem fraternaque tela, sagittas,
perque fugae comites, Dardana sacra, deos!—
sic superent, quoscumque tua de gente reportas
Mars ferus et damni sit modus ille tui
Ascaniusque suos feliciter inpleat annos
et senis Anchisae molliter ossa cubent!—

parce, precor, domui, quae se tibi tradit habendam!
    quod crimen dicis praeter amasse meum?
non ego sum Pthias magnisque oriunda Mycenis,
    nec steterunt in te virque paterque meus.
si pudet uxoris, non nupta, sed hospita dicar;
    dum tua sit Dido, quidlibet esse feret.
Nota mihi freta sunt Afrum plangentia litus;
    temporibus certis dantque negantque viam:
cum dabit aura viam, praebebis carbasa ventis;
    nunc levis eiectam continet alga ratem.
tempus ut observem, manda mihi: certius ibis,
    nec te, si cupies, ipsa manere sinam.
et socii requiem poscunt, laniataque classis
    postulat exiguas semirefecta moras.
pro meritis et siqua tibi debebimus ultra,
    pro spe coniugii tempora parva peto:
dum freta mitescunt et amor, dum temperat usum,
    fortiter edisco tristia posse pati.
Si minus, est animus nobis effundere vitam;
    in me crudelis non potes esse diu.
adspicias utinam, quae sit scribentis imago;
    scribimus, et gremio Troicus ensis adest;
perque genas lacrimae strictum labuntur in ensem,
    qui iam pro lacrimis sanguine tinctus erit.
quam bene conveniunt fato tua munera nostro!
    instruis impensa nostra sepulcra brevi.
nec mea nunc primum feriuntur pectora telo:
    ille locus saevi vulnus amoris habet.
Anna soror, soror Anna, meae male conscia culpae,
    iam dabis in cineres ultima dona meos.
nec consumpta rogis inscribar Elissa Sychaei,
    hoc tantum in tumuli marmore carmen erit:
praebuit Aeneas et causam mortis et ensem.
    ipsa sua Dido concidit usa manu.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

VIII. Hermione Oresti

Alloquor Hermione nuper fratremque virumque
nunc fratrem. nomen coniugis alter habet.

Pyrrhus Achillides, animosus imagine patris,
inclusam contra iusque piumque tenet.
quod potui renui, ne non invita tenerer,
cetera femineae non valuere manus.
"quid facis, Aeacidae? non sum sine vindice!" dixi
"haec tibi sub domino est, Pyrrhe, puella suo!"
surdior ille freto clamantem nomen Orestis
traxit inornatis in sua tecta comis.
quid gravius capta Lacedaemone serva tulissem,
si raperet Graias barbara turba nurus?
parcius Andromachen vexavit Achaia victrix,
cum Danaus Phrygias ureret ignis opes.
At tu, cura mei si te pia tangit, Oreste,
inice non timidas in tua iura manus!
an si quis rapiat stabulis armenta reclusis,
arma feras, rapta coniuge lentus eris?
sit socer exemplo nuptae repetitor ademptae,
cui pia militiae causa puella fuit;
si pater ignavus vidua plorasset in aula,
nupta foret Paridi mater, ut ante fuit.
Nec tu mille rates sinuosaque vela pararis
nec numeros Danai militis: ipse veni!
sic quoque eram repetenda tamen, nec turpe marito
aspera pro caro bella tulisse toro.
quid, quod avus nobis idem Pelopeius Atreus,
et si non esses vir mihi, frater eras.
vir, precor, uxori, frater succurre sorori;
instant officio nomina bina tuo.
Me tibi Tyndareus, vita gravis auctor et annis
tradidit; arbitrium neptis habebat avus.

at pater Aeacidae promiserat inscius acti;
plus patre, quo prior est ordine, posset avus.
cum tibi nubebam, nulli mea taeda nocebat;
si iungar Pyrrho, tu mihi laesus eris.
et pater ignoscet nostro Menelaus amori;
succubuit telis praepetis ipse dei.
quem sibi permisit, genero concedet amorem.
proderit exemplo mater amata suo.
tu mihi, quod matri pater est. quas egerat olim
Dardanius partes advena, Pyrrhus agit.
ille licet patriis sine fine superbiat actis;
et tu quae referas facta parentis habes.
Tantalides omnes ipsumque regebat Achillem;
hic pars militiae, dux erat ille ducum.

tu quoque habes proavum Pelopem Pelopisque parentem;
    si melius numeres, a Iove quintus eris.
Nec virtute cares. arma invidiosa tulisti;
    sed tu quid faceres? induit illa pater.
materia vellem fortis meliore fuisses;
    non lecta est operi, sed data causa tuo.
hanc tamen implesti; iuguloque Aegisthus aperto
    tecta cruentavit, quae pater ante tuus.
increpat Aeacides laudemque in crimina vertit;
    et tamen aspectus sustinet ille meos.
rumpor et ora mihi pariter cum mente tumescunt
    pectoraque inclusis ignibus usta dolent.
Hermione coram quisquamne obiecit Oresti,
    nec mihi sunt vires, nec ferus ensis adest!
flere licet certe; flendo diffundimus iram,
    perque sinum lacrimae fluminis instar eunt.
has semper solas habeo semperque profundo;
    ument incultae fonte perenne genae.
Num generis fato, quod nostros errat in annos,
    Tantalides matres apta rapina sumus?
non ego fluminei referam mendacia cygni
    nec querar in plumis delituisse Iovem.
qua duo porrectus longe freta distinet Isthmos,
    vecta peregrinis Hippodamia rotis.
Castori Amyclaeo et Amyclaeo Polluci
    reddita Moposia Taenaris urbe soror;
Taenaris Idaeo trans aequor ab hospite rapta
    Argolicas pro se vertit in arma manus.
vix equidem memini. memini tamen: omnia luctus,
    omnia solliciti plena timoris erant.
flebat avus Phoebeque soror fratresque gemelli,
    orabat superos Leda suumque Iovem.
ipsa ego non longos etiam tunc scissa capillos
    clamabam "sine me, me sine, mater abis?"
nam coniunx aberat. ne non Pelopeia credar,
    ecce Neoptolemo praeda parata fui.
Pelides utinam vitasset Apollinis arcus!
    damnaret nati facta proterva pater.
nec quondam placuit nec nunc placuisset Achilli
    abducta viduum coniuge flere virum.
quae mea caelestes iniuria fecit iniquos?
    quodve mihi miserae sidus obesse querar?
parva mea sine matre fui; pater arma ferebat;
    et duo cum vivant, orba duobus eram.
non tibi blanditias primis, mea mater, in annis

incerto dictas ore puella tuli.
non ego captavi brevibus tua colla lacertis,
nec gremio sedi sarcina grata tuo.
non cultus tibi cura mei, nec pacta marito
intravi thalamos matre parante novos.
obvia prodieram reduci tibi—vera fatebor—
nec facies nobis nota parentis erat!
te tamen esse Helenen, quod eras pulcherrima, sensi;
ipsa requirebas quae tua nata foret.
Pars haec una mihi, coniunx bene cessit Orestes;
is quoque, ni pro se pugnet, ademptus erit.
Pyrrhus habet captam reduce et victore parente;
munus et hoc nobis diruta Troia dedit!
cum tamen altus equis Titan radiantibus instant,
perfruor infelix liberiore malo;
nox ubi me thalamis ululantem et acerba gementem
condidit in maesto procubuique toro,
pro somno lacrimis oculi funguntur obortis
quaque licet fugio sicut ab hoste viro.
saepe malis stupeo rerumque oblita locique
ignara tetigi Scyria membra manu;
utque nefas sensi, male corpora tacta relinquo
et mihi pollutas credor habere manus.
saepe Neoptolemi pro nomine nomen Orestis
exit, et errorem vocis ut omen amo.
Per genus infelix iuro generisque parentem,
qui freta, qui terras et sua regna quatit;
per patris ossa tui, patrui mihi, quae tibi debent,
quod se sub tumulo fortiter ulta iacent:
aut ego praemoriar primoque exstinguar in aevo,
aut ego Tantalidae Tantalis uxor ero!

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

IX. Deianira Herculi

Mittor ad Alciden a coniuge conscia mentis
littera si coniunx Deianira tua est.

Gratulor Oechaliam titulis accedere nostris,
victorem victae succubuisse queror.
fama Pelasgiadas subito pervenit in urbes
decolor et factis infitianda tuis,

quem numquam Iuno seriesque inmensa laborum
fregerit, huic Iolen inposuisse iugum.
hoc velit Eurystheus, velit hoc germana Tonantis,
laetaque sit vitae labe noverca tuae.
at non ille velit, cui nox (si creditur) una
non tanti, ut tantus conciperere, fuit.
Plus tibi quam Iuno nocuit Venus: illa premendo
sustulit, haec humili sub pede colla tenet.
respice vindicibus pacatum viribus orbem,
qua latam Nereus caerulus ambit humum.
se tibi pax terrae, tibi se tuta aequora debent;
implesti meritis Solis utramque domum.
quod te laturum est, caelum prius ipse tulisti:
Hercule supposito sidera fulsit Atlans.
quid nisi notitia est misero quaesita pudori,
si cumulas sturpi facta priora nota?
tene ferunt geminos pressisse tenaciter angues,
cum tener in cunis iam Iove dignus eras?
coepisti melius quam desinis; ultima primis
cedunt: dissimiles hic vir et ille puer.
quem non mille ferae, quem non Stheneleius hostis,
non potuit Iuno vincere, vincit Amor.
At bene nupta feror, quia nominer Herculis uxor,
sitque socer, rapidis qui tonat altus equis.
quam male inaequales veniunt ad aratra iuvenci,
tam premitur magno coniuge nupta minor.
non honor est sed onus species laesura ferentes:
siqua voles apte nubere, nube pari.
vir mihi semper abest, et coniuge notior hospes
monstraque terribiles persequiturque feras.
ipsa domo vidua votis operata pudicis
torqueor, infesto ne vir ab hoste cadat;
inter serpentes aprosque avidosque leones
iactor et haesuros terna per ora canes.
me pecudum fibrae simulacraque inania somni
ominaque arcana nocte petita movent.

aucupor infelix incertae murmura famae
speque timor dubia spesque timore cadit.
mater abest queriturque deo placuisse potenti,
nec pater Amphitryon nec puer Hyllus adest.
arbiter Eurystheus astu Iunonis iniquae
sentitur nobis iraque longa deae.
Haec mihi ferre parum; peregrinos addis amores,
et mater de te quaelibet esse potest.

non ego Partheniis temeratam vallibus Augen
    nec referam partus, Ormeni nympha, tuos;
non tibi crimen erunt, Teuthrantia turba, sorores,
    quarum de populo nulla relicta tibi est.
una, recens crimen, referetur adultera nobis,
    unde ego sum Lydo facta noverca Lamo.
Maeandros, totiens qui terris errat in isdem,
    qui lassas in se saepe retorquet aquas,
vidit in Herculeo suspensa monilia collo,
    illo, cui caelum sarcina parva fuit.
non puduit fortes auro cohibere lacertos
    et solidis gemmas opposuisse toris?
nempe sub his animam pestis Nemeaea lacertis
    edidit, unde umerus tegmina laevus habet.
ausus es hirsutos mitra redimire capillos!
    aptior Herculeae populus alba comae.
nec te Maeonia lascivae more puellae
    incingi zona dedecuisse pudet?
non tibi succurrit crudi Diomedis imago,
    efferus humana qui dape pavit equas?
si te vidisset cultu Busiris in isto,
    huic victor victo nempe pudendus eras!
detrahat Antaeus duro redimicula collo,
    ne pigeat molli succubuisse viro!
Inter Ioniacas calathum tenuisse puellas
    diceris et dominae pertimuisse minas.
non fugis, Alcide, victricem mille laborum
    rasilibus calathis inposuisse manum
crassaque robusto deducis pollice fila
    aequaque formosae pensa rependis erae?
a! quotiens, digitis dum torques stamina duris,
    praevalidae fusos conminuere manus!
[Crederis infelix scuticae tremefactis habenis
    ante pedes dominae pertimuisse minas ...
eximiis pompis, immania semina laudim]
    factaque narrabas dissimulanda tibi:
scilicet: immanes elisis faucibus hydros
    infantem caudis involuisse manum;
ut Tegeaeus aper cupressifero Erymantho
    incubet et vasto pondere laedat humum;
non tibi Threiciis adfixa penatibus ora,
    non hominum pingues caede tacentur equae,
prodigiumque triplex, armenti dives Hiberi
    Geryones, quamvis in tribus unus erat;
inque canes totidem trunco digestus ab uno

Cerberos implicitis angue minante comis;
quaeque redundabat fecundo vulnere serpens
fertilis et damnis dives ab ipsa suis,
quique inter laevumque latus laevumque lacertum
praegrave conpressa fauce pependit onus,
et male confisum pedibus formaque bimembri
pulsum Thessalicis agmen equestre iugis.
Haec tu Sidonio potes insignitus amictu
dicere? non cultu lingua retenta silet?
se quoque nympha tuis ornavit Dardanis armis
et tulit a capto nota tropaea viro.
i nunc, tolle animos et fortia gesta recense:
quo tu non esses, iure vir illa fuit.
qua tanto minor es, quanto te, maxime rerum,
quam quos vicisti, vincere maius erat.
illi procedit rerum mensura tuarum,
cede bonis: heres laudis amica tuae.
o pudor! hirsuti costis exuta leonis
aspera texerunt vellera molle latus!
falleris et nescis: non sunt spolia illa leonis,
sed tua, tuque feri victor es, illa tui.
femina tela tulit Lernaeis atra venenis,
ferre gravem lana vix satis apta colum,
instruxitque manum clava domitrice ferarum
vidit et in speculo coniugis arma sui.
Haec tamen audieram; licuit non credere famae,
et venit ad sensus mollis ab aure dolor.
ante meos oculos adducitur advena paelex,
nec mihi, quae patior, dissimulare licet!
non sinis averti: mediam captiva per urbem
invitis oculis adspicienda venit.
nec venit incultis captarum more capillis:
fortunam vultu fassa decente suam
ingreditur late lato spectabilis auro,
qualiter in Phrygia tu quoque cultus eras;
dat vultum populo sublimis ut Hercule victo:
Oechaliam vivo stare parente putes;
forsitan et pulsa Aetolide Deianira
nomine deposito paelicis uxor erit,
Eurytidosque Ioles Atque Aonii Alcidae
turpia famosus corpora iunget Hymen.
mens fugit admonitu, frigusque perambulat artus,
et iacet in gremio languida facta manus.
Me quoque cum multis, sed me sine crimine amasti;
ne pigeat, pugnae bis tibi causa fui.

cornua flens legit ripis Achelous in udis
    truncaque limosa tempora mersit aqua;
semivir occubuit in letifero Eueno
    Nessus et infecit sanguis equinus aquas.
sed quid ego haec refero? scribenti nuntia venit
    fama virum tunicae tabe perire meae.
ei mihi! quid feci? quo me furor egit amantem?
    impia quid dubitas Deianira mori?
An tuus in media coniunx lacerabitur Oeta,
    tu sceleris tanti causa superstes eris?
siquid adhuc habeo facti, cur Herculis uxor
    credar, coniugii mors mea pignus erit.
tu quoque cognosces in me, Meleagre, sororem!
    impia quid dubitas Deianira mori?
Heu devota domus! solio sedet Agrios alto;
    Oenea desertum nuda senecta premit;
exulat ignotis Tydeus germanus in oris;
    alter fatali vivus in igne fuit;
exegit ferrum sua per praecordia mater.
    impia quid dubitas Deianira mori?
Deprecor hoc unum per iura sacerrima lecti,
    ne videar fatis insidiata tuis.
Nessus, ut est avidum percussus harundine pectus,
    "hic," dixit, "vires sanguis amoris habet."
illita Nesseo misi tibi texta veneno.
    impia quid dubitas Deianira mori?
Iamque vale, seniorque pater germanaque Gorge
    et patria et patriae frater adempte tuae
et tu lux oculis hodierna novissima nostris
    virque—sed o possis!—et puer Hylle, vale!

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

X. Ariadne Theseo

Illa relicta feris etiam nunc, improbe Theseu
vivit. Et haec aequa mente tulisse velis?

Mitius inveni quam te genus omne ferarum;
    credita non ulli quam tibi peius eram.

quae legis, ex illo, Theseu, tibi litore mitto
    unde tuam sine me vela tulere ratem,

in quo me somnusque meus male prodidit et tu,
per facinus somnis insidiate meis.
Tempus erat, vitrea quo primum terra pruina
spargitur et tectae fronde queruntur aves;
incertum vigilans ac somno languida movi
Thesea prensuras semisupina manus:
nullus erat. referoque manus iterumque retempto
perque torum moveo bracchia: nullus erat.
excussere metus somnum; conterrita surgo
membraque sunt viduo praecipitata toro.
protinus adductis sonuerunt pectora palmis
utque erat e somno turbida, rupta coma est.
Luna fuit; specto siquid nisi litora cernam;
quod videant oculi, nil nisi litus habent.
nunc huc, nunc illuc et utroque sine ordine, curro,
alta puellares tardat harena pedes.
interea toto clamanti litore "Theseu!"
reddebant nomen concava saxa tuum
et quotiens ego te, totiens locus ipse vocabat;
ipse locus miserae ferre volebat opem.
Mons fuit; apparent frutices in vertice rari;
hinc scopulus raucis pendet adesus aquis.
adscendo; vires animus dabat; atque ita late
aequora prospectu metior alta meo.
inde ego—nam ventis quoque sum crudelibus usa—
vidi praecipiti carbasa tenta Noto.
aut vidi aut fuerant quae me vidisse putarem;
frigidior glacie semianimisque fui.
nec languere diu patitur dolor. excitor illo,
excitor et summa Thesea voce voco.
"quo fugis?" exclamo "scelerate revertere Theseu!
flecte ratem! numerum non habet illa suum!"
Haec ego. quod voci deerat, plangore replebam;
verbera cum verbis mixta fuere meis.
si non audires, ut saltem cernere posses:
iactatae late signa dedere manus.
candidaque imposui longae velamina virgae
scilicet oblitos admonitura mei.
iamque oculis ereptus eras. tum denique flevi;
torpuerant molles ante dolore genae.
quid potius facerent, quam me mea lumina flerent,
postquam desieram vela videre tua?
aut ego diffusis erravi sola capillis,
qualis ab Ogygio concita Baccha deo;
aut mare prospiciens in saxo frigida sedi,

quamque lapis sedes, tam lapis ipsa fui.
saepe torum repeto qui nos acceperat ambos,
sed non acceptos exhibiturus erat
et tua quae possum pro te vestigia tango
strataque quae membris intepuere tuis.
incumbo lacrimisque toro manante profusis
"pressimus" exclamo "te duo, redde duos!
venimus huc ambo; cur non discedimus ambo?
perfide, pars nostri, lectule, maior ubi est?"
Quid faciam? quo sola ferar? vacat insula cultu;
non hominum video, non ego facta boum.
omne latus terrae cingit mare; navita nusquam.
nulla per ambiguas puppis itura vias.
finge dari comitesque mihi ventosque ratemque,
quid sequar? accessus terra paterna negat.
ut rate felici pacata per aequora labar,
temperet ut ventos Aeolus; exul ero.
non ego te, Crete, centum digesta per urbes,
adspiciam, puero cognita terra Iovi.
at pater et tellus iusto regnata parenti
prodita sunt facto, nomina cara, meo,
cum tibi, ne victor tecto morerere recurvo,
quae regerent passus, pro duce fila dedi.
tum mihi dicebas: "per ego ipsa pericula iuro
te fore, dum nostrum vivet uterque, meam."
Vivimus, et non sum, Theseu, tua, si modo vivis,
femina periuri fraude sepulta viri.
me quoque, qua fratrem mactasses, improbe, clava!
esset, quam dederas, morte soluta fides.
nunc ego non tantum, quae sum passura, recordor,
sed quaecumque potest ulla relicta pati.
occurrunt animo pereundi mille figurae,
morsque minus poenae quam mora mortis habet.
iam iam venturos aut hac aut suspicor illac,
qui lanient avido viscera dente lupos.
forsitan et fulvos tellus alat ista leones?
quis scit an et saevas tigridas insula habet.
et freta dicuntur magnas expellere phocas;
quis vetat et gladios per latus ire meum?
Tantum ne religer dura captiva catena,
neve traham serva grandia pensa manu,
cui pater est Minos, cui mater filia Phoebi,
quodque magis memini, quae tibi pacta fui!
si mare, si terras porrectaque litora vidi,
multa mihi terrae, multa minantur aquae.

caelum restabat; timeo simulacra deorum;
    destituor rapidis praeda cibusque feris.
sive colunt habitantque viri, diffidimus illis;
    externos didici laesa timere viros.
Viveret Androgeos utinam, nec facta luisses
    impia funeribus, Cecropi terra, tuis;
nec tua mactasset nodoso stipite, Theseu,
    ardua parte virum dextera, parte bovem;
nec tibi, quae reditus monstrarent, fila dedissem,
    fila per adductas saepe recepta manus.
non equidem miror, si stat victoria tecum
    strataque Cretaeam belua planxit humum.
non poterant figi praecordia ferrea cornu;
    ut te non tegeres, pectore tutus eras.
illic tu silices, illic adamanta tulisti,
    illic, qui silices, Thesea, vincat, habes.
Crudeles somni, quid me tenuistis inertem?
    aut semel aeterna nocte premenda fui.
vos quoque crudeles venti, nimiumque parati
    flaminaque in lacrimas officiosa meas;
dextera crudelis, quae me fratremque necavit,
    et data poscenti, nomen inane, fides:
in me iurarunt somnus ventusque fidesque:
    prodita sum causis una puella tribus.
Ergo ego nec lacrimas matris moritura videbo
    nec mea qui digitis lumina condat, erit.
spiritus infelix peregrinas ibit in auras
    nec positos artus unguet amica manus.
ossa superstabunt volucres inhumata marinae;
    haec sunt officiis digna sepulcra meis.
ibis Cecropios portus patriaque receptus,
    cum steteris urbis celsus in arce tuae
et bene narraris letum taurique virique
    sectaque per dubias saxea tecta vias;
me quoque narrato sola tellure relictam;
    non ego sum titulis subripienda tuis!
nec pater est Aegeus, nec tu Pittheidos Aethrae
    filius; auctores saxa fretumque tui.
Di facerent ut me summa de puppe videres,
    movisset vultus maesta figura tuos.
nunc quoque non oculis, sed qua potes, adspice mente
    haerentem scopulo quem vaga pulsat aqua;
adspice demissos lugentis more capillos
    et tunicas lacrimis sicut ab imbre graves!
corpus ut impulsae segetes aquilonibus horret

litteraque articulo pressa tremente labat.
non te per meritum, quoniam male cessit, adoro;
debita sit facto gratia nulla meo.
sed ne poena quidem. si non ego causa salutis,
non tamen est cur sis tu mihi causa necis.
Has tibi plangendo lugubria pectora lassas
infelix tendo trans freta lata manus;
hos tibi qui superant ostendo maesta capillos;
per lacrimas oro, quas tua facta movent:
flecte ratem, Theseu, versoque relabere vento;
si prius occidero, tu tamen ossa feres.

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

XI. Canace Macareo

Aeolis Aeolidae quam non habet ipsa salutem
mittit et armata verba notata manu.

Siqua tamen caecis errabunt scripta lituris,
oblitus a dominae caede libellus erit.
dextra tenet calamum, strictum tenet altera ferrum
et iacet in gremio charta soluta meo.
haec est Aeolidos fratri scribentis imago;
sic videor duro posse placere patri.
Ipse necis cuperem nostrae spectator adesset
auctorisque oculis exigeretur opus
ut ferus est multoque suis truculentior euris,
spectasset siccis vulnera nostra genis.
scilicet est aliquid cum saevis vivere ventis;
ingenio populi convenit ille sui.
ille Noto Zephyroque et Sithonio Aquiloni
imperat et pinnis, Eure proterve, tuis.
imperat heu! ventis; tumidae non imperat irae
possidet et vitiis regna minora suis.
quid iuvat admotam per avorum nomina caelo
inter cognatos posse referre Iovem?
num minus infestum, funebria munera, ferrum
feminea teneo, non mea tela, manu?
O utinam, Macareu, quae nos commisit in unum,
venisset leto serior hora meo!
cur umquam plus me, frater, quam frater amasti
et tibi, non debet quod soror esse, fui?

ipsa quoque incalui, qualemque audire solebam,
    nescio quem sensi corde tepente deum.
fugerat ore color, macies adduxerat artus,
    sumebant minimos ora coacta cibos;

nec somni faciles et nox erat annua nobis
    et gemitum nullo laesa dolore dabam.
nec cur haec facerem, poteram mihi reddere causam
    nec noram quid amans esset; at illud eram.
Prima malum nutrix animo praesensit anili;
    prima mihi nutrix "Aeoli," dixit, "amas!"
erubui gremioque pudor deiecit ocellos;
    haec satis in tacita signa fatentis erant.
iamque tumescebant vitiati pondera ventris
    aegraque furtivum membra gravabat onus.
quas mihi non herbas, quae non medicamina nutrix
    attulit audaci supposuitque manu,
ut penitus nostris—hoc te celavimus unum—
    visceribus crescens excuteretur onus!
a! nimium vivax admotis restitit infans
    artibus et tecto tutus ab hoste fuit.
iam noviens erat orta soror pulcherrima Phoebi
    et nova luciferos Luna movebat equos;
nescia, quae faceret subitos mihi causa dolores,
    et rudis ad partus et nova miles eram.
nec tenui vocem. "quid" ait "tua crimina prodis?"
    oraque clamantis conscia pressit anus.
quid faciam infelix? gemitus dolor edere cogit,
    sed timor et nutrix et pudor ipse vetant.
contineo gemitus elapsaque verba reprendo
    et cogor lacrimas combibere ipsa meas.
mors erat ante oculos et opem Lucina negabat
    et grave si morerer mors quoque crimen erat;
cum super incumbens scissa tunicaque comaque
    pressa refovisti pectora nostra tuis,
et mihi "vive, soror, soror o carissima," aisti
    "vive nec unius corpore perde duos.
spes bona det vires; fratri nam nupta futura es.
    illius de quo mater et uxor eris."
Mortua, crede mihi, tamen ad tua verba revixi
    et positum est uteri crimen onusque mei.
quid tibi grataris? media sedet Aeolus aula;
    crimina sunt oculis subripienda patris.
frugibus infantem ramisque albentis olivae
    et levibus vittis sedula celat anus

fictaque sacra facit dicitque precantia verba;
dat populus sacris, dat pater ipse viam.
iam prope limen erat. patrias vagitus ad aures
venit et indicio proditur ille suo.
eripit infantem mentitaque sacra revelat
Aeolus. insana regia voce sonat.
ut mare fit tremulum, tenui cum stringitur aura,
ut quatitur tepido fraxina virga Noto,
sic mea vibrari pallentia membra videres;
quassus ab imposito corpore lectus erat.
inruit et nostrum vulgat clamore pudorem
et vix a misero continet ore manus.
ipsa nihil praeter lacrimas pudibunda profudi.
torpuerat gelido lingua retenta metu.
Iamque dari parvum canibusque avibusque nepotem
iusserat in solis destituique locis.
vagitus dedit ille miser—sensisse putares—
quaque suum poterat voce rogabat avum.
quid mihi tunc animi credis, germane, fuisse
(nam potes ex animo colligere ipse tuo)
cum mea me coram silvas inimicus in altas
viscera montanis ferret edenda lupis?
exierat thalamo. tunc demum pectora plangi
contigit inque meas unguibus ire comas.
Interea patrius vultu maerente satelles
venit et indignos edidit ore sonos:
'Aeolus hunc ensem mittit tibi'—tradidit ensem—
'et iubet ex merito scire, quid iste velit.'
scimus et utemur violento fortiter ense;
pectoribus condam dona paterna meis.
his mea muneribus, genitor, conubia donas?
hac tua dote, pater, filia dives erit?
tolle procul, decepte, faces, Hymenaee, maritas
et fuge turbato tecta nefanda pede!
ferte faces in me quas fertis, Erinyes atrae,
et meus ex isto luceat igne rogus!
nubite felices Parca meliore sorores;
amissae memores sed tamen este mei!
Quid puer admisit tam paucis editus horis?
quo laesit facto vix bene natus avum?
si potuit meruisse necem, meruisse putetur;
a! miser admisso plectitur ille meo!
nate, dolor matris, rapidarum praeda ferarum,
ei mihi! natali dilacerate tuo,
nate, parum fausti miserabile pignus amoris,

haec tibi prima dies, haec tibi summa fuit.
non mihi te licuit lacrimis perfundere iustis,
in tua non tonsas ferre sepulcra comas;
non super incubui, non oscula frigida carpsi;
diripiunt avidae viscera nostra ferae.
Ipsa quoque infantis cum vulnere prosequar umbras;
nec mater fuero dicta nec orba diu.
tu tamen, o frustra miserae sperate sorori,
sparsa, precor, nati collige membra tui
et refer ad matrem socioque impone sepulcro
urnaque nos habeat quamlibet arta duos!
vive memor nostri lacrimasque in vulnera funde,
neve reformida corpus amantis amans.
tu, rogo, dilectae nimium mandata sororis
perfer! mandatum persequar ipsa patris.

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

XII. Medea Iasoni

Exul inops comtempta novo Medea marito
dicit, an a regnis tempora nulla vacant?

At tibi Colchorum, memini, regina vacavi,
ars mea cum peteres ut tibi ferret opem!
tunc quae dispensant mortalia fila sorores,
debuerant fusos evoluisse meos;
tum potui Medea mori bene! quidquid ab illo
produxi vitae tempore, poena fuit.
Ei mihi! cur umquam iuvenalibus acta lacertis
Phrixeam petiit Pelias arbor ovem?
cur umquam Colchi Magnetida vidimus Argon
turbaque Phasiacam Graia bibistis aquam?
cur mihi plus aequo flavi placuere capilli
et decor et linguae gratia ficta tuae?
aut, semel in nostras quoniam nova puppis harenas
venerat audacis attuleratque viros,
isset anhelatos non praemedicatus in ignes
inmemor Aesonides oraque adusta boum!
semina iecisset totidem sevisset et hostes,
ut caderet cultu cultor ab ipse suo!
quantum perfidiae tecum, scelerate, perisset!
dempta forent capiti quam mala multa meo!

Est aliqua ingrato meritum exprobrare voluptas;
    hac fruar, haec de te gaudia sola feram.
iussus inexpertam Colchos advertere puppim
    intrasti patriae regna beata meae.
hoc illic Medea fui, nova nupta quod hic est;
    quam pater est illi, tam mihi dives erat.
hic Ephyren bimarem, Scythia tenus ille nivosa
    omne tenet, Ponti qua plaga laeva iacet.
Accipit hospitio iuvenes Aeeta Pelasgos,
    et premitis pictos corpora Graia toros.

tunc ego te vidi, tunc coepi scire, quid esses;
    illa fuit mentis prima ruina meae.
et vidi et perii! nec notis ignibus arsi,
    ardet ut ad magnos pinea taeda deos.
et formosus eras et me mea fata trahebant:
    abstulerant oculi lumina nostra tui.
perfide, sensisti! quis enim bene celat amorem?
    eminet indicio prodita flamma suo.
Dicitur interea tibi lex, ut dura ferorum
    insolito premeres vomere colla boum.
Martis erant tauri plus quam per cornua saevi,
    quorum terribilis spiritus ignis erat,
aere pedes solidi praetentaque naribus aera,
    nigra per adflatus haec quoque facta suos.
semina praeterea populos genitura iuberis
    spargere devota lata per arva manu,
qui peterent natis secum tua corpora telis:
    illa est agricolae messis iniqua suo.
lumina custodis succumbere nescia somno
    ultimus est aliqua decipere arte labor.
Dixerat Aeetes: maesti consurgitis omnes,
    mensaque purpureos deserit alta toros.
quam tibi tunc longe regnum dotale Creusae
    et socer et magni nata Creontis erat?
tristis abis. oculis abeuntem prosequor udis
    et dixit tenui murmure lingua: "vale!"
ut positum tetigi thalamo male saucia lectum,
    acta est per lacrimas nox mihi quanta fuit.
ante oculos taurique meos segetesque nefandae,
    ante meos oculos pervigil anguis erat.
hinc amor, hinc timor est—ipsum timor auget amorem.
    mane erat et thalamo cara recepta soror
disiectamque comas aversaque in ora iacentem
    invenit et lacrimis omnia plena meis.

orat opem Minyis, alter petit, impetrat alter,
    Aesonio iuveni quod rogat illa, damus.
Est nemus et piceis et frondibus ilicis atrum,
    vix illuc radiis solis adire licet;
sunt in eo—fuerant certe—delubra Dianae:
    aurea barbarica stat dea facta manu.
noscis an exciderunt mecum loca? venimus illuc;
    orsus es infido sic prior ore loqui:
"ius tibi et arbitrium nostrae fortuna salutis
    tradidit inque tua est vitaque morsque manu.
perdere posse sat est, siquem iuvet ipsa potestas;
    sed tibi servatus gloria maior ero.
per mala nostra precor, quorum potes esse levamen,
    per genus et numen cuncta videntis avi,
per triplices vultus arcanaque sacra Dianae
    et si forte aliquos gens habet ista deos:
o virgo, miserere mei, miserere meorum,
    effice me meritis tempus in omne tuum!
quodsi forte virum non dedignare Pelasgum—
    sed mihi tam faciles unde meosque deos?—
spiritus ante meus tenues vanescet in auras,
    quam thalamo, nisi tu, nupta sit ulla meo.
conscia sit Iuno sacris praefecta maritis
    et dea marmorea cuius in aede sumus!"
Haec animum—et quota pars haec sunt?—movere puellae
    simplicis et dextrae dextera iuncta meae.
vidi etiam lacrimas—an pars est fraudis in illis?
    sic cito sum verbis capta puella tuis.
iungis et aeripedes inadusto corpore tauros
    et solidam iusso vomere findis humum.
arva venenatis pro semine dentibus imples,
    nascitur et gladios scutaque miles habet.
ipsa ego, quae dederam medicamina, pallida sedi,
    cum vidi subitos arma tenere viros,
donec terrigenae—facinus mirabile!—fratres
    inter se strictas conseruere manus.
Insopor ecce vigil squamis crepitantibus horrens
    sibilat et torto pectore verrit humum.
dotis opes ubi erant? ubi erat tibi regia coniunx
    quique maris gemini distinet Isthmos aquas?
illa ego, quae tibi sum nunc denique barbara facta,
    nunc tibi sum pauper, nunc tibi visa nocens,
flammea subduxi medicato lumina somno
    et tibi quae raperes vellera tuta dedi.
proditus est genitor, regnum patriamque reliqui,

munus in exilio quod licet esse tuli,
virginitas facta est peregrini praeda latronis,
optima cum cara matre relicta soror.
At non te fugiens sine me, germane, reliqui.
deficit hoc uno littera nostra loco:
quod facere ausa mea est, non audet scribere dextra.
sic ego, sed tecum, dilaceranda fui!
nec tamen extimui—quid enim post illa timerem?—
credere me pelago femina iamque nocens.
numen ubi est? ubi di? meritas subeamus in alto,
tu fraudis poenas, credulitatis ego.
Compressos utinam Symplegades elisissent
nostraque adhaererent ossibus ossa tuis!
aut nos Scylla rapax canibus misisset edendos!
debuit ingratis Scylla nocere viris.
quaeque vomit totidem fluctus totidemque resorbet,
nos quoque Trinacriae subposuisset aquae!
sospes ad Haemonias victorque reverteris urbes;
ponitur ad patrios aurea lana deos.
Quid referam Peliae natas pietate nocentes
caesaque virginea membra paterna manu?
ut culpent alii, tibi me laudare necesse est,
pro quo sum totiens esse coacta nocens.
ausus es—o iusto desunt sua verba dolori!—
ausus es "Aesonia" dicere "cede domo!"
iussa domo cessi natis comitata duobus
et, qui me sequitur semper, amore tui.
ut subito nostras Hymen cantatus ad aures
venit et accenso lampades igne micant
tibiaque effundit socialia carmina vobis,
at mihi funerea flebiliora tuba,
pertimui, nec adhuc tantum scelus esse putabam,
sed tamen in toto pectore frigus erat.
turba ruunt et "Hymen" clamant "Hymenaee!" frequenter;
quo propior vox haec, hoc mihi peius erat.
diversi flebant servi lacrimasque tegebant—
quis vellet tanti nuntius esse mali?
me quoque quidquid erat potius nescire iuvabat,
sed tamquam scirem, mens mea tristis erat,
cum minor e pueris iussus studione videndi
constitit ad geminae limina prima foris:
"hinc" mihi "mater adi! pompam pater" inquit "Iason
ducit et adiunctos aureus urget equos!"
protinus abscissa planxi mea pectora veste
tuta nec a digitis ora fuere meis.

ire animus mediae suadebat in agmina turbae
sertaque conpositis demere rapta comis.
vix me continui, quin sic laniata capillos
clamarem "meus est!" iniceremque manus.
Laese pater, gaude! Colchi gaudete relicti!
inferias umbrae fratris habete mei!
deseror amissis regno patriaque domoque
coniuge, qui nobis omnia solus erat.
serpentes igitur potui taurosque furentes,
unum non potui perdomuisse virum.
quaeque feros pepuli doctis medicatibus ignes,
non valeo flammas effugere ipsa meas.
ipsi me cantus herbaeque artesque relinquunt
nil dea, nil Hecates sacra potentis agunt.
non mihi grata dies, noctes vigilantur amarae
et tener a misero pectore somnus abit.
quae me non possum, potui sopire draconem.
utilior cuivis quam mihi cura mea est.
quos ego servavi, paelex amplectitur artus
et nostri fructus illa laboris habet.
Forsitan et, stultae dum te iactare maritae
quaeris et iniustis auribus apta loqui,
in faciem moresque meos nova crimina fingas.
rideat et vitiis laeta sit illa meis.
rideat et Tyrio iaceat sublimis in ostro—
flebit et ardores vincet adusta meos.
dum ferrum flammaeque aderunt sucusque veneni,
hostis Medeae nullus inultus erit.
Quod si forte preces praecordia ferrea tangunt,
nunc animis audi verba minora meis.
tam tibi sum supplex, quam tu mihi saepe fuisti,
nec moror ante tuos procubuisse pedes.
si tibi sum vilis, communis respice natos:
saeviet in partus dira noverca meos.
et nimium similes tibi sunt, et imagine tangor
et quotiens video, lumina nostra madent.
per superos oro, per avitae lumina flammae,
per meritum et natos, pignora nostra, duos,
redde torum, pro quo tot res insana reliqui!
adde fidem dictis auxiliumque refer!
non ego te imploro contra taurosque virosque,
utque tua serpens victa quiescat ope;
te peto, quem merui, quem nobis ipse dedisti,
cum quo sum pariter facta parente parens.
Dos ubi sit, quaeris? campo numeravimus illo,

qui tibi laturo vellus arandus erat.
aureus ille aries villo spectabilis alto,
dos mea: "quam" dicam si tibi "redde," neges.
dos mea tu sospes, dos est mea Graia iuventus.
i nunc, Sisyphias, inprobe, confer opes.
quod vivis, quod habes nuptam socerumque potentes,
hoc ipsum, ingratus quod potes esse, meum est.
quos equidem actutum—sed quid praedicere poenam
attinet? ingentis parturit ira minas.
quo feret ira sequar. facti fortasse pigebit;
et piget infido consuluisse viro.
viderit ista deus, qui nunc mea pectora versat.
nescio quid certe mens mea maius agit.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

XIII. Laodamia Protesilao

Mittit et optat amans, quo mittitur, ire salutem
Haemonis Haemonio Laodamia viro.
Aulide te fama est vento retinente morari:
a! me cum fugeres, hic ubi ventus erat?
tum freta debuerant vestris obsistere remis;
illud erat saevis utile tempus aquis.
oscula plura viro mandataque plura dedissem
et sunt quae volui dicere multa tibi.
raptus es hinc praeceps et qui tua vela vocaret,
quem cuperent nautae, non ego, ventus erat.
ventus erat nautis aptus, non aptus amanti;
solvor ab amplexu, Protesilae, tuo
linguaque mandantis verba inperfecta reliquit;
vix illud potui dicere triste "vale."
Incubuit Boreas abreptaque vela tetendit,
iamque meus longe Protesilaus erat.
dum potui spectare virum, spectare iuvabat
sumque tuos oculos usque secuta meis;
ut te non poteram, poteram tua vela videre,
vela diu vultus detinuere meos.
at postquam nec te nec vela fugacia vidi,
et quod spectarem, nil nisi pontus erat,
lux quoque tecum abiit, tenebrisque exanguis obortis
succiduo dicor procubuisse genu.
vix socer Iphiclus, vix me grandaevus Acastus,

vix mater gelida maesta refecit aqua.
officium fecere pium, sed inutile nobis:
indignor miserae non licuisse mori.
Ut rediit animus, pariter rediere dolores;
pectora legitimus casta momordit amor.
nec mihi pectendos cura est praebere capillos
nec libet aurata corpora veste tegi.
ut quas pampinea tetigisse Bicorniger hasta
creditur, huc illuc, qua furor egit, eo.
conveniunt matres Phylleides et mihi clamant:
"Indue regales, Laodamia, sinus!"
scilicet ipsa geram saturatas murice lanas,
bella sub Iliacis moenibus ille gerat?
ipsa comas pectar? galea caput ille premetur?
ipsa novas vestes, dura vir arma ferat?
qua possum, squalore tuos imitata labores
dicar et haec belli tempora tristis agam.
Dyspari Priamide, damno formose tuorum,
tam sis hostis iners quam malus hospes eras!
aut te Taenariae faciem culpasse maritae
aut illi vellem displicuisse tuam.
tu, qui pro rapta nimium, Menelae, laboras,
ei mihi! quam multis flebilis ultor eris.
di, precor, a nobis omen removete sinistrum
et sua det reduci vir meus arma Iovi!
sed timeo, quotiens subiit miserabile bellum;
more nivis lacrimae sole madentis eunt.
Ilion et Tenedos Simoisque et Xanthus et Ide
nomina sunt ipso paene timenda sono.
nec rapere ausurus, nisi se defendere posset,
hospes erat: vires noverat ille suas.
venerat, ut fama est, multo spectabilis auro
quique suo Phrygias corpore ferret opes,
classe virisque potens, per quae fera bella geruntur—
et sequitur regni pars quota quemque sui?
his ego te victam, consors Ledaea gemellis,
suspicor, haec Danais posse nocere puto.
Hectora nescio quem timeo; Paris Hectora dixit
ferrea sanguinea bella movere manu;
Hectora, quisquis is est, si sum tibi cara, caveto:
signatum memori pectore nomen habe!
hunc ubi vitaris, alios vitare memento
et multos illic Hectoras esse puta
et facito ut dicas, quotiens pugnare parabis:
"parcere me iussit Laodamia sibi.

si cadere Argolico fas est sub milite Troiam,
    te quoque non ullum vulnus habente cadat.
pugnet et adversos tendat Menelaus in hostes,
    hostibus e mediis nupta petenda viro est.
causa tua est dispar: tu tantum vivere pugna,
    inque pios dominae posse redire sinus!
Parcite, Dardanidae, de tot, precor, hostibus uni,
    ne meus ex illo corpore sanguis eat!
non est quem deceat nudo concurrere ferro
    saevaque in oppositos pectora ferre viros.
fortius ille potest multo, quam pugnat, amare.
    bella gerant alii; Protesilaus amet!
Nunc fateor: volui revocare, animusque ferebat;
    substitit auspicii lingua timore mali.
cum foribus velles ad Troiam exire paternis,
    pes tuus offenso limine signa dedit.
ut vidi, ingemui, tacitoque in pectore dixi:
    "signa reversuri sint, precor, ista viri!"
haec tibi nunc refero, ne sis animosus in armis.
    fac, meus in ventos hic timor omnis eat!
Sors quoque nescio quem fato designat iniquo,
    qui primus Danaum Troada tangat humum:
infelix, quae prima virum lugebit ademptum!
    di faciant, ne tu strenuus esse velis!
inter mille rates tua sit millensima puppis
    iamque fatigatas ultima verset aquas!
hoc quoque praemoneo: de nave novissimus exi!
    non est, quo properas, terra paterna tibi.
cum venies, remoque move veloque carinam
    inque tuo celerem litore siste gradum!
Sive latet Phoebus seu terris altior exstat,
    tu mihi luce celer, tu mihi nocte venis:
nocte tamen quam luce magis. nox grata puellis,
    quarum suppositus colla lacertus habet.
aucupor in lecto mendaces caelibe somnos;
    dum careo veris gaudia falsa iuvant.
Sed tua cur nobis pallens occurrit imago?
    cur venit a labris multa querela tuis?
excutior somno simulacraque noctis adoro;
    nulla caret fumo Thessalis ara meo:
tura damus lacrimamque super, qua sparsa relucet,
    ut solet adfuso surgere flamma mero.
quando ego te reducem cupidis amplexa lacertis
    languida laetitia solvar ab ipsa mea?
quando erit, ut lecto mecum bene iunctus in uno

militiae referas splendida facta tuae?
quae mihi dum referes, quamvis audire iuvabit,
multa tamen capies oscula, multa dabis.
semper in his apte narrantia verba resistunt;
promptior est dulci lingua refecta mora.
Sed cum Troia subit, subeunt ventique fretumque;
spes bona sollicito victa timore cadit.
hoc quoque, quod venti prohibent exire carinas,
me movet: invitis ire paratis aquis.
quis velit in patriam vento prohibente reverti?
a patria pelago vela vetante datis!
ipse suam non praebet iter Neptunus ad urbem.
quo ruitis? vestras quisque redite domos!
quo ruitis, Danai? ventos audite vetantes!
non subiti casus—numinis ista mora est.
quid petitur tanto nisi turpis adultera bello?
dum licet, Inachiae vertite vela rates!
sed quid ago? revoco? revocaminis omen abesto
blandaque compositas aura secundet aquas!
Troasin invideo, quae si lacrimosa suorum
funera conspicient, nec procul hostis erit;
ipsa suis manibus forti nova nupta marito
imponet galeam Dardanaque arma dabit;
arma dabit, dumque arma dabit, simul oscula sumet—
hoc genus officii dulce duobus erit—
producetque virum dabit et mandata reverti
et dicet: "referas ista fac arma Iovi!"
ille ferens dominae mandata recentia secum
pugnabit caute respicietque domum.
exuet haec reduci clipeum galeamque resolvet
excipietque suo corpora lassa sinu.
Nos sumus incertae, nos anxius omnia cogit,
quae possunt fieri, facta putare timor.
dum tamen arma geres diverso miles in orbe,
quae referat vultus est mihi cera tuos:
illi blanditias, illi tibi debita verba
dicimus, amplexus accipit illa meos.
crede mihi, plus est, quam quod videatur, imago;
adde sonum cerae, Protesilaus erit.
hanc specto teneoque sinu pro coniuge vero
et tamquam possit verba referre, queror.
Per reditus corpusque tuum, mea numina, iuro
perque pares animi coniugiique faces
perque quod ut videam canis albere capillis,
quod tecum possis ipse referre, caput,

me tibi venturam comitem, quocumque vocaris,
sive—quod heu! timeo—sive superstes eris.
ultima mandato claudetur epistula parvo:
si tibi cura mei, sit tibi cura tui!

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

XIV. Hypermestra Lynceo

Mittit Hypermestra de tot modo fratribus uni;
cetera nuptarum crimine turba iacet.
clausa domo teneor gravibusque coercita vinclis;
est mihi supplicii causa fuisse piam.
quod manus extimuit iugulo demittere ferrum,
sum rea; laudarer, si scelus ausa forem.
esse ream praestat, quam sic placuisse parenti;
non piget immunes caedis habere manus.
me pater igne licet, quem non violavimus, urat,
quaeque aderant sacris, tendat in ora faces
aut illo iugulet, quem non bene tradidit ensem,
ut qua non cecidit vir nece, nupta cadam,—
non tamen ut dicant morientia "paenitet!" ora,
efficiet. non est, quam piget esse piam!
paeniteat sceleris Danaum saevasque sorores;
hic solet eventus facta nefanda sequi.
Cor pavet admonitu temeratae sanguine noctis
et subitus dextrae praepedit ossa tremor.
quam tu caede putes fungi potuisse mariti,
scribere de facta non sibi caede timet!
Sed tamen experiar. modo facta crepuscula terris,
ultima pars lucis primaque noctis erat.
ducimur Inachides magni sub tecta Pelasgi
et socer armatas accipit ipse nurus.
undique conlucent praecinctae lampades auro;
dantur in invitos impia tura focos.
vulgus "Hymen, Hymenaee!" vocant. fugit ille vocantes;
ipsa Iovis coniunx cessit ab urbe sua.
ecce mero dubii comitum clamore frequentes
flore novo madidas impediente comas,
in thalamos laeti—thalamos sua busta—feruntur
strataque corporibus funere digna premunt.
Iamque cibo vinoque graves somnoque iacebant
securumque quies alta per Argos erat.

circum me gemitus morientum audire videbar
    et tamen audibam quodque verebar, erat.
sanguis abit, mentemque calor corpusque relinquit
    inque novo iacui frigida facta toro.
ut leni Zephyro graciles vibrantur aristae,
    frigida populeas ut quatit aura comas,
aut sic, aut etiam tremui magis. ipse iacebas
    quaeque tibi dederant vina, soporis eras.
Excussere metum violenti iussa parentis;
    erigor et capio tela tremente manu.
non ego falsa loquar. ter acutum sustulit ensem,
    ter male sublato reccidit ense manus.
admovi iugulo sine me tibi vera fateri;
[tandem victa mei saeva formidine patris]
    admovi iugulo tela paterna tuo;
sed timor et pietas crudelibus obstitit ausis
    castaque mandatum dextra refugit opus.
purpureos laniata sinus, laniata capillos
    exiguo dixi talia verba sono:
"saevus, Hypermestra, pater est tibi; iussa parentis
    effice; germanis sit comes iste suis!
femina sum et virgo, natura mitis et annis;
    non faciunt molles ad fera tela manus.
quin age dumque iacet, fortis imitare sorores;
    credibile est caesos omnibus esse viros.

si manus haec aliquam posset committere caedem,
    morte foret dominae sanguinolenta suae.
at meruere necem patruelia regna tenendo;
    quae tamen externis danda forent generis
finge viros meruisse mori: quid fecimus ipsae?
    quo mihi commisso non licet esse piae?
quid mihi cum ferro? quo bellica tela puellae?
    aptior est digitis lana colusque meis."
Haec ego. dumque queror, lacrimae sua verba sequuntur
    deque meis oculis in tua membra cadunt.
dum petis amplexus sopitaque bracchia iactas,
    paene manus telo saucia facta tua est.
iamque patrem famulosque patris lucemque timebam.
    expulerunt somnos haec mea dicta tuos:
"surge age, Belide, de tot modo fratribus unus!
    nox tibi, ni properas, ista perennis erit!"
territus exsurgis, fugit omnis inertia somni,
    adspicis in timida fortia tela manu.
quaerenti causam "dum nox sinit, effuge!" dixi,

dum nox atra sinit, tu fugis, ipsa moror.
Mane erat et Danaus generos ex caede iacentes
dinumerat. summae criminis unus abes.
fert male cognatae iacturam mortis in uno
et queritur facti sanguinis esse parum.
abstrahor a patriis pedibus raptamque capillis
—haec meruit pietas praemia?—carcer habet.
Scilicet ex illo Iunonia permanet ira,
cum bos ex homine est, ex bove facta dea—
at satis est poenae teneram mugisse puellam
nec modo formosam posse placere Iovi.
adstitit in ripa liquidi nova vacca parentis
cornuaque in patriis non sua vidit aquis
conatoque queri mugitus edidit ore
territaque est forma, territa voce sua.
quid furis, infelix? quid te miraris in unda?
quid numeras factos ad nova membra pedes?
illa Iovis magni paelex metuenda sorori
fronde levas nimiam caespitibusque famem;
fonte bibis spectasque tuam stupefacta figuram
et, te ne feriant quae geris arma, times.
quaeque modo, ut posses etiam Iove digna videri,
dives eras, nuda nuda recumbis humo.
per mare, per terras cognataque flumina curris;
dat mare, dant amnes, dat tibi terra viam.
quae tibi causa fugae? quid, io! freta longa pererras?
non poteris vultus effugere ipsa tuos.
Inachi, quo properas? eadem sequerisque fugisque;
tu tibi dux comiti, tu comes ipsa duci.
Per septem Nilus portus emissus in aequor
exuit insana paelicis ora bove.
ultima quid referam, quorum mihi cana senectus
auctor? dant anni quod querar, ecce, mei.
bella pater patruusque gerunt; regnoque domoque
pellimur; eiectos ultimus orbis habet.
Ille ferox solus solio sceptroque potitur;
cum sene nos inopi turba vagamur inops.
de fratrum populo pars exiguissima restat;
quique dati leto, quaeque dedere, fleo.
nam mihi quot fratres, totidem periere sorores;
accipiat lacrimas utraque turba meas.
en ego, quod vivis, poenae crucianda reservor:
quid fiet sonti, cum rea laudis agar?
et consanguineae quondam centesima turbae
infelix uno fratre manente cadam.

At tu, siqua piae, Lynceu, tibi cura sororis
    quaeque tibi tribui munera, dignus habes,
vel fer opem vel dede neci; defunctaque vita
    corpora furtivis insuper adde rogis
et sepeli lacrimis perfusa fidelibus ossa
    sculptaque sint titulo nostra sepulcra brevi:
"exul Hypermestra, pretium pietatis iniquum,
    quam mortem fratri depulit, ipsa tulit."
Scribere plura libet, sed pondere lapsa catenae
    est manus et vires subtrahit ipse timor.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

XV. Sappho Phaoni

Ecquid, ut adspecta est studiosae littera dextrae,
    Protinus est oculis cognita nostra tuis?
an, nisi legisses auctoris nomina Sapphus,
    hoc breve nescires unde veniret opus?
Forsitan et quare mea sint alterna requiras
    carmina, cum lyricis sim magis apta modis:
flendus amor meus est; elegiae flebile carmen;
    non facit ad lacrimas barbitos ulla meas.
Uror ut indomitis ignem exercentibus Euris
    fertilis accensis messibus ardet ager.
arva Phaon celebrat diversa Typhoidos Aetnae;
    me calor Aetnaeo non minor igne tenet.
nec mihi, dispositis quae iungam carmina nervis,
    proveniunt; vacuae carmina mentis opus.
nec me Pyrrhiades Methymniadesve puellae,
    nec me Lesbiadum cetera turba iuvant.
vilis Anactorie, vilis mihi candida Cydro,
    non oculis grata est Atthis ut ante meis
atque aliae centum, quas non sine crimine amavi.
    improbe, multarum quod fuit, unus habes!
Est in te facies, sunt apti lusibus anni,
    o facies oculis insidiosa meis!
sume fidem et pharetram—fies manifestus Apollo;
    accedant capiti cornua—Bacchus eris.
et Phoebus Daphnen, et Cnosida Bacchus amavit
    nec norat lyricos illa vel illa modos.
at mihi Pegasides blandissima carmina dictant;
    iam canitur toto nomen in orbe meum;

nec plus Alcaeus, consors patriaeque lyraeque
 laudis habet, quamvis grandius ille sonet.
si mihi difficilis formam natura negavit,
 ingenio formae damna repende meae.
sum brevis. at nomen, quod terras impleat omnes,
 est mihi: mensuram nominis ipsa fero.
candida si non sum, placuit Cepheia Perseo
 Andromede patriae fusca colore suae.
et variis albae iunguntur saepe columbae
 et niger a viridi turtur amatur ave.
si nisi quae facie poterit te digna videri,
 nulla futura tua est, nulla futura tua est!
At mea cum legerem, sat iam formosa videbar:
 unam iurabas usque decere loqui.
cantabam, memini (meminerunt omnia amantes)
 oscula cantanti tu mihi rapta dabas.
hoc quoque laudabas, omni tibi parte placebam
 sed tunc praecipue, cum fit Amoris opus.
tunc te plus solito lascivia nostra iuvabat
 crebraque mobilitas aptaque verba ioco
et quod, ubi amborum fuerat confusa voluptas,
 plurimus in lasso corpore languor erat.
Nunc tibi Sicelides veniunt nova praeda puellae.
 quid mihi cum Lesbo? Sicelis esse volo.
o vos erronem tellure remittite vestra,
 Nisiades matres Nisiadesque nurus!
nec vos decipiant blandae mendacia linguae:
 quod vobis dicit, dixerat ante mihi.
tu quoque quae montes celebras, Erycina, Sicanos
 (nam tua sum) vati consule, diva, tuae!
an gravis inceptum peragit fortuna tenorem
 et manet in cursu semper acerba suo?
sex mihi natales ierant, cum lecta parentis
 ante diem lacrimas ossa bibere meas.
arsit inops frater meretricis captus amore
 mixtaque cum turpi damna pudore tulit.
factus inops agili peragit freta caerula remo,
 quasque male amisit, nunc male quaerit opes.
me quoque, quod monui bene multa fideliter, odit;
 hoc mihi libertas, hoc pia lingua dedit.
et tamquam desit, quae me sine fine fatiget,
 accumulat curas filia parva meas.
Ultima tu nostris accedis causa querelis;
 non agitur vento nostra carina suo.
ecce iacent collo sparsi sine lege capilli

nec premit articulos lucida gemma meos.
veste tegor vili, nullum est in crinibus aurum,
non Arabum noster dona capillus habet.
cui colar infelix aut cui placuisse laborem?
ille mei cultus unicus auctor abes.
molle meum levibusque cor est violabile telis
et semper causa est, cur ego semper amem,
sive ita nascenti legem dixere Sorores
nec data sunt vitae fila severa meae,
sive abeunt studia in mores artisque magistra
ingenium nobis molle Thalia facit.
quid mirum, si me primae lanuginis aetas
abstulit atque anni quos vir amare potest?
hunc ne pro Cephalo raperes, Aurora, timebam!
(et faceres sed te prima rapina tenet!)
hunc si conspiciat, quae conspicit omnia, Phoebe,
iussus erit somnos continuare Phaon.
hunc Venus in caelum curru vexisset eburneo,
sed videt et Marti posse placere suo.
o nec adhuc iuvenis, nec iam puer, utilis aetas,
o decus atque aevi gloria magna tui,
huc ades inque sinus, formose, relabere nostros:
non ut ames oro, me sed amare sinas!
Scribimus et lacrimis oculi rorantur obortis;
adspice quam sit in hoc multa litura loco.
si tam certus eras hinc ire, modestius isses,
et modo dixisses "Lesbi puella, vale!"
non tecum lacrimas, non oscula nostra tulisti;
denique non timui, quod dolitura fui.
nil de te mecum est, nisi tantum iniuria. nec tu,
admoneat quod te, pignus amantis habes.
non mandata dedi. neque enim mandata dedissem
ulla, nisi ut nolles immemor esse mei.
per tibi qui numquam longe discedit Amorem
perque novem iuro, numina nostra, deas,
cum mihi nescio quis "fugiunt tua gaudia" dixit
nec me flere diu, nec potuisse loqui;
et lacrimae deerant oculis et verba palato,
adstrictum gelido frigore pectus erat.
postquam se dolor invenit nec pectora plangi
nec puduit scissis exululare comis,
non aliter quam si nati pia mater adempti
portet ad exstructos corpus inane rogos.
gaudet et e nostro crescit maerore Charaxus
frater et ante oculos itque reditque meos.

utque pudenda mei videatur causa doloris,
    "quid dolet haec? certe filia vivit!" ait.
non veniunt in idem pudor atque amor; omne videbat
    vulgus; eram lacero pectus aperta sinu.
Tu mihi cura, Phaon; te somnia nostra reducunt—
    somnia formoso candidiora die.
illic te invenio, quamvis regionibus absis;
    sed non longa satis gaudia somnus habet.
saepe tuos nostra cervice onerare lacertos,
    saepe tuae videor supposuisse meos.
oscula cognosco, quae tu committere lingua
    aptaque consueras accipere, apta dare.
blandior interdum verisque simillima verba
    eloquor et vigilant sensibus ora meis;—
ulteriora pudet narrare, sed omnia fiunt—
    et iuvat—et siccae non licet esse mihi.
At cum se Titan ostendit et omnia secum,
    tam cito me somnos destituisse queror;
antra nemusque peto, tamquam nemus antraque prosint:
    conscia deliciis illa fuere meis.
illuc mentis inops, ut quam furialis Enyo
    attigit, in collo crine iacente feror.
antra vident oculi scabro pendentia tofo,
    quae mihi Mygdonii marmoris instar erant:
invenio silvam, quae saepe cubilia nobis
    praebuit et multa texit opaca coma.
at non invenio dominum silvaeque meumque.
    vile solum locus est—dos erat ille loci.
cognovi pressas noti mihi caespitis herbas;
    de nostro curvum pondere gramen erat.
incubui tetigique locum qua parte fuisti;
    grata prius lacrimas combibit herba meas.
quin etiam rami positis lugere videntur
    frondibus et nullae dulce queruntur aves.
sola virum non ulta pie maestissima mater
    concinit Ismarium Daulias ales Ityn.
ales Ityn, Sappho desertos cantat amores;
    hactenus, ut media cetera nocte, silent.
Est nitidus vitroque magis perlucidus omni
    fons sacer; hunc multi numen habere putant.
quem supra ramos expandit aquatica lotos,
    una nemus, tenero caespite terra viret.
hic ego cum lassos posuissem flebilis artus,
    constitit ante oculos Naias una meos;
constitit et dixit: "quoniam non ignibus aequis

ureris, Ambracia est terra petenda tibi.
Phoebus ab excelso, quantum patet, adspicit aequor:
Actiacum populi Leucadiumque vocant.
hinc se Deucalion Pyrrhae succensus amore
misit, et illaeso corpore pressit aquas.
nec mora, versus amor fugit lentissima mersi
pectora; Deucalion igne levatus erat.
hanc legem locus ille tenet. pete protinus altam
Leucada nec saxo desiluisse time!"
Ut monuit, cum voce abiit. ego frigida surgo
nec lacrimas oculi continuere mei.
ibimus, o nymphe, monstrataque saxa petemus;
sit procul insano victus amore timor.
quidquid erit, melius quam nunc erit. aura, subito—
et mea non magnum corpora pondus habent.
tu quoque, mollis Amor, pinnas suppone cadenti,
ne sim Leucadiae mortua crimen aquae.
inde chelyn Phoebo, communia munera, ponam,
et sub ea versus unus et alter erunt:
"grata lyram posui tibi, Phoebe, poetria Sappho:
convenit illa mihi, convenit illa tibi."
Cur tamen Actiacas miseram me mittis ad oras,
cum profugum possis ipse referre pedem?
tu mihi Leucadia potes esse salubrior unda;
et forma et meritis tu mihi Phoebus eris.
an potes, o scopulis undaque ferocior omni,
si moriar, titulum mortis habere meae?
a quanto melius tecum mea pectora iungi,
quam saxis poterant praecipitanda dari!
haec sunt illa, Phaon, quae tu laudare solebas
visaque sunt totiens ingeniosa tibi.
nunc vellem facunda forem! dolor artibus obstat
ingeniumque meis substitit omne malis.
non mihi respondent veteres in carmina vires;
plectra dolore tacent muta, dolore lyra est.
Lesbides aequoreae, nupturaque nuptaque proles,
Lesbides, Aeolia nomina dicta lyra,
Lesbides, infamem quae me fecistis amatae,
desinite ad citharas turba venire meas!
abstulit omne Phaon, quod vobis ante placebat,
me miseram! dixi quam modo paene: "meus."
efficite ut redeat. vates quoque vestra redibit.
ingenio vires ille dat, ille rapit.
Ecquid ago precibus pectusve agreste movetur,
an riget et Zephyri verba caduca ferunt?

qui mea verba ferunt, vellem tua vela referrent;
hoc te, si saperes, lente, decebat opus.
sive redis, puppique tuae votiva parantur
munera, quid laceras pectora nostra mora?
solve ratem! Venus orta mari mare praestat amanti.
aura dabit cursum—tu modo solve ratem!
ipse gubernator residens in puppe Cupido;
ipse dabit tenera vela legetque manu.
sive iuvat longe fugisse Pelasgida Sappho
(nec tamen invenies, cur ego digna fugi)
hoc saltem miserae crudelis epistula dicat,
ut mihi Leucadiae fata petantur aquae.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

XVI. Paris Helenae

Hanc tibi Priamides mitto, Ledaea, salutem,
quae tribui sola te mihi dante potest.
eloquar, an flammae non est opus indice notae,
et plus quam vellem, iam meus extat amor?
ille quidem lateat malim, dum tempora dentur
laetitiae mixtos non habitura metus.
sed male dissimulo; quis enim celaverit ignem,
lumine qui semper proditur ipse suo?
si tamen expectas, vocem quoque rebus ut addam:
uror—habes animi nuntia verba mei.
parce, precor, fasso, nec vultu cetera duro
perlege, sed formae conveniente tuae.
iamdudum gratum est, quod epistula nostra recepta
spem facit, hoc recipi me quoque posse modo.
quae rata sit; nec te frustra promiserit, opto,
hoc mihi quae suasit, mater Amoris, iter.
namque ego divino monitu—ne nescia pecces—
advehor et coepto non leve numen adest.
praemia magna quidem, sed non indebita posco:
pollicita est thalamo te Cytherea meo.
hac duce Sigeo dubias a litore feci
longa Phereclea per freta puppe vias.
illa dedit faciles auras ventosque secundos—
in mare nimirum ius habet orta mari.
perstet et ut pelagi, sic pectoris adiuvet aestum,
deferat in portus et mea vota suos.

attulimus flammas, non hic invenimus, illas.
    hae mihi tam longae causa fuere viae.
nam neque tristis hiems neque nos huc appulit error;
    Taenaris est classi terra petita meae.
nec me crede fretum merces portante carina
    findere—quas habeo, di tueantur opes.
nec venio Graias veluti spectator ad urbes;
    oppida sunt regni divitiora mei.
te peto, quam pepigit lecto Venus aurea nostro;
    te prius optavi quam mihi nota fores.
ante tuos animo vidi quam lumine vultus;
    prima tulit vulnus nuntia fama tui.
nec tamen est mirum, si sicut oportuit arcu,
    missilibus telis eminus ictus amo.
sic placuit fatis; quae ne convellere temptes,
    accipe cum vera dicta relata fide.
matris adhuc utero partu remorante tenebar;
    iam gravidus iusto pondere venter erat.
illa sibi ingentem visa est sub imagine somni
    flammiferam pleno reddere ventre facem.
territa consurgit metuendaque noctis opacae
    visa seni Priamo, vatibus ille refert.
arsurum Paridis vates canit Ilion igni—
    pectoris, ut nunc est, fax fuit illa mei.
forma vigorque animi, quamvis de plebe videbar,
    indicium tectae nobilitatis erat.
est locus in mediis nemorosae vallibus Idae
    devius et piceis ilicibusque frequens,
qui nec ovis placidae nec amantis saxa capellae
    nec patulo tardae carpitur ore bovis;
hinc ego Dardaniae muros excelsaque tecta
    et freta prospiciens arbore nixus eram—
ecce, pedum pulsu visa est mihi terra moveri—
    vera loquar veri vix habitura fidem—
constitit ante oculos actus velocibus alis
    Atlantis magni Pleionesque nepos—
fas vidisse fuit, fas sit mihi visa referre—
    inque dei digitis aurea virga fuit.
tresque simul divae, Venus et cum Pallade Iuno,
    graminibus teneros inposuere pedes.
obstupui, gelidusque comas erexerat horror,
    cum mihi 'pone metum!' nuntius ales ait:
'arbiter es formae; certamina siste dearum,
    vincere quae forma digna sit una duas.'
neve recusarem, verbis Iovis imperat et se

protinus aetheria tollit in astra via.
mens mea convaluit, subitoque audacia venit
nec timui vultu quamque notare meo.
vincere erant omnes dignae iudexque querebar
non omnes causam vincere posse suam.
sed tamen ex illis iam tunc magis una placebat,
hanc esse ut scires, unde movetur amor.
tantaque vincendi cura est; ingentibus ardent
iudicium donis sollicitare meum.
regna Iovis coniunx, virtutem filia iactat;
ipse potens dubito fortis an esse velim.
dulce Venus risit; 'nec te, Pari, munera tangant
utraque suspensi plena timoris,' ait;
'nos dabimus, quod ames, et pulchrae filia Ledae
ibit in amplexus pulchrior illa tuos.'
dixit, et ex aequo donis formaque probata
victorem caelo rettulit illa pedem.
interea, credo, versis ad prospera fatis
regius agnoscor per rata signa puer.
laeta domus nato per tempora longa recepto,
addit et ad festos hunc quoque Troia diem.
utque ego te cupio, sic me cupiere puellae;
multarum votum sola tenere potes.
nec tantum regum natae petiere ducumque,
sed nymphis etiam curaque amorque fui.
quas super Oenonen facies mutarer in orbem
nec Priamo est a te dignior ulla nurus.
sed mihi cunctarum subeunt fastidia, postquam
coniugii spes est, Tyndari, facta tui.
te vigilans oculis, animo te nocte videbam,
lumina cum placido victa sopore iacent.
quid facies praesens, quae nondum visa placebas?
ardebam, quamvis hic procul ignis erat.
nec potui debere mihi spem longius istam,
caerulea peterem quin mea vota via.
Troia caeduntur Phrygia pineta securi
quaeque erat aequoreis utilis arbor aquis;
ardua proceris spoliantur Gargara silvis,
innumerasque mihi longa dat Ida trabes.
fundatura citas flectuntur robora naves
texitur et costis panda carina suis.
addimus antennas et vela sequentia malo
accipit et pictos puppis adunca deos;
qua tamen ipse vehor, comitata Cupidine parvo
sponsor coniugii stat dea picta sui.

imposita est factae postquam manus ultima classi,
    protinus Aegaeis ire lubebat aquis.
at pater et genetrix inhibent mea vota rogando
    propositumque pia voce morantur iter;
et soror effusis ut erat Cassandra capillis,
    cum vellent nostrae iam dare vela rates,
'quo ruis?' exclamat, 'referes incendia tecum!
    quanta per has nescis flamma petatur aquas!'
vera fuit vates; dictos invenimus ignes
    et ferus in molli pectore flagrat amor.
portubus egredior ventisque ferentibus usus
    applicor in terras, Oebali nympha, tuas.
excipit hospitio vir me tuus: hoc quoque factum
    non sine consilio numinibusque deum.
ille quidem ostendit, quidquid Lacedaemone tota
    ostendi dignum conspicuumque fuit;
sed mihi laudatam cupienti cernere formam
    lumina nil aliud quo caperentur erat.
ut vidi, obstipui praecordiaque intima sensi
    attonitus curis intumuisse novis.
his similes vultus, quantum reminiscor, habebat,
    venit in arbitrium cum Cytherea meum.
si tu venisses pariter certamen in illud,
    in dubium Veneris palma futura fuit.
magna quidem de te rumor praeconia fecit,
    nullaque de facie nescia terra tua est;
nec tibi par usquam Phrygia nec solis ab ortu
    inter formosas altera nomen habet!
credis et hoc nobis?—minor est tua gloria vero
    famaque de forma paene maligna tua est.
plus hic invenio, quam quod promiserat illa,
    et tua materia gloria victa sua est.
ergo arsit merito, qui noverat omnia, Theseus,
    et visa es tanto digna rapina viro,
more tuae gentis nitida dum nuda palaestra
    ludis et es nudis femina mixta viris.
quod rapuit, laudo; miror quod reddidit umquam.
    tam bona constanter praeda tenenda fuit.
ante recessisset caput hoc cervice cruenta,
    quam tu de thalamis abstraherere meis.
tene manus umquam nostrae dimittere vellent?
    tene meo paterer vivus abire sinu?
si reddenda fores, aliquid tamen ante tulissem
    nec Venus ex toto nostra fuisset iners.
vel mihi virginitas esset libata vel illud

quod poterat salva virginitate rapi.
da modo te, quae sit Paridis constantia nosces:
flamma rogi flammas finiet una meas.
praeposui regnis ego te, quae maxima quondam
pollicita est nobis nupta sororque Iovis,
dumque tuo possem circumdare bracchia collo,
contempta est virtus Pallade dante mihi.
nec piget aut umquam stulte legisse videbor;
permanet in voto mens mea firma suo.
spem modo ne nostram fieri patiare caducam,
deprecor, o tanto digna labore peti!
non ego coniugium generosae degener opto,
nec mea, crede mihi, turpiter uxor eris.
Pliada, si quaeres, in nostra gente Iovemque
invenies, medios ut taceamus avos.
sceptra parens Asiae, qua nulla beatior ora est,
finibus inmensis vix obeunda, tenet.
innumeras urbes atque aurea tecta videbis
quaeque suos dicas templa decere deos.
Ilion adspicies firmataque turribus altis
moenia, Phoebeae structa canore lyrae.
quid tibi de turba narrem numeroque virorum?
vix populum tellus sustinet illa suum.
occurrent denso tibi Troades agmine matres
nec capient Phrygias atria nostra nurus.
o quotiens dices: 'quam pauper Achaia nostra est!'
una domus quaevis urbis habebit opes.
nec mihi fas fuerit Sparten contemnere vestram:
in qua tu nata es, terra beata mihi est.
parca sed est Sparte, tu cultu divite digna;
ad talem formam non facit iste locus.
hanc faciem largis sine fine paratibus uti
deliciisque decet luxuriare novis.
cum videas cultus nostra de gente virorum,
qualem Dardanias credis habere nurus?
da modo te facilem nec dedignare maritum,
rure Therapnaeo nata puella, Phrygem.
Phryx erat et nostro genitus de sanguine, qui nunc
cum dis potando nectare miscet aquas.
Phryx erat Aurorae coniunx, tamen abstulit illum
extremum noctis quae dea finit iter.
Phryx etiam Anchises, volucrum cui mater Amorum
gaudet in Idaeis concubuisse iugis.
nec, puto, conlatis forma Menelaus et annis
iudice te nobis anteferendus erit.

non dabimus certe socerum tibi clara fugantem
    lumina, qui trepidos a dape vertat equos;
nec Priamo pater est soceri de caede cruentus
    et qui Myrtoas crimine signat aquas;
nec proavo Stygia nostro captantur in unda
    poma, nec in mediis quaeritur umor aquis.
quid tamen hoc refert, si te tenet ortus ab illis?
    cogitur huic domui Iuppiter esse socer.
heu facinus! totis indignus noctibus ille
    te tenet amplexu perfruiturque tuo;
at mihi conspiceris posita vix denique mensa
    multaque quae laedant hoc quoque tempus habet.
hostibus eveniant convivia talia nostris,
    experior posito qualia saepe mero.
paenitet hospitii, cum me spectante lacertos
    imponit collo rusticus iste tuo.
rumpor et invideo—quid ni tamen omnia narrem?—
    membra superiecta cum tua veste fovet.
oscula cum vero coram non dura daretis,
    ante oculos posui pocula sumpta meos;
lumina demitto cum te tenet artius ille,
    crescit et invito lentus in ore cibus.
saepe dedi gemitus; et te, lasciva, notavi
    in gemitu risum non tenuisse meo.
saepe mero volui flammam compescere, at illa
    crevit, et ebrietas ignis in igne fuit.
multaque ne videam, versa cervice recumbo;
    sed revocas oculos protinus ipsa meos.
quid faciam, dubito; dolor est meus illa videre,
    sed dolor a facie maior abesse tua.
qua licet et possum, luctor celare furorem,
    sed tamen apparet dissimulatus amor.
nec tibi verba damus; sentis mea vulnera, sentis;
    atque utinam soli sint ea nota tibi.
a, quotiens lacrimis venientibus ora reflexi,
    ne causam fletus quaereret ille mei.
a, quotiens aliquem narravi potus amorem,
    ad vulnus referens singula verba tuos,
indiciumque mei ficto sub nomine feci;
    ille ego, si nescis, verus amator eram.
quin etiam ut possem verbis petulantius uti,
    non semel ebrietas est simulata mihi.
Prodita sunt, memini, tunica tua pectora laxa
    atque oculis aditum nuda dedere meis
pectora vel puris nivibus vel lacte tuamve

complexo matrem candidiora Iove.
dum stupeo visis—nam pocula forte tenebam—
tortilis a digitis excidit ansa meis.
oscula si natae dederas, ego protinus illa
Hermiones tenero laetus ab ore tuli.
et modo cantabam veteres resupinus amores
et modo per nutum signa tegenda dabam.
et comitum primas Clymenen Aethramque, tuarum
ausus sum blandis nuper adire sonis;
quae mihi non aliud, quam formidare locutae
orantis medias deseruere preces.
di facerent, pretium magni certaminis esses,
teque suo posset victor habere toro,
ut tulit Hippomenes Schoeneida praemia cursus,
venit ut in Phrygios Hippodamia sinus,
ut ferus Alcides Acheloia cornua fregit,
dum petit amplexus, Deianira, tuos.
nostra per has leges audacia fortiter isset
teque mei scires esse laboris opus.
nunc mihi nil superest nisi te, formosa, precari
amplectique tuos, si patiare, pedes.
o decus, o praesens geminorum gloria fratrum,
o Iove digna viro, ni Iove nata fores,
aut ego Sigeos repetam te coniuge portus
aut hic Taenaria contegar exul humo!
non mea sunt summa leviter destricta sagitta
pectora; descendit vulnus ad ossa meum!
hoc mihi, nam repeto, fore ut a caeleste sagitta
figar, erat verax vaticinata soror.
parce datum fatis, Helene, contemnere amorem—
sic habeas faciles in tua vota deos.
multa quidem subeunt; sed coram ut plura loquamur,
excipe me lecto nocte silente tuo.
an pudet et metuis Venerem temerare maritam
castaque legitimi fallere iura tori?
a, nimium simplex Helene, ne rustica dicam,
hanc faciem culpa posse carere putas?
aut faciem mutes aut sis non dura, necesse est;
lis est cum forma magna pudicitiae.
Iuppiter his gaudet, gaudet Venus aurea furtis;
haec tibi nempe patrem furta dedere Iovem.
vix fieri, si sunt vires in semine amorum,
et Iovis et Ledae filia casta potes.
casta tamen tum sis, cum te mea Troia tenebit,
et tua sim quaeso crimina solus ego.

nunc ea peccemus quae corriget hora iugalis,
    si modo promisit non mihi vana Venus.
sed tibi et hoc suadet rebus, non voce, maritus,
    neve sui furtis hospitis obstet, abest.
non habuit tempus, quo Cresia regna videret
    aptius—o mira calliditate virum!
'res, et ut Idaei mando tibi,' dixit iturus,
    'curam pro nobis hospitis, uxor, agas.'
neglegis absentis, testor, mandata mariti;
    cura tibi non est hospitis ulla tui.
huncine tu speras hominem sine pectore dotes
    posse satis formae, Tyndari, nosse tuae?
falleris: ignorat, nec, si bona magna putaret,
    quae tenet, externo crederet illa viro.
ut te nec mea vox nec te meus incitet ardor,
    cogimur ipsius commoditate frui:
aut erimus stulti, sic ut superemus et ipsum,
    si tam securum tempus abibit iners.
paene suis ad te manibus deducit amantem;
    utere mandantis simplicitate viri!
sola iaces viduo tam longa nocte cubili;
    in viduo iaceo solus et ipse toro.
te mihi meque tibi communia gaudia iungant;
    candidior medio nox erit illa die.
tunc ego iurabo quaevis tibi numina meque
    adstringam verbis in sacra vestra meis;
tunc ego, si non est fallax fiducia nostri,
    efficiam praesens, ut mea regna petas.
si pudet et metuis ne me videare secuta,
    ipse reus sine te criminis huius ero.
nam sequar Aegidae factum fratrumque tuorum;
    exemplo tangi non propiore potes.
te rapuit Theseus, geminas Leucippidas illi;
    quartus in exemplis adnumerabor ego.
Troia classis adest armis instructa virisque;
    iam facient celeres remus et aura vias.
ibis Dardanias ingens regina per urbes,
    teque novam credet vulgus adesse deam,
quaque feres gressus, adolebunt cinnama flammae,
    caesaque sanguineam victima planget humum.
dona pater fratresque et cum genetrice sorores
    Iliadesque omnes totaque Troia dabit.
ei mihi! pars a me vix dicitur ulla futuri.
    plura feres quam quae littera nostra refert.
nec tu rapta time, ne nos fera bella sequantur,

concitet et vires Graecia magna suas.
tot prius abductis ecqua est repetita per arma?
crede mihi, vanos res habet ista metus.
nomine ceperunt Aquilonis Erechthida Thraces
et tuta a bello Bistonis ora fuit.
Phasida puppe nova vexit Pagasaeus Iason,
laesa neque est Colcha Thessala terra manu.
te quoque qui rapuit, rapuit Minoida Theseus;
nulla tamen Minos Cretas ad arma vocat.
terror in his ipso maior solet esse periclo;
quaeque timere libet, pertimuisse pudet.
finge tamen, si vis, ingens consurgere bellum:
et mihi sunt vires, et mea tela nocent.
nec minor est Asiae quam vestrae copia terrae:
illa viris dives, dives abundat equis.
nec plus Atrides animi Menelaus habebit
quam Paris aut armis anteferendus erit.
paene puer caesis abducta armenta recepi
hostibus et causam nominis inde tuli.
paene puer iuvenes vario certamine vici,
in quibus Ilioneus Deiphobusque fuit.
neve putes, non me nisi comminus esse timendum,
figitur in iusso nostra sagitta loco.
num potes haec illi primae dare facta iuventae,
instruere Atriden num potes arte mea?
omnia si dederis, numquid dabis Hectora fratrem?
unus is innumeri militis instar erit.
quid valeam nescis et te mea robora fallunt;
ignoras cui sis nupta futura viro.
aut igitur nullo belli repetere tumultu,
aut cedent Marti Dorica castra meo.
nec tamen indigner pro tanta sumere ferrum
coniuge; certamen praemia magna movent.
tu quoque, si de te totus contenderit orbis,
nomen ab aeterna posteritate feres
spe modo non timida dis hinc egressa secundis
exige cum plena munera pacta fide.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

XVII. Helene Paridi

Si mihi quae legi, Pari, non legisse liceret,
servarem numeros sicut et ante probae.
Nunc oculos tua cum violarit epistula nostros,
non rescribendi gloria visa levis.
ausus es hospitii temeratis advena sacris
legitimam nuptae sollicitare fidem!
scilicet idcirco ventosa per aequora vectum
excepit portu Taenaris ora suo
nec tibi, diversa quamvis e gente venires,
oppositas habuit regia nostra fores,
esset ut officii merces iniuria tanti?
qui sic intrabas, hospes an hostis eras?
nec dubito quin haec, cum sit tam iusta, vocetur
rustica iudicio nostra querela tuo.
rustica sim sane, dum non oblita pudoris
dumque tenor vitae sit sine labe meae.
si non est ficto tristis mihi vultus in ore
nec sedeo duris torva superciliis,
fama tamen clara est, et adhuc sine crimine lusi
et laudem de me nullus adulter habet.
quo magis admiror, quae sit fiducia coepti
spemque tori dederit quae tibi causa mei.
an quia vim nobis Neptunius attulit heros,
rapta semel videor bis quoque digna rapi?
crimen erat nostrum, si delenita fuissem;
cum sim rapta, meum quid nisi nolle fuit?
non tamen e facto fructum tulit ille petitum;
excepto redii passa timore nihil.
oscula luctanti tantummodo pauca protervus
abstulit: ulterius nil habet ille mei.
quae tua nequitia est, non his contenta fuisset.
di melius! similis non fuit ille tui.
reddidit intactam minuitque modestia crimen
et iuvenem facti paenituisse patet.
Thesea paenituit, Paris ut succederet illi,
ne quando nomen non sit in ore meum?
nec tamen irascor—quis enim succenset amanti?—
si modo, quem praefers, non simulatur amor.
hoc quoque enim dubito, non quod fiducia desit,
aut mea sit facies non bene nota mihi,
sed quia credulitas damno solet esse puellis
verbaque dicuntur vestra carere fide.
at peccant aliae, matronaque rara pudica est.
quis prohibet raris nomen inesse meum?
nam mea quod visa est tibi mater idonea, cuius

exemplo flecti me quoque posse putes,
matris in admisso falsa sub imagine lusae
error inest; pluma tectus adulter erat.
nil ego, si peccem, possum nescisse; nec ullus
error qui facti crimen obumbret erit.
illa bene erravit vitiumque auctore redemit.
felix in culpa quo Iove dicar ego?
et genus et proavos et regia nomina iactas;
clara satis domus haec nobilitate sua est.
Iuppiter ut soceri proavus taceatur et omne
Tantalidae Pelopis Tyndareique decus;
dat mihi Leda Iovem cygno decepta parentem,
quae falsam gremio credula fovit avem.
i nunc et Phrygiae late primordia gentis
cumque suo Priamum Laumedonte refer!
quos ego suspicio; sed qui tibi gloria magna est
quintus, is a nostro nomine primus erit.
sceptra tuae quamvis rear esse potentia terrae,
non tamen haec illis esse minora puto.
si iam divitiis locus hic numeroque virorum
vincitur, at certe barbara terra tua est.
munera tanta quidem promittit epistula dives
ut possint ipsas illa movere deas.
sed si iam vellem fines transire pudoris,
tu melior culpae causa futurus eras.
aut ego perpetuo famam sine labe tenebo
aut ego te potius quam tua dona sequar.
utque ea non sperno, sic acceptissima semper
munera sunt, auctor quae pretiosa facit.
plus multo est, quod amas, quod sum tibi causa laboris,
quod per tam longas spes tua venit aquas.
illa quoque, adposita quae nunc facis, improbe, mensa,
quamvis experiar dissimulare, noto—
cum modo me spectas oculis, lascive, protervis,
quos vix instantes lumina nostra ferunt,
et modo suspiras, modo pocula proxima nobis
sumis, quaque bibi, tu quoque parte bibis.
a, quotiens digitis, quotiens ego tecta notavi
signa supercilio paene loquente dari!
et saepe extimui ne vir meus illa videret,
non satis occultis erubuique notis.
saepe vel exiguo vel nullo murmure dixi:
'nil pudet hunc!' nec vox haec mea falsa fuit.
orbe quoque in mensae legi sub nomine nostro,
quod deducta mero littera fecit, 'amo.'

credere me tamen hoc oculo renuente negavi.
ei mihi, iam didici sic ego posse loqui!
his ego blanditiis, si peccatura fuissem,
flecterer; his poterant pectora nostra capi.
est quoque, confiteor, facies tibi rara potestque
velle sub amplexus ire puella tuos.
altera sed potius felix sine crimine fiat,
quam cadat externo noster amore pudor.
disce modo exemplo formosis posse carere;
est virtus placitis abstinuisse bonis.
quam multos credis iuvenes optare, quod optas?
qui sapiant, oculos an Paris unus habes?
non tu plus cernis, sed plus temerarius audes;
nec tibi plus cordis sed minus oris, adest.
tunc ego te vellem celeri venisse carina,
cum mea virginitas mille petita procis.
si te vidissem, primus de mille fuisses;
iudicio veniam vir dabit ipse meo.
ad possessa venis praeceptaque gaudia serus;
spes tua lenta fuit; quod petis, alter habet.
ut tamen optarim fieri tua Troica coniunx,
invitam sic me nec Menelaus habet.
desine molle, precor, verbis convellere pectus
neve mihi, quam te dicis amare, noce;
sed sine quam tribuit sortem fortuna tueri
nec spolium nostri turpe pudoris habe.
at Venus hoc pacta est, et in altae vallibus Idae
tres tibi se nudas exhibuere deae;
unaque cum regnum, belli daret altera laudem
'Tyndaridis coniunx,' tertia dixit, 'eris!'
credere vix equidem caelestia corpora possum
arbitrio formam supposuisse tuo;
utque sit hoc verum, certe pars altera ficta est,
iudicii pretium qua data dicor ego.
non est tanta mihi fiducia corporis, ut me
maxima teste dea dona fuisse putem.
contenta est oculis hominum mea forma probari;
laudatrix Venus est invidiosa mihi.
sed nihil infirmo; faveo quoque laudibus istis;
nam, mens, vox quare, quod cupit esse, neget?
nec tu succense nimium mihi creditus aegre;
tarda solet magnis rebus inesse fides.
prima mea est igitur Veneri placuisse voluptas;
proxima, me visam praemia summa tibi,
nec te Palladios nec te Iunonis honores

auditis Helenae praeposuisse bonis.
ergo ego sum virtus, ego sum tibi nobile regnum?
ferrea sim, si non hoc ego pectus amem.
ferrea, crede mihi, non sum; sed amare repugno
illum, quem fieri vix puto posse meum.
quid bibulum curvo proscindere litus aratro
spemque sequi coner quam locus ipse negat?
sum rudis ad Veneris furtum nullaque fidelem —
di mihi sunt testes!—lusimus arte virum!
nunc quoque, quod tacito mando mea verba libello,
fungitur officio littera nostra novo.
felices, quibus usus adest! ego nescia rerum
difficilem culpae suspicor esse viam.
ipse malo metus est; iam nunc confundor et omnes
in nostris oculos vultibus esse reor.
nec reor hoc falso; sensi mala murmura vulgi
et quasdam voces rettulit Aethra mihi.
at tu dissimula, nisi si desistere mavis.
sed cur desistas? dissimulare potes.
lude, sed occulte! maior, non maxima, nobis
est data libertas, quod Menelaus abest.
ille quidem procul est, ita re cogente, profectus;
magna fuit subitae iustaque causa viae;
aut mihi sic visum est. ego, cum dubitaret an iret,
'quam primum,' dixi, 'fac rediturus eas!'
omine laetatus dedit oscula, 'resque domusque
et tibi sit curae Troicus hospes,' ait.
vix tenui risum, quem dum conpescere luctor,
nil illi potui dicere praeter 'erit.'
uela quidem Creten ventis dedit ille secundis;
sed tu non ideo cuncta licere puta!
sic meus hinc vir abest ut me custodiat absens.
an nescis longas regibus esse manus?
forma quoque est oneri; nam quo constantius ore
laudamur vestro, iustius ille timet.
quae iuvat, ut nunc est, eadem mihi gloria damno est,
et melius famae verba dedisse fuit.
nec quod abest hic me tecum mirare relictam;
moribus et vitae credidit ille meae.
de facie metuit, vitae confidit, et illum
securum probitas, forma timere facit.
tempora ne pereant ultro data praecipis, utque
simplicis utamur commoditate viri.
et libet et timeo, nec adhuc exacta voluntas
est satis; in dubio pectora nostra labant.

et vir abest nobis et tu sine coniuge dormis,
inque vicem tua me, te mea forma capit;
et longae noctes et iam sermone coimus
et tu, me miseram! blandus, et una domus.
et peream, si non invitant omnia culpam;
nescio quo tardor sed tamen ipsa metu.
quod male persuades, utinam bene cogere posses!
vi mea rusticitas excutienda fuit.
utilis interdum est ipsis iniuria passis.
sic certe felix esse coacta forem.
dum novus est, potius coepto pugnemus amori!
flamma recens parva sparsa resedit aqua.
certus in hospitibus non est amor; errat, ut ipsi,
cumque nihil speres firmius esse, fugit.
Hypsipyle testis, testis Minoia virgo est;
in non exhibitis utraque lusa toris.
tu quoque dilectam multos, infide, per annos
diceris Oenonen destituisse tuam.
nec tamen ipse negas; et nobis omnia de te
quaerere, si nescis, maxima cura fuit.
adde quod, ut cupias constans in amore manere,
non potes. expediunt iam tua vela Phryges;
dum loqueris mecum, dum nox sperata paratur,
qui ferat in patriam, iam tibi ventus erit.
cursibus in mediis novitatis plena relinques
gaudia; cum ventis noster abibit amor.
an sequar, ut suades, laudataque Pergama visam
pronurus et magni Laumedontis ero?
non ita contemno volucris praeconia famae,
ut probris terras impleat illa meis.
quid de me poterit Sparte, quid Achaia tota,
quid gentes Asiae, quid tua Troia loqui?
quid Priamus de me, Priami quid sentiet uxor
totque tui fratres Dardanidesque nurus?
tu quoque qui poteris fore me sperare fidelem
et non exemplis anxius esse tuis?
quicumque Iliacos intraverit advena portus,
is tibi solliciti causa timoris erit.
ipse mihi quotiens iratus 'adultera!' dices,
oblitus nostro crimen inesse tuum!
delicti fies idem reprehensor et auctor.
terra, precor, vultus obruat ante meos!
at fruar Iliacis opibus cultuque beato
donaque promissis uberiora feram:
purpura nempe mihi pretiosaque texta dabuntur,

congestoque auri pondere dives ero!
da veniam fassae! non sunt tua munera tanti;
nescio quo tellus me tenet ista modo.
quis mihi, si laedar, Phrygiis succurret in oris?
unde petam fratres, unde parentis opem?
omnia Medeae fallax promisit Iason:
pulsa est Aesonia num minus illa domo?
non erat Aeetes, ad quem despecta rediret,
non Idyia parens Chalciopeve soror.
tale nihil timeo, sed nec Medea timebat;
fallitur augurio spes bona saepe suo.
omnibus invenies, quae nunc iactantur in alto,
navibus a portu lene fuisse fretum.
fax quoque me terret, quam se peperisse cruentam
ante diem partus est tua visa parens;
et vatum timeo monitus, quos igne Pelasgo
Ilion arsurum praemonuisse ferunt.
utque favet Cytherea tibi, quia vicit habetque
parta per arbitrium bina tropaea tuum,
sic illas vereor, quae, si tua gloria vera est,
iudice te causam non tenuere duae;
nec dubito, quin te si prosequar arma parentur.
ibit per gladios, ei mihi! noster amor.
an fera Centauris indicere bella coegit
Atracis Haemonios Hippodamia viros:
tu fore tam iusta lentum Menelaon in ira
et geminos fratres Tyndareumque putas?
quod bene te iactes et fortia facta loquaris,
a verbis facies dissidet ista suis.
apta magis Veneri quam sunt tua corpora Marti.
bella gerant fortes, tu, Pari, semper ama!
Hectora, quem laudas, pro te pugnare iubeto;
militia est operis altera digna tuis.
his ego, si saperem pauloque audacior essem,
uterer; utetur, siqua puella sapit.
aut ego deposito sapiam fortasse pudore
et dabo cunctatas tempore victa manus.
quod petis, ut furtim praesentes ista loquamur,
scimus, quid captes conloquiumque voces;
sed nimium properas, et adhuc tua messis in herba est.
haec mora sit voto forsan amica tuo.
hactenus; arcanum furtivae conscia mentis
littera iam lasso pollice sistat opus.
cetera per socias Clymenen Aethramque loquamur,
quae mihi sunt comites consiliumque duae.

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

XVIII. Leander Heroni

Quam cuperem solitas, Hero, tibi ferre per undas
accipe Leandri, dum venit ipse, manum.
Mittit Abydenus, quam mallet ferre, salutem,
si cadat unda maris, Sesti puella, tibi.
si mihi di faciles si sunt in amore secundi,
invitis oculis haec mea verba leges.
sed non sunt faciles; nam cur mea vota morantur
currere me nota nec patiuntur aqua?
ipsa vides caelum pice nigrius et freta ventis
turbida perque cavas vix adeunda rates.
unus, et hic audax, a quo tibi littera nostra
redditur, e portu navita movit iter;
adscensurus eram, nisi quod cum vincula prorae
solveret, in speculis omnis Abydos erat.
non poteram celare meos, velut ante, parentes,
quemque tegi volumus, non latuisset amor.
protinus haec scribens, 'felix, i, littera!' dixi,
'iam tibi formosam porriget illa manum.
forsitan admotis etiam tangere labellis,
rumpere dum niveo vincula dente volet.'
talibus exiguo dictis mihi murmure verbis,
cetera cum charta dextra locuta mea est.
at quanto mallem, quam scriberet, illa nataret,
meque per adsuetas sedula ferret aquas!
aptior illa quidem placido dare verbera ponto;
est tamen et sensus apta ministra mei.
septima nox agitur, spatium mihi longius anno,
sollicitum raucis ut mare fervet aquis.
his ego si vidi mulcentem pectora somnum
noctibus, insani sit mora longa freti.
rupe sedens aliqua specto tua litora tristis
et, quo non possum corpore, mente feror.
lumina quin etiam summa vigilantia turre
aut videt aut acies nostra videre putat.
ter mihi deposita est in sicca vestis harena;
ter grave temptavi carpere nudus iter:
obstitit inceptis tumidum iuvenalibus aequor
mersit et adversis ora natantis aquis.
at tu, de rapidis inmansuetissime ventis,

quid mecum certa proelia mente geris?
in me, si nescis, Borea, non aequora, saevis.
quid faceres, esset ni tibi notus amor?
tam gelidus quod sis, num te tamen, improbe, quondam
ignibus Actaeis incaluisse negas?
gaudia rapturo siquis tibi claudere vellet
aerios aditus, quo paterere modo?
parce, precor, facilemque move moderatius auram!
imperet Hippotades sic tibi triste nihil!
vana peto; precibusque meis obmurmurat ipse
quasque quatit, nulla parte coercet aquas.
nunc daret audaces utinam mihi Daedalus alas!
Icarium quamvis hinc prope litus abest.
quidquid erit, patiar, liceat modo corpus in auras
tollere, quod dubia saepe pependit aqua.
interea, dum cuncta negant ventique fretumque,
mente agito furti tempora prima mei.
nox erat incipiens—namque est meminisse voluptas—
cum foribus patriis egrediebar amans.
nec mora, deposito pariter cum veste timore
iactabam liquido bracchia lenta mari.
luna fere tremulum praebebat lumen eunti
ut comes in nostras officiosa vias.
hanc ego suspiciens, 'faveas, dea candida,' dixi,
'et subeant animo Latmia saxa tuo.
non sinit Endymion te pectoris esse severi;
flecte, precor, vultus ad mea furta tuos!
tu dea mortalem caelo delapsa petebas;
vera loqui liceat!—quam sequor ipsa dea est.
neu referam mores caelesti pectore dignos,
forma nisi in veras non cadit illa deas.
a Veneris facie non est prior ulla tuaque;
neve meis credas vocibus, ipsa vide!
quantum, cum fulges radiis argentea puris,
concedunt flammis sidera cuncta tuis,
tanto formosis formosior omnibus illa est;
si dubitas, caecum, Cynthia, lumen habes.'
haec ego vel certe non his diversa locutus
per mihi cedentes sponte ferebar aquas.
unda repercussae radiabat imagine lunae
et nitor in tacita nocte diurnus erat.
nullaque vox usquam, nullum veniebat ad aures
praeter dimotae corpore murmur aquae.
Alcyones solae memores Ceycis amati
nescio quid visae sunt mihi dulce queri.

iamque fatigatis umero sub utroque lacertis
    fortiter in summas erigor altus aquas.
ut procul adspexi lumen, 'meus ignis in illo est:
    illa meum,' dixi, 'litora lumen habent.'
et subito lassis vires rediere lacertis,
    visaque quam fuerat mollior unda mihi.
frigora ne possim gelidi sentire profundi,
    qui calet in cupido pectore, praestat amor.
quo magis accedo propioraque litora fiunt,
    quoque minus restat, plus libet ire mihi.
cum vero possum cerni quoque, protinus addis
    spectatrix animos, ut valeamque facis.
nunc etiam nando dominae placuisse laboro,
    atque oculis iacto bracchia nostra tuis.
te tua vix prohibet nutrix descendere in altum;
    hoc quoque enim vidi, nec mihi verba dabas.
nec tamen effecit, quamvis retinebat euntem,
    ne fieret prima pes tuus udus aqua.
excipis amplexu feliciaque oscula iungis—
    oscula, di magni, trans mare digna peti!
eque tuis demptos umeris mihi tradis amictus
    et madidam siccas aequoris imbre comam.
cetera nox et nos et turris conscia novit
    quodque mihi lumen per vada monstrat iter.
non magis illius numerari gaudia noctis
    Hellespontiaci quam maris alga potest;
quo brevius spatium nobis ad furta dabatur,
    hoc magis est cautum, ne foret illud iners.
iamque fugatura Tithoni coniuge noctem
    praevius Aurorae Lucifer ortus erat;
oscula congerimus properata sine ordine raptim
    et querimur parvas noctibus esse moras.
atque ita cunctatus monitu nutricis amaro
    frigida deserta litora turre peto.
digredimur flentes repetoque ego virginis aequor
    respiciens dominam, dum licet, usque meam.
siqua fides vero est, veniens hinc esse natator,
    cum redeo, videor naufragus esse mihi.
hoc quoque, si credes: ad te via prona videtur;
    a te cum redeo, clivus inertis aquae.
invitus repeto patriam; quis credere possit?
    invitus certe nunc moror urbe mea.
ei mihi! cur animis iuncti secernimur undis
    unaque mens, tellus non habet una duos?
vel tua me Sestus, vel te mea sumat Abydos;

tam tua terra mihi, quam tibi nostra placet.
cur ego confundor, quotiens confunditur aequor?
cur mihi causa levis, ventus, obesse potest?
iam nostros curvi norunt delphines amores
ignotum nec me piscibus esse reor.
iam patet attritus solitarum limes aquarum,
non aliter multa quam via pressa rota.
quod mihi non esset nisi sic iter, ante querebar;
at nunc per ventos hoc quoque deesse queror.
fluctibus immodicis Athamantidos aequora canent
vixque manet portu tuta carina suo;
hoc mare, cum primum de virgine nomina mersa,
quae tenet, est nanctum, tale fuisse puto.
est satis amissa locus hic infamis ab Helle est,
utque mihi parcat, nomine crimen habet.
invideo Phrixo, quem per freta tristia tutum
aurea lanigero vellere vexit ovis;
nec tamen officium pecoris navisve requiro,
dummodo, quas findam corpore, dentur aquae.
arte egeo nulla; fiat modo copia nandi,
idem navigium, navita, vector ero
nec sequor aut Helicen aut qua Tyros utitur Arcton;
publica non curat sidera noster amor.
Andromedan alius spectet claramque Coronam
quaeque micat gelido Parrhasis Ursa polo;
at mihi quod Perseus et cum Iove Liber amarunt,
indicium dubiae non placet esse viae.
est aliud lumen, multo mihi certius istis,
non errat tenebris quo duce noster amor;
hoc ego dum spectem, Colchos et in ultima Ponti
quaque viam fecit Thessala pinus eam
et iuvenem possim superare Palaemona nando
morsaque quem subito reddidit herba deum.
saepe per adsiduos languent mea bracchia motus,
vixque per immensas fessa trahuntur aquas.
his ego cum dixi: 'pretium non vile laboris,
iam dominae vobis colla tenenda dabo,'
protinus illa valent, atque ad sua praemia tendunt,
ut celer Eleo carcere missus equus.
ipse meos igitur servo, quibus uror, amores
teque, magis caelo digna puella, sequor.
digna quidem caelo, sed adhuc tellure morare,
aut dic, ad superos et mihi qua sit iter!
hic es et exigue misero contingis amanti,
cumque mea fiunt turbida mente freta.

quid mihi, quod lato non separor aequore, prodest?
    num minus haec nobis tam brevis obstat aqua?
an malim, dubito, toto procul orbe remotus
    cum domina longe spem quoque habere meam.
quo propius nunc es, flamma propiore calesco
    et res non semper, spes mihi semper adest.
paene manu quod amo, tanta est vicinia, tango;
    saepe sed, heu, lacrimas hoc mihi 'paene' movet!
velle quid est aliud fugientia prendere poma
    spemque suo refugi fluminis ore sequi?
ergo ego te numquam, nisi cum volet unda, tenebo
    et me felicem nulla videbit hiems,
cumque minus firmum nil sit quam ventus et unda,
    in ventis et aqua spes mea semper erit?
aestus adhuc tamen est. quid, cum mihi laeserit aequor
    Plias et Arctophylax Oleniumque pecus?
aut ego non novi, quam sim temerarius, aut me
    in freta non cautus tum quoque mittet Amor;
neve putes id me, quod abest, promittere, tempus,
    pignora polliciti non tibi tarda dabo.
sit tumidum paucis etiam nunc noctibus aequor;
    ire per invitas experiemur aquas.
aut mihi continget felix audacia salvo
    aut mors solliciti finis amoris erit.
optabo tamen ut partis expellar in illas
    et teneant portus naufraga membra tuos.
flebis enim tactuque meum dignabere corpus
    et 'mortis,' dices, 'huic ego causa fui!'
scilicet interitus offenderis omine nostri,
    litteraque invisa est hac mea parte tibi.
desino; parce queri. sed ut et mare finiat iram,
    accedant, quaeso, fac tua vota meis.
pace brevi nobis opus est, dum transferor isto;
    cum tua contigero litora, perstet hiems!
istic est aptum nostrae navale carinae
    et melius nulla stat mea puppis aqua.
illic me claudat Boreas, ubi dulce morari est;
    tunc piger ad nandum, tunc ego cautus ero
nec faciam surdis convicia fluctibus ulla
    triste nataturo nec querar esse fretum.
me pariter venti teneant tenerique lacerti,
    per causas istic impediarque duas
cum patietur hiems, remis ego corporis utar;
    lumen in adspectu tu modo semper habe.

interea pro me pernoctet epistula tecum,
 quam precor ut minima prosequar ipse mora.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

XIX. Hero Leandro

Quam mihi misisti verbis, Leandre, salutem
 ut possim missam rebus habere, veni!
longa mora est nobis omnis, quae gaudia differt.
 da veniam fassae; non patienter amo.
urimur igne pari, sed sum tibi viribus impar:
 fortius ingenium suspicor esse viris.
ut corpus, teneris ita mens infirma puellis;
 deficiam, parvi temporis adde moram.
vos modo venando, modo rus geniale colendo
 ponitis in varia tempora longa mora.
aut fora vos retinent aut unctae dona palaestrae
 flectitis aut freno colla sequacis equi;
nunc volucrem laqueo, nunc piscem ducitis hamo,
 diluitur posito serior hora mero.
his mihi summotae, vel si minus acriter urar,
 quod faciam, superest praeter amare nihil.
quod superest facio, teque, o mea sola voluptas,
 plus quoque, quam reddi quod mihi possit, amo.
aut ego cum cana de te nutrice susurro,
 quaeque tuum, miror, causa moretur iter;
aut mare prospiciens odioso concita vento
 corripio verbis aequora paene tuis;
aut ubi saevitiae paulum gravis unda remisit,
 posse quidem, sed te nolle venire, queror;
dumque queror lacrimae per amantia lumina manant,
 pollice quas tremulo conscia siccat anus.
saepe tui specto si sint in litore passus,
 impositas tamquam servet harena notas;
utque rogem de te et scribam tibi, siquis Abydo
 venerit aut, quaero, siquis Abydon eat.
quid referam, quotiens dem vestibus oscula, quas tu
 Hellespontiaca ponis iturus aqua?
sic ubi lux acta est et noctis amicior hora
 exhibuit pulso sidera clara die,
protinus in summa vigilantia lumina turre
 ponimus, adsuetae signa notamque viae,

tortaque versato ducentes stamina fuso
    feminea tardas fallimus arte moras.
quid loquar interea tam longo tempore, quaeris:
    nil nisi Leandri nomen in ore meo est.
'iamne putas exisse domo mea gaudia, nutrix,
    an vigilant omnes, et timet ille suos?
iamne suas umeris illum deponere vestes,
    pallade iam pingui tinguere membra putas?'
adnuit illa fere; non nostra quod oscula curet,
    sed movet obrepens somnus anile caput.
postque morae minimum 'iam certe navigat,' inquam,
    'lentaque dimotis bracchia iactat aquis.'
paucaque cum tacta perfeci stamina terra
    an medio possis, quaerimus, esse freto.
et modo prospicimus, timida modo voce precamur,
    ut tibi det faciles utilis aura vias;
auribus incertas voces captamus et omnem
    adventus strepitum credimus esse tui.
sic ubi deceptae pars est mihi maxima noctis
    acta, subit furtim lumina fessa sopor.
forsitan invitus mecum tamen, improbe, dormis
    et, quamquam non vis ipse venire, venis.
nam modo te videor prope iam spectare natantem,
    bracchia nunc umeris umida ferre meis,
nunc dare quae soleo, madidis velamina membris,
    pectora nunc nostro iuncta fovere sinu
multaque praeterea linguae reticenda modestae
    quae fecisse iuvat, facta referre pudet.
me miseram! brevis est haec et non vera voluptas;
    nam tu cum somno semper abire soles.
firmius, o, cupidi tandem coeamus amantes,
    nec careant vera gaudia nostra fide.
cur ego tot viduas exegi frigida noctes?
    cur totiens a me, lente morator, abes?
est mare, confiteor, non nunc tractabile nanti;
    nocte sed hesterna lenior aura fuit.
cur ea praeterita est? cur non ventura timebas?
    tam bona cur periit, nec tibi rapta via est?
protinus ut similis detur tibi copia cursus,
    hoc melior certe, quo prior, illa fuit.
at cito mutata est pacati forma profundi.
    tempore, cum properas, saepe minore venis.
hic, puto, deprensus nil quod querereris haberes
    meque tibi amplexo nulla noceret hiems.
certe ego tum ventos audirem laeta sonantes

et numquam placidas esse precarer aquas.
quid tamen evenit, cur sis metuentior undae
contemptumque prius nunc vereare fretum?
nam memini, cum te saevum veniente minaxque
non minus, aut multo non minus, aequor erat;
cum tibi clamabam: 'sic tu temerarius esto,
ne miserae virtus sit tua flenda mihi.'
unde novus timor hic quoque illa audacia fugit?
magnus ubi est spretis ille natator aquis?
sis tamen hoc potius, quam quod prius esse solebas,
et facias placidum per mare tutus iter—
dummodo sis idem; dum sic, ut scribis, amemur
flammaque non fiat frigidus illa cinis.
non ego tam ventos timeo mea vota morantes,
quam similis vento ne tuus erret amor,
ne non sim tanti, superentque pericula causam
et videar merces esse labore minor.
interdum metuo, patria ne laedar et impar
dicar Abydeno Thressa puella toro.
ferre tamen possum patientius omnia, quam si
otia nescio qua paelice captus agis,
in tua si veniunt alieni colla lacerti
fitque novus nostri finis amoris amor.
a, potius peream, quam crimine vulnerer isto,
fataque sint culpa nostra priora tua!
nec quia venturi dederis mihi signa doloris,
haec loquor aut fama sollicitata nova.
omnia sed vereor! quis enim securus amavit?
cogit et absentes plura timere locus.
felices illas, sua quas praesentia nosse
crimina vera iubet, falsa timere vetat.
nos tam vana movet, quam facta iniuria fallit,
incitat et morsus error uterque pares.
o utinam venias! aut ut ventusve paterve
causaque sit certe femina nulla morae!
quodsi quam sciero, moriar, mihi crede, dolendo;
iamdudum pecca, si mea fata petis.
sed neque peccabis, frustraque ego terreor istis,
quoque minus venias, invida pugnat hiems.
me miseram! quanto planguntur litora fluctu,
et latet obscura condita nube dies!
forsitan ad pontum mater pia venerit Helles
mersaque roratis nata fleatur aquis;
an mare ab inviso privignae nomine dictum
vexat in aequoream versa noverca deam?

non favet, ut nunc est, teneris locus iste puellis;
    hac Helle periit, hac ego laedor aqua.
at tibi flammarum memori, Neptune, tuarum
    nullus erat ventis impediendus amor:
si neque Amymone nec, laudatissima forma,
    criminis est Tyro fabula vana tui,
lucidaque Alcyone Calyceque Hecataeone nata,
    et nondum nexis angue Medusa comis
flavaque Laudice caeloque recepta Celaeno
    et quarum memini nomina lecta mihi.
has certe pluresque canunt, Neptune, poetae
    molle latus lateri conposuisse tuo.
cur igitur, totiens vires expertus amoris,
    adsuetum nobis turbine claudis iter?
parce, ferox, latoque mari tua proelia misce;
    seducit terras haec brevis unda duas.
te decet aut magnas magnum iactare carinas
    aut etiam totis classibus esse trucem;
turpe deo pelagi iuvenem terrere natantem
    gloriaque est stagno quolibet ista minor.
nobilis ille quidem est et clarus origine, sed non
    a tibi suspecto ducit Ulixe genus.
da veniam servaque duos. natat ille; sed isdem
    corpus Leandri, spes mea pendet aquis.
sternuit etn lumen—posito nam scribimus illo—
    sternuit et nobis prospera signa dedit.
ecce, merum nutrix faustos instillat in ignes
    'cras' que 'erimus plures' inquit et ipsa bibit.
effice nos plures evicta per aequora lapsus,
    o penitus toto corde recepte mihi!
in tua castra redi, socii desertor amoris;
    ponuntur medio cur mea membra toro?
quod timeas, non est! auso Venus ipsa favebit
    sternet et aequoreas aequore nata vias.
ire libet medias ipsi mihi saepe per undas,
    sed solet hoc maribus tutius esse fretum.
nam cur hac vectis Phrixo Phrixique sorore
    sola dedit vastis femina nomen aquis?
forsitan ad reditum metuas ne tempora desint,
    aut gemini nequeas ferre laboris onus.
at nos diversi medium coeamus in aequor
    obviaque in summis oscula demus aquis
atque ita quisque suas iterum redeamus ad urbes;
    exiguum sed plus quam nihil illud erit.
vel pudor hic utinam, qui nos clam cogit amare,

vel timidus famae cedere vellet amor!
nunc male res iunctae, calor et reverentia pugnant.
quid sequar, in dubio est; haec decet, ille iuvat.
ut semel intravit Colchos Pagasaeus Iason,
impositam celeri Phasida puppe tulit;
ut semel Idaeus Lacedaemona venit adulter,
cum praeda rediit protinus ille sua.
tu quam saepe petis quod amas, tam saepe relinquis,
et quotiens grave sit puppibus ire, natas.
sic tamen, o iuvenis, tumidarum victor aquarum,
sic facito spernas, ut vereare, fretum.
arte laboratae merguntur ab aequore naves;
tu tua plus remis bracchia posse putas?
quod cupis, hoc nautae metuunt, Leandre, natare;
exitus hic fractis puppibus esse solet.
me miseram! cupio non persuadere quod hortor
sisque, precor, monitis fortior ipse meis;
dummodo pervenias excussaque saepe per undas
inicias umeris bracchia lassa meis.
sed mihi, caeruleas quotiens obvertor ad undas,
nescio quid pavidum frigore pectus habet.
nec minus hesternae confundor imagine noctis,
quamvis est sacris illa piata meis.
namque sub aurora iam dormitante lucerna
somnia quo cerni tempore vera solent,
stamina de digitis cecidere sopore remissis
collaque pulvino nostra ferenda dedi.
hic ego ventosas nantem delphina per undas
cernere non dubia sum mihi visa fide:
quem postquam bibulis illisit fluctus harenis,
unda simul miserum vitaque deseruit.
quidquid id est, timeo; nec tu mea somnia ride
nec nisi tranquillo bracchia crede mari.
si tibi non parcis, dilectae parce puellae,
quae numquam nisi te sospite sospes ero.
spes tamen est fractis vicinae pacis in undis;
tu placidas toto pectore finde vias.
interea, quoniam nanti freta pervia non sunt,
leniat invisas littera missa moras.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

XX. Acontius Cydippae

Accipe, Cydippe, despecti nomen Aconti—
illius in pomo qui tibi verba dedit.
Pone metum! nihil hic iterum iurabis amanti;
promissam satis est te semel esse mihi.
perlege! discedat sic corpore languor ab isto,
quod meus est ulla parte dolere dolor!

quid pudor ante subit? nam, sicut in aede Dianae
suspicor ingenuas erubuisse genas.
coniugium pactamque fidem, non crimina posco;
debitus ut coniunx, non ut adulter amo.
verba licet repetas, quae demptus ab arbore fetus
pertulit ad castas me iaciente manus;
invenies illic id te spondere, quod opto
te potius, virgo, quam meminisse deam.
nunc quoque idem (timeo), sed idem tamen acrius illud;
adsumpsit vires auctaque flamma mora est,
quique fuit numquam parvus, nunc tempore longo
et spe, quam dederas tu mihi, crevit amor.
spem mihi tu dederas; meus hic tibi credidit ardor.
non potes hoc factum teste negare dea.
adfuit et praesens, ut erat, tua verba notavit
et visa est mota dicta tulisse coma.
deceptam dicas nostra te fraude licebit,
dum fraudis nostrae causa feratur amor.
fraus mea quid petiit, nisi uti tibi iungerer uni?
id me, quod quereris, conciliare potest.
non ego natura nec sum tam callidus usu;
sollertem tu me, crede, puella, facis.
te mihi compositis, siquid tamen egimus, a me
adstrinxit verbis ingeniosus Amor.
dictatis ab eo feci sponsalia verbis
consultoque fui iuris Amore vafer.
sit fraus huic facto nomen, dicarque dolosus,
si tamen est, quod ames, velle tenere dolus.
en, iterum scribo mittoque rogantia verba!
altera fraus haec est, quodque queraris habes.
si noceo, quod amo, fateor, sine fine nocebo,
teque, peti caveas tu licet, usque petam.
per gladios alii placitas rapuere puellas;
scripta mihi caute littera crimen erit?
di faciant, possim plures imponere nodos,
ut tua sit nulla libera parte fides.
mille doli restant, clivo sudamus in imo;
ardor inexpertum nil sinet esse meus.

sit dubium, possisne capi; captabere certe.
    exitus in dis est, sed capiere tamen.
ut partem effugias, non omnia retia falles,
    quae tibi, quam credis, plura tetendit Amor.
si non proficient artes, veniemus ad arma,
    inque tui cupido rapta ferere sinu.
non sum qui soleam Paridis reprehendere factum
    nec quemquam, qui vir, posset ut esse, fuit.
nos quoque—sed taceo. mors huius poena rapinae
    ut sit, erit quam te non habuisse minor.
aut esses formosa minus, peterere modeste;
    audaces facie cogimur esse tua.
tu facis hoc oculique tui, quibus ignea cedunt
    sidera, qui flammae causa fuere meae;
hoc faciunt flavi crines et eburnea cervix
    quaeque, precor, veniant in mea colla manus
et decor et vultus sine rusticitate pudentes
    et, Thetidis qualis vix rear esse, pedes.
cetera si possem laudare, beatior essem,
    nec dubito, totum quin sibi par sit opus.
hac ego compulsus, non est mirabile, forma,
    si pignus volui vocis habere tuae.
denique, dum captam tu te cogare fateri,
    insidiis esto capta puella meis.
invidiam patiar; passo sua praemia dentur.
    cur suus a tanto crimine fructus abest?
Hesionen Telamon, Briseida cepit Achilles;
    utraque victorem nempe secuta virum.
quamlibet accuses et sis irata licebit,
    irata liceat dum mihi posse frui.
idem qui facimus, factam tenuabimus iram,
    copia placandi sit modo parva tui.
ante tuos liceat flentem consistere vultus
    et liceat lacrimis addere verba suis
utque solent famuli, cum verbera saeva verentur,
    tendere submissas ad tua crura manus!
ignoras tua iura; voca! cur arguor absens?
    iamdudum dominae more venire iube.
ipsa meos scindas licet imperiosa capillos
    oraque sint digitis livida nostra tuis.
omnia perpetiar; tantum fortasse timebo,
    corpore laedatur ne manus ista meo.
sed neque conpedibus nec me conpesce catenis;
    servabor firmo vinctus amore tui.
cum bene se quantumque volet satiaverit ira,

ipsa tibi dices: 'quam patienter amat!'
ipsa tibi dices, ubi videris omnia ferre:
'tam bene qui servit, serviat iste mihi!'
nunc reus infelix absens agor, et mea, cum sit
optima, non ullo causa tuente perit.
hoc quoque quod tum vis, sit scriptum iniuria nostrum,
quod de me solo nempe queraris, habes.
non meruit falli mecum quoque Delia; si non
vis mihi promissum reddere, redde deae.
adfuit et vidit, cum tu decepta rubebas,
et vocem memori condidit aure tuam.
omina re careant! nihil est violentius illa,
cum sua, quod nolim, numina laesa videt.
testis erit Calydonis aper sic saevus, ut illo
sit magis in natum saeva reperta parens.
testis et Actaeon, quondam fera creditus illis,
ipse dedit leto cum quibus ante feras;
quaeque superba parens saxo per corpus oborto
nunc quoque Mygdonia flebilis adstat humo.
ei mihi! Cydippe, timeo tibi dicere verum,
ne videar causa falsa monere mea;
dicendum tamen est. hoc est, mihi crede, quod aegra
ipso nubendi tempore saepe iaces.
consulit ipsa tibi, neu sis periura, laborat,
et salvam salva te cupit esse fide.
inde fit, ut, quotiens existere perfida temptas,
peccatum totiens corrigat illa tuum.
parce movere feros animosae virginis arcus;
mitis adhuc fieri, si patiare, potest.
parce, precor, teneros corrumpere febribus artus;
servetur facies ista fruenda mihi.
serventur vultus ad nostra incendia nati,
quique subest niveo lenis in ore rubor.
hostibus et siquis, ne fias nostra, repugnat,
sic sit ut invalida te solet esse mihi.
torqueor ex aequo vel te nubente vel aegra
dicere nec possum, quid minus ipse velim;
maceror interdum, quod sim tibi causa dolendi
teque mea laedi calliditate puto.
in caput ut nostrum dominae periuria, quaeso,
eveniant; poena tuta sit illa mea!
ne tamen ignorem, quid agas, ad limina crebro
anxius huc illuc dissimulanter eo;
subsequor ancillam furtim famulumque requirens,
profuerint somni quid tibi quidve cibi.

me miserum, quod non medicorum iussa ministro
effingoque manus insideoque toro!
et rursus miserum, quod me procul inde remoto,
quem minime vellem, forsitan alter adest.
ille manus istas effingit et adsidet aegrae
invisus superis cum superisque mihi,
dumque suo temptat salientem pollice venam,
candida per causam bracchia saepe tenet
contrectatque sinus et forsitan oscula iungit;
officio merces plenior ista suo est.
quis tibi permisit nostras praecerpere messes?
ad saepem alterius quis tibi fecit iter?
iste sinus meus est! mea turpiter oscula sumis!
a mihi promisso corpore tolle manus!
improbe, tolle manus! quam tangis, nostra futura est;
postmodo si facies istud, adulter eris.
elige de vacuis quam non sibi vindicet alter;
si nescis: dominum res habet ista suum.
nec mihi credideris: recitetur formula pacti;
neu falsam dicas esse, fac ipsa legat.
alterius thalamo tibi nos, tibi dicimus exi!
quid facis hic? exi! non vacat iste torus.
nam quod habes et tu gemini verba altera pacti,
non erit idcirco par tua causa meae.
haec mihi se pepigit, pater hanc tibi, primus ab illa;
sed propior certe quam pater ipsa sibi est.
promisit pater hanc, haec se iuravit amanti;
ille homines, haec est testificata deam.
hic metuit mendax, haec et periura vocari;
an dubitas, hic sit maior an ille metus?
denique ut amborum conferre pericula possis,
respice ad eventus: haec cubat, ille valet.
nos quoque dissimili certamina mente subimus;
nec spes par nobis nec timor aequus adest.
tu petis ex tuto; gravior mihi morte repulsa est,
idque ego iam, quod tu forsan amabis, amo.
si tibi iustitiae, si recti cura fuisset,
cedere debueras ignibus ipse meis.
nunc, quoniam ferus hic pro causa pugnat iniqua,
ad quid, Cydippe, littera nostra redit.
hic facit ut iaceas et sis suspecta Dianae;
hunc tu, si sapias, limen adire vetes.
hoc faciente subis tam saeva pericula vitae,
atque utinam pro te, qui movet illa, cadat!
quem si reppuleris nec, quem dea damnat, amaris,

tu tunc continuo, certe ego salvus ero.
siste metum, virgo! stabili potiere salute,
fac modo polliciti conscia templa colas;
non bove mactato caelestia numina gaudent,
sed, quae praestanda est et sine teste, fide.
ut valeant aliae, ferrum patiuntur et ignes,
fert aliis tristem sucus amarus opem.
nil opus est istis; tantum periuria vita
teque simul serva meque datamque fidem!
praeteritae veniam dabit ignorantia culpae:
exciderant animo foedera lecta tuo.
admonita es modo voce mea, modo casibus istis,
quos, quotiens temptas fallere, ferre soles.
his quoque vitatis in partu nempe rogabis,
ut tibi luciferas adferat illa manus?
audiet et repetens quae sunt audita requiret,
iste tibi de quo coniuge partus eat.
promittes votum; scit te promittere falso.
iurabis; scit te fallere posse deos.
non agitur de me; cura maiore laboro.
anxia sunt causa pectora nostra tua.
cur modo te dubiam pavidi flevere parentes,
ignaros culpae quos facis esse tuae?
et cur ignorent? matri licet omnia narres.
nil tua, Cydippe, facta ruboris habent.
ordine fac referas ut sis mihi cognita primum
sacra pharetratae dum facit ipsa deae;
ut te conspecta subito, si forte notasti,
restiterim fixis in tua membra genis;
et te dum nimium miror, nota certa furoris,
deciderint umero pallia lapsa meo;
postmodo nescio qua venisse volubile malum
verba ferens doctis insidiosa notis;
quod quia sit lectum sancta praesente Diana
esse tuam vinctam numine teste fidem.
ne tamen ignoret, scripti sententia quae sit,
lecta tibi quondam nunc quoque verba refer.
'nube, precor' dicet 'cui te bona numina iungunt;
quem fore iurasti, sit gener ille mihi.
quisquis is est, placeat, quoniam placet ante Dianae.'
talis erit mater, si modo mater erit.
sed tamen ut quaerat quis sim qualisque; videto:
inveniet vobis consuluisse deam.
insula Coryciis quondam celeberrima nymphis
cingitur Aegaeo, nomine Cea, mari.

illa mihi patria est; nec, si generosa probatis
    nomina, despectis arguor ortus avis.
sunt et opes nobis, sunt et sine crimine mores;
    amplius utque nihil, me tibi iungit Amor.
appeteres talem vel non iurata maritum;
    iuratae vel non talis habendus erat.
haec tibi me in somnis iaculatrix scribere Phoebe;
    haec tibi me vigilem scribere iussit Amor;
e quibus alterius mihi iam nocuere sagittae,
    alterius noceant ne tibi tela, cave!
iuncta salus nostra est—miserere meique tuique:
    quid dubitas unam ferre duobus opem?
quod si contigerit, cum iam data signa sonabunt,
    tinctaque votivo sanguine Delos erit,
aurea ponetur mali felicis imago,
    causaque versiculis scripta duobus erit:
"effigie pomi testatur acontius huius
    quae fuerint in eo scripta fuisse rata."
longior infirmum ne lasset epistula corpus
    clausaque consueto sit sibi fine: vale!

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE HEROIDVM

XXI. Cydippe Acontio

Littera pervenit tua quo consuevit, Aconti
    et paene est oculis insidiata meis.
Pertimui scriptumque tuum sine murmure legi,
    iuraret ne quos inscia lingua deos.
et, puto, captasses iterum, nisi ut ipse fateris,
    promissam scires me satis esse semel.
nec lectura fui, sed si tibi dura fuissem,
    aucta foret saevae forsitan ira deae.
omnia cum faciam, cum dem pia tura Dianae,
    illa tamen iusta plus tibi parte favet
utque cupis credi, memori te vindicat ira:
    talis in Hippolyto vix fuit illa suo.
at melius virgo favisset virginis annis,
    quos vereor paucos ne velit esse mihi.
languor enim causis non apparentibus haeret,
    adiuvor et nulla fessa medentis ope.
quam tibi nunc gracilem vix haec rescribere quamque
    pallida vix cubito membra levare putas?

nunc timor accedit, ne quis nisi conscia nutrix
  colloquii nobis sentiat esse vices.
ante fores sedet haec quid agamque rogantibus intus,
  ut possim tuto scribere, 'dormit' ait.
mox, ubi, secreti longi causa optima, somnus
  credibilis tarda desinit esse mora,
iamque venire videt quos non admittere durum est,
  excreat et dicta dat mihi signa nota.
sicut erant, properans verba inperfecta relinquo,
  et tegitur trepido littera coepta sinu.
inde meos digitos iterum repetita fatigat;
  quantus sit nobis adspicis ipse labor.
quo peream si dignus eras, ut vera loquamur;
  sed melior iusto quamque mereris ego.

ergo te propter totiens incerta salutis
  commentis poenas doque dedique tuis?
haec nobis formae te laudatore superbae
  contingit merces et placuisse nocet?
si tibi deformis, quod mallem, visa fuissem,
  culpatum nulla corpus egeret ope;
nunc laudata gemo, nunc me certamine vestro
  perditis et proprio vulneror ipsa bono.
dum neque tu cedis, nec se putat ille secundum,
  tu votis obstas illius, ille tuis,
ipsa velut navis iactor, quam certus in altum
  propellit Boreas, aestus et unda refert.
cumque dies caris optata parentibus instat,
  immodicus pariter corporis ardor inest.
nunc mihi coniugii tempus crudelis ad ipsum
  Persephone nostras pulsat acerba fores.
iam pudet et timeo, quamvis mihi conscia non sim,
  offensos videar ne meruisse deos.
accidere haec aliquis casu contendit, et alter
  acceptum superis hunc negat esse virum;
neve nihil credas in te quoque dicere famam,
  facta veneficiis pars putat ista tuis.
causa latet, mala nostra patent; vos pace movetis
  aspera submota proelia, plector ego.
dic mihi nunc, solitoque tibi ne decipe more;
  quid facies odio, sic ubi amore noces?
si laedis quod amas, hostem sapienter amabis;
  me, precor, ut serves, perdere velle velis!
aut tibi iam nulla est speratae cura puellae,
  quam ferus indigna tabe perire sinis,

aut dea si frustra pro me tibi saeva rogatur,
quid mihi te iactas? gratia nulla tua est.
elige, quid fingas: non vis placare Dianam.
immemor es nostri; non potes—illa tui est.
vel numquam mallem vel non mihi tempore in illo
esset in Aegaeis cognita Delos aquis.
tunc mea difficili deducta est aequore navis
et fuit ad coeptas hora sinistra vias.
quo pede processi? quo me pede limine movi?
picta citae tetigi quo pede texta ratis?
bis tamen adverso redierunt carbasa vento:
mentior, a demens! ille secundus erat.
ille secundus erat qui me referebat euntem
quique parum felix impediebat iter.
atque utinam constans contra mea vela fuisset!
sed stultum est venti de levitate queri.
mota loci fama properabam visere Delon
et facere ignava puppe videbar iter.
quam saepe ut tardis feci convicia remis
questaque sum vento lintea parca dari.
et iam transieram Myconon, iam Tenon et Andron,
inque meis oculis candida Delos erat;
quam procul ut vidi, 'quid me fugis, insula' dixi
'laberis in magno numquid ut ante mari?'
institeram terrae, cum iam prope luce peracta
demere purpureis sol iuga vellet equis.
quos idem solitos postquam revocavit ad ortus,
comuntur nostrae matre iubente comae.
ipsa dedit gemmas digitis et crinibus aurum
et vestes umeris induit ipsa meis.
protinus egressae superis, quibus insula sacra est,
flava salutatis tura merumque damus;
dumque parens aras votivo sanguine tingit
sectaque fumosis ingerit exta focis,
sedula me nutrix altas quoque ducit in aedes
erramusque vago per loca sacra pede;
et modo porticibus spatior modo munera regum
miror et in cunctis stantia signa locis.
miror et innumeris structam de cornibus aram
et de qua pariens arbore nixa dea est
et quae praeterea—neque enim meminive libetve
quidquid ibi vidi dicere—Delos habet.
forsitan haec spectans a te spectabar, Aconti,
visaque simplicitas est mea posse capi.
in templum redeo gradibus sublime Dianae—

tutior hoc ecquis debuit esse locus?
mittitur ante pedes malum cum carmine tali—
ei mihi! iuravi nunc quoque paene tibi!
sustulit hoc nutrix mirataque 'perlege' dixit.
insidias legi, magne poeta, tuas.
nomine coniugii dicto confusa pudore,
sensi me totis erubuisse genis,
luminaque in gremio veluti defixa tenebam,
lumina propositi facta ministra tui.
improbe, quid gaudes aut quae tibi gloria parta est?
quidve vir elusa virgine laudis habes?
non ego constiteram sumpta peltata securi,
qualis in Iliaco Penthesilea solo;
nullus Amazonio caelatus balteus auro,
sicut ab Hippolyta, praeda relata tibi est.
verba quid exultas tua si mihi verba dederunt
sumque parum prudens capta puella dolis?
Cydippen pomum, pomum Schoeneida cepit;
tu nunc Hippomenes scilicet alter eris?
at fuerat melius, si te puer iste tenebat,
quem tu nescio quas dicis habere faces,
more bonis solito spem non corrumpere fraude;
exoranda tibi, non capienda fui.
cur, me cum peteres, ea non profitenda putabas,
propter quae nobis ipse petendus eras?
cogere cur potius quam persuadere volebas,
si poteram audita condicione capi?
quid tibi nunc prodest iurandi formula iuris
linguaque praesentem testificata deam?
quae iurat mens est. nil coniuravimus illa;
illa fidem dictis addere sola potest.
consilium prudensque animi sententia iurat
et nisi iudicii vincula nulla valent.
si tibi coniugium volui promittere nostrum,
exige polliciti debita iura tori.
sed si nil dedimus praeter sine pectore vocem,
verba suis frustra viribus orba tenes.
non ego iuravi, legi iurantia verba;
vir mihi non isto more legendus eras.
decipe sic alias, succedat epistula pomo;
si valet hoc magnas ditibus aufer opes;
fac iurent reges sua se tibi regna daturos
sitque tuum toto quidquid in orbe placet!
maior es hoc ipsa multo, mihi crede, Diana,
si tua tam praesens littera numen habet.

cum tamen haec dixi, cum me tibi firma negavi,
    cum bene promissi causa peracta mei est,
confiteor, timeo saevae Latoidos iram
    et corpus laedi suspicor inde meum.
nam quare, quotiens socialia sacra parantur,
    nupturae totiens languida membra cadunt?
ter mihi iam veniens positas Hymenaeus ad aras
    fugit, et a thalami limine terga dedit
vixque manu pigra totiens infusa resurgunt
    lumina, vix moto corripit igne faces.
saepe coronatis stillant unguenta capillis
    et trahitur multo splendida palla croco.
cum tetigit limen, lacrimas mortisque timorem
    cernit et a cultu multa remota suo,
proicit ipse sua deductas fronte coronas
    spissaque de nitidis tergit amoma comis;
et pudet in tristi laetum consurgere turba,
    quique erat in palla, transit in ora rubor.
at mihi, vae miserae! torrentur febribus artus
    et gravius iusto pallia pondus habent.
nostraque plorantes video super ora parentes
    et face pro thalami fax mihi mortis adest.
parce laboranti, picta dea laeta pharetra,
    daque salutiferam iam mihi fratris opem.
turpe tibi est, illum causas depellere leti,
    te contra titulum mortis habere meae.
numquid, in umbroso cum velles fonte lavari,
    imprudens vultus ad tua labra tuli?
praeteriive tuas de tot caelestibus aras,
    ave mea spreta est vestra parente parens?
nil ego peccavi, nisi quod periuria legi
    inque parum fausto carmine docta fui.
tu quoque pro nobis, si non mentiris amorem,
    tura feras; prosint quae nocuere manus!
cur, qui succenses quod adhuc tibi pacta puella
    non tua sit, fieri ne tua possit, agis?
omnia de viva tibi sunt speranda; quid aufert
    saeva mihi vitam, spem tibi diva mei?
nec tu credideris illum, cui destinor uxor,
    aegra superposita membra fovere manu.
adsidet ille quidem, quantum permittitur ipsi;
    sed meminit nostrum virginis esse torum.
iam quoque nescio quid de se sensisse videtur;
    nam lacrimae causa saepe latente cadunt,
et minus audacter blanditur et oscula rara

applicat et timido me vocat ore suam.
nec miror sensisse, notis cum prodar apertis;
in dextrum vertor, cum venit ille, latus
nec loquor, et tecto simulatur lumine somnus
captantem tactus reicioque manum.
ingemit et tacito suspirat pectore, me quod
offensam, quamvis non mereatur, habet.
ei mihi, quod gaudes et te iuvat ista voluntas!
ei mihi, quod sensus sum tibi fassa meos!
tu mihi siqua foret, tu nostra iustius ira,
qui mihi tendebas retia, dignus eras.
scribis, ut invalidum liceat tibi visere corpus:
es procul a nobis, et tamen inde noces.
mirabar quare tibi nomen Acontius esset;
quod faciat longe vulnus, acumen habes.
certe ego convalui nondum de vulnere tali,
ut iaculo scriptis eminus icta tuis.
quid tamen huc venias? sane miserabile corpus,
ingenii videas magna tropaea tui!
concidimus macie; color est sine sanguine, qualem
in pomo refero mente fuisse tuo.
candida nec mixto sublucent ora rubore.
forma novi talis marmoris esse solet;
argenti color est inter convivia talis,
quod tactum gelidae frigore pallet aquae.
si me nunc videas, visam prius esse negabis;
'arte nec est' dices 'ista petita mea.'
promissique fidem, ne sim tibi iuncta, remittes
et cupies illud non meminisse deam.
forsitan et facies iurem ut contraria rursus,
quaeque legam mittes altera verba mihi.
sed tamen adspiceres vellem prout ipse rogabas,
et discas sponsae languida membra tuae!
durius ut ferro iam sit tibi pectus, Aconti,
tu veniam nostris vocibus ipse petas.
ne tamen ignores: ope qua revalescere possim,
quaeritur a Delphis fata canente deo.
is quoque nescio quam, nunc ut vaga fama susurrat,
neglectam queritur testis habere fidem.
hoc deus, hoc vates, hoc edita carmina dicunt:
a, desunt voto numina nulla tuo!
unde tibi favor hic? nisi si nova forte reperta est,
quae capiat magnos littera lecta deos.
teque tenente deos numen sequor ipsa deorum
doque libens victas in tua vota manus;

fassaque sum matri deceptae foedera linguae
lumina fixa tenens plena pudoris humo.
cetera cura tua est plus hoc quoque virgine factum;
non timuit tecum quod mea charta loqui.
iam satis invalidos calamo lassavimus artus;
et manus officium longius aegra negat.
quid nisi, si cupio mihi iam contingere tecum,
restat, ut adscribat littera nostra "Vale!"

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS LIBER PRIMVS ARTIS AMATORIAE

Siquis in hoc artem populo non novit amandi,
Hoc legat et lecto carmine doctus amet.
Arte citae veloque rates remoque moventur,
Arte leves currus: arte regendus amor.
Curribus Automedon lentisque erat aptus habenis,
Tiphys in Haemonia puppe magister erat:
Me Venus artificem tenero praefecit Amori;
Tiphys et Automedon dicar Amoris ego.
Ille quidem ferus est et qui mihi saepe repugnet:
Sed puer est, aetas mollis et apta regi.
Phillyrides puerum cithara perfecit Achillem,
Atque animos placida contudit arte feros.
Qui totiens socios, totiens exterruit hostes,
Creditur annosum pertimuisse senem.
Quas Hector sensurus erat, poscente magistro
Verberibus iussas praebuit ille manus.
Aeacidae Chiron, ego sum praeceptor Amoris:
Saevus uterque puer, natus uterque dea.
Sed tamen et tauri cervix oneratur aratro,
Frenaque magnanimi dente teruntur equi;
Et mihi cedet Amor, quamvis mea vulneret arcu
Pectora, iactatas excutiatque faces.
Quo me fixit Amor, quo me violentius ussit,
Hoc melior facti vulneris ultor ero:
Non ego, Phoebe, datas a te mihi mentiar artes,
Nec nos aeriae voce monemur avis,
Nec mihi sunt visae Clio Cliusque sorores
Servanti pecudes vallibus, Ascra, tuis:
Usus opus movet hoc: vati parete perito;
Vera canam: coeptis, mater Amoris, ades!
Este procul, vittae tenues, insigne pudoris,
Quaeque tegis medios, instita longa, pedes.

Nos venerem tutam concessaque furta canemus,
Inque meo nullum carmine crimen erit.
Principio, quod amare velis, reperire labora,
Qui nova nunc primum miles in arma venis.
Proximus huic labor est placitam exorare puellam:
Tertius, ut longo tempore duret amor.
Hic modus, haec nostro signabitur area curru:
Haec erit admissa meta terenda rota.
Dum licet, et loris passim potes ire solutis,
Elige cui dicas 'tu mihi sola places.'
Haec tibi non tenues veniet delapsa per auras:
Quaerenda est oculis apta puella tuis.
Scit bene venator, cervis ubi retia tendat,
Scit bene, qua frendens valle moretur aper;
Aucupibus noti frutices; qui sustinet hamos,
Novit quae multo pisce natentur aquae:
Tu quoque, materiam longo qui quaeris amori,
Ante frequens quo sit disce puella loco.
Non ego quaerentem vento dare vela iubebo,
Nec tibi, ut invenias, longa terenda via est.
Andromedan Perseus nigris portarit ab Indis,
Raptaque sit Phrygio Graia puella viro,
Tot tibi tamque dabit formosas Roma puellas,
'Haec habet' ut dicas 'quicquid in orbe fuit.'
Gargara quot segetes, quot habet Methymna racemos,
Aequore quot pisces, fronde teguntur aves,
Quot caelum stellas, tot habet tua Roma puellas:
Mater in Aeneae constitit urbe sui.
Seu caperis primis et adhuc crescentibus annis,
Ante oculos veniet vera puella tuos:
Sive cupis iuvenem, iuvenes tibi mille placebunt.
Cogeris voti nescius esse tui:
Seu te forte iuvat sera et sapientior aetas,
Hoc quoque, crede mihi, plenius agmen erit.
Tu modo Pompeia lentus spatiare sub umbra,
Cum sol Herculei terga leonis adit:
Aut ubi muneribus nati sua munera mater
Addidit, externo marmore dives opus.
Nec tibi vitetur quae, priscis sparsa tabellis,
Porticus auctoris Livia nomen habet:
Quaque parare necem miseris patruelibus ausae
Belides et stricto stat ferus ense pater.
Nec te praetereat Veneri ploratus Adonis,
Cultaque Iudaeo septima sacra Syro.
Nec fuge linigerae Memphitica templa iuvencae:

Multas illa facit, quod fuit ipsa Iovi.
Et fora conveniunt (quis credere possit?) amori:
Flammaque in arguto saepe reperta foro:
Subdita qua Veneris facto de marmore templo
Appias expressis aera pulsat aquis,
Illo saepe loco capitur consultus Amori,
Quique aliis cavit, non cavet ipse sibi:
Illo saepe loco desunt sua verba diserto,
Resque novae veniunt, causaque agenda sua est.
Hunc Venus e templis, quae sunt confinia, ridet:
Qui modo patronus, nunc cupit esse cliens.
Sed tu praecipue curvis venare theatris:
Haec loca sunt voto fertiliora tuo.
Illic invenies quod ames, quod ludere possis,
Quodque semel tangas, quodque tenere velis.
Ut redit itque frequens longum formica per agmen,
Granifero solitum cum vehit ore cibum,
Aut ut apes saltusque suos et olentia nactae
Pascua per flores et thyma summa volant,
Sic ruit ad celebres cultissima femina ludos:
Copia iudicium saepe morata meum est.
Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsae:
Ille locus casti damna pudoris habet.
Primus sollicitos fecisti, Romule, ludos,
Cum iuvit viduos rapta Sabina viros.
Tunc neque marmoreo pendebant vela theatro,
Nec fuerant liquido pulpita rubra croco;
Illic quas tulerant nemorosa Palatia, frondes
Simpliciter positae, scena sine arte fuit;
In gradibus sedit populus de caespite factis,
Qualibet hirsutas fronde tegente comas.
Respiciunt, oculisque notant sibi quisque puellam
Quam velit, et tacito pectore multa movent.
Dumque, rudem praebente modum tibicine Tusco,
Ludius aequatam ter pede pulsat humum,
In medio plausu (plausus tunc arte carebant)
Rex populo praedae signa petita dedit.
Protinus exiliunt, animum clamore fatentes,
Virginibus cupidas iniciuntque manus.
Ut fugiunt aquilas, timidissima turba, columbae,
Ut fugit invisos agna novella lupos:
Sic illae timuere viros sine more ruentes;
Constitit in nulla qui fuit ante color.
Nam timor unus erat, facies non una timoris:
Pars laniat crines, pars sine mente sedet;

Altera maesta silet, frustra vocat altera matrem:
    Haec queritur, stupet haec; haec manet, illa fugit;
Ducuntur raptae, genialis praeda, puellae,
    Et potuit multas ipse decere timor.
Siqua repugnarat nimium comitemque negabat,
    Sublatam cupido vir tulit ipse sinu,
Atque ita 'quid teneros lacrimis corrumpis ocellos?
    Quod matri pater est, hoc tibi' dixit 'ero.'
Romule, militibus scisti dare commoda solus:
    Haec mihi si dederis commoda, miles ero.
Scilicet ex illo sollemnia more theatra
    Nunc quoque formosis insidiosa manent.
Nec te nobilium fugiat certamen equorum;
    Multa capax populi commoda Circus habet.
Nil opus est digitis, per quos arcana loquaris,
    Nec tibi per nutus accipienda nota est:
Proximus a domina, nullo prohibente, sedeto,
    Iunge tuum lateri qua potes usque latus;
Et bene, quod cogit, si nolis, linea iungi,
    Quod tibi tangenda est lege puella loci.
Hic tibi quaeratur socii sermonis origo,
    Et moveant primos publica verba sonos.
Cuius equi veniant, facito, studiose, requiras:
    Nec mora, quisquis erit, cui favet illa, fave.
At cum pompa frequens caelestibus ibit eburnis,
    Tu Veneri dominae plaude favente manu;
Utque fit, in gremium pulvis si forte puellae
    Deciderit, digitis excutiendus erit:
Etsi nullus erit pulvis, tamen excute nullum:
    Quaelibet officio causa sit apta tuo.
Pallia si terra nimium demissa iacebunt,
    Collige, et inmunda sedulus effer humo;
Protinus, officii pretium, patiente puella
    Contingent oculis crura videnda tuis.
Respice praeterea, post vos quicumque sedebit,
    Ne premat opposito mollia terga genu.
Parva leves capiunt animos: fuit utile multis
    Pulvinum facili composuisse manu.
Profuit et tenui ventos movisse tabella,
    Et cava sub tenerum scamna dedisse pedem.
Hos aditus Circusque novo praebebit amori,
    Sparsaque sollicito tristis harena foro.
Illa saepe puer Veneris pugnavit harena,
    Et qui spectavit vulnera, vulnus habet.
Dum loquitur tangitque manum poscitque libellum

Et quaerit posito pignore, vincat uter,
Saucius ingemuit telumque volatile sensit,
Et pars spectati muneris ipse fuit.
Quid, modo cum belli navalis imagine Caesar
Persidas induxit Cecropiasque rates?
Nempe ab utroque mari iuvenes, ab utroque puellae
Venere, atque ingens orbis in Urbe fuit.
Quis non invenit turba, quod amaret, in illa?
Eheu, quam multos advena torsit amor!
Ecce, parat Caesar domito quod defuit orbi
Addere: nunc, oriens ultime, noster eris.
Parthe, dabis poenas: Crassi gaudete sepulti,
Signaque barbaricas non bene passa manus.
Ultor adest, primisque ducem profitetur in annis,
Bellaque non puero tractat agenda puer.
Parcite natales timidi numerare deorum:
Caesaribus virtus contigit ante diem.
Ingenium caeleste suis velocius annis
Surgit, et ignavae fert male damna morae.
Parvus erat, manibusque duos Tirynthius angues
Pressit, et in cunis iam Iove dignus erat.
Nunc quoque qui puer es, quantus tum, Bacche, fuisti,
Cum timuit thyrsos India victa tuos?
Auspiciis annisque patris, puer, arma movebis,
Et vinces annis auspiciisque patris:
Tale rudimentum tanto sub nomine debes,
Nunc iuvenum princeps, deinde future senum;
Cum tibi sint fratres, fratres ulciscere laesos:
Cumque pater tibi sit, iura tuere patris.
Induit arma tibi genitor patriaeque tuusque:
Hostis ab invito regna parente rapit;
Tu pia tela feres, sceleratas ille sagittas:
Stabit pro signis iusque piumque tuis.
Vincuntur causa Parthi: vincantur et armis;
Eoas Latio dux meus addat opes.
Marsque pater Caesarque pater, date numen eunti:
Nam deus e vobis alter es, alter eris.
Auguror, en, vinces; votivaque carmina reddam,
Et magno nobis ore sonandus eris.
Consistes, aciemque meis hortabere verbis;
O desint animis ne mea verba tuis!
Tergaque Parthorum Romanaque pectora dicam,
Telaque, ab averso quae iacit hostis equo.
Qui fugis ut vincas, quid victo, Parthe, relinquis?
Parthe, malum iam nunc Mars tuus omen habet.

Ergo erit illa dies, qua tu, pulcherrime rerum,
Quattuor in niveis aureus ibis equis.
Ibunt ante duces onerati colla catenis,
Ne possint tuti, qua prius, esse fuga.
Spectabunt laeti iuvenes mixtaeque puellae,
Diffundetque animos omnibus ista dies.
Atque aliqua ex illis cum regum nomina quaeret,
Quae loca, qui montes, quaeve ferantur aquae,
Omnia responde, nec tantum siqua rogabit;
Et quae nescieris, ut bene nota refer.
Hic est Euphrates, praecinctus harundine frontem:
Cui coma dependet caerula, Tigris erit.
Hos facito Armenios; haec est Danaeia Persis:
Urbs in Achaemeniis vallibus ista fuit.
Ille vel ille, duces; et erunt quae nomina dicas,
Si poteris, vere, si minus, apta tamen.
Dant etiam positis aditum convivia mensis:
Est aliquid praeter vina, quod inde petas.
Saepe illic positi teneris adducta lacertis
Purpureus Bacchi cornua pressit Amor:
Vinaque cum bibulas sparsere Cupidinis alas,
Permanet et capto stat gravis ille loco.
Ille quidem pennas velociter excutit udas:
Sed tamen et spargi pectus amore nocet.
Vina parant animos faciuntque caloribus aptos:
Cura fugit multo diluiturque mero.
Tunc veniunt risus, tum pauper cornua sumit,
Tum dolor et curae rugaque frontis abit.
Tunc aperit mentes aevo rarissima nostro
Simplicitas, artes excutiente deo.
Illic saepe animos iuvenum rapuere puellae,
Et Venus in vinis ignis in igne fuit.
Hic tu fallaci nimium ne crede lucernae:
Iudicio formae noxque merumque nocent.
Luce deas caeloque Paris spectavit aperto,
Cum dixit Veneri 'vincis utramque, Venus.'
Nocte latent mendae, vitioque ignoscitur omni,
Horaque formosam quamlibet illa facit.
Consule de gemmis, de tincta murice lana,
Consule de facie corporibusque diem.
Quid tibi femineos coetus venatibus aptos
Enumerem? numero cedet harena meo.
Quid referam Baias, praetextaque litora velis,
Et quae de calido sulpure fumat aqua?
Hinc aliquis vulnus referens in pectore dixit

'Non haec, ut fama est, unda salubris erat.'
Ecce suburbanae templum nemorale Dianae
Partaque per gladios regna nocente manu:
Illa, quod est virgo, quod tela Cupidinis odit,
Multa dedit populo vulnera, multa dabit.
Hactenus, unde legas quod ames, ubi retia ponas,
Praecipit imparibus vecta Thalea rotis.
Nunc tibi, quae placuit, quas sit capienda per artes,
Dicere praecipuae molior artis opus.
Quisquis ubique, viri, dociles advertite mentes,
Pollicitisque favens, vulgus, adeste meis.
Prima tuae menti veniat fiducia, cunctas
Posse capi; capies, tu modo tende plagas.
Vere prius volucres taceant, aestate cicadae,
Maenalius lepori det sua terga canis,
Femina quam iuveni blande temptata repugnet:
Haec quoque, quam poteris credere nolle, volet.
Utque viro furtiva venus, sic grata puellae:
Vir male dissimulat: tectius illa cupit.
Conveniat maribus, ne quam nos ante rogemus,
Femina iam partes victa rogantis agat.
Mollibus in pratis admugit femina tauro:
Femina cornipedi semper adhinnit equo.
Parcior in nobis nec tam furiosa libido:
Legitimum finem flamma virilis habet.
Byblida quid referam, vetito quae fratris amore
Arsit et est laqueo fortiter ulta nefas?
Myrrha patrem, sed non qua filia debet, amavit,
Et nunc obducto cortice pressa latet:
Illius lacrimis, quas arbore fundit odora,
Unguimur, et dominae nomina gutta tenet.
Forte sub umbrosis nemorosae vallibus Idae
Candidus, armenti gloria, taurus erat,
Signatus tenui media inter cornua nigro:
Una fuit labes, cetera lactis erant.
Illum Cnosiadesque Cydoneaeque iuvencae
Optarunt tergo sustinuisse suo.
Pasiphae fieri gaudebat adultera tauri;
Invida formosas oderat illa boves.
Nota cano: non hoc, centum quae sustinet urbes,
Quamvis sit mendax, Creta negare potest.
Ipsa novas frondes et prata tenerrima tauro
Fertur inadsueta subsecuisse manu.
It comes armentis, nec ituram cura moratur
Coniugis, et Minos a bove victus erat.

Quo tibi, Pasiphae, pretiosas sumere vestes?
    Ille tuus nullas sentit adulter opes.
Quid tibi cum speculo, montana armenta petenti?
    Quid totiens positas fingis, inepta, comas?
Crede tamen speculo, quod te negat esse iuvencam.
    Quam cuperes fronti cornua nata tuae!
Sive placet Minos, nullus quaeratur adulter:
    Sive virum mavis fallere, falle viro!
In nemus et saltus thalamo regina relicto
    Fertur, ut Aonio concita Baccha deo.
A, quotiens vaccam vultu spectavit iniquo,
    Et dixit 'domino cur placet ista meo?
Aspice, ut ante ipsum teneris exultet in herbis:
    Nec dubito, quin se stulta decere putet.'
Dixit, et ingenti iamdudum de grege duci
    Iussit et inmeritam sub iuga curva trahi,
Aut cadere ante aras commentaque sacra coegit,
    Et tenuit laeta paelicis exta manu.
Paelicibus quotiens placavit numina caesis,
    Atque ait, exta tenens 'ite, placete meo!'
Et modo se Europen fieri, modo postulat Io,
    Altera quod bos est, altera vecta bove.
Hanc tamen implevit, vacca deceptus acerna,
    Dux gregis, et partu proditus auctor erat.
Cressa Thyesteo si se abstinuisset amore
    (Et quantum est uno posse carere viro?),
Non medium rupisset iter, curruque retorto
    Auroram versis Phoebus adisset equis.
Filia purpureos Niso furata capillos
    Pube premit rabidos inguinibusque canes.
Qui Martem terra, Neptunum effugit in undis,
    Coniugis Atrides victima dira fuit.
Cui non defleta est Ephyraeae flamma Creusae,
    Et nece natorum sanguinolenta parens?
Flevit Amyntorides per inania lumina Phoenix:
    Hippolytum pavidi diripuistis equi.
Quid fodis inmeritis, Phineu, sua lumina natis?
    Poena reversura est in caput ista tuum.
Omnia feminea sunt ista libidine mota;
    Acrior est nostra, plusque furoris habet.
Ergo age, ne dubita cunctas sperare puellas;
    Vix erit e multis, quae neget, una, tibi.
Quae dant quaeque negant, gaudent tamen esse rogatae:
    Ut iam fallaris, tuta repulsa tua est.
Sed cur fallaris, cum sit nova grata voluptas

Et capiant animos plus aliena suis?
Fertilior seges est alienis semper in agris,
Vicinumque pecus grandius uber habet.
Sed prius ancillam captandae nosse puellae
Cura sit: accessus molliet illa tuos.
Proxima consiliis dominae sit ut illa, videto,
Neve parum tacitis conscia fida iocis.
Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpe rogando:
Quod petis, ex facili, si volet illa, feres.
Illa leget tempus (medici quoque tempora servant)
Quo facilis dominae mens sit et apta capi.
Mens erit apta capi tum, cum laetissima rerum
Ut seges in pingui luxuriabit humo.
Pectora dum gaudent nec sunt adstricta dolore,
Ipsa patent, blanda tum subit arte Venus.
Tum, cum tristis erat, defensa est Ilios armis:
Militibus gravidum laeta recepit equum.
Tum quoque temptanda est, cum paelice laesa dolebit:
Tum facies opera, ne sit inulta, tua.
Hanc matutinos pectens ancilla capillos
Incitet, et velo remigis addat opem,
Et secum tenui suspirans murmure dicat
'At, puto, non poteras ipsa referre vicem.'
Tum de te narret, tum persuadentia verba
Addat, et insano iuret amore mori.
Sed propera, ne vela cadant auraeque residant:
Ut fragilis glacies, interit ira mora.
Quaeris, an hanc ipsam prosit violare ministram?
Talibus admissis alea grandis inest.
Haec a concubitu fit sedula, tardior illa,
Haec dominae munus te parat, illa sibi.
Casus in eventu est: licet hic indulgeat ausis,
Consilium tamen est abstinuisse meum.
Non ego per praeceps et acuta cacumina vadam,
Nec iuvenum quisquam me duce captus erit.
Si tamen illa tibi, dum dat recipitque tabellas,
Corpore, non tantum sedulitate placet,
Fac domina potiare prius, comes illa sequatur:
Non tibi ab ancilla est incipienda venus.
Hoc unum moneo, siquid modo creditur arti,
Nec mea dicta rapax per mare ventus agit:
Aut non rem temptes aut perfice; tollitur index,
Cum semel in partem criminis ipsa venit.
Non avis utiliter viscatis effugit alis;
Non bene de laxis cassibus exit aper.

Saucius arrepto piscis teneatur ab hamo:
    Perprime temptatam, nec nisi victor abi.
Tunc neque te prodet communi noxia culpa,
    Factaque erunt dominae dictaque nota tibi.
Sed bene celetur: bene si celabitur index,
    Notitiae suberit semper amica tuae.
Tempora qui solis operosa colentibus arva,
    Fallitur, et nautis aspicienda putat;
Nec semper credenda ceres fallacibus arvis,
    Nec semper viridi concava puppis aquae,
Nec teneras semper tutum captare puellas:
    Saepe dato melius tempore fiet idem.
Sive dies suberit natalis, sive Kalendae,
    Quas Venerem Marti continuasse iuvat,
Sive erit ornatus non ut fuit ante sigillis,
    Sed regum positas Circus habebit opes,
Differ opus: tunc tristis hiems, tunc Pliades instant,
    Tunc tener aequorea mergitur Haedus aqua;
Tunc bene desinitur: tunc siquis creditur alto,
    Vix tenuit lacerae naufraga membra ratis.
Tu licet incipias qua flebilis Allia luce
    Vulneribus Latiis sanguinolenta fluit,
Quaque die redeunt, rebus minus apta gerendis,
    Culta Palaestino septima festa Syro.
Magna superstitio tibi sit natalis amicae:
    Quaque aliquid dandum est, illa sit atra dies.
Cum bene vitaris, tamen auferet; invenit artem
    Femina, qua cupidi carpat amantis opes.
Institor ad dominam veniet discinctus emacem,
    Expediet merces teque sedente suas:
Quas illa, inspicias, sapere ut videare, rogabit:
    Oscula deinde dabit; deinde rogabit, emas.
Hoc fore contentam multos iurabit in annos,
    Nunc opus esse sibi, nunc bene dicet emi.
Si non esse domi, quos des, causabere nummos,
    Littera poscetur++ne didicisse iuvet.
Quid, quasi natali cum poscit munera libo,
    Et, quotiens opus est, nascitur illa, sibi?
Quid, cum mendaci damno maestissima plorat,
    Elapsusque cava fingitur aure lapis?
Multa rogant utenda dari, data reddere nolunt:
    Perdis, et in damno gratia nulla tuo.
Non mihi, sacrilegas meretricum ut persequar artes,
    Cum totidem linguis sint satis ora decem.
Cera vadum temptet, rasis infusa tabellis:

Cera tuae primum conscia mentis eat.
Blanditias ferat illa tuas imitataque amantem
Verba; nec exiguas, quisquis es, adde preces.
Hectora donavit Priamo prece motus Achilles;
Flectitur iratus voce rogante deus.
Promittas facito: quid enim promittere laedit?
Pollicitis dives quilibet esse potest.
Spes tenet in tempus, semel est si credita, longum:
Illa quidem fallax, sed tamen apta dea est.
Si dederis aliquid, poteris ratione relinqui:
Praeteritum tulerit, perdideritque nihil.
At quod non dederis, semper videare daturus:
Sic dominum sterilis saepe fefellit ager:
Sic, ne perdiderit, non cessat perdere lusor,
Et revocat cupidas alea saepe manus.
Hoc opus, hic labor est, primo sine munere iungi;
Ne dederit gratis quae dedit, usque dabit.
Ergo eat et blandis peraretur littera verbis,
Exploretque animos, primaque temptet iter.
Littera Cydippen pomo perlata fefellit,
Insciaque est verbis capta puella suis.
Disce bonas artes, moneo, Romana iuventus,
Non tantum trepidos ut tueare reos;
Quam populus iudexque gravis lectusque senatus,
Tam dabit eloquio victa puella manus.
Sed lateant vires, nec sis in fronte disertus;
Effugiant voces verba molesta tuae.
Quis, nisi mentis inops, tenerae declamat amicae?
Saepe valens odii littera causa fuit.
Sit tibi credibilis sermo consuetaque verba,
Blanda tamen, praesens ut videare loqui.
Si non accipiet scriptum, inlectumque remittet,
Lecturam spera, propositumque tene.
Tempore difficiles veniunt ad aratra iuvenci,
Tempore lenta pati frena docentur equi:
Ferreus adsiduo consumitur anulus usu,
Interit adsidua vomer aduncus humo.
Quid magis est saxo durum, quid mollius unda?
Dura tamen molli saxa cavantur aqua.
Penelopen ipsam, persta modo, tempore vinces:
Capta vides sero Pergama, capta tamen.
Legerit, et nolit rescribere? cogere noli:
Tu modo blanditias fac legat usque tuas.
Quae voluit legisse, volet rescribere lectis:
Per numeros venient ista gradusque suos.

Forsitan et primo veniet tibi littera tristis,
    Quaeque roget, ne se sollicitare velis.
Quod rogat illa, timet; quod non rogat, optat, ut instes;
    Insequere, et voti postmodo compos eris.
Interea, sive illa toro resupina feretur,
    Lecticam dominae dissimulanter adi,
Neve aliquis verbis odiosas offerat auris,
    Qua potes ambiguis callidus abde notis.
Seu pedibus vacuis illi spatiosa teretur
    Porticus, hic socias tu quoque iunge moras:
Et modo praecedas facito, modo terga sequaris,
    Et modo festines, et modo lentus eas:
Nec tibi de mediis aliquot transire columnas
    Sit pudor, aut lateri continuasse latus;
Nec sine te curvo sedeat speciosa theatro:
    Quod spectes, umeris adferet illa suis.
Illam respicias, illam mirere licebit:
    Multa supercilio, multa loquare notis.
Et plaudas, aliquam mimo saltante puellam:
    Et faveas illi, quisquis agatur amans.
Cum surgit, surges; donec sedet illa, sedebis;
    Arbitrio dominae tempora perde tuae.
Sed tibi nec ferro placeat torquere capillos,
    Nec tua mordaci pumice crura teras.
Ista iube faciant, quorum Cybeleia mater
    Concinitur Phrygiis exululata modis.
Forma viros neglecta decet; Minoida Theseus
    Abstulit, a nulla tempora comptus acu.
Hippolytum Phaedra, nec erat bene cultus, amavit;
    Cura deae silvis aptus Adonis erat.
Munditie placeant, fuscentur corpora Campo:
    Sit bene conveniens et sine labe toga:
Lingula ne rigeat, careant rubigine dentes,
    Nec vagus in laxa pes tibi pelle natet:
Nec male deformet rigidos tonsura capillos:
    Sit coma, sit trita barba resecta manu.
Et nihil emineant, et sint sine sordibus ungues:
    Inque cava nullus stet tibi nare pilus.
Nec male odorati sit tristis anhelitus oris:
    Nec laedat naris virque paterque gregis.
Cetera lascivae faciant, concede, puellae,
    Et siquis male vir quaerit habere virum.
Ecce, suum vatem Liber vocat; hic quoque amantes
    Adiuvat, et flammae, qua calet ipse, favet.
Cnosis in ignotis amens errabat harenis,

Qua brevis aequoreis Dia feritur aquis.
Utque erat e somno tunica velata recincta,
Nuda pedem, croceas inreligata comas,
Thesea crudelem surdas clamabat ad undas,
Indigno teneras imbre rigante genas.
Clamabat, flebatque simul, sed utrumque decebat;
Non facta est lacrimis turpior illa suis.
Iamque iterum tundens mollissima pectora palmis
'Perfidus ille abiit; quid mihi fiet?' ait.
'Quid mihi fiet?' ait: sonuerunt cymbala toto
Litore, et adtonita tympana pulsa manu.
Excidit illa metu, rupitque novissima verba;
Nullus in exanimi corpore sanguis erat.
Ecce Mimallonides sparsis in terga capillis:
Ecce leves satyri, praevia turba dei:
Ebrius, ecce, senex pando Silenus asello
Vix sedet, et pressas continet ante iubas.
Dum sequitur Bacchas, Bacchae fugiuntque petuntque
Quadrupedem ferula dum malus urget eques,
In caput aurito cecidit delapsus asello:
Clamarunt satyri 'surge age, surge, pater.'
Iam deus in curru, quem summum texerat uvis,
Tigribus adiunctis aurea lora dabat:
Et color et Theseus et vox abiere puellae:
Terque fugam petiit, terque retenta metu est.
Horruit, ut graciles, agitat quas ventus, aristae,
Ut levis in madida canna palude tremit.
Cui deus 'en, adsum tibi cura fidelior' inquit:
'Pone metum: Bacchi, Cnosias, uxor eris.
Munus habe caelum; caelo spectabere sidus;
Saepe reges dubiam Cressa Corona ratem.'
Dixit, et e curru, ne tigres illa timeret,
Desilit; inposito cessit harena pede:
Implicitamque sinu (neque enim pugnare valebat)
Abstulit; in facili est omnia posse deo.
Pars 'Hymenaee' canunt, pars clamant 'Euhion, euhoe!'
Sic coeunt sacro nupta deusque toro.
Ergo ubi contigerint positi tibi munera Bacchi,
Atque erit in socii femina parte tori,
Nycteliumque patrem nocturnaque sacra precare,
Ne iubeant capiti vina nocere tuo.
Hic tibi multa licet sermone latentia tecto
Dicere, quae dici sentiat illa sibi:
Blanditiasque leves tenui perscribere vino,
Ut dominam in mensa se legat illa tuam:

Atque oculos oculis spectare fatentibus ignem:
Saepe tacens vocem verbaque vultus habet.
Fac primus rapias illius tacta labellis
Pocula, quaque bibet parte puella, bibas:
Et quemcumque cibum digitis libaverit illa,
Tu pete, dumque petis, sit tibi tacta manus.
Sint etiam tua vota, viro placuisse puellae:
Utilior vobis factus amicus erit.
Huic, si sorte bibes, sortem concede priorem:
Huic detur capiti missa corona tuo.
Sive erit inferior, seu par, prior omnia sumat:
Nec dubites illi verba secunda loqui.
Tuta frequensque via est, per amici fallere nomen:
Tuta frequensque licet sit via, crimen habet.
Inde procurator nimium quoque multa procurat,
Et sibi mandatis plura videnda putat.
Certa tibi a nobis dabitur mensura bibendi:
Officium praestent mensque pedesque suum.
Iurgia praecipue vino stimulata caveto,
Et nimium faciles ad fera bella manus.
Occidit Eurytion stulte data vina bibendo;
Aptior est dulci mensa merumque ioco.
Si vox est, canta: si mollia brachia, salta:
Et quacumque potes dote placere, place.
Ebrietas ut vera nocet, sic ficta iuvabit:
Fac titubet blaeso subdola lingua sono,
Ut, quicquid facias dicasve protervius aequo,
Credatur nimium causa fuisse merum.
Et bene dic dominae, bene, cum quo dormiat illa;
Sed, male sit, tacita mente precare, viro.
At cum discedet mensa conviva remota,
Ipsa tibi accessus turba locumque dabit.
Insere te turbae, leviterque admotus eunti
Velle latus digitis, et pede tange pedem.
Conloquii iam tempus adest; fuge rustice longe
Hinc pudor; audentem Forsque Venusque iuvat.
Non tua sub nostras veniat facundia leges:
Fac tantum cupias, sponte disertus eris.
Est tibi agendus amans, imitandaque vulnera verbis;
Haec tibi quaeratur qualibet arte fides.
Nec credi labor est: sibi quaeque videtur amanda;
Pessima sit, nulli non sua forma placet.
Saepe tamen vere coepit simulator amare,
Saepe, quod incipiens finxerat esse, fuit.
Quo magis, o, faciles imitantibus este, puellae:

Fiet amor verus, qui modo falsus erat.
Blanditiis animum furtim deprendere nunc sit,
Ut pendens liquida ripa subestur aqua.
Nec faciem, nec te pigeat laudare capillos
Et teretes digitos exiguumque pedem:
Delectant etiam castas praeconia formae;
Virginibus curae grataque forma sua est.
Nam cur in Phrygiis Iunonem et Pallada silvis
Nunc quoque iudicium non tenuisse pudet?
Laudatas ostendit avis Iunonia pinnas:
Si tacitus spectes, illa recondit opes.
Quadrupedes inter rapidi certamina cursus
Depexaeque iubae plausaque colla iuvant.
Nec timide promitte: trahunt promissa puellas;
Pollicito testes quoslibet adde deos.
Iuppiter ex alto periuria ridet amantum,
Et iubet Aeolios inrita ferre notos.
Per Styga Iunoni falsum iurare solebat
Iuppiter; exemplo nunc favet ipse suo.
Expedit esse deos, et, ut expedit, esse putemus;
Dentur in antiquos tura merumque focos;
Nec secura quies illos similisque sopori
Detinet; innocue vivite: numen adest;
Reddite depositum; pietas sua foedera servet:
Fraus absit; vacuas caedis habete manus.
Ludite, si sapitis, solas impune puellas:
Hac minus est una fraude tuenda fides.
Fallite fallentes: ex magna parte profanum
Sunt genus: in laqueos quos posuere, cadant.
Dicitur Aegyptos caruisse iuvantibus arva
Imbribus, atque annos sicca fuisse novem,
Cum Thrasius Busirin adit, monstratque piari
Hospitis adfuso sanguine posse Iovem.
Illi Busiris 'fies Iovis hostia primus,'
Inquit 'et Aegypto tu dabis hospes aquam.'
Et Phalaris tauro violenti membra Perilli
Torruit: infelix inbuit auctor opus.
Iustus uterque fuit: neque enim lex aequior ulla est,
Quam necis artifices arte perire sua.
Ergo ut periuras merito periuria fallant,
Exemplo doleat femina laesa suo.
Et lacrimae prosunt: lacrimis adamanta movebis:
Fac madidas videat, si potes, illa genas.
Si lacrimae (neque enim veniunt in tempore semper)
Deficient, uda lumina tange manu.

Quis sapiens blandis non misceat oscula verbis?
Illa licet non det, non data sume tamen.
Pugnabit primo fortassis, et 'improbe' dicet:
Pugnando vinci se tamen illa volet.
Tantum ne noceant teneris male rapta labellis,
Neve queri possit dura fuisse, cave.
Oscula qui sumpsit, si non et cetera sumet,
Haec quoque, quae data sunt, perdere dignus erit.
Quantum defuerat pleno post oscula voto?
Ei mihi, rusticitas, non pudor ille fuit.
Vim licet appelles: grata est vis ista puellis:
Quod iuvat, invitae saepe dedisse volunt.
Quaecumque est veneris subita violata rapina,
Gaudet, et inprobitas muneris instar habet.
At quae cum posset cogi, non tacta recessit,
Ut simulet vultu gaudia, tristis erit.
Vim passa est Phoebe: vis est allata sorori;
Et gratus raptae raptor uterque fuit.
Fabula nota quidem, sed non indigna referri,
Scyrias Haemonio iuncta puella viro.
Iam dea laudatae dederat mala praemia formae
Colle sub Idaeo vincere digna duas:
Iam nurus ad Priamum diverso venerat orbe,
Graiaque in Iliacis moenibus uxor erat:
Iurabant omnes in laesi verba mariti:
Nam dolor unius publica causa fuit.
Turpe, nisi hoc matris precibus tribuisset, Achilles
Veste virum longa dissimulatus erat.
Quid facis, Aeacide? non sunt tua munera lanae;
Tu titulos alia Palladis arte petas.
Quid tibi cum calathis? clipeo manus apta ferendo est:
Pensa quid in dextra, qua cadet Hector, habes?
Reice succinctos operoso stamine fusos!
Quassanda est ista Pelias hasta manu.
Forte erat in thalamo virgo regalis eodem;
Haec illum stupro comperit esse virum.
Viribus illa quidem victa est, ita credere oportet:
Sed voluit vinci viribus illa tamen.
Saepe 'mane!' dixit, cum iam properaret Achilles;
Fortia nam posita sumpserat arma colo.
Vis ubi nunc illa est? Quid blanda voce moraris
Auctorem stupri, Deidamia, tui?
Scilicet ut pudor est quaedam coepisse priorem,
Sic alio gratum est incipiente pati.
A! nimia est iuveni propriae fiducia formae,

Expectat siquis, dum prior illa roget.
Vir prior accedat, vir verba precantia dicat:
Excipiet blandas comiter illa preces.
Ut potiare, roga: tantum cupit illa rogari;
Da causam voti principiumque tui.
Iuppiter ad veteres supplex heroidas ibat:
Corrupit magnum nulla puella Iovem.
Si tamen a precibus tumidos accedere fastus
Senseris, incepto parce referque pedem.
Quod refugit, multae cupiunt: odere quod instat;
Lenius instando taedia tolle tui.
Nec semper veneris spes est profitenda roganti:
Intret amicitiae nomine tectus amor.
Hoc aditu vidi tetricae data verba puellae:
Qui fuerat cultor, factus amator erat.
Candidus in nauta turpis color, aequoris unda
Debet et a radiis sideris esse niger:
Turpis et agricolae, qui vomere semper adunco
Et gravibus rastris sub Iove versat humum.
Et tibi, Palladiae petitur cui fama coronae,
Candida si fuerint corpora, turpis eris.
Palleat omnis amans: hic est color aptus amanti;
Hoc decet, hoc stulti non valuisse putant.
Pallidus in Side silvis errabat Orion,
Pallidus in lenta naide Daphnis erat.
Arguat et macies animum: nec turpe putaris
Palliolum nitidis inposuisse comis.
Attenuant iuvenum vigilatae corpora noctes
Curaque et in magno qui fit amore dolor.
Ut voto potiare tuo, miserabilis esto,
Ut qui te videat, dicere possit 'amas.'
Conquerar, an moneam mixtum fas omne nefasque?
Nomen amicitia est, nomen inane fides.
Ei mihi, non tutum est, quod ames, laudare sodali;
Cum tibi laudanti credidit, ipse subit.
At non Actorides lectum temeravit Achillis:
Quantum ad Pirithoum, Phaedra pudica fuit.
Hermionam Pylades quo Pallada Phoebus, amabat,
Quodque tibi geminus, Tyndari, Castor, erat.
Siquis idem sperat, laturas poma myricas
Speret, et e medio flumine mella petat.
Nil nisi turpe iuvat: curae sua cuique voluptas:
Haec quoque ab alterius grata dolore venit.
Heu facinus! non est hostis metuendus amanti;
Quos credis fidos, effuge, tutus eris.

Cognatum fratremque cave carumque sodalem:
Praebebit veros haec tibi turba metus.
Finiturus eram, sed sunt diversa puellis
Pectora: mille animos excipe mille modis.
Nec tellus eadem parit omnia; vitibus illa
Convenit, haec oleis; hac bene farra virent.
Pectoribus mores tot sunt, quot in ore figurae;
Qui sapit, innumeris moribus aptus erit,
Utque leves Proteus modo se tenuabit in undas,
Nunc leo, nunc arbor, nunc erit hirtus aper.
Hi iaculo pisces, illi capiuntur ab hamis:
Hos cava contento retia fune trahunt.
Nec tibi conveniet cunctos modus unus ad annos:
Longius insidias cerva videbit anus.
Si doctus videare rudi, petulansve pudenti,
Diffidet miserae protinus illa sibi.
Inde fit, ut quae se timuit committere honesto,
Vilis ad amplexus inferioris eat.
Pars superat coepti, pars est exhausta laboris.
Hic teneat nostras ancora iacta rates.

P. OVIDI NASONIS LIBER SECVNDVS ARTIS AMATORIAE

Dicite 'io Paean!' et 'io' bis dicite 'Paean!'
Decidit in casses praeda petita meos;
Laetus amans donat viridi mea carmina palma,
Praelata Ascraeo Maeonioque seni.
Talis ab armiferis Priameius hospes Amyclis
Candida cum rapta coniuge vela dedit;
Talis erat qui te curru victore ferebat,
Vecta peregrinis Hippodamia rotis.
Quid properas, iuvenis? mediis tua pinus in undis
Navigat, et longe quem peto portus abest.
Non satis est venisse tibi me vate puellam:
Arte mea capta est, arte tenenda mea est.
Nec minor est virtus, quam quaerere, parta tueri:
Casus inest illic; hoc erit artis opus.
Nunc mihi, siquando, puer et Cytherea, favete,
Nunc Erato, nam tu nomen amoris habes.
Magna paro, quas possit Amor remanere per artes,
Dicere, tam vasto pervagus orbe puer.
Et levis est, et habet geminas, quibus avolet, alas:
Difficile est illis inposuisse modum.

Hospitis effugio praestruxerat omnia Minos:
Audacem pinnis repperit ille viam.
Daedalus ut clausit conceptum crimine matris
Semibovemque virum semivirumque bovem,
'Sit modus exilio,' dixit 'iustissime Minos:
Accipiat cineres terra paterna meos.
Et quoniam in patria, fatis agitatus iniquis,
Vivere non potui, da mihi posse mori.
Da reditum puero, senis est si gratia vilis:
Si non vis puero parcere, parce seni.'
Dixerat haec; sed et haec et multo plura licebat
Dicere: regressus non dabat ille viro.
Quod simul ut sensit, 'nunc, nunc, o Daedale,' dixit:
'Materiam, qua sis ingeniosus, habes.
Possidet et terras et possidet aequora Minos:
Nec tellus nostrae nec patet unda fugae.
Restat iter caeli: caelo temptabimus ire.
Da veniam coepto, Iupiter alte, meo:
Non ego sidereas adfecto tangere sedes:
Qua fugiam dominum, nulla, nisi ista, via est.
Per Styga detur iter, Stygias transnabimus undas;
Sunt mihi naturae iura novanda meae.'
Ingenium mala saepe movent: quis crederet umquam
Aerias hominem carpere posse vias?
Remigium volucrum disponit in ordine pinnas,
Et leve per lini vincula nectit opus,
Imaque pars ceris adstringitur igne solutis,
Finitusque novae iam labor artis erat.
Tractabat ceramque puer pinnasque renidens,
Nescius haec umeris arma parata suis.
Cui pater 'his' inquit 'patria est adeunda carinis,
Hac nobis Minos effugiendus ope.
Aera non potuit Minos, alia omnia clausit;
Quem licet, inventis aera rumpe meis.
Sed tibi non virgo Tegeaea comesque Bootae
Ensiger Orion aspiciendus erit:
Me pinnis sectare datis; ego praevius ibo:
Sit tua cura sequi; me duce tutus eris.
Nam sive aetherias vicino sole per auras
Ibimus, impatiens cera caloris erit:
Sive humiles propiore freto iactabimus alas,
Mobilis aequoreis pinna madescet aquis.
Inter utrumque vola; ventos quoque, nate, timeto,
Quaque ferent aurae, vela secunda dato.'
Dum monet, aptat opus puero, monstratque moveri,

Erudit infirmas ut sua mater aves.
Inde sibi factas umeris accommodat alas,
Perque novum timide corpora librat iter.
Iamque volaturus parvo dedit oscula nato,
Nec patriae lacrimas continuere genae.
Monte minor collis, campis erat altior aequis:
Hinc data sunt miserae corpora bina fugae.
Et movet ipse suas, et nati respicit alas
Daedalus, et cursus sustinet usque suos.
Iamque novum delectat iter, positoque timore
Icarus audaci fortius arte volat.
Hos aliquis, tremula dum captat arundine pisces,
Vidit, et inceptum dextra reliquit opus.
Iam Samos a laeva (fuerant Naxosque relictae
Et Paros et Clario Delos amata deo)
Dextra Lebinthos erat silvisque umbrosa Calymne
Cinctaque piscosis Astypalaea vadis,
Cum puer, incautis nimium temerarius annis,
Altius egit iter, deseruitque patrem.
Vincla labant, et cera deo propiore liquescit,
Nec tenues ventos brachia mota tenent.
Territus a summo despexit in aequora caelo:
Nox oculis pavido venit oborta metu.
Tabuerant cerae: nudos quatit ille lacertos,
Et trepidat nec, quo sustineatur, habet.
Decidit, atque cadens 'pater, o pater, auferor!' inquit,
Clauserunt virides ora loquentis aquae.
At pater infelix, nec iam pater, 'Icare!' clamat,
'Icare,' clamat 'ubi es, quoque sub axe volas?'
'Icare' clamabat, pinnas aspexit in undis.
Ossa tegit tellus: aequora nomen habent.
Non potuit Minos hominis conpescere pinnas;
Ipse deum volucrem detinuisse paro.
Fallitur, Haemonias siquis decurrit ad artes,
Datque quod a teneri fronte revellit equi.
Non facient, ut vivat amor, Medeides herbae
Mixtaque cum magicis nenia Marsa sonis.
Phasias Aesoniden, Circe tenuisset Ulixem,
Si modo servari carmine posset amor.
Nec data profuerint pallentia philtra puellis:
Philtra nocent animis, vimque furoris habent.
Sit procul omne nefas; ut ameris, amabilis esto:
Quod tibi non facies solave forma dabit:
Sis licet antiquo Nireus adamatus Homero,
Naiadumque tener crimine raptus Hylas,

Ut dominam teneas, nec te mirere relictum,
Ingenii dotes corporis adde bonis.
Forma bonum fragile est, quantumque accedit ad annos
Fit minor, et spatio carpitur ipsa suo.
Nec violae semper nec hiantia lilia florent,
Et riget amissa spina relicta rosa.
Et tibi iam venient cani, formose, capilli,
Iam venient rugae, quae tibi corpus arent.
Iam molire animum, qui duret, et adstrue formae:
Solus ad extremos permanet ille rogos.
Nec levis ingenuas pectus coluisse per artes
Cura sit et linguas edidicisse duas.
Non formosus erat, sed erat facundus Ulixes,
Et tamen aequoreas torsit amore deas.
A quotiens illum doluit properare Calypso,
Remigioque aptas esse negavit aquas!
Haec Troiae casus iterumque iterumque rogabat:
Ille referre aliter saepe solebat idem.
Litore constiterant: illic quoque pulchra Calypso
Exigit Odrysii fata cruenta ducis.
Ille levi virga (virgam nam forte tenebat)
Quod rogat, in spisso litore pingit opus.
'Haec' inquit 'Troia est' (muros in litore fecit):
'Hic tibi sit Simois; haec mea castra puta.
Campus erat' (campumque facit), 'quem caede Dolonis
Sparsimus, Haemonios dum vigil optat equos.
Illic Sithonii fuerant tentoria Rhesi:
Hac ego sum captis nocte revectus equis.'
Pluraque pingebat, subitus cum Pergama fluctus
Abstulit et Rhesi cum duce castra suo.
Tum dea 'quas' inquit 'fidas tibi credis ituro,
Perdiderint undae nomina quanta, vides?'
Ergo age, fallaci timide confide figurae,
Quisquis es, aut aliquid corpore pluris habe.
Dextera praecipue capit indulgentia mentes;
Asperitas odium saevaque bella movet.
Odimus accipitrem, quia vivit semper in armis,
Et pavidum solitos in pecus ire lupos.
At caret insidiis hominum, quia mitis, hirundo,
Quasque colat turres, Chaonis ales habet.
Este procul, lites et amarae proelia linguae:
Dulcibus est verbis mollis alendus amor.
Lite fugent nuptaeque viros nuptasque mariti,
Inque vicem credant res sibi semper agi;
Hoc decet uxores; dos est uxoria lites:

Audiat optatos semper amica sonos.
Non legis iussu lectum venistis in unum:
Fungitur in vobis munere legis amor.
Blanditias molles auremque iuvantia verba
Adfer, ut adventu laeta sit illa tuo.
Non ego divitibus venio praeceptor amandi:
Nil opus est illi, qui dabit, arte mea;
Secum habet ingenium, qui, cum libet, 'accipe' dicit;
Cedimus: inventis plus placet ille meis.
Pauperibus vates ego sum, quia pauper amavi;
Cum dare non possem munera, verba dabam.
Pauper amet caute: timeat maledicere pauper,
Multaque divitibus non patienda ferat.
Me memini iratum dominae turbasse capillos:
Haec mihi quam multos abstulit ira dies!
Nec puto, nec sensi tunicam laniasse; sed ipsa
Dixerat, et pretio est illa redempta meo.
At vos, si sapitis, vestri peccata magistri
Effugite, et culpae damna timete meae.
Proelia cum Parthis, cum culta pax sit amica,
Et iocus, et causas quicquid amoris habet.
Si nec blanda satis, nec erit tibi comis amanti,
Perfer et obdura: postmodo mitis erit.
Flectitur obsequio curvatus ab arbore ramus:
Frangis, si vires experiere tuas.
Obsequio tranantur aquae: nec vincere possis
Flumina, si contra, quam rapit unda, nates.
Obsequium tigresque domat Numidasque leones;
Rustica paulatim taurus aratra subit.
Quid fuit asperius Nonacrina Atalanta?
Succubuit meritis trux tamen illa viri.
Saepe suos casus nec mitia facta puellae
Flesse sub arboribus Milaniona ferunt;
Saepe tulit iusso fallacia retia collo,
Saepe fera torvos cuspide fixit apros:
Sensit et Hylaei contentum saucius arcum:
Sed tamen hoc arcu notior alter erat.
Non te Maenalias armatum scandere silvas,
Nec iubeo collo retia ferre tuo:
Pectora nec missis iubeo praebere sagittis;
Artis erunt cauto mollia iussa meae.
Cede repugnanti: cedendo victor abibis:
Fac modo, quas partes illa iubebit, agas.
Arguet, arguito; quicquid probat illa, probato;
Quod dicet, dicas; quod negat illa, neges.

Riserit, adride; si flebit, flere memento;
Imponat leges vultibus illa tuis.
Seu ludet, numerosque manu iactabit eburnos,
Tu male iactato, tu male iacta dato:
Seu iacies talos, victam ne poena sequatur,
Damnosi facito stent tibi saepe canes:
Sive latrocinii sub imagine calculus ibit,
Fac pereat vitreo miles ab hoste tuus.
Ipse tene distenta suis umbracula virgis,
Ipse fac in turba, qua venit illa, locum.
Nec dubita tereti scamnum producere lecto,
Et tenero soleam deme vel adde pedi.
Saepe etiam dominae, quamvis horrebis et ipse,
Algenti manus est calfacienda sinu.
Nec tibi turpe puta (quamvis sit turpe, placebit),
Ingenua speculum sustinuisse manu.
Ille, fatigata praebendo monstra noverca
Qui meruit caelum, quod prior ipse tulit,
Inter Ioniacas calathum tenuisse puellas
Creditur, et lanas excoluisse rudes.
Paruit imperio dominae Tirynthius heros:
I nunc et dubita ferre, quod ille tulit.
Iussus adesse foro, iussa maturius hora
Fac semper venias, nec nisi serus abi.
Occurras aliquo, tibi dixerit: omnia differ,
Curre, nec inceptum turba moretur iter.
Nocte domum repetens epulis perfuncta redibit:
Tum quoque pro servo, si vocat illa, veni.
Rure erit, et dicet 'venias': Amor odit inertes:
Si rota defuerit, tu pede carpe viam.
Nec grave te tempus sitiensque Canicula tardet,
Nec via per iactas candida facta nives.
Militiae species amor est; discedite, segnes:
Non sunt haec timidis signa tuenda viris.
Nox et hiems longaeque viae saevique dolores
Mollibus his castris et labor omnis inest.
Saepe feres imbrem caelesti nube solutum,
Frigidus et nuda saepe iacebis humo.
Cynthius Admeti vaccas pavisse Pheraei
Fertur, et in parva delituisse casa.
Quod Phoebum decuit, quem non decet? exue fastus,
Curam mansuri quisquis amoris habes.
Si tibi per tutum planumque negabitur ire,
Atque erit opposita ianua fulta sera,
At tu per praeceps tecto delabere aperto:

Det quoque furtivas alta fenestra vias.
Laeta erit, et causam tibi se sciet esse pericli;
Hoc dominae certi pignus amoris erit.
Saepe tua poteras, Leandre, carere puella:
Transnabas, animum nosset ut illa tuum.
Nec pudor ancillas, ut quaeque erit ordine prima,
Nec tibi sit servos demeruisse pudor.
Nomine quemque suo (nulla est iactura) saluta,
Iunge tuis humiles, ambitiose, manus.
Sed tamen et servo (levis est inpensa) roganti
Porrige Fortunae munera parva die:
Porrige et ancillae, qua poenas luce pependit
Lusa maritali Gallica veste manus.
Fac plebem, mihi crede, tuam; sit semper in illa
Ianitor et thalami qui iacet ante fores.
Nec dominam iubeo pretioso munere dones:
Parva, sed e parvis callidus apta dato.
Dum bene dives ager, cum rami pondere nutant,
Adferat in calatho rustica dona puer.
Rure suburbano poteris tibi dicere missa,
Illa vel in Sacra sint licet empta via.
Adferat aut uvas, aut quas Amaryllis amabat++
At nunc castaneas non amat illa nuces.
Quin etiam turdoque licet missaque columba
Te memorem dominae testificere tuae.
Turpiter his emitur spes mortis et orba senectus.
A, pereant, per quos munera crimen habent!
Quid tibi praecipiam teneros quoque mittere versus?
Ei mihi, non multum carmen honoris habet.
Carmina laudantur, sed munera magna petuntur:
Dummodo sit dives, barbarus ipse placet.
Aurea sunt vere nunc saecula: plurimus auro
Venit honos: auro conciliatur amor.
Ipse licet venias Musis comitatus, Homere,
Si nihil attuleris, ibis, Homere, foras.
Sunt tamen et doctae, rarissima turba, puellae;
Altera non doctae turba, sed esse volunt.
Utraque laudetur per carmina: carmina lector
Commendet dulci qualiacumque sono;
His ergo aut illis vigilatum carmen in ipsas
Forsitan exigui muneris instar erit.
At quod eris per te facturus, et utile credis,
Id tua te facito semper amica roget.
Libertas alicui fuerit promissa tuorum:
Hanc tamen a domina fac petat ille tua:

Si poenam servo, si vincula saeva remittis,
Quod facturus eras, debeat illa tibi:
Utilitas tua sit, titulus donetur amicae:
Perde nihil, partes illa potentis agat.
Sed te, cuicumque est retinendae cura puellae,
Attonitum forma fac putet esse sua.
Sive erit in Tyriis, Tyrios laudabis amictus:
Sive erit in Cois, Coa decere puta.
Aurata est? ipso tibi sit pretiosior auro;
Gausapa si sumpsit, gausapa sumpta proba.
Astiterit tunicata, 'moves incendia' clama,
Sed timida, caveat frigora, voce roga.
Conpositum discrimen erit, discrimina lauda:
Torserit igne comam, torte capille, place.
Brachia saltantis, vocem mirare canentis,
Et, quod desierit, verba querentis habe.
Ipsos concubitus, ipsum venerere licebit
Quod iuvat, et quae dat gaudia voce notes.
Ut fuerit torva violentior illa Medusa,
Fiet amatori lenis et aequa suo.
Tantum, ne pateas verbis simulator in illis,
Effice, nec vultu destrue dicta tuo.
Si latet, ars prodest: adfert deprensa pudorem,
Atque adimit merito tempus in omne fidem.
Saepe sub autumnum, cum formosissimus annus,
Plenaque purpureo subrubet uva mero,
Cum modo frigoribus premimur, modo solvimur aestu,
Aere non certo, corpora languor habet.
Illa quidem valeat; sed si male firma cubarit,
Et vitium caeli senserit aegra sui,
Tunc amor et pietas tua sit manifesta puellae,
Tum sere, quod plena postmodo falce metas.
Nec tibi morosi veniant fastidia morbi,
Perque tuas fiant, quae sinet ipsa, manus.
Et videat flentem, nec taedeat oscula ferre,
Et sicco lacrimas conbibat ore tuas.
Multa vove, sed cuncta palam; quotiesque libebit,
Quae referas illi, somnia laeta vide.
Et veniat, quae lustret anus lectumque locumque,
Praeferat et tremula sulpur et ova manu.
Omnibus his inerunt gratae vestigia curae:
In tabulas multis haec via fecit iter.
Nec tamen officiis odium quaeratur ab aegra:
Sit suus in blanda sedulitate modus:
Neve cibo prohibe, nec amari pocula suci

Porrige: rivalis misceat illa tuus.
Sed non cui dederas a litore carbasa vento,
Utendum, medio cum potiere freto.
Dum novus errat amor, vires sibi colligat usu:
Si bene nutrieris, tempore firmus erit.
Quem taurum metuis, vitulum mulcere solebas:
Sub qua nunc recubas arbore, virga fuit:
Nascitur exiguus, sed opes adquirit eundo,
Quaque venit, multas accipit amnis aquas.
Fac tibi consuescat: nil adsuetudine maius:
Quam tu dum capias, taedia nulla fuge.
Te semper videat, tibi semper praebeat aures;
Exhibeat vultus noxque diesque tuos.
Cum tibi maior erit fiducia, posse requiri,
Cum procul absenti cura futurus eris,
Da requiem: requietus ager bene credita reddit,
Terraque caelestes arida sorbet aquas.
Phyllida Demophoon praesens moderatius ussit:
Exarsit velis acrius illa datis.
Penelopen absens sollers torquebat Ulixes;
Phylacides aberat, Laodamia, tuus.
Sed mora tuta brevis: lentescunt tempore curae,
Vanescitque absens et novus intrat amor.
Dum Menelaus abest, Helene, ne sola iaceret,
Hospitis est tepido nocte recepta sinu.
Quis stupor hic, Menelae, fuit? tu solus abibas,
Isdem sub tectis hospes et uxor erant.
Accipitri timidas credis, furiose, columbas?
Plenum montano credis ovile lupo?
Nil Helene peccat, nihil hic committit adulter:
Quod tu, quod faceret quilibet, ille facit.
Cogis adulterium dando tempusque locumque;
Quid nisi consilio est usa puella tuo?
Quid faciat? vir abest, et adest non rusticus hospes,
Et timet in vacuo sola cubare toro.
Viderit Atrides: Helenen ego crimine solvo:
Usa est humani commoditate viri.
Sed neque fulvus aper media tam saevus in ira est,
Fulmineo rabidos cum rotat ore canes,
Nec lea, cum catulis lactentibus ubera praebet,
Nec brevis ignaro vipera laesa pede,
Femina quam socii deprensa paelice lecti:
Ardet et in vultu pignora mentis habet.
In ferrum flammasque ruit, positoque decore
Fertur, ut Aonii cornibus icta dei.

Coniugis admissum violataque iura marita est
Barbara per natos Phasias ulta suos.
Altera dira parens haec est, quam cernis, hirundo:
Aspice, signatum sanguine pectus habet.
Hoc bene compositos, hoc firmos solvit amores;
Crimina sunt cautis ista timenda viris.
Nec mea vos uni damnat censura puellae:
Di melius! vix hoc nupta tenere potest.
Ludite, sed furto celetur culpa modesto:
Gloria peccati nulla petenda sui est.
Nec dederis munus, cognosse quod altera possit,
Nec sint nequitiae tempora certa tuae.
Et, ne te capiat latebris sibi femina notis,
Non uno est omnis convenienda loco;
Et quotiens scribes, totas prius ipse tabellas
Inspice: plus multae, quam sibi missa, legunt.
Laesa Venus iusta arma movet, telumque remittit,
Et, modo quod questa est, ipse querare, facit.
Dum fuit Atrides una contentus, et illa
Casta fuit: vitio est improba facta viri.
Audierat laurumque manu vittasque ferentem
Pro nata Chrysen non valuisse sua:
Audierat, Lyrnesi, tuos, abducta, dolores,
Bellaque per turpis longius isse moras.
Haec tamen audierat: Priameida viderat ipsa:
Victor erat praedae praeda pudenda suae.
Inde Thyestiaden animo thalamoque recepit,
Et male peccantem Tyndaris ulta virum.
Quae bene celaris, siqua tamen acta patebunt,
Illa, licet pateant, tu tamen usque nega.
Tum neque subiectus, solito nec blandior esto:
Haec animi multum signa nocentis habent:
Sed lateri ne parce tuo: pax omnis in uno est;
Concubitu prior est infitianda venus.
Sunt, qui praecipiant herbas, satureia, nocentes
Sumere; iudiciis ista venena meis;
Aut piper urticae mordacis semine miscent,
Tritaque in annoso flava pyrethra mero;
Sed dea non patitur sic ad sua gaudia cogi,
Colle sub umbroso quam tenet altus Eryx.
Candidus, Alcathoi qui mittitur urbe Pelasga,
Bulbus et, ex horto quae venit, herba salax
Ovaque sumantur, sumantur Hymettia mella,
Quasque tulit folio pinus acuta nuces.
Docta, quid ad magicas, Erato, deverteris artes?

Interior curru meta terenda meo est.
Qui modo celabas monitu tua crimina nostro,
Flecte iter, et monitu detege furta meo.
Nec levitas culpanda mea est: non semper eodem
Impositos vento panda carina vehit.
Nam modo Threicio Borea, modo currimus Euro,
Saepe tument Zephyro lintea, saepe Noto.
Aspice, ut in curru modo det fluitantia rector
Lora, modo admissos arte retentet equos.
Sunt quibus ingrate timida indulgentia servit,
Et, si nulla subest aemula, languet amor.
Luxuriant animi rebus plerumque secundis,
Nec facile est aequa commoda mente pati.
Ut levis absumptis paulatim viribus ignis
Ipse latet, summo canet in igne cinis,
Sed tamen extinctas admoto sulpure flammas
Invenit, et lumen, quod fuit ante, redit:
Sic, ubi pigra situ securaque pectora torpent,
Acribus est stimulis eliciendus amor.
Fac timeat de te, tepidamque recalface mentem:
Palleat indicio criminis illa tui;
O quater et quotiens numero conprendere non est
Felicem, de quo laesa puella dolet:
Quae, simul invitas crimen pervenit ad aures,
Excidit, et miserae voxque colorque fugit.
Ille ego sim, cuius laniet furiosa capillos:
Ille ego sim, teneras cui petat ungue genas,
Quem videat lacrimans, quem torvis spectet ocellis,
Quo sine non possit vivere, posse velit.
Si spatium quaeras, breve sit, quo laesa queratur,
Ne lenta vires colligat ira mora;
Candida iamdudum cingantur colla lacertis,
Inque tuos flens est accipienda sinus.
Oscula da flenti, Veneris da gaudia flenti,
Pax erit: hoc uno solvitur ira modo.
Cum bene saevierit, cum certa videbitur hostis,
Tum pete concubitus foedera, mitis erit.
Illic depositis habitat Concordia telis:
Illo, crede mihi, Gratia nata loco est.
Quae modo pugnarunt, iungunt sua rostra columbae,
Quarum blanditias verbaque murmur habet.
Prima fuit rerum confusa sine ordine moles,
Unaque erat facies sidera, terra, fretum;
Mox caelum impositum terris, humus aequore cincta est
Inque suas partes cessit inane chaos;

Silva feras, volucres aer accepit habendas,
In liquida, pisces, delituistis aqua.
Tum genus humanum solis errabat in agris,
Idque merae vires et rude corpus erat;
Silva domus fuerat, cibus herba, cubilia frondes:
Iamque diu nulli cognitus alter erat.
Blanda truces animos fertur mollisse voluptas:
Constiterant uno femina virque loco;
Quid facerent, ipsi nullo didicere magistro:
Arte Venus nulla dulce peregit opus.
Ales habet, quod amet; cum quo sua gaudia iungat,
Invenit in media femina piscis aqua;
Cerva parem sequitur, serpens serpente tenetur,
Haeret adulterio cum cane nexa canis;
Laeta salitur ovis: tauro quoque laeta iuvenca est:
Sustinet inmundum sima capella marem;
In furias agitantur equae, spatioque remota
Per loca dividuos amne sequuntur equos.
Ergo age et iratae medicamina fortia praebe:
Illa feri requiem sola doloris habent:
Illa Machaonios superant medicamina sucos:
His, ubi peccaris, restituendus eris.
Haec ego cum canerem, subito manifestus Apollo
Movit inauratae pollice fila lyrae.
In manibus laurus, sacris inducta capillis
Laurus erat; vates ille videndus adit.
Is mihi 'Lascivi' dixit 'praeceptor Amoris,
Duc, age, discipulos ad mea templa tuos,
Est ubi diversum fama celebrata per orbem
Littera, cognosci quae sibi quemque iubet.
Qui sibi notus erit, solus sapienter amabit,
Atque opus ad vires exiget omne suas.
Cui faciem natura dedit, spectetur ab illa:
Cui color est, umero saepe patente cubet:
Qui sermone placet, taciturna silentia vitet:
Qui canit arte, canat; qui bibit arte, bibat.
Sed neque declament medio sermone diserti,
Nec sua non sanus scripta poeta legat!'
Sic monuit Phoebus: Phoebo parete monenti;
Certa dei sacro est huius in ore fides.
Ad propiora vocor. Quisquis sapienter amabit
Vincet, et e nostra, quod petet, arte feret.
Credita non semper sulci cum faenore reddunt,
Nec semper dubias adiuvat aura rates;
Quod iuvat, exiguum, plus est, quod laedat amantes;

Proponant animo multa ferenda suo.
Quot lepores in Atho, quot apes pascuntur in Hybla,
Caerula quot bacas Palladis arbor habet,
Litore quot conchae, tot sunt in amore dolores;
Quae patimur, multo spicula felle madent.
Dicta erit isse foras: intus fortasse videre est:
Isse foras, et te falsa videre puta.
Clausa tibi fuerit promissa ianua nocte:
Perfer et inmunda ponere corpus humo.
Forsitan et vultu mendax ancilla superbo
Dicet 'quid nostras obsidet iste fores?'
Postibus et durae supplex blandire puellae,
Et capiti demptas in fore pone rosas.
Cum volet, accedes: cum te vitabit, abibis;
Dedecet ingenuos taedia ferre sui.
'Effugere hunc non est' quare tibi possit amica
Dicere? non omni tempore sensus obest.
Nec maledicta puta, nec verbera ferre puellae
Turpe, nec ad teneros oscula ferre pedes.
Quid moror in parvis? Animus maioribus instat;
Magna canam: toto pectore, vulgus, ades.
Ardua molimur, sed nulla, nisi ardua, virtus:
Difficilis nostra poscitur arte labor.
Rivalem patienter habe, victoria tecum
Stabit: eris magni victor in arce Iovis.
Haec tibi non hominem, sed quercus crede Pelasgas
Dicere: nil istis ars mea maius habet.
Innuet illa, feras; scribet, ne tange tabellas:
Unde volet, veniat; quoque libebit, eat.
Hoc in legitima praestant uxore mariti,
Cum, tener, ad partes tu quoque, somne, venis.
Hac ego, confiteor, non sum perfectus in arte;
Quid faciam? monitis sum minor ipse meis.
Mene palam nostrae det quisquam signa puellae,
Et patiar, nec me quo libet ira ferat?
Oscula vir dederat, memini, suus: oscula questus
Sum data; barbaria noster abundat amor.
Non semel hoc vitium nocuit mihi: doctior ille,
Quo veniunt alii conciliante viri.
Sed melius nescisse fuit: sine furta tegantur,
Ne fugiat ficto fassus ab ore pudor.
Quo magis, o iuvenes, deprendere parcite vestras:
Peccent, peccantes verba dedisse putent.
Crescit amor prensis; ubi par fortuna duorum est,
In causa damni perstat uterque sui.

Fabula narratur toto notissima caelo,
    Mulciberis capti Marsque Venusque dolis.
Mars pater, insano Veneris turbatus amore,
    De duce terribili factus amator erat.
Nec Venus oranti (neque enim dea mollior ulla est)
    Rustica Gradivo difficilisque fuit.
A, quotiens lasciva pedes risisse mariti
    Dicitur, et duras igne vel arte manus.
Marte palam simul est Vulcanum imitata, decebat,
    Multaque cum forma gratia mixta fuit.
Sed bene concubitus primos celare solebant.
    Plena verecundi culpa pudoris erat.
Indicio Solis (quis Solem fallere possit?)
    Cognita Vulcano coniugis acta suae.
Quam mala, Sol, exempla moves! Pete munus ab ipsa
    Et tibi, si taceas, quod dare possit, habet.
Mulciber obscuros lectum circaque superque
    Disponit laqueos: lumina fallit opus.
Fingit iter Lemnon; veniunt ad foedus amantes:
    Impliciti laqueis nudus uterque iacent.
Convocat ille deos; praebent spectacula capti:
    Vix lacrimas Venerem continuisse putant.
Non vultus texisse suos, non denique possunt
    Partibus obscenis opposuisse manus.
Hic aliquis ridens 'in me, fortissime Mavors,
    Si tibi sunt oneri, vincula transfer!' ait.
Vix precibus, Neptune, tuis captiva resolvit
    Corpora: Mars Thracen occupat, illa Paphon.
Hoc tibi pro facto, Vulcane: quod ante tegebant,
    Liberius faciunt, ut pudor omnis abest:
Saepe tamen demens stulte fecisse fateris,
    Teque ferunt artis paenituisse tuae.
Hoc vetiti vos este; vetat deprensa Dione
    Insidias illas, quas tulit ipsa, dare.
Nec vos rivali laqueos disponite, nec vos
    Excipite arcana verba notata manu.
Ista viri captent, si iam captanda putabunt,
    Quos faciet iustos ignis et unda viros.
En, iterum testor: nihil hic, nisi lege remissum
    Luditur: in nostris instita nulla iocis.
Quis Cereris ritus ausit vulgare profanis,
    Magnaque Threicia sacra reperta Samo?
Exigua est virtus praestare silentia rebus:
    At contra gravis est culpa tacenda loqui.
O bene, quod frustra captatis arbore pomis

Garrulus in media Tantalus aret aqua!
Praecipue Cytherea iubet sua sacra taceri:
Admoneo, veniat nequis ad illa loquax.
Condita si non sunt Veneris mysteria cistis,
Nec cava vesanis ictibus aera sonant,
At sic inter nos medio versantur in usu,
Se tamen inter nos ut latuisse velint.
Ipsa Venus pubem, quotiens velamina ponit,
Protegitur laeva semireducta manu.
In medio passimque coit pecus: hoc quoque viso
Avertit vultus nempe puella suos.
Conveniunt thalami furtis et ianua nostris,
Parsque sub iniecta veste pudenda latet:
Et si non tenebras, ad quiddam nubis opacae
Quaerimus, atque aliquid luce patente minus.
Tum quoque, cum solem nondum prohibebat et imbrem
Tegula, sed quercus tecta cibumque dabat,
In nemore atque antris, non sub Iove, iuncta voluptas;
Tanta rudi populo cura pudoris erat.
At nunc nocturnis titulos inponimus actis,
Atque emitur magno nil, nisi posse loqui!
Scilicet excuties omnes, ubi quaeque, puellas,
Cuilibet ut dicas 'haec quoque nostra fuit,'
Nec desint, quas tu digitis ostendere possis?
Ut quamque adtigeris, fabula turpis erit?
Parva queror: fingunt quidam, quae vera negarent,
Et nulli non se concubuisse ferunt.
Corpora si nequeunt, quae possunt, nomina tangunt,
Famaque non tacto corpore crimen habet.
I nunc, claude fores, custos odiose puellae,
Et centum duris postibus obde seras!
Quid tuti superest, cum nominis extat adulter,
Et credi quod non contigit esse, cupit?
Nos etiam veros parce profitemur amores,
Tectaque sunt solida mystica furta fide.
Parcite praecipue vitia exprobrare puellis,
Utile quae multis dissimulasse fuit.
Nec suus Andromedae color est obiectus ab illo,
Mobilis in gemino cui pede pinna fuit.
Omnibus Andromache visa est spatiosior aequo:
Unus, qui modicam diceret, Hector erat.
Quod male fers, adsuesce, feres bene; multa vetustus
Leniet, incipiens omnia sentit amor.
Dum novus in viridi coalescit cortice ramus,
Concutiat tenerum quaelibet aura, cadet:

Mox eadem ventis, spatio durata, resistet,
Firmaque adoptivas arbor habebit opes.
Eximit ipsa dies omnes e corpore mendas,
Quodque fuit vitium, desinit esse mora.
Ferre novae nares taurorum terga recusant:
Adsiduo domitas tempore fallit odor.
Nominibus mollire licet mala: fusca vocetur,
Nigrior Illyrica cui pice sanguis erit:
Si straba, sit Veneri similis: si rava, Minervae:
Sit gracilis, macie quae male viva sua est;
Dic habilem, quaecumque brevis, quae turgida, plenam,
Et lateat vitium proximitate boni.
Nec quotus annus eat, nec quo sit nata, require,
Consule, quae rigidus munera Censor habet:
Praecipue si flore caret, meliusque peractum
Tempus, et albentes iam legit illa comas.
Utilis, o iuvenes, aut haec, aut serior aetas:
Iste feret segetes, iste serendus ager.
Dum vires annique sinunt, tolerate labores:
Iam veniet tacito curva senecta pede.
Aut mare remigiis, aut vomere findite terras,
Aut fera belligeras addite in arma manus,
Aut latus et vires operamque adferte puellis:
Hoc quoque militia est, hoc quoque quaerit opes.
Adde, quod est illis operum prudentia maior,
Solus et artifices qui facit, usus adest:
Illae munditiis annorum damna rependunt,
Et faciunt cura, ne videantur anus.
Utque velis, venerem iungunt per mille figuras:
Invenit plures nulla tabella modos.
Illis sentitur non inritata voluptas:
Quod iuvet, ex aequo femina virque ferant.
Odi concubitus, qui non utrumque resolvunt;
Hoc est, cur pueri tangar amore minus.
Odi quae praebet, quia sit praebere necesse,
Siccaque de lana cogitat ipsa sua.
Quae datur officio, non est mihi grata voluptas:
Officium faciat nulla puella mihi.
Me voces audire iuvat sua gaudia fassas,
Quaeque morer meme sustineamque rogent.
Aspiciam dominae victos amentis ocellos:
Langueat, et tangi se vetet illa diu.
Haec bona non primae tribuit natura iuventae,
Quae cito post septem lustra venire solent.
Qui properant, nova musta bibant: mihi fundat avitum

Consulibus priscis condita testa merum.
Nec platanus, nisi sera, potest obsistere Phoebo,
Et laedunt nudos prata novella pedes.
Scilicet Hermionen Helenae praeponere posses,
Et melior Gorge, quam sua mater, erat?
At venerem quicumque voles adtingere seram,
Si modo duraris, praemia digna feres.
Conscius, ecce, duos accepit lectus amantes:
Ad thalami clausas, Musa, resiste fores.
Sponte sua sine te celeberrima verba loquentur,
Nec manus in lecto laeva iacebit iners.
Invenient digiti, quod agant in partibus illis,
In quibus occulte spicula tingit Amor.
Fecit in Andromache prius hoc fortissimus Hector,
Nec solum bellis utilis ille fuit.
Fecit et in capta Lyrneside magnus Achilles,
Cum premeret mollem lassus ab hoste torum.
Illis te manibus tangi, Brisei, sinebas,
Imbutae Phrygia quae nece semper erant.
An fuit hoc ipsum, quod te, lasciva, iuvaret,
Ad tua victrices membra venire manus?
Crede mihi, non est veneris properanda voluptas,
Sed sensim tarda prolicienda mora.
Cum loca reppereris, quae tangi femina gaudet,
Non obstet, tangas quo minus illa, pudor.
Aspicies oculos tremulo fulgore micantes,
Ut sol a liquida saepe refulget aqua.
Accedent questus, accedet amabile murmur,
Et dulces gemitus aptaque verba ioco.
Sed neque tu dominam velis maioribus usus
Desere, nec cursus anteat illa tuos;
Ad metam properate simul: tum plena voluptas,
Cum pariter victi femina virque iacent.
Hic tibi versandus tenor est, cum libera dantur
Otia, furtivum nec timor urget opus.
Cum mora non tuta est, totis incumbere remis
Utile, et admisso subdere calcar equo.
Finis adest operi: palmam date, grata iuventus,
Sertaque odoratae myrtea ferte comae.
Quantus apud Danaos Podalirius arte medendi,
Aeacides dextra, pectore Nestor erat,
Quantus erat Calchas extis, Telamonius armis,
Automedon curru, tantus amator ego.
Me vatem celebrate, viri, mihi dicite laudes,
Cantetur toto nomen in orbe meum.

Arma dedi vobis: dederat Vulcanus Achilli;
    Vincite muneribus, vicit ut ille, datis.
Sed quicumque meo superarit Amazona ferro,
    Inscribat spoliis 'Naso magister erat.'
Ecce, rogant tenerae, sibi dem praecepta, puellae:
    Vos eritis chartae proxima cura meae!

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS LIBER TERTIVS ARTIS AMATORIAE

Arma dedi Danais in Amazonas; arma supersunt,
    Quae tibi dem et turmae, Penthesilea, tuae.
Ite in bella pares; vincant, quibus alma Dione
    Faverit et toto qui volat orbe puer.
Non erat armatis aequum concurrere nudas;
    Sic etiam vobis vincere turpe, viri.
Dixerit e multis aliquis 'quid virus in angues
    Adicis, et rabidae tradis ovile lupae?'
Parcite paucarum diffundere crimen in omnes;
    Spectetur meritis quaeque puella suis.
Si minor Atrides Helenen, Helenesque sororem
    Quo premat Atrides crimine maior habet,
Si scelere Oeclides Talaioniae Eriphylae
    Vivus et in vivis ad Styga venit equis,
Est pia Penelope lustris errante duobus
    Et totidem lustris bella gerente viro.
Respice Phylaciden et quae comes isse marito
    Fertur et ante annos occubuisse suos.
Fata Pheretiadae coniunx Pagasaea redemit:
    Proque viro est uxor funere lata viri.
'Accipe me, Capaneu! cineres miscebimus' inquit
    Iphias, in medios desiluitque rogos.
Ipsa quoque et cultu est et nomine femina Virtus:
    Non mirum, populo si placet illa suo.
Nec tamen hae mentes nostra poscuntur ab arte:
    Conveniunt cumbae vela minora meae.
Nil nisi lascivi per me discuntur amores;
    Femina praecipiam quo sit amanda modo.
Femina nec flammas nec saevos excutit arcus;
    Parcius haec video tela nocere viris.
Saepe viri fallunt: tenerae non saepe puellae,
    Paucaque, si quaeras, crimina fraudis habent.
Phasida iam matrem fallax dimisit Iason:
    Venit in Aesonios altera nupta sinus.

Quantum in te, Theseu, volucres Ariadna marinas
Pavit, in ignoto sola relicta loco!
Quaere, novem cur una viae dicantur, et audi
Depositis silvas Phyllida flesse comis.
Et famam pietatis habet, tamen hospes et ensem
Praebuit et causam mortis, Elissa, tuae.
Quid vos perdiderit, dicam? nescistis amare:
Defuit ars vobis; arte perennat amor.
Nunc quoque nescirent: sed me Cytherea docere
Iussit, et ante oculos constitit ipsa meos.
Tum mihi 'Quid miserae' dixit 'meruere puellae?
Traditur armatis vulgus inerme viris.
Illos artifices gemini fecere libelli:
Haec quoque pars monitis erudienda tuis.
Probra Therapnaeae qui dixerat ante maritae,
Mox cecinit laudes prosperiore lyra.
Si bene te novi (cultas ne laede puellas!)
Gratia, dum vives, ista petenda tibi est.'
Dixit, et e myrto (myrto nam vincta capillos
Constiterat) folium granaque pauca dedit;
Sensimus acceptis numen quoque: purior aether
Fulsit, et e toto pectore cessit onus.
Dum facit ingenium, petite hinc praecepta, puellae,
Quas pudor et leges et sua iura sinunt.
Venturae memores iam nunc estote senectae:
Sic nullum vobis tempus abibit iners.
Dum licet, et vernos etiamnum educitis annos,
Ludite: eunt anni more fluentis aquae;
Nec quae praeteriit, iterum revocabitur unda,
Nec quae praeteriit, hora redire potest.
Utendum est aetate: cito pede labitur aetas,
Nec bona tam sequitur, quam bona prima fuit.
Hos ego, qui canent, frutices violaria vidi:
Hac mihi de spina grata corona data est.
Tempus erit, quo tu, quae nunc excludis amantes,
Frigida deserta nocte iacebis anus,
Nec tua frangetur nocturna ianua rixa,
Sparsa nec invenies limina mane rosa.
Quam cito (me miserum!) laxantur corpora rugis,
Et perit in nitido qui fuit ore color.
Quasque fuisse tibi canas a virgine iuras,
Spargentur subito per caput omne comae.
Anguibus exuitur tenui cum pelle vetustas,
Nec faciunt cervos cornua iacta senes:
Nostra sine auxilio fugiunt bona; carpite florem,

Qui, nisi carptus erit, turpiter ipse cadet.
Adde, quod et partus faciunt breviora iuventae
Tempora: continua messe senescit ager.
Latmius Endymion non est tibi, Luna, rubori,
Nec Cephalus roseae praeda pudenda deae.
Ut Veneri, quem luget adhuc, donetur Adonis:
Unde habet Aenean Harmoniamque suos?
Ite per exemplum, genus o mortale, dearum,
Gaudia nec cupidis vestra negate viris.
Ut iam decipiant, quid perditis? omnia constant;
Mille licet sumant, deperit inde nihil.
Conteritur ferrum, silices tenuantur ab usu:
Sufficit et damni pars caret illa metu.
Quis vetet adposito lumen de lumine sumi?
Quisve cavo vastas in mare servet aquas?
Et tamen ulla viro mulier 'non expedit' inquit?
Quid, nisi quam sumes, dic mihi, perdis aquam?
Nec vos prostituit mea vox, sed vana timere
Damna vetat: damnis munera vestra carent.
Sed me flaminibus venti maioris iturum,
Dum sumus in portu, provehat aura levis.
Ordior a cultu; cultis bene Liber ab uvis
Provenit, et culto stat seges alta solo.
Forma dei munus: forma quota quaeque superbit?
Pars vestrum tali munere magna caret.
Cura dabit faciem; facies neglecta peribit,
Idaliae similis sit licet illa deae.
Corpora si veteres non sic coluere puellae,
Nec veteres cultos sic habuere viros;
Si fuit Andromache tunicas induta valentes,
Quid mirum? duri militis uxor erat.
Scilicet Aiaci coniunx ornata venires,
Cui tegumen septem terga fuere boum?
Simplicitas rudis ante fuit: nunc aurea Roma est,
Et domiti magnas possidet orbis opes.
Aspice quae nunc sunt Capitolia, quaeque fuerunt:
Alterius dices illa fuisse Iovis.
Curia, concilio quae nunc dignissima tanto,
De stipula Tatio regna tenente fuit.
Quae nunc sub Phoebo ducibusque Palatia fulgent,
Quid nisi araturis pascua bubus erant?
Prisca iuvent alios: ego me nunc denique natum
Gratulor: haec aetas moribus apta meis.
Non quia nunc terrae lentum subducitur aurum,
Lectaque diverso litore concha venit:

Nec quia decrescunt effosso marmore montes,
Nec quia caeruleae mole fugantur aquae:
Sed quia cultus adest, nec nostros mansit in annos
Rusticitas, priscis illa superstes avis.
Vos quoque nec caris aures onerate lapillis,
Quos legit in viridi decolor Indus aqua,
Nec prodite graves insuto vestibus auro,
Per quas nos petitis, saepe fugatis, opes.
Munditiis capimur: non sint sine lege capilli:
Admotae formam dantque negantque manus.
Nec genus ornatus unum est: quod quamque decebit
Eligat, et speculum consulate ante suum.
Longa probat facies capitis discrimina puri:
Sic erat ornatis Laodamia comis.
Exiguum summa nodum sibi fronte relinqui,
Ut pateant aures, ora rotunda volunt.
Alterius crines umero iactentur utroque:
Talis es adsumpta, Phoebe canore, lyra.
Altera succinctae religetur more Dianae,
Ut solet, attonitas cum petit illa feras.
Huic decet inflatos laxe iacuisse capillos:
Illa sit adstrictis impedienda comis;
Hanc placet ornari testudine Cyllenea:
Sustineat similes fluctibus illa sinus.
Sed neque ramosa numerabis in ilice glandes,
Nec quot apes Hyblae, nec quot in Alpe ferae,
Nec mihi tot positus numero conprendere fas est:
Adicit ornatus proxima quaeque dies.
Et neglecta decet multas coma; saepe iacere
Hesternam credas; illa repexa modo est.
Ars casum simulat; sic capta vidit ut urbe
Alcides Iolen, 'hanc ego' dixit 'amo.'
Talem te Bacchus Satyris clamantibus euhoe
Sustulit in currus, Cnosi relicta, suos.
O quantum indulget vestro natura decori,
Quarum sunt multis damna pianda modis!
Nos male detegimur, raptique aetate capilli,
Ut Borea frondes excutiente, cadunt.
Femina canitiem Germanis inficit herbis,
Et melior vero quaeritur arte color:
Femina procedit densissima crinibus emptis,
Proque suis alios efficit aere suos.
Nec rubor est emisse; palam venire videmus
Herculis ante oculos virgineumque chorum.
Quid de veste loquar? Nec vos, segmenta, requiro

Nec te, quae Tyrio murice, lana, rubes.
Cum tot prodierint pretio leviore colores,
Quis furor est census corpore ferre suos!
Aeris, ecce, color, tum cum sine nubibus aer,
Nec tepidus pluvias concitat auster aquas:
Ecce, tibi similis, quae quondam Phrixon et Hellen
Diceris Inois eripuisse dolis;
Hic undas imitatur, habet quoque nomen ab undis:
Crediderim nymphas hac ego veste tegi.
Ille crocum simulat: croceo velatur amictu,
Roscida luciferos cum dea iungit equos:
Hic Paphias myrtos, hic purpureas amethystos,
Albentesve rosas, Threiciamve gruem;
Nec glandes, Amarylli, tuae, nec amygdala desunt;
Et sua velleribus nomina cera dedit.
Quot nova terra parit flores, cum vere tepenti
Vitis agit gemmas pigraque fugit hiemps,
Lana tot aut plures sucos bibit; elige certos:
Nam non conveniens omnibus omnis erit.
Pulla decent niveas: Briseida pulla decebant:
Cum rapta est, pulla tum quoque veste fuit.
Alba decent fuscas: albis, Cephei, placebas:
Sic tibi vestitae pressa Seriphos erat.
Quam paene admonui, ne trux caper iret in alas,
Neve forent duris aspera crura pilis!
Sed non Caucasea doceo de rupe puellas,
Quaeque bibant undas, Myse Caice, tuas.
Quid si praecipiam ne fuscet inertia dentes,
Oraque suscepta mane laventur aqua?
Scitis et inducta candorem quaerere creta:
Sanguine quae vero non rubet, arte rubet.
Arte supercilii confinia nuda repletis,
Parvaque sinceras velat aluta genas.
Nec pudor est oculos tenui signare favilla,
Vel prope te nato, lucide Cydne, croco.
Est mihi, quo dixi vestrae medicamina formae,
Parvus, sed cura grande, libellus, opus;
Hinc quoque praesidium laesae petitote figurae;
Non est pro vestris ars mea rebus iners.
Non tamen expositas mensa deprendat amator
Pyxidas: ars faciem dissimulata iuvat.
Quem non offendat toto faex inlita vultu,
Cum fluit in tepidos pondere lapsa sinus?
Oesypa quid redolent? quamvis mittatur Athenis
Demptus ab inmundo vellere sucus ovis.

Nec coram mixtas cervae sumpsisse medullas,
Nec coram dentes defricuisse probem;
Ista dabunt formam, sed erunt deformia visu:
Multaque, dum fiunt, turpia, facta placent;
Quae nunc nomen habent operosi signa Myronis
Pondus iners quondam duraque massa fuit;
Anulus ut fiat, primo conliditur aurum;
Quas geritis vestis, sordida lana fuit;
Cum fieret, lapis asper erat: nunc, nobile signum,
Nuda Venus madidas exprimit imbre comas.
Tu quoque dum coleris, nos te dormire putemus;
Aptius a summa conspiciere manu.
Cur mihi nota tuo causa est candoris in ore?
Claude forem thalami! quid rude prodis opus?
Multa viros nescire decet; pars maxima rerum
Offendat, si non interiora tegas.
Aurea quae splendent ornato signa theatro,
Inspice, contemnes: brattea ligna tegit;
Sed neque ad illa licet populo, nisi facta, venire,
Nec nisi summotis forma paranda viris.
At non pectendos coram praebere capillos,
Ut iaceant fusi per tua terga, veto.
Illo praecipue ne sis morosa caveto
Tempore, nec lapsas saepe resolve comas.
Tuta sit ornatrix; odi, quae sauciat ora
Unguibus et rapta brachia figit acu.
Devovet, ut tangit, dominae caput illa, simulque
Plorat in invisas sanguinolenta comas.
Quae male crinita est, custodem in limine ponat,
Orneturve Bonae semper in aede deae.
Dictus eram subito cuidam venisse puellae:
Turbida perversas induit illa comas.
Hostibus eveniat tam foedi causa pudoris,
Inque nurus Parthas dedecus illud eat.
Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus,
Et sine fronde frutex, et sine crine caput.
Non mihi venistis, Semele Ledeve, docendae,
Perque fretum falso, Sidoni, vecta bove,
Aut Helene, quam non stulte, Menelae, reposcis,
Tu quoque non stulte, Troice raptor, habes.
Turba docenda venit, pulchrae turpesque puellae:
Pluraque sunt semper deteriora bonis.
Formosae non artis opem praeceptaque quaerunt:
Est illis sua dos, forma sine arte potens;
Cum mare compositum est, securus navita cessat:

Cum tumet, auxiliis adsidet ille suis.
Rara tamen mendo facies caret: occule mendas,
Quaque potes vitium corporis abde tui.
Si brevis es, sedeas, ne stans videare sedere:
Inque tuo iaceas quantulacumque toro;
Hic quoque, ne possit fieri mensura cubantis,
Iniecta lateant fac tibi veste pedes.
Quae nimium gracilis, pleno velamina filo
Sumat, et ex umeris laxus amictus eat.
Pallida purpureis spargat sua corpora virgis,
Nigrior ad Pharii confuge piscis opem.
Pes malus in nivea semper celetur aluta:
Arida nec vinclis crura resolve suis.
Conveniunt tenues scapulis analemptrides altis:
Angustum circa fascia pectus eat.
Exiguo signet gestu, quodcumque loquetur,
Cui digiti pingues et scaber unguis erit.
Cui gravis oris odor numquam ieiuna loquatur,
Et semper spatio distet ab ore viri.
Si niger aut ingens aut non erit ordine natus
Dens tibi, ridendo maxima damna feres.
Quis credat? discunt etiam ridere puellae,
Quaeritur aque illis hac quoque parte decor.
Sint modici rictus, parvaeque utrimque lacunae,
Et summos dentes ima labella tegant.
Nec sua perpetuo contendant ilia risu,
Sed leve nescio quid femineumque sonent.
Est, quae perverso distorqueat ora cachinno:
Risu concussa est altera, flere putes.
Illa sonat raucum quiddam atque inamabile ridet,
Ut rudit a scabra turpis asella mola.
Quo non ars penetrat? discunt lacrimare decenter,
Quoque volunt plorant tempore, quoque modo.
Quid, cum legitima fraudatur littera voce,
Blaesaque fit iusso lingua coacta sono?
In vitio decor est: quaerunt male reddere verba;
Discunt posse minus, quam potuere, loqui.
Omnibus his, quoniam prosunt, inpendite curam:
Discite femineo corpora ferre gradu.
Est et in incessu pars non temnenda decoris:
Allicit ignotos ille fugatque viros.
Haec movet arte latus, tunicisque fluentibus auras
Accipit, expensos fertque superba pedes:
Illa velut coniunx Umbri rubicunda mariti
Ambulat, ingentes varica fertque gradus.

Sed sit, ut in multis, modus hic quoque: rusticus alter
    Motus, concesso mollior alter erit.
Pars umeri tamen ima tui, pars summa lacerti
    Nuda sit, a laeva conspicienda manu.
Hoc vos praecipue, niveae, decet: hoc ubi vidi,
    Oscula ferre umero, qua patet usque, libet.
Monstra maris Sirenes erant, quae voce canora
    Quamlibet admissas detinuere rates.
His sua Sisyphides auditis paene resolvit
    Corpora, nam sociis inlita cera fuit.
Res est blanda canor: discant cantare puellae:
    Pro facie multis vox sua lena fuit.
Et modo marmoreis referant audita theatris,
    Et modo Niliacis carmina lusa modis.
Nec plectrum dextra, citharam tenuisse sinistra
    Nesciat arbitrio femina docta meo.
Saxa ferasque lyra movit Rhodopeius Orpheus,
    Tartareosque lacus tergeminumque canem.
Saxa tuo cantu, vindex iustissime matris,
    Fecerunt muros officiosa novos.
Quamvis mutus erat, voci favisse putatur
    Piscis, Arioniae fabula nota lyrae.
Disce etiam duplici genialia nablia palma
    Verrere: conveniunt dulcibus illa iocis.
Sit tibi Callimachi, sit Coi nota poetae,
    Sit quoque vinosi Teia Musa senis;
Nota sit et Sappho (quid enim lascivius illa?),
    Cuive pater vafri luditur arte Getae.
Et teneri possis carmen legisse Properti,
    Sive aliquid Galli, sive, Tibulle, tuum:
Dictaque Varroni fulvis insignia villis
    Vellera, germanae, Phrixe, querenda tuae:
Et profugum Aenean, altae primordia Romae,
    Quo nullum Latio clarius extat opus.
Forsitan et nostrum nomen miscebitur istis,
    Nec mea Lethaeis scripta dabuntur aquis:
Atque aliquis dicet 'nostri lege culta magistri
    Carmina, quis partes instruit ille duas:
Deve tribus libris, titulus quos signat Amorum,
    Elige, quod docili molliter ore legas:
Vel tibi composita cantetur Epistola voce:
    Ignotum hoc aliis ille novavit opus.'
O ita, Phoebe, velis! ita vos, pia numina vatum,
    Insignis cornu Bacche, novemque deae!
Quis dubitet, quin scire velim saltare puellam,

Ut moveat posito brachia iussa mero?
Artifices lateris, scenae spectacula, amantur:
Tantum mobilitas illa decoris habet.
Parva monere pudet, talorum dicere iactus
Ut sciat, et vires, tessera missa, tuas:
Et modo tres iactet numeros, modo cogitet, apte
Quam subeat partem callida, quamque vocet.
Cautaque non stulte latronum proelia ludat,
Unus cum gemino calculus hoste perit,
Bellatorque sua prensus sine compare bellat,
Aemulus et coeptum saepe recurrit iter.
Reticuloque pilae leves fundantur aperto,
Nec, nisi quam tolles, ulla movenda pila est.
Est genus, in totidem tenui ratione redactum
Scriptula, quot menses lubricus annus habet:
Parva tabella capit ternos utrimque lapillos,
In qua vicisse est continuasse suos.
Mille facesse iocos; turpe est nescire puellam
Ludere: ludendo saepe paratur amor.
Sed minimus labor est sapienter iactibus uti:
Maius opus mores composuisse suos.
Tum sumus incauti, studioque aperimur in ipso,
Nudaque per lusus pectora nostra patent;
Ira subit, deforme malum, lucrique cupido,
Iurgiaque et rixae sollicitusque dolor:
Crimina dicuntur, resonat clamoribus aether,
Invocat iratos et sibi quisque deos:
Nulla fides, tabulaeque novae per vota petuntur;
Et lacrimis vidi saepe madere genas.
Iuppiter a vobis tam turpia crimina pellat,
In quibus est ulli cura placere viro.
Hos ignava iocos tribuit natura puellis;
Materia ludunt uberiore viri.
Sunt illis celeresque pilae iaculumque trochique
Armaque et in gyros ire coactus equus.
Nec vos Campus habet, nec vos gelidissima Virgo,
Nec Tuscus placida devehit amnis aqua.
At licet et prodest Pompeias ire per umbras,
Virginis aetheriis cum caput ardet equis;
Visite laurigero sacrata Palatia Phoebo:
Ille Paraetonicas mersit in alta rates;
Quaeque soror coniunxque ducis monimenta pararunt,
Navalique gener cinctus honore caput;
Visite turicremas vaccae Memphitidos aras,
Visite conspicuis terna theatra locis;

Spectentur tepido maculosae sanguine harenae,
Metaque ferventi circueunda rota.
Quod latet, ignotum est: ignoti nulla cupido:
Fructus abest, facies cum bona teste caret.
Tu licet et Thamyram superes et Amoebea cantu,
Non erit ignotae gratia magna lyrae.
Si Venerem Cous nusquam posuisset Apelles,
Mersa sub aequoreis illa lateret aquis.
Quid petitur sacris, nisi tantum fama, poetis?
Hoc votum nostri summa laboris habet.
Cura deum fuerant olim regumque poetae:
Praemiaque antiqui magna tulere chori.
Sanctaque maiestas et erat venerabile nomen
Vatibus, et largae saepe dabantur opes.
Ennius emeruit, Calabris in montibus ortus,
Contiguus poni, Scipio magne, tibi.
Nunc ederae sine honore iacent, operataque doctis
Cura vigil Musis nomen inertis habet.
Sed famae vigilare iuvat: quis nosset Homerum,
Ilias aeternum si latuisset opus?
Quis Danaen nosset, si semper clusa fuisset,
Inque sua turri perlatuisset anus?
Utilis est vobis, formosae, turba, puellae.
Saepe vagos ultra limina ferte pedes.
Ad multas lupa tendit oves, praedetur ut unam,
Et Iovis in multas devolat ales aves.
Se quoque det populo mulier speciosa videndam:
Quem trahat, e multis forsitan unus erit.
Omnibus illa locis maneat studiosa placendi,
Et curam tota mente decoris agat.
Casus ubique valet; semper tibi pendeat hamus:
Quo minime credas gurgite, piscis erit.
Saepe canes frustra nemorosis montibus errant,
Inque plagam nullo cervus agente venit.
Quid minus Andromedae fuerat sperare revinctae,
Quam lacrimas ulli posse placere suas?
Funere saepe viri vir quaeritur; ire solutis
Crinibus et fletus non tenuisse decet.
Sed vitate viros cultum formamque professos,
Quique suas ponunt in statione comas.
Quae vobis dicunt, dixerunt mille puellis:
Errat et in nulla sede moratur amor.
Femina quid faciat, cum sit vir levior ipsa,
Forsitan et plures possit habere viros?
Vix mihi credetis, sed credite: Troia maneret,

Praeceptis Priamo si foret usa satae.
Sunt qui mendaci specie grassentur amoris,
Perque aditus talis lucra pudenda petant.
Nec coma vos fallat liquido nitidissima nardo,
Nec brevis in rugas lingula pressa suas:
Nec toga decipiat filo tenuissima, nec si
Anulus in digitis alter et alter erit.
Forsitan ex horum numero cultissimus ille
Fur sit, et uratur vestis amore tuae.
'Redde meum!' clamant spoliatae saepe puellae,
'Redde meum!' toto voce boante foro.
Has, Venus, e templis multo radiantibus auro
Lenta vides lites Appiadesque tuae.
Sunt quoque non dubia quaedam mala nomina fama:
Deceptae multi crimen amantis habent.
Discite ab alterius vestras timuisse querellis;
Ianua fallaci ne sit aperta viro.
Parcite, Cecropides, iuranti credere Theseo:
Quos faciet testes, fecit et ante, deos.
Et tibi, Demophoon, Thesei criminis heres,
Phyllide decepta nulla relicta fides.
Si bene promittent, totidem promittite verbis:
Si dederint, et vos gaudia pacta date.
Illa potest vigiles flammas extinguere Vestae,
Et rapere e templis, Inachi, sacra tuis,
Et dare mixta viro tritis aconita cicutis,
Accepto venerem munere siqua negat.
Fert animus propius consistere: supprime habenas,
Musa, nec admissis excutiare rotis.
Verba vadum temptent abiegnis scripta tabellis:
Accipiat missas apta ministra notas.
Inspice: quodque leges, ex ipsis collige verbis,
Fingat, an ex animo sollicitusque roget.
Postque brevem rescribe moram: mora semper amantes
Incitat, exiguum si modo tempus habet.
Sed neque te facilem iuveni promitte roganti,
Nec tamen e duro quod petit ille nega.
Fac timeat speretque simul, quotiensque remittes,
Spesque magis veniat certa minorque metus.
Munda, sed e medio consuetaque verba, puellae,
Scribite: sermonis publica forma placet;
A! quotiens dubius scriptis exarsit amator,
Et nocuit formae barbara lingua bonae!
Sed quoniam, quamvis vittae careatis honore,
Est vobis vestros fallere cura viros,

Ancillae puerique manu perarate tabellas,
Pignora nec iuveni credite vestra novo.
Perfidus ille quidem, qui talia pignora servat, 489
Sed tamen Aetnaei fulminis instar habent.
Vidi ego pallentes isto terrore puellas 487
Servitium miseras tempus in omne pati.
Iudice me fraus est concessa repellere fraudem, 491
Armaque in armatos sumere iura sinunt.
Ducere consuescat multas manus una figuras,
(A! pereant, per quos ista monenda mihi)
Nec nisi deletis tutum rescribere ceris,
Ne teneat geminas una tabella manus.
Femina dicatur scribenti semper amator:
Illa sit in vestris, qui fuit ille, notis.
Si licet a parvis animum ad maiora referre,
Plenaque curvato pandere vela sinu,
Pertinet ad faciem rabidos compescere mores:
Candida pax homines, trux decet ira feras.
Ora tument ira: nigrescunt sanguine venae:
Lumina Gorgoneo saevius igne micant.
'I procul hinc,' dixit 'non es mihi, tibia, tanti,'
Ut vidit vultus Pallas in amne suos.
Vos quoque si media speculum spectetis in ira,
Cognoscat faciem vix satis ulla suam.
Nec minus in vultu damnosa superbia vestro:
Comibus est oculis alliciendus amor.
Odimus inmodicos (experto credite) fastus:
Saepe tacens odii semina vultus habet.
Spectantem specta, ridenti mollia ride:
Innuet, acceptas tu quoque redde notas.
Sic ubi prolusit, rudibus puer ille relictis
Spicula de pharetra promit acuta sua.
Odimus et maestas: Tecmessam diligat Aiax;
Nos hilarem populum femina laeta capit.
Numquam ego te, Andromache, nec te, Tecmessa, rogarem,
Ut mea de vobis altera amica foret.
Credere vix videor, cum cogar credere partu,
Vos ego cum vestris concubuisse viris.
Scilicet Aiaci mulier maestissima dixit
'Lux mea' quaeque solent verba iuvare viros?
Quis vetat a magnis ad res exempla minores
Sumere, nec nomen pertimuisse ducis?
Dux bonus huic centum commisit vite regendos,
Huic equites, illi signa tuenda dedit:
Vos quoque, de nobis quem quisque erit aptus ad usum,

Inspicite, et certo ponite quemque loco.
Munera det dives: ius qui profitebitur, adsit:
Facundus causam saepe clientis agat:
Carmina qui facimus, mittamus carmina tantum:
Hic chorus ante alios aptus amare sumus.
Nos facimus placitae late praeconia formae:
Nomen habet Nemesis, Cynthia nomen habet:
Vesper et Eoae novere Lycorida terrae:
Et multi, quae sit nostra Corinna, rogant.
Adde, quod insidiae sacris a vatibus absunt,
Et facit ad mores ars quoque nostra suos.
Nec nos ambitio, nec amor nos tangit habendi:
Contempto colitur lectus et umbra foro.
Sed facile haeremus, validoque perurimur aestu,
Et nimium certa scimus amare fide.
Scilicet ingenium placida mollitur ab arte,
Et studio mores convenienter eunt.
Vatibus Aoniis faciles estote, puellae:
Numen inest illis, Pieridesque favent.
Est deus in nobis, et sunt commercia caeli:
Sedibus aetheriis spiritus ille venit.
A doctis pretium scelus est sperare poetis;
Me miserum! scelus hoc nulla puella timet.
Dissimulate tamen, nec prima fronte rapaces
Este: novus viso casse resistet amans.
Sed neque vector equum, qui nuper sensit habenas,
Comparibus frenis artificemque reget,
Nec stabiles animos annis viridemque iuventam
Ut capias, idem limes agendus erit.
Hic rudis et castris nunc primum notus Amoris,
Qui tetigit thalamos praeda novella tuos,
Te solam norit, tibi semper inhaereat uni:
Cingenda est altis saepibus ista seges.
Effuge rivalem: vinces, dum sola tenebis;
Non bene cum sociis regna Venusque manent.
Ille vetus miles sensim et sapienter amabit,
Multaque tironi non patienda feret:
Nec franget postes, nec saevis ignibus uret,
Nec dominae teneras adpetet ungue genas,
Nec scindet tunicasve suas tunicasve puellae,
Nec raptus flendi causa capillus erit.
Ista decent pueros aetate et amore calentes;
Hic fera composita vulnera mente feret.
Ignibus heu lentis uretur, ut umida faena,
Ut modo montanis silva recisa iugis.

Certior hic amor est: brevis et fecundior ille;
    Quae fugiunt, celeri carpite poma manu.
Omnia tradantur: portas reseravimus hosti;
    Et sit in infida proditione fides.
Quod datur ex facili, longum male nutrit amorem:
    Miscenda est laetis rara repulsa iocis.
Ante fores iaceat, 'crudelis ianua!' dicat,
    Multaque summisse, multa minanter agat.
Dulcia non ferimus: suco renovemur amaro;
    Saepe perit ventis obruta cumba suis;
Hoc est, uxores quod non patiatur amari:
    Conveniunt illas, cum voluere, viri;
Adde forem, et duro dicat tibi ianitor ore
    'Non potes,' exclusum te quoque tanget amor.
Ponite iam gladios hebetes: pugnetur acutis;
    Nec dubito, telis quin petar ipse meis.
Dum cadit in laqueos captus quoque nuper amator,
    Solum se thalamos speret habere tuos.
Postmodo rivalem partitaque foedera lecti
    Sentiat: has artes tolle, senescet amor.
Tum bene fortis equus reserato carcere currit,
    Cum quos praetereat quosque sequatur habet.
Quamlibet extinctos iniuria suscitat ignes:
    En, ego (confiteor!) non nisi laesus amo.
Causa tamen nimium non sit manifesta doloris,
    Pluraque sollicitus, quam sciet, esse putet.
Incitat et ficti tristis custodia servi,
    Et nimium duri cura molesta viri.
Quae venit ex tuto, minus est accepta voluptas:
    Ut sis liberior Thaide, finge metus.
Cum melius foribus possis, admitte fenestra,
    Inque tuo vultu signa timentis habe.
Callida prosiliat dicatque ancilla 'perimus!'
    Tu iuvenem trepidum quolibet abde loco.
Admiscenda tamen venus est secura timori,
    Ne tanti noctes non putet esse tuas.
Qua vafer eludi possit ratione maritus,
    Quaque vigil custos, praeteriturus eram.
Nupta virum timeat: rata sit custodia nuptae;
    Hoc decet, hoc leges iusque pudorque iubent.
Te quoque servari, modo quam vindicta redemit,
    Quis ferat? Ut fallas, ad mea sacra veni!
Tot licet observent (adsit modo certa voluntas),
    Quot fuerant Argo lumina, verba dabis.
Scilicet obstabit custos, ne scribere possis,

Sumendae detur cum tibi tempus aquae?
Conscia cum possit scriptas portare tabellas,
Quas tegat in tepido fascia lata sinu?
Cum possit sura chartas celare ligatas,
Et vincto blandas sub pede ferre notas?
Caverit haec custos, pro charta conscia tergum
Praebeat, inque suo corpore verba ferat.
Tuta quoque est fallitque oculos e lacte recenti
Littera: carbonis pulvere tange, leges.
Fallet et umiduli quae fiet acumine lini,
Ut ferat occultas pura tabella notas.
Adfuit Acrisio servandae cura puellae:
Hunc tamen illa suo crimine fecit avum.
Quid faciat custos, cum sint tot in urbe theatra,
Cum spectet iunctos illa libenter equos,
Cum sedeat Phariae sistris operata iuvencae,
Quoque sui comites ire vetantur, eat,
Cum fuget a templis oculos Bona Diva virorum,
Praeterquam siquos illa venire iubet?
Cum, custode foris tunicas servante puellae,
Celent furtivos balnea multa iocos,
Cum, quotiens opus est, fallax aegrotet amica,
Et cedat lecto quamlibet aegra suo,
Nomine cum doceat, quid agamus, adultera clavis,
Quasque petas non det ianua sola vias?
Fallitur et multo custodis cura Lyaeo,
Illa vel Hispano lecta sit uva iugo;
Sunt quoque, quae faciant altos medicamina somnos,
Victaque Lethaea lumina nocte premant;
Nec male deliciis odiosum conscia tardis
Detinet, et longa iungitur ipsa mora.
Quid iuvat ambages praeceptaque parva movere,
Cum minimo custos munere possit emi?
Munera, crede mihi, capiunt hominesque deosque:
Placatur donis Iuppiter ipse datis.
Quid sapiens faciet, stultus cum munere gaudet?
Ipse quoque accepto munere mutus erit.
Sed semel est custos longum redimendus in aevum:
Saepe dabit, dederit quas semel ille manus.
Questus eram, memini, metuendos esse sodales:
Non tangit solos ista querella viros.
Credula si fueris, aliae tua gaudia carpent,
Et lepus hic aliis exagitatus erit.
Haec quoque, quae praebet lectum studiosa locumque
Crede mihi, mecum non semel illa fuit.

Nec nimium vobis formosa ancilla ministret:
Saepe vicem dominae praebuit illa mihi.
Quo feror insanus? quid aperto pectore in hostem
Mittor, et indicio prodor ab ipse meo?
Non avis aucupibus monstrat, qua parte petatur:
Non docet infestos currere cerva canes.
Viderit utilitas: ego coepta fideliter edam:
Lemniasin gladios in mea fata dabo.
Efficite (et facile est), ut nos credamus amari:
Prona venit cupidis in sua vota fides.
Spectet amabilius iuvenem, suspiret ab imo
Femina, tam sero cur veniatque roget:
Accedant lacrimae, dolor et de paelice fictus,
Et laniet digitis illius ora suis:
Iamdudum persuasus erit; miserebitur ultro,
Et dicet 'cura carpitur ista mei.'
Praecipue si cultus erit speculoque placebit,
Posse suo tangi credet amore deas.
Sed te, quaecumque est, moderate iniuria turbet,
Nec sis audita paelice mentis inops.
Nec cito credideris: quantum cito credere laedat,
Exemplum vobis non leve Procris erit.
Est prope purpureos colles florentis Hymetti
Fons sacer et viridi caespite mollis humus:
Silva nemus non alta facit; tegit arbutus herbam,
Ros maris et lauri nigraque myrtus olent:
Nec densum foliis buxum fragilesque myricae,
Nec tenues cytisi cultaque pinus abest.
Lenibus inpulsae zephyris auraque salubri
Tot generum frondes herbaque summa tremit.
Grata quies Cephalo: famulis canibusque relictis
Lassus in hac iuvenis saepe resedit humo,
'Quae' que 'meos releves aestus,' cantare solebat
'Accipienda sinu, mobilis aura, veni.'
Coniugis ad timidas aliquis male sedulus aures
Auditos memori detulit ore sonos;
Procris ut accepit nomen, quasi paelicis, Aurae,
Excidit, et subito muta dolore fuit;
Palluit, ut serae lectis de vite racemis
Pallescunt frondes, quas nova laesit hiemps,
Quaeque suos curvant matura cydonia ramos,
Cornaque adhuc nostris non satis apta cibis.
Ut rediit animus, tenues a pectore vestes
Rumpit, et indignas sauciat ungue genas;
Nec mora, per medias passis furibunda capillis

Evolat, ut thyrso concita Baccha, vias.
Ut prope perventum, comites in valle relinquit,
Ipsa nemus tacito clam pede fortis init.
Quid tibi mentis erat, cum sic male sana lateres,
Procri? quis adtoniti pectoris ardor erat?
Iam iam venturam, quaecumque erat Aura, putabas
Scilicet, atque oculis probra videnda tuis.
Nunc venisse piget (neque enim deprendere velles),
Nunc iuvat: incertus pectora versat amor.
Credere quae iubeant, locus est et nomen et index,
Et quia mens semper quod timet, esse putat.
Vidit ut oppressa vestigia corporis herba,
Pulsantur trepidi corde micante sinus.
Iamque dies medius tenues contraxerat umbras,
Inque pari spatio vesper et ortus erant:
Ecce, redit Cephalus silvis, Cyllenia proles,
Oraque fontana fervida pulsat aqua.
Anxia, Procri, lates: solitas iacet ille per herbas,
Et 'zephyri molles auraque' dixit 'ades!'
Ut patuit miserae iucundus nominis error,
Et mens et rediit verus in ora color.
Surgit, et oppositas agitato corpore frondes
Movit, in amplexus uxor itura viri:
Ille feram movisse ratus, iuvenaliter artus
Corripit, in dextra tela fuere manu.
Quid facis, infelix? non est fera, supprime tela!
Me miserum! iaculo fixa puella tuo est.
'Ei mihi!' conclamat 'fixisti pectus amicum.
Hic locus a Cephalo vulnera semper habet.
Ante diem morior, sed nulla paelice laesa:
Hoc faciet positae te mihi, terra, levem.
Nomine suspectas iam spiritus exit in auras:
Labor, eo, cara lumina conde manu!'
Ille sinu dominae morientia corpora maesto
Sustinet, et lacrimis vulnera saeva lavat:
Exit, et incauto paulatim pectore lapsus
Excipitur miseri spiritus ore viri.
Sed repetamus opus: mihi nudis rebus eundum est,
Ut tangat portus fessa carina suos.
Sollicite expectas, dum te in convivia ducam,
Et quaeris monitus hac quoque parte meos.
Sera veni, positaque decens incede lucerna:
Grata mora venies; maxima lena mora est.
Etsi turpis eris, formosa videbere potis,
Et latebras vitiis nox dabit ipsa tuis.

Carpe cibos digitis: est quiddam gestus edendi:
Ora nec immunda tota perungue manu.
Neve domi praesume dapes, sed desine citra
Quam capis; es paulo quam potes esse minus;
Priamides Helenen avide si spectet edentem,
Oderit, et dicat 'stulta rapina mea est.'
Aptius est, deceatque magis potare puellas:
Cum Veneris puero non male, Bacche, facis.
Hoc quoque, qua patiens caput est, animusque pedesque
Constant: nec, quae sunt singula, bina vide.
Turpe iacens mulier multo madefacta Lyaeo:
Digna est concubitus quoslibet illa pati.
Nec somnis posita tutum succumbere mensa:
Per somnos fieri multa pudenda solent.
Ulteriora pudet docuisse: sed alma Dione
'Praecipue nostrum est, quod pudet' inquit 'opus.'
Nota sibi sit quaeque: modos a corpore certos
Sumite: non omnes una figura decet.
Quae facie praesignis erit, resupina iaceto:
Spectentur tergo, quis sua terga placent.
Milanion umeris Atalantes crura ferebat:
Si bona sunt, hoc sunt accipienda modo.
Parva vehatur equo: quod erat longissima, numquam
Thebais Hectoreo nupta resedit equo.
Strata premat genibus, paulum cervice reflexa,
Femina per longum conspicienda latus.
Cui femur est iuvenale, carent quoque pectora menda,
Stet vir, in obliquo fusa sit ipsa toro.
Nec tibi turpe puta crinem, ut Phylleia mater,
Solvere, et effusis colla reflecte comis.
Tu quoque, cui rugis uterum Lucina notavit,
Ut celer aversis utere Parthus equis.
Mille modi veneris; simplex minimique laboris,
Cum iacet in dextrum semisupina latus.
Sed neque Phoebei tripodes nec corniger Ammon
Vera magis vobis, quam mea Musa, canet:
Siqua fides arti, quam longo fecimus usu,
Credite: praestabunt carmina nostra fidem.
Sentiat ex imis venerem resoluta medullis
Femina, et ex aequo res iuvet illa duos.
Nec blandae voces iucundaque murmura cessent,
Nec taceant mediis improba verba iocis.
Tu quoque, cui veneris sensum natura negavit,
Dulcia mendaci gaudia finge sono.
Infelix, cui torpet hebes locus ille, puella,

Quo pariter debent femina virque frui.
Tantum, cum finges, ne sis manifesta, caveto:
Effice per motum luminaque ipsa fidem.
Quam iuvet, et voces et anhelitus arguat oris;
A! pudet, arcanas pars habet ista notas.
Gaudia post Veneris quae poscet munus amantem,
Illa suas nolet pondus habere preces.
Nec lucem in thalamos totis admitte fenestris;
Aptius in vestro corpore multa latent.
Lusus habet finem: cygnis descendere tempus,
Duxerunt collo qui iuga nostra suo.
Ut quondam iuvenes, ita nunc, mea turba, puellae
Inscribant spoliis 'Naso magister erat.'

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS TRISTIUM LIBER PRIMUS

I

Parue—nec inuideo—sine me, liber, ibis in urbem:
ei mihi, quod domino non licet ire tuo!
uade, sed incultus, qualem decet exulis esse;
infelix habitum temporis huius habe.
nec te purpureo uelent uaccinia fuco—
non est conueniens luctibus ille color—
nec titulus minio, nec cedro charta notetur,
candida nec nigra cornua fronte geras.
felices ornent haec instrumenta libellos:
fortunae memorem te decet esse meae.
nec fragili geminae poliantur pumice frontes,
hirsutus sparsis ut uideare comis.
neue liturarum pudeat; qui uiderit illas,
de lacrimis factas sentiat esse meis.
uade, liber, uerbisque meis loca grata saluta:
contingam certe quo licet illa pede.
siquis, ut in populo, nostri non inmemor illi,
siquis, qui, quid agam, forte requirat, erit:
uiuere me dices, saluum tamen esse negabis;
id quoque, quod uiuam, munus habere dei.
atque ita tu tacitus, (quaerenti plura legendum)
ne, quae non opus est, forte loquare, caue!
protinus admonitus repetet mea crimina lector,
et peragar populi publicus ore reus.
tu caue defendas, quamuis mordebere dictis:

causa patrocinio non bona maior erit.
inuenies aliquem, qui me suspiret ademptum,
carmina nec siccis perlegat ista genis,
et tacitus secum, ne quis malus audiat, optet,
sit mea lenito Caesare poena leuis.
nos quoque, quisquis erit, ne sit miser ille, precamur,
placatos miseris qui uolet esse deos;
quaeque uolet, rata sint, ablataque principis ira
sedibus in patriis det mihi posse mori.
ut peragas mandata, liber, culpabere forsan
ingeniique minor laude ferere mei.
iudicis officium est ut res, ita tempora rerum
quaerere; quaesito tempore tutus eris.
carmina proueniunt animo deducta sereno:
nubila sunt subitis pectora nostra malis.
carmina secessum scribentis et otia quaerunt:
me mare, me uenti, me fera iactat hiems.
carminibus metus omnis obest: ego perditus ensem
haesurum iugulo iam puto iamque meo.
haec quoque quod facio, iudex mirabitur aequus,
scriptaque cum uenia qualiacumque leget.
da mihi Maeoniden et tot circumice casus,
ingenium tantis excidet omne malis.
denique securus famae, liber, ire memento,
nec tibi sit lecto displicuisse pudor.
non ita se praebet nobis Fortuna secundam,
ut tibi sit ratio laudis habenda tuae.
donec eram sospes, tituli tangebar amore,
quaerendique mihi nominis ardor erat;
carmina nunc si non studiumque, quod obfuit, odi,
sit satis; ingenio sic fuga parta meo.
tu tamen i pro me, tu, cui licet, aspice Romam;
di facerent, possem nunc meus esse liber!
nec te, quod uenias magnam peregrinus in urbem,
ignotum populo posse uenire puta.
ut titulo careas, ipso noscere colore;
dissimulare uelis, te liquet esse meum.
clam tamen intrato, ne te mea carmina laedant;
non sunt ut quondam plena fauoris erant.
siquis erit, qui te, quia sis meus, esse legendum
non putet, e gremio reiciatque suo,
'inspice' dic 'titulum: non sum praeceptor amoris;
quas meruit, poenas iam dedit illud opus.'
forsitan expectes, an in alta Palatia missum
scandere te iubeam Caesareamque domum.

ignoscant augusta mihi loca dique locorum.
    uenit in hoc illa fulmen ab arce caput.
esse quidem memini mitissima sedibus illis
    numina, sed timeo qui nocuere deos.
terretur minimo pennae stridore columba,
    unguibus, accipiter, saucia facta tuis.
nec procul a stabulis audet discedere, siqua
    excussa est auidi dentibus agna lupi.
uitaret caelum Phaethon, si uiueret, et quos
    optarat stulte, tangere nollet equos.
me quoque, quae sensi, fateor Iouis arma timere:
    me reor infesto, cum tonat, igne peti.
quicumque Argolica de classe Capherea fugit,
    semper ab Euboicis uela retorquet aquis;
et mea cumba semel uasta percussa procella
    illum, quo laesa est, horret adire locum.
ergo caue, liber, et timida circumspice mente,
    ut satis a media sit tibi plebe legi.
dum petit infirmis nimium sublimia pennis
    Icarus, aequoreis nomina fecit aquis.
difficile est tamen hinc remis utaris an aura,
    dicere; consilium resque locusque dabunt.
si poteris uacuo tradi, si cuncta uidebis
    mitia, si uires fregerit ira suas;
siquis erit, qui te dubitantem et adire timentem
    tradat, et ante tamen pauca loquatur, adi.
luce bona dominoque tuo felicior ipse
    peruenias illuc et mala nostra leues.
namque ea uel nemo, uel qui mihi uulnera fecit
    solus Achilleo tollere more potest.
tantum ne noceas, dum uis prodesse, uideto --
    nam spes est animi nostra timore minor—
quaeque quiescebat, ne mota resaeuiat ira
    et poenae tu sis altera causa, caue!
cum tamen in nostrum fueris penetrale receptus,
    contigerisque tuam, scrinia curua, domum,
aspicies illic positos ex ordine fratres,
    quos studium cunctos euigilauit idem.
cetera turba palam titulos ostendet apertos,
    et sua detecta nomina fronte geret;
tres procul obscura latitantes parte uidebis:
    hi quia, quod nemo nescit, amare docent;
hos tu uel fugias, uel, si satis oris habebis,
    Oedipodas facito Telegonosque uoces.
deque tribus, moneo, si qua est tibi cura parentis,

ne quemquam, quamuis ipse docebit, ames.
sunt quoque mutatae, ter quinque uolumina, formae,
nuper ab exequiis carmina rapta meis.
his mando dicas, inter mutata referri
fortunae uultum corpora posse meae,
namque ea dissimilis subito est effecta priori,
flendaque nunc, aliquo tempore laeta fuit.
plura quidem mandare tibi, si quaeris, habebam,
sed uereor tardae causa fuisse uiae;
et si quae subeunt, tecum, liber, omnia ferres,
sarcina laturo magna futurus eras.
longa uia est, propera! nobis habitabitur orbis
ultimus, a terra terra remota mea.

II

Di maris et caeli—quid enim nisi uota supersunt?—
soluere quassatae parcite membra ratis,
neue, precor, magni subscribite Caesaris irae:
saepe premente deo fert deus alter opem.
Mulciber in Troiam, pro Troia stabat Apollo;
aequa Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.
oderat Aenean propior Saturnia Turno;
ille tamen Veneris numine tutus erat.
saepe ferox cautum petiit Neptunus Vlixem;
eripuit patruo saepe Minerua suo.
et nobis aliquod, quamuis distamus ab illis,
quis uetat irato numen adesse deo?
uerba miser frustra non proficientia perdo.
ipsa graues spargunt ora loquentis aquae,
terribilisque Notus iactat mea dicta, precesque
ad quos mittuntur, non sinit ire deos.
ergo idem uenti, ne causa laedar in una,
uelaque nescio quo uotaque nostra ferunt.
me miserum, quanti montes uoluuntur aquarum!
iam iam tacturos sidera summa putes.
quantae diducto subsidunt aequore ualles!
iam iam tacturas Tartara nigra putes.
quocumque aspicio, nihil est, nisi pontus et aer,
fluctibus hic tumidus, nubibus ille minax.
inter utrumque fremunt inmani murmure uenti.
nescit, cui domino pareat, unda maris.
nam modo purpureo uires capit Eurus ab ortu,
nunc Zephyrus sero uespere missus adest,
nunc sicca gelidus Boreas bacchatur ab Arcto,

nunc Notus aduersa proelia fronte gerit.
rector in incerto est nec quid fugiatue petatue
inuenit: ambiguis ars stupet ipsa malis.
scilicet occidimus, nec spes est ulla salutis,
dumque loquor, uultus obruit unda meos.
opprimet hanc animam fluctus, frustraque precanti
ore necaturas accipiemus aquas.
at pia nil aliud quam me dolet exule coniunx:
hoc unum nostri scitque gemitque mali.
nescit in inmenso iactari corpora ponto,
nescit agi uentis, nescit adesse necem.
o bene, quod non sum mecum conscendere passus,
ne mihi mors misero bis patienda foret!
at nunc ut peream, quoniam caret illa periclo,
dimidia certe parte superstes ero.
ei mihi, quam celeri micuerunt nubila flamma!
quantus ab aetherio personat axe fragor!
nec leuius tabulae laterum feriuntur ab undis,
quam graue ballistae moenia pulsat onus.
qui uenit hic fluctus, fluctus supereminet omnes:
posterior nono est undecimoque prior.
nec letum timeo; genus est miserabile leti;
demite naufragium, mors mihi munus erit.
est aliquid, fatoue suo ferroue cadentem
in solida moriens ponere corpus humo,
et mandare suis aliqua et sperare sepulcrum
et non aequoreis piscibus esse cibum.
fingite me dignum tali nece, non ego solus
hic uehor. inmeritos cur mea poena trahit?
pro superi uiridesque dei, quibus aequora curae,
utraque iam uestras sistite turba minas;
quamque dedit uitam mitissima Caesaris ira,
hanc sinite infelix in loca iussa feram.
si quoque, quam merui poena me pendere uultis,
culpa mea est ipso iudice morte minor.
mittere me Stygias si iam uoluisset in undas
Caesar, in hoc uestra non eguisset ope.
est illi nostri non inuidiosa cruoris
copia; quodque dedit, cum uolet, ipse feret.
uos modo, quos certe nullo, puto, crimine laesi,
contenti nostris iam, precor, este malis.
nec tamen, ut cuncti miserum seruare uelitis,
quod periit, saluum iam caput esse potest.
ut mare considat uentisque ferentibus utar,
ut mihi parcatis, non minus exul ero.

non ego diuitias auidus sine fine parandi
    latum mutandis mercibus aequor aro,
nec peto, quas quondam petii studiosus, Athenas,
    oppida non Asiae, non loca uisa prius;
non ut Alexandri claram delatus in urbem
    delicias uideam, Nile iocose, tuas.
quod faciles opto uentos (quis credere possit?)
    Sarmatis est tellus, quam mea uela petunt.
obligor, ut tangam Laeui fera litora Ponti;
    quodque sit a patria tam fuga tarda, queror.
nescioquo uideam positos ut in orbe Tomitas,
    exilem facio per mea uota uiam.
seu me diligitis, tantos conpescite fluctus,
    pronaque sint nostrae numina uestra rati;
seu magis odistis, iussae me aduertite terrae:
    supplicii pars est in regione mei.
ferte—quid hic facio?—rapidi mea carbasa uenti!
    Ausonios fines cur mea uela uolunt?
noluit hoc Caesar: quid, quem fugat ille, tenetis?
    aspiciat uultus Pontica terra meos.
et iubet et merui; nec, quae damnauerit ille,
    crimina defendi fasque piumque puto.
si tamen acta deos numquam mortalia fallunt,
    a culpa facinus scitis abesse mea.
immo ita, si scitis, si me meus abstulit error,
    stultaque mens nobis non scelerata fuit,
quod licet et minimis, domui si fauimus illi,
    si satis Augusti publica iussa mihi,
hoc duce si dixi felicia saecula, proque
    Caesare tura pius Caesaribusque dedi,—
si fuit hic animus nobis, ita parcite diui!
    si minus, alta cadens obruat unda caput!
fallor, an incipiunt grauidae uanescere nubes,
    uictaque mutati frangitur ira maris?
non casu, uos sed sub condicione uocati,
    fallere quos non est, hanc mihi fertis opem.

III

Cum subit illius tristissima noctis imago,
    quae mihi supremum tempus in urbe fuit,
cum repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui,
    labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.
iam prope lux aderat, qua me discedere Caesar
    finibus extremae iusserat Ausoniae.

nec spatium nec mens fuerat satis apta parandi:
    torpuerant longa pectora nostra mora.
non mihi seruorum, comitis non cura legendi,
    non aptae profugo uestis opisue fuit.
non aliter stupui, quam qui Iouis ignibus ictus
    uiuit et est uitae nescius ipse suae.
ut tamen hanc animi nubem dolor ipse remouit,
    et tandem sensus conualuere mei,
alloquor extremum maestos abiturus amicos,
    qui modo de multis unus et alter erat.
uxor amans flentem flens acrius ipsa tenebat,
    imbre per indignas usque cadente genas.
nata procul Libycis aberat diuersa sub oris,
    nec poterat fati certior esse mei.
quocumque aspiceres, luctus gemitusque sonabant,
    formaque non taciti funeris intus erat.
femina uirque meo, pueri quoque funere maerent,
    inque domo lacrimas angulus omnis habet.
si licet exemplis in paruis grandibus uti,
    haec facies Troiae, cum caperetur, erat.
iamque quiescebant uoces hominumque canumque
    Lunaque nocturnos alta regebat equos.
hanc ego suspiciens et ad hanc Capitolia cernens,
    quae nostro frustra iuncta fuere Lari,
'numina uicinis habitantia sedibus,' inquam,
    'iamque oculis numquam templa uidenda meis,
dique relinquendi, quos urbs habet alta Quirini,
    este salutati tempus in omne mihi.
et quamquam sero clipeum post uulnera sumo,
    attamen hanc odiis exonerate fugam,
caelestique uiro, quis me deceperit error,
    dicite, pro culpa ne scelus esse putet.
ut quod uos scitis, poenae quoque sentiat auctor:
    placato possum non miser esse deo.'
hac prece adoraui superos ego, pluribus uxor,
    singultu medios impediente sonos.
illa etiam ante Lares passis adstrata capillis
    contigit extinctos ore tremente focos,
multaque in auersos effudit uerba Penates
    pro deplorato non ualitura uiro.
iamque morae spatium nox praecipitata negabat,
    uersaque ab axe suo Parrhasis Arctos erat.
quid facerem? blando patriae retinebar amore,
    ultima sed iussae nox erat illa fugae.
a! quotiens aliquo dixi properante 'quid urges?

uel quo festinas ire, uel unde, uide.'
a! quotiens certam me sum mentitus habere
horam, propositae quae foret apta uiae.
ter limen tetigi, ter sum reuocatus, et ipse
indulgens animo pes mihi tardus erat.
saepe 'uale' dicto rursus sum multa locutus,
et quasi discedens oscula summa dedi.
saepe eadem mandata dedi meque ipse fefelli,
respiciens oculis pignora cara meis.
denique 'quid propero? Scythia est, quo mittimur', inquam,
'Roma relinquenda est, utraque iusta mora.
uxor in aeternum uiuo mihi uiua negatur,
et domus et fidae dulcia membra domus,
quosque ego dilexi fraterno more sodales,
o mihi Thesea pectora iuncta fide!
dum licet, amplectar: numquam fortasse licebit
amplius; in lucro est quae datur hora mihi.'
nec mora sermonis uerba inperfecta relinquo,
complectens animo proxima quaeque meo.
dum loquor et flemus, caelo nitidissimus alto,
stella grauis nobis, Lucifer ortus erat.
diuidor haud aliter, quam si mea membra relinquam,
et pars abrumpi corpore uisa suo est.
sic doluit Mettus tum cum in contraria uersos
ultores habuit proditionis equos.
tum uero exoritur clamor gemitusque meorum,
et feriunt maestae pectora nuda manus.
tum uero coniunx umeris abeuntis inhaerens
miscuit haec lacrimis tristia uerba suis:
'non potes auelli: simul ah! simul ibimus', inquit,
'te sequar et coniunx exulis exul ero.
et mihi facta uia est, et me capit ultima tellus:
accedam profugae sarcina parua rati.
te iubet e patria discedere Caesaris ira,
me pietas: pietas haec mihi Caesar erit.'
talia temptabat, sicut temptauerat ante,
uixque dedit uictas utilitate manus.
egredior (siue illud erat sine funere ferri?)
squalidus inmissis hirta per ora comis.
illa dolore amens tenebris narratur obortis
semianimis media procubuisse domo,
utque resurrexit foedatis puluere turpi
crinibus et gelida membra leuauit humo,
se modo, desertos modo complorasse Penates,
nomen et erepti saepe uocasse uiri,

nec gemuisse minus, quam si nataeque meumque
uidisset structos corpus habere rogos,
et uoluisse mali moriendo ponere sensum,
respectuque tamen non potuisse mei.
uiuat et absentem, quoniam sic fata tulerunt,
uiuat ut auxilio subleuet usque suo.

IV

Tingitur oceano custos Erymanthidos ursae,
aequoreasque suo sidere turbat aquas.
nos tamen Ionium non nostra findimus aequor
sponte, sed audaces cogimur esse metu.
me miserum! quantis increscunt aequora uentis,
erutaque ex imis feruet harena fretis!
monte nec inferior prorae puppique recuruae
insilit et pictos uerberat unda deos.
pinea texta sonant pulsu, stridore rudentes,
ingemit et nostris ipsa carina malis.
nauita confessus gelidum pallore timorem,
iam sequitur uictus, non regit arte ratem.
utque parum ualidus non proficientia rector
ceruicis rigidae frena remittit equo,
sic non quo uoluit, sed quo rapit impetus undae,
aurigam uideo uela dedisse rati.
quod nisi mutatas emiserit Aeolus auras,
in loca iam nobis non adeunda ferar.
nam procul Illyriis laeua de parte relictis
interdicta mihi cernitur Italia.
desinat in uetitas quaeso contendere terras,
et mecum magno pareat aura deo.
dum loquor et timeo pariter cupioque repelli,
increpuit quantis uiribus unda latus!
parcite caerulei uos parcite numina ponti,
infestumque mihi sit satis esse Iouem.
uos animam saeuae fessam subducite morti,
si modo, qui periit, non periisse potest.

V

O mihi post nullos umquam memorande sodales,
et cui praecipue sors mea uisa sua est;
attonitum qui me, memini, carissime, primus
ausus es alloquio sustinuisse tuo,
qui mihi consilium uiuendi mite dedisti,

cum foret in misero pectore mortis amor.
scis bene, cui dicam, positis pro nomine signis,
officium nec te fallit, amice, tuum.
haec mihi semper erunt imis infixa medullis,
perpetuusque animae debitor huius ero:
spiritus in uacuas prius hic tenuandus in auras
ibit, et in tepido deseret ossa rogo,
quam subeant animo meritorum obliuia nostro,
et longa pietas excidat ista die.
di tibi sint faciles, et opis nullius egentem
fortunam praestent dissimilemque meae.
si tamen haec nauis uento ferretur amico,
ignoraretur forsitan ista fides.
Thesea Pirithous non tam sensisset amicum,
si non infernas uiuus adisset aquas.
ut foret exemplum ueri Phoceus amoris,
fecerunt furiae, tristis Oresta, tuae.
si non Euryalus Rutulos cecidisset in hostes,
Hyrtacidae Nisi gloria nulla foret.
scilicet ut flauum spectatur in ignibus aurum,
tempore sic duro est inspicienda fides.
dum iuuat et uultu ridet Fortuna sereno,
indelibatas cuncta sequuntur opes:
at simul intonuit, fugiunt, nec noscitur ulli,
agminibus comitum qui modo cinctus erat.
atque haec, exemplis quondam collecta priorum,
nunc mihi sunt propriis cognita uera malis.
uix duo tresue mihi de tot superestis amici:
cetera Fortunae, non mea turba fuit.
quo magis, o pauci, rebus succurrite laesis,
et date naufragio litora tuta meo,
neue metu falso nimium trepidate, timentes
hac offendatur ne pietate deus.
saepe fidem aduersis etiam laudauit in armis,
inque suis amat hanc Caesar, in hoste probat.
causa mea est melior, qui non contraria foui
arma, sed hanc merui simplicitate fugam.
inuigiles igitur nostris pro casibus, oro,
deminui siqua numinis ira potest.
scire meos casus siquis desiderat omnes,
plus, quam quod fieri res sinit, ille petit.
tot mala sum passus, quot in aethere sidera lucent
paruaque quot siccus corpora puluis habet;
multaque credibili tulimus maiora ratamque,
quamuis acciderint, non habitura fidem.

pars etiam quaedam mecum moriatur oportet,
    meque uelim possit dissimulante tegi.
si uox infragilis, pectus mihi firmius aere,
    pluraque cum linguis pluribus ora forent,
non tamen idcirco complecterer omnia uerbis,
    materia uires exsuperante meas.
pro duce Neritio docti mala nostra poetae
    scribite: Neritio nam mala plura tuli.
ille breui spatio multis errauit in annis
    inter Dulichias Iliacasque domos:
nos freta sideribus totis distantia mensos
    sors tulit in Geticos Sarmaticosque sinus.
ille habuit fidamque manum sociosque fideles:
    me profugum comites deseruere mei.
ille suam laetus patriam uictorque petebat:
    a patria fugi uictus et exul ego.
nec mihi Dulichium domus est Ithaceue Samosue,
    poena quibus non est grandis abesse locis,
sed quae de septem totum circumspicit orbem
    montibus, imperii Roma deumque locus.
illi corpus erat durum patiensque laborum:
    inualidae uires ingenuaeque mihi.
ille erat assidue saeuis agitatus in armis:
    adsuetus studiis mollibus ipse fui.
me deus oppressit, nullo mala nostra leuante:
    bellatrix illi diua ferebat opem.
cumque minor Ioue sit tumidis qui regnat in undis,
    illum Neptuni, me Iouis ira premit.
adde, quod illius pars maxima ficta laborum,
    ponitur in nostris fabula nulla malis.
denique quaesitos tetigit tamen ille Penates,
    quaeque diu petiit, contigit arua tamen:
at mihi perpetuo patria tellure carendum est,
    ni fuerit laesi mollior ira dei.

VI

Nec tantum Clario est Lyde dilecta poetae,
    nec tantum Coo Bittis amata suo est,
pectoribus quantum tu nostris, uxor, inhaeres,
    digna minus misero, non meliore uiro.
te mea supposita ueluti trabe fulta ruina est:
    siquid adhuc ego sum, muneris omne tui est.
tu facis, ut spolium non sim, nec nuder ab illis,
    naufragii tabulas qui petiere mei.

utque rapax stimulante fame cupidusque cruoris
  incustoditum captat ouile lupus,
aut ut edax uultur corpus circumspicit ecquod
  sub nulla positum cernere possit humo,
sic mea nescioquis, rebus male fidus acerbis
  in bona uenturus, si paterere, fuit.
hunc tua per fortis uirtus summouit amicos,
  nulla quibus reddi gratia digna potest.
ergo quam misero, tam uero teste probaris,
  hic aliquod pondus si modo testis habet.
nec probitate tua prior est aut Hectoris uxor,
  aut comes extincto Laodamia uiro.
tu si Maeonium uatem sortita fuisses,
  Penelopes esset fama secunda tuae:
siue tibi hoc debes, nullo pia facta magistro,
  cumque noua mores sunt tibi luce dati,
femina seu princeps omnes tibi culta per annos
  te docet exemplum coniugis esse bonae,
adsimilemque sui longa adsuetudine fecit,
  grandia si paruis adsimilare licet.
ei mihi, non magnas quod habent mea carmina uires,
  nostraque sunt meritis ora minora tuis,
siquid et in nobis uiui fuit ante uigoris,
  exstinctum longis occidit omne malis!
prima locum sanctas heroidas inter haberes,
  prima bonis animi conspicerere tui.
quantumcumque tamen praeconia nostra ualebunt,
  carminibus uiues tempus in omne meis.

VII

Si quis habes nostri similes in imagine uultus,
  deme meis hederas, Bacchica serta, comis.
ista decent laetos felicia signa poetas:
  temporibus non est apta corona meis.
hoc tibi dissimula, senti tamen, optime, dici,
  in digito qui me fersque refersque tuo,
effigiemque meam fuluo complexus in auro
  cara relegati, quae potes, ora uides.
quae quotiens spectas, subeat tibi dicere forsan
  'quam procul a nobis Naso sodalis abest!'
grata tua est pietas, sed carmina maior imago
  sunt mea, quae mando qualiacumque legas,
carmina mutatas hominum dicentia formas,
  infelix domini quod fuga rupit opus.

haec ego discedens, sicut bene multa meorum,
    ipse mea posui maestus in igne manu.
utque cremasse suum fertur sub stipite natum
    Thestias et melior matre fuisse soror,
sic ego non meritos mecum peritura libellos
    imposui rapidis uiscera nostra rogis:
uel quod eram Musas, ut crimina nostra, perosus,
    uel quod adhuc crescens et rude carmen erat.
quae quoniam non sunt penitus sublata, sed extant
    (pluribus exemplis scripta fuisse reor),
nunc precor ut uiuant et non ignaua legentem
    otia delectent admoneantque mei.
nec tamen illa legi poterunt patienter ab ullo,
    nesciet his summam siquis abesse manum.
ablatum mediis opus est incudibus illud,
    defuit et coeptis ultima lima meis.
et ueniam pro laude peto, laudatus abunde,
    non fastiditus si tibi, lector, ero.
hos quoque sex uersus, in prima fronte libelli
    si praeponendos esse putabis, habe:
'orba parente suo quicumque uolumina tangis,
    his saltem uestra detur in urbe locus.
quoque magis faueas, non haec sunt edita ab ipso,
    sed quasi de domini funere rapta sui.
quicquid in his igitur uitii rude carmen habebit,
    emendaturus, si licuisset, eram.'

VIII

In caput alta suum labentur ab aequore retro
    flumina, conuersis Solque recurret equis:
terra feret stellas, caelum findetur aratro,
    unda dabit flammas, et dabit ignis aquas,
omnia naturae praepostera legibus ibunt,
    parsque suum mundi nulla tenebit iter,
omnia iam fient, fieri quae posse negabam,
    et nihil est, de quo non sit habenda fides.
haec ego uaticinor, quia sum deceptus ab illo,
    laturum misero quem mihi rebar opem.
tantane te, fallax, cepere obliuia nostri,
    adflictumque fuit tantus adire timor,
ut neque respiceres nec solarere iacentem,
    dure, neque exequias prosequerere meas?
illud amicitiae sanctum et uenerabile nomen
    re tibi pro uili sub pedibusque iacet?

quid fuit, ingenti prostratum mole sodalem
    uisere et alloquio parte leuare tuo,
inque meos si non lacrimam demittere casus,
    pauca tamen ficto uerba dolore pati,
idque, quod ignoti faciunt uel dicere saltem,
    et uocem populi publicaque ora sequi?
denique lugubres uultus numquamque uidendos
    cernere supremo dum licuitque die,
dicendumque semel toto non amplius aeuo
    accipere et parili reddere uoce 'uale'?
at fecere alii nullo mihi foedere iuncti,
    et lacrimas animi signa dedere sui.
quid, nisi conuictu causisque ualentibus essem
    temporis et longi uinctus amore tibi?
quid, nisi tot lusus et tot mea seria nosses,
    tot nossem lusus seriaque ipse tua?
quid, si dumtaxat Romae mihi cognitus esses,
    adscitus totiens in genus omne loci?
cunctane in aequoreos abierunt irrita uentos?
    cunctane Lethaeis mersa feruntur aquis?
non ego te genitum placida reor urbe Quirini,
    urbe, meo quae iam non adeunda pede est,
sed scopulis, Ponti quos haec habet ora sinistri,
    inque feris Scythiae Sarmaticisque iugis:
et tua sunt silicis circum praecordia uenae,
    et rigidum ferri semina pectus habet,
quaeque tibi quondam tenero ducenda palato
    plena dedit nutrix ubera, tigris erat:
aut mala nostra minus quam nunc aliena putares,
    duritiaeque mihi non agerere reus.
sed quoniam accedit fatalibus hoc quoque damnis,
    ut careant numeris tempora prima suis,
effice, peccati ne sim memor huius, et illo
    officium laudem, quo queror, ore tuum.

IX

Detur inoffenso uitae tibi tangere metam,
    qui legis hoc nobis non inimicus opus.
atque utinam pro te possint mea uota ualere,
    quae pro me duros non tetigere deos!
donec eris sospes, multos numerabis amicos:
    tempora si fuerint nubila, solus eris.
aspicis, ut ueniant ad candida tecta columbae,
    accipiat nullas sordida turris aues.

horrea formicae tendunt ad inania numquam:
nullus ad amissas ibit amicus opes.
utque comes radios per solis euntibus umbra est,
cum latet hic pressus nubibus, illa fugit,
mobile sic sequitur Fortunae lumina uulgus:
quae simul inducta nocte teguntur, abit.
haec precor ut semper possint tibi falsa uideri:
sunt tamen euentu uera fatenda meo.
dum stetimus, turbae quantum satis esset, habebat
nota quidem, sed non ambitiosa domus.
at simul impulsa est, omnes timuere ruinam,
cautaque communi terga dedere fugae.
saeua neque admiror metuunt si fulmina, quorum
ignibus adflari proxima quaeque solent.
sed tamen in duris remanentem rebus amicum
quamlibet inuiso Caesar in hoste probat,
nec solet irasci—neque enim moderatior alter—
cum quis in aduersis, siquid amauit, amat.
de comite Argolici postquam cognouit Orestae,
narratur Pyladen ipse probasse Thoas.
quae fuit Actoridae cum magno semper Achille,
laudari solita est Hectoris ore fides.
quod pius ad Manes Theseus comes iret amico,
Tartareum dicunt indoluisse deum.
Euryali Nisique fide tibi, Turne, relata
credibile est lacrimis inmaduisse genas.
est etiam in miseris pietas, et in hoste probatur.
ei mihi, quam paucos haec mea dicta mouent!
is status, haec rerum nunc est fortuna mearum,
debeat ut lacrimis nullus adesse modus;
at mea sunt, proprio quamuis maestissima casu,
pectora processu facta serena tuo.
hoc ego uenturum iam tum, carissime, uidi,
ferret adhuc istam cum minor aura ratem.
siue aliquod morum seu uitae labe carentis
est pretium, nemo pluris emendus erat:
siue per ingenuas aliquis caput extulit artes,
quaelibet eloquio fit bona causa tuo.
his ego commotus dixi tibi protinus ipsi
'scaena manet dotes grandis, amice, tuas.'
haec mihi non ouium fibrae tonitrusue sinistri,
linguaue seruatae pennaue dixit auis:
augurium ratio est et coniectura futuri:
hac diuinaui notitiamque tuli.
quae quoniam uera est, tota tibi mente mihique

gratulor, ingenium non latuisse tuum.
at nostrum tenebris utinam latuisset in imis!
expediit studio lumen abesse meo.
utque tibi prosunt artes, facunde, seuerae,
dissimiles illis sic nocuere mihi.
uita tamen tibi nota mea est; scis artibus illis
auctoris mores abstinuisse sui;
scis uetus hoc iuueni lusum mihi carmen, et istos,
ut non laudandos, sic tamen esse iocos.
ergo ut defendi nullo mea posse colore,
sic excusari crimina posse puto.
qua potes, excusa, nec amici desere causam:
qua bene coepisti, sic bene semper eas.

X

Est mihi sitque, precor, flauae tutela Mineruae,
nauis et a picta casside nomen habet.
siue opus est uelis, minimam bene currit ad auram
siue opus est remo, remige carpit iter.
nec comites uolucri contenta est uincere cursu,
occupat egressas quamlibet ante rates,
et pariter fluctus ferit atque silentia longe
aequora, nec saeuis uicta madescit aquis.
illa, Corinthiacis primum mihi cognita Cenchreis,
fida manet trepidae duxque comesque fugae,
perque tot euentus et iniquis concita uentis
aequora Palladio numine tuta fuit.
nunc quoque tuta, precor, uasti secet ostia Ponti,
quasque petit, Getici litoris intret aquas.
quae simul Aeoliae mare me deduxit in Helles,
et longum tenui limite fecit iter,
fleximus in laeuum cursus, et ab Hectoris urbe
uenimus ad portus, Imbria terra, tuos.
inde, leui uento Zerynthia litora nacta,
Threiciam tetigit fessa carina Samon.
saltus ab hac contra breuis est Tempyra petenti:
hac dominum tenus est illa secuta suum.
nam mihi Bistonios placuit pede carpere campos:
Hellespontiacas illa relegit aquas,
Dardaniamque petit, auctoris nomen habentem,
et te ruricola, Lampsace, tuta deo,
quodque per angustas uectae male uirginis undas
Seston Abydena separat urbe fretum,
inque Propontiacis haerentem Cyzicon oris,

Cyzicon, Haemoniae nobile gentis opus,
quaeque tenent Ponti Byzantia litora fauces:
hic locus est gemini ianua uasta maris.
haec, precor, euincat, propulsaque fortibus Austris
transeat instabilis strenua Cyaneas
Thyniacosque sinus, et ab his per Apollinis urbem
arta sub Anchiali moenia tendat iter.
inde Mesembriacos portus et Odeson et arces
praetereat dictas nomine, Bacche, tuo,
et quos Alcathoi memorant e moenibus ortos
sedibus his profugos constituisse Larem.
a quibus adueniat Miletida sospes ad urbem,
offensi quo me detulit ira dei.
haec si contigerint, meritae cadet agna Mineruae:
non facit ad nostras hostia maior opes.
uos quoque, Tyndaridae, quos haec colit insula, fratres,
mite, precor, duplici numen adesse uiae!
altera namque parat Symplegadas ire per artas,
scindere Bistonias altera puppis aquas.
uos facite ut uentos, loca cum diuersa petamus,
illa suos habeat, nec minus illa suos.

XI

Littera quaecumque est toto tibi lecta libello,
est mihi sollicito tempore facta uiae.
aut haec me, gelido tremerem cum mense Decembri,
scribentem mediis Hadria uidit aquis;
aut, postquam bimarem cursu superauimus Isthmon,
alteraque est nostrae sumpta carina fugae,
quod facerem uersus inter fera murmura ponti,
Cycladas Aegaeas obstipuisse puto.
ipse ego nunc miror tantis animique marisque
fluctibus ingenium non cecidisse meum.
seu stupor huic studio siue est insania nomen,
omnis ab hac cura cura leuata mea est.
saepe ego nimbosis dubius iactabar ab Haedis,
saepe minax Steropes sidere pontus erat,
fuscabatque diem custos Atlantidos Vrsae,
aut Hyadas seris hauserat Auster aquis,
saepe maris pars intus erat; tamen ipse trementi
carmina ducebam qualiacumque manu.
nunc quoque contenti stridunt Aquilone rudentes,
inque modum cumuli concaua surgit aqua.
ipse gubernator tollens ad sidera palmas

exposcit uotis, inmemor artis, opem.
quocumque aspexi, nihil est nisi mortis imago,
quam dubia timeo mente timensque precor.
attigero portum, portu terrebor ab ipso:
plus habet infesta terra timoris aqua;
nam simul insidiis hominum pelagique laboro,
et faciunt geminos ensis et unda metus.
ille meo uereor ne speret sanguine praedam,
haec titulum nostrae mortis habere uelit.
barbara pars laeua est auidaeque adsueta rapinae,
quam cruor et caedes bellaque semper habent,
cumque sit hibernis agitatum fluctibus aequor,
pectora sunt ipso turbidiora mari.
quo magis his debes ignoscere, candide lector,
si spe sunt, ut sunt, inferiora tua.
non haec in nostris, ut quondam, scripsimus hortis,
nec, consuete, meum, lectule, corpus habes.
iactor in indomito brumali luce profundo
ipsaque caeruleis charta feritur aquis.
improba pugnat hiems indignaturque quod ausim
scribere se rigidas incutiente minas.
uincat hiems hominem! sed eodem tempore, quaeso,
ipse modum statuam carminis, illa sui.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS TRISTIUM LIBER SECUNDUS

I

Quid mihi uobiscum est, infelix cura, libelli,
ingenio perii qui miser ipse meo?
Cur modo damnatas repeto, mea crimina, Musas?
An semel est poenam commeruisse parum?
Carmina fecerunt, ut me cognoscere uellet
omine non fausto femina uirque meo:
carmina fecerunt, ut me moresque notaret
iam demi iussa Caesar ab Arte meos.
Deme mihi studium, uitae quoque crimina demes;
acceptum refero uersibus esse nocens.
Hoc pretium curae uigilatorumque laborum
cepimus: ingenio est poena reperta meo.
Si saperem, doctas odissem iure sorores,
numina cultori perniciosa suo.
At nunc (tanta meo conies est insania morbo)

saxa malum refero rursus ad ista pedem:
scilicet ut uictus repetit gladiator harenam,
et redit in tumidas naufraga puppis aquas.
Forsitan ut quondam Teuthrantia regna tenenti,
sic mihi res eadem uulnus opemque feret,
Musaque, quam mouit, motam quoque leniet iram:
exorant magnos carmina saepe deos.
Ipse quoque Ausonias Caesar matresque nurusque
carmina turrigerae dicere iussit Opi:
iusserat et Phoebo dici, quo tempore ludos
fecit, quos aetas aspicit una semel.
His precor exemplis tua nunc, mitissime Caesar,
fiat ab ingenio mollior ira meo.
Illa quidem iusta est, nec me meruisse negabo:
non adeo nostro fugit ab ore pudor.
Sed nisi peccassem, quid tu concedere posses?
Materiam ueniae sors tibi nostra dedit.
Si, quotiens peccant homines, sua fulmina mittat
Iuppiter, exiguo tempore inermis erit;
nunc ubi detonuit strepituque exterruit orbem,
purum discussis aera reddit aquis.
Iure igitur genitorque deum rectorque uocatur,
iure capax mundus nil Ioue maius habet.
Tu quoque, cum patriae rector dicare paterque,
utere more dei nomen habentis idem.
Idque facis, nec te quisquam moderatius umquam
inperii potuit frena tenere sui.
Tu ueniam parti superatae saepe dedisti,
non concessurus quam tibi uictor erat.
Diuitiis etiam multos et honoribus auctos
uidi, qui tulerant in caput arma tuum;
quaeque dies bellum, belli tibi sustulit iram,
parsque simul templis utraque dona tulit;
utque tuus gaudet miles, quod uicerit hostem,
sic uictum cur se gaudeat, hostis habet.
Causa mea est melior, qui nec contraria dicor
arma nec hostiles esse secutus opes.
Per mare, per terras, per tertia numina iuro,
per te praesentem conspicuumque deum,
hunc animum fauisse tibi, uir maxime, meque,
qua sola potui, mente fuisse tuum.
Optaui, peteres caelestia sidera tarde,
parsque fui turbae parua precantis idem,
et pia tura dedi pro te, cumque omnibus unus
ipse quoque adiuui publica uota meis.

Quid referam libros, illos quoque, crimina nostra,
mille locis plenos nominis esse tui?
Inspice maius opus, quod adhuc sine fine tenetur,
in non credendos corpora uersa modos:
inuenies uestri praeconia nominis illic,
inuenies animi pignora multa mei.
Non tua carminibus maior fit gloria, nec quo,
ut maior fiat, crescere possit, habet.
Fama Ioui superest: tamen hunc sua facta referri
et se materiam carminis esse iuuat,
cumque Gigantei memorantur proelia belli,
credibile est laetum laudibus esse suis.
Te celebrant alii, quanto decet ore, tuasque
ingenio laudes uberiore canunt:
sed tamen, ut fuso taurorum sanguine centum,
sic capitur minimo turis honore deus.
A, ferus et nobis crudelior omnibus hostis,
delicias legit qui tibi cumque meas,
carmina ne nostris quae te uenerantia libris
iudicio possint candidiore legi.
Esse sed irato quis te mihi posset amicus?
Vix tunc ipse mihi non inimicus eram.
Cum coepit quassata domus subsidere, partes
in proclinatas omne recumbit onus,
cunctaque fortuna rimam faciente dehiscunt,
ipsa suoque eadem pondere tracta ruunt.
Ergo hominum quaesitum odium mihi carmine, quosque
debuit, est uultus turba secuta tuos.
At, memini, uitamque meam moresque probabas
illo, quem dederas, praetereuntis equo:
quod si non prodest et honesti gloria nulla
redditur, at nullum crimen adeptus eram.
Nec male commissa est nobis fortuna reorum
lisque decem deciens inspicienda uiris.
Res quoque priuatas statui sine crimine iudex,
deque mea fassa est pars quoque uicta fide.
Me miserum! Potui, si non extrema nocerent,
iudicio tutus non semel esse tuo.
ultima me perdunt, imoque sub aequore mergit
incolumem totiens una procella ratem.
Nec mihi pars nocuit de gurgite parua, sed omnes
pressere hoc fluctus oceanusque caput.
Cur aliquid uidi? Cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi?
Inscius Actaeon uidit sine ueste Dianam:

praeda fuit canibus non minus ille suis.
Scilicet in superis etiam fortuna luenda est,
nec ueniam laeso numine casus habet.
Illa nostra die, qua me malus abstulit error,
parua quidem periit, sed sine labe domus:
sic quoque parua tamen, patrio dicatur ut aeuo
clara nec ullius nobilitate minor,
et neque diuitiis nec paupertate notanda,
unde sit in neutrum conspiciendus eques.
Sit quoque nostra domus uel censu parua uel ortu,
ingenio certe non latet illa meo:
quo uidear quamuis nimium iuuenaliter usus,
grande tamen toto nomen ab orbe fero;
turbaque doctorum Nasonem nouit, et audet
non fastiditis adnumerare uiris.
Corruit haec igitur Musis accepta, sub uno
sed non exiguo crimine lapsa domus:
atque ea sic lapsa est, ut surgere, si modo laesi
ematuruerit Caesaris ira, queat.
Cuius in euentu poenae clementia tanta est,
uenerit ut nostro lenior illa metu.
Vita data est, citraque necem tua constitit ira,
o princeps parce uiribus use tuis!
Insuper accedunt, te non adimente, paternae,
tamquam uita parum muneris esset, opes.
Nec mea decreto damnasti facta senatus,
nec mea selecto iudice iussa fuga est.
Tristibus inuectus uerbis (ita principe dignum)
ultus es offensas, ut decet, ipse tuas.
Adde quod edictum, quamuis immite minaxque,
attamen in poenae nomine lene fuit:
quippe relegatus, non exul, dicor in illo,
priuaque fortunae sunt ibi uerba meae.
Nulla quidem sano grauior mentisque potenti
poena est, quam tanto displicuisse uiro:
sed solet interdum fieri placabile numen:
nube solet pulsa candidus ire dies.
Vidi ego pampineis oneratam uitibus ulmum,
quae fuerat saeui fulmine tacta Iouis.
Ipse licet sperare uetes, sperabimus usque;
hoc unum fieri te prohibente potest.
Spes mihi magna subit, cum te, mitissime princeps,
spes mihi, respicio cum mea facta, cadit.
Ac ueluti uentis agitantibus aera non est
aequalis rabies continuusque furor,

sed modo subsidunt intermissique silescunt,
    uimque putes illos deposuisse suam:
sic abeunt redeuntque mei uariantque timores,
    et spem placandi dantque negantque tui.
Per superos igitur, qui dant tibi longa dabuntque
    tempora, Romanum si modo nomen amant;
per patriam, quae te tuta et secura parente est,
    cuius, ut in populo, pars ego nuper eram;
sic tibi, quem semper factis animoque mereris,
    reddatur gratae debitus urbis amor;
Liuia sic tecum sociales compleat annos,
    quae, nisi te, nullo coniuge digna fuit,
quae si non esset, caelebs te uita deceret,
    nullaque, cui posses esse maritus, erat;
sospite sit tecum natus quoque sospes, et olim
    inperium regat hoc cum seniore senex;
ut faciuntque tui, sidus iuuenale, nepotes,
    per tua perque sui facta parentis, eant;
sic adsueta tuis semper Victoria castris
    nunc quoque se praestet notaque signa petat,
Ausoniumque ducem solitis circumuolet alis,
    ponat et in nitida laurea serta coma,
per quem bella geris, cuius nunc corpore pugnas,
    auspicium cui das grande deosque tuos,
dimidioque tui praesens es et aspicis urbem,
    dimidio procul es saeuaque bella geris;
hic tibi sic redeat superato uictor ab hoste,
    inque coronatis fulgeat altus equis:
parce, precor, fulmenque tuum, fera tela, reconde,
    heu nimium misero cognita tela mihi!
Parce, pater patriae, nec nominis inmemor huius
    olim placandi spem mihi tolle tui.
Non precor ut redeam, quamuis maiora petitis
    credibile est magnos saepe dedisse deos:
mitius exilium si das propiusque roganti,
    pars erit ex poena magna leuata mea.
ultima perpetior medios eiectus in hostes,
    nec quisquam patria longius exul abest.
Solus ad egressus missus septemplicis Histri
    Parrhasiae gelido uirginis axe premor.
Iazyges et Colchi Tereteaque turba Getaeque
    Danuuii mediis uix prohibentur aquis;
cumque alii causa tibi sint grauiore fugati,
    ulterior nulli, quam mihi, terra data est.
Longius hac nihil est, nisi tantum frigus et hostes,

et maris adstricto quae coit unda gelu.
Hactenus Euxini pars est Romana Sinistri:
proxima Bastarnae Sauromataeque tenent.
Haec est Ausonio sub iure nouissima, uixque
haeret in inperii margine terra tui.
unde precor supplex ut nos in tuta releges,
ne sit cum patria pax quoque adempta mihi,
ne timeam gentes, quas non bene summouet Hister,
neue tuus possim ciuis ab hoste capi.
Fas prohibet Latio quemquam de sanguine natum
Caesaribus saluis barbara uincla pati.
Perdiderint cum me duo crimina, carmen et error,
alterius facti culpa silenda mihi:
nam non sum tanti, renouem ut tua uulnera, Caesar,
quem nimio plus est indoluisse semel.
Altera pars superest, qua turpi carmine factus
arguor obsceni doctor adulterii.
Fas ergo est aliqua caelestia pectora falli,
et sunt notitia multa minora tua;
utque deos caelumque simul sublime tuenti
non uacat exiguis rebus adesse Ioui,
de te pendentem sic dum circumspicis orbem,
effugiunt curas inferiora tuas.
Scilicet inperii princeps statione relicta
inparibus legeres carmina facta modis?
Non ea te moles Romani nominis urget,
inque tuis umeris tam leue fertur onus,
lusibus ut possis aduertere numen ineptis,
excutiasque oculis otia nostra tuis.
Nunc tibi Pannonia est, nunc Illyris ora domanda,
Raetica nunc praebent Thraciaque arma metum,
nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit arcus
Parthus eques timida captaque signa manu,
nunc te prole tua iuuenem Germania sentit,
bellaque pro magno Caesare Caesar obit.
Denique, ut in tanto, quantum non extitit umquam,
corpore pars nulla est, quae labet, inperii,
urbs quoque te et legum lassat tutela tuarum
et morum, similes quos cupis esse tuis.
Non tibi contingunt, quae gentibus otia praestas,
bellaque cum multis inrequieta geris.
Mirer in hoc igitur tantarum pondere rerum
te numquam nostros euoluisse iocos?
At si, quod mallem, uacuum tibi forte fuisset,
nullum legisses crimen in Arte mea.

Illa quidem fateor frontis non esse seuerae
 scripta, nec a tanto principe digna legi:
non tamen idcirco legum contraria iussis
 sunt ea Romanas erudiuntque nurus.
Neue, quibus scribam, possis dubitare, libellos,
 quattuor hos uersus e tribus unus habet:
"este procul, uittae tenues, insigne pudoris,
 quaeque tegis medios instita longa pedes!
Nil nisi legitimum concessaque furta canemus,
 inque meo nullum carmine crimen erit."
Ecquid ab hac omnes rigide summouimus Arte,
 quas stola contingi uittaque sumpta uetat?
"At matrona potest alienis artibus uti,
 quoque trahat, quamuis non doceatur, habet."
Nil igitur matrona legat, quia carmine ab omni
 ad delinquendum doctior esse potest.
Quodcumque attigerit siqua est studiosa sinistri,
 ad uitium mores instruet inde suos.
Sumpserit Annales (nihil est hirsutius illis)
 facta sit unde parens Ilia, nempe leget.
Sumpserit "Aeneadum genetrix" ubi prima, requiret,
 Aeneadum genetrix unde sit alma Venus.
Persequar inferius, modo si licet ordine ferri,
 posse nocere animis carminis omne genus.
Non tamen idcirco crimen liber omnis habebit:
 nil prodest, quod non laedere possit idem.
Igne quid utilius? Siquis tamen urere tecta
 comparat, audaces instruit igne manus.
Eripit interdum, modo dat medicina salutem,
 quaeque iuuet, monstrat, quaeque sit herba nocens.
Et latro et cautus praecingitur ense uiator
 ille sed insidias, hic sibi portat opem.
Discitur innocuas ut agat facundia causas:
 protegit haec sontes, inmeritosque premit.
Sic igitur carmen, recta si mente legatur,
 constabit nulli posse nocere meum.
"At quasdam uitio." Quicumque hoc concipit, errat,
 et nimium scriptis arrogat ille meis.
ut tamen hoc fatear, ludi quoque semina praebent
 nequitiae: tolli tota theatra iube:
peccandi causam multis quam saepe dederunt,
 Martia cum durum sternit harena solum.
Tollatur Circus; non tuta licentia Circi est:
 hic sedet ignoto iuncta puella uiro.
Cum quaedam spatientur in hoc, ut amator eodem

conueniat, quare porticus ulla patet?
Quis locus est templis augustior? Haec quoque uitet,
in culpam siqua est ingeniosa suam.
Cum steterit Iouis aede, Iouis succurret in aede
quam multas matres fecerit ille deus.
Proxima adoranti Iunonis templa subibit,
paelicibus multis hanc doluisse deam.
Pallade conspecta, natum de crimine uirgo
sustulerit quare, quaeret, Erichthonium.
Venerit in magni templum, tua munera, Martis,
stat Venus Vltori iuncta, uir ante fores.
Isidis aede sedens, cur hanc Saturnia, quaeret,
egerit Ionio Bosphorioque mari?
In Venerem Anchises, in Lunam Latmius heros,
in Cererem Iasion, qui referatur, erit.
Omnia peruersas possunt corrumpere mentes
stant tamen illa suis omnia tuta locis.
Et procul a scripta solis meretricibus Arte
summouet ingenuas pagina prima manus.
Quaecumque erupit, qua non sinit ire sacerdos,
protinus huic dempti criminis ipsa rea est.
Nec tamen est facinus uersus euoluere mollis,
multa licet castae non facienda legant.
Saepe supercilii nudas matrona seueri
et Veneris stantis ad genus omne uidet.
Corpora Vestales oculi meretricia cernunt,
nec domino poenae res ea causa fuit.
at cur in nostra nimia est lasciuia Musa,
curue meus cuiquam suadet amare liber?
Nil nisi peccatum manifestaque culpa fatenda est:
paenitet ingenii iudiciique mei.
Cur non Argolicis potius quae concidit armis
uexata est iterum carmine Troia meo?
Cur tacui Thebas et uulnera mutua fratrum,
et septem portas, sub duce quamque suo?
Nec mihi materiam bellatrix Roma negabat,
et pius est patriae facta referre labor.
Denique cum meritis inpleueris omnia, Caesar,
pars mihi de multis una canenda fuit,
utque trahunt oculos radiantia lumina solis,
traxissent animum sic tua facta meum.
Arguor immerito. Tenuis mihi campus aratur:
illud erat magnae fertilitatis opus.
Non ideo debet pelago se credere, siqua
audet in exiguo ludere cumba lacu.

Forsan (et hoc dubitem) numeris leuioribus aptus
sim satis, in paruos sufficiamque modos:
at si me iubeas domitos Iouis igne Gigantas
dicere, conantem debilitabit onus.
Diuitis ingenii est inmania Caesaris acta
condere, materia ne superetur opus.
Et tamen ausus eram. Sed detractare uidebar,
quodque nefas, damno uiribus esse tuis.
Ad leue rursus opus, iuuenalia carmina, ueni,
et falso moui pectus amore meum.
Non equidem uellem: sed me mea fata trahebant,
inque meas poenas ingeniosus eram.
Et mihi, quod didici! Cur me docuere parentes,
litteraque est oculos ulla morata meos?
Haec tibi me inuisum lasciuia fecit, ob Artes,
quis ratus es uetitos sollicitare toros.
Sed neque me nuptae didicerunt furta magistro,
quodque parum nouit, nemo docere potest.
Sic ego delicias et mollia carmina feci,
strinxerit ut nomen fabula nulla meum.
Nec quisquam est adeo media de plebe maritus,
ut dubius uitio sit pater ille meo.
Crede mihi, distant mores a carmine nostro
(uita uerecunda est, Musa iocosa mea)
magnaque pars mendax operum est et ficta meorum:
plus sibi permisit compositore suo.
Nec liber indicium est animi, sed honesta uoluntas:
plurima mulcendis auribus apta feres.
Accius esset atrox, conuiua Terentius esset,
essent pugnaces qui fera bella canunt.
Denique composui teneros non solus amores:
composito poenas solus amore dedi.
Quid, nisi cum multo Venerem confundere uino,
praecepit lyrici Teia Musa senis?
Lesbia quid docuit Sappho, nisi amare, puellas?
Tuta tamen Sappho, tutus et ille fuit.
Nec tibi, Battiade, nocuit, quod saepe legenti
delicias uersu fassus es ipse tuas.
Fabula iucundi nulla est sine amore Menandri,
et solet hic pueris uirginibusque legi.
Ilias ipsa quid est aliud, nisi adultera, de qua
inter amatorem pugna uirunique fuit?
Quid prius est illi flamma Briseidos, utque
fecerit iratos rapta puella duces?
Aut quid Odyssea est, nisi femina propter amorem,

dum uir abest, multis una petita procis?
Quis, nisi Maeonides, Venerem Martemque ligatos
narrat in obsceno corpora prensa toro?
unde nisi indicio magni sciremus Homeri
hospitis igne duas incaluisse deas?
Omne genus scripti grauitate tragoedia uincit:
haec quoque materiam semper amoris habet.
Numquid in Hippolyto, nisi caecae flamma nouercae?
Nobilis est Canace fratris amore sui.
Quid? Non Tantalides agitante Cupidine currus
Pisaeam Phrygiis uexit eburnus equis?
Tingeret ut ferrum natorum sanguine mater,
concitus a laeso fecit amore dolor.
Fecit amor subitas uolucres cum paelice regem,
quaeque suum luget nunc quoque mater Ityn.
Si non Aeropen frater sceleratus amasset,
auersos Solis non legeremus equos.
Inpia nec tragicos tetigisset Scylla coturnos,
ni patrium crinem desecuisset amor.
Qui legis Electran et egentem mentis Oresten,
Aegisthi crimen Tyndaridosque legis.
Nam quid de tetrico referam domitore Chimaerae,
quem leto fallax hospita paene dedit?
Quid loquar Hermionen, quid te, Schoeneia uirgo,
teque, Mycenaeo Phoebas amata duci?
Quid Danaen Danaesque nurum matremque Lyaei
Haemonaque et noctes cui coiere duae?
Quid Peliae generum, quid Thesea, quiue Pelasgum
Iliacam tetigit de rate primus humum?
Huc Iole Pyrrhique parens, huc Herculis uxor,
huc accedat Hylas Iliacusque puer.
Tempore deficiar, tragicos si persequar ignes,
uixque meus capiet nomina nuda liber.
Est et in obscenos commixta tragoedia risus,
multaque praeteriti uerba pudoris habet.
Nec nocet auctori, mollem qui fecit Achillem,
infregisse suis fortia facta modis.
Iunxit Aristides Milesia crimina secum,
pulsus Aristides nec tamen urbe sua est.
Nec qui descripsit corrumpi semina matrum,
Eubius, inpurae conditor historiae,
nec qui composuit nuper Sybaritica, fugit,
nec qui concubitus non tacuere suos.
Suntque ea doctorum monumentis mixta uirorum,
muneribusque ducum publica facta patent.

Neue peregrinis tantum defendar ab armis,
  et Romanus habet multa iocosa liber.
utque suo Martem cecinit grauis Ennius ore,
  Ennius ingenio maximus, arte rudis:
explicat ut causas rapidi Lucretius ignis,
  casurumque triplex uaticinatur opus:
sic sua lasciuo cantata est saepe Catullo
  femina, cui falsum Lesbia nomen erat;
nec contentus ea, multos uulgauit amores,
  in quibus ipse suum fassus adulterium est.
Par fuit exigui similisque licentia Calui,
  detexit uariis qui sua furta modis.
Cinna quoque his comes est, Cinnaque procacior Anser,
  et leue Cornifici parque Catonis opus.
Quid referam Ticidae, quid Memmi carmen, apud quos
  rebus adest nomen nominibusque pudor,
et quorum libris modo dissimulata Perilla est,
  nomine nunc legitur dicta, Metelle, tuo?
Is quoque, Phasiacas Argon qui duxit in undas,
  non potuit Veneris furta tacere suae.
Nec minus Hortensi, nec sunt minus improba Serui
  carmina. Quis dubitet nomina tanta sequi?
Vertit Aristiden Sisenna, nec obfuit illi,
  historiae turpis inseruisse iocos.
Non fuit opprobrio celebrasse Lycorida Gallo,
  sed linguam nimio non tenuisse mero.
Credere iuranti durum putat esse Tibullus,
  sic etiam de se quod neget illa uiro:
fallere custodes idem docuisse fatetur,
  seque sua miserum nunc ait arte premi.
Saepe, uelut gemmam dominae signumue probaret,
  per causam meminit se tetigisse manum,
utque refert, digitis saepe est nutuque locutus,
  et tacitam mensae duxit in orbe notam
et quibus e sucis abeat de corpore liuor,
  inpresso fieri qui solet ore, docet:
denique ab incauto nimium petit ille marito,
  se quoque uti seruet, peccet ut illa minus.
Scit, cui latretur, cum solus obambulet, ipsas
  cui totiens clausas exscreet ante fores,
multaque dat furti talis praecepta docetque
  qua nuptae possint fallere ab arte uiros.
Non fuit hoc illi fraudi, legiturque Tibullus
  et placet, et iam te principe notus erat.
Inuenies eadem blandi praecepta Properti:

destrictus minima nec tamen ille nota est.
His ego successi, quoniam praestantia candor
nomina uiuorum dissimulare iubet.
Non timui, fateor, ne, qua tot iere carinae,
naufraga seruatis omnibus una foret.
Sunt aliis scriptae, quibus alea luditur, artes
(hoc est ad nostros non leue crimen auos)
quid ualeant tali, quo possis plurima iactu
figere, damnosos effugiasue canes,
tessera quos habeat numeros, distante uocato
mittere quo deceat, quo dare missa modo,
discolor ut recto grassetur limite miles,
cum medius gemino calculus hoste perit,
ut bellare sequens sciat et reuocare priorem,
nec tuto fugiens incomitatus eat;
parua sit ut ternis instructa tabella lapillis,
in qua uicisse est continuasse suos;
quique alli lusus (neque enim nunc persequar omnes)
perdere, rem caram, tempora nostra solent.
Ecce canit formas alius iactusque pilarum,
hic artem nandi praecipit, ille trochi,
composita est aliis fucandi cura coloris;
hic epulis leges hospitioque dedit
alter humum, de qua fingantur pocula, monstrat,
quaeque, docet, liquido testa sit apta mero.
Talia luduntur fumoso mense Decembri,
quae damno nulli composuisse fuit.
His ego deceptus non tristia carmina feci,
sed tristis nostros poena secuta iocos.
Denique nec uideo tot de scribentibus unum,
quem sua perdiderit Musa, repertus ego.
Quid, si scripsissem mimos obscena iocantes,
qui semper uetiti crimen amoris habent:
in quibus assidue cultus procedit adulter,
uerbaque dat stulto callida nupta uiro?
Nubilis hos uirgo matronaque uirque puerque
spectat, et ex magna parte senatus adest.
Nec satis incestis temerari uocibus aures;
adsuescunt oculi multa pudenda pati:
cumque fefellit amans aliqua nouitate maritum
plauditur et magno palma fauore datur;
quoque minus prodest, scaena est lucrosa poetae,
tantaque non paruo crimina praetor emit.
Inspice ludorum sumptus, Auguste, tuorum:
empta tibi magno talia multa leges.

Haec tu spectasti spectandaque saepe dedisti
(maiestas adeo conlis ubique tua est)
luminibusque tuis, totus quibus utitur orbis,
scaenica uidisti lentus adulteria.
Scribere si fas est imitantes turpia mimos,
materiae minor est debita poena meae.
An genus hoc scripti faciunt sua pulpita tutum,
quodque licet, mimis scaena licere dedit?
Et mea sunt populo saltata poemata saepe,
saepe oculos etiam detinuere tuos.
Scilicet in domibus nostris ut prisca uirorum
artificis fulgent corpora picta manu,
sic quae concubitus uarios Venerisque figuras
exprimat, est aliquo parua tabella loco:
utque sedet uultu fassus Telamonius iram,
inque oculis facinus barbara mater habet,
sic madidos siccat digitis Venus uda capillos,
et modo maternis tecta uidetur aquis.
Bella sonant alii telis instructa cruentis,
parsque tui generis, pars tua facta canunt.
Inuida me spatio natura coercuit arto,
ingenio uires exiguasque dedit
et tamen ille tuae felix Aeneidos auctor
contulit in Tyrios arma uirumque toros,
nec legitur pars ulla magis de corpore toto,
quam non legitimo foedere iunctus amor.
Phyllidis hic idem teneraeque Amaryllidis ignes
bucolicis iuuenis luserat ante modis.
Nos quoque iam pridem scripto peccauimus isto:
supplicium patitur non noua culpa nouum;
carminaque edideram, cum te delicta notantem
praeteriit totiens inreprehensus eques.
Ergo quae iuuenis mihi non nocitura putaui
scripta parum prudens, nunc nocuere seni.
Sera redundauit ueteris uindicta libelli,
distat et a meriti tempore poena sui.
Ne tamen omne meum credas opus esse remissum,
saepe dedi nostrae grandia uela rati.
Sex ego Fastorum scripsi totidemque libellos,
cumque suo finem mense uolumen habet,
idque tuo nuper scriptum sub nomine, Caesar,
et tibi sacratum sors mea rupit opus;
et dedimus tragicis scriptum regale coturnis,
quaeque grauis debet uerba coturnus habet;
dictaque sunt nobis, quamuis manus ultima coeptis

defuit, in facies corpora uersa nouas.
Atque utinam reuoces animum paulisper ab ira,
et uacuo iubeas hinc tibi pauca legi,
pauca, quibus prima surgens ab origine mundi
in tua deduxi tempora, Caesar, opus:
aspicies, quantum dederis mihi pectoris ipse,
quoque fauore animi teque tuosque canam.
Non ego mordaci destrinxi carmine quemquam,
nec meus ullius crimina uersus habet.
Candidus a salibus suffusis felle refugi:
nulla uenenato littera mixta ioco est.
Inter tot populi, tot scriptis, milia nostri,
quem mea Calliope laeserit, unus ero.
Non igitur nostris ullum gaudere Quiritem
auguror, at multos indoluisse malis;
nec mihi credibile est, quemquam insultasse iacenti,
gratia candori si qua relata meo est
his, precor, atque aliis possint tua numina flecti,
o pater, o patriae cura salusque tuae!
Non ut in Ausoniam redeam, nisi forsitan olim,
cum longo poenae tempore uictus eris,
tutius exilium pauloque quietius oro,
ut par delicto sit mea poena suo.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS TRISTIUM LIBER TERTIUS

I

"Missus in hanc uenio timide liber exulis urbem
da placidam fesso, lector amice, manum;
neue reformida, ne sim tibi forte pudori:
nullus in hac charta uersus amare docet.
Haec domini fortuna mei est, ut debeat illam
infelix nullis dissimulare iocis.
Id quoque, quod uiridi quondam male lusit in aeuo,
heu nimium sero damnat et odit opus.
Inspice quid portem: nihil hic nisi triste uidebis,
carmine temporibus conueniente suis.
Clauda quod alterno subsidunt carmina uersu,
uel pedis hoc ratio, uel uia longa facit;
quod neque sum cedro flauus nec pumice leuis,
erubui domino cultior esse meo;
littera suffusas quod habet maculosa lituras,

laesit opus lacrimis ipse poeta suum.
Siqua uidebuntur casu non dicta Latine,
in qua scribebat, barbara terra fuit.
Dicite, lectores, si non graue, qua sit eundum,
quasque petam sedes hospes in urbe liber."
Haec ubi sum furtim lingua titubante locutus,
qui mihi monstraret, uix fuit unus, iter.
"Di tibi dent, nostro quod non tribuere poetae,
molliter in patria uiuere posse tua.
Duc age, namque sequar, quamuis terraque marique
longinquo referam lassus ab orbe pedem."
Paruit, et ducens "haec sunt fora Caesaris," inquit,
"haec est a sacris quae uia nomen habet,
hic locus est Vestae, qui Pallada seruat et ignem,
haec fuit antiqui regia parua Numae."
Inde petens dextram "porta est" ait "ista Palati,
hic Stator, hoc primum condita Roma loco est."
Singula dum miror, uideo fulgentibus armis
conspicuos postes tectaque digna deo.
"Et Iouis haec" dixi "domus est?" Quod ut esse putarem,
augurium menti querna corona dabat.
Cuius ut accepi dominum, "non fallimur," inquam,
"et magni uerum est hanc Iouis esse domum.
Cur tamen opposita uelatur ianua lauro,
cingit et augustas arbor opaca comas?
Num quia perpetuos meruit domus ista triumphos,
an quia Leucadio semper amata deo est?
Ipsane quod festa est, an quod facit omnia festa?
Quam tribuit terris, pacis an ista nota est?
utque uiret semper laurus nec fronde caduca
carpitur, aeternum sic habet illa decus?
Causa superpositae scripto est testata coronae:
seruatos ciuis indicat huius ope.
Adice seruatis unum, pater optime, ciuem,
qui procul extremo pulsus in orbe latet,
in quo poenarum, quas se meruisse fatetur,
non facinus causam, sed suus error habet.
Me miserum! Vereorque locum uereorque potentem,
et quatitur trepido littera nostra metu.
Aspicis exsangui chartam pallere colore?
Aspicis alternos intremuisse pedes?
Quandocumque, precor, nostro placere parenti
isdem et sub dominis aspiciare domus!"
Inde tenore pari gradibus sublimia celsis
ducor ad intonsi candida templa dei,

signa peregrinis ubi sunt alterna columnis,
    Belides et stricto barbarus ense pater,
quaeque uiri docto ueteres cepere nouique
    pectore, lecturis inspicienda patent.
Quaerebam fratres, exceptis scilicet illis,
    quos suus optaret non genuisse pater.
Quaerentem frustra custos e sedibus illis
    praepositus sancto iussit abire loco.
Altera templa peto, uicino iuncta theatro:
    haec quoque erant pedibus non adeunda meis.
Nec me, quae doctis patuerunt prima libellis,
    atria Libertas tangere passa sua est.
In genus auctoris miseri fortuna redundat,
    et patimur nati, quam tulit ipse, fugam.
Forsitan et nobis olim minus asper et illi
    euictus longo tempore Caesar erit.
Di, precor, atque adeo (neque enim mihi turba roganda est)
    Caesar, ades uoto, maxime diue, meo.
Interea, quoniam statio mihi publica clausa est,
    priuato liceat delituisse loco.
Vos quoque, si fas est, confusa pudore repulsae
    sumite plebeiae carmina nostra manus.

II

Ergo erat in fatis Scythiam quoque uisere nostris,
    quaeque Lycaonio terra sub axe iacet:
nec uos, Pierides, nec stirps Letoia, uestro
    docta sacerdoti turba tulistis opem.
Nec mihi, quod lusi uero sine crimine, prodest,
    quodque magis uita Musa iocata mea est:
plurima sed pelago terraque pericula passum
    ustus ab assiduo frigore Pontus habet.
Quique, fugax rerum securaque in otia natus,
    mollis et inpatiens ante laboris eram,
ultima nunc patior, nec me mare portubus orbum
    perdere, diuersae nec potuere uiae;
sufficit atque malis animus; nam corpus ab illo
    accepit uires, uixque ferenda tulit.
Dum tamen et terris dubius iactabar et undis,
    fallebat curas aegraque corda labor:
ut uia finita est et opus requieuit eundi,
    et poenae tellus est mihi tacta meae,
nil nisi flere libet, nec nostro parcior imber
    lumine, de uerna quam niue manat aqua.

Roma domusque subit desideriumque locorum,
quicquid et amissa restat in urbe mei.
Ei mihi, quo totiens nostri pulsata sepulcri
ianua, sed nullo tempore aperta fuit?
Cur ego tot gladios fugi totiensque minata
obruit infelix nulla procella caput?
Di, quos experior nimium constanter iniquos,
participes irae quos deus unus habet,
exstimulate, precor, cessantia fata meique
interitus clausas esse uetate fores!

III

Haec mea si casu miraris epistula quare
alterius digitis scripta sit, aeger eram.
Aeger in extremis ignoti partibus orbis,
incertusque meae paene salutis eram.
Quem mihi nunc animum dira regione iacenti
inter Sauromatas esse Getasque putes?
Nec caelum patior, nec aquis adsueuimus istis,
terraque nescioquo non placet ipsa modo.
Non domus apta satis, non hic cibus utilis aegro,
nullus, Apollinea qui leuet arte malum,
non qui soletur, non qui labentia tarde
tempora narrando fallat, amicus adest.
Lassus in extremis iaceo populisque locisque,
et subit adfecto nunc mihi, quicquid abest.
Omnia cum subeant, uincis tamen omnia, coniunx,
et plus in nostro pectore parte tenes.
Te loquor absentem, te uox mea nominat unam;
nulla uenit sine te nox mihi, nulla dies.
Quin etiam sic me dicunt aliena locutum,
ut foret amenti nomen in ore tuum.
Si iam deficiam, subpressaque lingua palato
uix instillato restituenda mero,
nuntiet huc aliquis dominam uenisse, resurgam,
spesque tui nobis causa uigoris erit.
Ergo ego sum dubius uitae, tu forsitan istic
iucundum nostri nescia tempus agis?
Non agis, adfirmo. Liquet hoc, carissima, nobis,
tempus agi sine me non nisi triste tibi.
Si tamen inpleuit mea sors, quos debuit, annos,
et mihi uiuendi tam cito finis adest,
quantum erat, o magni, morituro parcere, diui,
ut saltem patria contumularer humo?

Vel poena in tempus mortis dilata fuisset,
uel praecepisset mors properata fugam.
Integer hanc potui nuper bene reddere lucem;
exul ut occiderem, nunc mihi uita data est.
Tam procul ignotis igitur moriemur in oris,
et fient ipso tristia fata loco;
nec mea consueto languescent corpora lecto,
depositum nec me qui fleat, ullus erit;
nec dominae lacrimis in nostra cadentibus ora
accedent animae tempora parua meae;
nec mandata dabo, nec cum clamore supremo
labentes oculos condet amica manus;
sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulcri
indeploratum barbara terra teget.
Ecquid, ubi audieris, tota turbabere mente,
et feries pauida pectora fida manu?
Ecquid, in has frustra tendens tua brachia partes,
clamabis miseri nomen inane uiri?
Parce tamen lacerare genas, nec scinde capillos:
non tibi nunc primum, lux mea, raptus ero.
Cum patriam amisi, tunc me periisse putato:
et prior et grauior mors fuit illa mihi.
Nunc, si forte potes (sed non potes, optima coniunx)
finitis gaude tot mihi morte malis.
Quod potes, extenua forti mala corde ferendo,
ad quae iampridem non rude pectus habes.
Atque utinam pereant animae cum corpore nostrae,
effugiatque auidos pars mihi nulla rogos.
Nam si morte carens uacua uolat altus in aura
spiritus, et Samii sunt rata dicta senis,
inter Sarmaticas Romana uagabitur umbras,
perque feros Manes hospita semper erit.
Ossa tamen facito parua referantur in urna:
sic ego non etiam mortuus exul ero.
Non uetat hoc quisquam: fratrem Thebana peremptum
supposuit tumulo rege uetante soror.
Atque ea cum foliis et amomi puluere misce,
inque suburbano condita pone solo;
quosque legat uersus oculo properante uiator,
grandibus in tituli marmore caede notis:
"hic ego qui iaceo tenerorum lusor amorum
ingenio perii Naso poeta meo;
at tibi qui transis ne sit graue quisquis amasti
dicere "Nasonis molliter ossa cubent""
hoc satis in titulo est. Etenim maiora libelli

et diuturna magis sunt monimenta mihi,
quos ego confido, quamuis nocuere, daturos
nomen et auctori tempora longa suo.
Tu tamen extincto feralia munera semper
deque tuis lacrimis umida serta dato.
Quamuis in cineres corpus mutauerit ignis
sentiet officium maesta fauilla pium.
Scribere plura libet: sed uox mihi fessa loquendo
dictandi uires siccaque lingua negat.
Accipe supremo dictum mihi forsitan ore,
quod, tibi qui mittit, non habet ipse, "uale".

IV

O mihi care quidem semper, sed tempore duro
cognite, res postquam procubuere meae:
usibus edocto si quicquam credis amico,
uiue tibi et longe nomina magna fuge.
Viue tibi, quantumque potes praelustria uita:
saeuum praelustri fulmen ab arce uenit.
Nam quamquam soli possunt prodesse potentes,
non prosit potius, siquis obesse potest.
Effugit hibernas demissa antemna procellas,
lataque plus paruis uela timoris habent.
Aspicis, ut summa cortex leuis innatet unda,
cum graue nexa simul retia mergat onus.
Haec ego si monitor monitus prius ipse fuissem,
in qua debebam forsitan urbe forem.
Dum tecum uixi, dum me leuis aura ferebat,
haec mea per placidas cumba cucurrit aquas.
Qui cadit in plano (uix hoc tamen euenit ipsum)
sic cadit, ut tacta surgere possit humo.
At miser Elpenor tecto delapsus ab alto
occurrit regi debilis umbra suo.
Quid fuit, ut tutas agitaret Daedalus alas,
Icarus inmensas nomine signet aquas?
Nempe quod hic alte, demissius ille uolabat:
nam pennas ambo non habuere suas.
Crede mihi, bene qui latuit bene uixit, et intra
fortunam debet quisque manere suam.
Non foret Eumedes orbus, si filius eius
stultus Achilleos non adamasset equos:
nec natum in flamma uidisset, in arbore natas,
cepisset genitor si Phaethonta Merops.
Tu quoque formida nimium sublimia semper,

propositique, precor, contrahe uela tui.
Nam pede inoffenso spatium decurrere uitae
dignus es et fato candidiore frui.
Quae pro te ut uoueam, miti pietate mereris
haesuraque fide tempus in omne mihi.
Vidi ego te tali uultu mea fata gementem,
qualem credibile est ore fuisse meo.
Nostra tuas uidi lacrimas super ora cadentes,
tempore quas uno fidaque uerba bibi.
Nunc quoque summotum studio defendis amicum,
et mala uix ulla parte leuanda leuas.
Viue sine inuidia, mollesque inglorius annos
exige, amicitias et tibi iunge pares,
Nasonisque tui, quod adhuc non exulat unum,
nomen ama: Scythicus cetera Pontus habet.

IV B

Proxima sideribus tellus Erymanthidos Vrsae
me tenet, adstricto terra perusta gelu.
Bosporos et Tanais superant Scythiaeque paludes
uix satis et noti nomina pauca loci.
ulterius nihil est nisi non habitabile frigus.
Heu quam uicina est ultima terra mihi!
At longe patria est, longe carissima coniunx,
quicquid et haec nobis post duo dulce fuit.
Sic tamen haec adsunt, ut quae contingere non est
corpore: sunt animo cuncta uidenda meo.
Ante oculos errant domus, urbsque et forma locorum,
acceduntque suis singula facta locis.
Coniugis ante oculos, sicut praesentis, imago est.
Illa meos casus ingrauat, illa leuat:
ingrauat hoc, quod abest; leuat hoc, quod praestat amorem
inpositumque sibi firma tuetur onus.
Vos quoque pectoribus nostris haeretis, amici,
dicere quos cupio nomine quemque suo.
Sed timor officium cautus compescit, et ipsos
in nostro poni carmine nolle puto.
Ante uolebatis, gratique erat instar honoris,
uersibus in nostris nomina uestra legi.
Quod quoniam est anceps, intra mea pectora quemque
alloquar, et nulli causa timoris ero.
Nec meus indicio latitantes uersus amicos
protrahit. Occulte siquis amabat, amet.
Scite tamen, quamuis longe regione remotus

absim, uos animo semper adesse meo.
Et qua quisque potest, aliqua mala nostra leuate,
fidam proiecto neue negate manum.
Prospera sic maneat uobis fortuna, nec umquam
contacti simili sorte rogetis idem.

V

Vsus amicitiae tecum mihi paruus, ut illam
non aegre posses dissimulare, fuit,
nec me complexus uinclis propioribus esses
naue mea uento, forsan, eunte suo.
ut cecidi cunctique metu fugere ruinam,
uersaque amicitiae terga dedere meae,
ausus es igne Iouis percussum tangere corpus
et deploratae limen adire domus:
idque recens praestas nec longo cognitus usu,
quod ueterum misero uix duo tresue mihi.
Vidi ego confusos uultus uisosque notaui,
osque madens fletu pallidiusque meo:
et lacrimas cernens in singula uerba cadentes
ore meo lacrimas, auribus illa bibi;
brachiaque accepi presso pendentia collo,
et singultatis oscula mixta sonis.
Sum quoque, care, tuis defensus uiribus absens
(scis carum ueri nominis esse loco),
multaque praeterea manifestaque signa fauoris
pectoribus teneo non abitura meis.
Di tibi posse tuos tribuant defendere semper,
quos in materia prosperiore iuues.
Si tamen interea, quid in his ego perditus oris
(quod te credibile est quaerere) quaeris, agam:
spe trahor exigua, quam tu mihi demere noli,
tristia leniri numina posse dei.
Seu temere exspecto, siue id contingere fas est,
tu mihi, quod cupio, fas, precor, esse proba,
quaeque tibi linguae est facundia, confer in illud,
ut doceas uotum posse ualere meum.
Quo quisque est maior, magis est placabilis irae,
et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
pugna suum finem, cum iacet hostis, habet:
at lupus et turpes instant morientibus ursi
et quaecumque minor nobilitate fera.
Maius apud Troiam forti quid habemus Achille?

Dardanii lacrimas non tulit ille senis.
Quae ducis Emathii fuerit clementia, Porus
Dareique docent funeris exsequiae.
Neue hominum referam flexas ad mitius iras,
Iunonis gener est qui prius hostis erat.
Denique non possum nullam sperare salutem,
cum poenae non sit causa cruenta meae.
Non mihi quaerenti pessumdare cuncta petitum
Caesareum caput est, quod caput orbis erat:
non aliquid dixiue, elataue lingua loquendo est,
lapsaque sunt nimio uerba profana mero:
inscia quod crimen uiderunt lumina, plector,
peccatumque oculos est habuisse meum.
Non equidem totam possum defendere culpam:
sed partem nostri criminis error habet.
spes igitur superest facturum ut molliat ipse
mutati poenam condicione loci.
Hos utinam nitidi Solis praenuntius ortus
afferat admisso Lucifer albus equo!

VI

Foedus amicitiae nec uis, carissime, nostrae,
nec, si forte uelis, dissimulare potes.
Donec enim licuit, nec te mihi carior alter,
nec tibi me tota iunctior urbe fuit;
isque erat usque adeo populo testatus, ut esset
paene magis quam tu quamque ego notus, amor:
quique est in caris animi tibi candor amicis-
cognita sunt ipsi, quem colis, ista uiro.
Nil ita celabas, ut non ego conscius essem,
pectoribusque dabas multa tegenda meis:
cuique ego narrabam secreti quicquid habebam,
excepto quod me perdidit, unus eras.
Id quoque si scisses, saluo fruerere sodali,
consilioque forem sospes, amice, tuo.
Sed mea me in poenam nimirum fata trahebant.
Omne bonae claudent utilitatis iter?
Siue malum potui tamen hoc uitare cauendo,
seu ratio fatum uincere nulla ualet,
tu tamen, o nobis usu iunctissime longo,
pars desiderii maxima paene mei,
sis memor, et siquas fecit tibi gratia uires,
illas pro nobis experiare, rogo,
numinis ut laesi fiat mansuetior ira,

mutatoque minor sit mea poena loco.
Idque ita, si nullum scelus est in pectore nostro,
principiumque mei criminis error habet.
Nec breue nec tutum, quo sint mea, dicere, casu
lumina funesti conscia facta mali:
mensque reformidat, ueluti sua uulnera, tempus
illud, et admonitu fit nouus ipse pudor:
sed quaecumque adeo possunt afferre pudorem,
illa tegi caeca condita nocte decet.
Nil igitur referam nisi me peccasse, sed illo
praemia peccato nulla petita mihi,
stultitiamque meum crimen debere uocari,
nomina si facto reddere uera uelis.
Quae si non ita sunt, alium, quo longius absim,
quaere, suburbana est hic mihi terra locus.

VII

Vade salutatum, subito perarata, Perillam,
littera, sermonis fida ministra mei.
Aut illam inuenies dulci cum matre sedentem,
aut inter libros Pieridasque suas.
Quicquid aget, cum te scierit uenisse, relinquet,
nec mora, quid uenias quidue, requiret, agam.
Viuere me dices, sed sic, ut uiuere nolim,
nec mala tam longa nostra leuata mora:
et tamen ad Musas, quamuis nocuere, reuerti,
aptaque in alternos cogere uerba pedes.
"Tu quoque" dic "studiis communibus ecquid inhaeres,
doctaque non patrio carmina more canis?
Nam tibi cum fatis mores natura pudicos
et raras dotes ingeniumque dedit.
Hoc ego Pegasidas deduxi primus ad undas,
ne male fecundae uena periret aquae;
primus id aspexi teneris in uirginis annis,
utque pater natae duxque comesque fui.
Ergo si remanent ignes tibi pectoris idem,
sola tuum uates Lesbia uincet opus.
Sed uereor, ne te mea nunc fortuna retardet,
postque meos casus sit tibi pectus iners.
Dum licuit, tua saepe mihi, tibi nostra legebam;
saepe tui iudex, saepe magister eram:
aut ego praebebam factis modo uersibus aures,
aut, ubi cessares, causa ruboris eram.
Forsitan exemplo, quia me laesere libelli,

tu quoque sis poenae fata secuta meae.
Pone, Perilla, metum. Tantummodo femina nulla
neue uir a scriptis discat amare tuis.
Ergo desidiae remoue, doctissima, causas,
inque bonas artes et tua sacra redi.
Ista decens facies longis uitiabitur annis,
rugaque in antiqua fronte senilis erit,
inicietque manum formae damnosa senectus,
quae strepitus passu non faciente uenit.
Cumque aliquis dicet "fuit haec formosa" dolebis,
et speculum mendax esse querere tuum.
Sunt tibi opes modicae, cum sis dignissima magnis:
finge sed inmensis censibus esse pares,
nempe dat id quodcumque libet fortuna rapitque,
Irus et est subito, qui modo Croesus erat.
Singula ne referam, nil non mortale tenemus
pectoris exceptis ingeniique bonis.
En ego, cum caream patria uobisque domoque,
raptaque sint, adimi quae potuere mihi,
ingenio tamen ipse meo comitorque fruorque:
Caesar in hoc potuit iuris habere nihil.
Quilibet hanc saeuo uitam mihi finiat ense,
me tamen extincto fama superstes erit,
dumque suis uictrix omnem de montibus orbem
prospiciet domitum Martia Roma, legar.
Tu quoque, quam studii maneat felicior usus,
effuge uenturos, qua potes, usque rogos!"

VIII

Nunc ego Triptolemi cuperem consistere curru,
misit in ignotam qui rude semen humum;
nunc ego Medeae uellem frenare dracones,
quos habuit fugiens arce, Corinthe, tua;
nunc ego iactandas optarem sumere pennas,
siue tuas, Perseu, Daedale, siue tuas:
ut tenera nostris cedente uolatibus aura
aspicerem patriae dulce repente solum,
desertaeque domus uultus, memoresque sodales,
caraque praecipue coniugis ora meae.
Stulte, quid haec frustra uotis puerilibus optas,
quae non ulla tibi fertque feretque dies?
Si semel optandum est, Augusti numen adora,
et, quem sensisti, rite precare deum.
Ille tibi pennasque potest currusque uolucres

tradere. Det reditum, protinus ales eris.
Si precer hoc (neque enim possum maiora rogare)
ne mea sint, timeo, uota modesta parum.
Forsitan hoc olim, cum iam satiauerit iram,
tum quoque sollicita mente rogandus erit.
Quod minus interea est, instar mihi muneris ampli,
ex his me iubeat quolibet ire locis.
Nec caelum nec aquae faciunt nec terra nec aurae;
ei mihi, perpetuus corpora languor habet!
Seu uitiant artus aegrae contagia mentis,
siue mei causa est in regione mali,
ut tetigi Pontum, uexant insomnia, uixque
ossa tegit macies nec iuuat ora cibus;
quique per autumnum percussis frigore primo
est color in foliis, quae noua laesit hiems,
is mea membra tenet, nec uiribus alleuor ullis,
et numquam queruli causa doloris abest.
Nec melius ualeo, quam corpore, mente, sed aegra est
utraque pars aeque binaque damna fero.
Haeret et ante oculos ueluti spectabile corpus
astat fortunae forma legenda meae:
cumque locum moresque hominum cultusque sonumque
cernimus, et, qui sim qui fuerimque, subit,
tantus amor necis est, querar ut cum Caesaris ira,
quod non offensas uindicet ense suas.
At, quoniam semel est odio ciuiliter usus,
mutato leuior sit fuga nostra loco.

IX

Hic quoque sunt igitur Graiae (quis crederet?) urbes
inter inhumanae nomina barbariae?
Huc quoque Mileto missi uenere coloni,
inque Getis Graias constituere domos?
Sed uetus huic nomen, positaque antiquius urbe,
constat ab Absyrti caede fuisse loco.
Nam rate, quae cura pugnacis facta Mineruae
per non temptatas prima cucurrit aquas,
impia desertum fugiens Medea parentem
dicitur his remos applicuisse uadis.
Quem procul ut uidit tumulo speculator ab alto,
"hospes," ait "nosco, Colchide, uela, uenit."
Dum trepidant Minyae, dum soluitur aggere funis,
dum sequitur celeres ancora tracta manus,
conscia percussit meritorum pectora Colchis

ausa atque ausura multa nefanda manu;
et, quamquam superest ingens audacia menti,
pallor in attonitae uirginis ore fuit.
Ergo ubi prospexit uenientia uela "tenemur,
et pater est aliqua fraude morandus" ait.
Dum quid agat quaerit, dum uersat in omnia uultus,
ad fratrem casu lumina flexa tulit.
Cuius ut oblata est praesentia, "uicimus" inquit:
"hic mihi morte sua causa salutis erit."
Protinus ignari nec quicquam tale timentis
innocuum rigido perforat ense latus,
atque ita diuellit diuulsaque membra per agros
dissipat in multis inuenienda locis.
Neu pater ignoret, scopulo proponit in alto
pallentesque manus sanguineumque caput,
ut genitor luctuque nouo tardetur et, artus
dum legit extinctos, triste moretur iter.
Inde Tomis dictus locus hic, quia fertur in illo
membra soror fratris consecuisse sui.

X

Siquis adhuc istic meminit Nasonis adempti,
et superest sine me nomen in urbe meum.
suppositum stellis numquam tangentibus aequor
me sciat in media uiuere barbaria.
Sauromatae cingunt, fera gens, Bessique Getaeque,
quam non ingenio nomina digna meo!
Dum tamen aura tepet, medio defendimur Histro:
ille suis liquidis bella repellit aquis.
At cum tristis hiems squalentia protulit ora,
terraque marmoreo est candida facta gelu,
dum prohibet Boreas et nix habitare sub Arcto,
tum patet has gentes axe tremente premi.
Nix iacet, et iactam ne sol pluuiaeque resoluant,
indurat Boreas perpetuamque facit.
Ergo ubi delicuit nondum prior, altera uenit,
et solet in multis bima manere locis;
tantaque commoti uis est Aquilonis, ut altas
aequet humo turres tectaque rapta ferat.
Pellibus et sutis arcent mala frigora bracis,
oraque de toto corpore sola patent.
Saepe sonant moti glacie pendente capilli,
et nitet inducto candida barba gelu;
nudaque consistunt, formam seruantia testae,

uina, nec hausta meri, sed data frusta bibunt.
Quid loquar, ut uincti concrescant frigore riui,
deque lacu fragiles effodiantur aquae?
Ipse, papyrifero qui non angustior amne
miscetur uasto multa per ora freto,
caeruleos uentis latices durantibus, Hister
congelat et tectis in mare serpit aquis;
quaque rates ierant, pedibus nunc itur, et undas
frigore concretas ungula pulsat equi;
perque nouos pontes, subter labentibus undis,
ducunt Sarmatici barbara plaustra boues.
Vix equidem credar, sed, cum sint praemia falsi
nulla, ratam debet testis habere fidem.
Vidimus ingentem glacie consistere pontum,
lubricaque inmotas testa premebat aquas.
Nec uidisse sat est. Durum calcauimus aequor,
undaque non udo sub pede summa fuit.
Si tibi tale fretum quondam, Leandre, fuisset,
non foret angustae mors tua crimen aquae.
Tum neque se pandi possunt delphines in auras
et quamuis Boreas iactatis insonet alis,
fluctus in obsesso gurgite nullus erit;
inclusaeque gelu stabunt in marmore puppes,
nec poterit rigidas findere remus aquas.
Vidimus in glacie pisces haerere ligatos,
sed pars ex illis tum quoque uiua fuit.
Siue igitur nimii Boreae uis saeua marinas,
protinus aequato siccis Aquilonibus Histro
inuehitur celeri barbarus hostis equo;
hostis equo pollens longeque uolante sagitta
uicinam late depopulatur humum.
Diffugiunt alii, nullisque tuentibus agros
incustoditae diripiuntur opes,
ruris opes paruae, pecus et stridentia plaustra,
et quas diuitias incola pauper habet.
Pars agitur uinctis post tergum capta lacertis,
respiciens frustra rura Laremque suum:
pars cadit hamatis misere confixa sagittis:
nam uolucri ferro tinctile uirus inest.
Quae nequeunt secum ferre aut abducere, perdunt,
et cremat insontes hostica flamma casas.
Tunc quoque, cum pax est, trepidant formidine belli,
nec quisquam presso uomere sulcat humum.
Aut uidet aut metuit locus hic, quem non uidet, hostem;
cessat iners rigido terra relicta situ.

Non hic pampinea dulcis latet uua sub umbra,
nec cumulant altos feruida musta lacus.
Poma negat regio, nec haberet Acontius, in quo
scriberet hic dominae uerba legenda suae.
Aspiceres nudos sine fronde, sine arbore, campos:
heu loca felici non adeunda uiro!
Ergo tam late pateat cum maximus orbis,
haec est in poenam terra reperta meam.

XI

Si quis es, insultes qui casibus, inprobe, nostris,
meque reum dempto fine cruentus agas,
natus es e scopulis et pastus lacte ferino,
et dicam silices pectus habere tuum.
Quis gradus ulterior, quo se tua porrigat ira,
restat? Quidue meis cernis abesse malis?
Barbara me tellus et inhospita litora Ponti
cumque suo Borea Maenalis Vrsa uidet.
Nulla mihi cum gente fera commercia linguae:
omnia solliciti sunt loca plena metus.
utque fugax auidis ceruus deprensus ab ursis,
cinctaue montanis ut pauet agna lupis,
sic ego belligeris a gentibus undique saeptus
terreor, hoste meum paene premente latus.
utque sit exiguum poenae, quod coniuge cara,
quod patria careo pignoribusque meis:
ut mala nulla feram nisi nudam Caesaris iram,
nuda parum est nobis Caesaris ira mali?
Et tamen est aliquis, qui uulnera cruda retractet,
soluat et in mores ora diserta meos.
In causa facili cuiuis licet esse diserto,
et minimae uires frangere quassa ualent.
Subruere est arces et stantia moenia uirtus:
quamlibet ignaui praecipitata premunt.
Non sum ego quod fueram. Quid inanem proteris umbram?
quid cinerem saxis bustaque nostra petis?
Hector erat tunc cum bello certabat; at idem
uinctus ad Haemonios non erat Hector equos.
Me quoque, quem noras olim, non esse memento:
ex illo superant haec simulacra uiro.
Quid simulacra, ferox, dictis incessis amaris?
Parce, precor, Manes sollicitare meos.
Omnia uera puta mea crimina, nil sit in illis,
quod magis errorem quam scelus esse putes,

pendimus en profugi (satia tua pectora) poenas
exilioque graues exiliique loco.
Carnifici fortuna potest mea flenda uideri:
et tamen est uno iudice mersa partum.
Saeuior es tristi Busiride, saeuior illo,
qui falsum lento torruit igne bouem,
quique bouem Siculo fertur donasse tyranno,
et dictis artes conciliasse suas:
"munere in hoc, rex, est usus, sed imagine maior,
nec sola est operis forma probanda mei.
Aspicis a dextra latus hoc adapertile tauri?
Hac tibi, quem perdes, coniciendus erit.
Protinus inclusum lentis carbonibus ure:
mugiet, et ueri uox erit illa bouis.
Pro quibus inuentis, ut munus munere penses,
da, precor, ingenio praemia digna meo."
Dixerat. At Phalaris "poenae mirande repertor,
ipse tuum praesens imbue" dixit "opus".
Nec mora, monstratis crudeliter ignibus ustus
exhibuit geminos ore gemente sonos.
Quid mihi cum Siculis inter Scythiamque Getasque?
Ad te, quisquis is es, nostra querela redit.
utque sitim nostro possis explere cruore,
quantaque uis, auido gaudia corde feras,
tot mala sum fugiens tellure, tot aequore passus,
te quoque ut auditis posse dolere putem.
Crede mihi, si sit nobis collatus Vlixes,
Neptunine minor quam Iouis ira fuit?
Ergo quicumque es, rescindere crimina noli,
deque graui duras uulnere tolle manus;
utque meae famam tenuent obliuia culpae,
facta cicatricem ducere nostra sine;
humanaeque memor sortis, quae tollit eosdem
et premit, incertas ipse uerere uices.
Et quoniam, fieri quod numquam posse putaui,
est tibi de rebus maxima cura meis,
non est quod timeas: fortuna miserrima nostra est,
omne trahit secum Caesaris ira malum.
Quod magis ut liqueat, neue hoc ego fingere credar,
ipse uelim poenas experiare meas.

XII

Frigora iam Zephyri minuunt, annoque peracto
longior antiquis uisa Maeotis hiems,

inpositamque sibi qui non bene pertulit Hellen,
 tempora nocturnis aequa diurna facit.
Iam uiolam puerique legunt hilaresque puellae,
 rustica quae nullo nata serente uenit;
prataque pubescunt uariorum flore colorum,
 indocilique loquax gutture uernat auis;
utque malae matris crimen deponat hirundo
 sub trabibus cunas tectaque parua facit;
herbaque, quae latuit Cerealibus obruta sulcis,
 exit et expandit molle cacumen humo;
quoque loco est uitis, de palmite gemma mouetur:
 nam procul a Getico litore uitis abest;
quoque loco est arbor, turgescit in arbore ramus:
 nam procul a Geticis finibus arbor abest.
Otia nunc istic, iunctisque ex ordine ludis
 cedunt uerbosi garrula bella fori.
usus equi nunc est, leuibus nunc luditur armis,
 nunc pila, nunc celeri uoluitur orbe trochus;
nunc ubi perfusa est oleo labente iuuentus,
 defessos artus Virgine tingit aqua.
Scaena uiget studiisque fauor distantibus ardet,
 proque tribus resonant terna theatra foris.
O quantum et quotiens non est numerare, beatum,
 non interdicta cui licet urbe frui!
At mihi sentitur nix uerno sole soluta,
 quaeque lacu durae non fodiantur aquae:
nec mare concrescit glacie, nec, ut ante, per Histrum
 stridula Sauromates plaustra bubulcus agit.
Incipient aliquae tamen huc adnare carinae,
 hospitaque in Ponti litore puppis erit.
Sedulus occurram nautae, dictaque salute,
 quid ueniat, quaeram, quisue quibusue locis.
Ille quidem mirum ni de regione propinqua
 non nisi uicinas tutus ararit aquas.
Rarus ab Italia tantum mare nauita transit,
 litora rarus in haec portubus orba uenit.
Siue tamen Graeca scierit, siue ille Latina
 uoce loqui (certe gratior huius erit;
fas quoque ab ore freti longaeque Propontidos undis
 huc aliquem certo uela dedisse Noto),
quisquis is est, memori rumorem uoce referre
 et fieri famae parsque gradusque potest.
Is, precor, auditos possit narrare triumphos
 Caesaris et Latio reddita uota Ioui,
teque, rebellatrix, tandem, Germania, magni

triste caput pedibus supposuisse ducis.
Haec mihi qui referet, quae non uidisse dolebo,
ille meae domui protinus hospes erit.
Ei mihi, iamne domus Scythico Nasonis in orbe est?
Iamque suum mihi dat pro Lare poena locum?
di facite ut caesar non hic penetrale domumque,
hospitium poenae sed uelit esse meae.

XIII

Ecce superuacuus (quid enim fuit utile gigni?)
ad sua natalis tempora noster adest.
Dure, quid ad miseros ueniebas exulis annos?
debueras illis inposuisse modum.
Si tibi cura mei, uel si pudor ullus inesset,
non ultra patriam me sequerere meam,
quoque loco primum tibi sum male cognitus infans,
illo temptasses ultimus esse mihi,
inque relinquendo, quod idem fecere sodales,
tu quoque dixisses tristis in urbe "uale".
Quid tibi cum Ponto? Num te quoque Caesaris ira
extremam gelidi misit in orbis humum?
Scilicet exspectas soliti tibi moris honorem,
pendeat ex umeris uestis ut alba meis,
fumida cingatur florentibus ara coronis,
micaque sollemni turis in igne sonet,
libaque dem proprie genitale notantia tempus,
concipiamque bonas ore fauente preces.
Non ita sum positus, nec sunt ea tempora nobis,
aduentu possim laetus ut esse tuo.
Funeris ara mihi, ferali cincta cupresso,
conuenit et structis flamma parata rogis.
Nec dare tura libet nil exorantia diuos,
in tantis subeunt nec bona uerba malis.
Si tamen est aliquid nobis hac luce petendum,
in loca ne redeas amplius ista, precor,
dum me terrarum pars paene nouissima, Pontus,
Euxinus falso nomine dictus, habet.

XIV

Cultor et antistes doctorum sancte uirorum,
quid facis ingenio semper amice meo?
Ecquid, ut incolumem quondam celebrare solebas,
nunc quoque ne uidear totus abesse, caues?

Conficis exceptis ecquid mea carmina solis
    Artibus, artifici quae nocuere suo?
Immo ita fac, quaeso, uatum studiose nouorum,
    quaque potes, retine corpus in urbe meum.
Est fuga dicta mihi, non est fuga dicta libellis,
    qui domini poenam non meruere sui.
Saepe per externas profugus pater exulat oras,
    urbe tamen natis exulis esse licet.
Palladis exemplo de me sine matre creata
    carmina sunt; stirps haec progeniesque mea est.
Hanc tibi commendo, quae quo magis orba parente est,
    hoc tibi tutori sarcina maior erit.
Tres mihi sunt nati contagia nostra secuti:
    cetera fac curae sit tibi turba palam.
Sunt quoque mutatae, ter quinque uolumina, formae,
    carmina de domini funere rapta sui.
Illud opus potuit, si non prius ipse perissem,
    certius a summa nomen habere manu:
nunc incorrectum populi peruenit in ora,
    in populi quicquam si tamen ore mei est.
Hoc quoque nescioquid nostris appone libellis,
    diuerso missum quod tibi ab orbe uenit.
Quod quicumque leget (si quis leget) aestimet ante,
    compositum quo sit tempore quoque loco.
Aequus erit scriptis, quorum cognouerit esse
    exilium tempus barbariamque locum:
inque tot aduersis carmen mirabitur ullum
    ducere me tristi sustinuisse manu.
Ingenium fregere meum mala, cuius et ante
    fons infecundus paruaque uena fuit.
Sed quaecumque fuit, nullo exercente refugit,
    et longo periit arida facta situ.
Non hic librorum, per quos inuiter alarque,
    copia: pro libris arcus et arma sonant.
Nullus in hac terra, recitem si carmina, cuius
    intellecturis auribus utar, adest.
Non quo secedam locus est. Custodia muri
    summouet infestos clausaque porta Getas.
Saepe aliquod quaero uerbum nomenque locumque,
    nec quisquam est a quo certior esse queam.
Dicere saepe aliquid conanti (turpe fateri)
    uerba mihi desunt dedidicique loqui.
Threicio Scythicoque fere circumsonor ore,
    et uideor Geticis scribere posse modis.
Crede mihi, timeo ne sint inmixta Latinis

inque meis scriptis Pontica uerba legas.
Qualemcumque igitur uenia dignare libellum.
Sortis et excusa condicione meae.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS TRISTIUM LIBER QUARTUS

I

Siqua meis fuerint, ut erunt, vitiosa libellis,
excusata suo tempore, lector, habe.
exul eram, requiesque mihi, non fama petita est,
mens intenta suis ne foret usque malis.
hoc est cur cantet vinctus quoque compede fossor,
indocili numero cum grave mollit opus.
cantat et innitens limosae pronus harenae,
adverso tardam qui trahit amne ratem;
quique refert pariter lentos ad pectora remos,
in numerum pulsa brachia iactat aqua.
fessus ubi incubuit baculo saxove resedit
pastor, harundineo carmine mulcet oves.
cantantis pariter, pariter data pensa trahentis,
fallitur ancillae decipiturque labor.
fertur et abducta Lyrneside tristis Achilles
Haemonia curas attenuasse lyra.
cum traheret silvas Orpheus et dura canendo
saxa, bis amissa coniuge maestus erat.
me quoque Musa levat Ponti loca iussa petentem:
sola comes nostrae perstitit illa fugae;
sola nec insidias, nec Sinti militis ensem,
nec mare nec ventos barbariamque timet.
scit quoque, cum perii, quis me deceperit error,
et culpam in facto, non scelus, esse meo,
scilicet hoc ipso nunc aequa, quod obfuit ante,
cum mecum iuncti criminis acta rea est.
non equidem vellem, quoniam nocitura fuerunt,
Pieridum sacris inposuisse manum.
sed nunc quid faciam? vis me tenet ipsa sacrorum,
et carmen demens carmine laesus amo.
sic nova Dulichio lotos gustata palato
illo, quo nocuit, grata sapore fuit.
sentit amans sua damna fere, tamen haeret in illis,
materiam culpae persequiturque suae.
nos quoque delectant, quamvis nocuere, libelli,

quodque mihi telum vulnera fecit, amo.
forsitan hoc studium possit furor esse videri,
sed quiddam furor hic utilitatis habet:
semper in obtutu mentem vetat esse malorum,
praesentis casus immemoremque facit.
utque suum Bacche non sentit saucia vulnus,
dum stupet Idaeis exululata iugis,
sic ubi mota calent viridi mea pectora thyrso,
altior humano spiritus ille malo est.
ille nec exilium, Scythici nec litora ponti,
ille nec iratos sentit habere deos.
utque soporiferae biberem si pocula Lethes,
temporis adversi sic mihi sensus abest.
iure deas igitur veneror mala nostra levantes,
sollicitae comites ex Helicone fugae,
et partim pelago, partim vestigia terra
vel rate dignatas vel pede nostra sequi.
sint, precor, hae saltem faciles mihi! namque deorum
cetera cum magno Caesare turba facit,
meque tot adversis cumulant, quot litus harenas,
quotque fretum pisces, ovaque piscis habet.
vere prius flores, aestu numerabis aristas,
poma per autumnum frigoribusque nives,
quam mala, quae toto patior iactatus in orbe,
dum miser Euxini litora laeva peto.
nec tamen, ut veni, levior fortuna malorum est:
huc quoque sunt nostras fata secuta vias;
hic quoque cognosco natalis stamina nostri,
stamina de nigro vellere facta mihi.
utque neque insidias capitisque pericula narrem,
vera quidem, veri sed graviora fide,
vivere quam miserum est inter Bessosque Getasque
illum, qui populi semper in ore fuit!
quam miserum est, porta vitam muroque tueri,
vixque sui tutum viribus esse loci!
aspera militiae iuvenis certamina fugi,
nec nisi lusura movimus arma manu;
nunc senior gladioque latus scutoque sinistram,
canitiem galeae subicioque meam.
nam dedit e specula custos ubi signa tumultus,
induimus trepida protinus arma manu.
hostis habens arcus imbutaque tela venenis,
saevus anhelanti moenia lustrat equo;
utque rapax pecudem, quae se non texit ovili,
per sata, per silvas fertque trahitque lupus,

sic, siquem nondum portarum saepe receptum
barbarus in campis repperit hostis, habet:
aut sequitur captus coniectaque vincula collo
accipit, aut telo virus habente perit.
hic ego sollicitae iaceo novus incola sedis:
heu nimium fati tempora longa mei!
et tamen ad numeros antiquaque sacra reverti
sustinet in tantis hospita Musa malis.
sed neque cui recitem quisquam est mea carmina, nec qui
auribus accipiat verba Latina suis.
ipse mihi—quid enim faciam?—scriboque legoque,
tutaque iudicio littera nostra meo est.
saepe tamen dixi 'cui nunc haec cura laborat?
an mea Sauromatae scripta Getaeque legent?'
saepe etiam lacrimae me sunt scribente profusae,
umidaque est fletu littera facta meo,
corque vetusta meum, tamquam nova, vulnera novit,
inque sinum maestae labitur imber aquae.
cum, vice mutata, qui sim fuerimque, recordor
et, tulerit quo me casus et unde, subit,
saepe manus demens, studiis irata sibique,
misit in arsuros carmina nostra rogos.
atque ita, de multis quoniam non multa supersunt,
cum venia facito, quisquis es, ista legas.
tu quoque non melius, quam sunt mea tempora, carmen,
interdicta mihi, consule, Roma, boni.

II

Iam fera Caesaribus Germania, totus ut orbis,
victa potest flexo succubuisse genu,
altaque velentur fortasse Palatia sertis,
turaque in igne sonent inficiantque diem,
candidaque adducta collum percussa securi
victima purpureo sanguine pulset humum,
donaque amicorum templis promissa deorum
reddere victores Caesar uterque parent;
et qui Caesareo iuvenes sub nomine crescunt,
perpetuo terras ut domus illa regat,
cumque bonis nuribus pro sospite Livia nato
munera det meritis, saepe datura, deis;
et pariter matres et quae sine crimine castos
perpetua servant virginitate focos;
plebs pia cumque pia laetetur plebe senatus,
parvaque cuius eram pars ego nuper, eques.

nos procul expulsos communia gaudia fallunt,
famaque tam longe non nisi parva venit.
ergo omnis populus poterit spectare triumphos,
cumque ducum titulis oppida capta leget,
vinclaque captiva reges cervice gerentes
ante coronatos ire videbit equos,
et cernet vultus aliis pro tempore versos,
terribiles aliis inmemoresque sui.
quorum pars causas et res et nomina quaeret,
pars referet, quamvis noverit illa parum:
'hic, qui Sidonio fulget sublimis in ostro,
dux fuerat belli, proximus ille duci.
hic, qui nunc in humo lumen miserabile fixit,
non isto vultu, cum tulit arma, fuit.
ille ferox et adhuc oculis hostilibus ardens
hortator pugnae consiliumque fuit.
perfidus hic nostros inclusit fraude locorum,
squalida promissis qui tegit ora comis.
illo, qui sequitur, dicunt mactata ministro
saepe recusanti corpora capta deo.
hic lacus, hi montes, haec tot castella, tot amnes
plena ferae caedis, plena cruoris erant.
Drusus in his meruit quondam cognomina terris,
quae bona progenies, digna parente, tulit.
cornibus hic fractis viridi male tectus ab ulva
decolor ipse suo sanguine Rhenus erat.
crinibus en etiam fertur Germania passis,
et ducis invicti sub pede maesta sedet,
collaque Romanae praebens animosa securi
vincula fert illa, qua tulit arma, manu.'
hos super in curru, Caesar, victore veheris
purpureus populi rite per ora tui,
quaque ibis, manibus circumplaudere tuorum,
undique iactato flore tegente vias.
tempora Phoebea lauro cingetur 'io' que
miles 'io' magna voce 'triumphe' canet.
ipse sono plausuque simul fremituque calentes
quadriiugos cernes saepe resistere equos.
inde petes arcem, delubra faventia votis,
et dabitur merito laurea vota Iovi.
haec ego summotus, qua possum, mente videbo:
erepti nobis ius habet illa loci;
illa per inmensas spatiatur libera terras,
in caelum celeri pervenit illa fuga;
illa meos oculos mediam deducit in Vrbem,

immunes tanti nec sinit esse boni;
invenietque animus, qua currus spectet eburnos;
sic certe in patria per breve tempus ero.
vera tamen capiet populus spectacula felix,
laetaque erit praesens cum duce turba suo.
at mihi fingendo tantum longeque remotis
auribus hic fructus percipiendus erit,
aque procul Latio diversum missus in orbem
qui narret cupido, vix erit, ista mihi.
is quoque iam serum referet veteremque triumphum:
quo tamen audiero tempore, laetus ero.
illa dies veniet, mea qua lugubria ponam,
causaque privata publica maior erit.

III

Magna minorque ferae, quarum regis altera Graias,
altera Sidonias, utraque sicca, rates,
omnia cum summo positae videatis in axe,
et maris occiduas non subeatis aquas,
aetheriamque suis cingens amplexibus arcem
vester ab intacta circulus extet humo,
aspicite illa, precor, quae non bene moenia quondam
dicitur Iliades transiluisse Remus,
inque meam nitidos dominam convertite vultus,
sitque memor nostri necne, referte mihi.
ei mihi, cur nimium quae sunt manifesta, requiro?
cur iacet ambiguo spes mea mixta metu?
crede quod est et vis, ac desine tuta vereri,
deque fide certa sit tibi certa fides,
quodque polo fixae nequeunt tibi dicere flammae,
non mentitura tu tibi voce refer,
esse tui memorem, de qua tibi maxima cura est,
quodque potest, secum nomen habere tuum.
vultibus illa tuis tamquam praesentis inhaeret,
~teque remota procul~ si modo vivit, amat.
ecquid, ubi incubuit iusto mens aegra dolori,
lenis ab admonito pectore somnus abit?
tunc subeunt curae, dum te lectus locusque
tangit et oblitam non sinit esse mei,
et veniunt aestus, et nox inmensa videtur,
fessaque iactati corporis ossa dolent?
non equidem dubito, quin haec et cetera fiant,
detque tuus maesti signa doloris amor,
nec cruciere minus, quam cum Thebana cruentum

Hectora Thessalico vidit ab axe rapi.
quid tamen ipse precer dubito, nec dicere possum,
affectum quem te mentis habere velim.
tristis es? indignor quod sim tibi causa doloris:
non es? at amisso coniuge digna fores.
tu vero tua damna dole, mitissima coniunx,
tempus et a nostris exige triste malis,
fleque meos casus: est quaedam flere voluptas;
expletur lacrimis egeriturque dolor.
atque utinam lugenda tibi non vita, sed esset
mors mea, morte fores sola relicta mea!
spiritus hic per te patrias exisset in auras,
sparsissent lacrimae pectora nostra piae,
supremoque die notum spectantia caelum
texissent digiti lumina nostra tui,
et cinis in tumulo positus iacuisset avito,
tactaque nascenti corpus haberet humus;
denique, ut et vixi, sine crimine mortuus essem:
nunc mea supplicio vita pudenda suo est.
me miserum, si tu, cum diceris exulis uxor,
avertis vultus et subit ora rubor!
me miserum, si turpe putas mihi nupta videri!
me miserum, si te iam pudet esse meam!
tempus ubi est illud, quo te iactare solebas
coniuge, nec nomen dissimulare viri?
tempus ubi est, quo te—nisi non vis illa referri—
et dici, memini, iuvit et esse meam?
utque probae dignum est, omni tibi dote placebam:
addebat veris multa faventis amor.
nec, quem praeferres—ita res tibi magna videbar—
quemque tuum malles esse, vir alter erat.
nunc quoque ne pudeat, quod sis mihi nupta, tuusque
non debet dolor hinc, debet abesse pudor.
cum cecidit Capaneus subito temerarius ictu,
num legis Euadnen erubuisse viro?
nec quia rex mundi compescuit ignibus ignes,
ipse suis Phaethon infitiandus erat.
nec Semele Cadmo facta est aliena parenti,
quod precibus periit ambitiosa suis.
nec tibi, quod saevis ego sum Iovis ignibus ictus,
purpureus molli fiat in ore pudor.
sed magis in curam nostri consurge tuendi,
exemplumque mihi coniugis esto bonae,
materiamque tuis tristem virtutibus imple:
ardua per praeceps gloria vadit iter.

Hectora quis nosset, si felix Troia fuisset?
publica virtuti per mala facta via est.
ars tua, Tiphy, vacet, si non sit in aequore fluctus:
si valeant homines, ars tua, Phoebe, vacet.
quae latet inque bonis cessat non cognita rebus,
apparet virtus arguiturque malis.
dat tibi nostra locum tituli fortuna, caputque
conspicuum pietas qua tua tollat, habet.
utere temporibus, quorum nunc munere facta est
et patet in laudes area magna tuas.

IV

O qui, nominibus cum sis generosus avorum,
exsuperas morum nobilitate genus,
cuius inest animo patrii candoris imago,
non careat numeris candor ut iste suis,
cuius in ingenio est patriae facundia linguae,
qua prior in Latio non fuit ulla foro:
quod minime volui, positis pro nomine signis
dictus es: ignoscas laudibus ipse tuis.
nil ego peccavi; tua te bona cognita produnt;
si, quod es, appares, culpa soluta mea est.
nec tamen officium nostro tibi carmine factum
principe tam iusto posse nocere puto.
ipse pater patriae—quid enim est civilius illo?—
sustinet in nostro carmine saepe legi;
nec prohibere potest, quia res est publica Caesar,
et de communi pars quoque nostra bono est.
Iuppiter ingeniis praebet sua numina vatum,
seque celebrari quolibet ore sinit.
causa tua exemplo superorum tuta deorum est,
quorum hic aspicitur, creditur ille deus.
ut non debuerim, tamen hoc ego crimen habebo:
non fuit arbitrii littera nostra tui.
nec nova, quod tecum loquor, est iniuria nostra,
incolumis cum quo saepe locutus eram.
quo vereare minus ne sim tibi crimen amicus,
invidiam, siqua est, auctor habere potest.
nam tuus est primis cultus mihi semper ab annis—
hoc certe noli dissimulare—pater,
ingeniumque meum (potes hoc meminisse) probabat
plus etiam quam me iudice dignus eram;
deque meis illo referebat versibus ore,
in quo pars magnae nobilitatis erat.

non igitur tibi nunc, quod me domus ista recepit,
    sed prius auctori sunt data verba tuo.
nec data sunt, mihi crede, tamen, sed in omnibus actis,
    ultima si demas, vita tuenda mea est.
hanc quoque, qua perii, culpam scelus esse negabis,
    si tanti series sit tibi nota mali.
aut timor aut error nobis, prius obfuit error.
    ah! sine me fati non meminisse mei;
neve retractando nondum coeuntia rumpam
    vulnera: vix illis proderit ipsa quies.
ergo ut iure damus poenas, sic afuit omne
    peccato facinus consiliumque meo;
idque deus sentit; pro quo nec lumen ademptum,
    nec mihi detractas possidet alter opes.
forsitan hanc ipsam, vivam modo, finiet olim,
    tempore cum fuerit lenior ira, fugam.
nunc precor hinc alio iubeat discedere, si non
    nostra verecundo vota pudore carent.
mitius exilium pauloque propinquius opto,
    quique sit a saevo longius hoste locus.
quantaque in Augusto clementia, si quis ab illo
    hoc peteret pro me, forsitan ille daret.
frigida me cohibent Euxini litora Ponti:
    dictus ab antiquis Axenus ille fuit.
nam neque iactantur moderatis aequora ventis,
    nec placidos portus hospita navis adit.
sunt circa gentes, quae praedam sanguine quaerunt;
    nec minus infida terra timetur aqua.
illi, quos audis hominum gaudere cruore,
    paene sub eiusdem sideris axe iacent,
nec procul a nobis locus est, ubi Taurica dira
    caede pharetratae spargitur ara deae.
haec prius, ut memorant, non invidiosa nefandis
    nec cupienda bonis regna Thoantis erant.
hic pro supposita virgo Pelopeia cerva
    sacra deae coluit qualiacumque suae.
quo postquam, dubium pius an sceleratus, Orestes
    exactus Furiis venerat ipse suis,
et comes exemplum veri Phoceus amoris,
    qui duo corporibus, mentibus unus erant,
protinus evincti tristem ducuntur ad aram,
    quae stabat geminas ante cruenta fores.
nec tamen hunc sua mors, nec mors sua terruit illum;
    alter ob alterius funera maestus erat.
et iam constiterat stricto mucrone sacerdos,

cinxerat et Graias barbara vitta comas,
cum vice sermonis fratrem cognovit, et illi
pro nece complexus Iphigenia dedit.
laeta deae signum crudelia sacra perosae
transtulit ex illis in meliora locis.
haec igitur regio, magni paene ultima mundi,
quam fugere homines dique, propinqua mihi est;
aque mea terra prope sunt funebria sacra,
si modo Nasoni barbara terra sua est.
o utinam venti, quibus est ablatus Orestes,
placato referant et mea vela deo!

V

O mihi dilectos inter pars prima sodales,
unica fortunis ara reperta meis,
cuius ab adloquiis anima haec moribunda revixit,
ut vigil infusa Pallade flamma solet;
qui veritus non es portus aperire fideles
fulmine percussae confugiumque rati;
cuius eram censu non me sensurus egentem,
si Caesar patrias eripuisset opes:
temporis oblitum dum me rapit impetus huius,
excidit heu nomen quam mihi paene tuum!
tu tamen agnoscis, tactusque cupidine laudis
'ille ego sum' cuperes dicere posse palam.
certe ego, si sineres, titulum tibi reddere vellem,
et raram famae conciliare fidem.
ne noceam grato vereor tibi carmine, neve
intempestivus nominis obstet honor.
quod licet et tutum est, intra tua pectora gaude
meque tui memorem teque fuisse pium,
utque facis, remis ad opem luctare ferendam,
dum veniat placido mollior aura deo;
et tutare caput nulli servabile, si non
qui mersit Stygia sublevet illud aqua;
teque, quod est rarum, praesta constanter ad omne
indeclinatae munus amicitiae.
sic tua processus habeat fortuna perennes,
sic ope non egeas ipse iuvesque tuos;
sic aequet tua nupta virum probitate perenni,
incidat et vestro rara querela toro;
diligat et semper socius te sanguinis illo,
quo pius affectu Castora frater amat;
sic iuvenis similisque tibi sit natus, et illum

moribus agnoscat quilibet esse tuum;
sic faciat socerum taeda te nata iugali,
nec tardum iuveni det tibi nomen avi.

VI

Tempore ruricolae patiens fit taurus aratri,
praebet et incurvo colla premenda iugo;
tempore paret equus lentis animosus habenis,
et placido duros accipit ore lupos;
tempore Poenorum compescitur ira leonum,
nec feritas animo, quae fuit ante, manet;
quaeque sui monitis obtemperat Inda magistri
belua, servitium tempore victa subit.
tempus ut extensis tumeat facit uva racemis,
vixque merum capiant grana quod intus habent;
tempus et in canas semen producit aristas,
et ne sint tristi poma sapore cavet.
hoc tenuat dentem terras renovantis aratri,
hoc rigidas silices, hoc adamanta terit;
hoc etiam saevas paulatim mitigat iras,
hoc minuit luctus maestaque corda levat.
cuncta potest igitur tacito pede lapsa vetustas
praeterquam curas attenuare meas.
ut patria careo, bis frugibus area trita est,
dissiluit nudo pressa bis uva pede.
nec quaesita tamen spatio patientia longo est,
mensque mali sensum nostra recentis habet.
scilicet et veteres fugiunt iuga saeva iuvenci,
et domitus freno saepe repugnat equus.
tristior est etiam praesens aerumna priore:
ut sit enim sibi par, crevit et aucta mora est.
nec tam nota mihi, quam sunt, mala nostra fuerunt;
nunc magis hoc, quo sunt cognitiora, gravant.
est quoque non nihilum vires afferre recentes,
nec praeconsumptum temporis esse malis.
fortior in fulva novus est luctator harena,
quam cui sunt tarda brachia fessa mora.
integer est melior nitidis gladiator in armis,
quam cui tela suo sanguine tincta rubent.
fert bene praecipites navis modo facta procellas:
quamlibet exiguo solvitur imbre vetus.
nos quoque vix ferimus (tulimus patientius ante)
quae mala sunt longa multiplicata die.
credite, deficio, nostrisque, a corpore quantum

augurор, accedent tempora parva malis.
nam neque sunt vires, nec qui color esse solebat:
vix habeo tenuem, quae tegat ossa, cutem.
corpore sed mens est aegro magis aegra, malique
in circumspectu stat sine fine sui.
Vrbis abest facies, absunt, mea cura, sodales,
et, qua nulla mihi carior, uxor abest.
vulgus adest Scythicum bracataque turba Getarum:
sic me quae video non videoque movent.
una tamen spes est quae me soletur in istis,
haec fore morte mea non diuturna mala.

VII

Bis me sol adiit gelidae post frigora brumae,
bisque suum tacto Pisce peregit iter.
tempore tam longo cur non tua dextera versus
quamlibet in paucos officiosa fuit?
cur tua cessavit pietas scribentibus illis,
exiguus nobis cum quibus usus erat?
cur, quotiens alicui chartae sua vincula dempsi,
illam speravi nomen habere tuum?
di faciant ut saepe tua sit epistula dextra
scripta, sed e multis reddita nulla mihi.
quod precor, esse liquet: credam prius ora Medusae
Gorgonis anguineis cincta fuisse comis,
esse canes utero sub virginis, esse Chimaeram,
a truce quae flammis separet angue leam,
quadrupedesque hominis cum pectore pectora iunctos,
tergeminumque virum tergeminumque canem,
Sphingaque et Harpyias serpentipedesque Gigantas,
centimanumque Gyen semibovemque virum.
haec ego cuncta prius, quam te, carissime, credam
mutatum curam deposuisse mei.
innumeri montes inter me teque viaeque
fluminaque et campi nec freta pauca iacent:
mille potest causis, a te quae littera saepe
missa sit, in nostras rara venire manus;
mille tamen causas scribendo vince frequenter,
excusem ne te semper, amice, mihi.

VIII

Iam mea cycneas imitantur tempora plumas,
inficit et nigras alba senecta comas.

iam subeunt anni fragiles et inertior aetas,
    iamque parum firmo me mihi ferre grave est.
nunc erat, ut posito deberem fine laborum
    vivere cor nullo sollicitante metu,
quaeque meae semper placuerunt otia menti
    carpere et in studiis molliter esse meis,
et parvam celebrare domum veteresque Penates
    et quae nunc domino rura paterna carent,
inque sinu dominae carisque sodalibus inque
    securus patria consenuisse mea.
haec mea sic quondam peragi speraverat aetas;
    hos ego sic annos ponere dignus eram.
non ita dis visum est, qui me terraque marique
    actum Sarmaticis exposuere locis.
in cava ducuntur quassae navalia puppes,
    ne temere in mediis dissoluantur aquis.
ne cadat et ~multas palmas inhonestet adeptus~
    languidus in pratis gramina carpit equus.
miles ubi emeritis non est satis utilis annis,
    ponit ad antiquos, quae tulit, arma Lares.
sic igitur, tarda vires minuente senecta,
    me quoque donari iam rude tempus erat;
tempus erat nec me peregrinum ducere caelum,
    nec siccam Getico fonte levare sitim,
sed modo, quos habui, vacuos secedere in hortos,
    nunc hominum visu rursus et Vrbe frui.
sic animo quondam non divinante futura
    optabam placide vivere posse senex.
fata repugnarunt, quae, cum mihi tempora prima
    mollia praebuerint, posteriora gravant.
iamque decem lustris omni sine labe peractis,
    parte premor vitae deteriore meae;
nec procul a metis, quas paene tenere videbar,
    curriculo gravis est facta ruina meo.
ergo illum demens in me saevire coegi,
    mitius inmensus quo nihil orbis habet,
ipsaque delictis victa est clementia nostris,
    nec tamen errori vita negata meo est,
vita procul patria peragenda sub axe Boreo,
    qua maris Euxini terra sinistra iacet?
hoc mihi si Delphi Dodonaque diceret ipsa,
    esse videretur vanus uterque locus.
nil adeo validum est, adamas licet alliget illud,
    ut maneat rapido firmius igne Iovis;
nil ita sublime est supraque pericula tendit

non sit ut inferius suppositumque deo.
nam quamquam vitio pars est contracta malorum,
plus tamen exitii numinis ira dedit.
at vos admoniti nostris quoque casibus este,
aequantem superos emeruisse virum.

IX

Si licet et pateris, nomen facinusque tacebo,
et tua Lethaeis acta dabuntur aquis,
nostraque vincetur lacrimis sententia seris,
fac modo te pateat paenituisse tui;
fac modo te damnes cupiasque eradere vitae
tempora, si possis, Tisiphonaea tuae.
sin minus, et flagrant odio tua pectora nostri,
induet infelix arma coacta dolor.
sim licet extremum, sicut sum, missus in orbem,
nostra suas isto porriget ira manus.
omnia, si nescis, Caesar mihi iura reliquit,
et sola est patria poena carere mea.
et patriam, modo sit sospes, speramus ab illo:
saepe Iovis telo quercus adusta viret.
denique vindictae si sit mihi nulla facultas,
Pierides vires et sua tela dabunt.
quod Scythicis habitem longe summotus in oris,
siccaque sint oculis proxima signa meis,
nostra per inmensas ibunt praeconia gentes,
quodque querar notum qua patet orbis erit.
ibit ad occasum quicquid dicemus ob ortu,
testis et Hesperiae vocis Eous erit.
trans ego tellurem, trans altas audiar undas,
et gemitus vox est magna futura mei;
nec tua te sontem tantummodo saecula norint,
perpetuae crimen posteritatis eris.
iam feror in pugnas et nondum cornua sumpsi,
nec mihi sumendi causa sit ulla velim.
Circus adhuc cessat; spargit iam torvus harenam
taurus et infesto iam pede pulsat humum.
hoc quoque, quam volui, plus est: cane, Musa, recessus,
dum licet huic nomen dissimulare suum.

X

Ille ego qui fuerim, tenerorum lusor amorum,
quem legis, ut noris, accipe posteritas.

Sulmo mihi patria est, gelidis uberrimus undis,
    milia qui novies distat ab Vrbe decem.
editus hic ego sum nec non ut tempora noris,
    cum cecidit fato consul uterque pari.
si quid id est, usque a proavis vetus ordinis heres,
    non modo fortunae munere factus eques.
nec stirps prima fui; genito sum fratre creatus,
    qui tribus ante quater mensibus ortus erat.
Lucifer amborum natalibus affuit idem:
    una celebrata est per duo liba dies;
haec est armiferae festis de quinque Minervae,
    quae fieri pugna prima cruenta solet.
protinus excolimur teneri, curaque parentis
    imus ad insignes Vrbis ab arte viros.
frater ad eloquium viridi tendebat ab aevo,
    fortia verbosi natus ad arma fori;
at mihi iam puero caelestia sacra placebant,
    inque suum furtim Musa trahebat opus.
saepe pater dixit 'studium quid inutile temptas?
    Maeonides nullas ipse reliquit opes.'
motus eram dictis, totoque Helicone relicto
    scribere temptabam verba soluta modis.
sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos,
    et quod temptabam scribere versus erat.
interea tacito passu labentibus annis
    liberior fratri sumpta mihique toga est,
induiturque umeris cum lato purpura clavo,
    et studium nobis, quod fuit ante, manet.
iamque decem vitae frater geminaverat annos,
    cum perit, et coepi parte carere mei.
cepimus et tenerae primos aetatis honores,
    eque viris quondam pars tribus una fui.
curia restabat: clavi mensura coacta est;
    maius erat nostris viribus illud onus.
nec patiens corpus, nec mens fuit apta labori,
    sollicitaeque fugax ambitionis eram,
et petere Aoniae suadebant tuta sorores
    otia, iudicio semper amata meo.
temporis illius colui fovique poetas,
    quotque aderant vates, rebar adesse deos.
saepe suas volucres legit mihi grandior aevo,
    quaeque necet serpens, quae iuvet herba, Macer.
saepe suos solitus recitare Propertius ignes
    iure sodalicii, quo mihi iunctus erat.
Ponticus heroo, Bassus quoque clarus iambis

dulcia convictus membra fuere mei.
et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
dum ferit Ausonia carmina culta lyra.
Vergilium vidi tantum, nec avara Tibullo
tempus amicitiae fata dedere meae.
successor fuit hic tibi, Galle, Propertius illi;
quartus ab his serie temporis ipse fui.
utque ego maiores, sic me coluere minores,
notaque non tarde facta Thalia mea est.
carmina cum primum populo iuvenilia legi,
barba resecta mihi bisve semelve fuit.
moverat ingenium totam cantata per Vrbem
nomine non vero dicta Corinna mihi.
multa quidem scripsi, sed, quae vitiosa putavi,
emendaturis ignibus ipse dedi.
tunc quoque, cum fugerem, quaedam placitura cremavi
iratus studio carminibusque meis.
molle Cupidineis nec inexpugnabile telis
cor mihi, quodque levis causa moveret, erat.
cum tamen hic essem minimoque accenderer igni,
nomine sub nostro fabula nulla fuit.
paene mihi puero nec digna nec utilis uxor
est data, quae tempus perbreve nupta fuit.
illi successit, quamvis sine crimine coniunx,
non tamen in nostro firma futura toro.
ultima, quae mecum seros permansit in annos,
sustinuit coniunx exulis esse viri.
filia me mea bis prima fecunda iuventa,
sed non ex uno coniuge, fecit avum.
et iam complerat genitor sua fata novemque
addiderat lustris altera lustra novem.
non aliter flevi, quam me fleturus adempto
ille fuit; matri proxima iusta tuli.
felices ambo tempestiveque sepulti,
ante diem poenae quod periere meae!
me quoque felicem, quod non viventibus illis
sum miser, et de me quod doluere nihil!
si tamen extinctis aliquid nisi nomina restat,
et gracilis structos effugit umbra rogos,
fama, parentales, si vos mea contigit, umbrae,
et sunt in Stygio crimina nostra foro,
scite, precor, causam (nec vos mihi fallere fas est)
errorem iussae, non scelus, esse fugae.
manibus hoc satis est: ad vos, studiosa, revertor,
pectora, qui vitae quaeritis acta meae.

iam mihi canities pulsis melioribus annis
    venerat, antiquas miscueratque comas,
postque meos ortus Pisaea vinctus oliva
    abstulerat deciens praemia victor equus,
cum maris Euxini positos ad laeva Tomitas
    quaerere me laesi principis ira iubet.
causa meae cunctis nimium quoque nota ruinae
    indicio non est testificanda meo.
quid referam comitumque nefas famulosque nocentes?
    ipsa multa tuli non leviora fuga.
indignata malis mens est succumbere seque
    praestitit invictam viribus usa suis;
oblitusque mei ductaeque per otia vitae
    insolita cepi temporis arma manu;
totque tuli terra casus pelagoque quot inter
    occultum stellae conspicuumque polum.
tacta mihi tandem longis erroribus acto
    iuncta pharetratis Sarmatis ora Getis.
hic ego, finitimis quamvis circumsoner armis,
    tristia, quo possum, carmine fata levo.
quod quamvis nemo est, cuius referatur ad aures,
    sic tamen absumo decipioque diem.
ergo quod vivo durisque laboribus obsto,
    nec me sollicitae taedia lucis habent,
gratia, Musa, tibi: nam tu solacia praebes,
    tu curae requies, tu medicina venis.
tu dux et comes es, tu nos abducis ab Histro,
    in medioque mihi das Helicone locum;
tu mihi, quod rarum est, vivo sublime dedisti
    nomen, ab exequiis quod dare fama solet.
nec, qui detrectat praesentia, Livor iniquo
    ullum de nostris dente momordit opus.
nam tulerint magnos cum saecula nostra poetas,
    non fuit ingenio fama maligna meo,
cumque ego praeponam multos mihi, non minor illis
    dicor et in toto plurimus orbe legor.
si quid habent igitur vatum praesagia veri,
    protinus ut moriar, non ero, terra, tuus.
sive favore tuli, sive hanc ego carmine famam,
    iure tibi grates, candide lector, ago.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS TRISTIUM LIBER QUINTUS

I

Hunc quoque de Getico, nostri studiose, libellum
  litore praemissis quattuor adde meis.
Hic quoque talis erit, qualis fortuna poetae:
  inuenies toto carmine dulce nihil.
Flebilis ut noster status est, ita flebile carmen,
  materiae scripto conueniente suae.
Integer et laetus laeta et iuuenalia lusi:
  illa tamen nunc me composuisse piget.
ut cecidi, subiti perago praeconia casus,
  sumque argumenti conditor ipse mei.
utque iacens ripa deflere Caystrius ales
  dicitur ore suam deficiente necem,
sic ego, Sarmaticas longe proiectus in oras,
  efficio tacitum ne mihi funus eat.
Delicias siquis lasciuaque carmina quaerit,
  praemoneo, non est scripta quod ista legat.
Aptior huic Gallus blandique Propertius oris,
  aptior, ingenium come, Tibullus erit.
Atque utinam numero non nos essemus in isto!
  ei mihi, cur umquam Musa iocata mea est?
Sed dedimus poenas, Scythicique in finibus Histri
  ille pharetrati lusor Amoris abest.
Quod superest, animos ad publica carmina flexi,
  et memores iussi nominis esse mei.
Si tamen ex uobis aliquis tam multa requiret,
  unde dolenda canam, multa dolenda tuli.
Non haec ingenio, non haec componimus arte:
  materia est propriis ingeniosa malis.
Et quota fortunae pars est in carmine nostrae?
  Felix, qui patitur quae numerare potest!
Quot frutices siluae, quot flauas Thybris harenas,
  mollia quot Martis gramina campus habet,
tot mala pertulimus, quorum medicina quiesque
  nulla nisi in studio est Pieridumque mora.
"Quis tibi, Naso, modus lacrimosi carminis?" inquis:
  idem, fortunae qui modus huius erit.
Quod querar, illa mihi pleno de fonte ministrat,
  nec mea sunt, fati uerba sed ista mei.
At mihi si cara patriam cum coniuge reddas,
  sint uultus hilares, simque quod ante fui.
Lenior inuicti si sit mihi Caesaris ira,
  carmina laetitiae iam tibi plena dabo.
Nec tamen ut lusit, rursus mea littera ludet:

sit semel illa ioco luxuriata meo.
Quod probet ipse, canam. Poenae modo parte leuata
barbariam rigidos effugiamque Getas.
Interea nostri quid agant, nisi triste, libelli?
Tibia funeribus conuenit ista meis.
"At poteras" inquis "melius mala ferre silendo,
et tacitus casus dissimulare tuos."
Exigis ut nulli gemitus tormenta sequantur,
acceptoque graui uulnere flere uetas?
Ipse Perilleo Phalaris permisit in aere
edere mugitus et bouis ore queri.
Cum Priami lacrimis offensus non sit Achilles,
tu fletus inhibes, durior hoste, meos?
Cum faceret Nioben orbam Latonia proles,
non tamen et siccas iussit habere genas.
Est aliquid, fatale malum per uerba leuare:
hoc querulam Procnen Halcyonenque facit.
Hoc erat, in gelido quare Poeantius antro
uoce fatigaret Lemnia saxa sua.
Strangulat inclusus dolor atque exaestuat intus,
cogitur et uires multiplicare suas.
Da ueniam potius, uel totos tolle libellos,
sic mihi quod prodest si tibi, lector, obest.
Sed neque obesse potest, ulli nee scripta fuerunt
nostra nisi auctori perniciosa suo.
"At mala sunt." Fateor. Quis te mala sumere cogit?
Aut quis deceptum ponere sumpta uetat?
Ipse nec emendo, sed ut hic deducta legantur;
non sunt illa suo barbariora loco.
Nec me Roma suis debet conferre poetis:
inter Sauromatas ingeniosus eram.
Denique nulla mihi captatur gloria, quaeque
ingeniis stimulos subdere fama solet.
Nolumus assiduis animum tabescere curis,
quae tamen irrumpunt quoque uetantur eunt.
Cur scribam, docui. Cur mittam, quaeritis, isto?
uobiscum cupio quolibet esse modo.

II

Ecquid ubi e Ponto noua uenit epistula, palles,
et tibi sollicita soluitur illa manu?
Pone metum, ualeo; corpusque, quod ante laborum
inpatiens nobis inualidumque fuit,
sufficit, atque ipso uexatum induruit usu.

An magis infirmo non uacat esse mihi?
Mens tamen aegra iacet, nec tempore robora sumpsit,
affectusque animi, qui fuit ante, manet.
Quaeque mora spatioque suo coitura putaui
uulnera non aliter quam modo facta dolent.
Scilicet exiguis prodest annosa uetustas;
grandibus accedunt tempore damna malis.
Paene decem totis aluit Poeantius annis
pestiferum tumido uulnus ab angue datum.
Telephus aeterna consumptus tabe perisset,
si non, quae nocuit, dextra tulisset opem.
Et mea, si facinus nullum commisimus, opto,
uulnera qui fecit, facta leuare uelit,
contentusque mei iam tandem parte doloris
exiguum pleno de mare demat aquae.
Detrahat ut multum, multum restabit acerbi,
parsque meae poenae totius instar erit.
Litora quot conchas, quot amoena rosaria flores,
quotue soporiferum grana papauer habet,
silua feras quot alit, quot piscibus unda natatur,
quot tenerum pennis aera pulsat auis,
tot premor aduersis: quae si conprendere coner,
Icariae numerum dicere coner aquae.
utque uiae casus, ut amam pericula ponti,
ut taceam strictas in mea fata manus,
barbara me tellus orbisque nouissima magni
sustinet et saeuo cinctus ab hoste locus.
Hinc ego traicerer (neque enim mea culpa cruenta est)
esset, quae debet, si tibi cura mei.
Ille deus, bene quo Romana potentia nixa est,
saepe suo uictor lenis in hoste fuit.
Quid dubitas et tuta times? Accede rogaque:
Caesare nil ingens mitius orbis habet.
Me miserum! Quid agam, si proxima quaeque relinquunt?
Subtrahis effracto tu quoque colla iugo?
Quo ferar? unde petam lassis solacia rebus?
Ancora iam nostram non tenet ulla ratem.
Videris. Ipse sacram, quamuis inuisus, ad aram
confugiam: nullas summouet ara manus.
Alloquor en absens absentia numina supplex,
si fas est homini cum Ioue posse loqui.
Arbiter inperii, quo certum est sospite cunctos
Ausoniae curam gentis habere deos,
o decus, o patriae per te florentis imago,
o uir non ipso, quem regis, orbe minor

(sic habites terras et te desideret aether,
 sic ad pacta tibi sidera tardus eas)
parce, precor, minimamque tuo de fulmine partem
 deme: satis poenae, quod superabit, erit.
Ira quidem moderata tua est, uitamque dedisti,
 nec mihi ius ciuis nec mihi nomen abest,
nec mea concessa est aliis fortuna, nec exul
 edicti uerbis nominor ipse tui.
Omniaque haec timui, quia me meruisse uidebam;
 sed tua peccato lenior ira meo est.
Arua relegatum iussisti uisere Ponti,
 et Scythicum profuga scindere puppe fretum.
Iussus ad Euxini deformia litora ueni
 aequoris (haec gelido terra sub axe iacet)
nec me tam cruciat numquam sine frigore caelum,
 glaebaque canenti semper obusta gelu,
nesciaque est uocis quod barbara lingua Latinae,
 Graecaque quod Getico uicta loquela sono est,
quam quod finitimo cinctus premor undique Marte,
 uixque breuis tutum murus ab hoste facit.
Pax tamen interdum est, pacis fiducia numquam.
 Sic hic nunc patitur, nunc timet arma locus.
Hinc ego dum muter, uel me Zanclaea Charybdis
 deuoret atque suis ad Styga mittat aquis,
uel rapidae flammis urar patienter in Aetnae,
 uel freta Leucadii mittar in alta dei.
Quod petimus, poena est: neque enim miser esse recuso,
 sed precor ut possim tutius esse miser.

III

Illa dies haec est, qua te celebrare poetae,
 si modo non fallunt tempora, Bacche, solent,
festaque odoratis innectunt tempora sertis,
 et dicunt laudes ad tua uina tuas.
Inter quos, memini, dum me mea fata sinebant,
 non inuisa tibi pars ego saepe fui,
quem nunc suppositum stellis Cynosuridos Vrsae
 iuncta tenet crudis Sarmatis ora Getis.
Quique prius mollem uacuamque laboribus egi
 in studiis uitam Pieridumque choro,
nunc procul a patria Geticis circumsonor armis,
 multa prius pelago multaque passus humo.
Siue mihi casus siue hoc dedit ira deorum,
 nubila nascenti seu mihi Parca fuit,

tu tamen e sacris hederae cultoribus unum
    numine debueras sustinuisse tuo.
An dominae fati quicquid cecinere sorores,
    omne sub arbitrio desinit esse dei?
Ipse quoque aetherias meritis inuectus es arces,
    quo non exiguo facta labore uia est.
Nec patria est habitata tibi, sed adusque niuosum
    Strymona uenisti Marticolamque Geten,
Persidaque et lato spatiantem flumine Gangen,
    et quascumque bibit decolor Indus aquas.
Scilicet hanc legem nentes fatalia Parcae
    stamina bis genito bis cecinere tibi.
Me quoque, si fas est exemplis ire deorum,
    ferrea sors uitae difficilisque premit.
Illo nec leuius cecidi, quem magna locutum
    reppulit a Thebis Iuppiter igne suo.
ut tamen audisti percussum fulmine uatem,
    admonitu matris condoluisse potes,
et potes aspiciens circum tua sacra poetas
    "nescioquis nostri" dicere "cultor abest."
Fer, bone Liber, opem: sic altera degrauet ulmum
    uitis et incluso plena sit uua mero,
sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnaua iuuentus
    adsit, et attonito non taceare sono,
ossa bipenniferi sic sint male pressa Lycurgi,
    impia nec poena Pentheos umbra uacet,
sic micet aeternum uicinaque sidera uincat
    coniugis in caelo clara corona tuae:
huc ades et casus releues, pulcherrime, nostros,
    unum de numero me memor esse tuo.
Sunt dis inter se commercia. Flectere tempta
    Caesareum numen numine, Bacche, tuo.
Vos quoque, consortes studii, pia turba, poetae,
    haec eadem sumpto quisque rogate mero.
Atque aliquis uestrum, Nasonis nomine dicto,
    opponat lacrimis pocula mixta suis,
admonitusque mei, cum circumspexerit omnes,
    dicat "ubi est nostri pars modo Naso chori?"
Idque ita, si uestrum merui candore fauorem,
    nullaque iudicio littera laesa meo est,
si, ueterum digne ueneror cum scripta uirorum,
    proxima non illis esse minora reor.
Sic igitur dextro faciatis Apolline carmen:
    quod licet, inter uos nomen habete meum.

IV

Litore ab Euxino Nasonis epistula ueni,
    lassaque facta mari lassaque facta uia,
qui mihi flens dixit "tu, cui licet, aspice Romam.
    Heu quanto melior sors tua sorte mea est!"
Flens quoque me scripsit: nec qua signabar, ad os est
    ante, sed ad madidas gemma relata genas.
Tristitiae causam siquis cognoscere quaerit,
    ostendi solem postulat ille sibi,
nec frondem in siluis, nec aperto mollia prato
    gramina, nec pleno flumine cernit aquam;
quid Priamus doleat, mirabitur, Hectore rapto,
    quidue Philoctetes ictus ab angue gemat.
Di facerent utinam talis status esset in illo,
    ut non tristitiae causa dolenda foret!
Fert tamen, ut debet, casus patienter amaros,
    more nec indomiti frena recusat equi.
Nec fore perpetuam sperat sibi numinis iram,
    conscius in culpa non scelus esse sua.
Saepe refert, sit quanta dei clementia, cuius
    se quoque in exemplis adnumerare solet:
nam, quod opes teneat patrias, quod nomina ciuis,
    denique quod uiuat, munus habere dei.
Te tamen (o, si quid credis mihi, carior illi
    omnibus) in toto pectore semper habet;
teque Menoetiaden, te, qui comitatus Oresten,
    te uocat Aegiden Euryalumque suum.
Nec patriam magis ille suam desiderat et quae
    plurima cum patria sentit abesse sibi,
quam uultus oculosque tuos, o dulcior illo
    melle, quod in ceris Attica ponit apis.
Saepe etiam maerens tempus reminiscitur illud,
    quod non praeuentum morte fuisse dolet;
cumque alii fugerent subitae contagia cladis,
    nec uellent ictae limen adire domus,
te sibi cum paucis meminit mansisse fidelem,
    si paucos aliquis tresue duosue uocat.
Quamuis attonitus, sensit tamen omnia, nec te
    se minus aduersis indoluisse suis.
Verba solet uultumque tuum gemitusque referre,
    et te flente suos emaduisse sinus:
quam sibi praestiteris, qua consolatus amicum
    sis ope, solandus cum simul ipse fores.
Pro quibus affirmat fore se memoremque piumque,

siue diem uideat siue tegatur humo,
per caput ipse suum solitus iurare tuumque,
quod scio non illi uilius esse suo.
Plena tot ac tantis referetur gratia factis,
nec sinet ille tuos litus arare boues.
Fac modo, constanter profugum tueare: quod ille,
qui bene te nouit, non rogat, ipsa rogo.

V

Annuus assuetum dominae natalis honorem
exigit: ite manus ad pia sacra meae.
Sic quondam festum Laertius egerat heros
forsan in extremo coniugis orbe diem.
Lingua fauens adsit, nostrorum oblita malorum,
quae, puto, dedidicit iam bona uerba loqui:
quaeque semel toto uestis mihi sumitur anno,
sumatur fatis discolor alba meis;
araque gramineo uiridis de caespite fiat,
et uelet tepidos nexa corona focos.
da mihi tura, puer, pingues facientia flammas,
quodque pio fusum stridat in igne merum.
Optime natalis! Quamuis procul absumus, opto
candidus huc uenias dissimilisque meo,
si quod et instabat dominae miserabile uulnus
sit perfuncta meis tempus in omne malis;
quaeque graui nuper plus quam quassata procella est,
quod superest, tutum per mare nauis eat.
Illa domo nataque sua patriaque fruatur
(erepta haec uni sit satis esse mihi)
quatenus et non est in caro coniuge felix
pars uitae tristi cetera nube uacet.
Viuat, ametque uirum, quoniam sic cogitur, absens,
consumatque annos, sed diuturna, suos.
Adicerem et nostros, sed ne contagia fati
corrumpant timeo, quos agit ipsa, mei.
Nil homini certum est. Fieri quis posse putaret,
ut facerem in mediis haec ego sacra Getis?
Aspice ut aum tamen fumos e ture coortos
in partes Italas et loca dextra ferat.
Sensus inest igitur nebulis, quas exigit ignis:
consilio fugiunt aethera, Ponte, tuum.
Consilio, commune sacrum cum fiat in ara
fratribus, alterna qui periere manu,
ipsa sibi discors, tamquam mandetur ab illis,

scinditur in partes atra fauilla duas.
Hoc, memini, quondam fieri non posse loquebar,
et me Battiades iudice falsus erat:
omnia nunc credo, cum tu non stultus ab Arcto
terga uapor dederis Ausoniamque petas.
Haec ergo lux est, quae si non orta fuisset,
nulla fuit misero festa uidenda mihi.
Edidit haec mores illis heroisin aequos,
quis erat Eetion Icariusque pater.
Nata pudicitia est, uirtus probitasque, fidesque,
at non sunt ista gaudia nata die,
sed labor et curae fortunaque moribus inpar,
iustaque de uiduo paene querela toro.
Scilicet aduersis probitas exercita rebus
tristi materiam tempore laudis habet.
Si nihil infesti durus uidisset Vlixes,
Penelope felix sed sine laude foret.
Victor Echionias si uir penetrasset in arces,
forsitan Euadnen uix sua nosset humus.
Cum Pelia genitae tot sint, cur nobilis una est?
Nempe fuit misero nupta quod una uiro.
Effice ut Iliacas tangat prior alter harenas,
Laudamia nihil cur referatur erit.
Et tua, quod malles, pietas ignota maneret,
implerent uenti si mea uela sui.
Di tamen et Caesar dis accessure, sed olim,
aequarint Pylios cum tua fata dies,
non mihi, qui poenam fateor meruisse, sed illi
parcite, quae nullo digna dolore dolet.

VI

Tu quoque, nostrarum quondam fiducia rerum,
qui mihi confugium, qui mihi portus eras,
tu quoque suscepti curam dimittis amici,
officiique pium tam cito ponis onus?
sarcina sum, fateor, quam si non tempore nostro
depositurus eras, non subeunda fuit.
Fluctibus in mediis nauem, Palinure, relinquis?
Ne fuge, neue tua sit minor arte fides.
Numquid Achilleos inter fera proelia fidi
deseruit leuitas Automedontis equos?
Quem semel excepit, numquam Podalirius aegro
promissam medicae non tulit artis opem.
Turpius eicitur, quam non admittitur hospes

quae patuit, dextrae firma sit ara meae.
Nil nisi me solum primo tutatus es; at nunc
me pariter serua iudiciumque tuum,
si modo non aliqua est in me noua culpa, tuamque
mutarunt subito crimina nostra fidem.
Spiritus hic, Scythica quem non bene ducimus aura,
quod cupio, membris exeat ante meis,
quam tua delicto stringantur pectora nostro,
et uidear merito uilior esse tibi.
Non adeo toti fatis urgemur iniquis,
ut mea sit longis mens quoque mota malis.
Finge tamen motam, quotiens Agamemnone natum
dixisse in Pyladen improba uerba putas?
Nec procul a uero est quin et pulsarit amicum:
mansit in officiis non minus ille suis.
Hoc est cum miseris solum commune beatis,
ambobus tribui quod solet obsequium:
ceditur et caecis et quos praetexta uerendos
uirgaque cum uerbis inperiosa facit.
Si mihi non parcis, fortunae parcere debes:
non habet in nobis ullius ira locum.
Elige nostrorum minimum minimumque laborum,
isto, quod reris, grandius illud erit.
Quam multa madidae celantur harundine fossae,
florida quam multas Hybla tuetur apes,
quam multae gracili terrena sub horrea ferre
limite formicae grana reperta solent,
tam me circumstat densorum turba malorum.
Crede mihi, uero est nostra querela minor.
His qui contentus non est, in litus harenas,
in segetem spicas, in mare fundat aquas.
Intempestiuos igitur compesce tumores,
uela nec in medio desere nostra mari.

VII

Quam legis, ex illa tibi uenit epistula terra,
latus ubi aequoreis additur Hister aquis.
Si tibi contingit cum dulci uita salute,
candida fortunae pars manet uria meae.
Scilicet, ut semper, quid agam, carissime, quaeris,
quamuis hoc uel me scire tacente potes.
Sum miser, haec breuis est nostrorum summa malorum,
quisquis et offenso Caesare uiuit, erit.
Turba Tomitanae quae sit regionis et inter

quos habitem mores, discere cura tibi est?
Mixta sit haec quamuis inter Graecosque Getasque,
a male pacatis plus trahit ora Getis.
Sarmaticae maior Geticaeque frequentia gentis
per medias in equis itque reditque uias.
In quibus est nemo, qui non coryton et arcum
telaque uipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux uultus, uerissima Martis imago,
non coma, non ulla barba resecta manu,
dextera non segnis fixo dare uulnera cultro,
quem iunctum lateri barbarus omnis habet.
Viuit in his heu nunc, lusorum oblitus amorum,
hos uidet, hos uates audit, amice, tuus:
atque utinam uiuat non et moriatur in illis,
absit ab inuisis et tamen umbra locis.
Carmina quod pleno saltari nostra theatro,
uersibus et plaudi scribis, amice, meis,
nil equidem feci (tu scis hoc ipse) theatris,
Musa nec in plausus ambitiosa mea est.
Non tamen ingratum est, quodcumque obliuia nostri
impedit et profugi nomen in ora refert.
Quamuis interdum, quae me laesisse recordor,
carmina deuoueo Pieridasque meas,
cum bene deuoui, nequeo tamen esse sine illis
uulneribusque meis tela cruenta sequor,
quaeque modo Euboicis lacerata est fluctibus, audet
Graia Caphereum currere puppis aquam.
Nec tamen, ut lauder, uigilo curamque futuri
nominis, utilius quod latuisset, ago.
Detineo studiis animum falloque dolores,
experior curis et dare uerba meis.
Quid potius faciam desertis solus in oris,
quamue malis aliam quaerere coner opem?
Siue locum specto, locus est inamabilis, et quo
esse nihil toto tristius orbe potest,
siue homines, uix sunt homines hoc nomine digni,
quamque lupi, saeuae plus feritatis habent.
Non metuunt leges, sed cedit uiribus aequum,
uictaque pugnaci iura sub ense iacent.
Pellibus et laxis arcent mala frigora bracis,
oraque sunt longis horrida tecta comis.
In paucis remanent Graecae uestigia linguae,
haec quoque iam Getico barbara facta sono.
unus in hoc nemo est populo, qui forte Latine
quaelibet e medio reddere uerba queat.

Ille ego Romanus uates (ignoscite, Musae)
Sarmatico cogor plurima more loqui.
En pudet et fateor, iam desuetudine longa
uix subeunt ipsi uerba Latina mihi.
Nec dubito quin sint et in hoc non pauca libello
barbara: non hominis culpa, sed ista loci.
Ne tamen Ausoniae perdam commercia linguae,
et fiat patrio uox mea muta sono,
ipse loquor mecum desuetaque uerba retracto,
et studii repeto signa sinistra mei.
Sic animum tempusque traho, sic meque reduco
a contemplatu summoueoque mali.
Carminibus quaero miserarum obliuia rerum:
praemia si studio consequar ista, sat est.

VIII

Non adeo cecidi, quamuis abiectus, ut infra
te quoque sim, inferius quo nihil esse potest.
Quae tibi res animos in me facit, improbe? Curue
casibus insultas, quos potes ipse pati?
Nec mala te reddunt mitem placidumque iacenti
nostra, quibus possint inlacrimare ferae;
nec metuis dubio Fortunae stantis in orbe
numen, et exosae uerba superba deae.
Exigit a dignis ultrix Rhamnusia poenas:
inposito calcas quid mea fata pede?
Vidi ego naufragium qui risit in aequora mergi,
et "numquam" dixi "iustior unda fuit."
Vilia qui quondam miseris alimenta negarat,
nunc mendicato pascitur ipse cibo.
Passibus ambiguis Fortuna uolubilis errat
et manet in nullo certa tenaxque loco,
sed modo laeta uenit, uultus modo sumit acerbos,
et tantum constans in leuitate sua est.
Nos quoque floruimus, sed flos erat ille caducus,
flammaque de stipula nostra breuisque fuit.
Neue tamen tota capias fera gaudia mente,
non est placandi spes mihi nulla dei,
uel quia peccaui citra scelus, utque pudore
non caret, inuidia sic mea culpa caret,
uel quia nil ingens ad finem solis ab ortu
illo, cui paret, mitius orbis habet.
Scilicet ut non est per uim superabilis ulli,
molle cor ad timidas sic habet ille preces,

exemploque deum, quibus accessurus et ipse est,
    cum poenae uenia plura roganda dabit.
Si numeres anno soles et nubila toto,
    inuenies nitidum saepius isse diem
ergo ne nimium nostra laetere ruina,
    restitui quondam me quoque posse puta:
posse puta fieri lenito principe uultus
    ut uideas media tristis in urbe meos,
utque ego te uideam causa grauiore fugatum,
    haec sunt a primis proxima uota meis.

IX

O tua si sineres in nostris nomina poni
    carminibus, positus quam mihi saepe fores!
Te canerem solum, meriti memor, inque libellis
    creuisset sine te pagina nulla meis.
Quid tibi deberem, tota sciretur in urbe,
    exul in amissa si tamen urbe legor.
Te praesens mitem nosset, te serior aetas,
    scripta uetustatem si modo nostra ferunt,
nec tibi cessaret doctus bene dicere lector:
    hic te seruato uate maneret honor.
Caesaris est primum munus, quod ducimus auras;
    gratia post magnos est tibi habenda deos.
Ille dedit uitam; tu, quam dedit ille, tueris,
    et facis accepto munere posse frui.
Cumque perhorruerit casus pars maxima nostros,
    pars etiam credi pertimuisse uelit,
naufragiumque meum tumulo spectarit ab alto,
    nec dederit nanti per freta saeua manum,
seminecem Stygia reuocasti solus ab unda.
    Hoc quoque, quod memores possumus esse, tuum est.
Di tibi se tribuant cum Caesare semper amicos:
    non potuit uotum plenius esse meum.
Haec meus argutis, si tu paterere, libellis
    poneret in multa luce uidenda labor;
nunc quoque se, quamuis est iussa quiescere, quin te
    nominet inuitum, uix mea Musa tenet.
utque canem pauidae nactum uestigia ceruae
    latrantem frustra copula dura tenet,
utque fores nondum reserati carceris acer
    nunc pede, nunc ipsa fronte lacessit equus,
sic mea lege data uincta atque inclusa Thalia
    per titulum uetiti nominis ire cupit.

Ne tamen officio memoris laedaris amici,
parebo iussis (parce timere) tuis.
At non parerem, nisi me meminisse putares.
Hoc quod non prohibet uox tua, gratus ero.
Dumque (quod o breue sit!) lumen uitale uidebo,
seruiet officio spiritus iste tuo.

X

Vt sumus in Ponto, ter frigore constitit Hister,
facta est Euxini dura ter unda maris.
At mihi iam uideor patria procul esse tot annis,
Dardana quot Graio Troia sub hoste fuit.
Stare putes, adeo procedunt tempora tarde,
et peragit lentis passibus annus iter.
Nec mihi solstitium quicquam de noctibus aufert,
efficit angustos nec mihi bruma dies.
Scilicet in nobis rerum natura nouata est,
cumque meis curis omnia longa facit.
An peragunt solitos communia tempora motus,
stantque magis uitae tempora dura meae?
Quem tenet Euxini mendax cognomine litus,
et Scythici uere terra sinistra freti.
Innumerae circa gentes fera bella minantur,
quae sibi non rapto uiuere turpe putant.
Nil extra tutum est: tumulus defenditur ipse
moenibus exiguis ingenioque loci.
Cum minime credas, ut aues, densissimus hostis
aduolat, et praedam uix bene uisus agit.
Saepe intra muros clausis uenientia portis
per medias legimus noxia tela uias.
Est igitur rarus, rus qui colere audeat, isque
hac arat infelix, hac tenet arma manu.
Sub galea pastor iunctis pice cantat auenis,
proque lupo pauidae bella uerentur oues.
Vix ope castelli defendimur; et tamen intus
mixta facit Graecis barbara turba metum.
Quippe simul nobis habitat discrimine nullo
barbarus et tecti plus quoque parte tenet.
Quorum ut non timeas, possis odisse uidendo
pellibus et longa pectora tecta coma.
Hos quoque, qui geniti Graia creduntur ab urbe,
pro patrio cultu Persica braca tegit.
Exercent illi sociae commercia linguae:
per gestum res est significanda mihi.

Barbarus hic ego sum, qui non intellegor ulli,
et rident stolidi uerba Latina Getae;
meque palam de me tuto mala saepe loquuntur,
forsitan obiciunt exiliumque mihi.
utque fit, in me aliquid ficti, dicentibus illis
abnuerim quotiens annuerimque, putant.
Adde quod iniustum rigido ius dicitur ense,
dantur et in medio uulnera saepe foro.
O duram Lachesin, quae tam graue sidus habenti
fila dedit uitae non breuiora meae!
Quod patriae uultu uestroque caremus, amici,
atque hic in Scythicis gentibus esse queror:
utraque poena grauis. Merui tamen urbe carere,
non merui tali forsitan esse loco.
Quid loquor, a! Demens? Ipsam quoque perdere uitam,
Caesaris offenso numine. Dignus eram.

XI

Quod te nescioquis per iurgia dixerit esse
exulis uxorem, littera questa tua est.
Indolui, non tam mea quod fortuna male audit,
qui iam consueui fortiter esse miser,
quam quod cui minime uellem, sum causa pudoris,
teque reor nostris erubuisse malis.
Perfer et obdura; multo grauiora tulisti,
eripuit cum me principis ira tibi.
Fallitur iste tamen, quo iudice nominor exul:
mollior est culpam poena secuta meam.
Maxima poena mihi est ipsum offendisse, priusque
uenisset mallem funeris hora mihi.
Quassa tamen nostra est, non mersa nec obruta nauis,
utque caret portu, sic tamen exstat aquis.
Nec uitam nec opes nec ius mihi ciuis ademit,
qui merui uitio perdere cuncta meo.
Sed quia peccato facinus non affuit illi,
nil nisi me patriis iussit abesse focis.
utque aliis, quorum numerum comprendere non est
Caesareum numen sic mihi mite fuit.
Ipse relegati, non exulis utitur in me
nomine: tuta suo iudice causa mea est.
Iure igitur laudes, Caesar, pro parte uirili
carmina nostra tuas qualiacumque canunt:
iure deos, ut adhuc caeli tibi limina claudant,
teque uelint sine se, comprecor, esse deum.

Optat idem populus; sed, ut in mare flumina uastum,
sic solet exiguae currere riuus aquae.
At tu fortuna, cuius uocor exul ab ore,
nomine mendaci parce grauate meam.

XII

Scribis, ut oblectem studio lacrimabile tempus,
ne pereant turpi pectora nostra situ.
Difficile est quod, amice, mones, quia carmina laetum
sunt opus, et pacem mentis habere uolunt.
Nostra per aduersas agitur fortuna procellas,
sorte nec ulla mea tristior esse potest.
Exigis ut Priamus natorum funere plaudat,
et Niobe festos ducat ut orba choros.
Luctibus an studio uideor debere teneri,
solus in extremos iussus abire Getas?
Des licet in ualido pectus mihi robore fultum,
fama refert Anyti quale fuisse reo,
fracta cadet tantae sapientia mole ruinae:
plus ualet humanis uiribus ira dei.
Ille senex, dictus sapiens ab Apolline, nullum
scribere in hoc casu sustinuisset opus.
ut ueniant patriae, ueniant obliuia uestri,
omnis ut amissi sensus abesse queat,
at timor officio fungi uetat ipse quietum:
cinctus ab innumero me tenet hoste locus.
Adde quod ingenium longa rubigine laesum
torpet et est multo, quam fuit ante, minus.
Fertilis, assiduo si non renouetur aratro,
nil nisi cum spinis gramen habebit ager.
Tempore qui longo steterit, male curret et inter
carceribus missos ultimus ibit equus.
Vertitur in teneram cariem rimisque dehiscit,
siqua diu solitis cumba uacauit aquis.
Me quoque despera, fuerim cum paruus et ante,
illi, qui fueram, posse redire parem.
Contudit ingenium patientia longa malorum,
et pars antiqui nulla uigoris adest.
Siqua tamen nobis, ut nunc quoque, sumpta tabella est,
inque suos uolui cogere uerba pedes,
carmina nulla mihi sunt scripta, aut qualia cernis
digna sui domini tempore, digna loco.
Denique "non paruas animo dat gloria uires,
et fecunda facit pectora laudis amor."

Nominis et famae quondam fulgore trahebar,
dum tulit antemnas aura secunda meas.
Non adeo est bene nunc ut sit mihi gloria curae:
si liceat, nulli cognitus esse uelim.
An quia cesserunt primo bene carmina, suades
scribere, successus ut sequar ipse meos?
Pace, nouem, uestra liceat dixisse, sorores:
uos estis nostrae maxima causa fugae.
utque dedit iustas tauri fabricator aeni,
sic ego do poenas artibus ipse meis.
Nil mihi debebat cum uersibus amplius esse,
at, puto, si demens studium fatale retemptem,
hic mihi praebebit carminis arma locus.
Non liber hic ullus, non qui mihi commodet aurem,
uerbaque significent quid mea, norit, adest.
Omnia barbariae loca sunt uocisque ferinae,
omniaque hostilis plena timore soni.
Ipse mihi uideor iam dedidicisse Latine:
nam didici Getice Sarmaticeque loqui.
Nec tamen, ut uerum fatear tibi, nostra teneri
a conponendo carmine Musa potest.
Scribimus et scriptos absumimus igne libellos:
exitus est studii parua fauilla mei.
Nec possum et cupio non nullos ducere uersus:
ponitur idcirco noster in igne labor,
nec nisi pars casu flammis erepta doloue
ad uos ingenii peruenit ulla mei.
Sic utinam, quae nil metuentem tale magistrum
perdidit, in cineres Ars mea uersa foret!

XIII

Hanc tuus e Getico mittit tibi Naso salutem,
mittere si quisquam, quo caret ipse, potest.
Aeger enim traxi contagia corpore mentis,
libera tormento pars mihi ne qua uacet.
Perque dies multos lateris cruciatibus utor;
scilicet inmodico frigore laesit hiems.
Si tamen ipse uales, aliqua nos parte ualemus:
quippe mea est umeris fulta ruina tuis.
Quid, mihi cum dederis ingentia pignora, cumque
per numeros omnes hoc tueare caput,
quod tua me raro solatur epistula, peccas,
remque piam praestas, sed mihi uerba negas?
Hoc, precor, emenda: quod si correxeris unum,

nullus in egregio corpore naeuus erit.
Pluribus accusem, fieri nisi possit, ut ad me
littera non ueniat, missa sit illa tamen.
Di faciant, ut sit temeraria nostra querela,
teque putem falso non meminisse mei.
Quod precor, esse liquet: neque enim mutabile robur
credere me fas est pectoris esse tui.
Cana prius gelido desint absinthia Ponto,
et careat dulci Trinacris Hybla thymo,
inmemorem quam te quisquam conuincat amici.
Non ita sunt fati stamina nigra mei.
Tu tamen, ut possis falsae quoque pellere culpae
crimina, quod non es, ne uideare, caue.
utque solebamus consumere longa loquendo
tempora, sermoni deficiente die,
sic ferat ac referat tacitas nunc littera uoces,
et peragant linguae charta manusque uices.
Quod fore ne nimium uidear diffidere, sitque
uersibus hoc paucis admonuisse satis,
accipe quo semper finitur epistula uerbo,
(atque meis distent ut tua fata!) "uale".

XIV

Quanta tibi dederim nostris monumenta libellis,
o mihi me coniunx carior, ipsa uides.
Detrahat auctori multum fortuna licebit,
tu tamen ingenio clara ferere meo;
dumque legar, mecum pariter tua fama legetur,
nec potes in maestos omnis abire rogos;
cumque uiri casu possis miseranda uideri,
inuenies aliquas, quae, quod es, esse uelint,
quae te, nostrorum cum sis in parte malorum,
felicem dicant inuideantque tibi.
Non ego diuitias dando tibi plura dedissem:
nil feret ad Manes diuitis umbra suos.
Perpetui fructum donaui nominis idque,
quo dare nil potui munere maius, habes.
Adde quod, ut rerum sola es tutela mearum,
ad te non parui uenit honoris onus,
quod numquam uox est de te mea muta tuique
indiciis debes esse superba uiri.
Quae ne quis possit temeraria dicere, persta,
et pariter serua meque piamque fidem.
Nam tua, dum stetimus, turpi sine crimine mansit,

et tantum probitas inreprehensa fuit.
Area de nostra nunc est tibi facta ruina;
conspicuum uirtus hic tua ponat opus.
Esse bonam facile est, ubi, quod uetet esse, remotum est,
et nihil officio nupta quod obstet habet.
Cum deus intonuit, non se subducere nimbo,
id demum est pietas, id socialis amor.
Rara quidem uirtus, quam non Fortuna gubernet,
quae maneat stabili, cum fugit ilia, pede.
Siqua tamen pretium sibi uirtus ipsa petitum,
inque parum lactis ardua rebus adest,
ut tempus numeres, per saecula nulla tacetur,
et loca mirantur qua patet orbis iter.
Aspicis ut longo teneat laudabilis aeuo
nomen inextinctum Penelopea fides?
Cernis ut Admeti cantetur et Hectoris uxor
ausaque in accensos Iphias ire rogos?
ut uiuat fama coniunx Phylaceia, cuius
Iliacam celeri uir pede pressit humum?
Morte nihil opus est pro me, sed amore fideque:
non ex difficili fama petenda tibi est.
Nec te credideris, quia non facis, ista moneri:
uela damus, quamuis remige puppis eat.
Qui monet ut facias, quod iam facis, ille monendo
laudat et hortatu comprobat acta suo.

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE EX PONTO
LIBER PRIMVS

I. BRVTO

Naso Tomitanae iam non nouus incola terrae
hoc tibi de Getico litore mittit opus.
Si uacat, hospitio peregrinos, Brute, libellos
excipe dumque aliquo, quolibet abde modo.
Publica non audent intra monimenta uenire,
ne suus hoc illis clauserit auctor iter.
A, quotiens dixi: 'Certe nil turpe docetis,
ite, patet castis uersibus ille locus.'
Non tamen accedunt, sed, ut aspicis ipse, latere
sub lare priuato tutius esse putant.
Quaeris ubi hos possis nullo componere laeso?
Qua steterant Artes, pars uacat illa tibi.

Quid ueniant nouitate roges fortasse sub ipsa.
Accipe quodcumque est, dummodo non sit amor.
Inuenies, quamuis non est miserabilis index,
non minus hoc illo triste quod ante dedi.
Rebus idem titulo differt, et epistula cui sit
non occultato nomine missa docet.
Nec uos hoc uultis, sed nec prohibere potestis
Musaque ad inuitos officiosa uenit.
Quicquid id est, adiunge meis; nihil inpedit ortos
exule seruatis legibus Vrbe frui.
Quod metuas non est: Antoni scripta leguntur
doctus et in promptu scrinia Brutus habet.
Nec me nominibus furiosus confero tantis:
saeua deos contra non tamen arma tuli.
Denique Caesareo, quod non desiderat ipse,
non caret e nostris ullus honore liber.
Si dubitas de me, laudes admitte deorum
et carmen dempto nomine sume meum.
Adiuuat in bello pacatae ramus oliuae
proderit auctorem pacis habere nihil?
Cum foret Aeneae ceruix subiecta parenti,
dicitur ipsa uiro flamma dedisse uiam.
Fert liber Aeneaden, et non iter omne patebit?
At patriae pater hic, ipsius ille fuit.
Ecquis ita est audax ut limine cogat abire
iactantem Pharia tinnula sistra manu?
Ante deum Matrem cornu tibicen adunco
cum canit, exiguae quis stipis aera negat?
Scimus ab imperio fieri nil tale Dianae;
unde tamen uiuat uaticinator habet.
Ipsa mouent animos superorum numina nostros
turpe nec est tali credulitate capi.
En, ego pro sistro Phrygiique foramine buxi
gentis Iuleae nomina sancta fero.
Vaticinor moneoque: locum date sacra ferenti;
non mihi, sed magno poscitur ille deo,
nec, quia uel merui uel sensi principis iram,
a nobis ipsum nolle putate coli.
Vidi ego linigerae numen uiolasse fatentem
Isidis Isiacos ante sedere focos.
Alter ob huic similem priuatus lumine culpam
clamabat media se meruisse uia.
Talia caelestes fieri praeconia gaudent,
ut sua quid ualeant numina teste probent.
Saepe leuant poenas ereptaque lumina reddunt,

cum bene peccati paenituisse uident.
Paenitet, o! si quid miserorum creditur ulli,
paenitet et facto torqueor ipse meo.
Cumque sit exilium, magis est mihi culpa dolori
estque pati poenam quam meruisse minus.
Vt mihi di faueant, quibus est manifestior ipse,
poena potest demi, culpa perennis erit.
Mors faciet certe ne sim, cum uenerit, exul;
ne non peccarim mors quoque non faciet.
Non igitur mirum, si mens mea tabida facta
de niue manantis more liquescit aquae.
Estur ut occulta uitiata teredine nauis,
aequorei scopulos ut cauat unda salis,
roditur ut scabra positum rubigine ferrum,
conditus ut tineae carpitur ore liber,
sic mea perpetuos curarum pectora morsus,
fine quibus nullo conficiantur, habent.
Nec prius hi mentem stimuli quam uita relinquet
quique dolet citius quam dolor ipse cadet.
Hoc mihi si superi, quorum sumus omnia, credent,
forsitan exigua dignus habebor ope,
inque locum Scythico uacuum mutabor ab arcu.
Plus isto duri si precer oris ero.

II. FABIO MAXIMO

Maxime, qui tanti mensuram nominis inples
et geminas animi nobilitate genus,
qui nasci ut posses, quamuis cecidere trecenti,
non omnis Fabios abstulit una dies,
forsitan haec a quo mittatur epistula quaeras,
quisque loquar tecum certior esse uelis.
Ei mihi! quid faciam? Vereor ne nomine lecto
durus et auersa cetera mente legas!
Videris! Audebo tibi me scripsisse fateri
< . . . . >
qui, cum me poena dignum grauiore fuisse
confiteor, possum uix grauiora pati.
Hostibus in mediis interque pericula uersor,
tamquam cum patria pax sit adempta mihi.
Qui, mortis saeuo geminent ut uulnere causas,
omnia uipereo spicula felle linunt.
His eques instructus perterrita moenia lustrat
more lupi clausas circumeuntis oues,
at semel intentus neruo leuis arcus equino

uincula semper habens inresoluta manet;
tecta rigent fixis ueluti uelata sagittis
portaque uix firma submouet arma sera.
Adde loci faciem nec fronde nec arbore tecti
et quod iners hiemi continuatur hiems.
Hic me pugnantem cum frigore cumque sagittis
cumque meo fato quarta fatigat hiems.
Fine carent lacrimae, nisi cum stupor obstitit illis
et similis morti pectora torpor habet.
Felicem Nioben, quamuis tot funera uidit,
quae posuit sensum saxea facta mali!
Vos quoque felices, quarum clamantia fratrem
cortice uelauit populus ora nouo!
Ille ego sum lignum qui non admittar in ullum;
ille ego sum frustra qui lapis esse uelim.
Ipsa Medusa oculis ueniat licet obuia nostris,
amittet uires ipsa Medusa suas.
Viuimus ut numquam sensu careamus amaro,
et grauior longa fit mea poena mora.
Sic inconsumptum Tityi semperque renascens
non perit, ut possit saepe perire, iecur.
At, puto, cum requies medicinaque publica curae
somnus adest, solitis nox uenit orba malis.
Somnia me terrent ueros imitantia casus
et uigilant sensus in mea damna mei.
Aut ego Sarmaticas uideor uitare sagittas
aut dare captiuas ad fera uincla manus
aut, ubi decipior melioris imagine somni,
aspicio patriae tecta relicta meae
et modo uobiscum, quos sum ueneratus, amici,
et modo cum cara coniuge multa loquor.
Sic ubi percepta est breuis et non uera uoluptas,
peior ab admonitu fit status iste boni.
Siue dies igitur caput hoc miserabile cernit,
siue pruinosi Noctis aguntur equi,
sic mea perpetuis liquefiunt pectora curis,
ignibus admotis ut noua cera solet.
Saepe precor mortem, mortem quoque deprecor idem,
ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.
Cum subit, Augusti quae sit clementia, credo
mollia naufragiis litora posse dari.
Cum uideo quam sint mea fata tenacia, frangor
spesque leuis magno uicta timore cadit,
nec tamen ulterius quicquam speroue precorue
quam male mutato posse carere loco.

Aut hoc aut nihil est pro me temptare modeste
    gratia quod saluo uestra pudore queat.
Suscipe, Romanae facundia, Maxime, linguae
    difficilis causae mite patrocinium.
Est mala, confiteor, sed te bona fiet agente:
    lenia pro misera fac modo uerba fuga.
Nescit enim Caesar, quamuis deus omnia norit,
    ultimus hic qua sit condicione locus.
Magna tenent illud numen molimina rerum,
    haec est caelesti pectore cura minor,
nec uacat in qua sint positi regione Tomitae
    quaerere—finitimo uix loca nota Getae—
aut quid Sauromatae faciant, quid Iazyges acres
    cultaque Oresteae Taurica terra deae
quaeque aliae gentes, ubi frigore constitit Hister,
    dura meant celeri terga per amnis equo.
Maxima pars hominum nec te, pulcherrima, curat,
    Roma, nec Ausonii militis arma timet.
Dant illis animos arcus plenaeque pharetrae
    quamque libet longis cursibus aptus equus
quodque sitim didicere diu tolerare famemque
    quodque sequens nullas hostis habebit aquas.
Ira uiri mitis non me misisset in istam,
    si satis haec illi nota fuisset humus.
Nec me nec quemquam Romanum gaudet ab hoste
    meque minus, uitam cui dabat ipse, capi.
Noluit, ut poterat, minimo me perdere nutu:
    nil opus est ullis in mea fata Getis.
Sed neque cur morerer quicquam mihi comperit actum,
    et minus infestus quam fuit esse potest.
Tunc quoque nil fecit, nisi quod facere ipse coegi;
    paene etiam merito parcior ira meo est.
Di faciant igitur, quorum iustissimus ipse est,
    alma nihil maius Caesare terra ferat.
Vtque diu sub eo, sic sit sub Caesare terra
    perque manus huius tradita gentis eat.
At tu tam placido quam nos quoque sensimus illum
    iudice pro lacrimis ora resolue meis.
Non petito ut bene sit, sed uti male tutius utque
    exilium saeuo distet ab hoste meum,
quamque dedere mihi praesentia numina uitam,
    non adimat stricto squalidus ense Getes,
denique, si moriar, subeam pacatius aruum
    ossa nec a Scythica nostra premantur humo
nec male compositos, ut scilicet exule dignum,

Bistonii cineres ungula pulset equi,
et ne, si superest aliquis post funera sensus,
terreat et manes Sarmatis umbra meos.
Caesaris haec animum poterant audita mouere,
Maxime, mouissent si tamen ante tuum.
Vox, precor, Augustas pro me tua molliat aures,
auxilio trepidis quae solet esse reis,
adsuetaque tibi doctae dulcedine linguae
aequandi superis pectora flecte uiri.
Non tibi Theromedon crudusque rogabitur Atreus
quique suis homines pabula fecit equis,
sed piger ad poenas princeps, ad praemia uelox,
quique dolet, quotiens cogitur, esse ferox,
qui uicit semper, uictis ut parcere posset,
clausit et aeterna ciuica bella sera,
multa metu poenae, poena qui pauca coercet,
et iacit inuita fulmina rara manu.
Ergo tam placidas orator missus ad aures
ut propior patriae sit fuga nostra roga.
Ille ego sum qui te colui, quem festa solebat
inter conuiuas mensa uidere tuos,
ille ego qui duxi uestros Hymenaeon ad ignes
et cecini fausto carmina digna toro,
cuius te solitum memini laudare libellos
exceptis domino qui nocuere suo,
cui tua nonnumquam miranti scripta legebas,
ille ego de uestra cui data nupta domo est.
Hanc probat et primo dilectam semper ab aeuo
est inter comites Marcia censa suas
inque suis habuit matertera Caesaris ante;
quarum iudicio si quam probata, proba est.
Ipsa sua melior fama laudantibus istis
Claudia diuina non eguisset ope.
Nos quoque praeteritos sine labe peregimus annos:
proxima pars uitae transilienda meae.
Sed de me ut sileam, coniunx mea sarcina uestra est:
non potes hanc salua dissimulare fide.
Confugit haec ad uos, uestras amplectitur aras—
iure uenit cultos ad sibi quisque deos—
flensque rogat precibus lenito Caesare uestris
busta sui fiant ut propiora uiri.

III. RVFINO

Hanc tibi Naso tuus mittit, Rufine, salutem,
qui miser est, ulli si suus esse potest.
Reddita confusae nuper solacia menti
auxilium nostris spemque tulere malis.
Vtque Machaoniis Poeantius artibus heros
lenito medicam uulnere sensit opem,
sic ego mente iacens et acerbo saucius ictu
admonitu coepi fortior esse tuo
et iam deficiens sic ad tua uerba reuixi,
ut solet infuso uena redire mero.
Non tamen exhibuit tantas facundia uires
ut mea sint dictis pectora sana tuis.
Vt multum demas nostrae de gurgite curae,
non minus exhausto quod superabit erit.
Tempore ducetur longo fortasse cicatrix:
horrent admotas uulnera cruda manus.
Non est in medico semper releuetur ut aeger:
interdum docta plus ualet arte malum.
Cernis ut e molli sanguis pulmone remissus
ad Stygias certo limite ducat aquas.
Adferat ipse licet sacras Epidaurius herbas,
sanabit nulla uulnera cordis ope.
Tollere nodosam nescit medicina podagram
nec formidatis auxiliatur aquis.
Cura quoque interdum nulla medicabilis arte
aut, ut sit, longa est extenuanda mora.
Cum bene firmarunt animum praecepta iacentem
sumptaque sunt nobis pectoris arma tui,
rursus amor patriae ratione ualentior omni
quod tua fecerunt scripta retexit opus.
Siue pium uis hoc, seu uis muliebre uocari,
confiteor misero molle cor esse mihi.
Non dubia est Ithaci prudentia, sed tamen optat
fumum de patriis posse uidere focis.
Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
ducit et inmemores non sinit esse sui.
Quid melius Roma? Scythico quid frigore peius?
Huc tamen ex ista barbarus urbe fugit.
Cum bene sit clausae cauea Pandione natae,
nititur in siluas illa redire suas.
Adsuetos tauri saltus, adsueta leones—
nec feritas illos inpedit—antra petunt.
Tu tamen exilii morsus e pectore nostro
fomentis speras cedere posse tuis.
Effice uos ipsi ne tam mihi sitis amandi,

talibus ut leuius sit caruisse malum.
At, puto, qua genitus fueram tellure carenti
in tamen humano contigit esse loco:
orbis in extremi iaceo desertus harenis,
fert ubi perpetuas obruta terra niues.
Non ager hic pomum, non dulces educat uuas,
non salices ripa, robora monte uirent.
Neue fretum laudes terra magis, aequora semper
uentorum rabie solibus orba tument.
Quocumque aspicias, campi cultore carentes
uastaque quae nemo uindicat arua iacent.
Hostis adest dextra laeuaque a parte timendus
uicinoque metu terret utrumque latus:
altera Bistonias pars est sensura sarisas,
altera Sarmatica spicula missa manu.
I nunc et ueterum nobis exempla uirorum
qui forti casum mente tulere refer
et graue magnanimi robur mirare Rutili
non usi reditus condicione dati.
Zmyrna uirum tenuit, non Pontus et hostica tellus,
paene minus nullo Zmyrna petenda loco.
Non doluit patria Cynicus procul esse Sinopeus,
legit enim sedes, Attica terra, tuas.
Arma Neoclides qui Persica contudit armis
Argolica primam sensit in urbe fugam.
Pulsus Aristides patria Lacedaemona fugit,
inter quas dubium quae prior esset erat.
Caede puer facta Patroclus Opunta reliquit
Thessalicamque adiit hospes Achillis humum.
Exul ab Haemonia Pirenida cessit ad undam
quo duce trabs Colcha sacra cucurrit aqua.
Liquit Agenorides Sidonia moenia Cadmus,
poneret ut muros in meliore loco.
Venit ad Adrastum Tydeus Calydone fugatus
et Teucrum Veneri grata recepit humus.
Quid referam ueteres Romanae gentis, apud quos
exulibus tellus ultima Tibur erat?
Persequar ut cunctos, nulli datus omnibus aeuis
tam procul a patria est horridiorue locus.
Quo magis ignoscat sapientia uestra dolenti:
quae facit ex dictis, non ita multa, tuis.
Nec tamen infitior, si possint nostra coire
uulnera, praeceptis posse coire tuis.
Sed uereor, ne me frustra seruare labores
nec iuuer admota perditus aeger ope,

nec loquor hoc quia sit maior prudentia nobis,
 sed sum quam medico notior ipse mihi.
Vt tamen hoc ita sit, munus tua grande uoluntas
 ad me peruenit consuliturque boni.

IV. VXORI

Iam mihi deterior canis aspergitur aetas
 iamque meos uultus ruga senilis arat,
iam uigor et quasso languent in corpore uires
 nec iuueni lusus qui placuere iuuant
nec, si me subito uideas, agnoscere possis,
 aetatis facta est tanta ruina meae.
Confiteor facere hoc annos, sed et altera causa est,
 anxietas animi continuusque labor;
nam mea per longos si quis mala digerat annos,
 crede mihi, Pylio Nestore maior ero.
Cernis ut in duris—et quid boue firmius?—aruis
 fortia taurorum corpora frangat opus.
Quae numquam uacuo solita est cessare nouali
 fructibus adsiduis lassa senescit humus.
Occidet, ad circi si quis certamina semper
 non intermissis cursibus ibit equus.
Firma sit illa licet, soluetur in aequore nauis
 quae numquam liquidis sicca carebit aquis.
Me quoque debilitat series inmensa malorum
 ante meum tempus cogit et esse senem.
Otia corpus alunt, animus quoque pascitur illis,
 inmodicus contra carpit utrumque labor.
Aspice, in has partis quod uenerit Aesone natus,
 quam laudem a sera posteritate ferat.
At labor illius nostro leuiorque minorque est,
 si modo non uerum nomina magna premunt.
Ille est in Pontum Pelia mittente profectus
 qui uix Thessaliae fine timendus erat:
Caesaris ira mihi nocuit, quem solis ab ortu
 solis ad occasus utraque terra tremit.
Iunctior Haemonia est Ponto quam Roma Sinistro
 et breuius quam nos ille peregit iter.
Ille habuit comites primos telluris Achiuae,
 at nostram cuncti destituere fugam.
Nos fragili ligno uastum sulcauimus aequor,
 quae tulit Aesoniden, densa carina fuit.
Nec mihi Tiphys erat rector nec Agenore natus
 quas fugerem docuit quas sequererque uias.

Illum tutata est cum Pallade regia Iuno:
defendere meum numina nulla caput.
Illum furtiuae iuuere Cupidinis artes
quas a me uellem non didicisset amor.
Ille domum rediit, nos his moriemur in aruis,
perstiterit laesi si grauis ira dei.
Durius est igitur nostrum, fidissima coniunx,
illo quod subiit Aesone natus opus.
Te quoque, quam iuuenem discedens Vrbe reliqui,
credibile est nostris insenuisse malis.
O! ego—di faciant!—talem te cernere possim,
caraque mutatis oscula ferre comis
amplectique meis corpus non pingue lacertis
et 'Gracile hoc fecit' dicere 'cura mei'
et narrare meos flenti flens ipse labores
sperato numquam conloquioque frui
turaque Caesaribus cum coniuge Caesare digna,
dis ueris, memori debita ferre manu!
Memnonis hanc utinam, lenito principe, mater
quam primum roseo prouocet ore diem!

V. COTTAE MAXIMO

Ille tuos quondam non ultimus inter amicos
ut sua uerba legas, Maxime, Naso rogat,
in quibus ingenium desiste requirere nostrum,
nescius exilii ne uideare mei.
Cernis ut ignauum corrumpant otia corpus,
ut capiant uitium, ni moueantur, aquae.
Et mihi si quis erat ducendi carminis usus,
deficit estque minor factus inerte situ.
Haec quoque quae legitis, si quid mihi, Maxime, credis,
scribimus inuita uixque coacta manu.
Non libet in talis animum contendere curas
nec uenit ad duros Musa uocata Getas.
Vt tamen ipse uides, luctor deducere uersum,
sed non fit fato mollior ille meo.
Cum relego, scripsisse pudet, quia plurima cerno
me quoque, qui feci, iudice digna lini.
Nec tamen emendo; labor hic quam scribere maior
mensque pati durum sustinet aegra nihil.
Scilicet incipiam lima mordacius uti
et sub iudicium singula uerba uocem.
Torquet enim fortuna parum, nisi Lixus in Hebrum
confluat et frondes Alpibus addat Atho.

Parcendum est animo miserabile uulnus habenti:
subducunt oneri colla perusta boues.
At, puto, fructus adest, iustissima causa laborum,
et sata cum multo fenore reddit ager.
Tempus ad hoc nobis, repetas licet omnia, nullum
profuit—atque utinam non nocuisset!—opus.
Cur igitur scribam miraris. Miror et ipse
et tecum quaero saepe quid inde petam.
An populus uere sanos negat esse poetas
sumque fides huius maxima uocis ego
qui, sterili totiens cum sim deceptus ab aruo,
damnosa persto condere semen humo?
Scilicet est cupidus studiorum quisque suorum
tempus et adsueta ponere in arte iuuat.
Saucius eiurat pugnam gladiator et idem
inmemor antiqui uulneris arma capit.
Nil sibi cum pelagi dicit fore naufragus undis
et ducit remos qua modo nauit aqua.
Sic ego constanter studium non utile seruo
et repeto nollem quas coluisse deas.
Quid potius faciam? Non sum qui segnia ducam
otia: mors nobis tempus habetur iners.
Nec iuuat in lucem nimio marcescere uino
nec tenet incertas alea blanda manus.
Cum dedimus somno quas corpus postulat horas,
quo ponam uigilans tempora longa modo?
Moris an oblitus patrii contendere discam
Sarmaticos arcus et trahar arte loci?
Hoc quoque me studium prohibent adsumere uires
mensque magis gracili corpore nostra ualet.
Cum bene quaesieris quid agam, magis utile nil est
artibus his quae nil utilitatis habent.
Consequor ex illis casus obliuia nostri:
hanc messem satis est si mea reddit humus.
Gloria uos acuat; uos, ut recitata probentur
carmina, Pieriis inuigilate choris.
Quod uenit ex facili satis est componere nobis,
et nimis intenti causa laboris abest.
Cur ego sollicita poliam mea carmina cura?
An uerear ne non adprobet illa Getes?
Forsitan audacter faciam, sed glorior Histrum
ingenio nullum maius habere meo.
Hoc ubi uiuendum est, satis est, si consequor aruo,
inter inhumanos esse poeta Getas.
Quo mihi diuersum fama contendere in orbem?

Quem fortuna dedit, Roma sit ille locus.
Hoc mea contenta est infelix Musa theatro.
Hoc merui, magni sic uoluere dei.
Nec reor hinc istuc nostris iter esse libellis
quo Boreas penna deficiente uenit.
Diuidimur caelo quaeque est procul urbe Quirini
aspicit hirsutos comminus ursa Getas.
Per tantum terrae, tot aquas uix credere possum
indicium studii transiluisse mei.
Finge legi, quodque est mirabile, finge placere:
auctorem certe res iuuat ista nihil.
Quid tibi, si calidae, prosit, laudere Syenae
aut ubi Taprobanen Indica tingit aqua?
Altius ire libet? Si te distantia longe
Pleiadum laudent signa, quid inde feras?
Sed neque peruenio scriptis mediocribus istuc
famaque cum domino fugit ab Vrbe suo,
uosque, quibus perii, tunc cum mea fama sepulta est,
nunc quoque de nostra morte tacere reor.

VI. GRAECINO

Ecquid, ut audisti—nam te diuersa tenebat
terra—meos casus, cor tibi triste fuit?
Dissimules metuasque licet, Graecine, fateri,
si bene te noui, triste fuisse liquet.
Non cadit in mores feritas inamabilis istos
nec minus a studiis dissidet illa tuis.
Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura est,
pectora mollescunt asperitasque fugit;
nec quisquam meliore fide complectitur illas,
qua sinit officium militiaeque labor.
Certe ego cum primum potui sentire quid essem,
—nam fuit attonito mens mea nulla diu—
hoc quoque fortunam sensi quod amicus abesses,
qui mihi praesidium grande futurus eras.
Tecum tunc aberant aegrae solacia mentis
magnaque pars animi consiliique mei.
At nunc, quod superest, fer opem, precor, eminus unam
adloquioque iuua pectora nostra tuo,
quae, non mendaci si quicquam credis amico,
stulta magis dici quam scelerata decet.
Nec breue nec tutum peccati quae sit origo
scribere: tractari uulnera nostra timent.
Qualicumque modo mihi sunt ea facta, rogare

desine; non agites, si qua coire uelis.
Quidquid id est, ut non facinus, sic culpa uocanda est:
omnis an in magnos culpa deos scelus est?
Spes igitur menti poenae, Graecine, leuandae
non est ex toto nulla relicta meae.
Haec dea, cum fugerent sceleratas numina terras,
in dis inuisa sola remansit humo.
Haec facit ut uiuat fossor quoque compede uinctus
liberaque a ferro crura futura putet.
Haec facit ut, uideat cum terras undique nullas,
naufragus in mediis brachia iactet aquis.
Saepe aliquem sollers medicorum cura reliquit
nec spes huic uena deficiente cadit.
Carcere dicuntur clausi sperare salutem
atque aliquis pendens in cruce uota facit.
Haec dea quam multos laqueo sua colla ligantis
non est proposita passa perire nece.
Me quoque conantem gladio finire dolorem
arguit iniecta continuitque manu:
'Quid' que 'facis? lacrimis opus est, non sanguine', dixit,
'saepe per has flecti principis ira solet'.
Quamuis est igitur meritis indebita nostris,
magna tamen spes est in bonitate dei.
Qui ne difficilis mihi sit, Graecine, precare
confer et in uotum tu quoque uerba meum.
Inque Tomitana iaceam tumulatus harena,
si te non nobis ista uouere liquet.
Nam prius incipient turris uitare columbae,
antra ferae, pecudes gramina, mergus aquas
quam male se praestet ueteri Graecinus amico.
Non ita sunt fatis omnia uersa meis.

VII. MESSALINO

Littera pro uerbis tibi, Messaline, salutem
quam legis a saeuis attulit usque Getis.
Indicat auctorem locus? An nisi nomine lecto
haec me Nasonem scribere uerba latet?
Ecquis in extremo positus iacet orbe tuorum,
me tamen excepto, qui precor esse tuus?
Di procul a cunctis qui te uenerantur amantque
huius notitiam gentis habere uelint.
Nos satis est inter glaciem Scythicasque sagittas
uiuere, si uita est mortis habenda genus.
Nos premat aut bello tellus aut frigore caelum

truxque Getes armis, grandine pugnet hiems,
nos habeat regio nec pomo feta nec uuis
et cuius nullum cesset ab hoste latus.
Cetera sit sospes cultorum turba tuorum,
in quibus, ut populo, pars ego parua fui.
Me miserum, si tu uerbis offenderis istis
nosque negas ulla parte fuisse tuos!
Idque sit ut uerum, mentito ignoscere debes.
Nil demit laudi gloria nostra tuae.
Quis se Caesaribus notus non fingit amicum?
Da ueniam fasso, tu mihi Caesar eras.
Nec tamen inrumpo quo non licet ire satisque est
atria si nobis non patuisse negas.
Vtque tibi fuerit mecum nihil amplius, uno
nempe salutaris quam prius ore minus.
Nec tuus est genitor nos infitiatus amicos,
hortator studii causaque faxque mei,
cui nos et lacrimas, supremum in funere munus,
et dedimus medio scripta canenda foro.
Adde quod est frater, tanto tibi iunctus amore
quantus in Atridis Tyndaridisque fuit:
is me nec comitem nec dedignatus amicum est,
si tamen haec illi non nocitura putas;
si minus, hac quoque me mendacem parte fatebor:
clausa mihi potius tota sit ista domus.
Sed neque claudenda est et nulla potentia uires
praestandi ne quid peccet amicus habet.
Et tamen ut cuperem culpam quoque posse negari,
sic facinus nemo nescit abesse mihi.
Quod nisi delicti pars excusabilis esset,
parua relegari poena futura fuit.
Ipse sed hoc uidit, qui peruidet omnia, Caesar,
stultitiam dici crimina posse mea.
Quaque ego permisi quaque est res passa pepercit
usus et est modice fulminis igne sui.
Nec uitam nec opes nec ademit posse reuerti,
si sua per uestras uicta sit ira preces.
At grauiter cecidi. Quid enim mirabile, si quis
a Ioue percussus non leue uulnus habet?
Ipse suas etiam uires inhiberet Achilles,
missa grauis ictus Pelias hasta dabat.
Iudicium nobis igitur cum uindicis adsit,
non est cur tua me ianua nosse neget.
Culta quidem, fateor, citra quam debuit illa est,
sed fuit in fatis hoc quoque, credo, meis.

Nec tamen officium sensit domus altera nostrum:
hic illic uestro sub lare semper eram.
Quaeque tua est pietas, ut te non excolat ipsum,
ius aliquod tecum fratris amicus habet.
Quid quod, ut emeritis referenda est gratia semper,
sic est fortunae promeruisse tuae?
Quod si permittis nobis suadere quid optes,
ut des quam reddas plura precare deos.
Idque facis, quantumque licet meminisse, solebas
officii causa pluribus esse dati.
Quo libet in numero me, Messaline, repone,
sim modo pars uestrae non aliena domus,
et mala Nasonem, quoniam meruisse uidetur,
si non ferre doles, at meruisse dole.

VIII. SEVERO

A tibi dilecto missam Nasone salutem
accipe, pars animae magna, Seuere, meae.
Neue roga quid agam. Si persequar omnia, flebis:
summa satis nostri si tibi nota mali.
Viuimus adsiduis expertes pacis in armis
dura pharetrato bella mouente Geta.
Deque tot expulsis sum miles in exule solus:
tuta—nec inuideo—cetera turba latet.
Quoque magis nostros uenia dignere libellos,
haec in procinctu carmina facta leges.
Stat uetus urbs, ripae uicina binominis Histri,
moenibus et positu uix adeunda loci.
Caspius Aegisos, de se si credimus ipsis,
condidit et proprio nomine dixit opus.
Hanc ferus Odrysiis inopino Marte peremptis
cepit et in regem sustulit arma Getes.
Ille memor magni generis uirtute quod auget,
protinus innumero milite cinctus adest
nec prius abscessit merita quam caede nocentum
. . . .
At tibi, rex aeuo, detur, fortissime nostro,
semper honorata sceptra tenere manu,
teque, quod et praestat—quid enim tibi plenius optem?—
Martia cum magno Caesare Roma probet.
Sed memor unde abii, queror, o iucunde sodalis,
accedant nostris saeua quod arma malis.
Vt careo uobis, Stygias detrusus in oras,
quattuor autumnos Pleias orta facit.

Nec tu credideris urbanae commoda uitae
quaerere Nasonem: quaerit et illa tamen.
Nam modo uos animo, dulces, reminiscor, amici,
nunc mihi cum cara coniuge nata subit,
aque domo rursus pulchrae loca uertor ad Vrbis
cunctaque mens oculis peruidet illa suis.
Nunc fora, nunc aedes, nunc marmore tecta theatra,
nunc subit aequata porticus omnis humo,
gramina nunc Campi pulchros spectantis in hortos
stagnaque et euripi Virgineusque liquor.
At, puto, sic Vrbis misero est erepta uoluptas,
quolibet ut saltem rure frui liceat!
Non meus amissos animus desiderat agros
ruraque Paeligno conspicienda solo
nec quos piniferis positos in collibus hortos
spectat Flaminiae Clodia iuncta uiae,
quos ego nescio cui colui, quibus ipse solebam
ad sata fontanas, nec pudet, addere aquas,
sunt ubi, si uiuunt, nostra quoque consita quaedam,
sed non et nostra poma legenda manu.
Pro quibus amissis utinam contingere possit
hic saltem profugo glaeba colenda mihi!
Ipse ego pendentis, liceat modo, rupe capellas,
ipse uelim baculo pascere nixus oues.
Ipse ego, ne solitis insistant pectora curis,
ducam ruricolas sub iuga curua boues
et discam Getici quae norunt uerba iuuenci
adsuetas illis adiciamque minas.
Ipse manu capulum pressi moderatus aratri
experiar mota spargere semen humo.
Nec dubitem longis purgare ligonibus herbas
et dare iam sitiens quas bibat hortus aquas.
Vnde sed hoc nobis minimum quos inter et hostem
discrimen murus clausaque porta facit?
At tibi nascenti, quod toto pectore laetor,
nerunt fatales fortia fila deae.
Te modo Campus habet, densa modo porticus umbra,
nunc in quo ponis tempora rara forum;
Vmbria nunc reuocat nec non Albana petentem
Appia feruenti ducit in arua rota.
Forsitan hic optes ut iustam subprimat iram
Caesar et hospitium sit tua uilla meum.
A! nimium est quod, amice, petis, moderatius opta
et uoti quaeso contrahe uela tui.

Terra uelim propior nullique obnoxia bello
detur: erit nostris pars bona dempta malis.

IX. COTTAE MAXIMO

Quae mihi de rapto tua uenit epistula Celso
protinus est lacrimis umida facta meis,
quodque nefas dictu fieri nec posse putaui,
inuitis oculis littera lecta tua est.
Nec quicquam ad nostras peruenit acerbius aures,
ut sumus in Ponto, perueniatque precor.
Ante meos oculos tamquam praesentis imago
haeret et extinctum uiuere fingit amor.
Saepe refert animus lusus grauitate carentes,
seria cum liquida saepe peracta fide.
Nulla tamen subeunt mihi tempora densius illis
quae uellem uitae summa fuisse meae,
cum domus ingenti subito mea lapsa ruina
concidit in domini procubuitque caput.
Adfuit ille mihi, cum me pars magna reliquit,
Maxime, Fortunae nec fuit ipse comes.
Illum ego non aliter flentem mea funera uidi
ponendus quam si frater in igne foret.
Haesit in amplexu consolatusque iacentem est
cumque meis lacrimis miscuit usque suas.
O quotiens uitae custos inuisus amarae
continuit promptas in mea fata manus!
O quotiens dixit: 'Placabilis ira deorum est:
uiue nec ignosci tu tibi posse nega!'
Vox tamen illa fuit celeberrima: 'Respice quantum
debeat auxilium Maximus esse tibi.
Maximus incumbet, quaque est pietate, rogabit
ne sit ad extremum Caesaris ira tenax,
cumque suis fratris uires adhibebit et omnem,
quo leuius doleas, experietur opem.'
Haec mihi uerba malae minuerunt taedia uitae:
quae tu ne fuerint, Maxime, uana caue.
Huc quoque uenturum mihi se iurare solebat
non nisi te longae ius sibi dante uiae.
Nam tua non alio coluit penetralia ritu
terrarum dominos quam colis ipse deos.
Crede mihi, multos habeas cum dignus amicos,
non fuit e multis quolibet ille minor,
si modo non census nec clarum nomen auorum,
sed probitas magnos ingeniumque facit.

Iure igitur lacrimas Celso libamus adempto,
cum fugerem, uiuo quas dedit ille mihi;
carmina iure damus raros testantia mores,
ut tua uenturi nomina, Celse, legant.
Hoc est quod possum Geticis tibi mittere ab aruis;
hoc solum est istic quod licet esse meum.
Funera non potui comitare nec ungere corpus
atque tuis toto diuidor orbe rogis.
Qui potuit, quem tu pro numine uiuus habebas,
praestitit officium Maximus omne tibi.
Ille tibi exequias et magni funus honoris
fecit et in gelidos uertit amoma sinus
diluit et lacrimis maerens unguenta profusis
ossaque uicina condita texit humo.
Qui quoniam extinctis quae debet praestat amicis,
et nos extinctis adnumerare potest.

X. FLACCO

Naso suo profugus mittit tibi, Flacce, salutem,
mittere rem si quis qua caret ipse potest.
Longus enim curis uitiatum corpus amaris
non patitur uires languor habere suas.
Nec dolor ullus adest nec febribus uror anhelis
et peragit soliti uena tenoris iter.
Os hebes est positaeque mouent fastidia mensae
et queror, inuisi cum uenit hora cibi.
Quod mare, quod tellus adpone, quod educat aer,
nil ibi quod nobis esuriatur erit.
Nectar et ambrosiam, latices epulasque deorum,
det mihi formosa gnaua Iuuenta manu,
non tamen exacuet torpens sapor ille palatum
stabit et in stomacho pondus inerte diu.
Haec ego non ausim, cum sint uerissima, cuiuis
scribere, delicias ne mala nostra uocet.
Scilicet is status est, ea rerum forma mearum
deliciis etiam possit ut esse locus!
Delicias illi precor has contingere, si quis
ne mihi sit leuior Caesaris ira timet.
Is quoque qui gracili cibus est in corpore somnus
non alit officio corpus inane suo,
sed uigilo uigilantque mei sine fine dolores,
quorum materiam dat locus ipse mihi.
Vix igitur possis uisos agnoscere uultus
quoque ierit quaeras qui fuit ante color.

Paruus in exiles sucus mihi peruenit artus
    membraque sunt cera pallidiora noua.
Non haec inmodico contraxi damna Lyaeo:
    scis mihi quam solae paene bibantur aquae.
Non epulis oneror, quarum si tangar amore,
    est tamen in Geticis copia nulla locis.
Nec uires adimit Veneris damnosa uoluptas:
    non solet in maestos illa uenire toros.
Vnda locusque nocent et causa ualentior istis,
    anxietas animi, quae mihi semper adest.
Haec nisi tu pariter simili cum fratre leuares,
    uix mens tristitiae nostra tulisset onus.
Vos estis fracto tellus non dura phaselo
    quamque negant multi uos mihi fertis opem.
Ferte, precor, semper, quia semper egebimus illa,
    Caesaris offensum dum mihi numen erit.
Qui meritam nobis minuat, non finiat iram,
    suppliciter uestros quisque rogate deos.

P. OVIDI NASIONIS EPISTVLAE EX PONTO
LIBER SECVNDVS

I. <GERMANICO>

Huc quoque Caesarei peruenit fama triumphi,
    languida quo fessi uix uenit aura Noti.
Nil fore dulce mihi Scythica regione putaui:
    iam minus hic odio est quam fuit ante locus.
Tandem aliquid pulsa curarum nube serenum
    uidi fortunae uerba dedique meae.
Nolit ut ulla mihi contingere gaudia Caesar,
    uelle potest cuiuis haec tamen una dari.
Di quoque, ut a cunctis hilari pietate colantur,
    tristitiam poni per sua festa iubent.
Denique, quod certus furor est audere fateri,
    hac ego laetitia, si uetet ipse, fruar.
Iuppiter utilibus quotiens iuuat imbribus agros,
    mixta tenax segeti crescere lappa solet.
Nos quoque frugiferum sentimus inutilis herba
    numen et inuita saepe iuuamur ope.
Gaudia Caesareae mentis pro parte uirili
    sunt mea: priuati nil habet illa domus.
Gratia, Fama, tibi per quam spectata triumphi

incluso mediis est mihi pompa Getis!
Indice te didici nuper uisenda coisse
innumeras gentes ad ducis ora sui,
quaeque capit uastis inmensum moenibus orbem,
hospitiis Romam uix habuisse locum.
Tu mihi narrasti, cum multis lucibus ante
fuderit adsiduas nubilus auster aquas,
numine caelesti solem fulsisse serenum
cum populi uultu conueniente die
atque ita uictorem cum magnae uocis honore
bellica laudatis dona dedisse uiris
claraque sumpturum pictas insignia uestes
tura prius sanctis inposuisse focis
Iustitiamque sui caste placasse parentis,
illo quae templum pectore semper habet,
quaque ierit, felix adiectum plausibus omen
saxaque roratis erubuisse rosis;
protinus argento uersos imitantia muros
barbara cum pictis oppida lata uiris
fluminaque et montes et in altis proelia siluis
armaque cum telis in strue mixta sua
deque tropaeorum quod sol incenderet auro
aurea Romani tecta fuisse fori
totque tulisse duces captiuos addita collis
uincula paene hostis quot satis esse fuit.
Maxima pars horum uitam ueniamque tulerunt,
in quibus et belli summa caputque Bato.
Cur ego posse negem minui mihi numinis iram,
cum uideam mitis hostibus esse deos?
Pertulit hic idem nobis, Germanice, rumor
oppida sub titulo nominis isse tui
atque ea te contra nec muri mole nec armis
nec satis ingenio tuta fuisse loci.
Di tibi dent annos! A te nam cetera sumes,
sint modo uirtuti tempora longa tuae.
Quod precor eueniet—sunt quaedam oracula uatum—,
nam deus optanti prospera signa dedit.
Te quoque uictorem Tarpeias scandere in arces
laeta coronatis Roma uidebit equis
maturosque pater nati spectabit honores
gaudia percipiens quae dedit ipse suis.
Iam nunc haec a me, iuuenum belloque togaque
maxime, dicta tibi uaticinante nota.
Hunc quoque carminibus referam fortasse triumphum,
sufficiet nostris si modo uita malis,

inbuero Scythicas si non prius ipse sagittas
abstuleritque ferox hoc caput ense Getes.
Quae si me saluo dabitur tua laurea templis,
omina bis dices uera fuisse mea.

II. MESSALINO

Ille domus uestrae primis uenerator ab annis
pulsus ad Euxini Naso Sinistra freti
mittit ab indomitis hanc, Messaline, salutem,
quam solitus praesens est tibi ferre, Getis.
Ei mihi, si lecto uultus tibi nomine non est
qui fuit et dubitas cetera perlegere!
Perlege nec mecum pariter mea uerba relega:
Vrbe licet uestra uersibus esse meis.
Non ego concepi, si Pelion Ossa tulisset,
clara mea tangi sidera posse manu,
nec nos Enceladi dementia castra secuti
in rerum dominos mouimus arma deos,
nec, quod Tydidae temeraria dextera fecit,
numina sunt telis ulla petita meis.
Est mea culpa grauis, sed quae me perdere solum
ausa sit et nullum maius adorta nefas.
Nil nisi non sapiens possum timidusque uocari:
haec duo sunt animi nomina uera mei.
Esse quidem fateor meritam post Caesaris iram
difficilem precibus te quoque iure meis,
quaeque tua est pietas in totum nomen Iuli,
te laedi, cum quis laeditur inde, putas.
Sed licet arma feras et uulnera saeua mineris,
non tamen efficies ut timeare mihi.
Puppis Achaemeniden Graium Troiana recepit,
profuit et Myso Pelias hasta duci.
Confugit interdum templi uiolator ad aram
nec petere offensi numinis horret opem.
Dixerit hoc aliquis tutum non esse: fatemur,
sed non per placidas it mea nauis aquas.
Tuta petant alii: fortuna miserrima tuta est;
nam timor euentu deterioris abest.
Qui rapitur . . . .
porrigit <et> spinas duraque saxa . . . . .
accipitremque timens pennis trepidantibus ales
audet ad humanos fessa uenire sinus,
nec se uicino dubitat committere tecto
quae fugit infestos territa cerua canes.

Da, precor, accessum lacrimis, mitissime, nostris
nec rigidam timidis uocibus obde forem
uerbaque nostra fauens Romana ad numina perfer
non tibi Tarpeio culta Tonante minus
mandatique mei legatus suscipe causam,
nulla meo quamuis nomine causa bona est.
Iam prope depositus, certe iam frigidus, aeger
seruatus per te, si modo seruor, ero.
Nunc tua pro lassis nitatur gratia rebus
principis aeterni quam tibi praestat amor,
nunc tibi et eloquii nitor ille domesticus adsit
quo poteras trepidis utilis esse reis.
Viuit enim in uobis facundi lingua parentis
et res heredem repperit illa suum.
Hanc ego non ut me defendere temptet adoro:
non est confessi causa tuenda rei.
Num tamen excuses erroris origine factum
an nihil expediat tale mouere uide.
Vulneris id genus est quod, cum sanabile non sit,
non contrectari tutius esse puto.
Lingua, sile! Non est ultra narrabile quicquam.
Posse uelim cineres obruere ipse meos.
Sic igitur, quasi me nullus deceperit error,
uerba fac, ut uita quam dedit ipse fruar.
Cumque serenus erit uultusque remiserit illos
qui secum terras imperiumque mouent,
exiguam ne me praedam sinat esse Getarum
detque solum miserae mite precare fugae.
Tempus adest aptum precibus. Valet ille uidetque
quas fecit uires, Roma, ualere tuas.
Incolumis coniunx sua puluinaria seruat,
promouet Ausonium filius imperium.
Praeterit ipse suos animo Germanicus annos
nec uigor est Drusi nobilitate minor.
Adde nurus neptesque pias natosque nepotum
ceteraque Augustae membra ualere domus.
Adde triumphatos modo Paeonas, adde quietis
subdita montanae brachia Dalmatiae.
Nec dedignata est abiectis Illyris armis
Caesareum famulo uertice ferre pedem.
Ipse super currum placido spectabilis ore
tempora Phoebea uirgine nexa tulit,
quem pia uobiscum proles comitauit euntem,
digna parente suo nominibusque datis,
fratribus adsimilis quos proxima templa tenentis

Diuus ab excelsa Iulius aede uidet.
His Messalinus quibus omnia cedere debent
primum laetitiae non negat esse locum.
Quicquid ab his superest uenit in certamen amoris,
hac hominum nulli parte secundus erit.
Hanc colet ante diem qua, quae decreta merenti,
uenit honoratis laurea digna comis.
Felices quibus o licuit spectare triumphos
et ducis ore deos aequiperante frui!
At mihi Sauromatae pro Caesaris ore uidendi
terraque pacis inops undaque uincta gelu.
Si tamen haec audis et uox mea peruenit istuc,
sit tua mutando gratia blanda loco.
Hoc pater ille tuus primo mihi cultus ab aeuo,
si quid habet sensus umbra diserta, petit.
Hoc petit et frater, quamuis fortasse ueretur
seruandi noceat ne tibi cura mei.
Tota domus rogat hoc nec tu potes ipse negare
et nos in turbae parte fuisse tuae.
Ingenii certe quo nos male sensimus usos
Artibus exceptis saepe probator eras,
nec mea, si tantum peccata nouissima demas,
esse potest domui uita pudenda tuae.
Sic igitur uestrae uigeant penetralia gentis
curaque sit superis Caesaribusque tui.
Mite, sed iratum merito mihi numen adora,
eximar ut Scythici de feritate loci.
Difficile est, fateor, sed tendit in ardua uirtus
et talis meriti gratia maior erit.
Nec tamen Aetnaeus uasto Polyphemus in antro
accipiet uoces Antiphatesue tuas,
sed placidus facilisque parens ueniaeque paratus
et qui fulmineo saepe sine igne tonat,
qui, cum triste aliquid statuit, fit tristis et ipse
cuique fere poenam sumere poena sua est.
Victa tamen uitio est huius clementia nostro
uenit et ad uires ira coacta suas.
Qui quoniam patria toto sumus orbe remoti
nec licet ante ipsos procubuisse deos,
quos colis ad superos haec fer mandata sacerdos,
adde sed et proprias ad mea uerba preces.
Sic tamen haec tempta, si non nocitura putabis.
Ignosces: timeo naufragus omne fretum.

III. COTTAE MAXIMO

Maxime, qui claris nomen uirtutibus aequas
nec sinis ingenium nobilitate premi,
culte mihi—quid enim status hic a funere differt?—
supremum uitae tempus adusque meae,
rem facis adflictum non auersatus amicum
qua non est aeuo rarior ulla tuo.
Turpe quidem dictu, sed—si modo uera fatemur—
uulgus amicitias utilitate probat.
Cura quid expediat prius est quam quid sit honestum,
et cum fortuna statque caditque fides.
Nec facile inuenias multis in milibus unum,
uirtutem pretium qui putet esse sui.
Ipse decor recte facti, si praemia desint,
non mouet et gratis paenitet esse probum.
Nil nisi quod prodest carum est, et detrahe menti
spem fructus auidae, nemo petendus erit.
At reditus iam quisque suos amat et sibi quid sit
utile sollicitis subputat articulis.
Illud amicitiae quondam uenerabile nomen
prostat et in quaestu pro meretrice sedet.
Quo magis admiror non ut torrentibus undis
communis uitii te quoque labe trahi.
Diligitur nemo, nisi cui Fortuna secunda est.
Quae simul intonuit, proxima quaeque fugat.
En ego non paucis quondam munitus amicis,
dum flauit uelis aura secunda meis,
ut fera nimboso tumuerunt aequora uento,
in mediis lacera naue relinquor aquis.
Cumque alii nolint etiam me nosse uideri,
uix duo proiecto tresue tulistis opem.
Quorum tu princeps: neque enim comes esse, sed auctor
nec petere exemplum, sed dare dignus eras.
Te nihil exacto nisi nos peccasse fatentem,
sponte sua probitas officiumque iuuat.
Iudice te mercede caret per seque petenda est
externis uirtus incomitata bonis.
Turpe putas abigi, quia sit miserandus, amicum,
quodque sit infelix, desinere esse tuum.
Mitius est lasso digitum subponere mento
mergere quam liquidis ora natandis aquis.
Cerne quid Aeacides post mortem praestet amico:
instar et hanc uitam mortis habere puta.
Pirithoum Theseus Stygias comitauit ad undas:
a Stygia quantum mors mea distat aqua?
Adfuit insano iuuenis Phoceus Orestae:

et mea non minimum culpa furoris habet.
Tu quoque magnorum laudes admitte uirorum,
ut facis, et lapso quam potes adfer opem.
Si bene te noui, si, qui prius esse solebas,
nunc quoque es atque animi non cecidere tui,
quo Fortuna magis saeuit, magis ipse resistis,
utque decet, ne te uicerit illa caues,
et, bene uti pugnes, bene pugnans efficit hostis:
sic eadem prodest causa nocetque mihi.
Scilicet indignum, iuuenis carissime, ducis
te fieri comitem stantis in orbe deae.
Firmus es et, quoniam non sunt ea qualia uelles,
uela regis quassae qualiacumque ratis.
Quaeque ita concussa est ut iam casura putetur,
restat adhuc umeris fulta ruina tuis.
Ira quidem primo fuerat tua iusta nec ipso
lenior offensus qui mihi iure fuit,
quique dolor pectus tetigisset Caesaris alti,
illum iurabas protinus esse tuum.
Vt tamen audita est nostrae tibi cladis origo,
diceris erratis ingemuisse meis.
Tum tua me primum solari littera coepit
et laesum flecti spem dare posse deum.
Mouit amicitiae tum te constantia longae
ante tuos ortus quae mihi coepta fuit,
et quod eras aliis factus, mihi natus amicus
quodque tibi in cunis oscula prima dedi,
quod cum uestra domus teneris mihi semper ab annis
culta sit, esse uetus me tibi cogit onus.
Me tuus ille pater, Latiae facundia linguae,
quae non inferior nobilitate fuit,
primus ut auderem committere carmina famae
inpulit: ingenii dux fuit ille mei.
Nec quo sit primum nobis a tempore cultus
contendo fratrem posse referre tuum.
Te tamen ante omnis ita sum complexus ut unus
quolibet in casu gratia nostra fores.
Vltima me tecum uidit maestisque cadentes
excepit lacrimas Aethalis Ilua genis,
cum tibi quaerenti num uerus nuntius esset
adtulerat culpae quem mala fama meae,
inter confessum dubie dubieque negantem
haerebam pauidas dante timore notas
exemploque niuis quam mollit aquaticus auster,
gutta per attonitas ibat oborta genas.

Haec igitur referens et quod mea crimina primi
erroris uenia posse latere uides,
respicis antiquum lassis in rebus amicum
fomentisque iuuas uulnera nostra tuis.
Pro quibus, optandi si nobis copia fiat,
tam bene promerito commoda mille precor.
Sed, si sola mihi dentur tua uota, precabor
ut tibi sit saluo Caesare salua parens.
Haec ego, cum faceres altaria pinguia ture,
te solitum memini prima rogare deos.

IV. ATTICO

Accipe conloquium gelido Nasonis ab Histro,
Attice iudicio non dubitande meo.
Ecquid adhuc remanes memor infelicis amici
deserit an partis languida cura suas?
Non ita di mihi sint tristes ut credere possim
fasque putem iam te non meminisse mei.
Ante oculos nostros posita est tua semper imago
et uideor uultus mente uidere tuos.
Seria multa mihi tecum conlata recordor
nec data iucundis tempora pauca iocis.
Saepe citae longis uisae sermonibus horae,
saepe fuit breuior quam mea uerba dies.
Saepe tuas uenit factum modo carmen ad auris
et noua iudicio subdita Musa tuo est.
Quod tu laudaras, populo placuisse putabam
—hoc pretium curae dulce recentis erat—
utque meus lima rasus liber esset amici,
non semel admonitu facta litura tuo est.
Nos fora uiderunt pariter, nos porticus omnis,
nos uia, nos iunctis curua theatra locis.
Denique tantus amor nobis, carissime, semper
quantus in Aeacide Nestorideque fuit.
Non ego, si biberes securae pocula Lethes,
excidere haec credam pectore posse tuo.
Longa dies citius brumali sidere noxque
tardior hiberna solstitialis erit
nec Babylon aestum nec frigora Pontus habebit
caltaque Paestanas uincet odore rosas
quam tibi nostrarum ueniant obliuia rerum:
non ita pars fati candida nulla mei est.
Ne tamen haec dici possit fiducia mendax
stultaque credulitas nostra fuisse caue

constantique fide ueterem tutare sodalem
qua licet et quantum non onerosus ero.

V. SALANO

Condita disparibus numeris ego Naso Salano
praeposita misi uerba salute meo.
Quae rata sit cupio rebusque ut comprobet omen,
te precor a saluo possit, amice, legi.
Candor, in hoc aeuo res intermortua paene,
exigit ut faciam talia uota tuus.
Nam fuerim quamuis modico tibi iunctus ab usu,
diceris exiliis indoluisse meis,
missaque ab Euxino legeres cum carmina Ponto,
illa tuus iuuit qualiacumque fauor
optastique breuem salui mihi Caesaris iram,
quod tamen optari, si sciat, ipse sinat.
Moribus ista tuis tam mitia uota dedisti
nec minus idcirco sunt ea grata mihi,
quoque magis moueare malis, doctissime, nostris,
credibile est fieri condicione loci:
uix hac inuenies totum, mihi crede, per orbem
quae minus Augusta pace fruatur humus.
Tu tamen hic structos inter fera proelia uersus
et legis et lectos ore fauente probas
ingenioque meo, uena quod paupere manat,
plaudis et e riuo flumina magna facis.
Grata quidem sunt haec animo suffragia nostro,
uix sibi cum miseros posse placere putes.
Dum tamen in rebus temptamus carmina paruis,
materiae gracili sufficit ingenium.
Nuper, ut huc magni peruenit fama triumphi,
ausus sum tantae sumere molis opus.
Obruit audentem rerum grauitasque nitorque
nec potui coepti pondera ferre mei.
Illic quam laudes erit officiosa uoluntas,
cetera materia debilitata iacent.
Qui si forte liber uestras peruenit ad aures,
tutelam, mando, sentiat ille tuam.
Hoc tibi facturo, uel si non ipse rogarem,
accedat cumulus gratia nostra leuis.
Non ego laudandus, sed sunt tua pectora lacte
et non calcata candidiora niue,
mirarisque alios, cum sis mirabilis ipse,
nec lateant artes eloquiumque tuum.

Te iuuenum princeps, cui dat Germania nomen,
participem studii Caesar habere solet.
Tu comes antiquus, tu primis iunctus ab annis
ingenio mores aequiperante places.
Te dicente prius studii fuit impetus illi
teque habet elicias qui sua uerba tuis.
Cum tu desisti mortaliaque ora quierunt
tectaque non longa conticuere mora,
surgit Iuleo iuuenis cognomine dignus,
qualis ab Eois Lucifer ortus aquis,
dumque silens adstat, status est uultusque diserti
spemque decens doctae uocis amictus habet.
Mox, ubi pulsa mora est atque os caeleste solutum,
hoc superos iures more solere loqui
atque 'Haec est' dicas 'facundia principe digna':
eloquio tantum nobilitatis inest.
Huic tu cum placeas et uertice sidera tangas,
scripta tamen profugi uatis habenda putas.
Scilicet ingeniis aliqua est concordia iunctis,
et seruat studii foedera quisque sui:
rusticus agricolam, miles fera bella gerentem,
rectorem dubiae nauita puppis amat.
Tu quoque Pieridum studio, studiose, teneris
ingenioque faues, ingeniose, meo.
Distat opus nostrum, sed fontibus exit ab isdem
artis et ingenuae cultor uterque sumus.
Thyrsus abest a te gustata et laurea nobis,
sed tamen ambobus debet inesse calor,
utque meis numeris tua dat facundia neruos,
sic uenit a nobis in tua uerba nitor.
Iure igitur studio confinia carmina uestro
et commilitii sacra tuenda putas.
Pro quibus ut maneat de quo censeris amicus
comprecor ad uitae tempora summa tuae
succedatque suis orbis moderator habenis:
quod mecum populi uota precantur idem.

VI. GRAECINO

Carmine Graecinum, qui praesens uoce solebat,
tristis ab Euxinis Naso salutat aquis.
Exulis haec uox est: praebet mihi littera linguam
et, si non liceat scribere, mutus ero.
Corripis, ut debes, stulti peccata sodalis
et mala me meritis ferre minora doces.

Vera facis, sed sera meae conuicia culpae:
aspera confesso uerba remitte reo.
Cum poteram recto transire Ceraunia uelo,
ut fera uitarem saxa monendus eram.
Nunc mihi naufragio quid prodest discere facto
qua mea debuerit currere cumba uia?
Brachia da lasso potius prendenda natanti
nec pigeat mento subposuisse manum.
Idque facis faciasque precor: sic mater et uxor,
sic tibi sint fratres totaque salua domus,
quodque soles animo semper, quod uoce precari,
omnia Caesaribus sic tua facta probes.
Turpe erit in miseris ueteri tibi rebus amico
auxilium nulla parte tulisse tuum,
turpe referre pedem nec passu stare tenaci,
turpe laborantem deseruisse ratem,
turpe sequi casum et Fortunae accedere amicum
et, nisi sit felix, esse negare suum.
Non ita uixerunt Strophio atque Agamemnone nati,
non haec Aegidae Pirithoique fides.
Quos prior est mirata, sequens mirabitur aetas,
in quorum plausus tota theatra sonant.
Tu quoque per durum seruato tempus amico
dignus es in tantis nomen habere uiris,
dignus es, et, quoniam laudem pietate mereris,
non erit officii gratia surda tui.
Crede mihi, nostrum si non mortale futurum est
carmen, in ore frequens posteritatis eris.
Fac modo permaneas lasso, Graecine, fidelis
duret et in longas impetus iste moras.
Quae tu cum praestes, remo tamen utor in aura,
nec nocet admisso subdere calcar equo.

VII. ATTICO

Esse salutatum uult te mea littera primum
a male pacatis, Attice, missa Getis,
proxima subsequitur quid agas audire uoluntas,
et si, quicquid agis, sit tibi cura mei.
Nec dubito quin sit, sed me timor ipse malorum
saepe superuacuos cogit habere metus.
Da ueniam, quaeso, nimioque ignosce timori.
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Qui semel est laesus fallaci piscis ab hamo
omnibus unca cibis aera subesse putat;

saepe canem longe uisum fugit agna lupumque
    credit et ipsa suam nescia uitat opem;
membra reformidant mollem quoque saucia tactum
    uanaque sollicitis incitat umbra metum.
Sic ego Fortunae telis confixus iniquis
    pectore concipio nil nisi triste meo.
Iam mihi fata liquet coeptos seruantia cursus
    per sibi consuetas semper itura uias.
Obseruare deos ne quid mihi cedat amice
    uerbaque Fortunae uix puto posse dari.
Est illi curae me perdere, quaeque solebat
    esse leuis, constans et bene certa nocet.
Crede mihi, si sum ueri tibi cognitus oris—
    nec planis nostris casibus esse puter—
Cinyphiae segetis citius numerabis aristas
    altaque quam multis floreat Hybla thymis
et quot aues motis nitantur in aere pennis
    quotque natent pisces aequore certus eris
quam tibi nostrorum statuatur summa laborum
    quos ego sum terra, quos ego passus aqua.
Nulla Getis toto gens est truculentior orbe,
    sed tamen hi nostris ingemuere malis.
Quae tibi si memori coner perscribere uersu,
    Ilias est fati longa futura mei.
Non igitur uerear quo te rear esse uerendum,
    cuius amor nobis pignora mille dedit,
sed quia res timida est omnis miser et quia longo est
    tempore laetitiae ianua clausa meae.
Iam dolor in morem uenit meus, utque caducis
    percussu crebro saxa cauantur aquis,
sic ego continuo Fortunae uulneror ictu
    uixque habet in nobis iam noua plaga locum.
Nec magis adsiduo uomer tenuatur ab usu
    nec magis est curuis Appia trita rotis
pectora quam mea sunt serie caecata malorum,
    et nihil inueni quod mihi ferret opem.
Artibus ingenuis quaesita est gloria multis,
    infelix perii dotibus ipse meis.
Vita prior uitio caret et sine labe peracta est:
    auxilii misero nil tulit illa mihi.
Culpa grauis precibus donatur saepe suorum:
    omnis pro nobis gratia muta fuit.
Adiuuat in duris aliquos praesentia rebus:
    obruit hoc absens uasta procella caput.
Quis non horruerit tacitam quoque Caesaris iram?

Addita sunt poenis aspera uerba meis.
Fit fuga temporibus leuior: proiectus in aequor
Arcturum subii Pleiadumque minas.
Saepe solent hiemem placidam sentire carinae:
non Ithacae puppi saeuior unda fuit.
Recta fides comitum poterat mala nostra leuare:
ditata est spoliis perfida turba meis.
Mitius exilium faciunt loca: tristior ista
terra sub ambobus non iacet ulla polis.
Est aliquid patriis uicinum finibus esse:
ultima me tellus, ultimus orbis habet.
Praestat et exulibus pacem tua laurea, Caesar:
Pontica finitimo terra sub hoste iacet.
Tempus in agrorum cultu consumere dulce est:
non patitur uerti barbarus hostis humum.
Temperie caeli corpusque animusque iuuatur:
frigore perpetuo Sarmatis ora riget.
Est in aqua dulci non inuidiosa uoluptas:
aequoreo bibitur cum sale mixta palus.
Omnia deficiunt. Animus tamen omnia uincit;
ille etiam uires corpus habere facit.
Sustineas ut onus, nitendum uertice pleno est
aut, flecti neruos si patiere, cades.
Spes quoque posse mora mitescere principis iram
uiuere ne nolim deficiamque cauet.
Nec uos parua datis pauci solacia nobis,
quorum spectata est per mala nostra fides.
Coepta tene, quaeso, neque in aequore desere nauem
meque simul serua iudiciumque tuum.

VIII. COTTAE MAXIMO

Redditus est nobis Caesar cum Caesare nuper,
quos mihi misisti, Maxime Cotta, deos,
utque tuum munus numerum quem debet haberet,
est ibi Caesaribus Liuia iuncta suis.
Argentum felix omnique beatius auro,
quod, fuerit pretium cum rude, numen habet!
Non mihi diuitias dando maiora dedisses
caelitibus missis nostra sub ora tribus.
Est aliquid spectare deos et adesse putare
et quasi cum uero numine posse loqui.
Quantum ad te, redii, nec me tenet ultima tellus,
utque prius, media sospes in Vrbe moror.
Caesareos uideo uultus, uelut ante uidebam:

  uix huius uoti spes fuit ulla mihi.
Vtque salutabam numen caeleste, saluto.
  Quod reduci tribuas, nil, puto, maius habes.
Quid nostris oculis nisi sola Palatia desunt?
  Qui locus ablato Caesare uilis erit.
Hunc ego cum spectem, uideor mihi cernere Romam;
  nam patriae faciem sustinet ille suae.
Fallor an irati mihi sunt in imagine uultus,
  toruaque nescio quid forma minantis habet?
Parce, uir inmenso maior uirtutibus orbe,
  iustaque uindictae supprime frena tuae.
Parce, precor, saecli decus indelebile nostri,
  terrarum dominum quem sua cura facit.
Per patriae numen, quae te tibi carior ipso est,
  per numquam surdos in tua uota deos
perque tori sociam, quae par tibi sola reperta est,
  et cui maiestas non onerosa tua est,
perque tibi similem uirtutis imagine natum,
  moribus adgnosci qui tuus esse potest,
perque tuos uel auo dignos uel patre nepotes
  qui ueniunt magno per tua iussa gradu,
parte leua minima nostras et contrahe poenas
  daque procul Scythico qui sit ab hoste locum.
Et tua, si fas est, a Caesare proxime Caesar,
  numina sint precibus non inimica meis!
Sic fera quam primum pauido Germania uultu
  ante triumphantis serua feratur equos,
sic pater in Pylios, Cumaeos mater in annos
  uiuant et possis filius esse diu!
Tu quoque, conueniens ingenti nupta marito,
  accipe non dura supplicis aure preces!
Sic tibi uir sospes, sic sint cum prole nepotes,
  cumque bonis nuribus quod peperere nurus!
Sic quem dira tibi rapuit Germania Drusum
  pars fuerit partus sola caduca tui!
Sic tibi mature fraterni funeris ultor
  purpureus niueis filius instet equis!
Adnuite o! timidis, mitissima numina, uotis;
  praesentis aliquid prosit habere deos.
Caesaris aduentu tuta gladiator harena
  exit et auxilium non leue uultus habet.
Nos quoque uestra iuuat quod, qua licet, ora uidemus,
  intrata est superis quod domus una tribus.
Felices illi qui non simulacra, sed ipsos
  quique deum coram corpora uera uident!

Quod quoniam nobis inuidit inutile fatum,
quos dedit ars uultus effigiemque colo.
Sic homines nouere deos, quos arduus aether
occulit, et colitur pro Ioue forma Iouis.
Denique, quae mecum est et erit sine fine, cauete
ne sit in inuiso uestra figura loco.
Nam caput e nostra citius ceruice recedet
et patiar fossis lumen abire genis
quam caream raptis, o publica numina, uobis:
uos eritis nostrae portus et ara fugae.
Vos ego complectar, Geticis si cingar ab armis,
utque meas aquilas, <sic mea> signa sequar.
Aut ego me fallo nimioque cupidine ludor
aut spes exilii commodioris adest;
nam minus et minus est facies in imagine tristis
uisaque sunt dictis adnuere ora meis.
Vera precor fiant timidae praesagia mentis
iustaque, quamuis est, sit minor ira dei.

IX. COTYI REGI

Regia progenies, cui nobilitatis origo
nomen in Eumolpi peruenit usque, Coty,
Fama loquax uestras si iam peruenit ad aures
me tibi finitimi parte iacere soli,
supplicis exaudi, iuuenum mitissime, uocem,
quamque potes, profugo—nam potes—adfer opem.
Me fortuna tibi—de qua quod non queror hoc est—
tradidit, hoc uno non inimica mihi.
Excipe naufragium non duro litore nostrum,
ne fuerit terra tutior unda tua.
Regia, crede mihi, res est succurrere lapsis
conuenit et tanto quantus es ipse uiro.
Fortunam decet hoc istam, quae maxima cum sit,
esse potest animo uix tamen aequa tuo.
Conspicitur numquam meliore potentia causa
quam quotiens uanas non sinit esse preces.
Hoc nitor iste tui generis desiderat, hoc est
a superis ortae nobilitatis opus.
Hoc tibi et Eumolpus, generis clarissimus auctor,
et prior Eumolpo suadet Erichthonius.
Hoc tecum commune deo est quod uterque rogati
supplicibus uestris ferre soletis opem.
Numquid erit quare solito dignemur honore
numina, si demas uelle iuuare deos?

Iuppiter oranti surdas si praebeat auris,
uictima pro templo cur cadat icta Iouis?
Si pacem nullam pontus mihi praestet eunti,
inrita Neptuno cur ego tura feram?
Vana laborantis si fallat arua coloni,
accipiat grauidae cur suis exta Ceres?
Nec dabit intonso iugulum caper hostia Baccho,
musta sub adducto si pede nulla fluent.
Caesar ut imperii moderetur frena precamur,
tam bene quod patriae consulit ille suae.
Vtilitas igitur magnos hominesque deosque
efficit auxiliis quoque fauente suis.
Tu quoque fac prosis intra tua castra iacenti,
o Coty, progenies digna parente tuo.
Conueniens homini est hominem seruare uoluptas
et melius nulla quaeritur arte fauor.
Quis non Antiphaten Laestrygona deuouet aut quis
munifici mores improbat Alcinoi?
Non tibi Cassandreus pater est gentisue Pheraeae
quiue repertorem torruit arte sua,
sed quam Marte ferox et uinci nescius armis,
tam numquam facta pace cruoris amans.
Adde quod ingenuas didicisse fideliter artes
emollit mores nec sinit esse feros.
Nec regum quisquam magis est instructus ab illis
mitibus aut studiis tempora plura dedit.
Carmina testantur quae, si tua nomina demas,
Threicium iuuenem composuisse negem.
Neue sub hoc tractu uates foret unicus Orpheus,
Bistonis ingenio terra superba tuo est.
Vtque tibi est animus, cum res ita postulat, arma
sumere et hostili tingere caede manum,
atque ut es excusso iaculum torquere lacerto
collaque uelocis flectere doctus equi,
tempora sic data sunt studiis ubi iusta paternis
atque suis humeris forte quieuit opus,
ne tua marcescant per inertis otia somnos,
lucida Pieria tendis in astra uia.
Haec quoque res aliquid tecum mihi foederis adfert:
eiusdem sacri cultor uterque sumus.
Ad uatem uates orantia brachia tendo,
terra sit exiliis ut tua fida meis.
Non ego caede nocens in Ponti litora ueni
mixtaue sunt nostra dira uenena manu,
nec mea subiecta conuicta est gemma tabella

mendacem linis inposuisse notam.
Nec quicquam, quod lege uetor committere, feci:
est tamen his grauior noxa fatenda mihi.
Neue roges quae sit, stultam conscripsimus Artem.
Innocuas nobis haec uetat esse manus.
Ecquid praeterea peccarim quaerere noli,
ut lateat sola culpa sub Arte mea.
Quicquid id est, habuit moderatam uindicis iram,
qui nisi natalem nil mihi dempsit humum.
Hac quoniam careo, tua nunc uicinia praestet,
inuiso possim tutus ut esse loco.

X. MACRO

Ecquid ab impressae cognoscis imagine cerae
haec tibi Nasonem scribere uerba, Macer,
auctorisque sui si non est anulus index,
cognitane est nostra littera facta manu?
An tibi notitiam mora temporis eripit horum
nec repetunt oculi signa uetusta tui?
Sis licet oblitus pariter gemmaeque manusque,
exciderit tantum ne tibi cura mei.
Quam tu uel longi debes conuictibus aeui,
uel mea quod coniunx non aliena tibi est,
uel studiis quibus es quam nos sapientius usus,
utque decet, nulla factus es Arte nocens.
Tu canis aeterno quicquid restabat Homero,
ne careant summa Troica bella manu.
Naso parum prudens Artem dum tradit amandi,
doctrinae pretium triste magister habet.
Sunt tamen inter se communia sacra poetis,
diuersum quamuis quisque sequamur iter.
Quorum te memorem, quamquam procul absumus, esse
suspicor et casus uelle leuare meos.
Te duce magnificas Asiae perspeximus urbes,
Trinacris est oculis te duce uisa meis;
uidimus Aetnaea caelum splendescere flamma,
subpositus monti quam uomit ore gigans
Hennaeosque lacus et olentia stagna Palici,
quamque suis Cyanen miscet Anapus aquis.
Nec procul hinc nympha est quae, dum fugit Elidis amnem,
tecta sub aequorea nunc quoque currit aqua.
Hic mihi labentis pars anni magna peracta est.
Eheu! quam dispar est locus ille Getis!
Et quota pars haec sunt rerum quas uidimus ambo,

te mihi iucundas efficiente uias,
seu rate caeruleas picta sulcauimus undas,
esseda nos agili siue tulere rota.
Saepe breuis nobis uicibus uia uisa loquendi
pluraque, si numeres, uerba fuere gradu.
Saepe dies sermone minor fuit inque loquendum
tarda per aestiuos defuit hora dies.
Est aliquid casus pariter timuisse marinos
iunctaque ad aequoreos uota tulisse deos,
et modo res egisse simul, modo rursus ab illis,
quorum non pudeat, posse referre iocos.
Haec tibi cum subeant, absim licet, omnibus annis
ante tuos oculos, ut modo uisus, ero.
Ipse quidem certe cum sim sub cardine mundi
qui semper liquidis altior extat aquis,
te tamen intueor, quo solo pectore possum,
et tecum gelido saepe sub axe loquor.
Hic es et ignoras et ades celeberrimus absens
inque Getas media iussus ab Vrbe uenis.
Redde uicem et, quoniam regio felicior ista est,
istic me memori pectore semper habe.

XI. RVFO

Hoc tibi, Rufe, breui properatum tempore mittit
Naso, parum faustae conditor Artis, opus,
ut, quamquam longe toto sumus orbe remoti,
scire tamen possis nos meminisse tui.
Nominis ante mei uenient obliuia nobis
pectore quam pietas sit tua pulsa meo,
et prius hanc animam uacuas reddemus in auras
quam fiat meriti gratia uana tui.
Grande uoco lacrimas meritum quibus ora rigabas,
cum mea concreto sicca dolore forent.
Grande uoco meritum maestae solacia mentis,
cum pariter nobis illa tibique dares.
Sponte quidem per seque mea est laudabilis uxor,
admonitu melior fit tamen illa tuo.
Namque, quod Hermionae Castor fuit, Hector Iuli,
hoc ego te laetor coniugis esse meae.
Quae, ne dissimilis tibi sit probitate, laborat
seque tui uita sanguinis esse probat.
Ergo, quod fuerat stimulis factura sine ullis,
plenius auctorem te quoque nancta facit.
Acer et ad palmae per se cursurus honores,

si tamen horteris, fortius ibit equus.
Adde quod absentis cura mandata fideli
perficis et nullum ferre grauaris onus.
O, referant grates, quoniam non possumus ipsi,
di tibi, qui referent, si pia facta uident,
sufficiatque diu corpus quoque moribus istis,
maxima Fundani gloria, Rufe, soli!

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE EX PONTO
LIBER TERTIVS

I. VXORI

Aequor Iasonio pulsatum remige primum
quaeque nec hoste fero nec niue, terra, cares,
ecquod erit tempus quo uos ego Naso relinquam,
in minus hostili iussus abesse loco?
An mihi barbaria uiuendum semper in ista
inque Tomitana condar oportet humo?
Pace tua, si pax ulla est tua, Pontica tellus,
finitimus rapido quam terit hostis equo,
pace tua dixisse uelim: 'Tu pessima duro
pars es in exilio, tu mala nostra grauas.
Tu neque uer sentis cinctum florente corona,
tu neque messorum corpora nuda uides,
nec tibi pampineas autumnus porrigit uuas,
cuncta sed inmodicum tempora frigus habent.
Tu glacie freta uincta tenes, et in aequore piscis
inclusus tecta saepe natauit aqua.
Nec tibi sunt fontes, laticis nisi paene marini,
qui potus dubium sistat alatne sitim.
Rara, neque haec felix, in apertis eminet aruis
arbor et in terra est altera forma maris.
Non auis obloquitur, nisi siluis si qua remota
aequoreas rauco gutture potat aquas.
Tristia per uacuos horrent absinthia campos
conueniensque suo messis amara loco.
Adde metus et quod murus pulsatur ab hoste
tinctaque mortifera tabe sagitta madet,
quod procul haec regio est et ab omni deuia cursu
nec pede quo quisquam nec rate tutus eat.
Non igitur mirum finem quaerentibus horum
altera si nobis usque rogatur humus.

Te magis est mirum non hoc euincere, coniunx,
inque meis lacrimas posse tenere malis.
Quid facias quaeris? Quaeras hoc scilicet ipsum,
inuenies, uere si reperire uoles.
Velle parum est: cupias ut re potiaris oportet
et faciat somnos haec tibi cura breues.
Velle reor multos: quis enim mihi tam sit iniquus
optet ut exilium pace carere meum?
Pectore te toto cunctisque incumbere neruis
et niti pro me nocte dieque decet.
Vtque iuuent alii, tu debes uincere amicos
uxor et ad partis prima uenire tuas.
Magna tibi inposita est nostris persona libellis:
coniugis exemplum diceris esse bonae.
Hanc caue degeneres, ut sint praeconia nostra
uera; uide Famae quod tuearis opus.
Vt nihil ipse querar, tacito me Fama queretur,
quae debet fuerit ni tibi cura mei.
Exposuit memet populo Fortuna uidendum
et plus notitiae quam fuit ante dedit.
Notior est factus Capaneus a fulminis ictu,
notus humo mersis Amphiaraus equis.
Si minus errasset, notus minus esset Vlixes,
magna Philoctetae uulnere fama suo est.
Si locus est aliquis tanta inter nomina paruis,
nos quoque conspicuos nostra ruina facit.
Nec te nesciri patitur mea pagina, qua non
inferius Coa Bittide nomen habes.
Quicquid ages igitur, scena spectabere magna
et pia non paucis testibus uxor eris.
Crede mihi, quotiens laudaris carmine nostro,
qui legit has laudes, an mereare rogat.
Vtque fauere reor plures uirtutibus istis,
sic tua non paucae carpere facta uolent.
Quarum tu praesta ne liuor dicere possit:
"Haec est pro miseri lenta salute uiri".
Cumque ego deficiam nec possim ducere currum,
fac tu sustineas debile sola iugum.
Ad medicum specto uenis fugientibus aeger:
ultima pars animae dum mihi restat, ades,
quodque ego praestarem, si te magis ipse ualerem,
id mihi, cum ualeas fortius ipsa, refer.
Exigit hoc socialis amor foedusque maritum.
Moribus hoc, coniunx, exigis ipsa tuis.
Hoc domui debes de qua censeris, ut illam

non magis officiis quam probitate colas.
Cuncta licet facias, nisi eris laudabilis uxor,
non poterit credi Marcia culta tibi.
Nec sumus indigni nec, si uis uera fateri,
debetur meritis gratia nulla meis.
Redditur illa quidem grandi cum fenore nobis
nec te, si cupiat, laedere rumor habet,
sed tamen hoc factis adiunge prioribus unum,
pro nostris ut sis ambitiosa malis,
Vt minus infesta iaceam regione labora,
clauda nec officii pars erit ulla tui.
Magna peto, sed non tamen inuidiosa roganti,
utque ea non teneas, tuta repulsa tua est.
Nec mihi suscense, totiens si carmine nostro
quod facis ut facias teque imitere rogo.
Fortibus adsueuit tubicen prodesse suoque
dux bene pugnantis incitat ore uiros.
Nota tua est probitas testataque tempus in omne:
sit uirtus etiam non probitate minor.
Nec tibi Amazonia est pro me sumenda securis
aut excisa leui pelta gerenda manu.
Numen adorandum est, non ut mihi fiat amicum,
sed sit ut iratum quam fuit ante minus.
Gratia si nulla est, lacrimae tibi gratia fient:
hac potes aut nulla parte mouere deos.
Quae tibi ne desint, bene per mala nostra cauetur
meque uiro flendi copia diues adest;
utque meae res sunt, omni, puto, tempore flebis:
has fortuna tibi nostra ministrat opes.
Si mea mors redimenda tua, quod abominor, esset,
Admeti coniunx quam sequereris erat.
Aemula Penelopes fieres, si fraude pudica
instantis uelles fallere nupta procos.
Si comes extincti manes sequerere mariti,
esset dux facti Laudamia tui.
Iphias ante oculos tibi erat ponenda uolenti
corpus in accensos mittere forte rogos.
Morte nihil opus est, nihil Icariotide tela:
Caesaris est coniunx ore precanda tuo
quae praestat uirtute sua, ne prisca uetustas
laude pudicitiae saecula nostra premat,
quae Veneris formam, mores Iunonis habendo
sola est caelesti digna reperta toro.
Quid trepidas et adire times? Non inpia Progne
filiaue Aeetae uoce mouenda tua est,

nec nurus Aegypti, nec saeua Agamemnonis uxor,
Scyllaque quae Siculas inguine terret aquas,
Telegoniue parens uertendis nata figuris
nexaque nodosas angue Medusa comas,
femina sed princeps, in qua Fortuna uidere
se probat et caecae crimina falsa tulit,
qua nihil in terris ad finem solis ab ortu
clarius excepto Caesare mundus habet.
Eligito tempus captatum saepe rogandi,
exeat aduersa ne tua nauis aqua.
Non semper sacras reddunt oracula sortis
ipsaque non omni tempore fana patent.
Cum status Vrbis erit qualem nunc auguror esse,
et nullus populi contrahet ora dolor,
cum domus Augusti Capitoli more colenda
laeta, quod est et sit, plenaque pacis erit,
tum tibi di faciant adeundi copia fiat,
profectura aliquid tum tua uerba putes.
Si quid aget maius, differ tua coepta caueque
spem festinando praecipitare meam.
Nec rursus iubeo, dum sit uacuissima, quaeras:
corporis ad curam uix uacat illa sui.
Omnia . . . .
per rerum turbam tu quoque oportet eas.
Cum tibi contigerit uultum Iunonis adire,
fac sis personae quam tueare memor.
Nec factum defende meum: mala causa silenda est.
Nil nisi sollicitae sint tua uerba preces.
Tum lacrimis demenda mora est submissaque terra
ad non mortalis brachia tende pedes.
Tum pete nil aliud saeuo nisi ab hoste recedam:
hostem Fortunam sit satis esse mihi.
Plura quidem subeunt, sed sunt turbata timore;
haec quoque uix poteris uoce tremente loqui.
Suspicor hoc damno fore non tibi: sentiet illa
te maiestatem pertimuisse suam.
Nec tua si fletu scindentur uerba, nocebit:
interdum lacrimae pondera uocis habent.
Lux etiam coeptis facito bona talibus adsit
horaque conueniens auspiciumque fauens,
sed prius inposito sanctis altaribus igni
tura fer ad magnos uinaque pura deos,
e quibus ante omnes Augustum numen adora
progeniemque piam participemque tori.

Sint utinam mites solito tibi more tuasque
non duris lacrimas uultibus aspiciant!

II. COTTAE

Quam legis a nobis missam tibi, Cotta, salutem,
missa sit ut uere perueniatque precor.
Namque meis sospes multum cruciatibus aufers
utque sit in nobis pars bona salua facis.
Cumque labent aliqui iactataque uela relinquant,
tu lacerae remanes ancora sola rati.
Grata tua est igitur pietas, ignoscimus illis
qui cum Fortuna terga dedere fugae.
Cum feriant unum, non unum fulmina terrent
iunctaque percusso turba pauere solet.
Cumque dedit paries uenturae signa ruinae,
sollicito uacuus fit locus ille metu.
Quis non e timidis aegri contagia uitat
uicinum metuens ne trahat inde malum?
Me quoque amicorum nimio terrore metuque,
non odio quidam destituere mei.
Non illis pietas, non officiosa uoluntas
defuit: aduersos extimuere deos.
Vtque magis cauti possunt timidique uideri,
sic adpellari non meruere mali.
Aut meus excusat caros ita candor amicos
utque habeant de me crimina nulla fauet.
Sint hi contenti uenia signentque licebit
purgari factum me quoque teste suum.
Pars estis pauci melior, qui rebus in artis
ferre mihi nullam turpe putastis opem.
Tunc igitur meriti morietur gratia uestri,
cum cinis absumpto corpore factus ero.
Fallor et illa meae superabit tempora uitae,
si tamen a memori posteritate legar.
Corpora debentur maestis exsanguia bustis,
effugiunt structos nomen honorque rogos.
Occidit et Theseus et qui comitauit Orestem,
sed tamen in laudes uiuit uterque suas.
Vos etiam seri laudabunt saepe nepotes
claraque erit scriptis gloria uestra meis.
Hic quoque Sauromatae iam uos nouere Getaeque,
et tales animos barbara turba probat.
Cumque ego de uestra nuper probitate referrem
—nam didici Getice Sarmaticeque loqui—

forte senex quidam, coetu cum staret in illo,
reddidit ad nostros talia uerba sonos:
'Nos quoque amicitiae nomen, bone, nouimus, hospes,
quos procul a uobis Pontus et Hister habet.
Est locus in Scythia—Tauros dixere priores—
qui Getica longe non ita distat humo.
Hac ego sum terra—patriae nec paenitet—ortus.
Consortem Phoebi gens colit illa deam.
Templa manent hodie uastis innixa columnis
perque quater denos itur in illa gradus.
Fama refert illic signum caeleste fuisse,
quoque minus dubites, stat basis orba dea
araque, quae fuerat natura candida saxi,
decolor adfuso sanguine tincta rubet.
Femina sacra facit taedae non nota iugali,
quae superat Scythicas nobilitate nurus.
Sacrifici genus est, sic instituere parentes,
aduena uirgineo caesus ut ense cadat.
Regna Thoas habuit Maeotide clarus in ora,
nec fuit Euxinis notior alter aquis.
Sceptra tenente illo liquidas fecisse per auras
nescio quam dicunt Iphigenian iter,
quam leuibus uentis sub nube per aequora uectam
creditur his Phoebe deposuisse locis.
Praefuerat templo multos ea rite per annos,
inuita peragens tristia sacra manu,
cum duo uelifera iuuenes uenere carina
presseruntque suo litora nostra pede.
Par fuit his aetas et amor, quorum alter Orestes,
ast Pylades alter: nomina fama tenet.
Protinus inmitem Triuiae ducuntur ad aram,
euincti geminas ad sua terga manus.
Spargit aqua captos lustrali Graia sacerdos,
ambiat ut fuluas infula longa comas,
dumque parat sacrum, dum uelat tempora uittis,
dum tardae causas inuenit ipsa morae:
"Non ego crudelis, iuuenes, ignoscite, dixit,
sacra suo facio barbariora loco.
Ritus is est gentis. Qua uos tamen urbe uenitis
quodue parum fausta puppe petistis iter?"
Dixit et audito patriae pia nomine uirgo
consortes urbis comperit esse suae:
"Alter ut e uobis, inquit, cadat hostia sacris,
ad patrias sedes nuntius alter eat."
Ire iubet Pylades carum periturus Orestem;

hic negat inque uices pugnat uterque mori.
Extitit hoc unum quo non conuenerit illis:
cetera par concors et sine lite fuit.
Dum peragunt iuuenes pulchri certamen amoris,
ad fratrem scriptas exarat illa notas.
Ad fratrem mandata dabat, cuique illa dabantur,
—humanos casus aspice!—frater erat.
Nec mora, de templo rapiunt simulacra Dianae
clamque per inmensas puppe feruntur aquas.
Mirus amor iuuenum; quamuis abiere tot anni,
in Scythia magnum nunc quoque nomen habent.'
Fabula narrata est postquam uulgaris ab illo,
laudarunt omnes facta piamque fidem.
Scilicet hac etiam, qua nulla ferocior ora est,
nomen amicitiae barbara corda mouet.
Quid facere Ausonia geniti debetis in urbe,
cum tangant duros talia facta Getas?
Adde quod est animus semper tibi mitis et altae
indicium more nobilitatis habent
quos Volesus patrii cognoscat nominis auctor,
quos Numa maternus non neget esse suos
adiectique probent genetiua ad nomina Cottae,
si tu non esses, interitura domus.
Digne uir hac serie, lasso succurrere amico
conueniens istis moribus esse puta.

III. FABIO MAXIMO

Si uacat exiguum profugo dare tempus amico,
o sidus Fabiae, Maxime, gentis, ades,
dum tibi quae uidi refero, seu corporis umbra
seu ueri species seu fuit ille sopor.
Nox erat et bifores intrabat luna fenestras,
mense fere medio quanta nitere solet.
Publica me requies curarum somnus habebat
fusaque erant toto languida membra toro,
cum subito pennis agitatus inhorruit aer
et gemuit paruo mota fenestra sono.
Territus in cubitum releuo mea membra sinistrum,
pulsus et e trepido pectore somnus abit.
Stabat Amor, uultu non quo prius esse solebat,
fulcra tenens laeua tristis acerna manu,
nec torquem collo neque habens crinale capillo
nec bene dispositas comptus ut ante comas.
Horrida pendebant molles super ora capilli

et uisa est oculis horrida penna meis,
qualis in aeriae tergo solet esse columbae
tractatam multae quam tetigere manus.
Hunc simul agnoui—neque enim mihi notior alter—
talibus adfata est libera lingua sonis:
'O puer, exilii decepto causa magistro,
quem fuit utilius non docuisse mihi,
huc quoque uenisti, pax est ubi tempore nullo
et coit adstrictis barbarus Hister aquis?
Quae tibi causa uiae, nisi uti mala nostra uideres,
quae sunt, si nescis, inuidiosa tibi?
Tu mihi dictasti iuuenalia carmina primus,
adposui senis te duce quinque pedes.
Nec me Maeonio consurgere carmine nec me
dicere magnorum passus es acta ducum.
Forsitan exiguas, aliquas tamen, arcus et ignes
ingenii uires comminuere mei.
Namque ego dum canto tua regna tuaeque parentis,
in nullum mea mens grande uacauit opus.
Nec satis hoc fuerat: stulto quoque carmine feci
Artibus ut posses non rudis esse meis.
Pro quibus exilium misero est mihi reddita merces,
id quoque in extremis et sine pace locis.
At non Chionides Eumolpus in Orphea talis,
in Phryga nec Satyrum talis Olympus erat,
praemia nec Chiron ab Achille talia cepit,
Pythagoraeque ferunt non nocuisse Numam.
Nomina neu referam longum collecta per aeuum,
discipulo perii solus ab ipse meo.
Dum damus arma tibi, dum te, lasciue, docemus,
haec te discipulo dona magister habet.
Scis tamen et liquido iuratus dicere possis
non me legitimos sollicitasse toros.
Scripsimus haec illis quarum nec uitta pudicos
contingit crines nec stola longa pedes.
Dic, precor, ecquando didicisti fallere nuptas
et facere incertum per mea iussa genus?
An sit ab his omnis rigide submota libellis
quam lex furtiuos arcet habere uiros?
Quid tamen hoc prodest, uetiti si lege seuera
credor adulterii composuisse notas?
At tu—sic habeas ferientes cuncta sagittas,
sic numquam rapido lampades igne uacent,
sic regat imperium terrasque coerceat omnis
Caesar, ab Aenea est qui tibi fratre tuus—

effice sit nobis non inplacabilis ira
meque loco plecti commodiore uelit.'
Haec ego uisus eram puero dixisse uolucri,
hos uisus nobis ille dedisse sonos:
'Per mea tela, faces, et per mea tela, sagittas,
per matrem iuro Caesareumque caput
nil nisi concessum nos te didicisse magistro
Artibus et nullum crimen inesse tuis.
Vtque hoc, sic utinam defendere cetera possem!
Scis aliud quod te laeserit esse magis.
Quidquid id est,—neque enim debet dolor ipse referri,
nec potes a culpa dicere abesse tua—
tu licet erroris sub imagine crimen obumbres,
non grauior merito iudicis ira fuit.
Vt tamen aspicerem consolarerque iacentem,
lapsa per inmensas est mea penna uias.
Haec loca tum primum uidi cum matre rogante
Phasias est telis fixa puella meis.
Quae nunc cur iterum post saecula longa reuisam
tu facis, o castris miles amice meis.
Pone metus igitur: mitescet Caesaris ira
et ueniet uotis mollior aura tuis.
Neue moram timeas, tempus quod quaerimus instat
cunctaque laetitiae plena triumphus habet.
Dum domus et nati, dum mater Liuia gaudet,
dum gaudes, patriae magne ducisque pater,
dum sibi gratatur populus totamque per Vrbem
omnis odoratis ignibus ara calet,
dum faciles aditus praebet uenerabile templum,
sperandum est nostras posse ualere preces.
Dixit et aut ille est tenues dilapsus in auras,
coeperunt sensus aut uigilare mei.
Si dubitem faueas quin his, o Maxime, dictis,
Memnonio cygnos esse colore putem.
Sed neque mutatur nigra pice lacteus umor,
nec quod erat candens fit terebinthus ebur.
Conueniens animo genus est tibi; nobile namque
pectus et Herculeae simplicitatis habes.
Liuor, iners uitium, mores non exit in altos
utque latens ima uipera serpit humo.
Mens tua sublimis supra genus eminet ipsum
grandius ingenio nec tibi nomen inest.
Ergo alii noceant miseris optentque timeri
tinctaque mordaci spicula felle gerant.

At tua supplicibus domus est adsueta iuuandis,
in quorum numero me, precor, esse uelis.

IV. RVFINO

Haec tibi non uanam portantia uerba salutem
Naso Tomitana mittit ab urbe tuus,
utque suo faueas mandat, Rufine, Triumpho,
in uestras uenit si tamen ille manus.
Est opus exiguum uestrisque paratibus inpar:
quale tamen cumque est, ut tueare, rogo.
Firma ualent per se nullumque Machaona quaerunt;
ad medicam dubius confugit aeger opem.
Non opus est magnis placido lectore poetis:
quemlibet inuitum difficilemque tenent.
Nos, quibus ingenium longi minuere labores
aut etiam nullum forsitan ante fuit,
uiribus infirmi uestro candore ualemus;
quod mihi si demas, omnia rapta putem.
Cunctaque cum mea sint propenso nixa fauore,
praecipuum ueniae ius habet ille liber.
Spectatum uates alii scripsere triumphum:
est aliquid memori uisa notare manu.
Nos ea uix auidam uulgo captata per aurem
scripsimus atque oculi fama fuere mei.
Scilicet adfectus similis aut impetus idem
rebus ab auditis conspicuisque uenit!
Nec nitor argenti quem uos uidistis et auri
quod mihi defuerit purpuraque illa queror,
sed loca, sed gentes formatae mille figuris
nutrissent carmen proeliaque ipsa meum,
et regum uultus, certissima pignora mentis,
iuuissent aliqua forsitan illud opus.
Plausibus ex ipsis populi laetoque fauore
ingenium quoduis incaluisse potest,
tamque ego sumpsissem tali clamore uigorem
quam rudis audita miles ad arma tuba.
Pectora sint nobis niuibus glacieque licebit
atque hoc quem patior frigidiora loco,
illa ducis facies in curru stantis eburno
excuteret frigus sensibus omne meis.
His ego defectus dubiisque auctoribus usus
ad uestri uenio iure fauoris opem.
Nec mihi nota ducum nec sunt mihi nota locorum
nomina: materiam non habuere manus.

Pars quota de tantis rebus, quam fama referre
aut aliquis nobis scribere posset, erat?
Quo magis, o lector, debes ignoscere, si quid
erratum est illic praeteritumue mihi.
Adde quod adsidue domini meditata querelas
ad laetum carmen uix mea uersa lyra est.
Vix bona post tanto quaerenti uerba subibant
et gaudere aliquid res mihi uisa noua est,
utque reformidant insuetum lumina solem,
sic ad laetitiam mens mea segnis erat.
Est quoque cunctarum nouitas carissima rerum
gratiaque officio quod mora tardat abest.
Cetera certatim de magno scripta triumpho
iam pridem populi suspicor ore legi.
Illa bibit sitiens lector, mea pocula plenus.
Illa recens pota est, nostra tepebit aqua.
Non ego cessaui nec fecit inertia serum:
ultima me uasti sustinet ora freti.
Dum uenit huc rumor properataque carmina fiunt
factaque eunt ad uos, annus abisse potest.
Nec minimum refert intacta rosaria primus
an sera carpas paene relicta manu.
Quid mirum lectis exhausto floribus horto
si duce non facta est digna corona suo?
Deprecor hoc: uatum contra sua carmina ne quis
dicta putet! pro se Musa locuta mea est.
Sunt mihi uobiscum communia sacra, poetae,
in uestro miseris si licet esse choro,
magnaque pars animae mecum uixistis, amici:
hac ego uos absens nunc quoque parte colo.
Sint igitur uestro mea commendata fauore
carmina, non possum pro quibus ipse loqui.
Scripta placent a morte fere, quia laedere uiuos
liuor et iniusto carpere dente solet.
Si genus est mortis male uiuere, terra moratur
et desunt fatis sola sepulcra meis.
Denique opus curae culpetur ut undique nostrae,
officium nemo qui reprehendat erit.
Vt desint uires, tamen est laudanda uoluntas:
hac ego contentos auguror esse deos.
Haec facit ut ueniat pauper quoque gratus ad aras
et placeat caeso non minus agna boue.
Res quoque tanta fuit quantae subsistere summo
Aeneidos uati grande fuisset onus.
Ferre etiam molles elegi tam uasta triumphi

pondera disparibus non potuere rotis.
Quo pede nunc utar dubia est sententia nobis:
alter enim de te, Rhene, triumphus adest.
Inrita uotorum non sunt praesagia uatum.
Danda Ioui laurus, dum prior illa uiret.
Nec mea uerba legis, qui sum submotus ad Histrum,
non bene pacatis flumina pota Getis.
Ista dei uox est: deus est in pectore nostro;
haec duce praedico uaticinorque deo.
Quid cessas currum pompamque parare triumphis,
Liuia? Dant nullas iam tibi bella moras.
Perfida damnatas Germania proicit hastas:
iam pondus dices omen habere meum.
Crede, breuique fides aderit. Geminabit honorem
filius et iunctis ut prius ibit equis.
Prome quod inicias umeris uictoribus ostrum:
ipsa potest solitum nosse corona caput.
Scuta sed et galeae gemmis radientur et auro
stentque super uinctos trunca tropaea uiros.
Oppida turritis cingantur eburnea muris
fictaque res uero more putetur agi.
Squalidus inmissos fracta sub harundine crines
Rhenus et infectas sanguine portet aquas.
Barbara iam capti poscunt insignia reges
textaque fortuna diuitiora sua
< . . . .
. . . . >
et quae praeterea uirtus inuicta tuorum
saepe parata tibi saepe paranda facit.
Di, quorum monitu sumus euentura locuti,
uerba, precor, celeri nostra probate fide.

V. COTTAE MAXIMO

Quam legis unde tibi mittatur epistula, quaeris?
Hinc ubi caeruleis iungitur Hister aquis.
Vt regio dicta est, succurrere debet et auctor,
laesus ab ingenio Naso poeta suo.
Qui tibi quam mallet praesens adferre salutem
mittit ab hirsutis, Maxime Cotta, Getis.
Legimus, o iuuenis patrii non degener oris,
dicta tibi pleno uerba diserta foro.
Quae quamquam lingua mihi sunt properante per horas
lecta satis multas, pauca fuisse queror.
Plura sed haec feci relegendo saepe nec umquam

non mihi quam primo grata fuere magis.
Cumque nihil totiens lecta e dulcedine perdant,
uiribus illa suis, non nouitate placent.
Felices quibus haec ipso cognoscere in actu
et tam facundo contigit ore frui!
Nam, quamquam sapor est adlata dulcis in unda,
gratius ex ipso fonte bibuntur aquae.
Et magis adducto pomum decerpere ramo
quam de caelata sumere lance iuuat.
At nisi peccassem, nisi me mea Musa fugasset,
quod legi tua uox exhibuisset opus,
utque fui solitus, sedissem forsitan unus
de centum iudex in tua uerba uiris,
maior et inplesset praecordia nostra uoluptas,
cum traherer dictis adnueremque tuis.
Quem quoniam fatum patria uobisque relictis
inter inhumanos maluit esse Getas,
quod licet, ut uidear tecum magis esse legendo,
saepe, precor, studii pignora mitte tui
exemploque meo, nisi dedignaris id ipsum,
utere, quod nobis rectius ipse dares.
Namque ego, qui perii iam pridem, Maxime, uobis,
ingenio nitor non periisse meo.
Redde uicem, nec rara tui monimenta laboris
accipiant nostrae grata futura manus.
Dic tamen, o iuuenis studiorum plene meorum,
ecquid ab his ipsis admoneare mei.
Ecquid, ubi aut recitas factum modo carmen amicis
aut, quod saepe soles, exigis ut recitent,
quaeror, ut interdum tua mens, oblita quid absit,
nescioquid certe sentit abesse sui,
utque loqui multum de me praesente solebas,
nunc quoque Nasonis nomen in ore tuo est?
Ipse quidem Getico peream uiolatus ab arcu
—et sit periuri quam prope poena uides—,
te nisi momentis uideo paene omnibus absens!
Gratia quod menti quolibet ire licet.
Hac ubi perueni nulli cernendus in Vrbem,
saepe loquor tecum, saepe loquente fruor.
Tum mihi difficile est quam sit bene dicere quamque
candida iudiciis illa sit hora meis.
Tum me, si qua fides, caelesti sede receptum
cum fortunatis suspicor esse deis.
Rursus ubi huc redii, caelum superosque relinquo,
a Styge nec longe Pontica distat humus.

Vnde ego si fato nitor prohibente reuerti,
spem sine profectu, Maxime, tolle mihi.

VI. AD AMICVM CELATO NOMINE

Naso suo—posuit nomen quam paene!—sodali
mittit ab Euxinis hoc breue carmen aquis.
At si cauta parum scripsisset dextra quis esses,
forsitan officio parta querela foret.
Cur tamen hoc aliis tutum credentibus unus
adpellent ne te carmina nostra rogas?
Quanta sit in media clementia Caesaris ira,
si nescis, ex me certior esse potes.
Huic ego quam patior nil possem demere poenae,
si iudex meriti cogerer esse mei.
Non uetat ille sui quemquam meminisse sodalis
nec prohibet tibi me scribere teque mihi.
Nec scelus admittas, si consoleris amicum
mollibus et uerbis aspera fata leues.
Cur, dum tuta times, facis ut reuerentia talis
fiat in Augustos inuidiosa deos?
Fulminis adflatos interdum uiuere telis
uidimus et refici non prohibente Ioue,
nec, quia Neptunus nauem lacerarat Vlixis,
Leucothee nanti ferre negauit opem.
Crede mihi, miseris caelestia numina parcunt
nec semper laesos et sine fine premunt.
Principe nec nostro deus est moderatior ullus:
iustitia uires temperat ille suas;
nuper eam Caesar facto de marmore templo,
iam pridem posuit mentis in aede suae.
Iuppiter in multos temeraria fulmina torquet
qui poenam culpa non meruere pati.
Obruerit cum tot saeuis deus aequoris undis,
ex illis mergi pars quota digna fuit?
Cum pereant acie fortissima quaeque, uel ipso
iudice delectus Martis iniquus erit.
At si forte uelis in nos inquirere, nemo est
qui se quod patitur commeruisse neget.
Adde quod extinctos uel aqua uel Marte uel igni
nulla potest iterum restituisse dies.
Restituit multos aut poenae parte leuauit
Caesar et in multis me precor esse uelit.
At tu, cum tali populus sub principe simus,
adloquio profugi credis inesse metum?

Forsitan haec domino Busiride iure timeres
aut solito clausos urere in aere uiros.
Desine mitem animum uano infamare timore.
Saeua quid in placidis saxa uereris aquis?
Ipse ego, quod primo scripsi sine nomine uobis,
uix excusari posse mihi uideor.
Sed pauor attonito rationis ademerat usum,
cesserat omne nouis consiliumque malis,
fortunamque meam metuens, non uindicis iram
terrebar titulo nominis ipse mei.
Hactenus admonitus memori concede poetae
ponat ut in chartis nomina cara suis.
Turpe erit ambobus, longo mihi proximus usu
si nulla libri parte legere mei.
Ne tamen iste metus somnos tibi rumpere possit,
non ultra quam uis officiosus ero
teque tegam qui sis, nisi cum permiseris ipse.
Cogetur nemo munus habere meum.
Tu modo, quem poteras uel aperte tutus amare,
si res est anceps ista, latenter ama.

VII. AD AMICOS

Verba mihi desunt eadem tam saepe roganti
iamque pudet uanas fine carere preces.
Taedia consimili fieri de carmine uobis,
quidque petam, cunctos edidicisse reor.
Nostraque quid portet iam nostis epistula, quamuis
charta sit a vinclis non labefacta suis.
Ergo mutetur scripti sententia nostri,
ne totiens contra quam rapit amnis eam.
Quod bene de uobis speraui, ignoscite, amici:
talia peccandi iam mihi finis erit.
Nec grauis uxori dicar, quae scilicet in me
quam proba tam timida est experiensque parum.
Hoc quoque, Naso, feres, etenim peiora tulisti:
iam tibi sentiri sarcina nulla potest.
Ductus ab armento taurus detrectet aratrum
subtrahat et duro colla nouella iugo.
Nos, quibus adsuerit fatum crudeliter uti,
ad mala iam pridem non sumus ulla rudes.
Venimus in Geticos fines: moriamur in illis,
Parcaque ad extremum qua mea coepit eat!
Spem iuuat amplecti, quae non iuuat inrita semper,
et, fieri cupias si qua, futura putes.

Proximus huic gradus est bene desperare salutem
seque semel uera scire perisse fide.
Curando fieri quaedam maiora uidemus
uulnera, quae melius non tetigisse fuit.
Mitius ille perit, subita qui mergitur unda,
quam sua qui tumidis brachia iactat aquis.
Cur ego concepi Scythicis me posse carere
finibus et terra prosperiore frui?
Cur aliquid de me speraui lenius umquam?
An fortuna mihi sic mea nota fuit?
Torqueor en grauius repetitaque forma locorum
exilium renouat triste recensque facit.
Est tamen utilius studium cessasse meorum
quam, quas admorint, non ualuisse preces.
Magna quidem res est, quam non audetis, amici,
sed si quis peteret, qui dare uellet erat.
Dummodo non nobis hoc Caesaris ira negarit,
fortiter Euxinis inmoriemur aquis.

VIII. FABIO MAXIMO

Quae tibi quaerebam memorem testantia curam
dona Tomitanus mittere posset ager.
Dignus es argento, fuluo quoque dignior auro,
sed te, cum donas, ista iuuare solent.
Nec tamen haec loca sunt ullo pretiosa metallo:
hostis ab agricola uix sinit illa fodi.
Purpura saepe tuos fulgens praetexit amictus,
sed non Sarmatico tingitur illa mari.
Vellera dura ferunt pecudes et Palladis uti
arte Tomitanae non didicere nurus.
Femina pro lana Cerealia munera frangit
subpositoque grauem uertice portat aquam.
Non hic pampineis amicitur uitibus ulmus,
nulla premunt ramos pondere poma suos.
Tristia deformes pariunt absinthia campi
terraque de fructu quam sit amara docet.
Nil igitur tota Ponti regione Sinistri
quod mea sedulitas mittere posset erat.
Clausa tamen misi Scythica tibi tela pharetra:
hoste, precor, fiant illa cruenta tuo.
Hos habet haec calamos, hos haec habet ora libellos,
haec uiget in nostris, Maxime, Musa locis!
Quae quamquam misisse pudet, quia parua uidentur,
tu tamen haec, quaeso, consule missa boni!

IX. BRVTO

Quod sit in his eadem sententia, Brute, libellis,
carmina nescio quem carpere nostra refers,
nil nisi me terra fruar ut propiore rogare
et quam sim denso cinctus ab hoste loqui.
O! quam de multis uitium reprehenditur unum!
Hoc peccat solum si mea Musa, bene est.
Ipse ego librorum uideo delicta meorum,
cum sua plus iusto carmina quisque probet.
Auctor opus laudat: sic forsitan Agrius olim
Thersiten facie dixerit esse bona.
Iudicium tamen hic nostrum non decipit error,
nec quicquid genui protinus illud amo.
Cur igitur, si me uideo delinquere, peccem
et patiar scripto crimen inesse rogas?
Non eadem ratio est sentire et demere morbos:
sensus inest cunctis, tollitur arte malum.
Saepe aliquod uerbum cupiens mutare reliqui,
iudicium uires destituuntque meum.
Saepe piget—quid enim dubitem tibi uera fateri?—
corrigere et longi ferre laboris onus.
Scribentem iuuat ipse labor minuitque laborem
cumque suo crescens pectore feruet opus.
Corrigere ut res est tanto minus ardua quanto
magnus Aristarcho maior Homerus erat,
sic animum lento curarum frigore laedit
et cupidi cursus frena retentat equi.
Atque ita di mites minuant mihi Caesaris iram
ossaque pacata nostra tegantur humo,
ut mihi conanti nonnumquam intendere curas
fortunae species obstat acerba meae,
uixque mihi uideor faciam qui carmina sanus
inque feris curem corrigere illa Getis.
Nil tamen e scriptis magis excusabile nostris
quam sensus cunctis paene quod unus inest.
Laeta fere laetus cecini, cano tristia tristis:
conueniens operi tempus utrumque suo est.
Quid nisi de uitio scribam regionis amarae,
utque loco moriar commodiore precer?
Cum totiens eadem dicam, uix audior ulli
uerbaque profectu dissimulata carent.
Et tamen haec eadem cum sint, non scripsimus isdem
unaque per plures uox mea temptat opem.
An, ne bis sensum lector reperiret eundem,

unus amicorum, Brute, rogandus eras?
Non fuit hoc tanti, confesso ignoscite, docti!
Vilior est operis fama salute mea.
Denique materiam quam quis sibi finxerit ipse,
arbitrio uariat multa poeta suo.
Musa mea est index nimium quoque uera malorum
atque incorrupti pondera testis habet.
Nec liber ut fieret, sed uti sua cuique daretur
littera, propositum curaque nostra fuit.
Postmodo conlectas utcumque sine ordine iunxi:
hoc opus electum ne mihi forte putes.
Da ueniam scriptis, quorum non gloria nobis
causa, sed utilitas officiumque fuit.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS EPISTVLAE EX PONTO
LIBER QVARTVS

I. SEX. POMPEIO

Accipe, Pompei, deductum carmen ab illo
debitor est uitae qui tibi, Sexte, suae.
Qui seu non prohibes a me tua nomina poni,
accedet meritis haec quoque summa tuis,
siue trahis uultus, equidem peccasse fatebor,
delicti tamen est causa probanda mei.
Non potuit mea mens quin esset grata teneri:
sit precor officio non grauis ira pio.
O, quotiens ego sum libris mihi uisus ab istis
inpius, in nullo quod legerere loco!
O, quotiens, alii uellem cum scribere, nomen
rettulit in ceras inscia dextra tuum!
Ipse mihi placuit mendis in talibus error
et uix inuita facta litura manu est.
'Viderit ad summam, dixi, licet ipse queratur!
a! pudet offensam non meruisse prius.'
Da mihi, si quid ea est, hebetantem pectora Lethen,
oblitus potero non tamen esse tui,
idque sinas, oro, nec fastidita repellas
uerba nec officio crimen inesse putes,
et leuis haec meritis referatur gratia tantis;
si minus, inuito te quoque gratus ero.
Numquam pigra fuit nostris tua gratia rebus
nec mihi munificas arca negauit opes.

Nunc quoque nil subitis clementia territa fatis
auxilium uitae fertque feretque meae.
Vnde, rogas forsan, fiducia tanta futuri
sit mihi? Quod fecit, quisque tuetur opus.
Vt Venus artificis labor est et gloria Coi,
aequoreo madidas quae premit imbre comas,
arcis ut Actaeae uel eburna uel aerea custos
bellica Phidiaca stat dea facta manu,
uindicat ut Calamis laudem quos fecit equorum,
ut similis uerae uacca Myronis opus,
sic ego sum rerum non ultima, Sexte, tuarum
tutelaeque feror munus opusque tuae.

II. SEVERO

Quod legis, o uates magnorum maxime regum,
uenit ab intonsis usque, Seuere, Getis,
cuius adhuc nomen nostros tacuisse libellos,
si modo permittis dicere uera, pudet.
Orba tamen numeris cessauit epistula numquam
ire per alternas officiosa uices.
Carmina sola tibi memorem testantia curam
non data sunt: quid enim quae facis ipse darem?
Quis mel Aristaeo, quis Baccho uina Falerna,
Triptolemo fruges, poma det Alcinoo?
Fertile pectus habes interque Helicona colentes
uberius nulli prouenit ista seges.
Mittere ad hunc carmen frondes erat addere siluis.
Haec mihi cunctandi causa, Seuere, fuit.
Nec tamen ingenium nobis respondet ut ante,
sed siccum sterili uomere litus aro.
Scilicet ut limus uenas excaecat in undis
laesaque subpresso fonte resistit aqua,
pectora sic mea sunt limo uitiata malorum
et carmen uena pauperiore fluit.
Si quis in hac ipsum terra posuisset Homerum,
esset, crede mihi, factus et ille Getes.
Da ueniam fasso, studiis quoque frena remisi
ducitur et digitis littera rara meis.
Inpetus ille sacer qui uatum pectora nutrit,
qui prius in nobis esse solebat, abest.
Vix uenit ad partes, uix sumptae Musa tabellae
inponit pigras paene coacta manus,
paruaque, ne dicam scribendi nulla uoluptas
est mihi nec numeris nectere uerba iuuat,

siue quod hinc fructus adeo non cepimus ullos,
principium nostri res sit ut ista mali,
siue quod in tenebris numerosos ponere gestus
quodque legas nulli scribere carmen idem est:
excitat auditor studium laudataque uirtus
crescit et inmensum gloria calcar habet.
Hic mea cui recitem nisi flauis scripta Corallis
quasque alias gentes barbarus Hister habet?
Sed quid solus agam quaque infelicia perdam
otia materia subripiamque diem?
Nam quia nec uinum nec me tenet alea fallax
per quae clam tacitum tempus abire solet
nec me—quod cuperem, si per fera bella liceret—
oblectat cultu terra nouata suo,
quid nisi Pierides, solacia frigida, restant,
non bene de nobis quae meruere deae?
At tu, cui bibitur felicius Aonius fons,
utiliter studium quod tibi cedit ama
sacraque Musarum merito cole, quodque legamus
huc aliquod curae mitte recentis opus.

III. AD INGRATVM

Conquerar an taceam? Ponam sine nomine crimen
an notum qui sis omnibus esse uelim?
Nomine non utar, ne commendere querela,
quaeraturque tibi carmine fama meo.
Dum mea puppis erat ualida fundata carina,
qui mecum uelles currere primus eras.
Nunc, quia contraxit uultum Fortuna, recedis,
auxilio postquam scis opus esse tuo.
Dissimulas etiam nec me uis nosse uideri
quisque sit audito nomine Naso rogas.
Ille ego sum, quamquam non uis audire, uetusta
paene puer puero iunctus amicitia,
ille ego qui primus tua seria nosse solebam
et tibi iucundis primus adesse iocis,
ille ego conuictor densoque domesticus usu,
ille ego iudiciis unica Musa tuis,
ille ego sum qui nunc an uiuam, perfide, nescis,
cura tibi de quo quaerere nulla fuit.
Siue fui numquam carus, simulasse fateris,
seu non fingebas, inueniere leuis.
Aut age, dic aliquam quae te mutauerit iram.
Nam nisi iusta tua est, iusta querela mea est.

Quod te nunc crimen similem uetat esse priori?
An crimen, coepi quod miser esse, uocas?
Si mihi rebus opem nullam factisque ferebas,
uenisset uerbis charta notata tribus.
Vix equidem credo, sed et insultare iacenti
te mihi nec uerbis parcere fama refert.
Quid facis, a! demens? Cur, si Fortuna recedat,
naufragio lacrimas eripis ipse tuo?
Haec dea non stabili quam sit leuis orbe fatetur,
quae summum dubio sub pede semper habet.
Quolibet est folio, quauis incertior aura.
Par illi leuitas, improbe, sola tua est.
Omnia sunt hominum tenui pendentia filo
et subito casu quae ualuere ruunt.
Diuitis audita est cui non opulentia Croesi?
Nempe tamen uitam captus ab hoste tulit.
Ille Syracosia modo formidatus in urbe
uix humili duram reppulit arte famem.
Quid fuerat Magno maius? Tamen ille rogauit
submissa fugiens uoce clientis opem,
cuique uiro totus terrarum paruit orbis
. . . .
Ille Iugurthino clarus Cimbroque triumpho,
quo uictrix totiens consule Roma fuit,
in caeno Marius iacuit cannaque palustri
pertulit et tanto multa pudenda uiro.
Ludit in humanis diuina potentia rebus
et certam praesens uix feret hora fidem.
'Litus ad Euxinum' si quis mihi diceret 'ibis
et metues arcu ne feriare Getae',
'I, bibe' dixissem 'purgantes pectora sucos
quicquid et in tota nascitur Anticyra.'
Sum tamen haec passus nec, si mortalia possem,
et summi poteram tela cauere dei.
Tu quoque fac timeas et quae tibi laeta uidentur,
dum loqueris, fieri tristia posse puta.

IV. SEX. POMPEIO

Nulla dies adeo est australibus umida nimbis,
non intermissis ut fluat imber aquis;
nec sterilis locus ullus ita est, ut non sit in illo
mixta fere duris utilis herba rubis.
Nil adeo fortuna grauis miserabile fecit
ut minuant nulla gaudia parte malum.

Ecce domo patriaque carens oculisque meorum,
naufragus in Getici litoris actus aquas,
qua tamen inueni uultum diffundere causa
possim fortunae nec meminisse meae.
Nam mihi cum fulua solus spatiarer harena,
uisa est a tergo penna dedisse sonum.
Respicio nec erat corpus quod cernere possem,
uerba tamen sunt haec aure recepta mea:
'En ego laetarum uenio tibi nuntia rerum,
Fama per inmensas aere lapsa uias:
consule Pompeio, quo non tibi carior alter,
candidus et felix proximus annus erit!'
Dixit et, ut laeto Pontum rumore repleuit,
ad gentes alias hinc dea uertit iter,
at mihi dilapsis inter noua gaudia curis
excidit asperitas huius iniqua loci.
Ergo ubi, Iane biceps, longum reseraueris annum
pulsus et a sacro mense December erit,
purpura Pompeium summi uelabit honoris,
ne titulis quicquam debeat ille suis.
Cernere iam uideor rumpi paene atria turba
et populum laedi deficiente loco
templaque Tarpeiae primum tibi sedis adiri
et fieri faciles in tua uota deos,
colla boues niueos certae praebere securi,
quos aluit campis herba Falisca suis,
cumque deos omnes, tum quos inpensius aequos
esse tibi cupias, cum Ioue Caesar erunt.
Curia te excipiet patresque e more uocati
intendent aures ad tua uerba suas.
Hos ubi facundo tua uox hilarauerit ore,
utque solet, tulerit prospera uerba dies
egeris et meritas superis cum Caesare grates
—qui causam, facias cur ita saepe, dabit!—,
inde domum repetes toto comitante senatu
officium populi uix capiente domo.
Me miserum, turba quod non ego cernar in illa
nec poterunt istis lumina nostra frui!
Quod licet, absentem qua possum mente uidebo;
aspiciet uultus consulis illa sui.
Di faciant aliquo subeat tibi tempore nostrum
nomen et 'Heu!' dicas 'quid miser ille facit?'
Haec tua pertulerit si quis mihi uerba, fatebor
protinus exilium mollius esse meum.

V. SEX. POMPEIO

Ite, leues elegi, doctas ad consulis aures
uerbaque honorato ferte legenda uiro.
Longa uia est nec uos pedibus proceditis aequis
tectaque brumali sub niue terra latet.
Cum gelidam Thracen et opertum nubibus Haemum
et maris Ionii transieritis aquas,
luce minus decima dominam uenietis in Vrbem,
ut festinatum non faciatis iter.
Protinus inde domus uobis Pompeia petatur:
non est Augusto iunctior ulla foro.
Si quis, ut in populo, qui sitis et unde requiret,
nomina decepta quaelibet aure ferat.
Vt sit enim tutum, sicut reor esse, fateri
uera, minus certe ficta timoris habent.
Copia nec uobis nullo prohibente uidendi
consulis, ut limen contigeritis, erit:
aut reget ille suos dicendo iura Quirites,
conspicuum signis cum premet altus ebur,
aut populi reditus positam componet ad hastam
et minui magnae non sinet urbis opes,
aut, ubi erunt patres in Iulia templa uocati,
de tanto dignis consule rebus aget,
aut feret Augusto solitam natoque salutem
deque parum noto consulet officio
tempus et his uacuum Caesar Germanicus omne
auferet: a magnis hunc colit ille deis.
Cum tamen a turba rerum requieuerit harum,
ad uos mansuetas porriget ille manus
quidque parens ego uester agam fortasse requiret.
Talia uos illi reddere uerba uolo:
'Viuit adhuc uitamque tibi debere fatetur
quam prius a miti Caesare munus habet.
Te sibi, cum fugeret, memori solet ore referre
barbariae tutas exhibuisse uias.
Sanguine Bistonium quod non tepefecerit ensem,
effectum cura pectoris esse tui.
Addita praeterea uitae quoque multa tuendae
munera, ne proprias attenuaret opes.
Pro quibus ut meritis referatur gratia, iurat
se fore mancipii tempus in omne tui.
Nam prius umbrosa carituros arbore montes
et freta ueliuolas non habitura rates
fluminaque in fontes cursu reditura supino

gratia quam meriti possit abire tui.'
Haec ubi dixeritis, seruet sua dona rogate!
Sic fuerit uestrae causa peracta uiae.

VI. BRVTO

Quam legis, ex illis tibi uenit epistula, Brute,
Nasonem nolles in quibus esse locis,
sed tu quod nolles, uoluit miserabile fatum.
Ei mihi! plus illud quam tua uota ualet.
In Scythia nobis quinquennis olympias acta est;
iam tempus lustri transit in alterius.
Perstat enim Fortuna tenax uotisque malignum
opponit nostris insidiosa pedem.
Certus eras pro me, Fabiae laus, Maxime, gentis,
numen ad Augustum supplice uoce loqui.
Occidis ante preces causamque ego, Maxime, mortis—
nec fuero tanti!—me reor esse tuae.
Iam timeo nostram cuiquam mandare salutem;
ipsum morte tua concidit auxilium.
Coeperat Augustus deceptae ignoscere culpae,
spem nostram terras deseruitque simul.
Quale tamen potui, de caelite, Brute, recenti
uestra procul positus carmen in ora dedi.
Quae prosit pietas utinam mihi sitque malorum
iam modus et sacrae mitior ira domus!
Te quoque idem liquido possum iurare precari,
o mihi non dubia cognite Brute nota.
Nam cum praestiteris uerum mihi semper amorem,
hic tamen aduerso tempore creuit amor,
quique tuas pariter lacrimas nostrasque uideret
passuros poenam crederet esse duos.
Lenem te miseris genuit natura nec ulli
mitius ingenium quam tibi, Brute, dedit,
ut, qui quid ualeas ignoret Marte forensi,
posse tuo peragi uix putet ore reos.
Scilicet eiusdem est, quamuis pugnare uidentur,
supplicibus facilem, sontibus esse trucem.
Cum tibi suscepta est legis uindicta seuerae,
uerba uelut tinctum singula uirus habent.
Hostibus eueniat quam sis uiolentus in armis
sentire et linguae tela subire tuae
quae tibi tam tenui cura limantur ut omnes
istius ingenium corporis esse negent.
At si quem laedi fortuna cernis iniqua,

mollior est animo femina nulla tuo.
Hoc ego praecipue sensi, cum magna meorum
notitiam pars est infitiata mei.
Inmemor illorum, uestri non inmemor umquam
qui mala solliciti nostra leuatis ero.
Et prius hic nimium nobis conterminus Hister
in caput Euxino de mare uertet iter,
utque Thyesteae redeant si tempora mensae,
Solis ad Eoas currus agetur aquas,
quam quisquam uestrum qui me doluistis ademptum
arguat ingratum non meminisse sui.

VII. VESTALI

Missus es Euxinas quoniam, Vestalis, ad undas,
ut positis reddas iura sub axe locis,
aspicis en praesens quali iaceamus in aruo,
nec me testis eris falsa solere queri.
Accedet uoci per te non inrita nostrae,
Alpinis iuuenis regibus orte, fides.
Ipse uides certe glacie concrescere Pontum,
ipse uides rigido stantia uina gelu;
ipse uides onerata ferox ut ducat Iazyx
per medias Histri plaustra bubulcus aquas.
Aspicis et mitti sub adunco toxica ferro
et telum causas mortis habere duas.
Atque utinam pars haec tantum spectata fuisset,
non etiam proprio cognita Marte tibi!
Tendisti ad primum per densa pericula pilum,
contigit ex merito qui tibi nuper honor.
Sit licet hic titulus plenus tibi fructibus, ingens
ipsa tamen uirtus ordine maior erit.
Non negat hoc Hister, cuius tua dextera quondam
puniceam Getico sanguine fecit aquam.
Non negat Aegisos, quae te subeunte recepta
sensit in ingenio nil opis esse loci.
Nam, dubium positu melius defensa manune,
urbs erat in summo nubibus aequa iugo.
Sithonio regi ferus interceperat illam
hostis et ereptas uictor habebat opes,
donec fluminea deuecta Vitellius unda
intulit exposito milite signa Getis.
At tibi, progenies alti fortissima Donni,
uenit in aduersos impetus ire uiros.
Nec mora, conspicuus longe fulgentibus armis,

fortia ne possint facta latere caues
ingentique gradu contra ferrumque locumque
saxaque brumali grandine plura subis.
Nec te missa super iaculorum turba moratur
nec quae uipereo tela cruore madent.
Spicula cum pictis haerent in casside pennis
parsque fere scuti uulnere nulla uacat.
Nec corpus cunctos feliciter effugit ictus,
sed minor est acri laudis amore dolor.
Talis apud Troiam Danais pro nauibus Aiax
dicitur Hectoreas sustinuisse faces.
Vt propius uentum est admotaque dextera dextrae
resque fero potuit comminus ense geri,
dicere difficile est quid Mars tuus egerit illic
quotque neci dederis quosque quibusque modis.
Ense tuo factos calcabas uictor aceruos
inpositoque Getes sub pede multus erat.
Pugnat ad exemplum primi minor ordine pili
multaque fert miles uulnera, multa facit.
Sed tantum uirtus alios tua praeterit omnes
ante citos quantum Pegasus ibat equos.
Vincitur Aegisos testataque tempus in omne
sunt tua, Vestalis, carmine facta meo.

VIII. SVILLIO

Littera sera quidem, studiis exculte Suilli,
huc tua peruenit, sed mihi grata tamen,
qua pia si possit superos lenire rogando
gratia, laturum te mihi dicis opem.
Vt iam nil praestes, animi sum factus amici
debitor et meritum uelle iuuare uoco.
Inpetus iste tuus longum modo duret in aeuum,
neue malis pietas sit tua lassa meis!
Ius aliquod faciunt adfinia uincula nobis,
quae semper maneant inlabefacta precor.
Nam tibi quae coniunx, eadem mihi filia paene est,
et quae te generum, me uocat illa uirum.
Ei mihi, si lectis uultum tu uersibus istis
ducis et adfinem te pudet esse meum!
At nihil hic dignum poteris reperire pudore
praeter Fortunam, quae mihi caeca fuit.
Seu genus excutias, equites ab origine prima
usque per innumeros inueniemur auos;
siue uelis qui sint mores inquirere nostri,

errorem misero detrahe, labe carent.
Tu modo si quid agi sperabis posse precando,
quos colis exora supplice uoce deos.
Di tibi sint Caesar iuuenis: tua numina placa!
hac certe nulla est notior ara tibi.
Non sinit illa sui uanas antistitis umquam
esse preces: nostris hinc pete rebus opem!
Quamlibet exigua si nos ea iuuerit aura,
obruta de mediis cumba resurget aquis.
Tunc ego tura feram rapidis sollemnia flammis,
et ualeant quantum numina testis ero.
Nec tibi de Pario statuam, Germanice, templum
marmore: carpsit opes illa ruina meas.
Templa domus facient uobis urbesque beatae,
Naso suis opibus, carmine gratus erit.
Parua quidem fateor pro magnis munera reddi,
cum pro concessa uerba salute damus.
Sed qui quam potuit dat maxima, gratus abunde est
et finem pietas contigit illa suum.
Nec quae de parua pauper dis libat acerra,
tura minus grandi quam data lance ualent
agnaque tam lactens quam gramine pasta Falisco
uictima Tarpeios inficit icta focos.
Nec tamen officio uatum per carmina facto
principibus res est aptior ulla uiris.
Carmina uestrarum peragunt praeconia laudum
neue sit actorum fama caduca cauent.
Carmine fit uiuax uirtus expersque sepulcri
notitiam serae posteritatis habet.
Tabida consumit ferrum lapidemque uetustas
nullaque res maius tempore robur habet.
Scripta ferunt annos: scriptis Agamemnona nosti
et quisquis contra uel simul arma tulit.
Quis Thebas septemque duces sine carmine nosset
et quicquid post haec, quicquid et ante fuit?
Di quoque carminibus, si fas est dicere, fiunt
tantaque maiestas ore canentis eget.
Sic Chaos ex illa naturae mole prioris
digestum partes scimus habere suas;
sic adfectantes caelestia regna Gigantes
ad Styga nimbifero uindicis igne datos;
sic uictor laudem superatis Liber ab Indis,
Alcides capta traxit ab Oechalia,
et modo, Caesar, auum, quem uirtus addidit astris,
sacrarunt aliqua carmina parte tuum.

Si quid adhuc igitur uiui, Germanice, nostro
restat in ingenio, seruiet omne tibi.
Non potes officium uatis contemnere uates:
iudicio pretium res habet ista tuo.
Quod nisi te nomen tantum ad maiora uocasset,
gloria Pieridum summa futurus eras.
Sed dare materiam nobis quam carmina maius,
nec tamen ex toto deserere illa potes.
Nam modo bella geris, numeris modo uerba coerces,
quodque aliis opus est, hoc tibi lusus erit.
Vtque nec ad citharam nec ad arcum segnis Apollo est,
sed uenit ad sacras neruus uterque manus,
sic tibi nec docti desunt nec principis artes,
mixta sed est animo cum Ioue Musa tuo.
Quae quoniam nec nos unda submouit ab illa,
ungula Gorgonei quam caua fecit equi,
prosit opemque ferat communia sacra tueri
atque isdem studiis inposuisse manum.
Litora pellitis nimium subiecta Corallis
ut tandem saeuos effugiamque Getas,
clausaque si misero patria est, ut ponar in ullo
qui minus Ausonia distat ab urbe loco,
unde tuas possim laudes celebrare recentes
magnaque quam minima facta referre mora.
Tangat ut hoc uotum caelestia, care Suilli,
numina, pro socero paene precare tuo.

IX. GRAECINO

Vnde licet, non unde iuuat, Graecine, salutem
mittit ab Euxinis hanc tibi Naso uadis
missaque, di faciant, auroram occurrat ad illam
bis senos fascis quae tibi prima dabit,
ut, quoniam sine me tanges Capitolia consul
et fiam turbae pars ego nulla tuae,
in domini subeat partis et praestet amici
officium iusso littera nostra die.
Atque, ego si fatis genitus melioribus essem
et mea sincero curreret axe rota,
quo nunc nostra manus per scriptum fungitur, esset
lingua salutandi munere functa tui
gratatusque darem cum dulcibus oscula uerbis
nec minus ille meus quam tuus esset honor.
Illa, confiteor, sic essem luce superbus
ut caperet fastus uix domus ulla meos,

dumque latus sancti cingit tibi turba senatus,
consulis ante pedes ire iuberer eques
et, quamquam cuperem semper tibi proximus esse,
gauderem lateris non habuisse locum
nec querulus, turba quamuis eliderer, essem,
sed foret a populo tum mihi dulce premi.
Prospicerem gaudens quantus foret agminis ordo
densaque quam longum turba teneret iter,
quoque magis noris quam me uulgaria tangant,
spectarem qualis purpura te tegeret.
Signa quoque in sella nossem formata curuli
et totum Numidi sculptile dentis opus.
At cum Tarpeias esses deductus in arces,
dum caderet iussu uictima sacra tuo,
me quoque secreto grates sibi magnus agentem
audisset media qui sedet aede deus
turaque mente magis plena quam lance dedissem
ter quater imperii laetus honore tui.
Hic ego praesentes inter numerarer amicos,
mitia ius Vrbis si modo fata darent,
quaeque mihi sola capitur nunc mente uoluptas,
tunc oculis etiam percipienda foret.
Non ita caelitibus uisum est, et forsitan aequis.
Nam quid me poenae causa negata iuuet?
Mente tamen, quae sola loco non exulat, utar,
praetextam fasces aspiciamque tuos.
Haec modo te populo reddentem iura uidebit
et se secretis finget adesse tuis,
nunc longi reditus hastae subponere lustri
credet et exacta cuncta locare fide,
nunc facere in medio facundum uerba senatu
publica quaerentem quid petat utilitas,
nunc pro Caesaribus superis decernere grates
albaue opimorum colla ferire boum.
Atque utinam, cum iam fueris potiora precatus,
ut mihi placetur principis ira roges!
Surgat ad hanc uocem plena pius ignis ab ara
detque bonum uoto lucidus omen apex!
Interea, qua parte licet, ne cuncta queramur,
hic quoque te festum consule tempus agam.
Altera laetitiae est nec cedens causa priori:
successor tanti frater honoris erit.
Nam tibi finitum summo, Graecine, Decembri
imperium Iani suscipit ille die,
quaeque est in uobis pietas, alterna feretis

gaudia, tu fratris fascibus, ille tuis.
Sic tu bis fueris consul, bis consul et ille,
inque domo binus conspicietur honor.
Qui quamquam est ingens et nullum Martia summo
altius imperium consule Roma uidet,
multiplicat tamen hunc grauitas auctoris honorem
et maiestatem res data dantis habet.
Iudiciis igitur liceat Flaccoque tibique
talibus Augusti tempus in omne frui.
Quod tamen ab rerum cura propiore uacabit,
uota, precor, uotis addite uestra meis,
et si quem dabit aura sinum, iactate rudentis,
exeat e Stygiis ut mea nauis aquis.
Praefuit his, Graecine, locis modo Flaccus et illo
ripa ferox Histri sub duce tuta fuit.
Hic tenuit Mysas gentis in pace fideli,
hic arcu fisos terruit ense Getas.
Hic raptam Troesmin celeri uirtute recepit
infecitque fero sanguine Danuuium.
Quaere loci faciem Scythicique incommoda caeli
et quam uicino terrear hoste roga,
sintne litae tenues serpentis felle sagittae,
fiat an humanum uictima dira caput,
mentiar, an coeat duratus frigore Pontus
et teneat glacies iugera multa freti.
Haec ubi narrarit, quae sit mea fama require,
quoque modo peragam tempora dura roga.
Non sumus hic odio nec scilicet esse meremur,
nec cum fortuna mens quoque uersa mea est.
Illa quies animi quam tu laudare solebas,
ille uetus solito perstat in ore pudor.
Sic ego sum longe, sic hic, ubi barbarus hostis
ut fera plus ualeant legibus arma facit,
rem queat ut nullam tot iam, Graecine, per annos
femina de nobis uirue puerue queri.
Hoc facit ut misero faueant adsintque Tomitae,
haec quoniam tellus testificanda mihi est.
Illi me, quia uelle uident, discedere malunt,
respectu cupiunt hic tamen esse sui.
Nec mihi credideris: extant decreta quibus nos
laudat et inmunes publica cera facit.
Conueniens miseris et quamquam gloria non sit,
proxima dant nobis oppida munus idem.
Nec pietas ignota mea est: uidet hospita terra
in nostra sacrum Caesaris esse domo.

Stant pariter natusque pius coniunxque sacerdos,
numina iam facto non leuiora deo.
Neu desit pars ulla domus, stat uterque nepotum,
hic auiae lateri proximus, ille patris.
His ego do totiens cum ture precantia uerba,
Eoo quotiens surgit ab orbe dies.
Tota, licet quaeras, hoc me non fingere dicet
officii testis Pontica terra mei.
Pontica me tellus, quantis hac possumus ara,
natalem ludis scit celebrare dei.
Nec minus hospitibus pietas est cognita talis,
Misit in has si quos longa Propontis aquas.
Is quoque quo Laeuus fuerat sub praeside Pontus
audierit frater forsitan ista tuus.
Fortuna est inpar animo talique libenter
exiguas carpo munere pauper opes.
Nec uestris damus haec oculis procul Vrbe remoti,
contenti tacita sed pietate sumus.
Et tamen haec tangent aliquando Caesaris aures:
nil illi toto quod fit in orbe latet.
Tu certe scis haec, superis adscite, uidesque,
Caesar, ut est oculis subdita terra tuis,
tu nostras audis inter conuexa locatus
sidera, sollicito quas damus ore, preces.
Perueniant istuc et carmina forsitan illa
quae de te misi caelite facta nouo!
Auguror his igitur flecti tua numina nec tu
inmerito nomen mite Parentis habes.

X. ALBINOVANO

Haec mihi Cimmerio bis tertia ducitur aestas
litore pellitos inter agenda Getas.
Ecquos tu silices, ecquod, carissime, ferrum
duritiae confers, Albinouane, meae?
Gutta cauat lapidem, consumitur anulus usu,
atteritur pressa uomer aduncus humo.
Tempus edax igitur praeter nos omnia perdet:
cessat duritia mors quoque uicta mea.
Exemplum est animi nimium patientis Vlixes
iactatus dubio per duo lustra mari,
tempora solliciti sed non tamen omnia fati
pertulit et placidae saepe fuere morae.
An graue sex annis pulchram fouisse Calypson
aequoreaeque fuit concubuisse deae?

Excipit Hippotades qui dat pro munere uentos,
curuet ut inpulsos utilis aura sinus.
Nec bene cantantis labor est audire puellas
nec degustanti lotos amara fuit.
Hos ego qui patriae faciant obliuia sucos
parte meae uitae, si modo dentur, emam.
Nec tu contuleris urbem Laestrygonos umquam
gentibus obliqua quas obit Hister aqua,
nec uincet Cyclops saeuum feritate Piacchen;
qui quota terroris pars solet esse mei?
Scylla feris trunco quod latret ab inguine monstris,
Heniochae nautis plus nocuere rates.
Nec potes infestis conferre Charybdin Achaeis,
ter licet epotum ter uomat illa fretum;
qui quamquam dextra regione licentius errant,
securum latus hoc non tamen esse sinunt.
Hic agri infrondes, hic spicula tincta uenenis,
hic freta uel pediti peruia reddit hiems,
ut, qua remus iter pulsis modo fecerat undis,
siccus contempta naue uiator eat.
Qui ueniunt istinc uix uos ea credere dicunt.
Quam miser est qui fert asperiora fide!
Crede tamen, nec te causas nescire sinemus
horrida Sarmaticum cur mare duret hiems.
Proxima sunt nobis plaustri praebentia formam
et quae praecipuum sidera frigus habent.
Hinc oritur Boreas oraeque domesticus huic est
et sumit uires a propiore loco.
At Notus, aduerso tepidum qui spirat ab axe,
est procul et rarus languidiorque uenit.
Adde quod hic clauso miscentur flumina Ponto
uimque fretum multo perdit ab amne suam.
Huc Lycus, huc Sagaris Peniusque Hypanisque Calesque
influit et crebro uertice tortus Halys
Partheniusque rapax et uoluens saxa Cynapses
labitur et nullo tardior amne Tyras,
et tu, femineae Thermodon cognite turmae
et quondam Graiis Phasi petite uiris,
cumque Borysthenio liquidissimus amne Dyraspes
et tacite peragens lene Melanthus iter,
quique duas terras, Asiam Cadmique sororem,
separat et cursus inter utramque facit,
innumerique alii, quos inter maximus omnis
cedere Danuuius se tibi, Nile, negat.
Copia tot laticum, quas auget, adulterat undas

nec patitur uires aequor habere suas.
Quin etiam stagno similis pigraeque paludi
caeruleus uix est diluiturque color.
Innatat unda freto dulcis leuiorque marina est,
quae proprium mixto de sale pondus habet.
Si roget haec aliquis cur sint narrata Pedoni
quidue loqui certis iuuerit ista modis:
'Detinui, dicam, curas tempusque fefelli.
Hunc fructum praesens attulit hora mihi.
Abfuimus solito, dum scribimus ista, dolore
in mediis nec nos sensimus esse Getis.'
At tu, non dubito, cum Thesea carmine laudes,
materiae titulos quin tueare tuae,
quemque refers, imitere uirum: uetat ille profecto
tranquilli comitem temporis esse fidem.
Qui quamquam est factis ingens et conditur a te
uir tanto quanto debuit ore cani,
est tamen ex illo nobis imitabile quiddam
inque fide Theseus quilibet esse potest.
Non tibi sunt hostes ferro clauaque domandi,
per quos uix ulli peruius Isthmos erat,
sed praestandus amor, res non operosa uolenti.
Quis labor est puram non temerasse fidem?
Haec tibi, qui praestas indeclinatus amico,
non est quod lingua icta querente putes.

XI. GALLIONI

Gallio, crimen erit uix excusabile nobis
carmine te nomen non habuisse meo;
tu quoque enim, memini, caelesti cuspide facta
fouisti lacrimis uulnera nostra tuis.
Atque utinam rapti iactura laesus amici
sensisses ultra quod quererere nihil!
Non ita dis placuit, qui te spoliare pudica
coniuge crudeles non habuere nefas.
Nuntia nam luctus mihi nuper epistula uenit
lectaque cum lacrimis sunt tua damna meis.
Sed neque solari prudentem stultior ausim
uerbaque doctorum nota referre tibi,
finitumque tuum, si non ratione, dolorem
ipsa iam pridem suspicor esse mora.
Dum tua peruenit, dum littera nostra recurrens
tot maria ac terras permeat, annus abit.
Temporis officium est solacia dicere certi,

dum dolor in cursu est et petit aeger opem.
At cum longa dies sedauit uulnera mentis,
intempestiue qui mouet illa nouat.
Adde, quod—atque utinam uerum mihi uenerit omen!—
coniugio felix iam potes esse nouo.

XII. TVTICANO

Quo minus in nostris ponaris, amice, libellis,
nominis efficitur condicione tui;
aut ego non alium prius hoc dignarer honore,
est aliquis nostrum si modo carmen honor.
Lex pedis officio fortunaque nominis obstat
quaque meos adeas, est uia nulla, modos.
Nam pudet in geminos ita nomen scindere uersus,
desinat ut prior hoc incipiatque minor,
et pudeat, si te, qua syllaba parte moratur,
artius adpellem Tuticanumque uocem.
Et potes in uersum Tuticani more uenire,
fiat ut e longa syllaba prima breuis,
aut ut ducatur quae nunc correptius exit
et sit porrecta longa secunda mora.
His ego si uitiis ausim corrumpere nomen,
ridear et merito pectus habere neger.
Haec mihi causa fuit dilati muneris huius,
quod meus adiecto fenore reddet amor,
teque canam quacumque nota, tibi carmina mittam,
paene mihi puero cognite paene puer,
perque tot annorum seriem quot habemus uterque
non mihi quam fratri frater amate minus.
Tu bonus hortator, tu duxque comesque fuisti,
cum regerem tenera frena nouella manu.
Saepe ego correxi sub te censore libellos,
saepe tibi admonitu facta litura meo est,
dignam Maeoniis Phaeacida condere chartis
cum te Pieriae perdocuere deae.
Hic tenor, haec uiridi concordia coepta iuuenta
uenit ad albentis inlabefacta comas.
Quae nisi te moueant, duro tibi pectora ferro
esse uel inuicto clausa adamante putem.
Sed prius huic desint et bellum et frigora terrae,
inuisus nobis quae duo Pontus habet,
et tepidus Boreas et sit praefrigidus Auster,
et possit fatum mollius esse meum
quam tua sint lasso praecordia dura sodali.

Hic cumulus nostris absit abestque malis.
Tu modo per superos, quorum certissimus ille est
quo tuus adsidue principe creuit honor,
effice constanti profugum pietate tuendo,
ne sperata meam deserat aura ratem.
Quid mandem quaeris? Peream, nisi dicere uix est,
si modo periit, ille perire potest.
Nec quid agam inuenio nec quid nolimue uelimue,
nec satis utilitas est mihi nota mea.
Crede mihi, miseros prudentia prima relinquit
et sensus cum re consiliumque fugit.
Ipse, precor, quaeras qua sim tibi parte iuuandus
quoque uiam facias ad mea uota uado.

XIII. CARO

O mihi non dubios inter memorande sodales,
qui quod es, id uere, Care, uocaris, aue!
Vnde salutaris, color hic tibi protinus index
et structura mei carminis esse potest,
non quia mirifica est, sed quod non publica certe est:
qualis enim cumque est, non latet esse meam.
Ipse quoque, ut titulum chartae de fronte reuellas,
quod sit opus uideor dicere posse tuum.
Quamlibet in multis positus noscere libellis
perque obseruatas inueniere notas.
Prodent auctorem uires quas Hercule dignas
nouimus atque illi quem canis ipse pares.
Et mea Musa potest proprio deprensa colore
insignis uitiis forsitan esse suis.
Tam mala Thersiten prohibebat forma latere
quam pulchra Nireus conspiciendus erat.
Nec te mirari, si sint uitiosa, decebit
carmina quae faciam paene poeta Getes.
A! pudet et Getico scripsi sermone libellum
structaque sunt nostris barbara uerba modis:
et placui—gratare mihi!—coepique poetae
inter inhumanos nomen habere Getas.
Materiam quaeris? Laudes: de Caesare dixi!
Adiuta est nouitas numine nostra dei.
Nam patris Augusti docui mortale fuisse
corpus, in aetherias numen abisse domos,
esse parem uirtute patri qui frena rogatus
saepe recusati ceperit imperii,
esse pudicarum te Vestam, Liuia, matrum,

ambiguum nato dignior anne uiro,
esse duos iuuenes, firma adiumenta parentis,
qui dederint animi pignora certa sui.
Haec ubi non patria perlegi scripta Camena,
uenit et ad digitos ultima charta meos,
et caput et plenas omnes mouere pharetras,
et longum Getico murmur in ore fuit,
atque aliquis 'Scribas haec cum de Caesare' dixit
'Caesaris imperio restituendus eras.'
Ille quidem dixit, sed me iam, Care, niuali
sexta relegatum bruma sub axe uidet.
Carmina nil prosunt, nocuerunt carmina quondam
primaque tam miserae causa fuere fugae.
At tu, per studii communia foedera sacri,
per non uile tibi nomen amicitiae,—
sic capto Latiis Germanicus hoste catenis
materiam uestris adferat ingeniis,
sic ualeant pueri, uotum commune deorum,
quos laus formandos est tibi magna datos!—
quanta potes, praebe nostrae momenta saluti
quae nisi mutato nulla futura loco est.

XIV. TVTICANO

Haec tibi mittuntur, quem sum modo carmine questus
non aptum numeris nomen habere meis,
in quibus, excepto quod adhuc utcumque ualemus,
nil te praeterea quod iuuet inuenies.
Ipsa quoque est inuisa salus suntque ultima uota,
quolibet ex istis scilicet ire locis.
Nulla mihi cura est terra quo mittar ab ista,
hac quia, quam uideo, gratior omnis erit:
in medias Syrtes, mediam mea uela Charybdin
mittite, praesenti dum careamus humo.
Styx quoque, si quid ea est, bene commutabitur Histro,
si quid et inferius quam Styga mundus habet.
Gramina cultus ager, frigus minus odit hirundo,
proxima Marticolis quam loca Naso Getis.
Talia succensent propter mihi uerba Tomitae
iraque carminibus publica mota meis.
Ergo ego cessabo numquam per carmina laedi
plectar et incauto semper ab ingenio?
Ergo ego, ne scribam, digitos incidere cunctor
telaque adhuc demens quae nocuere sequor?
Ad ueteres scopulos iterum deuertor et illas

in quibus offendit naufraga puppis aquas?
Sed nihil admisi, nulla est mea culpa, Tomitae,
quos ego, cum loca sim uestra perosus, amo.
Quilibet excutiat nostri monimenta laboris:
littera de uobis est mea questa nihil!
Frigus et incursus omni de parte timendos
et quod pulsetur murus ab hoste queror.
In loca, non homines uerissima crimina dixi:
culpatis uestrum uos quoque saepe solum.
Esset perpetuo sua quam uitabilis Ascra
ausa est agricolae Musa docere senis,
et fuerat genitus terra qui scripsit in illa,
intumuit uati tamen Ascra suo.
Quis patriam sollerte magis dilexit Vlixe?
Hoc tamen asperitas indice docta loci est.
Non loca, sed mores scriptis uexauit amaris
Scepsius Ausonios actaque Roma rea est;
falsa tamen passa est aequa conuicia mente
obfuit auctori nec fera lingua suo.
At malus interpres populi mihi concitat iram
inque nouum crimen carmina nostra uocat.
Tam felix utinam quam pectore candidus essem!
Extat adhuc nemo saucius ore meo.
Adde quod, Illyrica si iam pice nigrior essem,
non mordenda mihi turba fidelis erat.
Molliter a uobis mea sors excepta, Tomitae,
tam mites Graios indicat esse uiros.
Gens mea Paeligni regioque domestica Sulmo
non potuit nostris lenior esse malis.
Quem uix incolumi cuiquam saluoque daretis,
is datus a uobis est mihi nuper honor:
solus adhuc ego sum uestris inmunis in oris
exceptis, si qui munera legis habent;
tempora sacrata mea sunt uelata corona,
publicus inuito quam fauor inposuit.
Quam grata est igitur Latonae Delia tellus,
erranti tutum quae dedit una locum,
tam mihi cara Tomis, patria quae sede fugatis
tempus ad hoc nobis hospita fida manet;
di modo fecissent, placidae spem posset habere
pacis et a gelido longius axe foret.

XV. SEX. POMPEIO

Si quis adhuc usquam nostri non inmemor extat
quidue relegatus Naso requirit agam,
Caesaribus uitam, Sexto debere salutem
me sciat. A superis hic mihi primus erit.
Tempora nam miserae complectar ut omnia uitae,
a meritis eius pars mihi nulla uacat.
Quae numero tot sunt quot in horto fertilis arui
punica sub lento cortice grana rubent,
Africa quot segetes, quot Tmolia terra racemos,
quot Sicyon bacas, quot parit Hybla fauos.
Confiteor: testere licet. Signate, Quirites!
Nil opus est legum uiribus, ipse loquor.
Inter opes et me, paruam rem, pone paternas,
pars ego sum census quantulacumque tui.
Quam tua Trinacria est regnataque terra Philippo,
quam domus Augusto continuata foro,
quam tua, rus oculis domini, Campania, gratum,
quaeque relicta tibi, Sexte, uel empta tenes,
tam tuus en ego sum, cuius te munere tristi
non potes in Ponto dicere habere nihil.
Atque utinam possis et detur amicius aruum
remque tuam ponas in meliore loco!
Quod quoniam in dis est, tempta lenire precando
numina perpetua quae pietate colis.
Erroris nam tu uix est discernere nostri
sis argumentum maius an auxilium.
Nec dubitans oro, sed flumine saepe secundo
augetur remis cursus euntis aquae.
Et pudet et metuo semperque eademque precari,
ne subeant animo taedia iusta tuo.
Verum quid faciam? res inmoderata cupido est:
da ueniam uitio, mitis amice, meo.
Scribere saepe aliud cupiens delabor eodem:
ipsa locum per se littera nostra rogat.
Seu tamen effectus habitura est gratia, seu me
dura iubet gelido Parca sub axe mori,
semper inoblita repetam tua munera mente
et mea me tellus audiet esse tuum.
Audiet et caelo posita est quaecumque sub ullo,
transit nostra feros si modo Musa Getas,
teque meae causam seruatoremque salutis
meque tuum libra norit et aere minus.

XVI. AD INVIDVM

Inuide, quid laceras Nasonis carmina rapti?
Non solet ingeniis summa nocere dies
famaque post cineres maior uenit et mihi nomen
tum quoque, cum uiuis adnumerarer, erat,
cumque foret Marsus magnique Rabirius oris
Iliacusque Macer sidereusque Pedo
et qui Iunonem laesisset in Hercule, Carus,
Iunonis si iam non gener ille foret,
quique dedit Latio carmen regale, Seuerus
et cum subtili Priscus uterque Numa,
quique uel inparibus numeris, Montane, uel aequis
sufficis et gemino carmine nomen habes,
et qui Penelopae rescribere iussit Vlixem
errantem saeuo per duo lustra mari,
quique suam Troezena inperfectumque dierum
deseruit celeri morte Sabinus opus,
ingeniique sui dictus cognomine Largus,
Gallica qui Phrygium duxit in arua senem,
quique canit domito Camerinus ab Hectore Troiam,
quique sua nomen Phyllide Tuscus habet,
ueliuolique maris uates, cui credere posses
carmina caeruleos composuisse deos,
quique acies Libycas Romanaque proelia dixit,
et scriptor Marius dexter in omne genus,
Trinacriusque suae Perseidos auctor et auctor
Tantalidae reducis Tyndaridosque Lupus,
et qui Maeoniam Phaeacida uertit, et, une
Pindaricae fidicen, tu quoque, Rufe, lyrae,
Musaque Turrani tragicis innixa coturnis
et tua cum socco Musa, Melisse, leui;
cum Varius Graccusque darent fera dicta tyrannis,
Callimachi Proculus molle teneret iter,
Tityron antiquas Passerque rediret ad herbas
aptaque uenanti Grattius arma daret,
Naidas a satyris caneret Fontanus amatas,
clauderet inparibus uerba Capella modis,
cumque forent alii, quorum mihi cuncta referre
nomina longa mora est, carmina uulgus habet,
essent et iuuenes, quorum quod inedita cura est,
adpellandorum nil mihi iuris adest.
Te tamen in turba non ausim, Cotta, silere,
Pieridum lumen praesidiumque fori,
maternos Cottas cui Messalasque paternos,
Maxime, nobilitas ingeminata dedit.
Dicere si fas est, claro mea nomine Musa

atque inter tantos quae legeretur erat.
Ergo submotum patria proscindere, Liuor,
desine neu cineres sparge, cruente, meos!
Omnia perdidimus, tantummodo uita relicta est,
praebeat ut sensum materiamque mali.
Quid iuuat extinctos ferrum demittere in artus?
Non habet in nobis iam noua plaga locum.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS FASTORVM LIBER PRIMVS

Tempora cum causis Latium digesta per annum
lapsaque sub terras ortaque signa canam.
excipe pacato, Caesar Germanice, voltu
hoc opus et timidae derige navis iter,
officioque, levem non aversatus honorem,
en tibi devoto numine dexter ades.
sacra recognosces annalibus eruta priscis
et quo sit merito quaeque notata dies.
invenies illic et festa domestica vobis;
saepe tibi pater est, saepe legendus avus,
quaeque ferunt illi, pictos signantia fastos,
tu quoque cum Druso praemia fratre feres.
Caesaris arma canant alii: nos Caesaris aras
et quoscumque sacris addidit ille dies.
adnue conanti per laudes ire tuorum
deque meo pavidos excute corde metus.
da mihi te placidum, dederis in carmina vires:
ingenium voltu statque caditque tuo.
pagina iudicium docti subitura movetur
principis, ut Clario missa legenda deo.
quae sit enim culti facundia sensimus oris,
civica pro trepidis cum tulit arma reis.
scimus et, ad nostras cum se tulit impetus artes,
ingenii currant flumina quanta tui.
si licet et fas est, vates rege vatis habenas,
auspice te felix totus ut annus eat.
Tempora digereret cum conditor Urbis, in anno
constituit menses quinque bis esse suo.
scilicet arma magis quam sidera, Romule, noras,
curaque finitimos vincere maior erat.
est tamen et ratio, Caesar, quae moverit illum,
erroremque suum quo tueatur habet.
quod satis est, utero matris dum prodeat infans,

hoc anno statuit temporis esse satis;
per totidem menses a funere coniugis uxor
sustinet in vidua tristia signa domo.
haec igitur vidit trabeati cura Quirini,
cum rudibus populis annua iura daret.
Martis erat primus mensis, Venerisque secundus;
haec generis princeps, ipsius ille pater:
tertius a senibus, iuvenum de nomine quartus,
quae sequitur, numero turba notata fuit.
at Numa nec Ianum nec avitas praeterit umbras,
mensibus antiquis praeposuitque duos.
Ne tamen ignores variorum iura dierum,
non habet officii Lucifer omnis idem.
ille nefastus erit, per quem tria verba silentur:
fastus erit, per quem lege licebit agi.
nec toto perstare die sua iura putaris:
qui iam fastus erit, mane nefastus erat;
nam simul exta deo data sunt, licet omnia fari,
verbaque honoratus libera praetor habet.
est quoque, quo populum ius est includere saeptis;
est quoque, qui nono semper ab orbe redit.
vindicat Ausonias Iunonis cura Kalendas;
Idibus alba Iovi grandior agna cadit;
Nonarum tutela deo caret. omnibus istis
(ne fallare cave) proximus ater erit.
omen ab eventu est: illis nam Roma diebus
damna sub averso tristia Marte tulit.
haec mihi dicta semel, totis haerentia fastis,
ne seriem rerum scindere cogar, erunt.

1. A K : IAN : F

Ecce tibi faustum, Germanice, nuntiat annum
inque meo primum carmine Ianus adest.
Iane biceps, anni tacite labentis origo,
solus de superis qui tua terga vides,
dexter ades ducibus, quorum secura labore
otia terra ferax, otia pontus habet:
dexter ades patribusque tuis populoque Quirini,
et resera nutu candida templa tuo.
prospera lux oritur: linguis animisque favete;
nunc dicenda bona sunt bona verba die.
lite vacent aures, insanaque protinus absint
iurgia: differ opus, livida turba, tuum.
cernis odoratis ut luceat ignibus aether,

et sonet accensis spica Cilissa focis?
flamma nitore suo templorum verberat aurum,
et tremulum summa spargit in aede iubar.
vestibus intactis Tarpeias itur in arces,
et populus festo concolor ipse suo est,
iamque novi praeeunt fasces, nova purpura fulget,
et nova conspicuum pondera sentit ebur.
colla rudes operum praebent ferienda iuvenci,
quos aluit campis herba Falisca suis.
Iuppiter arce sua totum cum spectet in orbem,
nil nisi Romanum quod tueatur habet.
salve, laeta dies, meliorque revertere semper,
a populo rerum digna potente coli.
Quem tamen esse deum te dicam, Iane biformis?
nam tibi par nullum Graecia numen habet.
ede simul causam, cur de caelestibus unus
sitque quod a tergo sitque quod ante vides.
haec ego cum sumptis agitarem mente tabellis,
lucidior visa est quam fuit ante domus.
tum sacer ancipiti mirandus imagine Ianus
bina repens oculis obtulit ora meis.
extimui sensique metu riguisse capillos,
et gelidum subito frigore pectus erat.
ille tenens baculum dextra clavemque sinistra
edidit hos nobis ore priore sonos:
'disce metu posito, vates operose dierum,
quod petis, et voces percipe mente meas.
me Chaos antiqui (nam sum res prisca) vocabant:
aspice quam longi temporis acta canam.
lucidus hic aer et quae tria corpora restant,
ignis, aquae, tellus, unus acervus erat.
ut semel haec rerum secessit lite suarum
inque novas abiit massa soluta domos,
flamma petit altum, propior locus aera cepit,
sederunt medio terra fretumque solo.
tunc ego, qui fueram globus et sine imagine moles,
in faciem redii dignaque membra deo.
nunc quoque, confusae quondam nota parva figurae,
ante quod est in me postque videtur idem.
accipe quaesitae quae causa sit altera formae,
hanc simul ut noris officiumque meum.
quicquid ubique vides, caelum, mare, nubila, terras,
omnia sunt nostra clausa patentque manu.
me penes est unum vasti custodia mundi,
et ius vertendi cardinis omne meum est.

cum libuit Pacem placidis emittere tectis,
    libera perpetuas ambulat illa vias:
sanguine letifero totus miscebitur orbis,
    ni teneant rigidae condita Bella serae.
praesideo foribus caeli cum mitibus Horis
    (it, redit officio Iuppiter ipse meo):
inde vocor Ianus; cui cum Ceriale sacerdos
    imponit libum farraque mixta sale,
nomina ridebis: modo namque Patulcius idem
    et modo sacrifico Clusius ore vocor.
scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
    nomine diversas significare vices.
vis mea narrata est; causam nunc disce figurae:
    iam tamen hanc aliqua tu quoque parte vides.
omnis habet geminas, hinc atque hinc, ianua frontes,
    e quibus haec populum spectat, at illa Larem,
utque sedens primi vester prope limina tecti
    ianitor egressus introitusque videt,
sic ego perspicio caelestis ianitor aulae
    Eoas partes Hesperiasque simul.
ora vides Hecates in tres vertentia partes,
    servet ut in ternas compita secta vias:
et mihi, ne flexu cervicis tempora perdam,
    cernere non moto corpore bina licet.'
dixerat: et voltu, si plura requirere vellem,
    difficilem mihi se non fore pactus erat.
sumpsi animum, gratesque deo non territus egi,
    verbaque sum spectans plura locutus humum:
'dic, age, frigoribus quare novus incipit annus,
    qui melius per ver incipiendus erat?
omnia tunc florent, tunc est nova temporis aetas,
    et nova de gravido palmite gemma tumet,
et modo formatis operitur frondibus arbor,
    prodit et in summum seminis herba solum,
et tepidum volucres concentibus aera mulcent,
    ludit et in pratis luxuriatque pecus.
tum blandi soles, ignotaque prodit hirundo
    et luteum celsa sub trabe figit opus:
tum patitur cultus ager et renovatur aratro.
    haec anni novitas iure vocanda fuit.'
quaesieram multis; non multis ille moratus
    contulit in versus sic sua verba duos:
'bruma novi prima est veterisque novissima solis:
    principium capiunt Phoebus et annus idem.'
post ea mirabar cur non sine litibus esset

prima dies. 'causam percipe' Ianus ait.
'tempora commisi nascentia rebus agendis,
totus ab auspicio ne foret annus iners.
quisque suas artes ob idem delibat agendo,
nec plus quam solitum testificatur opus.'
mox ego, 'cur, quamvis aliorum numina placem,
Iane, tibi primum tura merumque fero?'
'ut possis aditum per me, qui limina servo,
ad quoscumque voles' inquit 'habere deos.'
'at cur laeta tuis dicuntur verba Kalendis,
et damus alternas accipimusque preces?'
tum deus incumbens baculo, quod dextra gerebat,
'omina principiis' inquit 'inesse solent.
ad primam vocem timidas advertitis aures,
et visam primum consulit augur avem.
templa patent auresque deum, nec lingua caducas
concipit ulla preces, dictaque pondus habent.'
desierat Ianus. nec longa silentia feci,
sed tetigi verbis ultima verba meis:
'quid volt palma sibi rugosaque carica' dixi
'et data sub niveo candida mella cado?'
'omen' ait 'causa est, ut res sapor ille sequatur
et peragat coeptum dulcis ut annus iter.'
'dulcia cur dentur video: stipis adice causam,
pars mihi de festo ne labet ulla tuo.'
risit, et 'o quam te fallunt tua saecula' dixit,
'qui stipe mel sumpta dulcius esse putas!
vix ego Saturno quemquam regnante videbam
cuius non animo dulcia lucra forent.
tempore crevit amor, qui nunc est summus, habendi:
vix ultra quo iam progrediatur habet.
pluris opes nunc sunt quam prisci temporis annis,
dum populus pauper, dum nova Roma fuit,
dum casa Martigenam capiebat parva Quirinum,
et dabat exiguum fluminis ulva torum.
Iuppiter angusta vix totus stabat in aede,
inque Iovis dextra fictile fulmen erat.
frondibus ornabant quae nunc Capitolia gemmis,
pascebatque suas ipse senator oves:
nec pudor in stipula placidam cepisse quietem
et fenum capiti subposuisse fuit.
iura dabat populis posito modo praetor aratro,
et levis argenti lammina crimen erat.
at postquam fortuna loci caput extulit huius
et tetigit summo vertice Roma deos,

creverunt et opes et opum furiosa cupido,
    et, cum possideant plurima, plura petunt.
quaerere ut absumant, absumpta requirere certant,
    atque ipsae vitiis sunt alimenta vices:
sic quibus intumuit suffusa venter ab unda,
    quo plus sunt potae, plus sitiuntur aquae.
in pretio pretium nunc est: dat census honores,
    census amicitias; pauper ubique iacet.
tu tamen auspicium si sit stipis utile quaeris,
    curque iuvent nostras aera vetusta manus,
aera dabant olim: melius nunc omen in auro est,
    victaque concessit prisca moneta novae.
nos quoque templa iuvant, quamvis antiqua probemus,
    aurea: maiestas convenit ipsa deo.
laudamus veteres, sed nostris utimur annis:
    mos tamen est aeque dignus uterque coli.'
finierat monitus. placidis ita rursus, ut ante,
    clavigerum verbis adloquor ipse deum:
'multa quidem didici: sed cur navalis in aere
    altera signata est, altera forma biceps?'
'noscere me duplici posses ut imagine' dixit,
    'ni vetus ipsa dies extenuasset opus.
causa ratis superest: Tuscum rate venit ad amnem
    ante pererrato falcifer orbe deus.
hac ego Saturnum memini tellure receptum
    (caelitibus regnis a Iove pulsus erat).
inde diu genti mansit Saturnia nomen;
    dicta quoque est Latium terra latente deo.
at bona posteritas puppem formavit in aere,
    hospitis adventum testificata dei.
ipse solum colui, cuius placidissima laevum
    radit harenosi Thybridis unda latus.
hic, ubi nunc Roma est, incaedua silva virebat,
    tantaque res paucis pascua bubus erat.
arx mea collis erat, quem volgo nomine nostro
    nuncupat haec aetas Ianiculumque vocat.
tunc ego regnabam, patiens cum terra deorum
    esset, et humanis numina mixta locis.
nondum Iustitiam facinus mortale fugarat
    (ultima de superis illa reliquit humum),
proque metu populum sine vi pudor ipse regebat;
    nullus erat iustis reddere iura labor.
nil mihi cum bello: pacem postesque tuebar,
    et', clavem ostendens, 'haec' ait 'arma gero.'
presserat ora deus. tunc sic ego nostra resolvi,

voce mea voces eliciente dei:
'cum tot sint iani, cur stas sacratus in uno,
hic ubi iuncta foris templa duobus habes?'
ille, manu mulcens propexam ad pectora barbam,
protinus Oebalii rettulit arma Tati,
utque levis custos, armillis capta, Sabinos
ad summae tacitos duxerit arcis iter.
'inde, velut nunc est, per quem descenditis', inquit
'arduus in valles per fora clivus erat.
et iam contigerat portam, Saturnia cuius
dempserat oppositas invidiosa seras;
cum tanto veritus committere numine pugnam,
ipse meae movi callidus artis opus,
oraque, qua pollens ope sum, fontana reclusi,
sumque repentinas eiaculatus aquas.
ante tamen madidis subieci sulpura venis,
clauderet ut Tatio fervidus umor iter.
cuius ut utilitas pulsis percepta Sabinis,
quae fuerat, tuto reddita forma loco est;
ara mihi posita est parvo coniuncta sacello:
haec adolet flammis cum strue farra suis.'
'at cur pace lates, motisque recluderis armis?'
nec mora, quaesiti reddita causa mihi est:
'ut populo reditus pateant ad bella profecto,
tota patet dempta ianua nostra sera.
pace fores obdo, ne qua discedere possit;
Caesareoque diu numine clausus ero.'
dixit, et attollens oculos diversa videntes
aspexit toto quicquid in orbe fuit:
pax erat, et vestri, Germanice, causa triumphi,
tradiderat famulas iam tibi Rhenus aquas.
Iane, fac aeternos pacem pacisque ministros,
neve suum praesta deserat auctor opus.
Quod tamen ex ipsis licuit mihi discere fastis,
sacravere patres hac duo templa die.
accepit Phoebo nymphaque Coronide natum
insula, dividua quam premit amnis aqua.
Iuppiter in parte est: cepit locus unus utrumque
iunctaque sunt magno templa nepotis avo.

(2. B F) 3. C C (4. D C)

Quid vetat et stellas, ut quaeque oriturque caditque,
dicere? promissi pars sit et ista mei.
felices animae, quibus haec cognoscere primis

inque domos superas scandere cura fuit!
credibile est illos pariter vitiisque locisque
altius humanis exseruisse caput.
non Venus et vinum sublimia pectora fregit
officiumque fori militiaeve labor;
nec levis ambitio perfusaque gloria fuco
magnarumque fames sollicitavit opum.
admovere oculis distantia sidera mentis
aetheraque ingenio subposuere suo.
sic petitur caelum, non ut ferat Ossan Olympus
summaque Peliacus sidera tangat apex.
nos quoque sub ducibus caelum metabimur illis,
ponemusque suos ad vaga signa dies.
Ergo ubi nox aderit venturis tertia Nonis,
sparsaque caelesti rore madebit humus,
octipedis frustra quaerentur bracchia Cancri:
praeceps occiduas ille subibit aquas.

5. E NON : F

Institerint Nonae, missi tibi nubibus atris
signa dabunt imbres exoriente Lyra.

(6. F F) (7. G C) (8. H C) 9. A AGON : (? NP)

Quattuor adde dies ductos ex ordine Nonis,
Ianus Agonali luce piandus erit.
nominis esse potest succinctus causa minister,
hostia caelitibus quo feriente cadit,
qui calido strictos tincturus sanguine cultros
semper agatne rogat nec nisi iussus agit.
pars, quia non veniant pecudes, sed agantur, ab actu
nomen Agonalem credit habere diem.
pars putat hoc festum priscis Agnalia dictum,
una sit ut proprio littera dempta loco.
an, quia praevisos in aqua timet hostia cultros,
a pecoris lux est ipsa notata metu?
fas etiam fieri solitis aetate priorum
nomina de ludis Graeca tulisse diem.
et pecus antiquus dicebat agonia sermo;
veraque iudicio est ultima causa meo.
utque ea non certa est, ita rex placare sacrorum
numina lanigerae coniuge debet ovis.
victima quae dextra cecidit victrice vocatur;
hostibus a domitis hostia nomen habet.

ante, deos homini quod conciliare valeret,
far erat et puri lucida mica salis.
nondum pertulerat lacrimatas cortice murras
acta per aequoreas hospita navis aquas,
tura nec Euphrates nec miserat India costum,
nec fuerant rubri cognita fila croci.
ara dabat fumos herbis contenta Sabinis,
et non exiguo laurus adusta sono;
siquis erat factis prati de flore coronis
qui posset violas addere, dives erat.
hic, qui nunc aperit percussi viscera tauri,
in sacris nullum culter habebat opus.
prima Ceres avidae gavisa est sanguine porcae,
ulta suas merita caede nocentis opes:
nam sata vere novo teneris lactentia sucis
eruta saetigerae comperit ore suis.
sus dederat poenas: exemplo territus huius
palmite debueras abstinuisse, caper.
quem spectans aliquis dentes in vite prementem,
talia non tacito dicta dolore dedit:
'rode, caper, vitem: tamen hinc, cum stabis ad aram,
in tua quod spargi cornua possit erit.'
verba fides sequitur: noxae tibi deditus hostis
spargitur adfuso cornua, Bacche, mero.
culpa sui nocuit, nocuit quoque culpa capellae:
quid bos, quid placidae commeruistis oves?
flebat Aristaeus, quod apes cum stirpe necatas
viderat inceptos destituisse favos;
caerula quem genetrix aegre solata dolentem
addidit haec dictis ultima verba suis:
'siste, puer, lacrimas: Proteus tua damna levabit
quoque modo repares quae periere dabit.
decipiat ne te versis tamen ille figuris,
impediant geminas vincula firma manus.'
pervenit ad vatem iuvenis, resolutaque somno
alligat aequorei bracchia capta senis.
ille sua faciem transformis adulterat arte;
mox domitus vinclis in sua membra redit,
oraque caerulea tollens rorantia barba
'qua' dixit 'repares arte requiris apes?
obrue mactati corpus tellure iuvenci:
quod petis a nobis, obrutus ille dabit.'
iussa facit pastor; fervent examina putri
de bove: mille animas una necata dedit.
poscit ovem fatum: verbenas improba carpsit,

quas pia dis ruris ferre solebat anus.
quid tuti superest, animam cum ponat in aris
lanigerumque pecus ruricolaeque boves?
placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum,
ne detur celeri victima tarda deo.
quod semel est geminae pro virgine caesa Dianae,
nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit.
exta canum vidi Triviae libare Sapaeos
et quicumque tuas accolit, Haeme, nives.
caeditur et rigido custodi ruris asellus;
causa pudenda quidem, sed tamen apta deo.
festa corymbiferi celebrabas, Graecia, Bacchi,
tertia quae solito tempore bruma refert.
di quoque cultores in idem venere Lyaei
et quicumque iocis non alienus erat,
Panes et in Venerem Satyrorum prona iuventus
quaeque colunt amnes solaque rura deae.
venerat et senior pando Silenus asello,
quique ruber pavidas inguine terret aves.
dulcia qui dignum nemus in convivia nacti
gramine vestitis accubuere toris:
vina dabat Liber, tulerat sibi quisque coronam,
miscendas parce rivus agebat aquas.
Naides effusis aliae sine pectinis usu,
pars aderant positis arte manuque comis;
illa super suras tunicam collecta ministrat,
altera dissuto pectus aperta sinu;
exserit haec umerum, vestes trahit illa per herbas,
impediunt teneros vincula nulla pedes.
hinc aliae Satyris incendia mitia praebent,
pars tibi, qui pinu tempora nexa geris:
te quoque, inexstinctae Silene libidinis, urunt:
nequitia est quae te non sinit esse senem.
at ruber, hortorum decus et tutela, Priapus
omnibus ex illis Lotide captus erat:
hanc cupit, hanc optat, sola suspirat in illa,
signaque dat nutu sollicitatque notis.
fastus inest pulchris sequiturque superbia formam:
inrisum voltu despicit illa suo.
nox erat, et vino somnum faciente iacebant
corpora diversis victa sopore locis;
Lotis in herbosa sub acernis ultima ramis,
sicut erat lusu fessa, quievit humo.
surgit amans animamque tenens vestigia furtim
suspenso digitis fert taciturna gradu.

ut tetigit niveae secreta cubilia nymphae,
ipsa sui flatus ne sonet aura cavet;
et iam finitima corpus librabat in herba:
illa tamen multi plena soporis erat.
gaudet et a pedibus tracto velamine vota
ad sua felici coeperat ire via.
ecce rudens rauco Sileni vector asellus
intempestivos edidit ore sonos.
territa consurgit nymphe, manibusque Priapum
reicit, et fugiens concitat omne nemus.
at deus, obscena nimium quoque parte paratus,
omnibus ad lunae lumina risus erat.
morte dedit poenas auctor clamoris; et haec est
Hellespontiaco victima grata deo.
intactae fueratis aves, solacia ruris,
adsuetum silvis innocuumque genus,
quae facitis nidos et plumis ova fovetis,
et facili dulces editis ore modos;
sed nihil ista iuvant, quia linguae crimen habetis,
dique putant mentes vos aperire suas.
(nec tamen hoc falsum: nam, dis ut proxima quaeque,
nunc pinna veras, nunc datis ore notas.)
tuta diu volucrum proles tum denique caesa est,
iuveruntque deos indicis exta sui.
ergo saepe suo coniunx abducta marito
uritur Idaliis alba columba focis.
nec defensa iuvant Capitolia, quo minus anser
det iecur in lances, Inachioti, tuas.
nocte deae Nocti cristatus caeditur ales,
quod tepidum vigili provocet ore diem.
Interea Delphin clarum super aequora sidus
tollitur et patriis exserit ora vadis.

10. B EN

Postera lux hiemem medio discrimine signat,
aequaque praeteritae quae superabit erit.

11. C CAR : NP (12. D C)

Proxima prospiciet Tithono nupta relicto
Arcadiae sacrum pontificale deae.
te quoque lux eadem, Turni soror, aede recepit,
hic ubi Virginea Campus obitur aqua.
unde petam causas horum moremque sacrorum?

deriget in medio quis mea vela freto?
ipsa mone, quae nomen habes a carmine ductum,
propositoque fave, ne tuus erret honor.
orta prior luna, de se si creditur ipsi,
a magno tellus Arcade nomen habet.
hinc fuit Euander, qui, quamquam clarus utroque,
nobilior sacrae sanguine matris erat;
quae, simul aetherios animo conceperat ignes,
ore dabat vero carmina plena dei.
dixerat haec nato motus instare sibique,
multaque praeterea tempore nacta fidem.
nam iuvenis nimium vera cum matre fugatus
deserit Arcadiam Parrhasiumque larem.
cui genetrix flenti 'fortuna viriliter' inquit
'(siste, precor, lacrimas) ista ferenda tibi est.
sic erat in fatis, nec te tua culpa fugavit,
sed deus: offenso pulsus es urbe deo.
non meriti poenam pateris, sed numinis iram:
est aliquid magnis crimen abesse malis.
conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra
pectora pro facto spemque metumque suo.
nec tamen ut primus maere mala talia passus:
obruit ingentes ista procella viros.
passus idem est Tyriis qui quondam pulsus ab oris
Cadmus in Aonia constitit exul humo;
passus idem Tydeus et idem Pagasaeus Iason,
et quos praeterea longa referre mora est.
omne solum forti patria est, ut piscibus aequor,
ut volucri vacuo quicquid in orbe patet.
nec fera tempestas toto tamen horret in anno:
et tibi, crede mihi, tempora veris erunt.'
vocibus Euander firmata mente parentis
nave secat fluctus Hesperiamque tenet.
iamque ratem doctae monitu Carmentis in amnem
egerat et Tuscis obvius ibat aquis:
fluminis illa latus, cui sunt vada iuncta Tarenti,
aspicit et sparsas per loca sola casas;
utque erat, immissis puppem stetit ante capillis,
continuitque manum torva regentis iter,
et procul in dextram tendens sua bracchia ripam
pinea non sano ter pede texta ferit,
neve daret saltum properans insistere terrae
vix est Euandri vixque retenta manu;
'di' que 'petitorum' dixit 'salvete locorum,
tuque, novos caelo terra datura deos,

fluminaque et fontes, quibus utitur hospita tellus,
    et nemorum silvae Naiadumque chori,
este bonis avibus visi natoque mihique,
    ripaque felici tacta sit ista pede.
fallor, an hi fient ingentia moenia colles,
    iuraque ab hac terra cetera terra petet?
montibus his olim totus promittitur orbis.
    quis tantum fati credat habere locum?
et iam Dardaniae tangent haec litora pinus:
    hic quoque causa novi femina Martis erit.
care nepos Palla, funesta quid induis arma?
    indue: non humili vindice caesus eris.
victa tamen vinces eversaque, Troia, resurges:
    obruit hostiles ista ruina domos.
urite victrices Neptunia Pergama flammae:
    num minus hic toto est altior orbe cinis?
iam pius Aeneas sacra et, sacra altera, patrem
    adferet: Iliacos accipe, Vesta, deos.
tempus erit cum vos orbemque tuebitur idem,
    et fient ipso sacra colente deo,
et penes Augustos patriae tutela manebit:
    hanc fas imperii frena tenere domum.
inde nepos natusque dei, licet ipse recuset,
    pondera caelesti mente paterna feret,
utque ego perpetuis olim sacrabor in aris,
    sic Augusta novum Iulia numen erit.'
talibus ut dictis nostros descendit in annos,
    substitit in medio praescia lingua sono.
puppibus egressus Latia stetit exul in herba:
    felix, exilium cui locus ille fuit!
nec mora longa fuit: stabant nova tecta, nec alter
    montibus Ausoniis Arcade maior erat.
ecce boves illuc Erytheidas adplicat heros
    emensus longi claviger orbis iter,
dumque huic hospitium domus est Tegeaea, vagantur
    incustoditae lata per arva boves.
mane erat: excussus somno Tirynthius actor
    de numero tauros sentit abesse duos.
nulla videt quaerens taciti vestigia furti:
    traxerat aversos Cacus in antra ferox,
Cacus, Aventinae timor atque infamia silvae,
    non leve finitimis hospitibusque malum.
dira viro facies, vires pro corpore, corpus
    grande (pater monstri Mulciber huius erat),
proque domo longis spelunca recessibus ingens,

abdita, vix ipsis invenienda feris;
ora super postes adfixaque bracchia pendent,
squalidaque humanis ossibus albet humus.
servata male parte boum Iove natus abibat:
mugitum rauco furta dedere sono.
'accipio revocamen' ait, vocemque secutus
impia per silvas ultor ad antra venit.
ille aditum fracti praestruxerat obice montis;
vix iuga movissent quinque bis illud opus.
nititur hic umeris (caelum quoque sederat illis),
et vastum motu conlabefactat onus.
quod simul eversum est, fragor aethera terruit ipsum,
ictaque subsedit pondere molis humus.
prima movet Cacus conlata proelia dextra
remque ferox saxis stipitibusque gerit.
quis ubi nil agitur, patrias male fortis ad artes
confugit, et flammas ore sonante vomit;
quas quotiens proflat, spirare Typhoea credas
et rapidum Aetnaeo fulgur ab igne iaci.
occupat Alcides, adductaque clava trinodis
ter quater adverso sedit in ore viri.
ille cadit mixtosque vomit cum sanguine fumos
et lato moriens pectore plangit humum.
immolat ex illis taurum tibi, Iuppiter, unum
victor et Euandrum ruricolasque vocat,
constituitque sibi, quae Maxima dicitur, aram,
hic ubi pars Urbis de bove nomen habet.
nec tacet Euandri mater prope tempus adesse
Hercule quo tellus sit satis usa suo.
at felix vates, ut dis gratissima vixit,
possidet hunc Iani sic dea mense diem.

13. E EID : NP (14. F EN)

Idibus in magni castus Iovis aede sacerdos
semimaris flammis viscera libat ovis;
redditaque est omnis populo provincia nostro
et tuus Augusto nomine dictus avus.
perlege dispositas generosa per atria ceras:
contigerunt nulli nomina tanta viro.
Africa victorem de se vocat, alter Isauras
aut Cretum domitas testificatur opes;
hunc Numidae faciunt, illum Messana superbum;
ille Numantina traxit ab urbe notam:
et mortem et nomen Druso Germania fecit;

me miserum, virtus quam brevis illa fuit!
si petat a victis, tot sumet nomina Caesar
quot numero gentes maximus orbis habet.
ex uno quidam celebres aut torquis adempti
aut corvi titulos auxiliaris habent.
Magne, tuum nomen rerum est mensura tuarum:
sed qui te vicit nomine maior erat.
nec gradus est supra Fabios cognominis ullus:
illa domus meritis Maxima dicta suis.
sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes,
hic socium summo cum Iove nomen habet.
sancta vocant augusta patres, augusta vocantur
templa sacerdotum rite dicata manu:
huius et augurium dependet origine verbi
et quodcumque sua Iuppiter auget ope.
augeat imperium nostri ducis, augeat annos,
protegat et vestras querna corona fores:
auspicibusque deis tanti cognominis heres
omine suscipiat, quo pater, orbis onus.

15. G CAR : NP

Respiciet Titan actas ubi tertius Idus,
fient Parrhasiae sacra relata deae.
nam prius Ausonias matres carpenta vehebant
(haec quoque ab Euandri dicta parente reor);
mox honor eripitur, matronaque destinat omnis
ingratos nulla prole novare viros,
neve daret partus, ictu temeraria caeco
visceribus crescens excutiebat onus.
corripuisse patres ausas immitia nuptas,
ius tamen exemptum restituisse ferunt,
binaque nunc pariter Tegeaeae sacra parenti
pro pueris fieri virginibusque iubent.
scortea non illi fas est inferre sacello,
ne violent puros exanimata focos.
siquis amas veteres ritus, adsiste precanti;
nomina percipies non tibi nota prius.
Porrima placatur Postvertaque, sive sorores,
sive fugae comites, Maenali diva, tuae;
altera quod porro fuerat cecinisse putatur,
altera venturum postmodo quicquid erat.

16. H C (NP inde ab anno 10 p. C.)

Candida, te niveo posuit lux proxima templo,
qua fert sublimes alta Moneta gradus,
nunc bene prospiciens Latiam Concordia turbam,
~nunc~ te sacratae constituere manus.
Furius antiquam, populi superator Etrusci,
voverat et voti solverat ille fidem.
causa, quod a patribus sumptis secesserat armis
volgus, et ipsa suas Roma timebat opes.
causa recens melior: passos Germania crines
porrigit auspiciis, dux venerande, tuis.
inde triumphatae libasti munera gentis
templaque fecisti, quam colis ipse, deae.
hanc tua constituit genetrix et rebus et ara,
sola toro magni digna reperta Iovis.

17. A C

(18. B C) (19. C C) (20. D C) (21. E C) (22. F C) 23. G C

Haec ubi transierint, Capricorno, Phoebe, relicto
per iuvenis curres signa regentis aquam.
septimus hinc Oriens cum se demiserit undis,
fulgebit toto iam Lyra nulla polo.

24. H C (25. A C) (26. B C)

Sidere ab hoc ignis venienti nocte, Leonis
qui micat in medio pectore, mersus erit.
Ter quater evolvi signantes tempora fastos,
nec Sementiva est ulla reperta dies;
cum mihi (sensit enim) 'lux haec indicitur' inquit
Musa, 'quid a fastis non stata sacra petis?
utque dies incerta sacri, sic tempora certa,
seminibus iactis est ubi fetus ager.'
state coronati plenum ad praesepe, iuvenci:
cum tepido vestrum vere redibit opus.
rusticus emeritum palo suspendat aratrum:
omne reformidat frigore volnus humus.
vilice, da requiem terrae semente peracta;
da requiem, terram qui coluere, viris.
pagus agat festum: pagum lustrate, coloni,
et date paganis annua liba focis.
placentur frugum matres, Tellusque Ceresque,
farre suo gravidae visceribusque suis:
officium commune Ceres et Terra tuentur;

haec praebet causam frugibus, illa locum.
consortes operis, per quas correcta vetustas
quernaque glans victa est utiliore cibo,
frugibus immensis avidos satiate colonos,
ut capiant cultus praemia digna sui.
vos date perpetuos teneris sementibus auctus,
nec nova per gelidas herba sit usta nives.
cum serimus, caelum ventis aperite serenis;
cum latet, aetheria spargite semen aqua.
neve graves cultis Cerialia rura cavete
agmine laesuro depopulentur aves.
vos quoque, formicae, subiectis parcite granis:
post messem praedae copia maior erit.
interea crescat scabrae robiginis expers
nec vitio caeli palleat ulla seges,
et neque deficiat macie nec pinguior aequo
divitiis pereat luxuriosa suis;
et careant loliis oculos vitiantibus agri,
nec sterilis culto surgat avena solo;
triticeos fetus passuraque farra bis ignem
hordeaque ingenti fenore reddat ager.
haec ego pro vobis, haec vos optate coloni,
efficiatque ratas utraque diva preces.
bella diu tenuere viros: erat aptior ensis
vomere, cedebat taurus arator equo;
sarcula cessabant, versique in pila ligones,
factaque de rastri pondere cassis erat.
gratia dis domuique tuae: religata catenis
iampridem vestro sub pede Bella iacent.
sub iuga bos veniat, sub terras semen aratas:
Pax Cererem nutrit, Pacis alumna Ceres.

27. C C (28. D C) (29. E F [? NP])

At quae venturas praecedit sexta Kalendas,
hac sunt Ledaeis templa dicata deis:
fratribus illa deis fratres de gente deorum
circa Iuturnae composuere lacus.

30. F NP (31. GC)

Ipsum nos carmen deduxit Pacis ad aram:
haec erit a mensis fine secunda dies.
frondibus Actiacis comptos redimita capillos,
Pax, ades et toto mitis in orbe mane.

dum desint hostes, desit quoque causa triumphi:
tu ducibus bello gloria maior eris.
sola gerat miles, quibus arma coerceat, arma,
canteturque fera nil nisi pompa tuba.
horreat Aeneadas et primus et ultimus orbis:
siqua parum Romam terra timebat, amet.
tura, sacerdotes, Pacalibus addite flammis,
albaque perfusa victima fronte cadat;
utque domus, quae praestat eam, cum pace perennet
ad pia propensos vota rogate deos.
Sed iam prima mei pars est exacta laboris,
cumque suo finem mense libellus habet.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS FASTORVM LIBER SECVNDVS

Ianus habet finem. cum carmine crescit et annus:
alter ut hic mensis, sic liber alter eat.
nunc primum velis, elegi, maioribus itis:
exiguum, memini, nuper eratis opus.
ipse ego vos habui faciles in amore ministros,
cum lusit numeris prima iuventa suis.
idem sacra cano signataque tempora fastis:
ecquis ad haec illinc crederet esse viam?
haec mea militia est; ferimus quae possumus arma,
dextraque non omni munere nostra vacat.
si mihi non valido torquentur pila lacerto
nec bellatoris terga premuntur equi,
nec galea tegimur, nec acuto cingimur ense
(his habilis telis quilibet esse potest),
at tua prosequimur studioso pectore, Caesar,
nomina, per titulos ingredimurque tuos.
ergo ades et placido paulum mea munera voltu
respice, pacando siquid ab hoste vacat.
Februa Romani dixere piamina patres:
nunc quoque dant verbo plurima signa fidem.
pontifices ab rege petunt et flamine lanas,
quis veterum lingua februa nomen erat;
quaeque capit lictor domibus purgamina certis,
torrida cum mica farra, vocantur idem;
nomen idem ramo, qui caesus ab arbore pura
casta sacerdotum tempora fronde tegit.
ipse ego flaminicam poscentem februa vidi;
februa poscenti pinea virga data est.

denique quodcumque est quo corpora nostra piantur,
hoc apud intonsos nomen habebat avos.
mensis ab his dictus, secta quia pelle Luperci
omne solum lustrant, idque piamen habent;
aut quia placatis sunt tempora pura sepulcris,
tum cum ferales praeteriere dies.
omne nefas omnemque mali purgamina causam
credebant nostri tollere posse senes.
Graecia principium moris dedit: illa nocentes
impia lustratos ponere facta putat.
Actoriden Peleus, ipsum quoque Pelea Phoci
caede per Haemonias solvit Acastus aquas;
vectam frenatis per inane draconibus Aegeus
credulus immerita Phasida fovit ope;
Amphiareiades Naupactoo Acheloo
'solve nefas' dixit, solvit et ille nefas.
ah nimium faciles, qui tristia crimina caedis
fluminea tolli posse putatis aqua!
Sed tamen, antiqui ne nescius ordinis erres,
primus, ut est, Iani mensis et ante fuit;
qui sequitur Ianum, veteris fuit ultimus anni:
tu quoque sacrorum, Termine, finis eras.
primus enim Iani mensis, quia ianua prima est:
qui sacer est imis manibus, imus erat.
postmodo creduntur spatio distantia longo
tempora bis quini continuasse viri.

1. H : K : FEB : N

Principio mensis Phrygiae contermina Matri
Sospita delubris dicitur aucta novis.
nunc ubi sunt, illis quae sunt sacrata Kalendis
templa deae? longa procubuere die.
cetera ne simili caderent labefacta ruina
cavit sacrati provida cura ducis,
sub quo delubris sentitur nulla senectus;
nec satis est homines, obligat ille deos.
templorum positor, templorum sancte repostor,
sit superis opto mutua cura tui.
dent tibi caelestes, quos tu caelestibus, annos,
proque tua maneant in statione domo.
tum quoque vicini lucus celebratur Alerni,
qua petit aequoreas advena Thybris aquas.
ad penetrale Numae Capitolinumque Tonantem
inque Iovis summa caeditur arce bidens.

saepe graves pluvias adopertus nubibus aether
concitat, aut posita sub nive terra latet.

2. A N 72a

Proximus Hesperias Titan abiturus in undas
gemmea purpureis cum iuga demet equis,
illa nocte aliquis, tollens ad sidera voltum,
dicet 'ubi est hodie quae Lyra fulsit heri?'
dumque Lyram quaeret, medii quoque terga Leonis
in liquidas subito mersa notabit aquas.

3. B N 78a

Quem modo caelatum stellis Delphina videbas,
is fugiet visus nocte sequente tuos,
seu fuit occultis felix in amoribus index,
Lesbida cum domino seu tulit ille lyram.
quod mare non novit, quae nescit Ariona tellus?
carmine currentes ille tenebat aquas.
saepe sequens agnam lupus est a voce retentus,
saepe avidum fugiens restitit agna lupum;
saepe canes leporesque umbra iacuere sub una,
et stetit in saxo proxima cerva leae,
et sine lite loquax cum Palladis alite cornix
sedit, et accipitri iuncta columba fuit.
Cynthia saepe tuis fertur, vocalis Arion,
tamquam fraternis obstipuisse modis.
nomen Arionium Siculas impleverat urbes
captaque erat lyricis Ausonis ora sonis;
inde domum repetens puppem conscendit Arion,
atque ita quaesitas arte ferebat opes.
forsitan, infelix, ventos undasque timebas:
at tibi nave tua tutius aequor erat.
namque gubernator destricto constitit ense
ceteraque armata conscia turba manu.
quid tibi cum gladio? dubiam rege, navita, puppem:
non haec sunt digitis arma tenenda tuis.
ille, metu pavidus, 'mortem non deprecor' inquit,
'sed liceat sumpta pauca referre lyra.'
dant veniam ridentque moram: capit ille coronam,
quae possit crines, Phoebe, decere tuos;
induerat Tyrio bis tinctam murice pallam:
reddidit icta suos pollice chorda sonos,
flebilibus numeris veluti canentia dura

traiectus penna tempora cantat olor.
protinus in medias ornatus desilit undas;
spargitur impulsa caerula puppis aqua.
inde (fide maius) tergo delphina recurvo
se memorant oneri subposuisse novo.
ille, sedens citharamque tenens, pretiumque vehendi
cantat et aequoreas carmine mulcet aquas.
di pia facta vident: astris delphina recepit
Iuppiter et stellas iussit habere novem.

(4. C N) 5. D NON : NP 118a

Nunc mihi mille sonos quoque est memoratus Achilles
vellem, Maeonide, pectus inesse tuum,
dum canimus sacras alterno carmine Nonas.
maximus hic fastis accumulatur honor.
deficit ingenium, maioraque viribus urgent:
haec mihi praecipuo est ore canenda dies.
quid volui demens elegis imponere tantum
ponderis? heroi res erat ista pedis.
sancte pater patriae, tibi plebs, tibi curia nomen
hoc dedit, hoc dedimus nos tibi nomen, eques.
res tamen ante dedit: sero quoque vera tulisti
nomina, iam pridem tu pater orbis eras.
hoc tu per terras, quod in aethere Iuppiter alto,
nomen habes: hominum tu pater, ille deum.
Romule, concedes: facit hic tua magna tuendo
moenia, tu dederas transilienda Remo.
te Tatius parvique Cures Caeninaque sensit,
hoc duce Romanum est solis utrumque latus;
tu breve nescioquid victae telluris habebas,
quodcumque est alto sub Iove, Caesar habet.
tu rapis, hic castas duce se iubet esse maritas;
tu recipis luco, reppulit ille nefas;
vis tibi grata fuit, florent sub Caesare leges;
tu domini nomen, principis ille tenet;
te Remus incusat, veniam dedit hostibus ille;
caelestem fecit te pater, ille patrem.
Iam puer Idaeus media tenus eminet alvo,
et liquidas mixto nectare fundit aquas.
en etiam, siquis Borean horrere solebat,
gaudeat: a Zephyris mollior aura venit.

(6. E N) (7. F N) (8. G N) (9. H N vel NP) 10. A N 148a

Quintus ab aequoreis nitidum iubar extulit undis
Lucifer, et primi tempora veris erunt.
ne fallare tamen, restant tibi frigora, restant,
magnaque discedens signa reliquit hiems.

(11. B N) 12. C N 152a

Tertia nox veniat, Custodem protinus Ursae
aspicies geminos exseruisse pedes.
inter hamadryadas iaculatricemque Dianam
Callisto sacri pars fuit una chori.
illa, deae tangens arcus, 'quos tangimus arcus,
este meae testes virginitatis' ait.
Cynthia laudavit, 'promissa' que 'foedera serva,
et comitum princeps tu mihi' dixit 'eris.'
foedera servasset, si non formosa fuisset:
cavit mortales, de Iove crimen habet.
mille feras Phoebe silvis venata redibat
aut plus aut medium sole tenente diem;
ut tetigit lucum (densa niger ilice lucus,
in medio gelidae fons erat altus aquae),
'hic' ait 'in silva, virgo Tegeaea, lavemur';
erubuit falso virginis illa sono.
dixerat et nymphis. nymphae velamina ponunt;
hanc pudet, et tardae dat mala signa morae.
exuerat tunicas; uteri manifesta tumore
proditur indicio ponderis ipsa suo.
cui dea 'virgineos, periura Lycaoni, coetus
desere, nec castas pollue' dixit 'aquas.'
luna novum decies implerat cornibus orbem:
quae fuerat virgo credita, mater erat.
laesa furit Iuno, formam mutatque puellae:
quid facis? invito est pectore passa Iovem.
utque ferae vidit turpes in paelice voltus,
'huius in amplexus, Iuppiter,' inquit 'eas.'
ursa per incultos errabat squalida montes
quae fuerat summo nuper amata Iovi.
iam tria lustra puer furto conceptus agebat,
cum mater nato est obvia facta suo.
illa quidem, tamquam cognosceret, adstitit amens,
et gemuit: gemitus verba parentis erant.
hanc puer ignarus iaculo fixisset acuto
ni foret in superas raptus uterque domos.
signa propinqua micant: prior est, quam dicimus Arcton,
Arctophylax formam terga sequentis habet.

saevit adhuc canamque rogat Saturnia Tethyn
Maenaliam tactis ne lavet Arcton aquis.

13. D EID : NP 192a

Idibus agrestis fumant altaria Fauni
hic ubi discretas insula rumpit aquas.
haec fuit illa dies in qua Veientibus armis
ter centum Fabii ter cecidere duo.
una domus vires et onus susceperat urbis:
sumunt gentiles arma professa manus.
egreditur castris miles generosus ab isdem,
e quis dux fieri quilibet aptus erat.
Carmentis portae dextro est via proxima iano:
ire per hanc noli, quisquis es; omen habet.
illa fama refert Fabios exisse trecentos:
porta vacat culpa, sed tamen omen habet.
ut celeri passu Cremeram tetigere rapacem
(turbidus hibernis ille fluebat aquis),
castra loco ponunt: destrictis ensibus ipsi
Tyrrhenum valido Marte per agmen eunt;
non aliter quam cum Libyca de gente leones
invadunt sparsos lata per arva greges.
diffugiunt hostes inhonestaque volnera tergo
accipiunt: Tusco sanguine terra rubet.
sic iterum, sic saepe cadunt; ubi vincere aperte
non datur, insidias armaque tecta parant.
campus erat, campi claudebant ultima colles
silvaque montanas occulere apta feras.
in medio paucos armentaque rara relinquunt,
cetera virgultis abdita turba latet.
ecce velut torrens undis pluvialibus auctus
aut nive, quae Zephyro victa tepente fluit,
per sata perque vias fertur nec, ut ante solebat,
riparum clausas margine finit aquas,
sic Fabii vallem latis discursibus implent,
quodque vident sternunt, nec metus alter inest.
quo ruitis, generosa domus? male creditis hosti:
simplex nobilitas, perfida tela cave.
fraude perit virtus: in apertos undique campos
prosiliunt hostes et latus omne tenent.
quid faciant pauci contra tot milia fortes?
quidve, quod in misero tempore restet, adest?
sicut aper longe silvis latratibus actus
fulmineo celeres dissipat ore canes,

mox tamen ipse perit, sic non moriuntur inulti,
volneraque alterna dantque feruntque manu.
una dies Fabios ad bellum miserat omnes,
ad bellum missos perdidit una dies.
ut tamen Herculeae superessent semina gentis,
credibile est ipsos consuluisse deos:
nam puer impubes et adhuc non utilis armis
unus de Fabia gente relictus erat;
scilicet ut posses olim tu, Maxime, nasci,
cui res cunctando restituenda foret.

14. E N 242a

Continuata loco tria sidera, Corvus et Anguis
et medius Crater inter utrumque, iacent.
Idibus illa latent, oriuntur nocte sequenti;
quae, tibi, cur tria sint tam sociata, canam.
forte Iovi Phoebus festum sollemne parabat
(non faciet longas fabula nostra moras):
'i, mea' dixit 'avis, ne quid pia sacra moretur,
et tenuem vivis fontibus adfer aquam.'
corvus inauratum pedibus cratera recurvis
tollit et aerium pervolat altus iter.
stabat adhuc duris ficus densissima pomis:
temptat eam rostro, non erat apta legi;
immemor imperii sedisse sub arbore fertur,
dum fierent tarda dulcia poma mora.
iamque satur nigris longum rapit unguibus hydrum,
ad dominumque redit, fictaque verba refert:
'hic mihi causa morae, vivarum obsessor aquarum:
hic tenuit fontes officiumque meum.'
'addis' ait 'culpae mendacia' Phoebus 'et audes
fatidicum verbis fallere velle deum?
at tibi, dum lactens haerebit in arbore ficus,
de nullo gelidae fonte bibentur aquae.'
dixit, et, antiqui monimenta perennia facti,
Anguis, avis, Crater sidera iuncta micant.

15. F LVPER : NP 266a

Tertia post Idus nudos aurora Lupercos
aspicit, et Fauni sacra bicornis eunt.
dicite, Pierides, sacrorum quae sit origo,
attigerint Latias unde petita domos.
Pana deum pecoris veteres coluisse feruntur

Arcades; Arcadiis plurimus ille iugis.
testis erit Pholoe, testes Stymphalides undae,
quique citis Ladon in mare currit aquis,
cinctaque pinetis nemoris iuga Nonacrini,
altaque Tricrene Parrhasiaeque nives.
Pan erat armenti, Pan illic numen equarum,
munus ob incolumes ille ferebat oves.
transtulit Euander silvestria numina secum:
hic, ubi nunc urbs est, tum locus urbis erat.
inde deum colimus devectaque sacra Pelasgis:
flamen ad haec prisco more Dialis erat.
cur igitur currant, et cur (sic currere mos est)
nuda ferant posita corpora veste, rogas?
ipse deus velox discurrere gaudet in altis
montibus, et subitas concipit ipse fugas:
ipse deus nudus nudos iubet ire ministros;
nec satis ad cursus commoda vestis erit.
ante Iovem genitum terras habuisse feruntur
Arcades, et luna gens prior illa fuit.
vita feris similis, nullos agitata per usus:
artis adhuc expers et rude volgus erat.
pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas;
nectar erat palmis hausta duabus aqua.
nullus anhelabat sub adunco vomere taurus,
nulla sub imperio terra colentis erat:
nullus adhuc erat usus equi; se quisque ferebat:
ibat ovis lana corpus amicta sua.
sub Iove durabant et corpora nuda gerebant,
docta graves imbres et tolerare Notos.
nunc quoque detecti referunt monimenta vetusti
moris, et antiquas testificantur opes.
Sed cur praecipue fugiat velamina Faunus,
traditur antiqui fabula plena ioci.
forte comes dominae iuvenis Tirynthius ibat:
vidit ab excelso Faunus utrumque iugo;
vidit et incaluit, 'montana' que 'numina', dixit
'nil mihi vobiscum est: hic meus ardor erit.'
ibat odoratis umeros perfusa capillis
Maeonis, aurato conspicienda sinu:
aurea pellebant tepidos umbracula soles,
quae tamen Herculeae sustinuere manus.
iam Bacchi nemus et Tmoli vineta tenebat,
Hesperos et fusco roscidus ibat equo.
antra subit tofis laqueata et pumice vivo;
garrulus in primo limine rivus erat.

dumque parant epulas potandaque vina ministri,
cultibus Alciden instruit illa suis:
dat tenues tunicas Gaetulo murice tinctas,
dat teretem zonam, qua modo cincta fuit.
ventre minor zona est; tunicarum vincla relaxat,
ut posset magnas exseruisse manus.
fregerat armillas non illa ad bracchia factas,
scindebant magni vincula parva pedes.
ipsa capit clavamque gravem spoliumque leonis
conditaque in pharetra tela minora sua.
sic epulis functi sic dant sua corpora somno,
et positis iuxta secubuere toris:
causa, repertori vitis quia sacra parabant,
quae facerent pure, cum foret orta dies.
noctis erat medium. quid non amor improbus audet?
roscida per tenebras Faunus ad antra venit:
utque videt comites somno vinoque solutos,
spem capit in dominis esse soporis idem.
intrat et huc illuc temerarius errat adulter,
et praefert cautas subsequiturque manus.
venerat ad strati captata cubilia lecti,
et felix prima sorte futurus erat;
ut tetigit fulvi saetis hirsuta leonis
vellera, pertimuit sustinuitque manum,
attonitusque metu rediit, ut saepe viator
turbatum viso rettulit angue pedem.
inde tori qui iunctus erat velamina tangit
mollia, mendaci decipiturque nota.
ascendit spondaque sibi propiore recumbit,
et tumidum cornu durius inguen erat.
interea tunicas ora subducit ab ima:
horrebant densis aspera crura pilis.
cetera temptantem subito Tirynthius heros
reppulit: e summo decidit ille toro.
fit sonus, inclamat comites et lumina poscit
Maeonis: inlatis ignibus acta patent.
ille gemit lecto graviter deiectus ab alto,
membraque de dura vix sua tollit humo.
ridet et Alcides et qui videre iacentem,
ridet amatorem Lyda puella suum.
veste deus lusus fallentes lumina vestes
non amat, et nudos ad sua sacra vocat.
Adde peregrinis causas, mea Musa, Latinas,
inque suo noster pulvere currat equus.
cornipedi Fauno caesa de more capella

venit ad exiguas turba vocata dapes.
dumque sacerdotes veribus transuta salignis
exta parant, medias sole tenente vias,
Romulus et frater pastoralisque iuventus
solibus et campo corpora nuda dabant.
vectibus et iaculis et misso pondere saxi
bracchia per lusus experienda dabant:
pastor ab excelso 'per devia rura iuvencos,
Romule, praedones, et Reme', dixit 'agunt.'
longum erat armari: diversis exit uterque
partibus, occursu praeda recepta Remi.
ut rediit, veribus stridentia detrahit exta
atque ait 'haec certe non nisi victor edet.'
dicta facit, Fabiique simul. venit inritus illuc
Romulus et mensas ossaque nuda videt.
risit, et indoluit Fabios potuisse Remumque
vincere, Quintilios non potuisse suos.
forma manet facti: posito velamine currunt,
et memorem famam quod bene cessit habet.
Forsitan et quaeras cur sit locus ille Lupercal,
quaeve diem tali nomine causa notet.
Silvia Vestalis caelestia semina partu
ediderat, patruo regna tenente suo;
is iubet auferri parvos et in amne necari:
quid facis? ex istis Romulus alter erit.
iussa recusantes peragunt lacrimosa ministri
(flent tamen) et geminos in loca sola ferunt.
Albula, quem Tiberim mersus Tiberinus in undis
reddidit, hibernis forte tumebat aquis:
hic, ubi nunc fora sunt, lintres errare videres,
quaque iacent valles, Maxime Circe, tuae.
huc ubi venerunt (neque enim procedere possunt
longius), ex illis unus et alter ait:
'at quam sunt similes! at quam formosus uterque!
plus tamen ex illis iste vigoris habet.
si genus arguitur voltu, nisi fallit imago,
nescioquem in vobis suspicor esse deum.
at siquis vestrae deus esset originis auctor,
in tam praecipiti tempore ferret opem:
ferret opem certe, si non ope, mater, egeret,
quae facta est uno mater et orba die.
nata simul, moritura simul, simul ite sub undas
corpora.' desierat, deposuitque sinu.
vagierunt ambo pariter: sensisse putares;
hi redeunt udis in sua tecta genis.

sustinet impositos summa cavus alveus unda:
heu quantum fati parva tabella tulit!
alveus in limo silvis adpulsus opacis
paulatim fluvio deficiente sedet.
arbor erat: remanent vestigia, quaeque vocatur
Rumina nunc ficus Romula ficus erat.
venit ad expositos, mirum, lupa feta gemellos:
quis credat pueris non nocuisse feram?
non nocuisse parum est, prodest quoque. quos lupa nutrit,
perdere cognatae sustinuere manus.
constitit et cauda teneris blanditur alumnis,
et fingit lingua corpora bina sua.
Marte satos scires: timor abfuit. ubera ducunt
nec sibi promissi lactis aluntur ope.
illa loco nomen fecit, locus ipse Lupercis;
magna dati nutrix praemia lactis habet.
Quid vetat Arcadio dictos a monte Lupercos?
Faunus in Arcadia templa Lycaeus habet.
Nupta, quid exspectas? non tu pollentibus herbis
nec prece nec magico carmine mater eris;
excipe fecundae patienter verbera dextrae,
iam socer optatum nomen habebit avi.
nam fuit illa dies, dura cum sorte maritae
reddebant uteri pignora rara sui.
'quid mihi' clamabat 'prodest rapuisse Sabinas'
Romulus (hoc illo sceptra tenente fuit),
'si mea non vires, sed bellum iniuria fecit?
utilius fuerat non habuisse nurus.'
monte sub Esquilio multis incaeduus annis
Iunonis magnae nomine lucus erat.
huc ubi venerunt, pariter nuptaeque virique
suppliciter posito procubuere genu:
cum subito motae tremuere cacumina silvae,
et dea per lucos mira locuta suos.
'Italidas matres' inquit 'sacer hircus inito.'
obstipuit dubio territa turba sono.
augur erat, nomen longis intercidit annis:
nuper ab Etrusca venerat exul humo;
ille caprum mactat: iussae sua terga puellae
pellibus exsectis percutienda dabant.
luna resumebat decimo nova cornua motu,
virque pater subito nuptaque mater erat.
gratia Lucinae: dedit haec tibi nomina lucus,
aut quia principium tu, dea, lucis habes.
parce, precor, gravidis, facilis Lucina, puellis,

maturumque utero molliter aufer onus.
Orta dies fuerit, tu desine credere ventis;
perdidit illius temporis aura fidem.
flamina non constant, et sex reserata diebus
carceris Aeolii ianua lata patet.
iam levis obliqua subsedit Aquarius urna:
proximus aetherios excipe, Piscis, equos.
te memorant fratremque tuum (nam iuncta micatis
signa) duos tergo sustinuisse deos.
terribilem quondam fugiens Typhona Dione,
tum, cum pro caelo Iuppiter arma tulit,
venit ad Euphraten comitata Cupidine parvo,
inque Palaestinae margine sedit aquae.
populus et cannae riparum summa tenebant,
spemque dabant salices hos quoque posse tegi.
dum latet, insonuit vento nemus: illa timore
pallet, et hostiles credit adesse manus,
utque sinu tenuit natum, 'succurrite, nymphae,
et dis auxilium ferte duobus' ait.
nec mora, prosiluit. pisces subiere gemelli:
pro quo nunc, cernis, sidera nomen habent.
inde nefas ducunt genus hoc imponere mensis
nec violant timidi piscibus ora Syri.

(16. G EN) 17. H QVIR : NP 474a

Proxima lux vacua est; at tertia dicta Quirino,
qui tenet hoc nomen (Romulus ante fuit),
sive quod hasta 'curis' priscis est dicta Sabinis
(bellicus a telo venit in astra deus);
sive suum regi nomen posuere Quirites,
seu quia Romanis iunxerat ille Cures.
nam pater armipotens postquam nova moenia vidit,
multaque Romulea bella peracta manu,
'Iuppiter', inquit 'habet Romana potentia vires:
sanguinis officio non eget illa mei.
redde patri natum: quamvis intercidit alter,
pro se proque Remo qui mihi restat erit.
"unus erit quem tu tolles in caerula caeli"
tu mihi dixisti: sint rata dicta Iovis.'
Iuppiter adnuerat: nutu tremefactus uterque
est polus, et caeli pondera novit Atlas.
est locus, antiqui Caprae dixere paludem:
forte tuis illic, Romule, iura dabas.
sol fugit, et removent subeuntia nubila caelum,

et gravis effusis decidit imber aquis.
hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus aether:
fit fuga, rex patriis astra petebat equis.
luctus erat, falsaeque patres in crimine caedis,
haesissetque animis forsitan illa fides;
sed Proculus Longa veniebat Iulius Alba,
lunaque fulgebat, nec facis usus erat,
cum subito motu saepes tremuere sinistrae:
rettulit ille gradus, horrueruntque comae.
pulcher et humano maior trabeaque decorus
Romulus in media visus adesse via
et dixisse simul 'prohibe lugere Quirites,
nec violent lacrimis numina nostra suis:
tura ferant placentque novum pia turba Quirinum,
et patrias artes militiamque colant.'
iussit et in tenues oculis evanuit auras;
convocat hic populos iussaque verba refert.
templa deo fiunt: collis quoque dictus ab illo est,
et referunt certi sacra paterna dies.
Lux quoque cur eadem Stultorum festa vocetur
accipe: parva quidem causa, sed apta, subest.
non habuit doctos tellus antiqua colonos:
lassabant agiles aspera bella viros.
plus erat in gladio quam curvo laudis aratro:
neglectus domino pauca ferebat ager.
farra tamen veteres iaciebant, farra metebant,
primitias Cereri farra resecta dabant:
usibus admoniti flammis torrenda dederunt,
multaque peccato damna tulere suo;
nam modo verrebant nigras pro farre favillas,
nunc ipsas ignes corripuere casas.
facta dea est Fornax: laeti Fornace coloni
orant ut fruges temperet illa suas.
curio legitimis nunc Fornacalia verbis
maximus indicit nec stata sacra facit:
inque foro, multa circum pendente tabella,
signatur certa curia quaeque nota,
stultaque pars populi quae sit sua curia nescit,
sed facit extrema sacra relata die.

(18. A C) (19. B C) (20. C C) 21. D FERAL : F vel FP 532a

Est honor et tumulis, animas placare paternas,
parvaque in exstructas munera ferre pyras.
parva petunt manes: pietas pro divite grata est

munere; non avidos Styx habet ima deos.
tegula porrectis satis est velata coronis
et sparsae fruges parcaque mica salis,
inque mero mollita Ceres violaeque solutae:
haec habeat media testa relicta via.
nec maiora veto, sed et his placabilis umbra est:
adde preces positis et sua verba focis.
hunc morem Aeneas, pietatis idoneus auctor,
attulit in terras, iuste Latine, tuas.
ille patris Genio sollemnia dona ferebat:
hinc populi ritus edidicere pios.
at quondam, dum longa gerunt pugnacibus armis
bella, Parentales deseruere dies.
non impune fuit; nam dicitur omine ab isto
Roma suburbanis incaluisse rogis.
vix equidem credo: bustis exisse feruntur
et tacitae questi tempore noctis avi,
perque vias Urbis latosque ululasse per agros
deformes animas, volgus inane, ferunt.
post ea praeteriti tumulis redduntur honores,
prodigiisque venit funeribusque modus.
dum tamen haec fiunt, viduae cessate puellae:
exspectet puros pinea taeda dies,
nec tibi, quae cupidae matura videbere matri,
comat virgineas hasta recurva comas.
conde tuas, Hymenaee, faces, et ab ignibus atris
aufer: habent alias maesta sepulcra faces.
di quoque templorum foribus celentur opertis,
ture vacent arae stentque sine igne foci.
nunc animae tenues et corpora functa sepulcris
errant, nunc posito pascitur umbra cibo.
nec tamen haec ultra, quam tot de mense supersint
Luciferi, quot habent carmina nostra pedes.
hanc, quia iusta ferunt, dixere Feralia lucem;
ultima placandis manibus illa dies.
Ecce anus in mediis residens annosa puellis
sacra facit Tacitae (vix tamen ipsa tacet),
et digitis tria tura tribus sub limine ponit,
qua brevis occultum mus sibi fecit iter:
tum cantata ligat cum fusco licia plumbo,
et septem nigras versat in ore fabas,
quodque pice adstrinxit, quod acu traiecit aena,
obsutum maenae torret in igne caput;
vina quoque instillat: vini quodcumque relictum est,
aut ipsa aut comites, plus tamen ipsa, bibit.

'hostiles linguas inimicaque vinximus ora'
dicit discedens ebriaque exit anus.
protinus a nobis quae sit dea Muta requires:
disce per antiquos quae mihi nota senes.
Iuppiter, inmodico Iuturnae victus amore,
multa tulit tanto non patienda deo:
illa modo in silvis inter coryleta latebat,
nunc in cognatas desiliebat aquas.
convocat hic nymphas, Latium quaecumque tenebant,
et iacit in medio talia verba choro:
'invidet ipsa sibi vitatque quod expedit illi
vestra soror, summo iungere membra deo.
consulite ambobus: nam quae mea magna voluptas,
utilitas vestrae magna sororis erit.
vos illi in prima fugienti obsistite ripa,
ne sua fluminea corpora mergat aqua.'
dixerat; adnuerant nymphae Tiberinides omnes
quaeque colunt thalamos, Ilia diva, tuos.
forte fuit Nais, Lara nomine; prima sed illi
dicta bis antiquum syllaba nomen erat,
ex vitio positum. saepe illi dixerat Almo
'nata, tene linguam': nec tamen illa tenet.
quae simul ac tetigit Iuturnae stagna sororis,
'effuge' ait 'ripas', dicta refertque Iovis.
illa etiam Iunonem adiit, miserataque nuptas
'Naida Iuturnam vir tuus' inquit 'amat.'
Iuppiter intumuit, quaque est non usa modeste
eripit huic linguam, Mercuriumque vocat:
'duc hanc ad manes: locus ille silentibus aptus.
nympha, sed infernae nympha paludis erit.'
iussa Iovis fiunt. accepit lucus euntes:
dicitur illa duci tum placuisse deo.
vim parat hic, voltu pro verbis illa precatur,
et frustra muto nititur ore loqui,
fitque gravis geminosque parit, qui compita servant
et vigilant nostra semper in urbe Lares.

22. E C 616a

Proxima cognati dixere Karistia kari,
et venit ad socios turba propinqua deos.
scilicet a tumulis et qui periere propinquis
protinus ad vivos ora referre iuvat,
postque tot amissos quicquid de sanguine restat
aspicere et generis dinumerare gradus.

innocui veniant: procul hinc, procul impius esto
frater et in partus mater acerba suos,
cui pater est vivax, qui matris digerit annos,
quae premit invisam socrus iniqua nurum.
Tantalidae fratres absint et Iasonis uxor,
et quae ruricolis semina tosta dedit,
et soror et Procne Tereusque duabus iniquus
et quicumque suas per scelus auget opes.
dis generis date tura boni: Concordia fertur
illa praecipue mitis adesse die;
et libate dapes, ut, grati pignus honoris,
nutriat incinctos missa patella Lares.
iamque, ubi suadebit placidos nox umida somnos,
larga precaturi sumite vina manu,
et 'bene vos, bene te, patriae pater, optime Caesar'
dicite; suffuso sint bona verba mero.

23. F TER : NP 638a

Nox ubi transierit, solito celebretur honore
separat indicio qui deus arva suo.
Termine, sive lapis sive es defossus in agro
stipes, ab antiquis tu quoque numen habes.
te duo diversa domini de parte coronant,
binaque serta tibi binaque liba ferunt.
ara fit: huc ignem curto fert rustica testo
sumptum de tepidis ipsa colona focis.
ligna senex minuit concisaque construit arte,
et solida ramos figere pugnat humo;
tum sicco primas inritat cortice flammas;
stat puer et manibus lata canistra tenet.
inde ubi ter fruges medios immisit in ignes,
porrigit incisos filia parva favos.
vina tenent alii: libantur singula flammis;
spectant, et linguis candida turba favet.
spargitur et caeso communis Terminus agno,
nec queritur lactans cum sibi porca datur.
conveniunt celebrantque dapes vicinia simplex
et cantant laudes, Termine sancte, tuas:
'tu populos urbesque et regna ingentia finis:
omnis erit sine te litigiosus ager.
nulla tibi ambitio est, nullo corrumperis auro,
legitima servas credita rura fide.
si tu signasses olim Thyreatida terram,
corpora non leto missa trecenta forent,

nec foret Othryades congestis lectus in armis.
o quantum patriae sanguinis ille dedit!
quid, nova cum fierent Capitolia? nempe deorum
cuncta Iovi cessit turba locumque dedit;
Terminus, ut veteres memorant, inventus in aede
restitit et magno cum Iove templa tenet.
nunc quoque, se supra ne quid nisi sidera cernat,
exiguum templi tecta foramen habent.
Termine, post illud levitas tibi libera non est:
qua positus fueris in statione, mane;
nec tu vicino quicquam concede roganti,
ne videare hominem praeposuisse Iovi:
et seu vomeribus seu tu pulsabere rastris,
clamato "tuus est hic ager, ille tuus".'
est via quae populum Laurentes ducit in agros,
quondam Dardanio regna petita duci:
illa lanigeri pecoris tibi, Termine, fibris
sacra videt fieri sextus ab Urbe lapis.
gentibus est aliis tellus data limite certo:
Romanae spatium est Urbis et orbis idem.

24. G REGIF : N 684a

Nunc mihi dicenda est regis fuga. traxit ab illa
sextus ab extremo nomina mense dies.
ultima Tarquinius Romanae gentis habebat
regna, vir iniustus, fortis ad arma tamen.
ceperat hic alias, alias everterat urbes,
et Gabios turpi fecerat arte suos.
namque trium minimus, proles manifesta Superbi,
in medios hostes nocte silente venit.
nudarant gladios: 'occidite' dixit 'inermem:
hoc cupiant fratres Tarquiniusque pater,
qui mea crudeli laceravit verbere terga'
(dicere ut hoc posset, verbera passus erat).
luna fuit: spectant iuvenem, gladiosque recondunt,
tergaque, deducta veste, notata vident:
flent quoque, et ut secum tueatur bella precantur.
callidus ignaris adnuit ille viris.
iamque potens misso genitorem appellat amico,
perdendi Gabios quod sibi monstret iter.
hortus odoratis suberat cultissimus herbis,
sectus humum rivo lene sonantis aquae:
illic Tarquinius mandata latentia nati
accipit, et virga lilia summa metit.

nuntius ut rediit decussaque lilia dixit,
filius 'agnosco iussa parentis' ait.
nec mora, principibus caesis ex urbe Gabina,
traduntur ducibus moenia nuda suis.
ecce, nefas visu, mediis altaribus anguis
exit et exstinctis ignibus exta rapit.
consulitur Phoebus. sors est ita reddita: 'matri
qui dederit princeps oscula, victor erit.'
oscula quisque suae matri properata tulerunt,
non intellecto credula turba deo.
Brutus erat stulti sapiens imitator, ut esset
tutus ab insidiis, dire Superbe, tuis.
ille iacens pronus matri dedit oscula Terrae,
creditus offenso procubuisse pede.
cingitur interea Romanis Ardea signis,
et patitur longas obsidione moras.
dum vacat et metuunt hostes committere pugnam,
luditur in castris, otia miles agit.
Tarquinius iuvenis socios dapibusque meroque
accipit; ex illis rege creatus ait:
'dum nos sollicitos pigro tenet Ardea bello,
nec sinit ad patrios arma referre deos,
ecquid in officio torus est socialis? et ecquid
coniugibus nostris mutua cura sumus?'
quisque suam laudat: studiis certamina crescunt,
et fervet multo linguaque corque mero.
surgit cui dederat clarum Collatia nomen:
'non opus est verbis, credite rebus' ait.
'nox superest: tollamur equis Urbemque petamus';
dicta placent, frenis impediuntur equi.
pertulerant dominos. regalia protinus illi
tecta petunt: custos in fore nullus erat.
ecce nurum regis fusis per colla coronis
inveniunt posito pervigilare mero.
inde cito passu petitur Lucretia, cuius
ante torum calathi lanaque mollis erat.
lumen ad exiguum famulae data pensa trahebant;
inter quas tenui sic ait illa sono:
'mittenda est domino (nunc, nunc properate, puellae)
quamprimum nostra facta lacerna manu.
quid tamen auditis (nam plura audire potestis)?
quantum de bello dicitur esse super?
postmodo victa cades: melioribus, Ardea, restas,
improba, quae nostros cogis abesse viros.
sint tantum reduces. sed enim temerarius ille

est meus, et stricto qualibet ense ruit.
mens abit et morior, quotiens pugnantis imago
me subit, et gelidum pectora frigus habet.'
desinit in lacrimas inceptaque fila remisit,
in gremio voltum deposuitque suum.
hoc ipsum decuit: lacrimae decuere pudicam,
et facies animo dignaque parque fuit.
'pone metum, veni' coniunx ait; illa revixit,
deque viri collo dulce pependit onus.
interea iuvenis furiales regius ignes
concipit, et caeco raptus amore furit.
forma placet niveusque color flavique capilli
quique aderat nulla factus ab arte decor:
verba placent et vox et quod corrumpere non est;
quoque minor spes est, hoc magis ille cupit.
iam dederat cantus lucis praenuntius ales,
cum referunt iuvenes in sua castra pedem.
carpitur attonitos absentis imagine sensus
ille; recordanti plura magisque placent.
sic sedit, sic culta fuit, sic stamina nevit,
iniectae collo sic iacuere comae,
hos habuit voltus, haec illi verba fuerunt,
hic color, haec facies, hic decor oris erat.
ut solet a magno fluctus languescere flatu,
sed tamen a vento, qui fuit, unda tumet,
sic, quamvis aberat placitae praesentia formae,
quem dederat praesens forma, manebat amor.
ardet, et iniusti stimulis agitatus amoris
comparat indigno vimque metumque toro.
'exitus in dubio est: audebimus ultima' dixit:
'viderit! audentes forsque deusque iuvat.
cepimus audendo Gabios quoque.' talia fatus
ense latus cinxit tergaque pressit equi.
accipit aerata iuvenem Collatia porta,
condere iam voltus sole parante suos.
hostis ut hospes init penetralia Collatini:
comiter excipitur; sanguine iunctus erat.
quantum animis erroris inest! parat inscia rerum
infelix epulas hostibus illa suis.
functus erat dapibus: poscunt sua tempora somnum;
nox erat, et tota lumina nulla domo.
surgit et aurata vagina liberat ensem
et venit in thalamos, nupta pudica, tuos;
utque torum pressit, 'ferrum, Lucretia, mecum est'
natus ait regis, 'Tarquiniusque loquor.'

illa nihil, neque enim vocem viresque loquendi
aut aliquid toto pectore mentis habet;
sed tremit, ut quondam stabulis deprensa relictis
parva sub infesto cum iacet agna lupo.
quid faciat? pugnet? vincetur femina pugnans.
clamet? at in dextra, qui vetet, ensis erat.
effugiat? positis urgentur pectora palmis,
tum primum externa pectora tacta manu.
instat amans hostis precibus pretioque minisque:
nec prece nec pretio nec movet ille minis.
'nil agis: eripiam' dixit 'per crimina vitam:
falsus adulterii testis adulter ero:
interimam famulum, cum quo deprensa fereris.'
succubuit famae victa puella metu.
quid, victor, gaudes? haec te victoria perdet.
heu quanto regnis nox stetit una tuis!
iamque erat orta dies: passis sedet illa capillis,
ut solet ad nati mater itura rogum,
grandaevumque patrem fido cum coniuge castris
evocat: et posita venit uterque mora.
utque vident habitum, quae luctus causa, requirunt,
cui paret exsequias, quoque sit icta malo.
illa diu reticet pudibundaque celat amictu
ora: fluunt lacrimae more perennis aquae.
hinc pater, hinc coniunx lacrimas solantur et orant
indicet et caeco flentque paventque metu.
ter conata loqui ter destitit, ausaque quarto
non oculos ideo sustulit illa suos.
'hoc quoque Tarquinio debebimus? eloquar' inquit,
'eloquar infelix dedecus ipsa meum?'
quaeque potest, narrat; restabant ultima: flevit,
et matronales erubuere genae.
dant veniam facto genitor coniunxque coactae:
'quam' dixit 'veniam vos datis, ipsa nego.'
nec mora, celato fixit sua pectora ferro,
et cadit in patrios sanguinulenta pedes.
tum quoque iam moriens ne non procumbat honeste
respicit: haec etiam cura cadentis erat.
ecce super corpus, communia damna gementes,
obliti decoris virque paterque iacent.
Brutus adest, tandemque animo sua nomina fallit,
fixaque semanimi corpore tela rapit,
stillantemque tenens generoso sanguine cultrum
edidit impavidos ore minante sonos:
'per tibi ego hunc iuro fortem castumque cruorem,

perque tuos manes, qui mihi numen erunt,
Tarquinium profuga poenas cum stirpe daturum.
iam satis est virtus dissimulata diu.'
illa iacens ad verba oculos sine lumine movit,
visaque concussa dicta probare coma.
fertur in exsequias animi matrona virilis
et secum lacrimas invidiamque trahit.
volnus inane patet: Brutus clamore Quirites
concitat et regis facta nefanda refert.
Tarquinius cum prole fugit: capit annua consul
iura: dies regnis illa suprema fuit.
Fallimur, an veris praenuntia venit hirundo,
nec metuit ne qua versa recurrat hiems?
saepe tamen, Procne, nimium properasse quereris,
virque tuo Tereus frigore laetus erit.

(25. H C) (26. A EN) 27. B EQVIR : NP (28. C C) 856a

Iamque duae restant noctes de mense secundo,
Marsque citos iunctis curribus urget equos;
ex vero positum permansit Equirria nomen,
quae deus in campo prospicit ipse suo.
iure venis, Gradive: locum tua tempora poscunt,
signatusque tuo nomine mensis adest.
venimus in portum libro cum mense peracto.
naviget hinc alia iam mihi linter aqua.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS FASTORVM LIBER TERTIVS

Bellice, depositis clipeo paulisper et hasta,
Mars, ades et nitidas casside solve comas.
forsitan ipse roges quid sit cum Marte poetae:
a te qui canitur nomina mensis habet.
ipse vides manibus peragi fera bella Minervae:
num minus ingenuis artibus illa vacat?
Palladis exemplo ponendae tempora sume
cuspidis: invenies et quod inermis agas.
tum quoque inermis eras, cum te Romana sacerdos
cepit, ut huic urbi semina magna dares.
Silvia Vestalis (quid enim vetat inde moveri?)
sacra lavaturas mane petebat aquas.
ventum erat ad molli declivem tramite ripam;
ponitur e summa fictilis urna coma:

fessa resedit humo, ventosque accepit aperto
pectore, turbatas restituitque comas.
dum sedet, umbrosae salices volucresque canorae
fecerunt somnos et leve murmur aquae;
blanda quies furtim victis obrepsit ocellis,
et cadit a mento languida facta manus.
Mars videt hanc visamque cupit potiturque cupita,
et sua divina furta fefellit ope.
somnus abit, iacet ipsa gravis; iam scilicet intra
viscera Romanae conditor urbis erat.
languida consurgit, nec scit cur languida surgat,
et peragit tales arbore nixa sonos:
'utile sit faustumque, precor, quod imagine somni
vidimus: an somno clarius illud erat?
ignibus Iliacis aderam, cum lapsa capillis
decidit ante sacros lanea vitta focos.
inde duae pariter, visu mirabile, palmae
surgunt: ex illis altera maior erat,
et gravibus ramis totum protexerat orbem,
contigeratque sua sidera summa coma.
ecce meus ferrum patruus molitur in illas:
terreor admonitu, corque timore micat.
Martia, picus, avis gemino pro stipite pugnant
et lupa: tuta per hos utraque palma fuit.'
dixerat, et plenam non firmis viribus urnam
sustulit: implerat, dum sua visa refert.
interea crescente Remo, crescente Quirino,
caelesti tumidus pondere venter erat.
quo minus emeritis exiret cursibus annus
restabant nitido iam duo signa deo:
Silvia fit mater; Vestae simulacra feruntur
virgineas oculis opposuisse manus.
ara deae certe tremuit pariente ministra,
et subiit cineres territa flamma suos.
hoc ubi cognovit contemptor Amulius aequi
(nam raptas fratri victor habebat opes),
amne iubet mergi geminos. scelus unda refugit:
in sicca pueri destituuntur humo.
lacte quis infantes nescit crevisse ferino,
et picum expositis saepe tulisse cibos?
non ego te, tantae nutrix Larentia gentis,
nec taceam vestras, Faustule pauper, opes:
vester honos veniet, cum Larentalia dicam:
acceptus geniis illa December habet.
Martia ter senos proles adoleverat annos,

et suberat flavae iam nova barba comae:
omnibus agricolis armentorumque magistris
Iliadae fratres iura petita dabant.
saepe domum veniunt praedonum sanguine laeti
et redigunt actos in sua rura boves.
ut genus audierunt, animos pater editus auget,
et pudet in paucis nomen habere casis,
Romuleoque cadit traiectus Amulius ense,
regnaque longaevo restituuntur avo.
moenia conduntur, quae, quamvis parva fuerunt,
non tamen expediit transiluisse Remo.
iam, modo quae fuerant silvae pecorumque recessus,
urbs erat, aeternae cum pater urbis ait:
'arbiter armorum, de cuius sanguine natus
credor et, ut credar, pignora multa dabo,
a te principium Romano dicimus anno:
primus de patrio nomine mensis erit.'
vox rata fit, patrioque vocat de nomine mensem:
dicitur haec pietas grata fuisse deo.
et tamen ante omnes Martem coluere priores;
hoc dederat studiis bellica turba suis.
Pallada Cecropidae, Minoia Creta Dianam,
Volcanum tellus Hypsipylaea colit,
Iunonem Sparte Pelopeiadesque Mycenae,
pinigerum Fauni Maenalis ora caput:
Mars Latio venerandus erat, quia praesidet armis;
arma ferae genti remque decusque dabant.
quod si forte vacas, peregrinos inspice fastos:
mensis in his etiam nomine Martis erit.
tertius Albanis, quintus fuit ille Faliscis,
sextus apud populos, Hernica terra, tuos;
inter Aricinos Albanaque tempora constat
factaque Telegoni moenia celsa manu;
quintum Laurentes, bis quintum Aequiculus acer,
a tribus hunc primum turba Curensis habet;
et tibi cum proavis, miles Paeligne, Sabinis
convenit; huic genti quartus utrique deus.
Romulus, hos omnes ut vinceret ordine saltem,
sanguinis auctori tempora prima dedit.
nec totidem veteres, quot nunc, habuere Kalendas:
ille minor geminis mensibus annus erat.
nondum tradiderat victas victoribus artes
Graecia, facundum sed male forte genus:
qui bene pugnabat, Romanam noverat artem;
mittere qui poterat pila, disertus erat.

quis tunc aut Hyadas aut Pliadas Atlanteas
senserat, aut geminos esse sub axe polos,
esse duas Arctos, quarum Cynosura petatur
Sidoniis, Helicen Graia carina notet,
signaque quae longo frater percenseat anno,
ire per haec uno mense sororis equos?
libera currebant et inobservata per annum
sidera; constabat sed tamen esse deos.
non illi caelo labentia signa tenebant,
sed sua, quae magnum perdere crimen erat,
illa quidem <e> feno, sed erat reverentia feno
quantam nunc aquilas cernis habere tuas.
pertica suspensos portabat longa maniplos,
unde maniplaris nomina miles habet.
ergo animi indociles et adhuc ratione carentes
mensibus egerunt lustra minora decem.
annus erat decimum cum luna receperat orbem:
hic numerus magno tunc in honore fuit,
seu quia tot digiti, per quos numerare solemus,
seu quia bis quinto femina mense parit,
seu quod adusque decem numero crescente venitur,
principium spatiis sumitur inde novis.
inde patres centum denos secrevit in orbes
Romulus, hastatos instituitque decem,
et totidem princeps, totidem pilanus habebat
corpora, legitimo quique merebat equo.
quin etiam partes totidem Titiensibus ille,
quosque vocant Ramnes, Luceribusque dedit.
adsuetos igitur numeros servavit in anno;
hoc luget spatio femina maesta virum.
neu dubites primae fuerint quin ante Kalendae
Martis, ad haec animum signa referre potes.
laurea flaminibus quae toto perstitit anno
tollitur, et frondes sunt in honore novae;
ianua tum regis posita viret arbore Phoebi;
ante tuas fit idem, Curia prisca, fores.
Vesta quoque ut folio niteat velata recenti,
cedit ab Iliacis laurea cana focis.
adde quod arcana fieri novus ignis in aede
dicitur, et vires flamma refecta capit.
nec mihi parva fides annos hinc isse priores
Anna quod hoc coepta est mense Perenna coli.
hinc etiam veteres initi memorantur honores
ad spatium belli, perfide Poene, tui.
denique quintus ab hoc fuerat Quintilis, et inde

incipit a numero nomina quisquis habet.
primus, oliviferis Romam deductus ab arvis,
Pompilius menses sensit abesse duos,
sive hoc a Samio doctus, qui posse renasci
nos putat, Egeria sive monente sua.
sed tamen errabant etiam nunc tempora, donec
Caesaris in multis haec quoque cura fuit.
non haec ille deus tantaeque propaginis auctor
credidit officiis esse minora suis,
promissumque sibi voluit praenoscere caelum
nec deus ignotas hospes inire domos.
ille moras solis, quibus in sua signa rediret,
traditur exactis disposuisse notis;
is decies senos ter centum et quinque diebus
iunxit et a pleno tempora quinta die.
hic anni modus est: in lustrum accedere debet,
quae consummatur partibus, una dies.

1. D : K : MAR : NP

'Si licet occultos monitus audire deorum
vatibus, ut certe fama licere putat,
cum sis officiis, Gradive, virilibus aptus,
dic mihi matronae cur tua festa colant.'
sic ego. sic posita dixit mihi casside Mavors
(sed tamen in dextra missilis hasta fuit):
'nunc primum studiis pacis deus utilis armis
advocor, et gressus in nova castra fero.
nec piget incepti: iuvat hac quoque parte morari,
hoc solam ne se posse Minerva putet.
disce, Latinorum vates operose dierum,
quod petis, et memori pectore dicta nota.
parva fuit, si prima velis elementa referre,
Roma, sed in parva spes tamen huius erat.
moenia iam stabant, populis angusta futuris,
credita sed turbae tum nimis ampla suae.
quae fuerit nostri si quaeris regia nati,
aspice de canna straminibusque domum.
in stipula placidi capiebat munera somni,
et tamen ex illo venit in astra toro.
iamque loco maius nomen Romanus habebat,
nec coniunx illi nec socer ullus erat.
spernebant generos inopes vicinia dives,
et male credebar sanguinis auctor ego.
in stabulis habitasse et oves pavisse nocebat

iugeraque inculti pauca tenere soli.
cum pare quaeque suo coeunt volucresque feraeque
atque aliquam de qua procreet anguis habet.
extremis dantur conubia gentibus: at quae
Romano vellet nubere nulla fuit.
indolui patriamque dedi tibi, Romule, mentem.
"tolle preces", dixi "quod petis arma dabunt."
festa parat Conso. Consus tibi cetera dicet,
illa facta die dum sua sacra canet.
intumuere Cures et quos dolor attigit idem:
tum primum generis intulit arma socer.
iamque fere raptae matrum quoque nomen habebant,
tractaque erant longa bella propinqua mora:
conveniunt nuptae dictam Iunonis in aedem,
quas inter mea sic est nurus ausa loqui:
"o pariter raptae, quoniam hoc commune tenemus,
non ultra lente possumus esse piae.
stant acies: sed utra di sint pro parte rogandi
eligite; hinc coniunx, hinc pater arma tenet.
quaerendum est viduae fieri malitis an orbae.
consilium vobis forte piumque dabo."
consilium dederat: parent, crinesque resolvunt
maestaque funerea corpora veste tegunt.
iam steterant acies ferro mortique paratae,
iam lituus pugnae signa daturus erat,
cum raptae veniunt inter patresque virosque,
inque sinu natos, pignora cara, tenent.
ut medium campi scissis tetigere capillis,
in terram posito procubuere genu;
et, quasi sentirent, blando clamore nepotes
tendebant ad avos bracchia parva suos.
qui poterat, clamabat avum tum denique visum,
et, qui vix poterat, posse coactus erat.
tela viris animique cadunt, gladiisque remotis
dant soceri generis accipiuntque manus,
laudatasque tenent natas, scutoque nepotem
fert avus: hic scuti dulcior usus erat.
inde ~diem quae prima~ meas celebrare Kalendas
Oebaliae matres non leve munus habent,
aut quia committi strictis mucronibus ausae
finierant lacrimis Martia bella suis;
vel quod erat de me feliciter Ilia mater
rite colunt matres sacra diemque meum.
quid quod hiems adoperta gelu tum denique cedit,
et pereunt lapsae sole tepente nives;

arboribus redeunt detonsae frigore frondes,
uvidaque in tenero palmite gemma tumet;
quaeque diu latuit, nunc, se qua tollat in auras,
fertilis occultas invenit herba vias?
nunc fecundus ager, pecoris nunc hora creandi,
nunc avis in ramo tecta laremque parat.
tempora iure colunt Latiae fecunda parentes,
quarum militiam votaque partus habet.
adde quod, excubias ubi rex Romanus agebat,
qui nunc Esquilias nomina collis habet,
illic a nuribus Iunoni templa Latinis
hac sunt, si memini, publica facta die.
quid moror et variis onero tua pectora causis?
eminet ante oculos quod petis ecce tuos.
mater amat nuptas: matris me turba frequentat.
haec nos praecipue tam pia causa decet.'
ferte deae flores: gaudet florentibus herbis
haec dea; de tenero cingite flore caput:
dicite 'tu nobis lucem, Lucina, dedisti':
dicite 'tu voto parturientis ades.'
siqua tamen gravida est, resoluto crine precetur
ut solvat partus molliter illa suos.
Quis mihi nunc dicet quare caelestia Martis
arma ferant Salii Mamuriumque canant?
nympha, mone, nemori stagnoque operata Dianae;
nympha, Numae coniunx, ad tua facta veni.
vallis Aricinae silva praecinctus opaca
est lacus, antiqua religione sacer;
hic latet Hippolytus loris direptus equorum,
unde nemus nullis illud aditur equis.
licia dependent longas velantia saepes,
et posita est meritae multa tabella deae.
saepe potens voti, frontem redimita coronis,
femina lucentes portat ab Urbe faces.
regna tenent fortes manibus pedibusque fugaces,
et perit exemplo postmodo quisque suo.
defluit incerto lapidosus murmure rivus:
saepe, sed exiguis haustibus, inde bibi.
Egeria est quae praebet aquas, dea grata Camenis:
illa Numae coniunx consiliumque fuit.
principio nimium promptos ad bella Quirites
molliri placuit iure deumque metu.
inde datae leges, ne firmior omnia posset,
coeptaque sunt pure tradita sacra coli.
exuitur feritas, armisque potentius aequum est,

et cum cive pudet conseruisse manus,
atque aliquis, modo trux, visa iam vertitur ara
vinaque dat tepidis farraque salsa focis.
ecce deum genitor rutilas per nubila flammas
spargit, et effusis aethera siccat aquis.
non alias missi cecidere frequentius ignes:
rex pavet et volgi pectora terror habet.
cui dea 'ne nimium terrere: piabile fulmen
est' ait 'et saevi flectitur ira Iovis.
sed poterunt ritum Picus Faunusque piandi
tradere, Romani numen utrumque soli.
nec sine vi tradent: adhibe tu vincula captis';
atque ita qua possint edidit arte capi.
lucus Aventino suberat niger ilicis umbra,
quo posses viso dicere 'numen inest'.
in medio gramen, muscoque adoperta virenti
manabat saxo vena perennis aquae;
inde fere soli Faunus Picusque bibebant:
huc venit et fonti rex Numa mactat ovem,
plenaque odorati disponit pocula Bacchi,
cumque suis antro conditus ipse latet.
ad solitos veniunt silvestria numina fontes
et relevant multo pectora sicca mero.
vina quies sequitur: gelido Numa prodit ab antro
vinclaque sopitas addit in arta manus.
somnus ut abscessit, pugnando vincula temptant
rumpere; pugnantes fortius illa tenent.
tum Numa: 'di nemorum, factis ignoscite nostris
si scelus ingenio scitis abesse meo,
quoque modo possit fulmen monstrate piari.'
sic Numa; sic quatiens cornua Faunus ait:
'magna petis, nec quae monitu tibi discere nostro
fas sit: habent fines numina nostra suos.
di sumus agrestes et qui dominemur in altis
montibus; arbitrium est in sua tecta Iovi.
hunc tu non poteris per te deducere caelo,
at poteris nostra forsitan usus ope.'
dixerat haec Faunus; par est sententia Pici.
'deme tamen nobis vincula', Picus ait,
'Iuppiter huc veniet, valida perductus ab arte:
nubila promissi Styx mihi testis erit.'
emissi laqueis quid agant, quae carmina dicant,
quaque trahant superis sedibus arte Iovem
scire nefas homini. nobis concessa canentur
quaeque pio dici vatis ab ore licet.

eliciunt caelo te, Iuppiter; unde minores
nunc quoque te celebrant Eliciumque vocant.
constat Aventinae tremuisse cacumina silvae,
terraque subsedit pondere pressa Iovis:
corda micant regis totoque e corpore sanguis
fugit et hirsutae deriguere comae.
ut rediit animus, 'da certa piamina' dixit
'fulminis, altorum rexque paterque deum,
si tua contigimus manibus donaria puris,
hoc quoque quod petitur si pia lingua rogat.'
adnuit oranti, sed verum ambage remota
abdidit et dubio terruit ore virum.
'caede caput' dixit; cui rex 'parebimus' inquit;
'caedenda est hortis eruta cepa meis.'
addidit hic 'hominis'; 'sumes' ait ille 'capillos.'
postulat hic animam; cui Numa 'piscis' ait.
risit, et 'his' inquit 'facito mea tela procures,
o vir conloquio non abigende deum.
sed tibi, protulerit cum totum crastinus orbem
Cynthius, imperii pignora certa dabo.'
dixit et ingenti tonitru super aethera motum
fertur, adorantem destituitque Numam.
ille redit laetus memoratque Quiritibus acta:
tarda venit dictis difficilisque fides.
'at certe credemur' ait 'si verba sequetur
exitus: en audi crastina, quisquis ades.
protulerit terris cum totum Cynthius orbem,
Iuppiter imperii pignora certa dabit.'
discedunt dubii, promissaque tarda videntur,
dependetque fides a veniente die.
mollis erat tellus rorata mane pruina:
ante sui populus limina regis adest.
prodit et in solio medius consedit acerno;
innumeri circa stantque silentque viri.
ortus erat summo tantummodo margine Phoebus:
sollicitae mentes speque metuque pavent.
constitit atque caput niveo velatus amictu
iam bene dis notas sustulit ille manus,
atque ita 'tempus adest promissi muneris' inquit;
'pollicitam dictis, Iuppiter, adde fidem.'
dum loquitur, totum iam sol emoverat orbem,
et gravis aetherio venit ab axe fragor.
ter tonuit sine nube deus, tria fulgura misit.
credite dicenti: mira sed acta loquor:
a media caelum regione dehiscere coepit:

summisere oculos cum duce turba suo.
ecce levi scutum versatum leniter aura
decidit: a populo clamor ad astra venit.
tollit humo munus caesa prius ille iuvenca
quae dederat nulli colla premenda iugo,
idque ancile vocat, quod ab omni parte recisum est,
quaque notes oculis angulus omnis abest.
tum, memor imperii sortem consistere in illo,
consilium multae calliditatis init:
plura iubet fieri simili caelata figura,
error ut ante oculos insidiantis eat.
Mamurius, morum fabraene exactior artis
difficile est, illud, dicere, clausit opus.
cui Numa munificus 'facti pete praemia' dixit:
'si mea nota fides, inrita nulla petes.'
iam dederat Saliis a saltu nomina ducta
armaque et ad certos verba canenda modos;
tum sic Mamurius: 'merces mihi gloria detur,
nominaque extremo carmine nostra sonent.'
inde sacerdotes operi promissa vetusto
praemia persolvunt Mamuriumque vocant.
Nubere siqua voles, quamvis properabitis ambo,
differ; habent parvae commoda magna morae.
arma movent pugnas, pugna est aliena maritis;
condita cum fuerint, aptius omen erit.
His etiam coniunx apicati cincta Dialis
lucibus impexas debet habere comas.

(2. E F) 3. F C (4. G C)

Tertia nox de mense suos ubi moverit ortus
conditus e geminis Piscibus alter erit.
nam duo sunt: Austris hic est, Aquilonibus ille
proximus; a vento nomen uterque tenet.

5. H C

Cum croceis rorare genis Tithonia coniunx
coeperit et quintae tempora lucis aget,
sive est Arctophylax, sive est piger ille Bootes,
mergetur visus effugietque tuos.
at non effugiet Vindemitor: hoc quoque causam
unde trahat sidus parva docere mora est.
Ampelon intonsum satyro nymphaque creatum
fertur in Ismariis Bacchus amasse iugis.

tradidit huic vitem pendentem frondibus ulmi,
quae nunc de pueri nomine nomen habet.
dum legit in ramo pictas temerarius uvas,
decidit: amissum Liber in astra tulit.

6. A NP

Sextus ubi Oceano clivosum scandit Olympum
Phoebus et alatis aethera carpit equis,
quisquis ades castaeque colis penetralia Vestae,
gratare, Iliacis turaque pone focis.
Caesaris innumeris, quos maluit ille mereri,
accessit titulis pontificalis honor.
ignibus aeternis aeterni numina praesunt
Caesaris: imperii pignora iuncta vides.
di veteris Troiae, dignissima praeda ferenti,
qua gravis Aeneas tutus ab hoste fuit,
ortus ab Aenea tangit cognata sacerdos
numina: cognatum, Vesta, tuere caput.
quos sancta fovet ille manu, bene vivitis, ignes:
vivite inexstincti, flammaque duxque, precor.

7. B NON : F

Una nota est Marti Nonis, sacrata quod illis
templa putant lucos Veiovis ante duos.
Romulus, ut saxo lucum circumdedit alto,
'quilibet huc' inquit 'confuge; tutus eris.'
o quam de tenui Romanus origine crevit,
turba vetus quam non invidiosa fuit!
ne tamen ignaro novitas tibi nominis obstet,
disce quis iste deus, curve vocetur ita.
Iuppiter est iuvenis: iuvenales aspice voltus;
aspice deinde manum: fulmina nulla tenet.
fulmina post ausos caelum adfectare Gigantas
sumpta Iovi: primo tempore inermis erat;
ignibus Ossa novis et Pelion altius Ossa
arsit et in solida fixus Olympus humo.
stat quoque capra simul: nymphae pavisse feruntur
Cretides, infanti lac dedit illa Iovi.
nunc vocor ad nomen: vegrandia farra coloni
quae male creverunt, vescaque parva vocant;
vis ea si verbi est, cur non ego Veiovis aedem
aedem non magni suspicer esse Iovis?
Iamque ubi caeruleum variabunt sidera caelum,

suspice: Gorgonei colla videbis equi.
creditur hic caesae gravida cervice Medusae
sanguine respersis prosiluisse iubis.
huic supra nubes et subter sidera lapso
caelum pro terra, pro pede pinna fuit;
iamque indignanti nova frena receperat ore
cum levis Aonias ungula fodit aquas.
nunc fruitur caelo, quod pinnis ante petebat,
et nitidus stellis quinque decemque micat.

8. CF

Protinus aspicies venienti nocte Coronam
Cnosida: Theseo crimine facta dea est.
iam bene periuro mutarat coniuge Bacchum
quae dedit ingrato fila legenda viro;
sorte tori gaudens 'quid flebam rustica?' dixit;
'utiliter nobis perfidus ille fuit.'
interea Liber depexos crinibus Indos
vicit, et Eoo dives ab orbe redit.
inter captivas facie praestante puellas
grata nimis Baccho filia regis erat.
flebat amans coniunx, spatiataque litore curvo
edidit incultis talia verba comis:
'en iterum, fluctus, similes audite querellas.
en iterum lacrimas accipe, harena, meas.
dicebam, memini, "periure et perfide Theseu!"
ille abiit, eadem crimina Bacchus habet.
nunc quoque "nulla viro" clamabo "femina credat";
nomine mutato causa relata mea est.
o utinam mea sors qua primum coeperat isset,
iamque ego praesenti tempore nulla forem.
quid me desertis morituram, Liber, harenis
servabas? potui dedoluisse semel.
Bacche levis leviorque tuis, quae tempora cingunt,
frondibus, in lacrimas cognite Bacche meas,
ausus es ante oculos adducta paelice nostros
tam bene compositum sollicitare torum?
heu ubi pacta fides? ubi quae iurare solebas?
me miseram, quotiens haec ego verba loquar?
Thesea culpabas fallacemque ipse vocabas:
iudicio peccas turpius ipse tuo.
ne sciat haec quisquam tacitisque doloribus urar,
ne totiens falli digna fuisse puter.
praecipue cupiam celari Thesea, ne te

consortem culpae gaudeat esse suae.
at, puto, praeposita est fuscae mihi candida paelex!
eveniat nostris hostibus ille color.
quid tamen hoc refert? vitio tibi gratior ipso est.
quid facis? amplexus inquinat illa tuos.
Bacche, fidem praesta, nec praefer amoribus ullam
coniugis: adsuevi semper amare virum.
ceperunt matrem formosi cornua tauri,
me tua; at hic laudi est, ille pudendus amor.
ne noceat quod amo: neque enim tibi, Bacche, nocebat
quod flammas nobis fassus es ipse tuas.
nec, quod nos uris, mirum facis: ortus in igne
diceris, et patria raptus ab igne manu.
illa ego sum cui tu solitus promittere caelum.
ei mihi, pro caelo qualia dona fero!'
dixerat; audibat iamdudum verba querentis
Liber, ut a tergo forte secutus erat.
occupat amplexu lacrimasque per oscula siccat,
et 'pariter caeli summa petamus' ait:
'tu mihi iuncta toro mihi iuncta vocabula sumes,
nam tibi mutatae Libera nomen erit,
sintque tuae tecum faciam monimenta coronae,
Volcanus Veneri quam dedit, illa tibi.'
dicta facit, gemmasque novem transformat in ignes:
aurea per stellas nunc micat illa novem.

(9. DC) (10. EC) (11. FC)
(12. GC) (13. H EN) 14. A EQVIRR : NP

Sex ubi sustulerit, totidem demerserit orbes
purpureum rapido qui vehit axe diem,
altera gramineo spectabis Equirria Campo,
quem Tiberis curvis in latus urget aquis;
qui tamen eiecta si forte tenebitur unda,
Caelius accipiat pulverulentus equos.

15. B EID : NP

Idibus est Annae festum geniale Perennae
non procul a ripis, advena Thybri, tuis.
plebs venit ac virides passim disiecta per herbas
potat, et accumbit cum pare quisque sua.
sub Iove pars durat, pauci tentoria ponunt,
sunt quibus e ramis frondea facta casa est;
pars, ubi pro rigidis calamos statuere columnis,

desuper extentas imposuere togas.
sole tamen vinoque calent annosque precantur
quot sumant cyathos, ad numerumque bibunt.
invenies illic qui Nestoris ebibat annos,
quae sit per calices facta Sibylla suos.
illic et cantant quicquid didicere theatris,
et iactant faciles ad sua verba manus,
et ducunt posito duras cratere choreas,
cultaque diffusis saltat amica comis.
cum redeunt, titubant et sunt spectacula volgi,
et fortunatos obvia turba vocat.
occurrit nuper (visa est mihi digna relatu)
pompa: senem potum pota trahebat anus.
quae tamen haec dea sit quoniam rumoribus errat,
fabula proposito nulla tegenda meo.
arserat Aeneae Dido miserabilis igne,
arserat exstructis in sua fata rogis,
compositusque cinis, tumulique in marmore carmen
hoc breve, quod moriens ipsa reliquit, erat:
praebvit Aeneas et cavsam mortis et ensem:
ipsa sva Dido concidit vsa manv.
protinus invadunt Numidae sine vindice regnum,
et potitur capta Maurus Iarba domo,
seque memor spretum 'thalamis tamen' inquit 'Elissae
en ego, quem totiens reppulit illa, fruor.'
diffugiunt Tyrii quo quemque agit error, ut olim
amisso dubiae rege vagantur apes.
tertia nudandas acceperat area messes,
inque cavos ierant tertia musta lacus:
pellitur Anna domo, lacrimansque sororia linquit
moenia; germanae iusta dat ante suae.
mixta bibunt molles lacrimis unguenta favillae,
vertice libatas accipiuntque comas,
terque 'vale' dixit, cineres ter ad ora relatos
pressit, et est illis visa subesse soror.
nacta ratem comitesque fugae pede labitur aequo
moenia respiciens, dulce sororis opus.
fertilis est Melite sterili vicina Cosyrae
insula, quam Libyci verberat unda freti.
hanc petit, hospitio regis confisa vetusto:
hospes opum dives rex ibi Battus erat.
qui postquam didicit casus utriusque sororis,
'haec' inquit 'tellus quantulacumque tua est.'
et tamen hospitii servasset ad ultima munus;
sed timuit magnas Pygmalionis opes.

signa recensuerat bis sol sua, tertius ibat
    annus, et exilio terra paranda nova est.
frater adest belloque petit. rex arma perosus
    'nos sumus inbelles, tu fuge sospes' ait.
iussa fugit ventoque ratem committit et undis:
    asperior quovis aequore frater erat.
est prope piscosos lapidosi Crathidis amnes
    parvus ager, Cameren incola turba vocat:
illuc cursus erat. nec longius abfuit inde
    quam quantum novies mittere funda potest:
vela cadunt primo et dubia librantur ab aura:
    'findite remigio' navita dixit 'aquas';
dumque parant torto subducere carbasa lino,
    percutitur rapido puppis adunca Noto,
inque patens aequor, frustra pugnante magistro,
    fertur, et ex oculis visa refugit humus.
adsiliunt fluctus imoque a gurgite pontus
    vertitur, et canas alveus haurit aquas.
vincitur ars vento nec iam moderator habenis
    utitur, at votis is quoque poscit opem.
iactatur tumidas exul Phoenissa per undas,
    umidaque opposita lumina veste tegit.
tum primum Dido felix est dicta sorori
    et quaecumque aliquam corpore pressit humum.
ducitur ad Laurens ingenti flamine litus
    puppis, et expositis omnibus hausta perit.
iam pius Aeneas regno nataque Latini
    auctus erat, populos miscueratque duos.
litore dotali solo comitatus Achate
    secretum nudo dum pede carpit iter,
aspicit errantem, nec credere sustinet Annam
    esse: quid in Latios illa veniret agros?
dum secum Aeneas, 'Anna est!' exclamat Achates:
    ad nomen voltus sustulit illa suos.
heu, quid agat? fugiat? quos terrae quaerat hiatus?
    ante oculos miserae fata sororis erant.
sensit, et adloquitur trepidam Cythereius heros
    (flet tamen admonitu motus, Elissa, tui):
'Anna, per hanc iuro, quam quondam audire solebas
    tellurem fato prosperiore dari,
perque deos comites, hac nuper sede locatos,
    saepe meas illos increpuisse moras.
nec timui de morte tamen: metus abfuit iste.
    ei mihi, credibili fortior illa fuit.
ne refer: aspexi non illo corpore digna

volnera Tartareas ausus adire domos.
at tu, seu ratio te nostris adpulit oris
sive deus, regni commoda carpe mei.
multa tibi memores, nil non debemus Elissae:
nomine grata tuo, grata sororis eris.'
talia dicenti (neque enim spes altera restat)
credidit, errores exposuitque suos;
utque domum intravit Tyrios induta paratus,
incipit Aeneas (cetera turba tacet):
'hanc tibi cur tradam, pia causa, Lavinia coniunx,
est mihi: consumpsi naufragus huius opes.
orta Tyro est, regnum Libyca possedit in ora:
quam precor ut carae more sororis ames.'
omnia promittit falsumque Lavinia volnus
mente premit tacita dissimulatque metus;
donaque cum videat praeter sua lumina ferri
multa, tamen mitti clam quoque multa putat.
non habet exactum quid agat: furialiter odit,
et parat insidias et cupit ulta mori.
nox erat: ante torum visa est adstare sororis
squalenti Dido sanguinulenta coma
et 'fuge, ne dubita, maestum fuge' dicere 'tectum';
sub verbum querulas impulit aura fores.
exsilit et velox humili ~super ausa~ fenestra
se iacit (audacem fecerat ipse timor),
cumque metu rapitur tunica velata recincta,
currit ut auditis territa damma lupis,
corniger hanc cupidis rapuisse Numicius undis
creditur et stagnis occuluisse suis.
Sidonis interea magno clamore per agros
quaeritur: apparent signa notaeque pedum;
ventum erat ad ripas: inerant vestigia ripis;
sustinuit tacitas conscius amnis aquas.
ipsa loqui visa est 'placidi sum nympha Numici:
amne perenne latens Anna Perenna vocor.'
protinus erratis laeti vescuntur in agris
et celebrant largo seque diemque mero.
Sunt quibus haec Luna est, quia mensibus impleat annum;
pars Themin, Inachiam pars putat esse bovem.
invenies qui te nymphen Azanida dicant
teque Iovi primos, Anna, dedisse cibos.
haec quoque, quam referam, nostras pervenit ad aures
fama, nec a veri dissidet illa fide.
plebs vetus et nullis etiam nunc tuta tribunis
fugit et in Sacri vertice Montis erat;

iam quoque quem secum tulerant defecerat illos
victus et humanis usibus apta Ceres.
orta suburbanis quaedam fuit Anna Bovillis,
pauper, sed multae sedulitatis anus;
illa, levi mitra canos incincta capillos,
fingebat tremula rustica liba manu,
atque ita per populum fumantia mane solebat
dividere: haec populo copia grata fuit.
pace domi facta signum posuere Perennae,
quod sibi defectis illa ferebat opem.
Nunc mihi, cur cantent, superest, obscena puellae,
dicere; nam coeunt certaque probra canunt.
nuper erat dea facta: venit Gradivus ad Annam,
et cum seducta talia verba facit:
'mense meo coleris, iunxi mea tempora tecum;
pendet ab officio spes mihi magna tuo.
armifer armiferae correptus amore Minervae
uror, et hoc longo tempore volnus alo.
effice, di studio similes coeamus in unum:
conveniunt partes hae tibi, comis anus.'
dixerat; illa deum promisso ludit inani,
et stultam dubia spem trahit usque mora.
saepius instanti 'mandata peregimus' inquit;
'evicta est: precibus vix dedit illa manus.'
credit amans thalamosque parat. deducitur illuc
Anna tegens voltus, ut nova nupta, suos.
oscula sumpturus subito Mars aspicit Annam:
nunc pudor elusum, nunc subit ira, deum.
ridet amatorem carae nova diva Minervae,
nec res hac Veneri gratior ulla fuit.
inde ioci veteres obscenaque dicta canuntur,
et iuvat hanc magno verba dedisse deo.
Praeteriturus eram gladios in principe fixos,
cum sic a castis Vesta locuta focis:
'ne dubita meminisse: meus fuit ille sacerdos;
sacrilegae telis me petiere manus.
ipsa virum rapui simulacraque nuda reliqui:
quae cecidit ferro, Caesaris umbra fuit.'
ille quidem caelo positus Iovis atria vidit,
et tenet in magno templa dicata foro;
at quicumque nefas ausi, prohibente deorum
numine, polluerant pontificale caput,
morte iacent merita: testes estote, Philippi,
et quorum sparsis ossibus albet humus.

hoc opus, haec pietas, haec prima elementa fuerunt
Caesaris, ulcisci iusta per arma patrem.

16. C F

Postera cum teneras aurora refecerit herbas,
Scorpios a prima parte videndus erit.

17. D LIB : AGON : NP

Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho:
Bacche, fave vati, dum tua festa cano.
nec referam Semelen, ad quam nisi fulmina secum
Iuppiter adferret, ~parvus inermis eras~;
nec, puer ut posses maturo tempore nasci,
expletum patrio corpore matris opus.
Sithonas et Scythicos longum narrare triumphos
et domitas gentes, turifer Inde, tuas.
tu quoque Thebanae mala praeda tacebere matris,
inque tuum furiis acte Lycurge genus.
ecce libet subitos pisces Tyrrhenaque monstra
dicere; sed non est carminis huius opus.
carminis huius opus causas exponere quare
vitisator populos ad sua liba vocet.
ante tuos ortus arae sine honore fuerunt,
Liber, et in gelidis herba reperta focis.
te memorant, Gange totoque Oriente subacto,
primitias magno seposuisse Iovi:
cinnama tu primus captivaque tura dedisti
deque triumphato viscera tosta bove.
nomine ab auctoris ducunt libamina nomen
libaque, quod sanctis pars datur inde focis;
liba deo fiunt, sucis quia dulcibus idem
gaudet, et a Baccho mella reperta ferunt.
ibat harenoso satyris comitatus ab Hebro
(non habet ingratos fabula nostra iocos);
iamque erat ad Rhodopen Pangaeaque florida ventum:
aeriferae comitum concrepuere manus.
ecce novae coeunt volucres tinnitibus actae,
quosque movent sonitus aera, sequuntur apes;
colligit errantes et in arbore claudit inani
Liber, et inventi praemia mellis habet.
ut satyri levisque senex tetigere saporem
quaerebant flavos per nemus omne favos.
audit in exesa stridorem examinis ulmo,

aspicit et ceras dissimulatque senex;
utque piger pandi tergo residebat aselli,
adplicat hunc ulmo corticibusque cavis.
constitit ipse super ramoso stipite nixus,
atque avide trunco condita mella petit:
milia crabronum coeunt, et vertice nudo
spicula defigunt oraque sima notant.
ille cadit praeceps et calce feritur aselli,
inclamatque suos auxiliumque rogat.
concurrunt satyri turgentiaque ora parentis
rident: percusso claudicat ille genu.
ridet et ipse deus, limumque inducere monstrat;
hic paret monitis et linit ora luto.
melle pater fruitur, liboque infusa calenti
iure repertori splendida mella damus.
femina cur praesit, non est rationis opertae:
femineos thyrso concitat ille choros.
cur anus hoc faciat, quaeris? vinosior aetas
~haec erat et~ gravidae munera vitis amat.
cur hedera cincta est? hedera est gratissima Baccho;
hoc quoque cur ita sit, discere nulla mora est.
Nysiadas nymphas puerum quaerente noverca
hanc frondem cunis opposuisse ferunt.
Restat ut inveniam quare toga libera detur
Lucifero pueris, candide Bacche, tuo:
sive quod ipse puer semper iuvenisque videris,
et media est aetas inter utrumque tibi;
seu quia tu pater es, patres sua pignora, natos,
commendant curae numinibusque tuis:
sive, quod es Liber, vestis quoque libera per te
sumitur et vitae liberioris iter:
an quia, cum colerent prisci studiosius agros,
et faceret patrio rure senator opus,
et caperet fasces a curvo consul aratro,
nec crimen duras esset habere manus,
rusticus ad ludos populus veniebat in Urbem—
sed dis, non studiis ille dabatur honor:
luce sua ludos uvae commentor habebat,
quos cum taedifera nunc habet ille dea—
ergo ut tironem celebrare frequentia possit,
visa dies dandae non aliena togae?
mite caput, pater, huc placataque cornua vertas,
et des ingenio vela secunda meo.
Itur ad Argeos (qui sint, sua pagina dicet)
hac, si commemini, praeteritaque die.

stella Lycaoniam vergit declinis ad Arcton
Miluus: haec illa nocte videnda venit.
quid dederit volucri, si vis cognoscere, caelum,
Saturnus regnis a Iove pulsus erat;
concitat iratus validos Titanas in arma,
quaeque fuit fatis debita temptat opem.
matre satus Terra, monstrum mirabile, taurus
parte sui serpens posteriore fuit:
hunc triplici muro lucis incluserat atris
Parcarum monitu Styx violenta trium.
viscera qui tauri flammis adolenda dedisset,
sors erat aeternos vincere posse deos.
immolat hunc Briareus facta ex adamante securi,
et iamiam flammis exta daturus erat:
Iuppiter alitibus rapere imperat: attulit illi
miluus, et meritis venit in astra suis.

(18. EC) 19. F QVINQ : NP
20. GC 21. HC 22. AN

Una dies media est, et fiunt sacra Minervae,
nomina quae iunctis quinque diebus habent.
sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro:
causa, quod est illa nata Minerva die.
altera tresque super rasa celebrantur harena:
ensibus exsertis bellica laeta dea est.
Pallada nunc pueri teneraeque orate puellae;
qui bene placarit Pallada, doctus erit.
Pallade placata lanam mollire puellae
discant et plenas exonerare colos.
illa etiam stantes radio percurrere telas
erudit et rarum pectine denset opus.
hanc cole, qui maculas laesis de vestibus aufers:
hanc cole, velleribus quisquis aena paras.
nec quisquam invita faciet bene vincula plantae
Pallade, sit Tychio doctior ille licet:
et licet antiquo manibus conlatus Epeo
sit prior, irata Pallade mancus erit.
vos quoque, Phoebea morbos qui pellitis arte,
munera de vestris pauca referte deae.
nec vos, turba fere censu fraudata, magistri,
spernite (discipulos attrahit illa novos),
quique moves caelum, tabulamque coloribus uris,
quique facis docta mollia saxa manu.
mille dea est operum: certe dea carminis illa est;

si mereor, studiis adsit amica meis.
Caelius ex alto qua mons descendit in aequum,
hic, ubi non plana est, sed prope plana via,
parva licet videas Captae delubra Minervae,
quae dea natali coepit habere suo.
nominis in dubio causa est. capitale vocamus
ingenium sollers: ingeniosa dea est.
an quia de capitis fertur sine matre paterni
vertice cum clipeo prosiluisse suo?
an quia perdomitis ad nos captiva Faliscis
venit? et hoc signo littera prisca docet.
an quod habet legem, capitis quae pendere poenas
ex illo iubeat furta recepta loco?
a quacumque trahis ratione vocabula, Pallas,
pro ducibus nostris aegida semper habe.

23. B TVBIL : NP

Summa dies e quinque tubas lustrare canoras
admonet et forti sacrificare deae.
nunc potes ad solem sublato dicere voltu
'hic here Phrixeae vellera pressit ovis.'
seminibus tostis sceleratae fraude novercae
sustulerat nullas, ut solet, herba comas:
mittitur ad tripodas certa qui sorte reportet
quam sterili terrae Delphicus edat opem.
hic quoque corruptus cum semine nuntiat Helles
et iuvenis Phrixi funera sorte peti.
usque recusantem cives et tempus et Ino
compulerunt regem iussa nefanda pati;
et soror et Phrixus, velati tempora vittis,
stant simul ante aras iunctaque fata gemunt.
aspicit hos, ut forte pependerat aethere, mater
et ferit attonita pectora nuda manu,
inque draconigenam nimbis comitantibus urbem
desilit, et natos eripit inde suos;
utque fugam capiant, aries nitidissimus auro
traditur: ille vehit per freta longa duos.
dicitur infirma cornu tenuisse sinistra
femina, cum de se nomina fecit aquae.
paene simul periit, dum volt succurrere lapsae,
frater, et extentas porrigit usque manus.
flebat, ut amissa gemini consorte pericli,
caeruleo iunctam nescius esse deo.

litoribus tactis aries fit sidus; at huius
    pervenit in Colchas aurea lana domos.

(24. C Q : REX : C : F) (25. DC) 26. EC

Tres ubi Luciferos veniens praemiserit Eos,
    tempora nocturnis aequa diurna feres.

(27. F NP) (28. GC) (29. HC) 30. AC

Inde quater pastor saturos ubi clauserit haedos,
    canuerint herbae rore recente quater,
Ianus adorandus cumque hoc Concordia mitis
    et Romana Salus Araque Pacis erit.

31. BC

Luna regit menses: huius quoque tempora mensis
    finit Aventino Luna colenda iugo.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS FASTORVM LIBER QVARTVS

'Alma, fave', dixi 'geminorum mater Amorum';
    ad vatem voltus rettulit illa suos;
'quid tibi' ait 'mecum? certe maiora canebas.
    num vetus in molli pectore volnus habes?'
'scis, dea', respondi 'de volnere.' risit, et aether
    protinus ex illa parte serenus erat.
'saucius an sanus numquid tua signa reliqui?
    tu mihi propositum, tu mihi semper opus.
quae decuit primis sine crimine lusimus annis;
    nunc teritur nostris area maior equis.
tempora cum causis, annalibus eruta priscis,
    lapsaque sub terras ortaque signa cano.
venimus ad quartum, quo tu celeberrima mense:
    et vatem et mensem scis, Venus, esse tuos.'
mota Cytheriaca leviter mea tempora myrto
    contigit et 'coeptum perfice' dixit 'opus'.
sensimus, et causae subito patuere dierum:
    dum licet et spirant flamina, navis eat.
Siqua tamen pars te de fastis tangere debet,
    Caesar, in Aprili quod tuearis habes:
hic ad te magna descendit imagine mensis,

et fit adoptiva nobilitate tuus.
hoc pater Iliades, cum longum scriberet annum,
vidit et auctores rettulit ipse tuos:
utque fero Marti primam dedit ordine sortem,
quod sibi nascendi proxima causa fuit,
sic Venerem gradibus multis in gente receptam
alterius voluit mensis habere locum;
principiumque sui generis revolutaque quaerens
saecula, cognatos venit adusque deos.
Dardanon Electra nesciret Atlantide natum
scilicet, Electran concubuisse Iovi?
huius Ericthonius, Tros est generatus ab illo,
Assaracon creat hic, Assaracusque Capyn;
proximus Anchises, cum quo commune parentis
non dedignata est nomen habere Venus:
hinc satus Aeneas; pietas spectata per ignes
sacra patremque umeris, altera sacra, tulit.
venimus ad felix aliquando nomen Iuli,
unde domus Teucros Iulia tangit avos.
Postumus hinc, qui, quod silvis fuit ortus in altis,
Silvius in Latia gente vocatus erat.
isque, Latine, tibi pater est; subit Alba Latinum;
proximus est titulis Epytus, Alba, tuis.
ille dedit Capyi repetita vocabula Troiae
et tuus est idem, Calpete, factus avus.
cumque patris regnum post hunc Tiberinus haberet,
dicitur in Tuscae gurgite mersus aquae.
iam tamen Agrippam natum Remulumque nepotem
viderat; in Remulum fulmina missa ferunt.
venit Aventinus post hos, locus unde vocatur,
mons quoque; post illum tradita regna Procae;
quem sequitur duri Numitor germanus Amuli;
Ilia cum Lauso de Numitore sati:
ense cadit patrui Lausus; placet Ilia Marti,
teque parit, gemino iuncte Quirine Remo.
ille suos semper Venerem Martemque parentes
dixit, et emeruit vocis habere fidem:
neve secuturi possent nescire nepotes,
tempora dis generis continuata dedit.
sed Veneris mensem Graio sermone notatum
auguror; a spumis est dea dicta maris.
nec tibi sit mirum Graeco rem nomine dici;
Itala nam tellus Graecia maior erat.
venerat Euander plena cum classe suorum,
venerat Alcides, Graius uterque genus

(hospes Aventinis armentum pavit in herbis
    claviger, et tanto est Albula pota deo),
dux quoque Neritius; testes Laestrygones exstant
    et quod adhuc Circes nomina litus habet;
et iam Telegoni, iam moenia Tiburis udi
    stabant, Argolicae quod posuere manus.
venerat Atridae fatis agitatus Halaesus,
    a quo se dictam terra Falisca putat.
adice Troianae suasorem Antenora pacis,
    et generum Oeniden, Apule Daune, tuum.
serus ab Iliacis, et post Antenora, flammis
    attulit Aeneas in loca nostra deos.
huius erat Solimus Phrygia comes unus ab Ida,
    a quo Sulmonis moenia nomen habent,
Sulmonis gelidi, patriae, Germanice, nostrae.
    me miserum, Scythico quam procul illa solo est!
ergo ego tam longe -- sed supprime, Musa, querellas:
    non tibi sunt maesta sacra canenda lyra.
Quo non livor abit? sunt qui tibi mensis honorem
    eripuisse velint invideantque, Venus.
nam, quia ver aperit tunc omnia densaque cedit
    frigoris asperitas fetaque terra patet,
Aprilem memorant ab aperto tempore dictum,
    quem Venus iniecta vindicat alma manu.
illa quidem totum dignissima temperat orbem,
    illa tenet nullo regna minora deo,
iuraque dat caelo, terrae, natalibus undis,
    perque suos initus continet omne genus.
illa deos omnes (longum est numerare) creavit,
    illa satis causas arboribusque dedit,
illa rudes animos hominum contraxit in unum,
    et docuit iungi cum pare quemque sua.
quid genus omne creat volucrum, nisi blanda voluptas?
    nec coeant pecudes, si levis absit amor.
cum mare trux aries cornu decertat, at idem
    frontem dilectae laedere parcit ovis;
deposita sequitur taurus feritate iuvencam,
    quem toti saltus, quem nemus omne tremit;
vis eadem lato quodcumque sub aequore vivit
    servat, et innumeris piscibus implet aquas.
prima feros habitus homini detraxit: ab illa
    venerunt cultus mundaque cura sui.
primus amans carmen vigilatum nocte negata
    dicitur ad clausas concinuisse fores,
eloquiumque fuit duram exorare puellam,

proque sua causa quisque disertus erat.
mille per hanc artes motae; studioque placendi,
quae latuere prius, multa reperta ferunt.
hanc quisquam titulo mensis spoliare secundi
audeat? a nobis sit furor iste procul.
quid quod ubique potens templisque frequentibus aucta,
urbe tamen nostra ius dea maius habet?
pro Troia, Romane, tua Venus arma ferebat,
cum gemuit teneram cuspide laesa manum;
caelestesque duas Troiano iudice vicit
(ah nolim victas hoc meminisse deas),
Assaracique nurus dicta est, ut scilicet olim
magnus Iuleos Caesar haberet avos.
nec Veneri tempus, quam ver, erat aptius ullum
(vere nitent terrae, vere remissus ager;
nunc herbae rupta tellure cacumina tollunt,
nunc tumido gemmas cortice palmes agit),
et formosa Venus formoso tempore digna est,
utque solet, Marti continuata suo est.
vere monet curvas materna per aequora puppes
ire nec hibernas iam timuisse minas.

1. C K : APRIL : F

Rite deam colitis, Latiae matresque nurusque
et vos, quis vittae longaque vestis abest.
aurea marmoreo redimicula demite collo,
demite divitias: tota lavanda dea est.
aurea siccato redimicula reddite collo:
nunc alii flores, nunc nova danda rosa est.
vos quoque sub viridi myrto iubet ipsa lavari:
causaque cur iubeat, discite, certa subest.
litore siccabat rorantes nuda capillos:
viderunt satyri, turba proterva, deam.
sensit et opposita texit sua corpora myrto:
tuta fuit facto, vosque referre iubet.
discite nunc, quare Fortunae tura Virili
detis eo, gelida qui locus umet aqua.
accipit ille locus posito velamine cunctas
et vitium nudi corporis omne videt;
ut tegat hoc celetque viros, Fortuna Virilis
praestat et hoc parvo ture rogata facit.
nec pigeat tritum niveo cum lacte papaver
sumere et expressis mella liquata favis:
cum primum cupido Venus est deducta marito,

hoc bibit; ex illo tempore nupta fuit.
supplicibus verbis illam placate: sub illa
et forma et mores et bona fama manet.
Roma pudicitia proavorum tempore lapsa est:
Cumaeam, veteres, consuluistis anum.
templa iubet fieri Veneri: quibus ordine factis
inde Venus verso nomina corde tenet.
semper ad Aeneadas placido, pulcherrima, voltu
respice, totque tuas, diva, tuere nurus.
Dum loquor, elatae metuendus acumine caudae
Scorpios in virides praecipitatur aquas.

2. D F

Nox ubi transierit, caelumque rubescere primo
coeperit, et tactae rore querentur aves,
semustamque facem vigilata nocte viator
ponet, et ad solitum rusticus ibit opus,
Pliades incipient umeros relevare paternos,
quae septem dici, sex tamen esse solent:
seu quod in amplexum sex hinc venere deorum
(nam Steropen Marti concubuisse ferunt,
Neptuno Alcyonen et te, formosa Celaeno,
Maian et Electran Taygetenque Iovi),
septima mortali Merope tibi, Sisyphe, nupsit;
paenitet, et facti sola pudore latet:
sive quod Electra Troiae spectare ruinas
non tulit, ante oculos opposuitque manum.

(3. EC) 4. FC

Ter sine perpetuo caelum versetur in axe,
ter iungat Titan terque resolvat equos,
protinus inflexo Berecyntia tibia cornu
flabit, et Idaeae festa parentis erunt.
ibunt semimares et inania tympana tundent,
aeraque tinnitus aere repulsa dabunt;
ipsa sedens molli comitum cervice feretur
Urbis per medias exululata vias.
scaena sonat, ludique vocant: spectate, Quirites,
et fora Marte suo litigiosa vacent.
quaerere multa libet, sed me sonus aeris acuti
terret et horrendo lotos adunca sono.
'da, dea, quam sciter.' doctas Cybeleia neptes
vidit et has curae iussit adesse meae.

'pandite mandati memores, Heliconis alumnae,
gaudeat assiduo cur dea Magna sono.'
sic ego. sic Erato (mensis Cythereius illi
cessit, quod teneri nomen amoris habet):
'reddita Saturno sors haec erat: "optime regum,
a nato sceptris excutiere tuis."
ille suam metuens, ut quaeque erat edita, prolem
devorat, immersam visceribusque tenet.
saepe Rhea questa est totiens fecunda nec umquam
mater, et indoluit fertilitate sua.
Iuppiter ortus erat: (pro magno teste vetustas
creditur; acceptam parce movere fidem)
veste latens saxum caelesti gutture sedit:
sic genitor fatis decipiendus erat.
ardua iamdudum resonat tinnitibus Ide,
tutus ut infanti vagiat ore puer.
pars clipeos sudibus, galeas pars tundit inanes:
hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus.
res latuit, priscique manent imitamina facti:
aera deae comites raucaque terga movent.
cymbala pro galeis, pro scutis tympana pulsant:
tibia dat Phrygios, ut dedit ante, modos.'
desierat; coepi: 'cur huic genus acre leonum
praebent insolitas ad iuga curva iubas?'
desieram; coepit: 'feritas mollita per illam
creditur; id curru testificata suo est.'
'at cur turrifera caput est onerata corona?
an primis turres urbibus illa dedit?'
adnuit. 'unde venit' dixi 'sua membra secandi
impetus?' ut tacui, Pieris orsa loqui:
'Phryx puer in silvis, facie spectabilis, Attis
turrigeram casto vinxit amore deam;
hunc sibi servari voluit, sua templa tueri,
et dixit "semper fac puer esse velis."
ille fidem iussis dedit, et "si mentiar", inquit
"ultima, qua fallam, sit Venus illa mihi."
fallit, et in nympha Sagaritide desinit esse
quod fuit: hinc poenas exigit ira deae.
Naida volneribus succidit in arbore factis,
illa perit; fatum Naidos arbor erat;
hic furit, et credens thalami procumbere tectum
effugit, et cursu Dindyma summa petit;
et modo "tolle faces", "remove" modo "verbera" clamat,
saepe ~Palaestinas~ iurat adesse deas.
ille etiam saxo corpus laniavit acuto,

longaque in immundo pulvere tracta coma est,
voxque fuit "merui: meritas do sanguine poenas.
ah pereant partes quae nocuere mihi!"
"ah pereant" dicebat adhuc; onus inguinis aufert,
nullaque sunt subito signa relicta viri.
venit in exemplum furor hic, mollesque ministri
caedunt iactatis vilia membra comis.'
talibus Aoniae facunda voce Camenae
reddita quaesiti causa furoris erat.
'hoc quoque, dux operis, moneas precor, unde petita
venerit; an nostra semper in urbe fuit?'
'Dindymon et Cybelen et amoenam fontibus Iden
semper et Iliacas Mater amavit opes:
cum Troiam Aeneas Italos portaret in agros,
est dea sacriferas paene secuta rates,
sed nondum fatis Latio sua numina posci
senserat, adsuetis substiteratque locis.
post, ut Roma potens opibus iam saecula quinque
vidit et edomito sustulit orbe caput,
carminis Euboici fatalia verba sacerdos
inspicit; inspectum tale fuisse ferunt:
"mater abest: matrem iubeo, Romane, requiras.
cum veniet, casta est accipienda manu."
obscurae sortis patres ambagibus errant,
quaeve parens absit, quove petenda loco.
consulitur Paean, "divum" que "arcessite Matrem"
inquit; "in Idaeo est invenienda iugo."
mittuntur proceres. Phrygiae tum sceptra tenebat
Attalus; Ausoniis rem negat ille viris.
mira canam: longo tremuit cum murmure tellus,
et sic est adytis diva locuta suis:
"ipsa peti volui: ne sit mora; mitte volentem:
dignus Roma locus quo deus omnis eat."
ille soni terrore pavens "proficiscere" dixit;
"nostra eris: in Phrygios Roma refertur avos."
protinus innumerae caedunt pineta secures
illa, quibus fugiens Phryx pius usus erat.
mille manus coeunt, et picta coloribus ustis
caelestum Matrem concava puppis habet.
illa sui per aquas fertur tutissima nati,
longaque Phrixeae stagna sororis adit,
Rhoeteumque capax Sigeaque litora transit,
et Tenedum et veteres Eetionis opes.
Cyclades excipiunt, Lesbo post terga relicta,
quaeque Carysteis frangitur unda vadis;

transit et Icarium, lapsas ubi perdidit alas
    Icarus, et vastae nomina fecit aquae.
tum laeva Creten, dextra Pelopeidas undas
    deserit, et Veneris sacra Cythera petit.
hinc mare Trinacrium, candens ubi tinguere ferrum
    Brontes et Steropes Acmonidesque solent,
aequoraque Afra legit, Sardoaque regna sinistris
    respicit a remis, Ausoniamque tenet.
ostia contigerat, qua se Tiberinus in altum
    dividit et campo liberiore natat:
omnis eques mixtaque gravis cum plebe senatus
    obvius ad Tusci fluminis ora venit.
procedunt pariter matres nataeque nurusque
    quaeque colunt sanctos virginitate focos.
sedula fune viri contento bracchia lassant:
    vix subit adversas hospita navis aquas.
sicca diu fuerat tellus, sitis usserat herbas:
    sedit limoso pressa carina vado.
quisquis adest operi, plus quam pro parte laborat,
    adiuvat et fortes voce sonante manus:
illa velut medio stabilis sedet insula ponto;
    attoniti monstro stantque paventque viri.
Claudia Quinta genus Clauso referebat ab alto
    (nec facies impar nobilitate fuit),
casta quidem, sed non et credita: rumor iniquus
    laeserat, et falsi criminis acta rea est.
cultus et ornatis varie prodisse capillis
    obfuit ad rigidos promptaque lingua senes.
conscia mens recti famae mendacia risit,
    sed nos in vitium credula turba sumus.
haec ubi castarum processit ab agmine matrum
    et manibus puram fluminis hausit aquam,
ter caput inrorat, ter tollit in aethera palmas
    (quicumque aspiciunt, mente carere putant),
summissoque genu voltus in imagine divae
    figit, et hos edit crine iacente sonos:
"supplicis, alma, tuae, genetrix fecunda deorum,
    accipe sub certa condicione preces.
casta negor: si tu damnas, meruisse fatebor;
    morte luam poenas iudice victa dea;
sed si crimen abest, tu nostrae pignora vitae
    re dabis, et castas casta sequere manus."
dixit, et exiguo funem conamine traxit;
    mira, sed et scaena testificata loquar:
mota dea est, sequiturque ducem laudatque sequendo;

index laetitiae fertur ad astra sonus.
fluminis ad flexum veniunt (Tiberina priores
Atria dixerunt), unde sinister abit.
nox aderat: querno religant in stipite funem,
dantque levi somno corpora functa cibo.
lux aderat: querno solvunt a stipite funem,
ante tamen posito tura dedere foco,
ante coronarunt puppem, sine labe iuvencam
mactarunt operum coniugiique rudem.
est locus, in Tiberim qua lubricus influit Almo
et nomen magno perdit in amne minor.
illic purpurea canus cum veste sacerdos
Almonis dominam sacraque lavit aquis.
exululant comites, furiosaque tibia flatur,
et feriunt molles taurea terga manus.
Claudia praecedit laeto celeberrima voltu,
credita vix tandem teste pudica dea;
ipsa sedens plaustro porta est invecta Capena:
sparguntur iunctae flore recente boves.
Nasica accepit; templi non perstitit auctor:
Augustus nunc est, ante Metellus erat.'
substitit hic Erato. mora fit, si cetera quaeram.
'dic' inquam 'parva cur stipe quaerat opes.'
'contulit aes populus, de quo delubra Metellus
fecit' ait; 'dandae mos stipis inde manet.'
cur vicibus factis ineant convivia, quaero,
tum magis indictas concelebrentque dapes.
'quod bene mutarit sedem Berecyntia', dixit
'captant mutatis sedibus omen idem.'
institeram, quare primi Megalesia ludi
urbe forent nostra, cum dea (sensit enim)
'illa deos' inquit 'peperit: cessere parenti,
principiumque dati Mater honoris habet.'
'cur igitur Gallos qui se excidere vocamus,
cum tanto a Phrygia Gallica distet humus?'
'inter' ait 'viridem Cybelen altasque Celaenas
amnis it insana, nomine Gallus, aqua.
qui bibit inde, furit: procul hinc discedite, quis est
cura bonae mentis: qui bibit inde, furit.'
'non pudet herbosum' dixi 'posuisse moretum
in dominae mensis: an sua causa subest?'
'lacte mero veteres usi narrantur et herbis,
sponte sua siquas terra ferebat' ait;
'candidus elisae miscetur caseus herbae,
cognoscat priscos ut dea prisca cibos.'

5. G NON : N

Postera cum caelo motis Pallantias astris
fulserit, et niveos Luna levarit equos,
qui dicet 'quondam sacrata est colle Quirini
hac Fortuna die Publica', verus erit.

6. H NP (7. AN) (8. BN) 9. CN

Tertia lux (memini) ludis erat, ac mihi quidam
spectanti senior continuusque loco
'haec' ait 'illa dies, Libycis qua Caesar in oris
perfida magnanimi contudit arma Iubae.
dux mihi Caesar erat, sub quo meruisse tribunus
glorior: officio praefuit ille meo.
hanc ego militia sedem, tu pace parasti,
inter bis quinos usus honore viros.'
plura locuturi subito seducimur imbre:
pendula caelestes Libra movebat aquas.
Ante tamen quam summa dies spectacula sistat
ensifer Orion aequore mersus erit.

10. DN

Proxima victricem cum Romam inspexerit Eos
et dederit Phoebo stella fugata locum,
Circus erit pompa celeber numeroque deorum,
primaque ventosis palma petetur equis.

11. EN 12. FN

Hinc Cereris ludi: non est opus indice causae;
sponte deae munus promeritumque patet.
panis erat primis virides mortalibus herbae,
quas tellus nullo sollicitante dabat;
et modo carpebant vivax e caespite gramen,
nunc epulae tenera fronde cacumen erant.
postmodo glans nota est: bene erat iam glande reperta,
duraque magnificas quercus habebat opes.
prima Ceres homine ad meliora alimenta vocato
mutavit glandes utiliore cibo.
illa iugo tauros collum praebere coegit:
tum primum soles eruta vidit humus.
aes erat in pretio, Chalybeia massa latebat:
eheu, perpetuo debuit illa tegi.

pace Ceres laeta est; et vos orate, coloni,
perpetuam pacem pacificumque ducem.
farra deae micaeque licet salientis honorem
detis et in veteres turea grana focos;
et, si tura aberunt, unctas accendite taedas:
parva bonae Cereri, sint modo casta, placent.
a bove succincti cultros removete ministri:
bos aret; ignavam sacrificate suem.
apta iugo cervix non est ferienda securi:
vivat et in dura saepe laboret humo.
Exigit ipse locus raptus ut virginis edam:
plura recognosces, pauca docendus eris.
terra tribus scopulis vastum procurrit in aequor
Trinacris, a positu nomen adepta loci,
grata domus Cereri: multas ea possidet urbes,
in quibus est culto fertilis Henna solo.
frigida caelestum matres Arethusa vocarat:
venerat ad sacras et dea flava dapes.
filia, consuetis ut erat comitata puellis,
errabat nudo per sua prata pede.
valle sub umbrosa locus est aspergine multa
uvidus ex alto desilientis aquae.
tot fuerant illic, quot habet natura, colores,
pictaque dissimili flore nitebat humus.
quam simul aspexit, 'comites, accedite' dixit
'et mecum plenos flore referte sinus.'
praeda puellares animos prolectat inanis,
et non sentitur sedulitate labor.
haec implet lento calathos e vimine nexos,
haec gremium, laxos degravat illa sinus;
illa legit calthas, huic sunt violaria curae,
illa papavereas subsecat ungue comas;
has, hyacinthe, tenes; illas, amarante, moraris;
pars thyma, pars rhoean et meliloton amat;
plurima lecta rosa est, sunt et sine nomine flores:
ipsa crocos tenues liliaque alba legit.
carpendi studio paulatim longius itur,
et dominam casu nulla secuta comes.
hanc videt et visam patruus velociter aufert
regnaque caeruleis in sua portat equis.
illa quidem clamabat 'io, carissima mater,
auferor!', ipsa suos absciderat que sinus:
panditur interea Diti via, namque diurnum
lumen inadsueti vix patiuntur equi.
at, chorus aequalis, cumulatae flore ministrae

'Persephone', clamant 'ad tua dona veni.'
ut clamata silet, montes ululatibus implent,
et feriunt maesta pectora nuda manu.
attonita est plangore Ceres (modo venerat Hennam)
nec mora, 'me miseram! filia' dixit 'ubi es?'
mentis inops rapitur, quales audire solemus
Threicias fusis maenadas ire comis.
ut vitulo mugit sua mater ab ubere rapto
et quaerit fetus per nemus omne suos,
sic dea nec retinet gemitus, et concita cursu
fertur, et e campis incipit, Henna, tuis.
inde puellaris nacta est vestigia plantae
et pressam noto pondere vidit humum;
forsitan illa dies erroris summa fuisset,
si non turbassent signa reperta sues.
iamque Leontinos Amenanaque flumina cursu
praeterit et ripas, herbifer Aci, tuas:
praeterit et Cyanen et fontes lenis Anapi
et te, verticibus non adeunde Gela.
liquerat Ortygien Megareaque Pantagienque,
quaque Symaetheas accipit aequor aquas,
antraque Cyclopum positis exusta caminis,
quique locus curvae nomina falcis habet,
Himeraque et Didymen Acragantaque Tauromenumque,
sacrarumque Mylas pascua laeta boum:
hinc Camerinan adit Thapsonque et Heloria tempe,
quaque iacet Zephyro semper apertus Eryx.
iamque Peloriadem Lilybaeaque, iamque Pachynon
lustrarat, terrae cornua prima suae:
quacumque ingreditur, miseris loca cuncta querellis
implet, ut amissum cum gemit ales Ityn.
perque vices modo 'Persephone!' modo 'filia!' clamat,
clamat et alternis nomen utrumque ciet;
sed neque Persephone Cererem nec filia matrem
audit, et alternis nomen utrumque perit;
unaque, pastorem vidisset an arva colentem,
vox erat 'hac gressus ecqua puella tulit?'
iam color unus inest rebus tenebrisque teguntur
omnia, iam vigiles conticuere canes:
alta iacet vasti super ora Typhoeos Aetne,
cuius anhelatis ignibus ardet humus;
illic accendit geminas pro lampade pinus:
hinc Cereris sacris nunc quoque taeda datur.
est specus exesi structura pumicis asper,
non homini regio, non adeunda ferae:

quo simul ac venit, frenatos curribus angues
    iungit et aequoreas sicca pererrat aquas.
effugit et Syrtes et te, Zanclaea Charybdi,
    et vos, Nisei, naufraga monstra, canes,
Hadriacumque patens late bimaremque Corinthum:
    sic venit ad portus, Attica terra, tuos.
hic primum sedit gelido maestissima saxo:
    illud Cecropidae nunc quoque triste vocant.
sub Iove duravit multis immota diebus,
    et lunae patiens et pluvialis aquae.
sors sua cuique loco est: quod nunc Cerialis Eleusin
    dicitur, hoc Celei rura fuere senis.
ille domum glandes excussaque mora rubetis
    portat et arsuris arida ligna focis.
filia parva duas redigebat monte capellas,
    et tener in cunis filius aeger erat.
'mater' ait virgo (mota est dea nomine matris),
    'quid facis in solis incomitata locis?'
perstitit et senior, quamvis onus urget, et orat
    tecta suae subeat quantulacumque casae.
illa negat (simularat anum mitraque capillos
    presserat); instanti talia dicta refert:
'sospes eas semperque parens; mihi filia rapta est.
    heu, melior quanto sors tua sorte mea est!'
dixit, et ut lacrimae (neque enim lacrimare deorum est)
    decidit in tepidos lucida gutta sinus.
flent pariter molles animis virgoque senexque;
    e quibus haec iusti verba fuere senis:
'sic tibi, quam raptam quaeris, sit filia sospes;
    surge, nec exiguae despice tecta casae.'
cui dea 'duc' inquit; 'scisti qua cogere posses',
    seque levat saxo subsequiturque senem.
dux comiti narrat quam sit sibi filius aeger,
    nec capiat somnos invigiletque malis.
illa soporiferum, parvos initura penates,
    colligit agresti lene papaver humo.
dum legit, oblito fertur gustasse palato
    longamque imprudens exsoluisse famem;
quae quia principio posuit ieiunia noctis,
    tempus habent mystae sidera visa cibi.
limen ut intravit, luctus videt omnia plena;
    iam spes in puero nulla salutis erat.
matre salutata (mater Metanira vocatur)
    iungere dignata est os puerile suo.
pallor abit, subitasque vident in corpore vires:

tantus caelesti venit ab ore vigor.
tota domus laeta est, hoc est, materque paterque
nataque: tres illi tota fuere domus.
mox epulas ponunt, liquefacta coagula lacte
pomaque et in ceris aurea mella suis.
abstinet alma Ceres, somnique papavera causas
dat tibi cum tepido lacte bibenda, puer.
noctis erat medium placidique silentia somni:
Triptolemum gremio sustulit illa suo,
terque manu permulsit eum, tria carmina dixit,
carmina mortali non referenda sono,
inque foco corpus pueri vivente favilla
obruit, humanum purget ut ignis onus.
excutitur somno stulte pia mater, et amens
'quid facis?' exclamat, membraque ab igne rapit.
cui dea 'dum non es', dixit 'scelerata fuisti:
inrita materno sunt mea dona metu.
iste quidem mortalis erit: sed primus arabit
et seret et culta praemia tollet humo.'
dixit et egrediens nubem trahit, inque dracones
transit et aligero tollitur axe Ceres.
Sunion expositum Piraeaque tuta recessu
linquit et in dextrum quae iacet ora latus;
hinc init Aegaeum, quo Cycladas aspicit omnes,
Ioniumque rapax Icariumque legit,
perque urbes Asiae longum petit Hellespontum,
diversumque locis alta pererrat iter.
nam modo turilegos Arabas, modo despicit Indos;
hinc Libys, hinc Meroe siccaque terra subest;
nunc adit Hesperios, Rhenum Rhodanumque Padumque
teque, future parens, Thybri, potentis aquae.
quo feror? immensum est erratas dicere terras:
praeteritus Cereri nullus in orbe locus.
errat et in caelo, liquidique immunia ponti
adloquitur gelido proxima signa polo:
'Parrhasides stellae, namque omnia nosse potestis,
aequoreas numquam cum subeatis aquas,
Persephonen natam miserae monstrate parenti.'
dixerat. huic Helice talia verba refert:
'crimine nox vacua est; Solem de virgine rapta
consule, qui late facta diurna videt.'
Sol aditus 'quam quaeris', ait 'ne vana labores,
nupta Iovis fratri tertia regna tenet.'
questa diu secum, sic est adfata Tonantem
(maximaque in voltu signa dolentis erant):

'si memor es de quo mihi sit Proserpina nata,
dimidium curae debet habere tuae.
orbe pererrato sola est iniuria facti
cognita: commissi praemia raptor habet.
at neque Persephone digna est praedone marito,
nec gener hoc nobis more parandus erat.
quid gravius victore Gyge captiva tulissem
quam nunc te caeli sceptra tenente tuli?
verum impune ferat, nos haec patiemur inultae;
reddat et emendet facta priora novis.'
Iuppiter hanc lenit, factumque excusat amore,
nec gener est nobis ille pudendus ait;
'non ego nobilior: posita est mihi regia caelo,
possidet alter aquas, alter inane chaos.
sed si forte tibi non est mutabile pectus,
statque semel iuncti rumpere vincla tori,
hoc quoque temptemus, siquidem ieiuna remansit;
si minus, inferni coniugis uxor erit.'
Tartara iussus adit sumptis Caducifer alis,
speque redit citius visaque certa refert:
'rapta tribus' dixit 'solvit ieiunia granis,
Punica quae lento cortice poma tegunt.'
non secus indoluit quam si modo rapta fuisset
maesta parens, longa vixque refecta mora est.
atque ita 'nec nobis caelum est habitabile' dixit;
'Taenaria recipi me quoque valle iube.'
et factura fuit, pactus nisi Iuppiter esset
bis tribus ut caelo mensibus illa foret.
tum demum voltumque Ceres animumque recepit,
imposuitque suae spicea serta comae:
largaque provenit cessatis messis in arvis,
et vix congestas area cepit opes.
alba decent Cererem: vestes Cerialibus albas
sumite; nunc pulli velleris usus abest.

13. G EID : NP

Occupat Apriles Idus cognomine Victor
Iuppiter: hac illi sunt data templa die.
hac quoque, ni fallor, populo dignissima nostro
atria Libertas coepit habere sua.

14. HN

Luce secutura tutos pete, navita, portus:
    ventus ab occasu grandine mixtus erit.
scilicet ut fuerit, tamen hac Mutinensia Caesar
    grandine militia perculit arma sua.

15. A FORD : NP 16. BN

Tertia post Veneris cum lux surrexerit Idus,
    pontifices, forda sacra litate bove.
forda ferens bos est fecundaque dicta ferendo:
    hinc etiam fetus nomen habere putant.
nunc gravidum pecus est, gravidae quoque semine terrae:
    Telluri plenae victima plena datur.
pars cadit arce Iovis, ter denas curia vaccas
    accipit et largo sparsa cruore madet.
ast ubi visceribus vitulos rapuere ministri,
    sectaque fumosis exta dedere focis,
igne cremat vitulos quae natu maxima Virgo est,
    luce Palis populos purget ut ille cinis.
rege Numa, fructu non respondente labori,
    inrita decepti vota colentis erant.
nam modo siccus erat gelidis Aquilonibus annus,
    nunc ager assidua luxuriabat aqua;
saepe Ceres primis dominum fallebat in herbis,
    et levis obsesso stabat avena solo,
et pecus ante diem partus edebat acerbos,
    agnaque nascendo saepe necabat ovem.
silva vetus nullaque diu violata securi
    stabat, Maenalio sacra relicta deo:
ille dabat tacitis animo responsa quieto
    noctibus; hic geminas rex Numa mactat oves.
prima cadit Fauno, leni cadit altera Somno;
    sternitur in duro vellus utrumque solo.
bis caput intonsum fontana spargitur unda,
    bis sua faginea tempora fronde premit.
usus abest Veneris, nec fas animalia mensis
    ponere, nec digitis anulus ullus inest;
veste rudi tectus supra nova vellera corpus
    ponit, adorato per sua verba deo.
interea placidam redimita papavere frontem
    Nox venit, et secum somnia nigra trahit;
Faunus adest, oviumque premens pede vellera duro
    edidit a dextro talia verba toro:
'morte boum tibi, rex, Tellus placanda duarum:
    det sacris animas una iuvenca duas.'

excutitur terrore quies: Numa visa revolvit,
et secum ambages caecaque iussa refert.
expedit errantem nemori gratissima coniunx
et dixit 'gravidae posceris exta bovis.'
exta bovis gravidae dantur; fecundior annus
provenit, et fructum terra pecusque ferunt.
Hanc quondam Cytherea diem properantius ire
iussit et admissos praecipitavit equos,
ut titulum imperii cum primum luce sequenti
Augusto iuveni prospera bella darent.

17. CN (18. DN)

Sed iam praeteritas quartus tibi Lucifer Idus
respicit; hac Hyades Dorida nocte tenent.

19. E CER : NP

Tertia post Hyadas cum lux erit orta remotas,
carcere partitos Circus habebit equos.
cur igitur missae vinctis ardentia taedis
terga ferant volpes causa docenda mihi est.
frigida Carseolis nec olivis apta ferendis
terra, sed ad segetes ingeniosus ager;
hac ego Paelignos, natalia rura, petebam,
parva, sed assiduis obvia semper aquis.
hospitis antiqui solitas intravimus aedes;
dempserat emeritis iam iuga Phoebus equis.
is mihi multa quidem, sed et haec narrare solebat,
unde meum praesens instrueretur opus:
'hoc' ait 'in campo' (campumque ostendit) 'habebat
rus breve cum duro parca colona viro.
ille suam peragebat humum, sive usus aratri,
seu curvae falcis, sive bidentis erat;
haec modo verrebat stantem tibicine villam,
nunc matris plumis ova fovenda dabat,
aut virides malvas aut fungos colligit albos
aut humilem grato calfacit igne focum;
et tamen assiduis exercet bracchia telis,
adversusque minas frigoris arma parat.
filius huius erat primo lascivus in aevo,
addideratque annos ad duo lustra duos.
is capit extremi volpem convalle salicti:
abstulerat multas illa cohortis aves.
captivam stipula fenoque involvit et ignes

admovet: urentes effugit illa manus:
qua fugit, incendit vestitos messibus agros;
damnosis vires ignibus aura dabat.
factum abiit, monimenta manent: ~nam dicere certam~
nunc quoque lex volpem Carseolana vetat,
utque luat poenas, gens haec Cerialibus ardet,
quoque modo segetes perdidit ipsa perit.'

20. FN

Proxima cum veniet terras visura patentes
Memnonis in roseis lutea mater equis,
de duce lanigeri pecoris, qui prodidit Hellen,
sol abit: egresso victima maior adest.
vacca sit an taurus non est cognoscere promptum:
pars prior apparet, posteriora latent.
seu tamen est taurus sive est hoc femina signum,
Iunone invita munus amoris habet.

21. G PAR : NP

Nox abiit, oriturque aurora: Parilia poscor;
non poscor frustra, si favet alma Pales.
alma Pales, faveas pastoria sacra canenti,
prosequor officio si tua festa meo.
certe ego de vitulo cinerem stipulasque fabales
saepe tuli plena, februa tosta, manu;
certe ego transilui positas ter in ordine flammas,
udaque roratas laurea misit aquas.
mota dea est, operique favet. navalibus exit
puppis; habent ventos iam mea vela suos.
i, pete virginea, populus, suffimen ab ara;
Vesta dabit, Vestae munere purus eris.
sanguis equi suffimen erit vitulique favilla,
tertia res durae culmen inane fabae.
pastor, oves saturas ad prima crepuscula lustra:
unda prius spargat, virgaque verrat humum;
frondibus et fixis decorentur ovilia ramis,
et tegat ornatas longa corona fores.
caerulei fiant puro de sulpure fumi,
tactaque fumanti sulpure balet ovis.
ure mares oleas taedamque herbasque Sabinas,
et crepet in mediis laurus adusta focis;
libaque de milio milii fiscella sequatur:
rustica praecipue est hoc dea laeta cibo.

adde dapes mulctramque suas, dapibusque resectis
silvicolam tepido lacte precare Palem.
'consule' dic 'pecori pariter pecorisque magistris:
effugiat stabulis noxa repulsa meis.
sive sacro pavi, sedive sub arbore sacra,
pabulaque e bustis inscia carpsit ovis;
si nemus intravi vetitum, nostrisve fugatae
sunt oculis nymphae semicaperque deus;
si mea falx ramo lucum spoliavit opaco,
unde data est aegrae fiscina frondis ovi,
da veniam culpae: nec, dum degrandinat, obsit
agresti fano subposuisse pecus.
nec noceat turbasse lacus: ignoscite, nymphae,
mota quod obscuras ungula fecit aquas.
tu, dea, pro nobis fontes fontanaque placa
numina, tu sparsos per nemus omne deos.
nec dryadas nec nos videamus labra Dianae
nec Faunum, medio cum premit arva die.
pelle procul morbos; valeant hominesque gregesque,
et valeant vigiles, provida turba, canes.
neve minus multos redigam quam mane fuerunt,
neve gemam referens vellera rapta lupo.
absit iniqua fames: herbae frondesque supersint,
quaeque lavent artus quaeque bibantur aquae.
ubera plena premam, referat mihi caseus aera,
dentque viam liquido vimina rara sero;
sitque salax aries, conceptaque semina coniunx
reddat, et in stabulo multa sit agna meo;
lanaque proveniat nullas laesura puellas,
mollis et ad teneras quamlibet apta manus.
quae precor, eveniant, et nos faciamus ad annum
pastorum dominae grandia liba Pali.'
his dea placanda est: haec tu conversus ad ortus
dic quater et vivo perlue rore manus.
tum licet adposita, veluti cratere, camella
lac niveum potes purpureamque sapam;
moxque per ardentes stipulae crepitantis acervos
traicias celeri strenua membra pede.
expositus mos est; moris mihi restat origo:
turba facit dubium coeptaque nostra tenet.
omnia purgat edax ignis vitiumque metallis
excoquit: idcirco cum duce purgat oves?
an, quia cunctarum contraria semina rerum
sunt duo discordes, ignis et unda, dei,
iunxerunt elementa patres, aptumque putarunt

ignibus et sparsa tangere corpus aqua?
an, quod in his vitae causa est, haec perdidit exul,
his nova fit coniunx, haec duo magna putant?
vix equidem credo: sunt qui Phaethonta referri
credant et nimias Deucalionis aquas.
pars quoque, cum saxis pastores saxa feribant,
scintillam subito prosiluisse ferunt;
prima quidem periit, stipulis excepta secunda est:
hoc argumentum flamma Parilis habet?
an magis hunc morem pietas Aeneia fecit,
innocuum victo cui dedit ignis iter?
num tamen est vero propius, cum condita Roma est,
transferri iussos in nova tecta Lares,
mutantesque domum tectis agrestibus ignem
et cessaturae subposuisse casae,
per flammas saluisse pecus, saluisse colonos?
quod fit natali nunc quoque, Roma, tuo.
ipse locum casus vati facit: Urbis origo
venit; ades factis, magne Quirine, tuis.
iam luerat poenas frater Numitoris, et omne
pastorum gemino sub duce volgus erat;
contrahere agrestes et moenia ponere utrique
convenit: ambigitur moenia ponat uter.
'nil opus est' dixit 'certamine' Romulus 'ullo;
magna fides avium est: experiamur aves.'
res placet: alter init nemorosi saxa Palati;
alter Aventinum mane cacumen init.
sex Remus, hic volucres bis sex videt ordine; pacto
statur, et arbitrium Romulus urbis habet.
apta dies legitur qua moenia signet aratro:
sacra Palis suberant; inde movetur opus.
fossa fit ad solidum, fruges iaciuntur in ima
et de vicino terra petita solo;
fossa repletur humo, plenaeque imponitur ara,
et novus accenso fungitur igne focus.
inde premens stivam designat moenia sulco;
alba iugum niveo cum bove vacca tulit.
vox fuit haec regis: 'condenti, Iuppiter, urbem,
et genitor Mavors Vestaque mater, ades,
quosque pium est adhibere deos, advertite cuncti:
auspicibus vobis hoc mihi surgat opus.
longa sit huic aetas dominaeque potentia terrae,
sitque sub hac oriens occiduusque dies.'
ille precabatur, tonitru dedit omina laevo
Iuppiter, et laevo fulmina missa polo.

augurio laeti iaciunt fundamina cives,
    et novus exiguo tempore murus erat.
hoc Celer urget opus, quem Romulus ipse vocarat,
    'sint' que, 'Celer, curae' dixerat 'ista tuae,
neve quis aut muros aut factam vomere fossam
    transeat; audentem talia dede neci.'
quod Remus ignorans humiles contemnere muros
    coepit, et 'his populus' dicere 'tutus erit?'
nec mora, transiluit: rutro Celer occupat ausum;
    ille premit duram sanguinulentus humum.
haec ubi rex didicit, lacrimas introrsus obortas
    devorat et clausum pectore volnus habet.
flere palam non volt exemplaque fortia servat,
    'sic' que 'meos muros transeat hostis' ait.
dat tamen exsequias; nec iam suspendere fletum
    sustinet, et pietas dissimulata patet;
osculaque adplicuit posito suprema feretro,
    atque ait 'invito frater adempte, vale',
arsurosque artus unxit: fecere, quod ille,
    Faustulus et maestas Acca soluta comas.
tum iuvenem nondum facti flevere Quirites;
    ultima plorato subdita flamma rogo est.
urbs oritur (quis tunc hoc ulli credere posset?)
    victorem terris impositura pedem.
cuncta regas et sis magno sub Caesare semper,
    saepe etiam plures nominis huius habe;
et, quotiens steteris domito sublimis in orbe,
    omnia sint umeris inferiora tuis.

(22. HN) 23. A VIN : FP (ut vid.)

Dicta Pales nobis: idem Vinalia dicam.
    una tamen media est inter utramque dies.
numina, volgares, Veneris celebrate, puellae:
    multa professarum quaestibus apta Venus.
poscite ture dato formam populique favorem,
    poscite blanditias dignaque verba ioco;
cumque sua dominae date grata sisymbria myrto
    tectaque composita iuncea vincla rosa.
templa frequentari Collinae proxima portae
    nunc decet; a Siculo nomina colle tenent,
utque Syracusas Arethusidas abstulit armis
    Claudius et bello te quoque cepit, Eryx,
carmine vivacis Venus est translata Sibyllae,
    inque suae stirpis maluit urbe coli.

cur igitur Veneris festum Vinalia dicant
    quaeritis, et quare sit Iovis ista dies?
Turnus an Aeneas Latiae gener esset Amatae
    bellum erat: Etruscas Turnus adorat opes.
clarus erat sumptisque ferox Mezentius armis,
    et vel equo magnus vel pede maior erat;
quem Rutuli Turnusque suis adsciscere temptat
    partibus. haec contra dux ita Tuscus ait:
'stat mihi non parvo virtus mea: volnera testor
    armaque, quae sparsi sanguine saepe meo.
qui petis auxilium, non grandia divide mecum
    praemia, de lacubus proxima musta tuis.
nulla mora est operae: vestrum est dare, vincere nostrum.
    quam velit Aeneas ista negata mihi!'
adnuerant Rutuli. Mezentius induit arma,
    induit Aeneas adloquiturque Iovem:
'hostica Tyrrheno vota est vindemia regi:
    Iuppiter, e Latio palmite musta feres.'
vota valent meliora: cadit Mezentius ingens
    atque indignanti pectore plangit humum.
venerat Autumnus calcatis sordidus uvis:
    redduntur merito debita vina Iovi.
dicta dies hinc est Vinalia; Iuppiter illa
    vindicat, et festis gaudet inesse suis.

(24. BC) 25. C ROB : NP

Sex ubi, quae restant, luces Aprilis habebit,
    in medio cursu tempora veris erunt,
et frustra pecudem quaeres Athamantidos Helles,
    signaque dant imbres, exoriturque Canis.
hac mihi Nomento Romam cum luce redirem,
    obstitit in media candida turba via:
flamen in antiquae lucum Robiginis ibat,
    exta canis flammis, exta daturus ovis.
protinus accessi, ritus ne nescius essem;
    edidit haec flamen verba, Quirine, tuus:
'aspera Robigo, parcas Cerialibus herbis,
    et tremat in summa leve cacumen humo.
tu sata sideribus caeli nutrita secundi
    crescere, dum fiant falcibus apta, sinas.
vis tua non levis est: quae tu frumenta notasti,
    maestus in amissis illa colonus habet;
nec venti tantum Cereri nocuere nec imbres,
    nec sic marmoreo pallet adusta gelu,

quantum si culmos Titan incalfacit udos:
    tum locus est irae, diva timenda, tuae.
parce, precor, scabrasque manus a messibus aufer,
    neve noce cultis; posse nocere sat est.
nec teneras segetes, sed durum amplectere ferrum,
    quodque potest alios perdere perde prior.
utilius gladios et tela nocentia carpes:
    nil opus est illis; otia mundus agit.
sarcula nunc durusque bidens et vomer aduncus,
    ruris opes, niteant; inquinet arma situs,
conatusque aliquis vagina ducere ferrum
    adstrictum longa sentiat esse mora.
at tu ne viola Cererem, semperque colonus
    absenti possit solvere vota tibi.'
dixerat; a dextra villis mantele solutis
    cumque meri patera turis acerra fuit.
tura focis vinumque dedit fibrasque bidentis
    turpiaque obscenae (vidimus) exta canis.
tum mihi 'cur detur sacris nova victima quaeris?'
    (quaesieram) 'causam percipe' flamen ait.
'est Canis, Icarium dicunt, quo sidere moto
    tosta sitit tellus praecipiturque seges:
pro cane sidereo canis hic imponitur arae,
    et quare fiat nil nisi nomen habet.'

(26. DF) (27. EC) 28. F NP 29. GC 30. HC

Cum Phrygis Assaraci Tithonia fratre relicto
    sustulit immenso ter iubar orbe suum,
mille venit variis florum dea nexa coronis;
    scaena ioci morem liberioris habet.
exit et in Maias sacrum Florale Kalendas:
    tunc repetam, nunc me grandius urget opus.
aufer, Vesta, diem: cognati Vesta recepta est
    limine; sic iusti constituere patres.
Phoebus habet partem: Vestae pars altera cessit:
    quod superest illis, tertius ipse tenet.
state Palatinae laurus, praetextaque quercu
    stet domus: aeternos tres habet una deos.

Quaeritis unde putem Maio data nomina mensi?
non satis est liquido cognita causa mihi.
ut stat et incertus qua sit sibi nescit eundum,
cum videt ex omni parte, viator, iter,
sic, quia posse datur diversas reddere causas,
qua ferar ignoro, copiaque ipsa nocet.
dicite, quae fontes Aganippidos Hippocrenes,
grata Medusaei signa, tenetis, equi.
dissensere deae; quarum Polyhymnia coepit
prima (silent aliae, dictaque mente notant):
'post chaos ut primum data sunt tria corpora mundo
inque novas species omne recessit opus,
pondere terra suo subsedit et aequora traxit:
at caelum levitas in loca summa tulit;
sol quoque cum stellis nulla gravitate retentus
et vos, Lunares, exsiluistis, equi.
sed neque terra diu caelo, nec cetera Phoebo
sidera cedebant: par erat omnis honos.
saepe aliquis solio, quod tu, Saturne, tenebas,
ausus de media plebe sedere deus:
nec latus Oceano quisquam deus advena iunxit,
et Themis extremo saepe recepta loco est,
donec Honor placidoque decens Reverentia voltu
corpora legitimis imposuere toris.
hinc sata Maiestas, hos est dea censa parentes,
quaque die partu est edita, magna fuit.
nec mora, consedit medio sublimis Olympo
aurea, purpureo conspicienda sinu;
consedere simul Pudor et Metus. omne videres
numen ad hanc voltus composuisse suos.
protinus intravit mentes suspectus honorum:
fit pretium dignis, nec sibi quisque placet.
hic status in caelo multos permansit in annos,
dum senior fatis excidit arce deus.
Terra feros partus, immania monstra, Gigantas
edidit ausuros in Iovis ire domum.
mille manus illis dedit et pro cruribus angues,
atque ait "in magnos arma movete deos."
exstruere hi montes ad sidera summa parabant
et magnum bello sollicitare Iovem;
fulmina de caeli iaculatus Iuppiter arce
vertit in auctores pondera vasta suos.
his bene Maiestas armis defensa deorum
restat, et ex illo tempore culta manet.
assidet inde Iovi, Iovis est fidissima custos,

et praestat sine vi sceptra timenda Iovi.
venit et in terras: coluerunt Romulus illam
et Numa, mox alii, tempore quisque suo.
illa patres in honore pio matresque tuetur,
illa comes pueris virginibusque venit;
illa datos fasces commendat eburque curule,
illa coronatis alta triumphat equis.'
finierat voces Polyhymnia: dicta probarunt
Clioque et curvae scita Thalia lyrae.
excipit Uranie: fecere silentia cunctae,
et vox audiri nulla, nisi illa, potest.
'magna fuit quondam capitis reverentia cani,
inque suo pretio ruga senilis erat.
Martis opus iuvenes animosaque bella gerebant,
et pro dis aderant in statione suis;
viribus illa minor nec habendis utilis armis
consilio patriae saepe ferebat opem;
nec nisi post annos patuit tunc curia seros,
nomen et aetatis mite senatus habet.
iura dabat populo senior, finitaque certis
legibus est aetas unde petatur honor,
et medius iuvenum, non indignantibus ipsis,
ibat, et interior, si comes unus erat.
verba quis auderet coram sene digna rubore
dicere? censuram longa senecta dabat.
Romulus hoc vidit selectaque pectora patres
dixit: ad hos urbis summa relata novae.
hinc sua maiores tribuisse vocabula Maio
tangor, et aetati consuluisse suae.
et Numitor dixisse potest "da, Romule, mensem
hunc senibus", nec avum sustinuisse nepos.
nec leve propositi pignus successor honoris
Iunius, a iuvenum nomine dictus, habet.'
tunc sic, neglectos hedera redimita capillos,
prima sui coepit Calliopea chori:
'duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,
qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis;
hinc sata Pleione cum caelifero Atlante
iungitur, ut fama est, Pleiadasque parit.
quarum Maia suas forma superasse sorores
traditur et summo concubuisse Iovi.
haec enixa iugo cupressiferae Cyllenes
aetherium volucri qui pede carpit iter;
Arcades hunc Ladonque rapax et Maenalos ingens
rite colunt, luna credita terra prior.

exul ab Arcadia Latios Euander in agros
venerat, impositos attuleratque deos.
hic, ubi nunc Roma est, orbis caput, arbor et herbae
et paucae pecudes et casa rara fuit:
quo postquam ventum est, "consistite", praescia mater
"nam locus imperii rus erit istud" ait.
et matri et vati paret Nonacrius heros,
inque peregrina constitit hospes humo;
sacraque multa quidem, sed Fauni prima bicornis
has docuit gentes alipedisque dei.
semicaper, coleris cinctutis, Faune, Lupercis,
cum lustrant celebres verbera secta vias;
at tu materno donasti nomine mensem,
inventor curvae, furibus apte, fidis.
nec pietas haec prima tua est: septena putaris,
Pleiadum numerum, fila dedisse lyrae.'
haec quoque desierat: laudata est voce suarum.
quid faciam? turbae pars habet omnis idem.
gratia Pieridum nobis aequaliter adsit,
nullaque laudetur plusve minusve mihi.

1. A K : MAI : F

Ab Iove surgat opus. prima mihi nocte videnda
stella est in cunas officiosa Iovis:
nascitur Oleniae signum pluviale Capellae;
illa dati caelum praemia lactis habet.
Nais Amalthea, Cretaea nobilis Ida,
dicitur in silvis occuluisse Iovem.
huic fuit haedorum mater formosa duorum,
inter Dictaeos conspicienda greges,
cornibus aeriis atque in sua terga recurvis,
ubere, quod nutrix posset habere Iovis.
lac dabat illa deo; sed fregit in arbore cornu,
truncaque dimidia parte decoris erat.
sustulit hoc nymphe cinxitque recentibus herbis,
et plenum pomis ad Iovis ora tulit.
ille ubi res caeli tenuit solioque paterno
sedit, et invicto nil Iove maius erat,
sidera nutricem, nutricis fertile cornu
fecit, quod dominae nunc quoque nomen habet.
Praestitibus Maiae Laribus videre Kalendae
aram constitui parvaque signa deum:
voverat illa quidem Curius, sed multa vetustas
destruit; et saxo longa senecta nocet.

causa tamen positi fuerat cognominis illis
quod praestant oculis omnia tuta suis:
stant quoque pro nobis et praesunt moenibus Urbis,
et sunt praesentes auxiliumque ferunt.
at canis ante pedes saxo fabricatus eodem
stabat: quae standi cum Lare causa fuit?
servat uterque domum, domino quoque fidus uterque:
compita grata deo, compita grata cani.
exagitant et Lar et turba Diania fures:
pervigilantque Lares, pervigilantque canes.
bina gemellorum quaerebam signa deorum
viribus annosae facta caduca morae:
mille Lares Geniumque ducis, qui tradidit illos,
Urbs habet, et vici numina terna colunt.
quo feror? Augustus mensis mihi carminis huius
ius dabit: interea Diva canenda Bona est.
est moles nativa, loco res nomina fecit:
appellant Saxum; pars bona montis ea est.
huic Remus institerat frustra, quo tempore fratri
prima Palatinae signa dedistis aves;
templa patres illic oculos exosa viriles
leniter adclivi constituere iugo.
dedicat haec veteris Crassorum nominis heres,
virgineo nullum corpore passa virum:
Livia restituit, ne non imitata maritum
esset et ex omni parte secuta ~virum~.

2. B F

Postera cum roseam pulsis Hyperionis astris
in matutinis lampada tollet equis,
frigidus Argestes summas mulcebit aristas,
candidaque a Calabris vela dabuntur aquis.
at simul inducent obscura crepuscula noctem,
pars Hyadum toto de grege nulla latet.
ora micant Tauri septem radiantia flammis,
navita quas Hyadas Graius ab imbre vocat;
pars Bacchum nutrisse putat, pars credidit esse
Tethyos has neptes Oceanique senis.
nondum stabat Atlas umeros oneratus Olympo
cum satus est forma conspiciendus Hyas:
hunc stirps Oceani maturis nixibus Aethra
edidit et nymphas, sed prior ortus Hyas.
dum nova lanugo est, pavidos formidine cervos
terret, et est illi praeda benigna lepus:

at postquam virtus annis adolevit, in apros
    audet et hirsutas comminus ire leas;
dumque petit latebras fetae catulosque leaenae,
    ipse fuit Libycae praeda cruenta ferae.
mater Hyan et Hyan maestae flevere sorores
    cervicemque polo suppositurus Atlas.
victus uterque parens tamen est pietate sororum:
    illa dedit caelum, nomina fecit Hyas.
'Mater, ades, florum, ludis celebranda iocosis:
    distuleram partes mense priore tuas.
incipis Aprili, transis in tempora Maii:
    alter te fugiens, cum venit alter habet.
cum tua sint cedantque tibi confinia mensum,
    convenit in laudes ille vel ille tuas.
Circus in hunc exit clamataque palma theatris;
    hoc quoque cum Circi munere carmen eat.
ipsa doce quae sis: hominum sententia fallax;
    optima tu proprii nominis auctor eris.'
sic ego; sic nostris respondit diva rogatis
    (dum loquitur, vernas efflat ab ore rosas):
'Chloris eram quae Flora vocor: corrupta Latino
    nominis est nostri littera Graeca sono.
Chloris eram, nymphe campi felicis, ubi audis
    rem fortunatis ante fuisse viris.
quae fuerit mihi forma, grave est narrare modestae;
    sed generum matri repperit illa deum.
ver erat, errabam; Zephyrus conspexit, abibam;
    insequitur, fugio: fortior ille fuit.
et dederat fratri Boreas ius omne rapinae,
    ausus Erecthea praemia ferre domo.
vim tamen emendat dando mihi nomina nuptae,
    inque meo non est ulla querella toro.
[vere fruor semper: semper nitidissimus annus,
    arbor habet frondes, pabula semper humus.]
est mihi fecundus dotalibus hortus in agris;
    aura fovet, liquidae fonte rigatur aquae:
hunc meus implevit generoso flore maritus,
    atque ait "arbitrium tu, dea, floris habe."
saepe ego digestos volui numerare colores,
    nec potui: numero copia maior erat.
roscida cum primum foliis excussa pruina est
    et variae radiis intepuere comae,
conveniunt pictis incinctae vestibus Horae,
    inque leves calathos munera nostra legunt;
protinus accedunt Charites, nectuntque coronas

sertaque caelestes implicitura comas.
prima per immensas sparsi nova semina gentes:
unius tellus ante coloris erat;
prima Therapnaeo feci de sanguine florem,
et manet in folio scripta querella suo.
tu quoque nomen habes cultos, Narcisse, per hortos,
infelix, quod non alter et alter eras.
quid Crocon aut Attin referam Cinyraque creatum,
de quorum per me volnere surgit honor?
Mars quoque, si nescis, per nostras editus artes:
Iuppiter hoc, ut adhuc, nesciat usque, precor.
sancta Iovem Iuno nata sine matre Minerva
officio doluit non eguisse suo.
ibat ut Oceano quereretur facta mariti;
restitit ad nostras fessa labore fores.
quam simul aspexi, "quid te, Saturnia", dixi
"attulit?" exponit, quem petat, illa, locum;
addidit et causam. verbis solabar amicis.
"non" inquit "verbis cura levanda mea est.
si pater est factus neglecto coniugis usu
Iuppiter, et solus nomen utrumque tenet,
cur ego desperem fieri sine coniuge mater,
et parere intacto, dummodo casta, viro?
omnia temptabo latis medicamina terris,
et freta Tartareos excutiamque sinus."
vox erat in cursu: voltum dubitantis habebam.
"nescioquid, nymphe, posse videris" ait.
ter volui promittere opem, ter lingua retenta est:
ira Iovis magni causa timoris erat.
"fer, precor, auxilium" dixit, "celabitur auctor",
et Stygiae numen testificatur aquae.
"quod petis, Oleniis" inquam "mihi missus ab arvis
flos dabit: est hortis unicus ille meis.
qui dabat, 'hoc' dixit 'sterilem quoque tange iuvencam,
mater erit': tetigi, nec mora, mater erat."
protinus haerentem decerpsi pollice florem;
tangitur, et tacto concipit illa sinu.
iamque gravis Thracen et laeva Propontidos intrat,
fitque potens voti, Marsque creatus erat.
qui memor accepti per me natalis "habeto
tu quoque Romulea" dixit "in urbe locum."
forsitan in teneris tantum mea regna coronis
esse putes. tangit numen et arva meum.
si bene floruerint segetes, erit area dives:
si bene floruerit vinea, Bacchus erit;

si bene floruerint oleae, nitidissimus annus,
pomaque proventum temporis huius habent.
flore semel laeso pereunt viciaeque fabaeque,
et pereunt lentes, advena Nile, tuae.
vina quoque in magnis operose condita cellis
florent, et nebulae dolia summa tegunt.
mella meum munus: volucres ego mella daturas
ad violam et cytisos et thyma cana voco.'
[nos quoque idem facimus tunc, cum iuvenalibus annis
luxuriant animi, corporaque ipsa vigent.]
talia dicentem tacitus mirabar; at illa
'ius tibi discendi, siqua requiris' ait.
'dic, dea', respondi 'ludorum quae sit origo.'
vix bene desieram, rettulit illa mihi:
'cetera luxuriae nondum instrumenta vigebant;
aut pecus aut latam dives habebat humum
(hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est);
sed iam de vetito quisque parabat opes.
venerat in morem populi depascere saltus,
idque diu licuit, poenaque nulla fuit;
vindice servabat nullo sua publica volgus,
iamque in privato pascere inertis erat.
plebis ad aediles perducta licentia talis
Publicios; animus defuit ante viris.
rem populus recipit, multam subiere nocentes:
vindicibus laudi publica cura fuit.
multa data est ex parte mihi, magnoque favore
victores ludos instituere novos;
parte locant clivum, qui tunc erat ardua rupes,
utile nunc iter est, Publiciumque vocant.'
annua credideram spectacula facta: negavit,
addidit et dictis altera verba suis:
'nos quoque tangit honor: festis gaudemus et aris,
turbaque caelestes ambitiosa sumus.
saepe deos aliquis peccando fecit iniquos,
et pro delictis hostia blanda fuit;
saepe Iovem vidi, cum iam sua mittere vellet
fulmina, ture dato sustinuisse manum.
at si neglegimur, magnis iniuria poenis
solvitur, et iustum praeterit ira modum.
respice Thestiaden: flammis absentibus arsit;
causa est, quod Phoebes ara sine igne fuit.
respice Tantaliden: eadem dea vela tenebat;
virgo est, et spretos bis tamen ulta focos.
Hippolyte infelix, velles coluisse Dionen,

cum consternatis diripereris equis.
longa referre mora est correcta oblivia damnis:
me quoque Romani praeteriere patres.
quid facerem, per quod fierem manifesta doloris?
exigerem nostrae qualia damna notae?
excidit officium tristi mihi: nulla tuebar
rura, nec in pretio fertilis hortus erat;
lilia deciderant, violas arere videres,
filaque punicei languida facta croci.
saepe mihi Zephyrus "dotes corrumpere noli
ipsa tuas" dixit: dos mihi vilis erat.
florebant oleae, venti nocuere protervi:
florebant segetes, grandine laesa seges.
in spe vitis erat, caelum nigrescit ab Austris
et subita frondes decutiuntur aqua.
nec volui fieri nec sum crudelis in ira;
cura repellendi sed mihi nulla fuit.
convenere patres, et, si bene floreat annus,
numinibus nostris annua festa vovent.
adnuimus voto: consul cum consule ludos
Postumio Laenas persoluere mihi.'
Quaerere conabar quare lascivia maior
his foret in ludis liberiorque iocus;
sed mihi succurrit numen non esse severum,
aptaque deliciis munera ferre deam.
tempora sutilibus cinguntur tota coronis,
et latet iniecta splendida mensa rosa;
ebrius incinctis philyra conviva capillis
saltat, et imprudens utitur arte meri;
ebrius ad durum formosae limen amicae
cantat, habent unctae mollia serta comae.
nulla coronata peraguntur seria fronte,
nec liquidae vinctis flore bibuntur aquae;
donec eras mixtus nullis, Acheloe, racemis,
gratia sumendae non erat ulla rosae.
Bacchus amat flores: Baccho placuisse coronam
ex Ariadnaeo sidere nosse potes.
scaena levis decet hanc: non est, mihi credite, non est
illa cothurnatas inter habenda deas.
turba quidem cur hos celebret meretricia ludos
non ex difficili causa petita subest.
non est de tetricis, non est de magna professis:
volt sua plebeio sacra patere choro,
et monet aetatis specie, dum floreat, uti;
contemni spinam, cum cecidere rosae.

Cur tamen, ut dantur vestes Cerialibus albae,
sic haec est cultu versicolore decens?
an quia maturis albescit messis aristis,
et color et species floribus omnis inest?
adnuit, et motis flores cecidere capillis,
accidere in mensas ut rosa missa solet.
lumina restabant, quorum me causa latebat,
cum sic errores abstulit illa meos:
'vel quia purpureis conlucent floribus agri,
lumina sunt nostros visa decere dies;
vel quia nec flos est hebeti nec flamma colore,
atque oculos in se splendor uterque trahit;
vel quia deliciis nocturna licentia nostris
convenit: a vero tertia causa venit.'
'est breve praeterea, de quo mihi quaerere restat,
si liceat' dixi: dixit et illa 'licet'.
'cur tibi pro Libycis clauduntur rete leaenis
inbelles capreae sollicitusque lepus?'
non sibi respondit silvas cessisse, sed hortos
arvaque pugnaci non adeunda ferae.
omnia finierat: tenues secessit in auras,
mansit odor; posses scire fuisse deam.
floreat ut toto carmen Nasonis in aevo,
sparge, precor, donis pectora nostra tuis.

3. C C

Nocte minus quarta promet sua sidera Chiron
semivir et flavi corpore mixtus equi.
Pelion Haemoniae mons est obversus in Austros:
summa virent pinu, cetera quercus habet.
Phillyrides tenuit; saxo stant antra vetusto,
quae iustum memorant incoluisse senem.
ille manus olim missuras Hectora leto
creditur in lyricis detinuisse modis.
venerat Alcides exhausta parte laborum,
iussaque restabant ultima paene viro.
stare simul casu Troiae duo fata videres:
hinc puer Aeacides, hinc Iove natus erat.
excipit hospitio iuvenem Philyreius heros,
et causam adventus hic rogat, ille docet.
respicit interea clavam spoliumque leonis,
'vir' que ait 'his armis, armaque digna viro!'
nec se, quin horrens auderent tangere saetis
vellus, Achilleae continuere manus.

dumque senex tractat squalentia tela venenis,
excidit et laevo fixa sagitta pede est.
ingemuit Chiron, traxitque e corpore ferrum:
adgemit Alcides Haemoniusque puer.
ipse tamen lectas Pagasaeis collibus herbas
temperat et varia volnera mulcet ope;
virus edax superabat opem, penitusque recepta
ossibus et toto corpore pestis erat:
sanguine Centauri Lernaeae sanguis echidnae
mixtus ad auxilium tempora nulla dabat.
stabat, ut ante patrem, lacrimis perfusus Achilles:
sic flendus Peleus, si moreretur, erat.
saepe manus aegras manibus fingebat amicis:
morum, quos fecit, praemia doctor habet.
oscula saepe dedit, dixit quoque saepe iacenti
'vive, precor, nec me, care, relinque, pater.'
nona dies aderat, cum tu, iustissime Chiron,
bis septem stellis corpora cinctus eras.

(4. D C) 5. E C

Hunc Lyra curva sequi cuperet, sed idonea nondum
est via: nox aptum tertia tempus erit.

6. F C

Scorpios in caelo, cum cras lucescere Nonas
dicimus, a media parte notandus erit.

(7. G NON : N vel F)

(8. H F) 9. A LEM : N

Hinc ubi protulerit formosa ter Hesperos ora,
ter dederint Phoebo sidera victa locum,
ritus erit veteris, nocturna Lemuria, sacri:
inferias tacitis manibus illa dabunt.
annus erat brevior, nec adhuc pia februa norant,
nec tu dux mensum, Iane biformis, eras:
iam tamen exstincto cineri sua dona ferebant,
compositique nepos busta piabat avi.
mensis erat Maius, maiorum nomine dictus,
qui partem prisci nunc quoque moris habet.
nox ubi iam media est somnoque silentia praebet,
et canis et variae conticuistis aves,

ille memor veteris ritus timidusque deorum
    surgit (habent gemini vincula nulla pedes),
signaque dat digitis medio cum pollice iunctis,
    occurrat tacito ne levis umbra sibi.
cumque manus puras fontana perluit unda,
    vertitur et nigras accipit ante fabas,
aversusque iacit; sed dum iacit, 'haec ego mitto,
    his' inquit 'redimo meque meosque fabis.'
hoc novies dicit nec respicit: umbra putatur
    colligere et nullo terga vidente sequi.
rursus aquam tangit, Temesaeaque concrepat aera,
    et rogat ut tectis exeat umbra suis.
cum dixit novies 'manes exite paterni'
    respicit, et pure sacra peracta putat.
dicta sit unde dies, quae nominis exstet origo
    me fugit: ex aliquo est invenienda deo.
Pliade nate, mone, virga venerande potenti:
    saepe tibi est Stygii regia visa Iovis.
venit adoratus Caducifer. accipe causam
    nominis: ex ipso est cognita causa deo.
Romulus ut tumulo fraternas condidit umbras,
    et male veloci iusta soluta Remo,
Faustulus infelix et passis Acca capillis
    spargebant lacrimis ossa perusta suis;
inde domum redeunt sub prima crepuscula maesti,
    utque erat, in duro procubuere toro.
umbra cruenta Remi visa est adsistere lecto,
    atque haec exiguo murmure verba loqui:
'en ego dimidium vestri parsque altera voti,
    cernite sim qualis, qui modo qualis eram!
qui modo, si volucres habuissem regna iubentes,
    in populo potui maximus esse meo,
nunc sum elapsa rogi flammis et inanis imago:
    haec est ex illo forma relicta Remo.
heu ubi Mars pater est? si vos modo vera locuti,
    uberaque expositis ille ferina dedit.
quem lupa servavit, manus hunc temeraria civis
    perdidit. o quanto mitior illa fuit!
saeve Celer, crudelem animam per volnera reddas,
    utque ego, sub terras sanguinulentus eas.
noluit hoc frater, pietas aequalis in illo est:
    quod potuit, lacrimas in mea fata dedit.
hunc vos per lacrimas, per vestra alimenta rogate
    ut celebrem nostro signet honore diem.'
mandantem amplecti cupiunt et bracchia tendunt:

lubrica prensantes effugit umbra manus.
ut secum fugiens somnos abduxit imago,
ad regem voces fratris uterque ferunt.
Romulus obsequitur, lucemque Remuria dicit
illam, qua positis iusta feruntur avis.
aspera mutata est in lenem tempore longo
littera, quae toto nomine prima fuit;
mox etiam lemures animas dixere silentum:
hic sensus verbi, vis ea vocis erat.
fana tamen veteres illis clausere diebus,
ut nunc ferali tempore operta vides;
nec viduae taedis eadem nec virginis apta
tempora: quae nupsit, non diuturna fuit.
hac quoque de causa, si te proverbia tangunt,
mense malas Maio nubere volgus ait.
sed tamen haec tria sunt sub eodem tempore festa
inter se nulla continuata die.

10. B C 11. C LEM : N

Quorum si mediis Boeotum Oriona quaeres,
falsus eris: signi causa canenda mihi.
Iuppiter et lato qui regnat in aequore frater
carpebant socias Mercuriusque vias;
tempus erat quo versa iugo referuntur aratra,
et pronus saturae lac bibit agnus ovis.
forte senex Hyrieus, angusti cultor agelli,
hos videt, exiguam stabat ut ante casam,
atque ita 'longa via est, nec tempora longa supersunt',
dixit 'et hospitibus ianua nostra patet.'
addidit et voltum verbis, iterumque rogavit:
parent promissis dissimulantque deos.
tecta senis subeunt nigro deformia fumo;
ignis in hesterno stipite parvus erat:
ipse genu nixus flammas exsuscitat aura,
et promit quassas comminuitque faces.
stant calices; minor inde fabas, holus alter habebat,
et spumat testo pressus uterque suo.
dumque mora est, tremula dat vina rubentia dextra:
accipit aequoreus pocula prima deus.
quae simul exhausit, 'da nunc bibat ordine' dixit
'Iuppiter.' audito palluit ille Iove.
ut rediit animus, cultorem pauperis agri
immolat et magno torret in igne bovem;
quaeque puer quondam primis diffuderat annis

promit fumoso condita vina cado.
nec mora, flumineam lino celantibus ulvam,
sic quoque non altis, incubuere toris.
nunc dape, nunc posito mensae nituere Lyaeo;
terra rubens crater, pocula fagus erant.
verba fuere Iovis: 'si quid fert impetus, opta:
omne feres.' placidi verba fuere senis:
'cara fuit coniunx, primae mihi vere iuventae
cognita. nunc ubi sit quaeritis? urna tegit.
huic ego iuratus, vobis in verba vocatis,
"coniugio" dixi "sola fruere meo."
et dixi et servo; sed enim diversa voluntas
est mihi: nec coniunx et pater esse volo.'
adnuerant omnes. omnes ad terga iuvenci
constiterant—pudor est ulteriora loqui.
tum superiniecta texere madentia terra:
iamque decem menses, et puer ortus erat.
hunc Hyrieus, quia sic genitus, vocat Uriona:
perdidit antiquum littera prima sonum.
creverat immensum: comitem sibi Delia sumpsit;
ille deae custos, ille satelles erat.
verba movent iras non circumspecta deorum:
'quam nequeam' dixit 'vincere nulla fera est.'
scorpion immisit Tellus: fuit impetus illi
curva gemelliparae spicula ferre deae;
obstitit Orion. Latona nitentibus astris
addidit et 'meriti praemia' dixit 'habe.'

12. D NP

Sed quid et Orion et cetera sidera mundo
cedere festinant, noxque coartat iter?
quid solito citius liquido iubar aequore tollit
candida, Lucifero praeveniente, dies?
fallor, an arma sonant? non fallimur, arma sonabant:
Mars venit et veniens bellica signa dedit.
Ultor ad ipse suos caelo descendit honores
templaque in Augusto conspicienda foro.
et deus est ingens et opus: debebat in urbe
non aliter nati Mars habitare sui.
digna Giganteis haec sunt delubra tropaeis:
hinc fera Gradivum bella movere decet,
seu quis ab Eoo nos impius orbe lacesset,
seu quis ab occiduo sole domandus erit.
perspicit Armipotens operis fastigia summi,

et probat invictas summa tenere deas;
perspicit in foribus diversae tela figurae,
armaque terrarum milite victa suo.
hinc videt Aenean oneratum pondere caro
et tot Iuleae nobilitatis avos;
hinc videt Iliaden umeris ducis arma ferentem,
claraque dispositis acta subesse viris.
spectat et Augusto praetextum nomine templum,
et visum lecto Caesare maius opus.
voverat hoc iuvenis tum cum pia sustulit arma:
a tantis princeps incipiendus erat.
ille manus tendens, hinc stanti milite iusto,
hinc coniuratis, talia dicta dedit:
'si mihi bellandi pater est Vestaeque sacerdos
auctor, et ulcisci numen utrumque paro,
Mars, ades et satia scelerato sanguine ferrum,
stetque favor causa pro meliore tuus.
templa feres et, me victore, vocaberis Ultor.'
voverat, et fuso laetus ab hoste redit.
nec satis est meruisse semel cognomina Marti:
persequitur Parthi signa retenta manu.
gens fuit et campis et equis et tuta sagittis
et circumfusis invia fluminibus;
addiderant animos Crassorum funera genti,
cum periit miles signaque duxque simul.
signa, decus belli, Parthus Romana tenebat,
Romanaeque aquilae signifer hostis erat;
isque pudor mansisset adhuc, nisi fortibus armis
Caesaris Ausoniae protegerentur opes.
ille notas veteres et longi dedecus aevi
sustulit: agnorunt signa recepta suos.
quid tibi nunc solitae mitti post terga sagittae,
quid loca, quid rapidi profuit usus equi?
Parthe, refers aquilas, victos quoque porrigis arcus:
pignora iam nostri nulla pudoris habes.
rite deo templumque datum nomenque bis ulto,
et meritus voti debita solvit honor.
sollemnes ludos Circo celebrate, Quirites:
non visa est fortem scaena decere deum.

13. E LEM : N

Pliadas aspicies omnes totumque sororum
agmen, ubi ante Idus nox erit una super:

tum mihi non dubiis auctoribus incipit aestas,
    et tepidi finem tempora veris habent.

14. F C

Idibus ora prior stellantia tollere Taurum
    indicat: huic signo fabula nota subest.
praebuit ut taurus Tyriae sua terga puellae
    Iuppiter et falsa cornua fronte tulit,
illa iubam dextra, laeva retinebat amictus,
    et timor ipse novi causa decoris erat;
aura sinus implet, flavos movet aura capillos:
    Sidoni, sic fueras aspicienda Iovi.
saepe puellares subduxit ab aequore plantas,
    et metuit tactus adsilientis aquae;
saepe deus prudens tergum demisit in undas,
    haereat ut collo fortius illa suo.
litoribus tactis stabat sine cornibus ullis
    Iuppiter inque deum de bove versus erat.
taurus init caelum: te, Sidoni, Iuppiter implet,
    parsque tuum terrae tertia nomen habet.
hoc alii signum Phariam dixere iuvencam,
    quae bos ex homine est, ex bove facta dea.
Tum quoque priscorum Virgo simulacra virorum
    mittere roboreo scirpea ponte solet.
corpora post decies senos qui credidit annos
    missa neci, sceleris crimine damnat avos.
fama vetus, tum cum Saturnia terra vocata est,
    talia fatidici dicta fuisse Iovis:
'falcifero libata seni duo corpora gentis
    mittite, quae Tuscis excipiantur aquis';
donec in haec venit Tirynthius arva, quotannis
    tristia Leucadio sacra peracta modo;
illum stramineos in aquam misisse Quirites,
    Herculis exemplo corpora falsa iaci.
pars putat, ut ferrent iuvenes suffragia soli,
    pontibus infirmos praecipitasse senes.
Thybri, doce verum: tua ripa vetustior Urbe est;
    principium ritus tu bene nosse potes.
Thybris harundiferum medio caput extulit alveo
    raucaque dimovit talibus ora sonis:
'haec loca desertas vidi sine moenibus herbas:
    pascebat sparsas utraque ripa boves,
et, quem nunc gentes Tiberim noruntque timentque,
    tunc etiam pecori despiciendus eram.

Arcadis Euandri nomen tibi saepe refertur:
    ille meas remis advena torsit aquas.
venit et Alcides, turba comitatus Achiva:
    Albula, si memini, tunc mihi nomen erat.
excipit hospitio iuvenem Pallantius heros,
    et tandem Caco debita poena venit.
victor abit, secumque boves, Erytheida praedam,
    abstrahit; at comites longius ire negant.
magnaque pars horum desertis venerat Argis:
    montibus his ponunt spemque laremque suum.
saepe tamen patriae dulci tanguntur amore,
    atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:
"mittite me in Tiberim, Tiberinis vectus ut undis
    litus ad Inachium pulvis inanis eam."
displicet heredi mandati cura sepulcri:
    mortuus Ausonia conditur hospes humo;
scirpea pro domino Tiberi iactatur imago,
    ut repetat Graias per freta longa domos.'
hactenus, et subiit vivo rorantia saxo
    antra; leves cursum sustinuistis aquae.

15. G EID : NP (16. H F)

(17. A C) (18. B C) (19. C C)

Clare nepos Atlantis, ades, quem montibus olim
    edidit Arcadiis Pleias una Iovi:
pacis et armorum superis imisque deorum
    arbiter, alato qui pede carpis iter,
laete lyrae pulsu, nitida quoque laete palaestra,
    quo didicit culte lingua docente loqui,
templa tibi posuere patres spectantia Circum
    Idibus; ex illo est haec tibi festa dies.
te, quicumque suas profitentur vendere merces,
    ture dato tribuas ut sibi lucra rogant.
est aqua Mercurii portae vicina Capenae;
    si iuvat expertis credere, numen habet.
huc venit incinctus tunica mercator et urna
    purus suffita, quam ferat, haurit aquam.
uda fit hinc laurus, lauro sparguntur ab uda
    omnia quae dominos sunt habitura novos.
spargit et ipse suos lauro rorante capillos,
    et peragit solita fallere voce preces:
'ablue praeteriti periuria temporis', inquit
    'ablue praeteritae perfida verba die.

sive ego te feci testem, falsove citavi
non audituri numina vana Iovis,
sive deum prudens alium divamve fefelli,
abstulerint celeres improba dicta Noti:
et pateant veniente die periuria nobis,
nec curent superi siqua locutus ero.
da modo lucra mihi, da facto gaudia lucro,
et fac ut emptori verba dedisse iuvet.'
talia Mercurius poscenti ridet ab alto,
se memor Ortygias subripuisse boves.

20. D C

At mihi pande, precor, tanto meliora petenti,
in Geminos ex quo tempore Phoebus eat.
'cum totidem de mense dies superesse videbis
quot sunt Herculei facta laboris' ait.
'dic' ego respondi 'causam mihi sideris huius.'
causam facundo reddidit ore deus:
'abstulerant raptas Phoeben Phoebesque sororem
Tyndaridae fratres, hic eques, ille pugil.
bella parant repetuntque suas et frater et Idas,
Leucippo fieri pactus uterque gener.
his amor ut repetant, illis ut reddere nolint,
suadet; et ex causa pugnat uterque pari.
effugere Oebalidae cursu potuere sequentes,
sed visum celeri vincere turpe fuga.
liber ab arboribus locus est, apta area pugnae:
constiterant illo (nomen Aphidna) loco.
pectora traiectus Lynceo Castor ab ense
non exspectato volnere pressit humum;
ultor adest Pollux, et Lyncea perforat hasta,
qua cervix umeros continuata premit.
ibat in hunc Idas, vixque est Iovis igne repulsus;
tela tamen dextrae fulmine rapta negant.
iamque tibi, Pollux, caelum sublime patebat,
cum "mea" dixisti "percipe verba, pater:
quod mihi das uni caelum, partire duobus;
dimidium toto munere maius erit."
dixit et alterna fratrem statione redemit:
utile sollicitae sidus utrumque rati.'

21. E AGON : NP

Ad Ianum redeat, qui quaerit Agonia quid sint:
quae tamen in fastis hoc quoque tempus habent.

22. F N

Nocte sequente diem canis Erigoneius exit:
est alio signi reddita causa loco.

23. G TVB : NP

Proxima Volcani lux est, Tubilustria dicunt:
lustrantur purae, quas facit ille, tubae.

24. H Q : REX C : F

Quattuor inde notis locus est, quibus ordine lectis
vel mos sacrorum vel fuga regis inest.

25. A C 26. B C 27. C C (28. D C) (29. E C) (30. F C) (31. G C)

Nec te praetereo, populi Fortuna potentis
publica, cui templum luce sequente datum est.
hanc ubi dives aquis acceperit Amphitrite,
grata Iovi fulvae rostra videbis avis.
auferet ex oculis veniens aurora Booten,
continuaque die sidus Hyantis erit.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS FASTORUM LIBER SEXTVS

Hic quoque mensis habet dubias in nomine causas:
quae placeat, positis omnibus ipse leges.
facta canam; sed erunt qui me finxisse loquantur,
nullaque mortali numina visa putent.
est deus in nobis, agitante calescimus illo;
impetus hic sacrae semina mentis habet:
fas mihi praecipue voltus vidisse deorum,
vel quia sum vates, vel quia sacra cano.
est nemus arboribus densum, secretus ab omni
voce locus, si non obstreperetur aquis:
hic ego quaerebam coepti quae mensis origo
esset, et in cura nominis huius eram.
ecce deas vidi, non quas praeceptor arandi
viderat, Ascraeas cum sequeretur oves;
nec quas Priamides in aquosae vallibus Idae

contulit: ex illis sed tamen una fuit,
ex illis fuit una, sui germana mariti;
haec erat, agnovi, quae stat in arce Iovis.
horrueram tacitoque animum pallore fatebar;
tum dea, quos fecit, sustulit ipsa metus.
namque ait 'o vates, Romani conditor anni,
ause per exiguos magna referre modos,
ius tibi fecisti numen caeleste videndi,
cum placuit numeris condere festa tuis:
ne tamen ignores volgique errore traharis,
Iunius a nostro nomine nomen habet.
est aliquid nupsisse Iovi, Iovis esse sororem:
fratre magis dubito glorier anne viro.
si genus aspicitur, Saturnum prima parentem
feci, Saturni sors ego prima fui.
a patre dicta meo quondam Saturnia Roma est:
haec illi a caelo proxima terra fuit.
si torus in pretio est, dicor matrona Tonantis,
iunctaque Tarpeio sunt mea templa Iovi.
an potuit Maio paelex dare nomina mensi,
hic honor in nobis invidiosus erit?
cur igitur regina vocor princepsque dearum,
aurea cur dextrae sceptra dedere meae?
an facient mensem luces, Lucinaque ab illis
dicar, et a nullo nomina mense traham?
tum me paeniteat posuisse fideliter iras
in genus Electrae Dardaniamque domum.
causa duplex irae: rapto Ganymede dolebam,
forma quoque Idaeo iudice victa mea est.
paeniteat quod non foveo Carthaginis arces,
cum mea sint illo currus et arma loco:
paeniteat Sparten Argosque measque Mycenas
et veterem Latio subposuisse Samon:
adde senem Tatium Iunonicolasque Faliscos,
quos ego Romanis succubuisse tuli.
sed neque paeniteat, nec gens mihi carior ulla est:
hic colar, hic teneam cum Iove templa meo.
ipse mihi Mavors "commendo moenia" dixit
"haec tibi: tu pollens urbe nepotis eris."
dicta fides sequitur: centum celebramur in aris,
nec levior quovis est mihi mensis honor.
nec tamen hunc nobis tantummodo praestat honorem
Roma: suburbani dant mihi munus idem.
inspice quos habeat nemoralis Aricia fastos
et populus Laurens Lanuviumque meum:

est illic mensis Iunonius. inspice Tibur
et Praenestinae moenia sacra deae,
Iunonale leges tempus: nec Romulus illas
condidit, at nostri Roma nepotis erat.'
finierat Iuno, respeximus: Herculis uxor
stabat, et in voltu signa vigoris erant.
'non ego, si toto mater me cedere caelo
iusserit, invita matre morabor' ait.
'nunc quoque non luctor de nomine temporis huius:
blandior, et partes paene rogantis ago,
remque mei iuris malim tenuisse precando:
et faveas causae forsitan ipse meae.
aurea possedit socio Capitolia templo
mater et, ut debet, cum Iove summa tenet;
at decus omne mihi contingit origine mensis:
unicus est, de quo sollicitamur, honor.
quid grave, si titulum mensis, Romane, dedisti
Herculis uxori, posteritasque memor?
haec quoque terra aliquid debet mihi nomine magni
coniugis: huc captas adpulit ille boves,
hic male defensus flammis et dote paterna
Cacus Aventinam sanguine tinxit humum.
ad propiora vocor: populum digessit ab annis
Romulus, in partes distribuitque duas;
haec dare consilium, pugnare paratior illa est,
haec aetas bellum suadet, at illa gerit.
sic statuit, mensesque nota secrevit eadem:
Iunius est iuvenum; qui fuit ante, senum.'
dixit; et in litem studio certaminis issent,
atque ira pietas dissimulata foret:
venit Apollinea longas Concordia lauro
nexa comas, placidi numen opusque ducis.
haec ubi narravit Tatium fortemque Quirinum
binaque cum populis regna coisse suis,
et lare communi soceros generosque receptos,
'his nomen iunctis Iunius' inquit 'habet.'
dicta triplex causa est. at vos ignoscite, divae:
res est arbitrio non dirimenda meo.
ite pares a me. perierunt iudice formae
Pergama: plus laedunt, quam iuvat una, duae.

1. H K : IVN : N

Prima dies tibi, Carna, datur. dea cardinis haec est:
numine clausa aperit, claudit aperta suo.

unde datas habeat vires, obscurior aevo
fama; sed e nostro carmine certus eris.
adiacet antiquus Tiberino lucus Alerni:
pontifices illuc nunc quoque sacra ferunt.
inde sata est nymphe (Cranaen dixere priores)
nequiquam multis saepe petita procis.
rura sequi iaculisque feras agitare solebat,
nodosasque cava tendere valle plagas;
non habuit pharetram, Phoebi tamen esse sororem
credebant, nec erat, Phoebe, pudenda tibi.
huic aliquis iuvenum dixisset amantia verba,
reddebat tales protinus illa sonos:
'haec loca lucis habent nimis, et cum luce pudoris:
si secreta magis ducis in antra, sequor.'
credulus ante ut iit, frutices haec nacta resistit,
et latet et nullo est invenienda modo.
viderat hanc Ianus, visaeque cupidine captus
ad duram verbis mollibus usus erat.
nympha iubet quaeri de more remotius antrum,
utque comes sequitur, destituitque ducem.
stulta! videt Ianus quae post sua terga gerantur:
nil agis, et latebras respicit ille tuas.
nil agis, en! dixi: nam te sub rupe latentem
occupat amplexu, speque potitus ait
'ius pro concubitu nostro tibi cardinis esto:
hoc pretium positae virginitatis habe.'
sic fatus spinam, qua tristes pellere posset
a foribus noxas (haec erat alba) dedit.
sunt avidae volucres, non quae Phineia mensis
guttura fraudabant, sed genus inde trahunt:
grande caput, stantes oculi, rostra apta rapinis;
canities pennis, unguibus hamus inest;
nocte volant puerosque petunt nutricis egentes,
et vitiant cunis corpora rapta suis;
carpere dicuntur lactentia viscera rostris,
et plenum poto sanguine guttur habent.
est illis strigibus nomen; sed nominis huius
causa quod horrenda stridere nocte solent.
sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt
neniaque in volucres Marsa figurat anus,
in thalamos venere Procae: Proca natus in illis
praeda recens avium quinque diebus erat,
pectoraque exsorbent avidis infantia linguis;
at puer infelix vagit opemque petit.
territa voce sui nutrix accurrit alumni,

et rigido sectas invenit ungue genas.
quid faceret? color oris erat qui frondibus olim
esse solet seris, quas nova laesit hiems.
pervenit ad Cranaen, et rem docet. illa 'timorem
pone: tuus sospes' dixit 'alumnus erit.'
venerat ad cunas; flebant materque paterque:
'sistite vos lacrimas, ipsa medebor' ait.
protinus arbutea postes ter in ordine tangit
fronde, ter arbutea limina fronde notat,
spargit aquis aditus (et aquae medicamen habebant)
extaque de porca cruda bimenstre tenet,
atque ita 'noctis aves, extis puerilibus' inquit
'parcite: pro parvo victima parva cadit.
cor pro corde, precor, pro fibris sumite fibras:
hanc animam vobis pro meliore damus.'
sic ubi libavit, prosecta sub aethere ponit,
quique adsint sacris respicere illa vetat:
virgaque Ianalis de spina subditur alba,
qua lumen thalamis parva fenestra dabat.
post illud nec aves cunas violasse feruntur,
et rediit puero qui fuit ante color.
Pinguia cur illis gustentur larda Kalendis
mixtaque cum calido sit faba farre rogas?
prisca dea est, aliturque cibis quibus ante solebat,
nec petit adscitas luxuriosa dapes.
piscis adhuc illi populo sine fraude natabat,
ostreaque in conchis tuta fuere suis;
nec Latium norat quam praebet Ionia dives
nec quae Pygmaeo sanguine gaudet avis;
et praeter pennas nihil in pavone placebat,
nec tellus captas miserat arte feras.
sus erat in pretio, caesa sue festa colebant;
terra fabas tantum duraque farra dabat.
quae duo mixta simul sextis quicumque Kalendis
ederit, huic laedi viscera posse negant.
Arce quoque in summa Iunoni templa Monetae
ex voto memorant facta, Camille, tuo.
ante domus Manli fuerat, qui Gallica quondam
a Capitolino reppulit arma Iove.
quam bene, di magni, pugna cecidisset in illa
defensor solii, Iuppiter alte, tui!
vixit, ut occideret damnatus crimine regni:
hunc illi titulum longa senecta dabat.
Lux eadem Marti festa est, quem prospicit extra
adpositum Tectae porta Capena Viae.

te quoque, Tempestas, meritam delubra fatemur,
cum paene est Corsis obruta classis aquis.
haec hominum monimenta patent: si quaeritis astra,
tunc oritur magni praepes adunca Iovis.

2. A F 196a

Postera lux Hyadas, Taurinae cornua frontis,
evocat, et multa terra madescit aqua.

3. B C 198a

Mane ubi bis fuerit Phoebusque iteraverit ortus
factaque erit posito rore bis uda seges,
hac sacrata die Tusco Bellona duello
dicitur, et Latio prospera semper adest.
Appius est auctor, Pyrrho qui pace negata
multum animo vidit, lumine cas erat.
prospicit a templo summum brevis area Circum:
est ibi non parvae parva columna notae;
hinc solet hasta manu, belli praenuntia, mitti,
in regem et gentes cum placet arma capi.

4. C C 208a

Altera pars Circi Custode sub Hercule tuta est,
quod deus Euboico carmine munus habet.
muneris est tempus qui Nonas Lucifer ante est;
si titulum quaeris, Sulla probavit opus.

5. D NON : N 212a

Quaerebam Nonas Sanco Fidione referrem
an tibi, Semo pater; tum mihi Sancus ait:
'cuicumque ex istis dederis, ego munus habebo:
nomina terna fero: sic voluere Cures.'
hunc igitur veteres donarunt aede Sabini,
inque Quirinali constituere iugo.

6. E N 218a

Est mihi, sitque, precor, nostris diuturnior annis,
filia, qua felix sospite semper ero.
hanc ego cum vellem genero dare, tempora taedis
apta requirebam, quaeque cavenda forent:
tum mihi post sacras monstratus Iunius Idus

utilis et nuptis, utilis esse viris,
primaque pars huius thalamis aliena reperta est;
nam mihi sic coniunx sancta Dialis ait:
'donec ab Iliaca placidus purgamina Vesta
detulerit flavis in mare Thybris aquis,
non mihi detonso crinem depectere buxo,
non ungues ferro subsecuisse licet,
non tetigisse virum, quamvis Iovis ille sacerdos,
quamvis perpetua sit mihi lege datus.
tu quoque ne propera: melius tua filia nubet
ignea cum pura Vesta nitebit humo.'

7. F N 234a

Tertia post Nonas removere Lycaona Phoebe
fertur, et a tergo non habet Ursa metum.
tunc ego me memini ludos in gramine Campi
aspicere et dici, lubrice Thybri, tuos.
festa dies illis qui lina madentia ducunt,
quique tegunt parvis aera recurva cibis.

8. G N 240a

Mens quoque numen habet: Mentis delubra videmus
vota metu belli, perfide Poene, tui.
Poene, rebellaras, et leto consulis omnes
attoniti Mauras pertimuere manus.
spem metus expulerat, cum Menti vota senatus
suscipit, et melior protinus illa venit.
aspicit instantes mediis sex lucibus Idus
illa dies qua sunt vota soluta deae.

9. H VEST : N 248a

Vesta, fave: tibi nunc operata resolvimus ora,
ad tua si nobis sacra venire licet.
in prece totus eram: caelestia numina sensi,
lactaque purpurea luce refulsit humus.
non equidem vidi (valeant mendacia vatum)
te, dea, nec fueras aspicienda viro;
sed quae nescieram quorumque errore tenebar
cognita sunt nullo praecipiente mihi.
dena quater memorant habuisse Parilia Romam,
cum flammae custos aede recepta dea est,

regis opus placidi, quo non metuentius ullum
numinis ingenium terra Sabina tulit.
quae nunc aere vides, stipula tum tecta videres,
et paries lento vimine textus erat.
hic locus exiguus, qui sustinet Atria Vestae,
tunc erat intonsi regia magna Numae;
forma tamen templi, quae nunc manet, ante fuisse
dicitur, et formae causa probanda subest.
Vesta eadem est et terra: subest vigil ignis utrique:
significant sedem terra focusque suam.
terra pilae similis, nullo fulcimine nixa,
aere subiecto tam grave pendet onus:
ipsa volubilitas libratum sustinet orbem,
quique premat partes angulus omnis abest:
cumque sit in media rerum regione locata,
ut tangat nullum plusve minusve latus,
ni convexa foret, parti vicinior esset,
nec medium terram mundus haberet onus.
arte Syracosia suspensus in aere clauso
stat globus, immensi parva figura poli,
et quantum a summis, tantum secessit ab imis
terra; quod ut fiat forma rotunda facit.
par facies templi; nullus procurrit in illo
angulus, a pluvio vindicat imbre tholus.
cur sit virginibus, quaeris, dea culta ministris?
inveniam causas hac quoque parte suas.
ex Ope Iunonem memorant Cereremque creatas
semine Saturni; tertia Vesta fuit.
utraque nupserunt, ambae peperisse feruntur;
de tribus impatiens restitit una viri.
quid mirum, virgo si virgine laeta ministra
admittit castas ad sua sacra manus?
nec tu aliud Vestam quam vivam intellege flammam;
nataque de flamma corpora nulla vides.
iure igitur virgo est, quae semina nulla remittit
nec capit, et comites virginitatis amat.
esse diu stultus Vestae simulacra putavi,
mox didici curvo nulla subesse tholo.
ignis inexstinctus templo celatur in illo:
effigiem nullam Vesta nec ignis habet.
stat vi terra sua: vi stando Vesta vocatur;
causaque par Grai nominis esse potest.
at focus a flammis et quod fovet omnia dictus;
qui tamen in primis aedibus ante fuit.
hinc quoque vestibulum dici reor; inde precando

praefamur Vestam, quae loca prima tenet.
Ante focos olim scamnis considere longis
mos erat, et mensae credere adesse deos;
nunc quoque, cum fiunt antiquae sacra Vacunae,
ante Vacunales stantque sedentque focos.
venit in hos annos aliquid de more vetusto:
fert missos Vestae pura patella cibos.
Ecce coronatis panis dependet asellis,
et velant scabras florida serta molas.
sola prius furnis torrebant farra coloni
(et Fornacali sunt sua sacra deae):
subpositum cineri panem focus ipse parabat,
strataque erat tepido tegula quassa solo.
inde focum servat pistor dominamque focorum
et quae pumiceas versat asella molas.
praeteream referamne tuum, rubicunde Priape,
dedecus? est multi fabula parva ioci.
turrigera frontem Cybele redimita corona
convocat aeternos ad sua festa deos;
convocat et satyros et, rustica numina, nymphas;
Silenus, quamvis nemo vocarat, adest.
nec licet et longum est epulas narrare deorum:
in multo nox est pervigilata mero.
hi temere errabant in opacae vallibus Idae,
pars iacet et molli gramine membra levat;
hi ludunt, hos somnus habet; pars bracchia nectit
et viridem celeri ter pede pulsat humum.
Vesta iacet placidamque capit secura quietem,
sicut erat, positum caespite fulta caput.
at ruber hortorum custos nymphasque deasque
captat, et errantes fertque refertque pedes;
aspicit et Vestam: dubium nymphamne putarit
an scierit Vestam, scisse sed ipse negat.
spem capit obscenam, furtimque accedere temptat,
et fert suspensos corde micante gradus.
forte senex, quo vectus erat, Silenus asellum
liquerat ad ripas lene sonantis aquae;
ibat ut inciperet longi deus Hellesponti,
intempestivo cum rudit ille sono.
territa voce gravi surgit dea; convolat omnis
turba, per infestas effugit ille manus.
Lampsacos hoc animal solita est mactare Priapo,
'apta' canens 'flammis indicis exta damus.'
quem tu, diva, memor de pane monilibus ornas;
cessat opus, vacuae conticuere molae.

Nomine quam pretio celebratior arce Tonantis
dicam Pistoris quid velit ara Iovis.
cincta premebantur trucibus Capitolia Gallis:
fecerat obsidio iam diuturna famem.
Iuppiter, ad solium superis regale vocatis,
'incipe' ait Marti; protinus ille refert:
'scilicet ignotum est quae sit fortuna malorum,
et dolor hic animi voce querentis eget.
si tamen ut referam breviter mala iuncta pudori
exigis, Alpino Roma sub hoste iacet.
haec est cui fuerat promissa potentia rerum,
Iuppiter? hanc terris impositurus eras?
iamque suburbanos Etruscaque contudit arma:
spes erat in cursu: nunc lare pulsa suo est.
vidimus ornatos aerata per atria picta
veste triumphales occubuisse senes;
vidimus Iliacae transferri pignora Vestae
sede: putant aliquos scilicet esse deos.
at si respicerent qua vos habitatis in arce
totque domos vestras obsidione premi,
nil opis in cura scirent superesse deorum,
et data sollicita tura perire manu.
atque utinam pugnae pateat locus; arma capessant,
et, si non poterunt exsuperare, cadant.
nunc inopes victus ignavaque fata timentes
monte suo clausos barbara turba premit.'
tunc Venus et lituo pulcher trabeaque Quirinus
Vestaque pro Latio multa locuta suo est.
'publica' respondit 'cura est pro moenibus istis'
Iuppiter 'et poenas Gallia victa dabit.
tu modo, quae desunt fruges, superesse putentur
effice, nec sedes desere, Vesta, tuas.
quodcumque est solidae Cereris, cava machina frangat,
mollitamque manu duret in igne focus.'
iusserat, et fratris virgo Saturnia iussis
adnuit, et mediae tempora noctis erant.
iam ducibus somnum dederat labor. increpat illos
Iuppiter et sacro quid velit ore docet:
'surgite, et in medios de summis arcibus hostes
mittite, quam minime mittere voltis, opem.'
somnus abit, quaeruntque, novis ambagibus acti,
tradere quam nolint et iubeantur opem.
esse Ceres visa est; iaciunt Cerialia dona:
iacta super galeas scutaque longa sonant.
posse fame vinci spes excidit: hoste repulso

candida Pistori ponitur ara Iovi.
Forte revertebar festis Vestalibus illa
quae Nova Romano nunc Via iuncta foro est:
huc pede matronam nudo descendere vidi;
obstipui tacitus sustinuique gradum.
sensit anus vicina loci, iussumque sedere
adloquitur, quatiens voce tremente caput:
'hoc, ubi nunc fora sunt, udae tenuere paludes;
amne redundatis fossa madebat aquis.
Curtius ille lacus, siccas qui sustinet aras,
nunc solida est tellus, sed lacus ante fuit;
qua Velabra solent in Circum ducere pompas,
nil praeter salices cassaque canna fuit:
saepe suburbanas rediens conviva per undas
cantat et ad nautas ebria verba iacit.
nondum conveniens diversis iste figuris
nomen ab averso ceperat amne deus.
hic quoque lucus erat iuncis et harundine densus
et pede velato non adeunda palus.
stagna recesserunt et aquas sua ripa coercet,
siccaque nunc tellus: mos tamen ille manet.'
reddiderat causam. 'valeas, anus optima' dixi;
'quod superest aevi molle sit omne tui.'
Cetera iam pridem didici puerilibus annis,
non tamen idcirco praetereunda mihi.
moenia Dardanides nuper nova fecerat Ilus
(Ilus adhuc Asiae dives habebat opes);
creditur armiferae signum caeleste Minervae
urbis in Iliacae desiluisse iuga.
cura videre fuit: vidi templumque locumque;
hoc superest illi, Pallada Roma tenet.
consulitur Smintheus, lucoque obscurus opaco
hos non mentito reddidit ore sonos:
'aetheriam servate deam, servabitis urbem:
imperium secum transferet illa loci.'
servat et inclusam summa tenet Ilus in arce,
curaque ad heredem Laomedonta redit;
sub Priamo servata parum: sic ipsa volebat,
ex quo iudicio forma revicta sua est.
seu gener Adrasti, seu furtis aptus Ulixes,
seu fuit Aeneas, eripuisse ferunt;
auctor in incerto, res est Romana: tuetur
Vesta, quod assiduo lumine cuncta videt.
heu quantum timuere patres, quo tempore Vesta
arsit et est tectis obruta paene suis!

flagrabant sancti sceleratis ignibus ignes,
mixtaque erat flammae flamma profana piae;
attonitae flebant demisso crine ministrae:
abstulerat vires corporis ipse timor.
provolat in medium, et magna 'succurrite' voce,
'non est auxilium flere' Metellus ait.
'pignora virgineis fatalia tollite palmis:
non ea sunt voto, sed rapienda manu.
me miserum! dubitatis?' ait. dubitare videbat
et pavidas posito procubuisse genu.
haurit aquas, tollensque manus 'ignoscite', dixit
'sacra: vir intrabo non adeunda viro.
si scelus est, in me commissi poena redundet:
sit capitis damno Roma soluta mei.'
dixit, et inrupit: factum dea rapta probavit,
pontificisque sui munere tuta fuit.
nunc bene lucetis sacrae sub Caesare flammae:
ignis in Iliacis nunc erit estque focis;
nullaque dicetur vittas temerasse sacerdos
hoc duce, nec viva defodietur humo:
sic incesta perit, quia, quam violavit, in illam
conditur: est Tellus Vestaque numen idem.
Tum sibi Callaico Brutus cognomen ab hoste
fecit et Hispanam sanguine tinxit humum.
scilicet interdum miscentur tristia laetis,
ne populum toto pectore festa iuvent:
Crassus ad Euphraten aquilas natumque suosque
perdidit, et leto est ultimus ipse datus.
'Parthe, quid exsultas?' dixit dea 'signa remittes,
quique necem Crassi vindicet ultor erit.'

10. A N 468a

At simul auritis violae demuntur asellis,
et Cereris fruges aspera saxa terunt,
navita puppe sedens 'Delphina videbimus', inquit
'umida cum pulso nox erit orta die.'

11. B MATR : N vel NP 472a

Iam, Phryx, a nupta quereris, Tithone, relinqui,
et vigil Eois Lucifer exit aquis:
ite, bonae matres (vestrum Matralia festum),
flavaque Thebanae reddite liba deae.
pontibus et magno iuncta est celeberrima Circo

area, quae posito de bove nomen habet.
hac ibi luce ferunt Matutae sacra parenti
sceptriferas Servi templa dedisse manus.
quae dea sit, quare famulas a limine templi
arceat (arcet enim) libaque tosta petat,
Bacche racemiferos hedera distincte capillos,
si domus illa tua est, derige vatis opus.
arserat obsequio Semele Iovis: accipit Ino
te, puer, et summa sedula nutrit ope.
intumuit Iuno, raptum quod paelice natum
educet: at sanguis ille sororis erat.
hinc agitur furiis Athamas et imagine falsa,
tuque cadis patria, parve Learche, manu;
maesta Learcheas mater tumulaverat umbras
et dederat miseris omnia iusta rogis.
haec quoque, funestos ut erat laniata capillos,
prosilit et cunis te, Melicerta, rapit.
est spatio contracta brevi, freta bina repellit,
unaque pulsatur, terra, duabus aquis:
huc venit insanis natum complexa lacertis,
et secum celso mittit in alta iugo.
excipit inlaesos Panope centumque sorores,
et placido lapsu per sua regna ferunt.
nondum Leucothea, nondum puer ille Palaemon
verticibus densi Thybridis ora tenent.
lucus erat, dubium Semelae Stimulaene vocetur;
maenadas Ausonias incoluisse ferunt:
quaerit ab his Ino quae gens foret. Arcadas esse
audit et Euandrum sceptra tenere loci;
dissimulata deam Latias Saturnia Bacchas
instimulat fictis insidiosa sonis:
'o nimium faciles, o toto pectore captae,
non venit haec nostris hospes amica choris.
fraude petit, sacrique parat cognoscere ritum:
quo possit poenas pendere pignus habet.'
vix bene desierat, complent ululatibus auras
thyiades, effusis per sua colla comis,
iniciuntque manus puerumque revellere pugnant.
quos ignorat adhuc, invocat illa deos:
'dique virique loci, miserae succurrite matri.'
clamor Aventini saxa propinqua ferit.
adpulerat ripae vaccas Oetaeus Hiberas;
audit, et ad vocem concitus urget iter:
Herculis adventu quae vim modo ferre parabant
turpia femineae terga dedere fugae.

'quid petis hinc', (cognorat enim) 'matertera Bacchi?
an numen, quod me, te quoque vexat?' ait.
illa docet partim, partim praesentia nati
continet, et furiis in scelus isse pudet.
Rumor, ut est velox, agitatis pervolat alis,
estque frequens, Ino, nomen in ore tuum.
hospita Carmentis fidos intrasse penates
diceris et longam deposuisse famem.
liba sua properata manu Tegeaea sacerdos
traditur in subito cocta dedisse foco.
nunc quoque liba iuvant festis Matralibus illam;
rustica sedulitas gratior arte fuit.
'nunc', ait 'o vates, venientia fata resigna,
qua licet: hospitiis hoc, precor, adde meis.'
parva mora est, caelum vates ac numina sumit,
fitque sui toto pectore plena dei;
vix illam subito posses cognoscere, tanto
sanctior et tanto, quam modo, maior erat.
'laeta canam: gaude, defuncta laboribus Ino'
dixit, 'et huic populo prospera semper ades.
numen eris pelagi: natum quoque pontus habebit.
in vestris aliud sumite nomen aquis:
Leucothea Grais, Matuta vocabere nostris;
in portus nato ius erit omne tuo,
quem nos Portunum, sua lingua Palaemona dicet.
ite, precor, nostris aequus uterque locis.'
adnuerat, promissa fides; posuere labores,
nomina mutarunt: hic deus, illa dea est.
Cur vetet ancillas accedere quaeritis? odit,
principiumque odii, si sinat illa, canam.
una ministrarum solita est, Cadmei, tuarum
saepe sub amplexus coniugis ire tui.
improbus hanc Athamas furtim dilexit; ab illa
comperit agricolis semina tosta dari:
ipsa quidem fecisse negas, sed fama recepit:
hoc est cur odio sit tibi serva manus.
non tamen hanc pro stirpe sua pia mater adoret:
ipsa parum felix visa fuisse parens.
alterius prolem melius mandabitis illi:
utilior Baccho quam fuit illa suis.
hanc tibi 'quo properas?' memorant dixisse, Rutili,
'luce mea Marso consul ab hoste cades.'
exitus accessit verbis, flumenque Toleni
purpureum mixtis sanguine fluxit aquis.
proximus annus erat: Pallantide caesus eadem

Didius hostiles ingeminavit opes.
Lux eadem, Fortuna, tua est, auctorque locusque;
sed superiniectis quis latet iste togis?
Servius est, hoc constat enim: sed causa latendi
discrepat, et dubium me quoque mentis habet.
dum dea furtivos timide profitetur amores,
caelestemque homini concubuisse pudet
(arsit enim magno correpta cupidine regis,
caecaque in hoc uno non fuit illa viro),
nocte domum parva solita est intrare fenestra,
unde Fenestellae nomina porta tenet.
nunc pudet, et voltus velamine celat amatos,
oraque sunt multa regia tecta toga.
an magis est verum post Tulli funera plebem
confusam placidi morte fuisse ducis:
nec modus ullus erat, crescebat imagine luctus,
donec eum positis occuluere togis?
tertia causa mihi spatio maiore canenda est;
nos tamen adductos intus agemus equos.
Tullia coniugio, sceleris mercede, peracto
his solita est dictis exstimulare virum:
'quid iuvat esse pares, te nostrae caede sororis
meque tui fratris, si pia vita placet?
vivere debuerant et vir meus et tua coniunx,
si nullum ausuri maius eramus opus.
et caput et regnum facio dotale parentis.
si vir es, i, dictas exige dotis opes.
regia res scelus est: socero cape regna necato,
et nostras patrio sanguine tingue manus.'
talibus instinctus solio privatus in alto
sederat: attonitum volgus in arma ruit:
hinc cruor et caedes, infirmaque vincitur aetas:
sceptra gener socero rapta Superbus habet.
ipse sub Esquiliis, ubi erat sua regia, caesus
concidit in dura sanguinulentus humo.
filia carpento, patrios initura penates,
ibat per medias alta feroxque vias.
corpus ut aspexit, lacrimis auriga profusis
restitit; hunc tali corripit illa sono:
'vadis, an exspectas pretium pietatis amarum?
duc, inquam, invitas ipsa per ora rotas.'
certa fides facti: dictus Sceleratus ab illa
vicus, et aeterna res ea pressa nota.
post tamen hoc ausa est templum, monimenta parentis,
tangere: mira quidem, sed tamen acta loquar.

signum erat in solio residens sub imagine Tulli;
dicitur hoc oculis opposuisse manum,
et vox audita est 'voltus abscondite nostros,
ne natae videant ora nefanda meae.'
veste data tegitur; vetat hanc Fortuna moveri,
et sic e templo est ipsa locuta suo:
'ore revelato qua primum luce patebit
Servius, haec positi prima pudoris erit.'
parcite, matronae, vetitas attingere vestes
(sollemni satis est voce movere preces),
sitque caput semper Romano tectus amictu
qui rex in nostra septimus urbe fuit.
arserat hoc templum: signo tamen ille pepercit
ignis; opem nato Mulciber ipse tulit.
namque pater Tulli Volcanus, Ocresia mater
praesignis facie Corniculana fuit.
hanc secum Tanaquil, sacris de more peractis,
iussit in ornatum fundere vina focum:
hinc inter cineres obsceni forma virilis
aut fuit aut visa est, sed fuit illa magis.
iussa foco captiva sedet: conceptus ab illa
Servius a caelo semina gentis habet.
signa dedit genitor tunc cum caput igne corusco
contigit, inque comis flammeus arsit apex.
Te quoque magnifica, Concordia, dedicat aede
Livia, quam caro praestitit ipsa viro.
disce tamen, veniens aetas: ubi Livia nunc est
porticus, immensae tecta fuere domus;
urbis opus domus una fuit spatiumque tenebat
quo brevius muris oppida multa tenent.
haec aequata solo est, nullo sub crimine regni,
sed quia luxuria visa nocere sua.
sustinuit tantas operum subvertere moles
totque suas heres perdere Caesar opes:
sic agitur censura et sic exempla parantur,
cum vindex, alios quod monet, ipse facit.

12. C N 13. D EID : NP ut vid. 648a

Nulla nota est veniente die, quam dicere possis;
Idibus Invicto sunt data templa Iovi.
et iam Quinquatrus iubeor narrare minores.
nunc ades o coeptis, flava Minerva, meis.
'cur vagus incedit tota tibicen in Urbe?
quid sibi personae, quid stola longa volunt?'

sic ego. sic posita Tritonia cuspide dixit
(possim utinam doctae verba referre deae):
'temporibus veterum tibicinis usus avorum
magnus et in magno semper honore fuit:
cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
cantabat maestis tibia funeribus;
dulcis erat mercede labor. tempusque secutum
quod subito gratae frangeret artis opus.
adde quod aedilis, pompam qui funeris irent,
artifices solos iusserat esse decem.
exilio mutant Urbem Tiburque recedunt:
exilium quodam tempore Tibur erat.
quaeritur in scaena cava tibia, quaeritur aris;
ducit supremos nenia nulla toros.
servierat quidam, quantolibet ordine dignus,
Tibure, sed longo tempore liber erat.
rure dapes parat ille suo, turbamque canoram
convocat: ad festas convenit illa dapes.
nox erat, et vinis oculique animique natabant,
cum praecomposito nuntius ore venit,
atque ita "quid cessas convivia solvere?" dixit
"auctor vindictae nam venit ecce tuae."
nec mora, convivae valido titubantia vino
membra movent; dubii stantque labantque pedes.
at dominus "discedite" ait, plaustroque morantes
sustulit; in plaustro scirpea lata fuit.
adliciunt somnos tempus motusque merumque,
potaque se Tibur turba redire putat.
iamque per Esquilias Romanam intraverat urbem,
et mane in medio plaustra fuere foro.
Plautius, ut posset specie numeroque senatum
fallere, personis imperat ora tegi,
admiscetque alios et, ut hunc tibicina coetum
augeat, in longis vestibus esse iubet;
sic reduces bene posse tegi, ne forte notentur
contra collegi iussa venire sui.
res placuit, cultuque novo licet Idibus uti
et canere ad veteres verba iocosa modos.'
haec ubi perdocuit, 'superest mihi discere' dixi
'cur sit Quinquatrus illa vocata dies.'
'Martius' inquit 'agit tali mea nomine festa,
estque sub inventis haec quoque turba meis.
prima, terebrato per rara foramina buxo,
ut daret, effeci, tibia longa sonos.
vox placuit: faciem liquidis referentibus undis

vidi virgineas intumuisse genas.
"ars mihi non tanti est; valeas, mea tibia" dixi:
excipit abiectam caespite ripa suo.
inventam satyrus primum miratur, et usum
nescit, et inflatam sentit habere sonum;
et modo dimittit digitis, modo concipit auras,
iamque inter nymphas arte superbus erat:
provocat et Phoebum. Phoebo superante pependit;
caesa recesserunt a cute membra sua.
sum tamen inventrix auctorque ego carminis huius:
hoc est cur nostros ars colat ista dies.'

(14. E EN) 15. F Q : ST : D : F 710a

Tertia nox veniet, qua tu, Dodoni Thyone,
stabis Agenorei fronte videnda bovis.
haec est illa dies qua tu purgamina Vestae,
Thybri, per Etruscas in mare mittis aquas.

16. G C 714a

Siqua fides ventis, Zephyro date carbasa, nautae:
cras veniet vestris ille secundus aquis.

17. H C 18. A C 716a

At pater Heliadum radios ubi tinxerit undis,
et cinget geminos stella serena polos,
tollet humo validos proles Hyriea lacertos;
continua Delphin nocte videndus erit.
scilicet hic olim Volscos Aequosque fugatos
viderat in campis, Algida terra, tuis;
unde suburbano clarus, Tuberte, triumpho
vectus es in niveis postmodo victor equis.

19. B C 724a

Iam sex et totidem luces de mense supersunt,
huic unum numero tu tamen adde diem.
sol abit a Geminis, et Cancri signa rubescunt:
coepit Aventina Pallas in arce coli.

20. C C 728a

Iam tua, Laomedon, oritur nurus, ortaque noctem
pellit, et e pratis uda pruina fugit:

reddita, quisquis is est, Summano templa feruntur,
tum cum Romanis, Pyrrhe, timendus eras.

21. D C 732a

Hanc quoque cum patriis Galatea receperit undis,
plenaque securae terra quietis erit,
surgit humo iuvenis telis adflatus avitis,
et gemino nexas porrigit angue manus.
notus amor Phaedrae, nota est iniuria Thesei:
devovit natum credulus ille suum.
non impune pius iuvenis Troezena petebat:
dividit obstantes pectore taurus aquas.
solliciti terrentur equi, frustraque retenti
per scopulos dominum duraque saxa trahunt.
exciderat curru, lorisque morantibus artus
Hippolytus lacero corpore raptus erat,
reddideratque animam, multum indignante Diana.
'nulla' Coronides 'causa doloris' ait:
'namque pio iuveni vitam sine volnere reddam,
et cedent arti tristia fata meae.'
gramina continuo loculis depromit eburnis:
profuerant Glauci manibus illa prius,
tum cum observatas augur descendit in herbas,
usus et auxilio est anguis ab angue dato.
pectora ter tetigit, ter verba salubria dixit:
depositum terra sustulit ille caput.
lucus eum nemorisque sui Dictynna recessu
celat: Aricino Virbius ille lacu.
at Clymenus Clothoque dolent, haec fila teneri,
hic fieri regni iura minora sui.
Iuppiter, exemplum veritus, derexit in ipsum
fulmina qui nimiae moverat artis opem.
Phoebe, querebaris: deus est, placare parenti:
propter te, fieri quod vetat, ipse facit.

22. E C 23. F C 762a

Non ego te, quamvis properabis vincere, Caesar,
si vetet auspicium, signa movere velim.
sint tibi Flaminius Trasimenaque litora testes
per volucres aequos multa monere deos.
tempora si veteris quaeris temeraria damni,
quintus ab extremo mense bis ille dies.

postera lux melior: superat Masinissa Syphacem,
et cecidit telis Hasdrubal ipse suis.

24. G C 770a

Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis,
et fugiunt freno non remorante dies.
quam cito venerunt Fortunae Fortis honores!
post septem luces Iunius actus erit.
ite, deam laeti Fortem celebrate, Quirites:
in Tiberis ripa munera regis habet.
pars pede, pars etiam celeri decurrite cumba,
nec pudeat potos inde redire domum.
ferte coronatae iuvenum convivia, lintres,
multaque per medias vina bibantur aquas.
plebs colit hanc, quia qui posuit de plebe fuisse
fertur, et ex humili sceptra tulisse loco.
convenit et servis, serva quia Tullius ortus
constituit dubiae templa propinqua deae.

25. H C 26. A C, postea NP 784a

Ecce suburbana rediens male sobrius aede
ad stellas aliquis talia verba iacit:
'zona latet tua nunc, et cras fortasse latebit:
dehinc erit, Orion, aspicienda mihi.'
at, si non esset potus, dixisset eadem
venturum tempus solstitiale die.

27. B C 28. C C 790a

Lucifero subeunte Lares delubra tulerunt
hic ubi fit docta multa corona manu.
tempus idem Stator aedis habet, quam Romulus olim
ante Palatini condidit ora iugi.

29. D F 794a

Tot restant de mense dies quot nomina Parcis,
cum data sunt trabeae templa, Quirine, tuae.

30. E C 796a

Tempus Iuleis cras est natale Kalendis:
Pierides, coeptis addite summa meis.
dicite, Pierides, quis vos addixerit isti

cui dedit invitas victa noverca manus.
sic ego. sic Clio: 'clari monimenta Philippi
aspicis, unde trahit Marcia casta genus,
Marcia, sacrifico deductum nomen ab Anco,
in qua par facies nobilitate sua.
par animo quoque forma suo respondet; in illa
et genus et facies ingeniumque simul.
nec, quod laudamus formam, tu turpe putaris:
laudamus magnas hac quoque parte deas.
nupta fuit quondam matertera Caesaris illi:
o decus, o sacra femina digna domo!'
sic cecinit Clio, doctae adsensere sorores;
adnuit Alcides increpuitque lyram.

P. OVIDI NASONIS REMEDIA AMORIS

Legerat huius Amor titulum nomenque libelli:
'Bella mihi, video, bella parantur' ait.
'Parce tuum vatem sceleris damnare, Cupido,
Tradita qui toties te duce signa tuli.
Non ego Tydides, a quo tua saucia mater
In liquidum rediit aethera Martis equis.
Saepe tepent alii iuvenes: ego semper amavi,
Et si, quid faciam, nunc quoque, quaeris, amo.
Quin etiam docui, qua posses arte parari,
Et quod nunc ratio est, impetus ante fuit.
Nec te, blande puer, nec nostras prodimus artes,
Nec nova praeteritum Musa retexit opus.
Siquis amat quod amare iuvat, feliciter ardens
Gaudeat, et vento naviget ille suo.
At siquis male fert indignae regna puellae,
Ne pereat, nostrae sentiat artis opem.
Cur aliquis laqueo collum nodatus amator
A trabe sublimi triste pependit onus?
Cur aliquis rigido fodit sua pectora ferro?
Invidiam caedis, pacis amator, habes.
Qui, nisi desierit, misero periturus amore est,
Desinat; et nulli funeris auctor eris.
Et puer es, nec te quicquam nisi ludere oportet:
Lude; decent annos mollia regna tuos.
[Nam poteras uti nudis ad bella sagittis:
Sed tua mortifero sanguine tela carent.]
Vitricus et gladiis et acuta dimicet hasta,

Et victor multa caede cruentus eat:
Tu cole maternas, tuto quibus utimur, artes,
Et quarum vitio nulla fit orba parens.
Effice nocturna frangatur ianua rixa,
Et tegat ornatas multa corona fores:
Fac coeant furtim iuvenes timidaeque puellae,
Verbaque dent cauto qualibet arte viro:
Et modo blanditias rigido, modo iurgia posti
Dicat et exclusus flebile cantet amans.
His lacrimis contentus eris sine crimine mortis;
Non tua fax avidos digna subire rogos.'
Haec ego: movit Amor gemmatas aureus alas,
Et mihi 'propositum perfice' dixit 'opus.'
Ad mea, decepti iuvenes, praecepta venite,
Quos suus ex omni parte fefellit amor.
Discite sanari, per quem didicistis amare:
Una manus vobis vulnus opemque feret.
Terra salutares herbas, eademque nocentes
Nutrit, et urticae proxima saepe rosa est;
Vulnus in Herculeo quae quondam fecerat hoste,
Vulneris auxilium Pelias hasta tulit.
Sed quaecumque viris, vobis quoque dicta, puellae,
Credite: diversis partibus arma damus,
E quibus ad vestros siquid non pertinet usus,
Attamen exemplo multa docere potest.
Utile propositum est saevas extinguere flammas,
Nec servum vitii pectus habere sui.
Vixisset Phyllis, si me foret usa magistro,
Et per quod novies, saepius isset iter;
Nec moriens Dido summa vidisset ab arce
Dardanias vento vela dedisse rates;
Nec dolor armasset contra sua viscera matrem,
Quae socii damno sanguinis ulta virum est.
Arte mea Tereus, quamvis Philomela placeret,
Per facinus fieri non meruisset avis.
Da mihi Pasiphaen, iam tauri ponet amorem:
Da Phaedram, Phaedrae turpis abibit amor.
Crede Parim nobis, Helenen Menelaus habebit,
Nec manibus Danais Pergama victa cadent.
Impia si nostros legisset Scylla libellos,
Haesisset capiti purpura, Nise, tuo.
Me duce damnosas, homines, conpescite curas,
Rectaque cum sociis me duce navis eat.
Naso legendus erat tum, cum didicistis amare:
Idem nunc vobis Naso legendus erit.

Publicus assertor dominis suppressa levabo
    Pectora: vindictae quisque favete suae.
Te precor incipiens, adsit tua laurea nobis,
    Carminis et medicae, Phoebe, repertor opis.
Tu pariter vati, pariter succurre medenti:
    Utraque tutelae subdita cura tua est.
Dum licet, et modici tangunt praecordia motus,
    Si piget, in primo limine siste pedem.
Opprime, dum nova sunt, subiti mala semina morbi,
    Et tuus incipiens ire resistat equus.
Nam mora dat vires, teneras mora percoquit uvas,
    Et validas segetes quae fuit herba, facit.
Quae praebet latas arbor spatiantibus umbras,
    Quo posita est primum tempore virga fuit;
Tum poterat manibus summa tellure revelli:
    Nunc stat in inmensum viribus aucta suis.
Quale sit id, quod amas, celeri circumspice mente,
    Et tua laesuro subtrahe colla iugo.
Principiis obsta; sero medicina paratur,
    Cum mala per longas convaluere moras.
Sed propera, nec te venturas differ in horas;
    Qui non est hodie, cras minus aptus erit:
Verba dat omnis amor, reperitque alimenta morando;
    Optima vindictae proxima quaeque dies.
Flumina pauca vides de magnis fontibus orta:
    Plurima collectis multiplicantur aquis.
Si cito sensisses, quantum peccare parares,
    Non tegeres vultus cortice, Myrrha, tuos.
Vidi ego, quod fuerat primo sanabile, vulnus
    Dilatum longae damna tulisse morae.
Sed quia delectat Veneris decerpere fructum,
    Dicimus adsidue 'cras quoque fiet idem.'
Interea tacitae serpunt in viscera flammae,
    Et mala radices altius arbor agit.
Si tamen auxilii perierunt tempora primi,
    Et vetus in capto pectore sedit amor,
Maius opus superest: sed non, quia serior aegro
    Advocor, ille mihi destituendus erit.
Quam laesus fuerat, partem Poeantius heros
    Certa debuerat praesecuisse manu;
Post tamen hic multos sanatus creditur annos
    Supremam bellis imposuisse manum.
Qui modo nascentes properabam pellere morbos,
    Admoveo tardam nunc tibi lentus opem.
Aut nova, si possis, sedare incendia temptes,

Aut ubi per vires procubuere suas:
Dum furor in cursu est, currenti cede furori;
Difficiles aditus impetus omnis habet.
Stultus, ab obliquo qui cum descendere possit,
Pugnat in adversas ire natator aquas.
Impatiens animus nec adhuc tractabilis artem
Respuit, atque odio verba monentis habet.
Adgrediar melius tum, cum sua vulnera tangi
Iam sinet, et veris vocibus aptus erit.
Quis matrem, nisi mentis inops, in funere nati
Flere vetet? non hoc illa monenda loco est.
Cum dederit lacrimas animumque impleverit aegrum,
Ille dolor verbis emoderandus erit.
Temporis ars medicina fere est: data tempore prosunt,
Et data non apto tempore vina nocent.
Quin etiam accendas vitia inritesque vetando,
Temporibus si non adgrediare suis.
Ergo ubi visus eris nostra medicabilis arte,
Fac monitis fugias otia prima meis.
Haec, ut ames, faciunt; haec, quod fecere, tuentur;
Haec sunt iucundi causa cibusque mali.
Otia si tollas, periere Cupidinis arcus,
Contemptaeque iacent et sine luce faces.
Quam platanus vino gaudet, quam populus unda,
Et quam limosa canna palustris humo,
Tam Venus otia amat; qui finem quaeris amoris,
Cedit amor rebus: res age, tutus eris.
Languor, et inmodici sub nullo vindice somni,
Aleaque, et multo tempora quassa mero
Eripiunt omnes animo sine vulnere nervos:
Adfluit incautis insidiosus Amor.
Desidiam puer ille sequi solet, odit agentes:
Da vacuae menti, quo teneatur, opus.
Sunt fora, sunt leges, sunt, quos tuearis, amici:
Vade per urbanae splendida castra togae.
Vel tu sanguinei iuvenalia munera Martis
Suspice: deliciae iam tibi terga dabunt.
Ecce, fugax Parthus, magni nova causa triumphi,
Iam videt in campis Caesaris arma suis:
Vince Cupidineas pariter Parthasque sagittas,
Et refer ad patrios bina tropaea deos.
Ut semel Aetola Venus est a cuspide laesa,
Mandat amatori bella gerenda suo.
Quaeritur, Aegisthus quare sit factus adulter?
In promptu causa est: desidiosus erat.

Pugnabant alii tardis apud Ilion armis:
    Transtulerat vires Graecia tota suas.
Sive operam bellis vellet dare, nulla gerebat:
    Sive foro, vacuum litibus Argos erat.
Quod potuit, ne nil illic ageretur, amavit.
    Sic venit ille puer, sic puer ille manet.
Rura quoque oblectant animos studiumque colendi:
    Quaelibet huic curae cedere cura potest.
Colla iube domitos oneri supponere tauros,
    Sauciet ut duram vomer aduncus humum:
Obrue versata Cerialia semina terra,
    Quae tibi cum multo faenore reddat ager.
Aspice curvatos pomorum pondere ramos,
    Ut sua, quod peperit, vix ferat arbor onus;
Aspice labentes iucundo murmure rivos;
    Aspice tondentes fertile gramen oves.
Ecce, petunt rupes praeruptaque saxa capellae:
    Iam referent haedis ubera plena suis;
Pastor inaequali modulatur harundine carmen,
    Nec desunt comites, sedula turba, canes;
Parte sonant alia silvae mugitibus altae,
    Et queritur vitulum mater abesse suum.
Quid, cum suppositos fugiunt examina fumos,
    Ut relevent dempti vimina curva favi?
Poma dat autumnus: formosa est messibus aestas:
    Ver praebet flores: igne levatur hiems.
Temporibus certis maturam rusticus uvam
    Deligit, et nudo sub pede musta fluunt;
Temporibus certis desectas alligat herbas,
    Et tonsam raro pectine verrit humum.
Ipse potes riguis plantam deponere in hortis,
    Ipse potes rivos ducere lenis aquae.
Venerit insitio; fac ramum ramus adoptet,
    Stetque peregrinis arbor operta comis.
Cum semel haec animum coepit mulcere voluptas,
    Debilibus pinnis inritus exit Amor.
Vel tu venandi studium cole: saepe recessit
    Turpiter a Phoebi victa sorore Venus.
Nunc leporem pronum catulo sectare sagaci,
    Nunc tua frondosis retia tende iugis,
Aut pavidos terre varia formidine cervos,
    Aut cadat adversa cuspide fossus aper.
Nocte fatigatum somnus, non cura puellae,
    Excipit et pingui membra quiete levat.
Lenius est studium, studium tamen, alite capta

Aut lino aut calamis praemia parva sequi,
Vel, quae piscis edax avido male devoret ore,
Abdere sub parvis aera recurva cibis.
Aut his aut aliis, donec dediscis amare,
Ipse tibi furtim decipiendus eris.
Tu tantum quamvis firmis retinebere vinclis,
I procul, et longas carpere perge vias;
Flebis, et occurret desertae nomen amicae,
Stabit et in media pes tibi saepe via:
Sed quanto minus ire voles, magis ire memento;
Perfer, et invitos currere coge pedes.
Nec pluvias opta, nec te peregrina morentur
Sabbata, nec damnis Allia nota suis.
Nec quot transieris et quot tibi, quaere, supersint
Milia; nec, maneas ut prope, finge moras:
Tempora nec numera, nec crebro respice Romam,
Sed fuge: tutus adhuc Parthus ab hoste fuga est.
Dura aliquis praecepta vocet mea; dura fatemur
Esse; sed ut valeas, multa dolenda feres.
Saepe bibi sucos, quamvis invitus, amaros
Aeger, et oranti mensa negata mihi.
Ut corpus redimas, ferrum patieris et ignes,
Arida nec sitiens ora levabis aqua:
Ut valeas animo, quicquam tolerare negabis?
At pretium pars haec corpore maius habet.
Sed tamen est artis tristissima ianua nostrae,
Et labor est unus tempora prima pati.
Aspicis, ut prensos urant iuga prima iuvencos,
Et nova velocem cingula laedat equum?
Forsitan a laribus patriis exire pigebit:
Sed tamen exibis: deinde redire voles;
Nec te Lar patrius, sed amor revocabit amicae,
Praetendens culpae splendida verba tuae.
Cum semel exieris, centum solatia curae
Et rus et comites et via longa dabit.
Nec satis esse putes discedere; lentus abesto,
Dum perdat vires sitque sine igne cinis.
Quod nisi firmata properaris mente reverti,
Inferet arma tibi saeva rebellis Amor.
Quidquid et afueris, avidus sitiensque redibis,
Et spatium damno cesserit omne tuo.
Viderit, Haemoniae siquis mala pabula terrae
Et magicas artes posse iuvare putat.
Ista veneficii vetus est via; noster Apollo
Innocuam sacro carmine monstrat opem.

Me duce non tumulo prodire iubebitur umbra,
    Non anus infami carmine rumpet humum;
Non seges ex aliis alios transibit in agros,
    Nec subito Phoebi pallidus orbis erit.
Ut solet, aequoreas ibit Tiberinus in undas:
    Ut solet, in niveis Luna vehetur equis.
Nulla recantatas deponent pectora curas,
    Nec fugiet vivo sulpure victus amor.
Quid te Phasiacae iuverunt gramina terrae,
    Cum cuperes patria, Colchi, manere domo?
Quid tibi profuerunt, Circe, Perseides herbae,
    Cum sua Neritias abstulit aura rates?
Omnia fecisti, ne callidus hospes abiret:
    Ille dedit certae lintea plena fugae.
Omnia fecisti, ne te ferus ureret ignis:
    Longus in invito pectore sedit amor.
Vertere tu poteras homines in mille figuras,
    Non poteras animi vertere iura tui.
Diceris his etiam, cum iam discedere vellet,
    Dulichium verbis detinuisse ducem:
'Non ego, quod primo, memini, sperare solebam,
    Iam precor, ut coniunx tu meus esse velis;
Et tamen, ut coniunx essem tua, digna videbar,
    Quod dea, quod magni filia Solis eram.
Ne properes, oro; spatium pro munere posco:
    Quid minus optari per mea vota potest?
Et freta mota vides, et debes illa timere:
    Utilior velis postmodo ventus erit.
Quae tibi causa fugae? non hic nova Troia resurgit,
    Non aliquis socios rursus ad arma vocat.
Hic amor et pax est, in qua male vulneror una,
    Tutaque sub regno terra futura tuo est.'
Illa loquebatur, navem solvebat Ulixes:
    Inrita cum velis verba tulere noti.
Ardet et adsuetas Circe decurrit ad artes,
    Nec tamen est illis adtenuatus amor.
Ergo quisquis opem nostra tibi poscis ab arte,
    Deme veneficiis carminibusque fidem.
Si te causa potens domina retinebit in Urbe,
    Accipe, consilium quod sit in Urbe meum.
Optimus ille sui vindex, laedentia pectus
    Vincula qui rupit, dedoluitque semel.
Sed cui tantum animi est, illum mirabor et ipse,
    Et dicam 'monitis non eget iste meis.'
Tu mihi, qui, quod amas, aegre dediscis amare,

Nec potes, et velles posse, docendus eris.
Saepe refer tecum sceleratae facta puellae,
Et pone ante oculos omnia damna tuos.
'Illud et illud habet, nec ea contenta rapina est:
Sub titulum nostros misit avara lares.
Sic mihi iuravit, sic me iurata fefellit,
Ante suas quotiens passa iacere fores!
Diligit ipsa alios, a me fastidit amari;
Institor, heu, noctes, quas mihi non dat, habet!'
Haec tibi per totos inacescant omnia sensus:
Haec refer, hinc odii semina quaere tui.
Atque utinam possis etiam facundus in illis
Esse! dole tantum, sponte disertus eris.
Haeserat in quadam nuper mea cura puella:
Conveniens animo non erat illa meo:
Curabar propriis aeger Podalirius herbis,
Et, fateor, medicus turpiter aeger eram.
Profuit adsidue vitiis insistere amicae,
Idque mihi factum saepe salubre fuit.
'Quam mala' dicebam 'nostrae sunt crura puellae!'
Nec tamen, ut vere confiteamur, erant.
'Brachia quam non sunt nostrae formosa puellae!'
Et tamen, ut vere confiteamur, erant.
'Quam brevis est!' nec erat; 'quam multum poscit amantem!'
Haec odio venit maxima causa meo.
Et mala sunt vicina bonis; errore sub illo
Pro vitio virtus crimina saepe tulit.
Qua potes, in peius dotes deflecte puellae,
Iudiciumque brevi limite falle tuum.
Turgida, si plena est, si fusca est, nigra vocetur:
In gracili macies crimen habere potest.
Et poterit dici petulans, quae rustica non est:
Et poterit dici rustica, siqua proba est.
Quin etiam, quacumque caret tua femina dote,
Hanc moveat, blandis usque precare sonis.
Exige uti cantet, siqua est sine voce puella:
Fac saltet, nescit siqua movere manum.
Barbara sermone est? fac tecum multa loquatur;
Non didicit chordas tangere? posce lyram.
Durius incedit? fac inambulet; omne papillae
Pectus habent? vitium fascia nulla tegat.
Si male dentata est, narra, quod rideat, illi;
Mollibus est oculis? quod fleat illa, refer.
Proderit et subito, cum se non finxerit ulli,
Ad dominam celeres mane tulisse gradus.

Auferimur cultu; gemmis auroque teguntur
Omnia; pars minima est ipsa puella sui.
Saepe ubi sit, quod ames, inter tam multa requiras;
Decipit hac oculos aegide dives Amor.
Improvisus ades, deprendes tutus inermem:
Infelix vitiis excidet illa suis.
Non tamen huic nimium praecepto credere tutum est:
Fallit enim multos forma sine arte decens.
Tum quoque, compositis cum collinet ora venenis,
Ad dominae vultus (nec pudor obstet) eas.
Pyxidas invenies et rerum mille colores,
Et fluere in tepidos oesypa lapsa sinus.
Illa tuas redolent, Phineu, medicamina mensas:
Non semel hinc stomacho nausea facta meo est.
Nunc tibi, quae medio veneris praestemus in usu,
Eloquar: ex omni est parte fugandus amor.
Multa quidem ex illis pudor est mihi dicere; sed tu
Ingenio verbis concipe plura meis.
Nuper enim nostros quidam carpsere libellos,
Quorum censura Musa proterva mea est.
Dummodo sic placeam, dum toto canter in orbe,
Quamlibet impugnent unus et alter opus.
Ingenium magni livor detractat Homeri:
Quisquis es, ex illo, Zoile, nomen habes.
Et tua sacrilegae laniarunt carmina linguae,
Pertulit huc victos quo duce Troia deos.
Summa petit livor; perflant altissima venti:
Summa petunt dextra fulmina missa Iovis.
At tu, quicumque es, quem nostra licentia laedit,
Si sapis, ad numeros exige quidque suos.
Fortia Maeonio gaudent pede bella referri;
Deliciis illic quis locus esse potest?
Grande sonant tragici; tragicos decet ira cothurnos:
Usibus e mediis soccus habendus erit.
Liber in adversos hostes stringatur iambus,
Seu celer, extremum seu trahat ille pedem.
Blanda pharetratos Elegia cantet Amores,
Et levis arbitrio ludat amica suo.
Callimachi numeris non est dicendus Achilles,
Cydippe non est oris, Homere, tui.
Quis feret Andromaches peragentem Thaida partes?
Peccet, in Andromache Thaida quisquis agat.
Thais in arte mea est; lascivia libera nostra est;
Nil mihi cum vitta; Thais in arte mea est.
Si mea materiae respondet Musa iocosae,

Vicimus, et falsi criminis acta rea est.
Rumpere, Livor edax: magnum iam nomen habemus;
Maius erit, tantum quo pede coepit eat.
Sed nimium properas: vivam modo, plura dolebis;
Et capiunt animi carmina multa mei.
Nam iuvat et studium famae mihi crevit honore;
Principio clivi noster anhelat equus.
Tantum se nobis elegi debere fatentur,
Quantum Vergilio nobile debet epos.
Hactenus invidiae respondimus: attrahe lora
Fortius, et gyro curre, poeta, tuo.
Ergo ubi concubitus et opus iuvenale petetur,
Et prope promissae tempora noctis erunt,
Gaudia ne dominae, pleno si corpore sumes,
Te capiant, ineas quamlibet ante velim;
Quamlibet invenias, in qua tua prima voluptas
Desinat: a prima proxima segnis erit.
Sustentata venus gratissima; frigore soles,
Sole iuvant umbrae, grata fit unda siti.
Et pudet, et dicam: venerem quoque iunge figura,
Qua minime iungi quamque decere putas.
Nec labor efficere est: rarae sibi vera fatentur,
Et nihil est, quod se dedecuisse putent.
Tunc etiam iubeo totas aperire fenestras,
Turpiaque admisso membra notare die.
At simul ad metas venit finita voluptas,
Lassaque cum tota corpora mente iacent,
Dum piget, et malis nullam tetigisse puellam,
Tacturusque tibi non videare diu,
Tunc animo signa, quaecumque in corpore menda est,
Luminaque in vitiis illius usque tene.
Forsitan haec aliquis (nam sunt quoque) parva vocabit,
Sed, quae non prosunt singula, multa iuvant.
Parva necat morsu spatiosum vipera taurum:
A cane non magno saepe tenetur aper.
Tu tantum numero pugna, praeceptaque in unum
Contrahe: de multis grandis acervus erit.
Sed quoniam totidem mores totidemque figurae,
Non sunt iudiciis omnia danda meis.
Quo tua non possunt offendi pectora facto,
Forsitan hoc alio iudice crimen erit.
Ille quod obscenas in aperto corpore partes
Viderat, in cursu qui fuit, haesit amor:
Ille quod a Veneris rebus surgente puella
Vidit in inmundo signa pudenda toro.

Luditis, o siquos potuerunt ista movere:
    Adflarant tepidae pectora vestra faces.
Adtrahat ille puer contentos fortius arcus:
    Saucia maiorem turba petetis opem.
Quid, qui clam latuit reddente obscena puella,
    Et vidit, quae mos ipse videre vetat?
Di melius, quam nos moneamus talia quemquam!
    Ut prosint, non sunt expedienda tamen.
Hortor et, ut pariter binas habeatis amicas
    (Fortior est, plures siquis habere potest):
Secta bipertito cum mens discurrit utroque,
    Alterius vires subtrahit alter amor.
Grandia per multos tenuantur flumina rivos,
    Saevaque diducto stipite flamma perit.
Non satis una tenet ceratas ancora puppes,
    Nec satis est liquidis unicus hamus aquis:
Qui sibi iam pridem solacia bina paravit,
    Iam pridem summa victor in arce fuit.
At tibi, qui fueris dominae male creditus uni,
    Nunc saltem novus est inveniendus amor.
Pasiphaes Minos in Procride perdidit ignes:
    Cessit ab Idaea coniuge victa prior.
Amphilochi frater ne Phegida semper amaret,
    Calliroe fecit parte recepta tori.
Et Parin Oenone summos tenuisset ad annos,
    Si non Oebalia paelice laesa foret.
Coniugis Odrysio placuisset forma tyranno:
    Sed melior clausae forma sororis erat.
Quid moror exemplis, quorum me turba fatigat?
    Successore novo vincitur omnis amor.
Fortius e multis mater desiderat unum,
    Quam quem flens clamat 'tu mihi solus eras.'
Ac ne forte putes nova me tibi condere iura
    (Atque utinam inventi gloria nostra foret!),
Vidit ut Atrides (quid enim non ille videret,
    Cuius in arbitrio Graecia tota fuit?)
Marte suo captam Chryseida, victor amabat:
    At senior stulte flebat ubique pater.
Quid lacrimas, odiose senex? bene convenit illis:
    Officio natam laedis, inepte, tuo.
Quam postquam reddi Calchas, ope tutus Achillis,
    Iusserat, et patria est illa recepta domo,
'Est' ait Atrides 'illius proxima forma,
    Et, si prima sinat syllaba, nomen idem:
Hanc mihi, si sapiat, per se concedat Achilles:

Si minus, imperium sentiat ille meum.
Quod siquis vestrum factum hoc incusat, Achivi,
Est aliquid valida sceptra tenere manu.
Nam si rex ego sum, nec mecum dormiat ulla,
In mea Thersites regna, licebit, eat.'
Dixit, et hanc habuit solacia magna prioris,
Et posita est cura cura repulsa nova.
Ergo adsume novas auctore Agamemnone flammas,
Ut tuus in bivio distineatur amor.
Quaeris, ubi invenias? artes tu perlege nostras:
Plena puellarum iam tibi navis erit.
Quod siquid praecepta valent mea, siquid Apollo
Utile mortales perdocet ore meo,
Quamvis infelix media torreberis Aetna,
Frigidior glacie fac videare tuae:
Et sanum simula, ne, siquid forte dolebis,
Sentiat; et ride, cum tibi flendus eris.
Non ego te iubeo medias abrumpere curas:
Non sunt imperii tam fera iussa mei.
Quod non es, simula, positosque imitare furores:
Sic facies vere, quod meditatus eris.
Saepe ego, ne biberem, volui dormire videri:
Dum videor, somno lumina victa dedi:
Deceptum risi, qui se simularat amare,
In laqueos auceps decideratque suos.
Intrat amor mentes usu, dediscitur usu:
Qui poterit sanum fingere, sanus erit.
Dixerit, ut venias: pacta tibi nocte venito;
Veneris, et fuerit ianua clausa: feres.
Nec dic blanditias, nec fac convicia posti,
Nec latus in duro limine pone tuum.
Postera lux aderit: careant tua verba querellis,
Et nulla in vultu signa dolentis habe.
Iam ponet fastus, cum te languere videbit:
Hoc etiam nostra munus ab arte feres.
Te quoque falle tamen, nec sit tibi finis amandi
Propositus: frenis saepe repugnat equus.
Utilitas lateat; quod non profitebere, fiet:
Quae nimis apparent retia, vitat avis.
Nec sibi tam placeat, nec te contemnere possit;
Sume animos, animis cedat ut illa tuis.
Ianua forte patet? quamvis revocabere, transi.
Est data nox? dubita nocte venire data.
Posse pati facile est, ubi, si patientia desit,
Protinus ex facili gaudia ferre licet.

Et quisquam praecepta potest mea dura vocare?
En, etiam partes conciliantis ago.
Nam quoniam variant animi, variabimus artes;
Mille mali species, mille salutis erunt.
Corpora vix ferro quaedam sanantur acuto:
Auxilium multis sucus et herba fuit.
Mollior es, neque abire potes, vinctusque teneris,
Et tua saevus Amor sub pede colla premit?
Desine luctari: referant tua carbasa venti,
Quaque vocant fluctus, hac tibi remus eat.
Explenda est sitis ista tibi, quo perditus ardes;
Cedimus; e medio iam licet amne bibas:
Sed bibe plus etiam, quam quod praecordia poscunt,
Gutture fac pleno sumpta redundet aqua.
I, fruere usque tua, nullo prohibente, puella:
Illa tibi noctes auferat, illa dies.
Taedia quaere mali: faciunt et taedia finem.
Iam quoque, cum credes posse carere, mane,
Dum bene te cumules et copia tollat amorem,
Et fastidita non iuvet esse domo.
Fit quoque longus amor, quem diffidentia nutrit:
Hunc tu si quaeres ponere, pone metum.
Qui timet, ut sua sit, ne quis sibi detrahat illam,
Ille Machaonia vix ope sanus erit.
Plus amat e natis mater plerumque duobus,
Pro cuius reditu, quod gerit arma, timet.
Est prope Collinam templum venerabile portam;
Inposuit templo nomina celsus Eryx:
Est illic Lethaeus Amor, qui pectora sanat,
Inque suas gelidam lampadas addit aquam.
Illic et iuvenes votis oblivia poscunt,
Et siqua est duro capta puella viro.
Is mihi sic dixit (dubito, verusne Cupido,
An somnus fuerit: sed puto, somnus erat)
'O qui sollicitos modo das, modo demis amores,
Adice praeceptis hoc quoque, Naso, tuis.
Ad mala quisque animum referat sua, ponet amorem;
Omnibus illa deus plusve minusve dedit.
Qui Puteal Ianumque timet celeresque Kalendas,
Torqueat hunc aeris mutua summa sui;
Cui durus pater est, ut voto cetera cedant,
Huic pater ante oculos durus habendus erit;
Hic male dotata pauper cum coniuge vivit,
Uxorem fato credat obesse suo.
Est tibi rure bono generosae fertilis uvae

Vinea? ne nascens usta sit uva, time.
Ille habet in reditu navim: mare semper iniquum
Cogitet et damno litora foeda suo.
Filius hunc miles, te filia nubilis angat;
Et quis non causas mille doloris habet?
Ut posses odisse tuam, Pari, funera fratrum
Debueras oculis substituisse tuis.'
Plura loquebatur: placidum puerilis imago
Destituit somnum, si modo somnus erat.
Quid faciam? media navem Palinurus in unda
Deserit; ignotas cogor inire vias.
Quisquis amas, loca sola nocent, loca sola caveto!
Quo fugis? in populo tutior esse potes.
Non tibi secretis (augent secreta furores)
Est opus: auxilio turba futura tibi est.
Tristis eris, si solus eris, dominaeque relictae
Ante oculos facies stabit, ut ipsa, tuos.
Tristior idcirco nox est quam tempora Phoebi;
Quae relevet luctus, turba sodalis abest.
Nec fuge conloquium, nec sit tibi ianua clausa,
Nec tenebris vultus flebilis abde tuos.
Semper habe Pyladen aliquem, qui curet Oresten:
Hic quoque amicitiae non levis usus erit.
Quid, nisi secretae laeserunt Phyllida silvae?
Certa necis causa est: incomitata fuit.
Ibat, ut Edono referens trieterica Baccho
Ire solet fusis barbara turba comis,
Et modo, qua poterat, longum spectabat in aequor,
Nunc in harenosa lassa iacebat humo.
'Perfide Demophoon!' surdas clamabat ad undas,
Ruptaque singultu verba loquentis erant.
Limes erat tenuis longa subnubilus umbra,
Quo tulit illa suos ad mare saepe pedes.
Nona terebatur miserae via: 'viderit!' inquit,
Et spectat zonam pallida facta suam,
Aspicit et ramos; dubitat, refugitque quod audet
Et timet, et digitos ad sua colla refert.
Sithoni, tum certe vellem non sola fuisses:
Non flesset positis Phyllida silva comis.
Phyllidis exemplo nimium secreta timete,
Laese vir a domina, laesa puella viro.
Praestiterat iuvenis quidquid mea Musa iubebat,
Inque suae portu paene salutis erat:
Reccidit, ut cupidos inter devenit amantes,
Et, quae condiderat, tela resumpsit Amor.

Siquis amas, nec vis, facito contagia vites;
Haec etiam pecori saepe nocere solent.
Dum spectant laesos oculi, laeduntur et ipsi,
Multaque corporibus transitione nocent.
In loca nonnumquam siccis arentia glebis
De prope currenti flumine manat aqua:
Manat amor tectus, si non ab amante recedas;
Turbaque in hoc omnes ingeniosa sumus.
Alter item iam sanus erat; vicinia laesit:
Occursum dominae non tulit ille suae.
Vulnus in antiquum rediit male firma cicatrix,
Successumque artes non habuere meae.
Proximus a tectis ignis defenditur aegre;
Utile finitimis abstinuisse locis.
Nec quae ferre solet spatiantem porticus illam,
Te ferat, officium neve colatur idem.
Quid iuvat admonitu tepidam recalescere mentem?
Alter, si possis, orbis habendus erit.
Non facile esuriens posita retinebere mensa,
Et multam saliens incitat unda sitim.
Non facile est taurum visa retinere iuvenca,
Fortis equus visae semper adhinnit equae.
Haec ubi praestiteris, ut tandem litora tangas,
Non ipsam satis est deseruisse tibi.
Et soror et mater valeant et conscia nutrix,
Et quisquis dominae pars erit ulla tuae.
Nec veniat servus, nec flens ancillula fictum
Suppliciter dominae nomine dicat 'ave!'
Nec si scire voles, quid agat, tamen, illa, rogabis;
Perfer! erit lucro lingua retenta tuo.
Tu quoque, qui causam finiti reddis amoris,
Deque tua domina multa querenda refers,
Parce queri; melius sic ulciscere tacendo,
Ut desideriis effluat illa tuis.
Et malim taceas quam te desisse loquaris:
Qui nimium multis 'non amo' dicit, amat.
Sed meliore fide paulatim extinguitur ignis
Quam subito; lente desine, tutus eris.
Flumine perpetuo torrens solet altior ire:
Sed tamen haec brevis est, illa perennis aqua.
Fallat, et in tenues evanidus exeat auras,
Perque gradus molles emoriatur amor.
Sed modo dilectam scelus est odisse puellam:
Exitus ingeniis convenit iste feris.
Non curare sat est: odio qui finit amorem,

Aut amat, aut aegre desinet esse miser.
Turpe vir et mulier, iuncti modo, protinus hostes;
Non illas lites Appias ipsa probat.
Saepe reas faciunt, et amant; ubi nulla simultas
Incidit, admonitu liber aberrat amor.
Forte aderam iuveni; dominam lectica tenebat:
Horrebant saevis omnia verba minis.
Iamque vadaturus 'lectica prodeat' inquit;
Prodierat: visa coniuge mutus erat.
Et manus et manibus duplices cecidere tabellae,
Venit in amplexus, atque 'ita vincis' ait.
Tutius est aptumque magis discedere pace,
Nec petere a thalamis litigiosa fora.
Munera quae dederas, habeat sine lite, iubeto:
Esse solent magno damna minora bono.
Quod si vos aliquis casus conducet in unum,
Mente memor tota quae damus arma, tene.
Nunc opus est armis; hic, o fortissime, pugna:
Vincenda est telo Penthesilea tuo.
Nunc tibi rivalis, nunc durum limen amanti,
Nunc subeant mediis inrita verba deis.
Nec compone comas, quia sis venturus ad illam,
Nec toga sit laxo conspicienda sinu.
Nulla sit, ut placeas alienae cura puellae;
Iam facito e multis una sit illa tibi.
Sed quid praecipue nostris conatibus obstet
Eloquar, exemplo quemque docente suo.
Desinimus tarde, quia nos speramus amari:
Dum sibi quisque placet, credula turba sumus.
At tu nec voces (quid enim fallacius illis?)
Crede, nec aeternos pondus habere deos.
Neve puellarum lacrimis moveare, caveto:
Ut flerent, oculos erudiere suos.
Artibus innumeris mens oppugnatur amantum,
Ut lapis aequoreis undique pulsus aquis.
Nec causas aperi, quare divortia malis:
Nec dic, quid doleas: clam tamen usque dole.
Nec peccata refer, ne diluat: ipse favebis,
Ut melior causa causa sit illa tua.
Qui silet, est firmus; qui dicit multa puellae
Probra, satisfieri postulat ille sibi.
Non ego Dulichio furari more sagittas,
Nec raptas ausim tinguere in amne faces:
Nec nos purpureas pueri resecabimus alas,
Nec sacer arte mea laxior arcus erit.

Consilium est, quodcumque cano: parete canenti,
    Tuque, favens coeptis, Phoebe saluber, ades.
Phoebus adest: sonuere lyrae, sonuere pharetrae;
    Signa deum nosco per sua: Phoebus adest.
Confer Amyclaeis medicatum vellus aenis
    Murice cum Tyrio; turpius illud erit:
Vos quoque formosis vestras conferte puellas;
    Incipiet dominae quemque pudere suae:
Utraque formosae Paridi potuere videri,
    Sed sibi conlatam vicit utramque Venus.
Nec solam faciem, mores quoque confer et artes:
    Tantum iudicio ne tuus obsit amor.
Exiguum est, quod deinde canam; sed profuit illud
    Exiguum multis: in quibus ipse fui.
Scripta cave relegas blandae servata puellae:
    Constantes animos scripta relecta movent.
Omnia pone feros (pones invitus) in ignes,
    Et dic 'ardoris sit rogus iste mei.'
Thestias absentem succendit stipite natum:
    Tu timide flammae perfida verba dabis?
Si potes, et ceras remove: quid imagine muta
    Carperis? hoc periit Laodamia modo.
Et loca saepe nocent; fugito loca conscia vestri
    Concubitus; causas illa doloris habent.
'Hic fuit, hic cubuit; thalamo dormivimus illo:
    Hic mihi lasciva gaudia nocte dedit.'
Admonitu refricatur amor, vulnusque novatum
    Scinditur: infirmis culpa pusilla nocet.
Ut, paene extinctum cinerem si sulpure tangas,
    Vivet et e minimo maximus ignis erit,
Sic, nisi vitaris quidquid renovabit amorem,
    Flamma redardescet, quae modo nulla fuit.
Argolides cuperent fugisse Capherea puppes,
    Teque, senex, luctus ignibus ulte tuos.
Praeterita cautus Niseide navita gaudet:
    Tu loca, quae nimium grata fuere, cave.
Haec tibi sint Syrtes: haec Acroceraunia vita:
    Hic vomit epotas dira Charybdis aquas.
Sunt quae non possunt aliquo cogente iuberi,
    Saepe tamen casu facta iuvare solent.
Perdat opes Phaedra, parces, Neptune, nepoti,
    Nec faciet pavidos taurus avitus equos.
Cnosida fecisses inopem, sapienter amasset:
    Divitiis alitur luxuriosus amor.
Cur nemo est, Hecalen, nulla est, quae ceperit Iron?

Nempe quod alter egens, altera pauper erat.
Non habet, unde suum paupertas pascat amorem:
Non tamen hoc tanti est, pauper ut esse velis.
At tanti tibi sit non indulgere theatris,
Dum bene de vacuo pectore cedat amor.
Enervant animos citharae lotosque lyraeque
Et vox et numeris brachia mota suis.
Illic adsidue ficti saltantur amantes:
Quod caveas, actor, quam iuvet, arte docet.
Eloquar invitus: teneros ne tange poetas!
Summoveo dotes impius ipse meas.
Callimachum fugito: non est inimicus Amori:
Et cum Callimacho tu quoque, Coe, noces.
Me certe Sappho meliorem fecit amicae,
Nec rigidos mores Teia Musa dedit.
Carmina quis potuit tuto legisse Tibulli,
Vel tua, cuius opus Cynthia sola fuit?
Quis poterit lecto durus discedere Gallo?
Et mea nescio quid carmina tale sonant.
Quod nisi dux operis vatem frustratur Apollo,
Aemulus est nostri maxima causa mali:
At tu rivalem noli tibi fingere quemquam,
Inque suo solam crede iacere toro.
Acrius Hermionen ideo dilexit Orestes,
Esse quod alterius coeperat illa viri.
Quid, Menelae, doles? ibas sine coniuge Creten,
Et poteras nupta lentus abesse tua.
Ut Paris hanc rapuit, nunc demum uxore carere
Non potes: alterius crevit amore tuus.
Hoc et in abducta Briseide flebat Achilles,
Illam Plisthenio gaudia ferre viro;
Nec frustra flebat, mihi credite: fecit Atrides,
Quod si non faceret, turpiter esset iners.
Certe ego fecissem, nec sum sapientior illo:
Invidiae fructus maximus ille fuit.
Nam sibi quod numquam tactam Briseida iurat
Per sceptrum, sceptrum non putat esse deos.
Di faciant, possis dominae transire relictae
Limina, proposito sufficiantque pedes.
Et poteris; modo velle tene: nunc fortiter ire,
Nunc opus est celeri subdere calcar equo.
Illo Lotophagos, illo Sirenas in antro
Esse puta; remis adice vela tuis.
Hunc quoque, quo quondam nimium rivale dolebas,
Vellem desineres hostis habere loco.

At certe, quamvis odio remanente, saluta;
Oscula cum poteris iam dare, sanus eris.
Ecce, cibos etiam, medicinae fungar ut omni
Munere, quos fugias quosque sequare, dabo.
Daunius, an Libycis bulbus tibi missus ab oris,
An veniat Megaris, noxius omnis erit.
Nec minus erucas aptum vitare salaces,
Et quicquid Veneri corpora nostra parat.
Utilius sumas acuentes lumina rutas,
Et quidquid Veneri corpora nostra negat.
Quid tibi praecipiam de Bacchi munere, quaeris?
Spe brevius monitis expediere meis.
Vina parant animum Veneri, nisi plurima sumas
Et stupeant multo corda sepulta mero.
Nutritur vento, vento restinguitur ignis:
Lenis alit flammas, grandior aura necat.
Aut nulla ebrietas, aut tanta sit, ut tibi curas
Eripiat; siqua est inter utrumque, nocet.
Hoc opus exegi: fessae date serta carinae;
Contigimus portus, quo mihi cursus erat.
Postmodo reddetis sacro pia vota poetae,
Carmine sanati femina virque meo.

Ovid The Latin Library The Classics Page

P. OVIDI NASONIS IBIS

Tempus ad hoc, lustris bis iam mihi quinque peractis,
Omne fuit Musae carmen inerme meae;
Nullaque, quae possit, scriptis tot milibus, extat
Littera Nasonis sanguinolenta legi:
Nec quemquam nostri nisi me laesere libelli,
Artificis periit cum caput Arte sua.
Unus (et hoc ipsum est iniuria magna) perennem
Candoris titulum non sinit esse mei.
Quisquis is est (nam nomen adhuc utcumque tacebo),
Cogit inassuetas sumere tela manus.
Ille relegatum gelidos aquilonis ad ortus
Non sinit exilio delituisse meo;
Vulneraque inmitis requiem quaerentia vexat,
Iactat et in toto nomina nostra foro;
Perpetuoque mihi sociatam foedere lecti
Non patitur vivi funera flere viri.
Cumque ego quassa meae complectar membra carinae,
Naufragii tabulas pugnat habere mei:

Et qui debuerat subitas extinguere flammas,
Hic praedam medio raptor ab igne petit.
Nititur, ut profugae desint alimenta senectae:
Heu! quanto est nostris dignior ipse malis!
Di melius! quorum longe mihi maximus ille est,
Qui nostras inopes noluit esse vias.
Huic igitur meritas grates, ubicumque licebit,
Pro tam mansueto pectore semper agam.
Audiat hoc Pontus: faciet quoque forsitan idem,
Terra sit ut propior testificanda mihi.
At tibi, calcasti qui me, violente, iacentem,
Qua licet ei misero! debitus hostis ero.
Desinet esse prius contrarius ignibus umor,
Iunctaque cum luna lumina solis erunt;
Parsque eadem caeli zephyros emittet et euros,
Et tepidus gelido flabit ab axe notus;
Et ver autumno, brumae miscebitur aestas,
Atque eadem regio vesper et ortus erit;
Et nova fraterno veniet concordia fumo,
Quem vetus accensa separat ira pyra:
Quam mihi sit tecum positis, quae sumpsimus, armis
Gratia, commissis, improbe, rupta tuis.
Pax erit haec nobis, donec mihi vita manebit,
Cum pecore infirmo quae solet esse lupis.
Prima quidem coepto committam proelia versu,
Non soleant quamvis hoc pede bella geri:
Utque petit primo plenum flaventis harenae
Nondum calfacti militis hasta solum,
Sic ego te nondum ferro iaculabor acuto,
Protinus invisum nec petet hasta caput;
Et neque nomen in hoc nec dicam facta libello,
Teque brevi, qui sis, dissimulare sinam.
Postmodo, si perges, in te mihi liber iambus
Tincta Lycambeo sanguine tela dabit.
Nunc quo Battiades inimicum devovet Ibin,
Hoc ego devoveo teque tuosque modo.
Utque ille, historiis involvam carmina caecis:
Non soleam quamvis hoc genus ipse sequi.
Illius ambages imitatus in Ibide dicar
Oblitus moris iudiciique mei.
Et quoniam, qui sis, nondum quaerentibus edo,
Ibidis interea tu quoque nomen habe;
Utque mei versus aliquantum noctis habebunt,
Sic vitae series tota sit atra tuae.
Haec tibi natali facito, Ianique kalendis

Non mentituro quilibet ore legat.
Di maris et terrae, quique his meliora tenetis
Inter diversos cum Iove regna polos,
Huc, precor, huc vestras omnes advertite mentes,
Et sinite optatis pondus inesse meis:
Ipsaque tu tellus, ipsum cum fluctibus aequor,
Ipse meas aether accipe summe preces;
Sideraque et radiis circumdata solis imago,
Lunaque, quae numquam quo prius orbe micas,
Noxque tenebrarum specie reverenda tuarum;
Quaeque ratum triplici pollice netis opus,
Quique per infernas horrendo murmure valles
Inperiuratae laberis amnis aquae,
Quasque ferunt torto vittatis angue capillis
Carceris obscuras ante sedere fores;
Vos quoque, plebs superum, Fauni Satyrique Laresque
Fluminaque et nymphae semideumque genus:
Denique ab antiquo divi veteresque novique
In nostrum cuncti tempus, adeste, chao,
Carmina dum capiti male fido dira canentur
Et peragent partes ira dolorque suas.
Adnuite optatis omnes ex ordine nostris,
Et sit pars voti nulla caduca mei.
Quaeque precor, fiant: ut non mea dicta, sed illa
Pasiphaes generi verba fuisse putet.
Quasque ego transiero poenas, patiatur et illas;
Plenius ingenio sit miser ille meo!
Neve minus noceant fictum execrantia nomen
Vota, minus magnos commoveantve deos:
Illum ego devoveo, quem mens intellegit, Ibin,
Qui se scit factis has meruisse preces.
Nulla mora est in me: peragam rata vota sacerdos.
Quisquis ades sacris, ore favete, meis;
Quisquis ades sacris, lugubria dicite verba,
Et fletu madidis Ibin adite genis:
Ominibusque malis pedibusque occurrite laevis,
Et nigrae vestes corpora vestra tegant!
Tu quoque, quid dubitas ferales sumere vittas?
Iam stat, ut ipse vides, funeris ara tui.
Pompa parata tibi est: votis mora tristibus absit:
Da iugulum cultris, hostia dira, meis.
Terra tibi fruges, amnis tibi deneget undas,
Deneget afflatus ventus et aura suos.
Nec tibi sol calidus, nec sit tibi lucida Phoebe,
Destituant oculos sidera clara tuos.

Nec se Vulcanus nec se tibi praebeat aer,
Nec tibi det tellus nec tibi pontus iter.
Exul, inops erres, alienaque limina lustres,
Exiguumque petas ore tremente cibum.
Nec corpus querulo nec mens vacet aegra dolore,
Noxque die gravior sit tibi, nocte dies.
Sisque miser semper, nec sis miserabilis ulli:
Gaudeat adversis femina virque tuis.
Accedat lacrimis odium, dignusque putere,
Qui, mala cum tuleris plurima, plura feras.
Sitque, quod est rarum, solito defecta favore
Fortunae facies invidiosa tuae.
Causaque non desit, desit tibi copia mortis:
Optatam fugiat vita coacta necem:
Luctatusque diu cruciatos spiritus artus
Deserat, et longa torqueat ante mora.
Evenient. dedit ipse mihi modo signa futuri
Phoebus, et a laeva maesta volavit avis.
Certe ego, quae voveo, superos motura putabo,
Speque tuae mortis, perfide, semper alar.
Et prius hanc animam, nimium tibi saepe petitam,
Auferet illa dies, quae mihi sera venit,
Quam dolor hic umquam spatio evanescere possit,
Leniat aut odium tempus et hora meum.
Pugnabunt arcu dum Thraces, Iazyges hasta,
Dum tepidus Ganges, frigidus Hister erit;
Robora dum montes, dum mollia pabula campi,
Dum Tiberis liquidas Tuscus habebit aquas,
Tecum bella geram; nec mors mihi finiet iras,
Saeva sed in manes manibus arma dabit.
Tum quoque, cum fuero vacuas dilapsus in auras,
Exsanguis mores oderit umbra tuos,
Tum quoque factorum veniam memor umbra tuorum,
Insequar et vultus ossea forma tuos.
Sive ego, quod nolim, longis consumptus ab annis,
Sive manu facta morte solutus ero:
Sive per inmensas iactabor naufragus undas,
Nostraque longinquus viscera piscis edet:
Sive peregrinae carpent mea membra volucres:
Sive meo tinguent sanguine rostra lupi:
Sive aliquis dignatus erit subponere terrae
Et dare plebeio corpus inane rogo:
Quidquid ero, Stygiis erumpere nitar ab oris,
Et tendam gelidas ultor in ora manus.
Me vigilans cernes, tacitis ego noctis in umbris

Excutiam somnos visus adesse tuos.
Denique quidquid ages, ante os oculosque volabo
Et querar, et nulla sede quietus eris.
Verbera saeva dabunt sonitum nexaeque colubrae,
Conscia fumabunt semper ad ora faces.
His vivus furiis agitabere, mortuus isdem,
Et brevior poena vita futura tua est.
Nec tibi continget funus lacrimaeque tuorum;
Indeploratum proiciere caput;
Carnificisque manu, populo plaudente, traheris,
Infixusque tuis ossibus uncus erit.
Ipsae te fugient, quae carpunt omnia, flammae;
Respuet invisum iusta cadaver humus.
Unguibus et rostro crudus trahet ilia vultur
Et scindent avidi perfida corda canes,
Deque tuo fiet++licet hac sis laude superbus++
Insatiabilibus corpore rixa lupis.
In loca ab Elysiis diversa fugabere campis,
Quasque tenet sedes noxia turba, coles.
Sisyphus est illic saxum volvensque petensque,
Quique agitur rapidae vinctus ab orbe rotae,
Iugeribusque novem summus qui distat ab imo, 181
Visceraque assiduae debita praebet avi.
Quaeque gerunt umeris perituras Belides undas, 177
Exulis Aegypti, turba cruenta, nurus.
Poma pater Pelopis praesentia quaerit, et idem
Semper eget liquidis, semper abundat aquis.
Hic tibi de Furiis scindet latus una flagello, 183
Ut sceleris numeros confiteare tui:
Altera Tartareis sectos dabit anguibus artus:
Tertia fumantes incoquet igne genas.
Noxia mille modis lacerabitur umbra, tuasque
Aeacus in poenas ingeniosus erit.
In te transcribet veterum tormenta reorum:
Sontibus antiquis causa quietis eris.
Sisyphe, cui tradas revolubile pondus, habebis:
Versabunt celeres nunc nova membra rotae:
Hic et erit, ramos frustra qui captet et undas:
Hic inconsumpto viscere pascet aves.
Nec mortis poenas mors altera finiet huius,
Horaque erit tantis ultima nulla malis.
Inde ego pauca canam, frondes ut siquis ab Ida
Aut summam Libyco de mare carpat aquam.
Nam neque, quot flores Sicula nascantur in Hybla,
Quotve ferat, dicam, terra Cilissa crocos,

Nec cum tristis hiems Aquilonis inhorruit alis,
Quam multa fiat grandine canus Athos;
Nec mala voce mea poterunt tua cuncta referri,
Ora licet tribuas multiplicata mihi.
Tot tibi vae! misero venient talesque ruinae,
Ut cogi in lacrimas me quoque posse putem.
Illae me lacrimae facient sine fine beatum:
Dulcior hic risu tunc mihi fletus erit.
Natus es infelix,++ita di voluere++nec ulla
Commoda nascenti stella levisve fuit.
Non Venus affulsit, non illa Iuppiter hora,
Lunaque non apto solque fuere loco,
Nec satis utiliter positos tibi praebuit ignes
Quem peperit magno lucida Maia Iovi.
Te fera nec quicquam placidum spondentia Martis
Sidera presserunt falciferique senis.
Lux quoque natalis, ne quid nisi triste videres,
Turpis et inductis nubibus atra fuit.
Haec est, in fastis cui dat gravis Allia nomen,
Quaeque dies Ibin, publica damna tulit.
Qui simul impura matris prolapsus ab alvo
Cinyphiam foedo corpore pressit humum,
Sedit in adverso nocturnus culmine bubo,
Funereoque graves edidit ore sonos.
Protinus Eumenides lavere palustribus undis,
Qua cava de Stygiis fluxerat unda vadis,
Pectoraque unxerunt Erebeae felle colubrae,
Terque cruentatas increpuere manus.
Gutturaque imbuerunt infantia lacte canino:
Hic primus pueri venit in ora cibus:
Perbibit inde suae rabiem nutricis alumnus,
Latrat et in toto verba canina foro.
Membraque vinxerunt tinctis ferrugine pannis,
A male deserto quos rapuere rogo:
Et, ne non fultum nuda tellure iaceret,
Molle super silices inposuere caput.
Iamque recessurae viridi de stipite factas
Admorunt oculos usque sub ora faces.
Flebat, ut est fumis infans contactus amaris,
De tribus est cum sic una locuta soror:
'Tempus in inmensum lacrimas tibi movimus istas,
Quae semper causa sufficiente cadent.'
Dixerat; at Clotho iussit promissa valere,
Nevit et infesta stamina pulla manu;
Et, ne longa suo praesagia diceret ore,

'Fata canet vates qui tua,' dixit, 'erit.'
Ille ego sum vates: ex me tua vulnera disces,
Dent modo di vires in mea verba suas;
Carminibusque meis accedent pondera rerum,
Quae rata per luctus experiere tuos.
Neve sine exemplis aevi cruciere prioris,
Sint tua Troianis non leviora malis,
Quantaque clavigeri Poeantius Herculis heres,
Tanta venenato vulnera crure geras.
Nec levius doleas, quam qui bibit ubera cervae,
Armatique tulit vulnus, inermis opem;
Quique ab equo praeceps in Aleia decidit arva,
Exitio facies cui sua paene fuit.
Id quod Amyntorides videas, trepidumque ministro
Praetemptes baculo luminis orbus iter.
Nec plus aspicias quam quem sua filia rexit,
Expertus scelus est cuius uterque parens:
Qualis erat, postquam est iudex de lite iocosa
Sumptus, Apollinea clarus in arte senex:
Qualis et ille fuit, quo praecipiente columba
Est data Palladiae praevia duxque rati:
Quique oculis caruit, per quos male viderat aurum,
Inferias nato quos dedit orba parens:
Pastor ut Aetnaeus, cui casus ante futuros
Telemus Eurymides vaticinatus erat:
Ut duo Phinidae, quibus idem lumen ademit,
Qui dedit: ut Thamyrae Demodocique caput
Sic aliquis tua membra secet, Saturnus ut illas
Subsecuit partes, unde creatus erat.
Nec tibi sit melior tumidis Neptunus in undis,
Quam cui sunt subitae frater et uxor aves;
Sollertique viro, lacerae quem fracta tenentem
Membra ratis Semeles est miserata soror.
Vel tua, ne poenae genus hoc cognoverit unus,
Viscera diversis scissa ferantur equis:
Vel quae, qui redimi Romano turpe putavit,
A duce Puniceo pertulit, ipse feras.
Nec tibi subsidio praesens sit numen, ut illi,
Cui nihil Hercei profuit ara Iovis.
Utque dedit saltus a summa Thessalus Ossa,
Tu quoque saxoso praecipitere iugo.
Aut velut Eurylochi, qui sceptrum cepit ab illo,
Sint artus avidis anguibus esca tui.
Vel tua maturet, sicut Minoia fata,
Per caput infusae fervidus umor aquae.

[Utque parum mitis, sed non impune, Prometheus,
Aerias volucres sanguine fixus alas.]
Aut ut Erecthides, magno ter ab Hercule victus,
Caesus in inmensum proiciare fretum.
Aut ut Amyntiaden, turpi dilectus amore
Oderit, et saevo vulneret ense puer.
Nec tibi fida magis misceri pocula possint,
Quam qui cornigero de Iove natus erat.
More vel intereas capti suspensus Achaei,
Qui miser aurifera teste pependit aqua.
Aut ut Achilliden, cognato nomine clarum,
Opprimat hostili tegula iacta manu.
Nec tua quam Pyrrhi felicius ossa quiescant,
Sparsa per Ambracias quae iacuere vias.
Nataque ut Aeacidae iaculis moriaris adactis;
Non licet hoc Cereri dissimulare sacrum.
Utque nepos dicti nostro modo carmine regis,
Cantharidum sucos dante parente bibas.
Aut pia te caeso dicatur adultera, sicut
Qua cecidit Leucon vindice, dicta pia est.
Inque pyram tecum carissima corpora mittas,
Quem finem vitae Sardanapallus habet.
Utque Iovis Libyci templum violare parantes,
Acta noto vultus condat harena tuos.
Utque necatorum Darei fraude secundi,
Sic tua subsidens devoret ora cinis.
Aut ut olivifera quondam Sicyone profecto,
Sit frigus mortis causa famesque tuae.
Aut ut Atarnites, insutus pelle iuvenci
Turpiter ad dominum praeda ferare tuum.
Inque tuo thalamo ritu iugulere Pheraei,
Qui datus est leto coniugis ense suae,
Quosque putas fidos, ut Larisaeus Aleuas
Vulnere non fidos experiare tuo.
Utque Milo, sub quo cruciata est Pisa tyranno,
Vivus in occultas praecipiteris aquas.
Quaeque in Adimantum Phyllesia regna tenentem
A Iove venerunt, te quoque tela petant.
Aut ut Amastriacis quondam Lenaeus ab oris,
Nudus Achillea destituaris humo.
Utque vel Eurydamas ter circum busta Thrasylli
Est Larisaeis raptus ab hoste rotis,
Vel qui, quae fuerat tutatus moenia saepe,
Corpore lustravit non diuturna suo,
Utque novum passa genus Hippomeneide poenae

Tractus in Actaea fertur adulter humo,
Sic, ubi vita tuos invisa reliquerit artus,
Ultores rapiant turpe cadaver equi.
Viscera sic aliquis scopulus tua figat, ut olim
Fixa sub Euboico Graia fuere sinu;
Utque ferox periit et fulmine et aequore raptor,
Sic te mersuras adiuvet ignis aquas.
Mens quoque sic furiis vecors agitetur, ut illi,
Unum qui toto corpore vulnus habet;
Utque Dryantiadae Rhodopeia regna tenenti,
In gemino dispar cui pede cultus erat,
Ut fuit Oetaeo quondam generoque draconum
Tisamenique patri Calliroesque viro.
Nec tibi contingat matrona pudicior illa,
Qua potuit Tydeus erubuisse nuru:
Quaeque sui Venerem iunxit cum fratre mariti,
Locris in ancillae dissimulata nece.
Tam quoque, di faciant, possis gaudere fideli
Coniuge, quam Talai Tyndareique gener:
Quaeque parare suis letum patruelibus ausae
Belides assidua colla premuntur aqua.
Byblidos et Canaces, sicut facit, ardeat igne,
Nec nisi per crimen sit tibi fida soror.
Filia si fuerit, sit quod Pelopea Thyestae,
Myrrha suo patri, Nyctimeneque suo.
Neve magis pia sit capitique parentis amica,
Quam sua vel Pterelae, vel tibi, Nise, fuit:
Infamemque locum sceleris quae nomine fecit,
Pressit et inductis membra paterna rotis.
Ut iuvenes pereas, quorum fastigia vultus
Membraque Pisaeae sustinuere foris:
Ut qui perfusam miserorum saepe procorum
Ipse suo melius sanguine tinxit humum:
Proditor ut saevi periit auriga tyranni,
Qui nova Myrtoae nomina fecit aquae:
Ut qui velocem frustra petiere puellam,
Dum facta est pomis tardior illa tribus:
Ut qui tecta novi formam celantia monstri
Intrarunt caecae non redeunda domus:
Ut quorum Aeacides misit violentus in altum
Corpora cum senis altera sena rogum:
Ut quos, obscuri victos ambagibus oris,
Legimus infandae Sphinga dedisse neci:
Ut qui Bistoniae templo cecidere Minervae,
Propter quos acies nunc quoque tecta deae est:

Ut qui Threicii quondam praesepia regis
Fecerunt dapibus sanguinolenta suis:
Therodamanteos ut qui sensere leones,
Quique Thoanteae Taurica sacra deae:
Ut quos Scylla vorax Scyllaeque adversa Charybdis
Dulichiae pavidos eripuere rati:
Ut quos demisit vastam Polyphemus in alvum:
Ut Laestrygonias qui subiere manus:
Ut quos dux Poenus mersit putealibus undis
Et iacto canas pulvere fecit aquas:
Sex bis ut Icaridos famulae periere procique,
Inque caput domini qui dabat arma procis:
Ut iacet Aonio luctator ab hospite fusus,
Qui, mirum, victor, cum cecidisset, erat:
Ut quos Antaei fortes pressere lacerti:
Quosque ferae morti Lemnia turba dedit:
Ut qui post longum, sacri monstrator iniqui,
Elicuit pluvias victima caesus aquas:
Frater ut Antaei, quo sanguine debuit, aras
Tinxit, et exemplis occidit ipse suis:
Ut qui terribiles pro gramen habentibus herbis
Impius humano viscere pavit equos:
Ut duo diversis sub eodem vindice caesi
Vulneribus, Nessus Dexamenique gener:
Ut pronepos, Saturne, tuus, quem reddere vitam
Urbe Coronides vidit ab ipse sua:
Ut Sinis et Sciron et cum Polypemone natus:
Quique homo parte sui, parte iuvencus erat:
Quique trabes pressas ab humo mittebat in auras,
Aequoris aspiciens huius et huius aquas:
Quaeque Ceres laeto vidit pereuntia vultu
Corpora Thesea Cercyonea manu.
Haec tibi, quem meritis precibus mea devovet ira,
Evenient, aut his non leviora malis.
Qualis Achaemenidis, Sicula desertus in Aetna
Troica cum vidit vela venire, fuit,
Qualis erat nec non fortuna binominis Iri,
Quique tenent pontem, spe tibi maior erit.
Filius et Cereris frustra tibi semper ametur,
Destituatque tuas usque petitus opes:
Utque per alternos unda labente recursus
Subtrahitur presso mollis harena pedi,
Sic tua nescio qua semper fortuna liquescat,
Lapsaque per medias effluat usque manus.
Utque pater solitae varias mutare figuras,

Plenus inextincta conficiare fame;
Nec dapis humanae tibi sint fastidia; quaque
Parte potes, Tydeus temporis huius eris.
Atque aliquid facies, a vespere Solis ad ortus
Cur externati rursus agantur equi;
Foeda Lycaoniae repetes convivia mensae,
Temptabisque cibi fallere fraude Iovem;
Teque aliquis posito temptet vim numinis opto,
Tantalides tu sis, tu Teleique puer.
Et tua sic latos spargantur membra per agros,
Tamquam quae patrias detinuere vias.
Aere Perilleo veros imitere iuvencos,
Ad formam tauri conveniente sono.
Utque ferox Phalaris, lingua prius ense resecta
More bovis Paphio clausus in aere gemas.
Dumque redire voles aevi melioris in annos,
Ut vetus Admeti decipiare socer.
Aut eques in medii mergare voragine caeni,
Dummodo sint fati nomina nulla tui.
Atque utinam pereas, veluti de dentibus orti
Sidonia iactis Graia per arva manu.
Et quae Pitthides fecit de fratre Medusae,
Eveniant capiti vota sinistra tuo:
Et quibus exiguo volucris devota libello est,
Corpora proiecta quae sua purgat aqua.
Vulnera totque feras quot dicitur ille tulisse,
Cuius ab inferiis culter abesse solet.
Attonitusque seces, ut quos Cybeleia mater
Incitat, ad Phrygios vilia membra modos;
Deque viro fias nec femina nec vir, ut Attis,
Et quatias molli tympana rauca manu.
Inque pecus subito Magnae vertare Parentis,
Victor ut est celeri victaque versa pede.
Solaque Limone poenam ne senserit illam,
Et tua dente fero viscera carpat equus.
Aut, ut Cassandreus domino non mitior illo,
Saucius ingesta contumuleris humo.
Aut ut Abantiades, aut ut Cycneius heros,
Clausus in aequoreas praecipiteris aquas.
Victima vel Phoebo sacras macteris ad aras,
Quam tulit a saevo Theudotus hoste necem.
Aut te devoveat certis Abdera diebus,
Saxaque devotum grandine plura petant.
Aut Iovis infesti telo feriare trisulco,
Ut satus Hipponoo, Dexitheaeque pater,

Ut soror Autonoes, ut cui matertera Maia,
Ut temere optatos qui male rexit equos;
Ut ferus Aeolides, ut sanguine natus eodem,
Quo genita est liquidis quae caret Arctos aquis,
Ut Macelo rapidis icta est cum coniuge flammis,
Sic, precor, aetherii vindicis igne cadas.
Praedaque sis illis, quibus est Latonia Delos
Ante diem rapto non adeunda Thaso:
Quique verecundae speculantem labra Dianae,
Quique Crotopiaden diripuere Linum.
Neve venenato levius feriaris ab angue,
Quam senis Oeagri Calliopesque nurus:
Quam puer Hypsipyles, quam qui cava primus acuta
Cuspide suspecti robora fixit equi.
Neve gradus adeas Elpenore cautius altos,
Vimque feras vini quo tulit ille modo.
Tamque cadas domitus, quam quisquis ad arma vocantem
Iuvit inhumanum Thiodamanta Dryops:
Quam ferus ipse suo periit mactatus in antro
Proditus inclusae Cacus ab ore bovis:
Quam qui dona tulit Nesseo tincta veneno,
Euboicasque suo sanguine tinxit aquas.
Vel de praecipiti venias in Tartara saxo,
Ut qui Socraticum de nece legit opus;
Ut qui Theseae fallacia vela carinae
Vidit, ut Iliaca missus ab arce puer,
Ut teneri nutrix, eadem matertera, Bacchi,
Ut cui causa necis serra reperta fuit;
Livida se scopulis ut virgo misit ab altis,
Dixerat invicto quae mala verba deo.
Feta tibi occurrat patrio popularis in arvo,
Sitque Phalaeceae causa leaena necis.
Quique Lycurgiden letavit, et arbore natum,
Idmonaque audacem, te quoque rumpat aper.
Isque vel exanimis faciat tibi vulnus, ut illi,
Ora super fixi quem cecidere suis.
Sive idem, simili pinus quem morte peremit,
Phryx ac venator sis Berecyntiades.
Si tua contigerit Minoas puppis harenas,
Te Corcyraeum Cressia turba putet.
Lapsuramque domum subeas, ut sanguis Aleuae,
Stella Leoprepidae cum fuit aequa Iovis.
Utque vel Evenus, torrenti flumine mersus
Nomina des rapidae, vel Tiberinus, aquae.
Astacidaeque modo decisa cadavere trunco,

Digna feris, hominis sit caput esca tuum,
Quodque ferunt Brotean fecisse cupidine mortis,
Des tua succensae membra cremanda pyrae.
Inclususque necem cavea patiaris, ut ille
Non profecturae conditor historiae.
Utque repertori nocuit pugnacis iambi,
Sic sit in exitium lingua proterva tuum.
Utque parum stabili qui carmine laesit Athenin,
Invisus pereas deficiente cibo.
Utque lyrae vates fertur periisse severae,
Causa sit exitii dextera laesa tui.
Utque Agamemnonio vulnus dedit anguis Orestae,
Tu quoque de morsu virus habente cadas.
Sit tibi coniugii nox prima novissima vitae:
Eupolis hoc periit et nova nupta modo.
Utque coturnatum periisse Lycophrona narrant,
Haereat in fibris fixa sagitta tuis.
Aut lacer in silva manibus spargare tuorum,
Sparsus ut est Thebis angue creatus avo.
Perque feros montes tauro rapiente traharis,
Ut tracta est coniunx imperiosa Lyci.
Quodque suae passa est paelex invita sororis,
Excidat ante pedes lingua resecta tuos.
Conditor ut tardae, laesus cognomine, Myrrhae,
Urbis in innumeris inveniare locis.
Inque tuis opifex, vati quod fecit Achaeo,
Noxia luminibus spicula condat apis.
Fixus et in duris carparis viscera saxis,
Ut cui Pyrrha sui filia fratris erat.
Ut puer Harpagides referas exempla Thyestae,
Inque tui caesus viscera patris eas.
Trunca geras saevo mutilatis partibus ense,
Qualia Mamertae membra fuisse ferunt.
Utve Syracosio praestricta fauce poetae,
Sic animae laqueo sit via clausa tuae.
Nudave derepta pateant tua viscera pelle,
Ut Phrygium cuius nomina flumen habet.
Saxificae videas infelix ora Medusae,
Cephenum multos quae dedit una neci.
Potniadum morsus subeas, ut Glaucus, equarum,
Inque maris salias, Glaucus ut alter, aquas.
Utque duobus idem dictis modo nomen habenti,
Praefocent animae Cnosia mella viam.
Sollicitoque bibas, Anyti doctissimus olim
Imperturbato quod bibit ore reus.

Nec tibi, siquid amas, felicius Haemone cedat:
Utque sua Macareus, sic potiare tua.
Vel videas quod, iam cum flammae cuncta tenerent,
Hectoreus patria vidit ab arce puer.
Sanguine probra luas, ut avo genitore creatus,
Per facinus soror est cui sua facta parens.
Ossibus inque tuis teli genus haereat illud,
Traditur Icarii quo cecidisse gener.
Utque loquax in equo est elisum guttur acerno,
Sic tibi claudatur pollice vocis iter.
Aut ut Anaxarchus pila minuaris in alta,
Ictaque pro solitis frugibus ossa sonent.
Utque patrem Psamathes, condat te Phoebus in ima
Tartara, quod natae fecerat ille suae.
Inque tuos ea pestis eat, quam dextra Coroebi
Vicit, opem miseris Argolisinque tulit.
Utque nepos Aethrae, Veneris moriturus ob iram,
Exul ab attonitis excutiaris equis.
Propter opes magnas ut perdidit hospes alumnum,
Perdat ob exiguas te tuus hospes opes.
Utque ferunt caesos sex cum Damasicthone fratres,
Intereat tecum sic genus omne tuum.
Addidit ut fidicen miseris sua funera natis,
Sic tibi sint vitae taedia iusta tuae.
Utve soror Pelopis, saxo dureris oborto,
Ut laesus lingua Battus ab ipse sua.
Aera si misso vacuum iaculabere disco,
Quo puer Oebalides, ictus ab orbe cadas.
Siqua per alternos pulsabitur unda lacertos,
Omnis Abydena sit tibi peior aqua.
Comicus ut liquidis periit, dum nabat, in undis,
Et tua sic Stygius strangulet ora liquor.
Aut ubi ventosum superaris naufragus aequor,
Contacta pereas, ut Palinurus, humo.
Utque coturnatum vatem tutela Dianae,
Dilaniet vigilum te quoque turba canum.
Aut ut Trinacrius salias super ora gigantis,
Plurima qua flammas Sicanis Aetna vomit.
Diripiantque tuos insanis unguibus artus
Strymoniae matres, Orpheos esse ratae.
Natus ut Althaeae flammis absentibus arsit,
Sic tuus ardescat stipitis igne rogus.
Ut nova Phasiaca comprensa est nupta corona,
Utque pater nuptae, cumque parente domus;
Ut cruor Herculeos abiit diffusus in artus;

Corpora pestiferum sic tua virus edat.
Qua sua Penteliden proles est ulta Lycurgum,
Haec maneat teli te quoque plaga novi.
Utque Milo robur diducere fissile temptes,
Nec possis captas inde referre manus.
Muneribusque tuis laedaris, ut Icarus, in quem
Intulit armatas ebria turba manus.
Quodque dolore necis patriae pia filia fecit,
Vincula per laquei fac tibi guttur eat.
Obstructoque famem patiaris limine tecti,
Ut legem poenae cui dedit ipsa parens.
Illius exemplo violes simulacra Minervae,
Aulidis a portu qui leve vertit iter.
Naupliadaeve modo poenas pro crimine falso
Morte luas, nec te non meruisse iuvet.
Aethalon ut vita spoliavit Isindius hospes,
Quem memor a sacris nunc quoque pellit Ion:
Utque Melanthea tenebris a caede latentem
Prodidit officio luminis ipsa parens:
Sic tua coniectis fodiantur viscera telis,
Sic precor auxiliis impediare tuis.
Qualis equos pacto, quos fortis agebat Achilles,
Acta Phrygi timido, nox tibi talis eat.
Nec tu quam Rhesus somno meliore quiescas,
Quam comites Rhesi tum necis, ante viae;
Quam quos cum Rutulo morti Ramnete dederunt
Impiger Hyrtacides Hyrtacidaeque comes.
Cliniadaeve modo circumdatus ignibus atris
Membra feras Stygiae semicremata neci.
Utque Remo muros auso transire recentes,
Noxia sint capiti rustica tela tuo.
Denique Sarmaticas inter Geticasque sagittas
His precor ut vivas et moriare locis.
Haec tibi tantisper subito sint missa libello,
Inmemores ne nos esse querare tui.
Pauca quidem, fateor: sed di dent plura rogatis,
Multiplicentque suo vota favore mea.
Postmodo plura leges et nomen habentia verum,
Et pede quo debent acria bella geri.